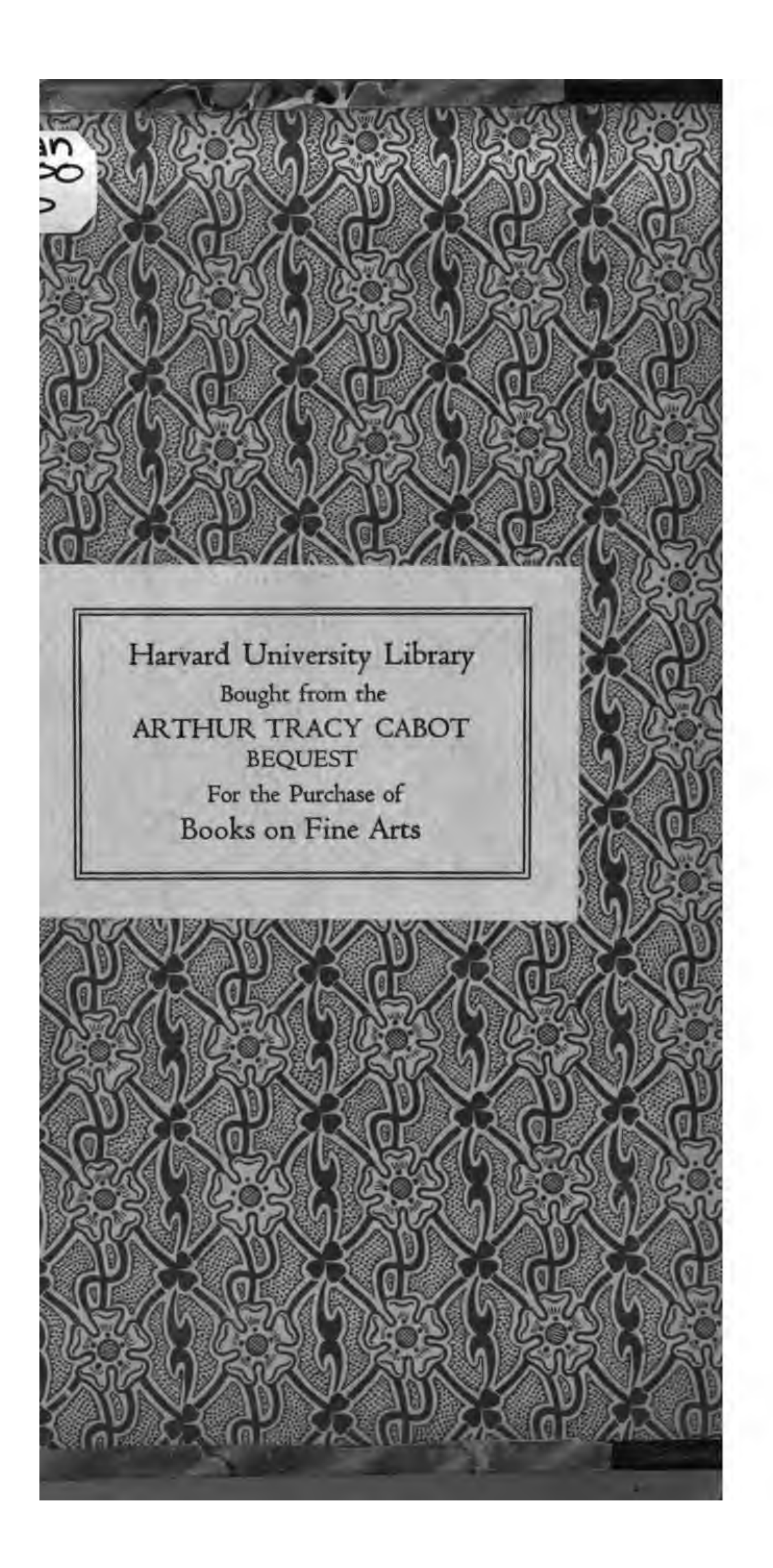

Harvard University Library
Bought from the
ARTHUR TRACY CABOT
BEQUEST
For the Purchase of
Books on Fine Arts

[redacted]

HISTORIA D'IGUALADA

[redacted]

[redacted]

HISTORIA D'IGUALADA

ORDENADA Y ESCRITA

PER

MOSSÉN JOAN SEGURA, PVRE.

VOLÚM SEGÓN

BARCELONA
ESTAMPA D'EUGENI SUBIRANA
CARRER DE LA PORTAFERRISSA, 14
1908

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

[redacted]

SECCIÓ SEGONA

BATLLÍA.—CONCELLERÍA.—GREMIS, Etz.

CAPÍTOL I

Batllía: Nominació de batlles.—Entrada d'un nou batlle reyal.—Privilegi de tenir taula.—Privilegi de la terna per la elecció de batlle reyal.—Los batlles y demés oficials no están exemps de contribucions.—Cort dels batlles en la rectoría.

Nominació de batlles.—Lo batlle era en los pobles lo representant del senyor. Tenía tres oficis: l'un administratiu, per lo qual cobrava'ls drets senyorials, com eran la quistia, lluhismes, delmes, etz.; l'altre jurisdiccional, per lo qual administrava justicia y governava en nom del senyor; l'altre militar, per lo qual era quefe de la host, exércit ó sometent del poble.

Quan un poble tenía dos senyors, tenía dos batlles, un per cada senyor. Lo petit poble d' Aguiló, situat á una hora escassa de Santa Coloma, al costat de la carretera que de aquesta va á Igualada, havía tingut tres batlles simultaniament, perque tenía tres senyors, qui 's compartían lo senyoriu. Altres exemples podría citar.

Als principis de la existencia d' Igualada, quan encara no hi tenía jurisdicció civil lo monestir de Sant Cugat, quan tota la jurisdicció pertanyía á la casa senyorial d' Ódena, sens dupte que no tindría batlle propi, sinó que son batlle sería lo d' Ódena.

Peró tan bon punt lo monestir de Sant Cugat començá á compartir ab los senyors d' Ódena la jurisdicció, ó senyoríu, ó domini d' Igualada, llavors aquesta tingué dos batlles, un representant de la familia senyorial d' Ódena, y altre representant del monestir. Axís consta en lo conveni celebrat entre Ramon Guillém d' Ódena y l' Abat de Sant Cugat en 1132, que havém vist en lo capítol III de la primera secció.

Quan en 1233 lo monestir de Sant Cugat doná la meytat de la vila al rey D. Jaume I y á sos successors, llavors aquests hi posaren un batlle y 'l monestir continuá posant-n' hi un altre. Lo primer se deya batlle reyal, y l' altre batlle pèl monestir de Sant Cugat de Vallés.

La forma de la carta del nombrament de batlle reyal era la següent, que poso per mostra traduhintla y abreviantla:

—«Nos Martí, per la gracia de Deu Rey d' Aragó... fiant plenament de la fidelitat, industria y llealtat de vos, fidel nostre, Francesch Segrera lo jove, vehí de la vila d' Igualada, ab tenor de la present vos encomanám l' ofici de batlle y de sostveguer d' Igualada durant nostre beneplácit; perque personalment regiu, governeu y tingau fidel y llealment aquest ofici, administrant justicia als súbdits de dita batllía y sotsveguería, mantenint y defensant nostres drets y regalíes, fent y observant tot quant á dit ofici pertany. Tindreu per vostre salari y vostres trevalls aquells drets, salaris y emoluments tots que vostres predecessors en dit ofici han acostumat tenir. Manant á tots los nostres oficials, als prohomens y singulars súbdits de dita batllía y sotsveguería que vos tinguen per batlle y sotsveguer, prestantvos la deguda obediencia... Vos emperó abans d' exercir aquest ofici estau obligat á assegurar com cal que tindreu taula, conforme á les Constitucions generals de Catalunya, donant fermançes suficients, y que passats quatre mesos desprès de cessar en dit ofici, donareu compte y rahó d' éll en poder de nostre mestre racional... Dada en Saragoça, á 14 de Janer del any de la Nativitat del Senyor M·CCC·XC·IX, quart del regnat nostre.» (Aquest nombrament estava escrit en un pergamí guarnit ab lo segell reyal penjant de cera vermella.)

[redacted]

Entrada d'un nou batlle reyal.—Dimars, dia 11 de Febrer de 1399, convocat y ajustat lo poble en la capella de Sant Bartoméu, pren la paraula lo conceller vener. Tomás del Mas y diu:

—Que'l Sr. Rey (D. Martí) ha nomenat batlle de la vila y sotsveguer de la sotsveguería á Francesch Segrera lo jove, qui volía presentarse al concell per començar á exercir son ofici, donant abans les acostumades assegurances y fermances.

Respon lo poble, que puix lo Rey l'havía nomenat, per ben nomenat estava, ab tal que prestás les assegurances degudes conforme á les Constitucions generals, y segons es us y costúm en semblants cassos.

Respon Francesch Segrera que proposa per fermances á son pare Francesch Segrera, á sa muller Constança, á Guillém Miró, draper, Pere de Santa Creu, Guillém Spelt, Pere Muntesquiu, Pere Mestre, Berenguer Tort, barber, Jaume Matoses, alies Vey, Francesch Ferrer, sastre, Arnau Veciana, Francesch Monjo, Berenguer Traver, sastre, y Arnau Canaletes. Si durant l'exercici del ofici de batlle contreya en Segrera jove alguna responsabilitat, y no era éll prou per ferla efectiva ó pagarla, pagarian per éll ses fermances.

Acceptades aquestes per bones, lo nou batlle presentá son nombrament reyal dalt copiat, que fou llegit y explicat en catalá al poble.

Desde la capella de St. Bartomeu, acabada la sessió general, lo nou batlle acompanyat dels Concellers se n'aná cap á la casa ahont estava instalada la cort dels batlles y la escrivanía pública (era la rectoría); allí jurá posant la má sobre los sants Evangelis que exerciría bé y llealment lo ofici de batlle y sotsveguer, que administraría recta justicia als súbdits, guardant totes les regalíes de la Corona, com també tots los privilegis, usos y costums de la vila y de la ciutat de Barcelona, de la qual aquella vila era carrer.

De tot se'n feu acte públich per má del notari, del qual acte n'extrach lo sobredit. Encara á 2 de Març del meteix any 1399 s'ajustá concell general de tota la universitat en la capella de Sant Bartomeu, en lo qual lo nou batlle ratificá son jurament en la forma següent:

—«Lo honrat en Francesch Segrera sotsveguer é batle de la vila Dagualada per lo Senyor Rey, promet en poder dels Consellers, per virtut del sagrament per éll fet al Senyor Rey, é per la fé á que li es tengut, que stará á consell dels dits Consellers, é que tindrá justicia per son poder axí á stranys com á privats, no guardada amor ó temor del Senyor Rey. E que observará libertats, privilegis é costums, usos, franqueses é gracies atorgades per lo Senyor Rey é per sos antecessors á la ciutat de Barcelona é á la vila Dagualada la qual, carrera es de la dita ciutat. E que no ajustará parlament general sino de consell dels Consellers ó special manament del Senyor Rey: sau emperó de totes coses senyoría é juredicció del dit Senyor Rey. *Presentibus ad predicta pro testibus...*» (*L. Univ.*)

Privilegi de tenir taula.—En lo nomenament del batlle Segrera lo rey D. Martí hi posá la cláusula de costúm: «Vos, emperó, abans d'exercir aquest ofici, estau obligat á assegurar com cal que tindreu taula, conforme á les Constitucions generals de Catalunya.»

En 1331 Alfons IV concedí á la vila lo privilegi de tenir taula sos batlles, ó sía de que 'ls batlles reyals fossen triennals, y finit lo trienni s'haguessen de presentar al tribunal dels jutges anomenats de taula per respondre á les acusacions que contra ells se fessen per haver exercit malament l'ofici. Lo privilegi no era especial d'Igualada, sinó general y extensíu á tota Catalunya y á tots los oficials reyals, en virtut de les Constitucions generals del principat. En lo capítol IV de la secció primera havém donat copia traduhída del privilegi concedit á Igualada per lo rey Alfons IV.

Se concedía á la vila aquest privilegi, ab la condició que lo monestir de Sant Cugat obligás al seu batlle d'Igualada á presentarse y subjectarse als jutges ó inquisidors de taula. Y com lo monestir no cumplía aquesta condició, los batlles reyals s'excusavan ab rahó de subjectarse al judici de residencia dels jutges de taula. Per çò en 1340 la vila acudí al rey Pere *del Punyalet,* del qual obtingué lo següent privilegi que traduhesch del llatí:

> —«Nos, Pere (IV), per la gracia de Deu Rey d'Aragó, Valencia, Cerdenya y Córcega, y Comte de Barcelona. Com per Constitucions generals de Catalunya donades per nostres progenitors y per nos confirmades, tots y sengles oficials qui exercexen jurisdicció, tingan obligació d'assegurar, abans d'exercir l'ofici, de tenir taula y fer lo demés á que están obligats, al tenor de dites Constitucions: la qual taula han de tenir de tres en tres anys, fent compliment de justicia als que tingan que dir contra ells, en poder dels inquisidors per nos assignadors en quiscuna veguería: y havém entés per conducte dels jurats y de la universitat dels prohomens de la vila d'Igualada que 'ls batlles de dita vila no acostumen assegurar de tenir taula en lo començament de llur ofici, fundantse en que la jurisdicció de dita vila y terme es partida entre nos y 'l venerable Abat y monestir de St. Cugat del Vallés: de la qual cosa á vegades se 'n seguexen molts gravámens y danys als homens del dit lloch. Per tant, volent que tant lo batlle nostre, com los demés oficials de dita vila, sían obligats á portarse ab justicia; ab tenor de la present carta nostra perpetuament valedora concedím graciosament als dits jurats y prohomens de dita vila d'Igualada presents y esdevenidors, que 'l nostre batlle que tením ara en dit lloch ó 'l que hi haurá en esdevenidor, abans d'usar del ofici de batlle, sia obligat á assegurar en poder del sotsveguer de

[redacted]

Igualada present y esdevenidor, ó d'altra persona á qui donassem comissió de tenir taula, y fer tot lo demés á que está obligat al tenor de les dites Constitucions. Donchs nosaltres per la present manám al batlle de dita vila que ara hi ha, que desseguit de vista la present nostra lletra, abans d'usar de dit ofici, assegure en poder del dit sotsveguer, ó d'altre, segons forma dalt expressada: no obstant que sos predecessors en dit ofici, ni'l batlle per dit monestir no hajan acostumat prestar dita asseguranҫa. Manám també que los altres batlles nostres que allí serán diputats cada trienni, com en los altres llochs nostres, abans d'usar del dit ofici sían obligats á prestar dita asseguranҫa en poder del dit sotsveguer ó d'altre per nosaltres á aҫò diputat, concedint graciosament aҫò á la dita universitat. Manám també als inquisidors que nomenarém per la veguería de Vilafranca y per la sotsveguería d'Igualada, que inquirescan contra dit batlle nostre d'Igualada; y que'l obliguen á tenir taula (á comparexer y subjectarse al judici del tribunal), segons es costúm fer los altres oficials de dita veguería, no obstant qne fins al present no s'haja fet enquesta contra nostres batlles ni contra'ls del Abát que tením y té en la metexa vila. En testimoni del qual manám fer la present nostra carta guarnida ab lo nostre segell pendent. Dada en Barcelona á vuyt de les kalendes d'Agost, any del Senyor M·CCC·XL.—Sig†ne de Pere per la gracia de Deu Rey d'Aragó, Valencia, Cerdenya y Córcega, y Comte de Barcelona.—Testimonis son l'inclit Infant, Ramon Berenguer, Comte de les Montanyes de Prades: fra Ferrer, Bisbe de Barcelona: Jofré, Vescomte de Rocabertí: Pere Galcerán de Pinós: Ottó de Montcada. Sig†ne de Bertran del Vall (ó des-Vall) escrivá del dit Senyor Rey, qui per manament del meteix aҫò feu escriure y ho clogué, ab les lletres rases y esmenades en la VII linea que diu *in dicto officio*, y en la VIII linea ahont diu *teneatur prestare*.» (*L. Univ.* vol. de 1339 á 1342.)

Aquest privilegi fou negociat per Joan y Guillèm Alamany mitjanҫant la paga de 200 sous; los quals prometen tornar als Jurats de la vila si'l Rey revoca aquest privilegi dintre de quatre anys. (Ibid.)

Igual privilegi per obligar al batlle pèl monestir á tenir taula, se negociá ab lo Pabordre de Panadés fra Roméu de Rubí, qui'l concedí mitjanҫant la quantitat de cent sous, que la vila manllevá al ferrer Pere Queralt. (*L. Univ.* 1340.)

Lo batlle Francesch Segrera, de qui dalt havém parlat, finit son cárrech fou acusat, juntament ab son assessor, per la vila als inquisidors ó jutges de taula per algunes injusticies fetes á dita universitat. L'acusador autorisat per la vila ab escriptura de poders era en Francesch de Roges, sastre de la metexa vila, qui cobrá pèls gastos fets en son viatge y estada á Barcelona per aquest negoci, 49 sous. (Actes del 31 d'Octubre de 1402 y 2 Janer de 1403.—*L. Univ.*)

En lo capítol LXXII de la secció primera havèm vist, com lo batlle y sotsveguer Felip Vallès, qui exercí son cárrech en lo trienni de 1503 á 1506, havent de comparèxer devant dels jutges de taula per donar compte de sa administració, se procurá una carta de recomendació dels Concellers de la vila, á fí d'èsser jutjat benignament per dits jutges ó inquisidors.

Aquesta carta es bona mostra del alt grau d'autonomía ó independencia en que's trobava'l municipi d'Igualada. Afegím á açó que tant en los negocis judicials, com en los del sometent, quan afectavan á la universitat, los batlles y sotsveguer més semblavan dependents del Concellers, que no autoritats superiors á aquests, á quines justes requestes sempre veig que obehían docilment.

Privilegi de la terna per la elecció de batlle reyal. *Any 1449.*—La reyna dona María, muller d'Alfons V, otorgá á la universitat d'Igualada l'important privilegi, dat en Perpinyá á 17 de Desembre de 1449, en virtut del qual la vila presentaría al Rey una terna, ó llista de tres persones, de les quals lo Rey n'elegiría una per batlle y sotsveguer de la vila.

Ab tal privilegi, lo batlle y sotsveguer sempre eran á gust de la vila: lo qual representa un augment d'autonomía y llivertat.

No obstant, la vila no sempre li doná la importancia que merexía. Veig, per exemple, que'l Llochtinent general del Rey en Catalunya, D. Frederich de Portugal, Bisbe de Sigüença, á 17 d'Octubre de 1526, escriu als Concellers d'Igualada que li envíen la terna acostumada per la elecció de batlle reyal. En vista de tal carta s'ajusta concell general y en ell se forma la següent terna: Joan Soler, mestre, Pere Ferriol, barber y cirurgiá, y Joan Vendrell. S'envía la terna, y no es elegit cap dels tres, sinó que's nombra sotsveguer y batlle á mossén Geroni Francolí, qui es admès sens discussió pêls Concellers, ab tal que preste les seguretats acostumades. (6 Abril de 1527.)

1530.—En lo següent trienni ja sembla mitg oblidat lo privilegi, segons mostra l'acte següent del concell (13 de Febrer):

[redacted]

«Item, sobre lo segon cap de la dita proposició sobre lo offici y regiment de sotsveguer y balle reyal en aquesta vila per lo trienni següent, volgué y ordená lo dit honor. consell, que attés que ab privilegi reyal es stat atorgat á la dita universitat de elegir terna pera dit offici de sotsveguer é balle reyal, *lo qual es vengut novament á noticia de dita universitat*, segons digueren, lo que nos feya de alguns dies ençá; que sobre açò sia consultat lo magnífich micer Quintana, advocat de aquesta universitat, qui vuy se trobe á Vilanova del Camí, y que hagut son concell sobre açò, sie fet com ell aconsellará, y aquesta consulta cometen als dits honor. Consellers, é li facen inspecció del privilegi.»

Micer Quintana degué aconsellarlos que usassen del privilegi de terna. Perque lo meteix dia se feu aquesta ab los noms de Joan Soler, Jaume Balp y Melchior Aguilera, enviantla l'endemá, dia 14, al Llochtinet.

Se continuá elegint batlle per terna fins al any 1551, en que'ls Reys nombraren batlle sens terna fins al 1590.

Aquest any (1590) los Concellers consultan novament als advocats Salvador Pi y N. Cornet, si per desús haurá caducat lo privilegi. Responen que no, que'l privilegi es ferm encara que no s'haja usat aquest temps.

Mes, oposantse á la elecció per terna lo procurador fiscal de la batllía general de Catalunya, se'n seguí qüestió que la metexa batllía general fallá á favor d'Igualada á 19 de Març de 1590.

Lo batlle pèl monestir no era elegit per terna, sinó que'l nombrava lo Pabordre del Panadés, que era qui exercía la jurisdicció d'Igualada en nom y representació del monestir de Sant Cugat del Vallès, essent de dret ó de costúm elegir per batlle á un dels prohoms del concell secret ó particular de la vila; lo qual era una garantía per aquèsta; ja que la elecció dels prohoms del concell, tant particular com general, estava en má de la vila.

No era l'Abat qui tenía dret á nombrar lo batlle d'Igualada, sinó'l Pabordre del Panadés. Per çó en los cassos en que, no estant acordes Abat y Pabordre, abdós elegían batlle, com havèm vist que succehí en 1366 y 1489 (cap. X y LXIX), sempre triumfava lo Pabordre.

Los batlles y demés oficials no están exemps de contribució.—Havèm vist en la seccció primera que'ls reys Pere IV y sa muller Eleonor declaran en privilegi

ó carta otorgada en 1373, que'ls batlles y demés oficials d'Igualada no están exemps de cap classe de contribució, devent pagarles com si no tinguessen ni exercissen cap autoritat. Igual declaració fá en 1379 fra Pere, abat de Sant Cugat, respecte de sos batlles y demés oficials (cap. xi).

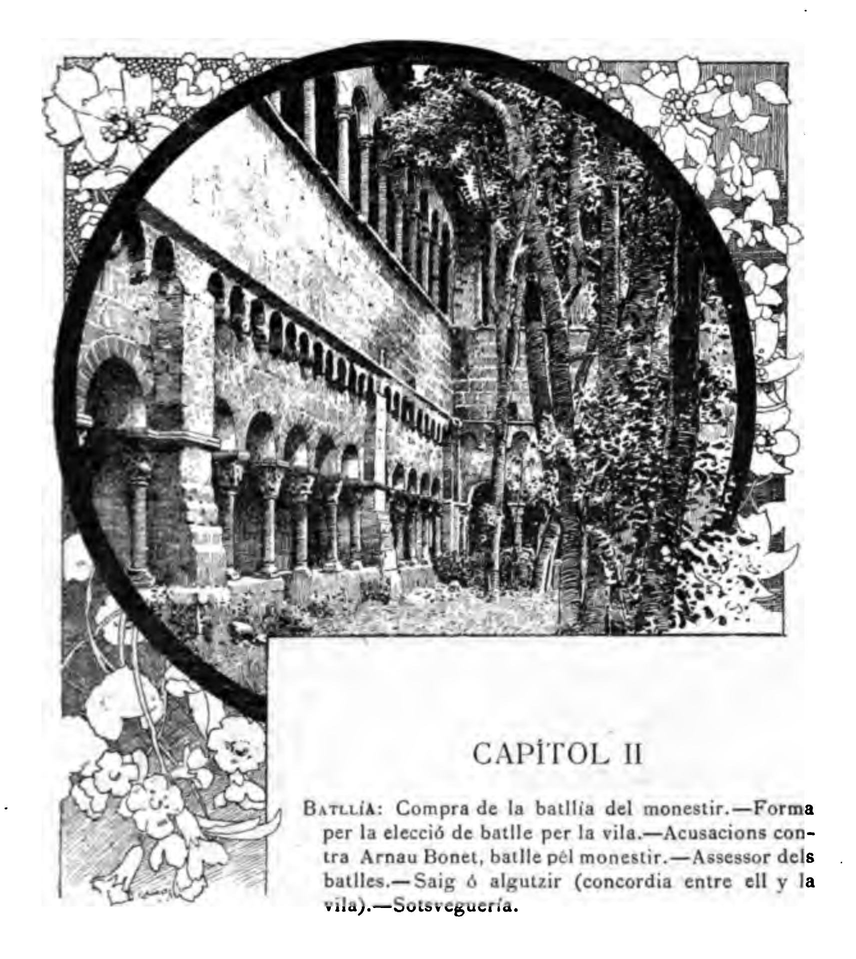
Cort dels batlles. — Sobre'l lloch de la cort, feu Pere IV la següent ordinació:

«Pere, per la gracia de Deu Rey d'Aragó, Valencia, Cerdenya y Córcega y Comte de Barcelona; á sos fidels batlles y sotsveguer de la vila d'Igualada y llurs llochtinents presents y esdevenidors; salut y dilecció.—Encara que per nostres lletres vos hajám manat á vosaltres ó als vostres predecessors que no tingau vostra cort en la casa del Rector de dita vila, sino en altre lloch ó casa de dita vila: habent entés que per molt temps es estat costúm tenir la cort en la casa del dit Rector, y que es més útil á vosaltres tenirla allí que no pas en altre lloch: Per tant vos dihém y manám que tingau la cort en la casa del dit Rector, axí com es acostumat de temps antich, no obstant en res nostre primer manament á vosaltres intimat per notari. Dada en Valencia, á 4 dels idus de Desembre, any del Senyor M·CCC·XXXXII.» (Plech de papers referents á la escrivanía rectoral, en l'arxiu parroquial.)

Vet aquí perquè'ls registres de la batllía se troban en l'arxíu parroquial, en la rectoría.

[redacted]

CAPÍTOL II

Batllía: Compra de la batllía del monestir.—Forma per la elecció de batlle per la vila.—Acusacions contra Arnau Bonet, batlle pél monestir.—Assessor dels batlles.—Saig ó algutzir (concordia entre ell y la vila).—Sotsveguería.

Compra de la batllía del monestir. *Any 1622.*—La vila comprá en 1622 la batllía y tota la jurisdicció ó domini, y tots los demés drets que'l monestir de Sant Cugat del Vallés tenía en aquella per la moderada quantitat de 3000 lliures. «*Los asseguro han fet bon negoci*», deya'l pabordre fra Joseph de Planella als Concellers. Crech que tenía rahó; no perque'l domini del monestir fos pesat per la vila: mil vegades més ho havía estat lo dels Reys: mes ab la redempció feta á tan poca costa, no sols lograva reforçar l'erari municipal ab les rendes que allí cobrava'l monestir, y les que devía cobrarhi y no cobrava per infidelitat dels administradors; sinó que ademés tancava la porta á totes les

qüestions futures, com elecció de batlles y demés que sempre causavan perturbacions y gastos á la universitat; y finalment, com havém dit en altre lloch, historiant la compra de la batllía (cap. LXXXIV), ab aquesta compra la vila adquiría tota la autonomía municipal que era possible tenir en aquella época en la nostra terra.

Forma de la elecció de batlle per la vila. *Any 1624.*—Havent la vila adquirit los drets que en ella tenía 'l monestir de Sant Cugat, en lloch del batlle que aquest elegía devía posársen'hi altre elegit per la vila. D'aquí avant, donchs, hi tindrém lo batlle reyal, qui'era ensemps sotsveguer, y 'l batlle per la vila.

Per la elecció d'aquest s'acordá interinament lo que diu la següent acta:

«*Memorial* dels apuntaments acerca del que se ha de tractar en lo concell secret á 20 de Dezembre 1624, sobre la ballía de la vila.—Pera tenir lo degut efecte la compra que esta vila ha feta de la jurisdicció que tenía en ella lo monestir de Sant Cugat de Vallers, se deu anomenar una persona de dit concell á més vots y per scrutini, la qual dega exercir la meytat de la jurisdicció desta vila en nom de la universitat y Concellers y concell de élla, tant plenament com fins ara se es acostumat per lo dit monastir; la qual sia balle durant lo beneplácit y líbera y mera voluntat dels dits Concellers y concell per temps de bienni, com se acostume; lo qual haja comensat á correr lo die de Sant Andreu prop passat; en lo qual die se podríe extraurer de dos en dos anys un balle, fent pera dit efecte una bossa de sis ó vuyt persones, perque de ella se tragae á rodolí lo balle: lo qual haye de acceptar lo ofici en la matexa manera y pena que los Concellers stan obligats, si ja aquell día no será exit conceller, ó mostessaff; que en tal cars puga dexar la sort de balle y ne sia extret altre: y perque millor treballe en lo exercisi de son ofici, se li poríe assenyalar per son salari la meytat de les composicions, treves y reclams ques farán en son temps, y la restant meytat aye de buydar de tres en tres messos bé y llealment en má del clavari que aplegará los censos y tersos y altres fruyts de dita ballía: y pera dit efecte dega prestar la caució deguda y donar fermanses, é mes dega firmar los tersos tocants á dita universitat sens salari ni interés algú y ajudar ab sa industria á la bona cobransa dels fruyts de dita ballía: de la matexa manera é mes se anomenará una persona pera la cobransa dels fruyts deguts y devedors, la qual haja també de prestar caució y dar fermanses de bé y lealment etz. la qual axí mateix de tres á tres mesos dega buydar lo prosehit en má del bosser de la universitat, y de tot lo que cobrará se li done dos sous per liura de salari.—Lo qual memorial ab alta y intelligible veu en dit concell legit, la mayor part dels convocats han determinat se elegesca en balle per aquesta vegada tant solament alguna persona del concell secret per bienni y scrutini y á més veus, y per dit

[redacted]

efecte per al present no sia feta bossa; que per més spay se determinará: emperó ques' observe tot lo contengut en lo dit memorial, exceptat lo dit cap de fer una bossa per la extracció de dit balle, ys done divuyt diners per lliura á la persona exhigirá y aplegará los emoluments, censos y tersos á dita ballía deguts y devedors: y axí observant la dita determinació se ha procehit en anomenar la persona per exercir lo ofici de balle per scrutini y á més veus, y se ha trovat que lo honor. Hieroni Jofre, altre dels proms de dit concell, ha tinguts més veus; al qual se ha determinat sia feta creació y elecció de balle.»

Per més formalitat en la creació de batlle, lo concell secret firmá sindicat autorisat de má del notari en favor dels quatre Concellers, donantlos facultat y poder per elegir per batlle de la vila per dos anys á la persona que élls designen. (20 Des.) Autorisats per aquesta sindicatura, los quatre Concellers nombran per batlle al dit Geroni Jofre ab acte de notari; obligantlo á prestar sagrament y homenatge d'exercir bé y llealment son ofici. (*L. Univ.*)

Des de 1632 en avant s'elegí batlle per insaculació, com se feya llavors en la elecció de Concellers y altres cárrechs: açò es, se tenía una bossa expressa pêls batlles; en élla se posavan los noms de cert nombre de prohoms que poguessen exercir aquest cárrech: per sort s'extreya un rodolí lo dia de Sant Andréu, que era'l de les eleccions de Concellers y altres cárrechs; lo nom que duya lo rodolí indicava lo batlle nou, que servía dos anys.

Lo batlle nou rebía lo bastó ó vara de mans del Conceller en cap, qui'l prenía de jurament d'exercir bé y llealment son ofici, lo qual consta en una certificació feta pêl notari Joseph Baró á 30 de Juliol de 1715, en vista dels llibres del arxíu municipal. (Registre 1712-1730.)

Acusacions contra Arnau Bonet, batlle pel monestir. *Any 1369.*—Bernat de Pujada, ciutadá de Barcelona, procurador del vener. fra Bernat Ferreny, pabordre de Panadés, presentá als batlles d'Igualada Bng. Salamó, llochtinent del ven. Bng. de Riumajor, batlle d'Igualada pêl senyor Comte de Trastamara, y Guillém Tort, batlle pêl monestir, les acusacions següents:

—«Primerament que Narnau Bonet de mentre que es stat batle en la vila Degualada no ha volgut fer nul pati (pacte) de terces ne de punicions tro que ab éll amagadament seren avenguts, dafraudant lo dret del dit monastir ó del Sr. Compte, é dals rendes daquells.

»Item que lo dit A. fevorege molts é diverses dels mal feytós qui son en la dita vila, los quals per maleficis que fan serien fort ponidors; é açò fa ell per afinitat é perentesch que ha ab ells; é punie é punicions feye als masquins qui no fan sino bé, per ço com son persones miserables é ignocentes quis viuen de lur juste suhor, qui nos saben defendre, fan los rembre é resquetar amagadament, defraudant los drets dels dits senyors.

»Item que lo dit A. Bonet feu manament encontinent que fou fet batle del monastir als fornés de la dita vila, que part, tota justicia no guardant dret de negú, sa muller fos primera al forn; per les quals rahons moltes é diverses vegades san perdudes moltes pestarades de pasta en los dits forns, per les quals san mogudes barayes, hoys é discordies entre les dones del dit loch, é avagades entre lurs marits.

»Item que era mester als carnicés de la dita vila Degualada que encontinent denant tota persona li donassen de la carn que quería é daquell loch que ell quería, é si ells nou volien fer eren cayguts á tort ho ha dret en ban, lo qual feya pegar als dits carnicés; é si lin feyen á sa guisa, jat se fos que los dits carnicés fossen cayguts en ban per rahó de tales de bestiar ho per falses pesos, no era res qui justicia ne pogués aconseguir.

»Item com los prohomens de la dita vila ensemps ab los batles daquella metexa vila avien més ban de res en especialitat ho en generalitat en la dita vila, lo dit A. Bonet los licenciava dels dits bans amagadament per ço com se venien (avenien) á éll que justicia non podíe esser trobada.

»Item que si lo dit A. degués res á negú per qual se volgués manera ho rahó ó per imposicions, non podien aver neguna justicia, ans *manaçave* (?) sempre á tota res.

»Item que si negú li dagués res á ell propriament ho al obrador den Vicenç Padriça çanrera draper qóndam Degualada, del qual obrador lo dit A. Bonet ses fet justador, nols eren preses negunes rahons per bones que les aguessen.

»Item que lo dit A. nul temps depuys que es stat batle en la dita vila no ha volgut pagar questes, fogatges comuns ne imposicions á les quals fos tengut de pagar, alegant que no era tengut de pagar per rahó del dit monastir: peró per la franquesa del dit monastir no sentén los fogatges; car almenys deu pagar com á hom dorde, ne en les imposicions. E no res menys no li bastá qne de ço del seu so atur ans se haturá per lo hereu den Castellaulí é den Truyols çabater.

»Item que per la dita rahó com lo dit A. Bonet se ret parcial envès uns contra altres, san exits molts é diverses homens habitants Degualada, que nul temps noy tornarán, ans son perduts al dit monastir.

»Item que per les dites rahons sen han anats ara per rahó daquest robament que han agut afer per les companyes qui are passen é son passades en diverses lochs; axí que si A. Bonet roman ne es batle de la dita vila Degualada nul temps noy tornarán per star ne habitar: la qual cosa será perduda é dan del dit loch, per ço com son millors homeñs qui romases eran en lo dit loch.

»Item que ara novellament no ha pus de x ho de xv dies prop pessats lo dit A. ha venudes amagadament é fraudolosa les rendes del dit monastir, ço es en (an) Bernat Queralt de la dita vila, é açò sens corrador é sayg pú-

[redacted]

blich per menys preu; les quals rendes tostemps se sólen vendre publicament en lenquant públich al mes donant; les quals rendes li ha donades per preu de XXX ll. es diu que les han á miges, é sis fossen venudes, més de XL ll. com tostemps se sien venudes aytant ho més.

»Item que com los habitants de la dita vila Degualada per selvatat lur aguessen mesos tots lurs bens ho la major partida en la sgleya de la dita vila, axí en ferceyls com en caxes é en sachs segellats, lo dit A. Bonet, scusa de cerquar carnsalada é congre que querie donar, segons que ell deya, á altres de les dites companyes, qui per les dites coses es cert que li prometien de donar olles de coure, mortés de coure é daltres robes bones qui son dels habitants de la dita vila Degualada, que avien trobats en ciges, caves, cases paradades é altres diverses lochs amagats, trenquá lo dit A. Bonet les dites caxes é altres sachs segellats, é ferceyls qui en la dita sgleya eren per selvatat, é prenies ço que viarés li era que fos malor (mellor), dient que si troba del dit congre é carnsalada de M. sol. li valríe, ho més.

»Item que com tragueren la roba de la dita sgleya no volíe lo dit A. Bonet que negú sen portas res, jat se fos que cascú demanás ço del seu, si nos posás á perill de furt, sino quals que IIII ho V homens ab qui ell sera emprés, á qui ell demanave.—Aytal, ¿es teu açò? E quells responen:—Hoc. El les ho donave sens tota seguratat: les quals robes sons sen fi é les quals lo dit A. Bonet ab los desús dits san partides: de cert que negú non ha gosat res dir per dupte de la senyoría que tenie.

»Item que sien donats clams sobre la crida que fou feta per ordinació de tots los prohomens, que null hom ne nulla fembra no gosás comprar robes ne nulles coses de les companyes qui venien, sots pena de cors e de ver (haver). E com lo dit A. ab daltres de la sua part ne agen comprades moltes coses, é açò sie cosa fort abhominable, que axí com ell ho daguera squivar als altres, que ell ho fahés, contra ço que no davíe, é açò per sí matex é per altres qui ab ell eren consens en les dites coses, é que daçò sie enquest diligentment, com cert es stat que axí es.

»Item que con fos posat ban de X sol. al rech dels molins que nul hom no lençás terre ne altres coses que enpetxasen laygua del dit rech dels dits molins, lo dit A. feyes fort faló (feló) contra aquels qui contra feyen, donant entenent que ho feye per defendre lo dret de la pabordíe, é daltre part feya patis (pactes) ab aquells qui contre feyen, que null hom non sabíe res.

»Item ha punit en Rovires traginer sacretament, que non ha dat res als altres batles.

»Item trenquá caxes en la sgleya é de la roba quen tresqué han feta venda en Barchna.

»Item ha usurpada juredicció al Comte de Trestamare, qui ara es Rey de Castella, que puníe les gents que non donave res als altres batles del dret del Comte, é non matíe res en compte del pabordre, ans ho apropiave tot á sí metex.

»Item ha punit en Mathoses qui fa guix, quen ha agudes X quarteres de guix, é no ha més res en compte.

»Item ha punit en Tárrega payer (panyer ?) de Vila ffrancha per draps qui no eran bollats, é no ha dat res al altre batle, nen ha res més en compte abans aná á Vila francha per fer pati (pacte) ab lo dit Tárrega.

»Item que pochs dies ha que ha donada licencia en Royg del Spelt que puxe jugar en casa sua, é ha preses II sol.

»Item lo dit A. fa fer totes ses fenes (feynes) als masquins de homens qui nos saben defendre ab manaces, ço es, als cavadors cavar les vinyes, é als mestres obrar lo alberch, als traginers prestar les besties, que no lin gosen dir de no; é axí dé tots los altres.

»Item com les companyes passaven ho foren passades, lo dit A. anave per la vila dient é manant á cascú que trobave per les cases, si hiá roba qui no sie vostra, que lem donets, ho lem portets á la mia casa.

»Item sien preses testimonis que en temps que les grans companyes pessaven per la vila Degualada lo dit A. Bonet semps ab alcuns daltres á pendre roba é á robar als habitants de la dita vila, é açò es fama pública axí en la vila Dagualada com en lo veynat daquella.»

D'açò ara ne dihém *xanxullos*. Llavors no conexían lo nom, mes practicavan la cosa tan bé com ara. ¿Qué li feren al llest Arnau Bonet? Res. Los batlles Arnau Castell y Pere Vidal, se fan cárrech del copiat memorial d'acusacions, y sens trencarse lo cap en inquirir si eran verdaderes ó falses: *ab la autoritat que tenim sobre aço y atenents á les súpliques d'algunes bones persones que sobre aço suplicaren, tant si sou culpable com si no de les coses dites... vos absolém, definím, perdonám y relaxám á vos dit Arnau Bonet y als vostres perpetuament...* XXVI *de Janer any de la nat. del Senyor M CCC LXIX...* (Man. de 1368, etz. *Arx. parroq.*)

¿Será judici temerari creure que aquests batlles y pot ser lo meteix pabordre reberen una bona suma de diners per otorgar aquesta absolució?

Assessor dels batlles.—Los dos batlles, y un d'élls, lo reyal, que tenía ademés lo cárrech de sotsveguer, no formavan més que un sol tribunal, y no tenían més que un assessor lletrat y un saig ó algutzir y un escrivá ó secretari, formant tots junts lo tribunal destinat á la administració de justicia civil y criminal.

Poso per mostra lo nombrament d'assessor fet en la persona del jurisperit Jaume de Castellví per la reyna dona María y per l'Abat de Sant Cugat. Traduhesch del llatí:

«María, per la gracia de Deu Reyna d'Aragó... Llochtinent general del sereníssim Senyor Rey marit y Senyor meu caríssim: Fiant plenament en la fidelitat, industria y llealtat de vos fidel nostre, Jaume de Castellví, jurisperit de Vilafranca del Panadés; á tenor de la present, vos confiám y encomanám l'ofici de la judicatura de la batllía y sotsveguería d'Igualada, que vos tin-

dréu, regiréu y exerciréu durant lo beneplácit del dit Senyor Rey y nostre.. Dat en Barcelona á x de Desembre, any M·CCCC·XXXX·VI... La Reyna.»

«Fra Pere, per la gracia de Deu abat del monastir de Sant Cugat del Vallés... fiant plenament en la fidelitat, ciencia é industria de vos honor. Jaume de Castellví, jurisperit de Vilafranca del Panadés; á tenor de la present, vos confiám y encomanám l'ofici de la judicatura de la batllía d'Igualada, que vos tindréu, regiréu y exerciréu durant nostre beneplácit... Dat en Barcelona en les cases de dit nostre monastir á xiiii de Desembre, M·CCCC·XXXX·VI. Vidit Pere, abat sobredit.»

A 21 del propi mes de Desembre, en Pere de Castellví se presentá á Igualada ab los dos nombraments aquí copiats, y prestá l'acostumat jurament de tenir taula y administrar recta justicia. (*L. Univ. 1447.*) (Vide cap. xi.)

Saig ó algutzir.—Aquest ofici era hereditari en 1294, exercintlo la familia de Pere Vallés. (V. cap. v.)

Lo meteix any 1294, per sentencia arbitral, dada á viii dels idus de Janer, per los árbitres Ramon Ferrer, Arnau Ferrer, Pere Sala, Berenguer de Riumajor y Bernat Olofre, tots d'Igualada, se concordaren les diferencies que hi havia entre'ls Jurats (que després s'anomenaren Concellers) y'l saig Pere Vallés.

La sentencia arbitral, dictada conforme á la consuetut antigua, decretá lo següent:

1.er Lo saig avisará de franch al deutor de part dels acreedors, mes si'l deutor dona penyora al acreedor, lo saig ne cobrará del deutor un diner. Açò si l'acreedor es de la vila. Si es foraster, per lo mer avís l'acreedor donará un diner al saig, y'l deutor, essent de la vila, no donará res.

2.on Lo saig estará exemp de talles de tota mena; ab tal que exigesca als altres les que sien imposades.

3.er Lo saig no contribuirá en obres ó joves de murs, valls ni altres: pero avisará als que hi haurán de contribuir y'ls obligará á ferho. Tampoch contribuirá en guaytes, bades, talayes, duodenes, etz.; pero avisará als altres per ferles.

4.rt Lo saig avisará als testimonis, ab paga de dos diners, que pagará aquell que produhirá ó reclamará dits testimonis; ço es dos diners per testimoni. Si'ls testimonis no's presenten, no cobrará res.

5.nt Per cada crida de ví lo saig tindrá un diner ó una dinerada de ví, y ademés lo ví que restará en la ampolla ó porró que portará en la ma á disposició de tothóm qui vulgue tastarlo.

6.e Tothóm podrá vendre son ví sens cridarlo, en qual cas lo saig no cobrará res.» (*L. Univ.*)

En la qual sentencia se veu que'l saig era ensemps empleat dels batlles y del municipi com á nunci.

[redacted]

Sotsveguería.—Sa institució data, sens dupte, del any 1233. En un *Memorial instructiu fet al magnifich moss. Raphael Cervera not. e sindich de la insigne ciutat de Barcelona* (*L. Univ.* 16 Octubre de 1509), hi llegesch lo següent:

«...que lo abat e convent del monastir de sent Cugat de Vallés, qui lavors era senyor de dita vila de Agolada, feren donació al S.or Rey de Aragó, de gloriosa memoria, qui lavors era, de la meytat de la jurisdicció de dita vila e de totes rendes e emoluments de aquella, *e per lo S.or Rey fou posat sotsveguer e batle real en dita vila*, qui ab bandera real e somatent ab los homens de dita vila fugassen los malfactors...»

Aytal donació fou feta en poder del notari de Barcelona en Pere de Báges á 13 de Febrer del esmentat any 1233.

Al principi pertanyía aquesta sotsveguería á la veguería de Vilafranca del Panadés. Després de la agregació de la vila á la ciutat de Barcelona, de la qual fou feta *carrer*, fou agregada á la veguería d'aquesta ciutat, com era conseguent.

[redacted]

CAPÍTOL III

BATLLÍA: Host ó exércit y sometent.—Començament del sometent.—Capitosts.—Armes.—Penó ó bandera.—Trompes y tabal.—La campana del sometent.

Host ó exércit y sometent.—Ademés de la administració de justicia, era un altre y molt important ofici dels batlles lo de *capitost*, ó sia'l d'esser caps, capitans ó quefes suprems de la host ó del exércit de la vila.

La paraula *host* té'l meteix significat que la *hueste* castellana, sinónima d'*exércit*. *Capitost* (*caput-hostis*) vol dir *cap de la host*.

La host tenía una importancia capital en aquells temps mitgevals y començaments de la edat moderna, en que era permanent l'estat de guerra.

Havém vist en acte y moltes vegades en lo discurs de la present historia la manera de funcionar la host igualadina. En cas de necessitat cada home útil era un soldat, com per exemple, quan en 1463 la vila organisá sa defensa contra les forces del rey D. Joan II, distribuint tots los hómens útils en denes y cinquantenes, ab sos deners y cinquanteners, sots la direcció suprema de D. Lluís de Conesa, y assenyalant ab la més exacta y minuciosa precisió quin punt del mur y quina torre havía de ocupar y defensar cada home. No crech que's pógués donar una organisació més perfecta, atesos los elements de defensa ab que contava la vila.

Quan se tractava del servey militar del Rey, á voltes la vila'l redimía ab diners, pactant la redempció ab lo veguer ó ab lo comisari de guerra; á voltes servía ab persones; y en

[redacted]

aquest cas, primerament buscava voluntaris, mitjançant crida pública y oferint soldada apetitosa; y en cas de no trobar voluntaris, per força y com darrer recurs acudía al sorteig, donant emperò soldada als qui tocava servir.

En ocasions la vila pagava tota la soldada dels que servían al Rey; en altres la pagava aquest; mes per ésser massa mòdica, la vila hi afegía un aument.

Es per demés dir que quan se tractava del servey de la metexa vila, sempre aquesta pagava 'ls gastos.

Lo *Sometent* era cosa distinta de la host, però no diversa. Quan la host s'ajustava y procehía *à la callada*, no era sometent. Era sometent quan s'ajustava y procehía al crit de *¡via fors!* y à grans tochs de campanes, de trompes y de tabals, per alarmar à la gent, y ajustarla ben depressa en vista de qualsevol urgencia, com la captura de lladres ò assessins qui acaban de cometre'l crim, ò que acaban de ésser descuberts per algú, y urgeix encalçarlos perque no se escapen.

La distinció entre *host* y *sometent* està, en que la primera s'ajustava y procehía *à la callada*, sens cridar *¡via fors!* sens soroll per alarmar. Lo segón s'ajustava y procehía à grans crits de *¡via fors!*, à repich de campanes etz. per la urgencia del cas. En lo segón se procehía *metent só*, ò *só metent*, açò es, *fent soroll*, cridant y urgint à la gent.

La paraula «sometent» significa literalment *fent-soroll*, equivalent al castellà *metiendo ruido*. Los documents dels arxíus d'Igualada no dexen cap dupte sobre la etimología de *sometent*, que es tal com queda explicada. Ne veurém alguns.

Començament del sometent.—No'm referesch al començament històrich, perque aquest es evident à tothòm. Sempre que una persona, home ò dona, se veu amenaçada de mort ò d'altra desgracia, ò veu à altra persona igualment amenaçada y en perill, instinctivament se posa à cridar ausili en la forma acostumada. En ma terra solém cridar:—*¡Correu, correu, lladres, foch!* etz. segons los cassos. Antigament, y avuy encara en certes comarques, se sol cridar: *¡Via fora, via fora!* ò *¡Via fors!*

[redacted]

Me referesch al modo práctich de començar lo sometent, lo qual se veu en lo curiós y detallat document que segueix:

1533. «Crida de rependre lo somatent.— Ara hoyats queus fan á saber á tothom generalment de part dels honor. balles de la vila de Agolada per la Sacra, Cessárea, Católica y Reyal magestat é per lo monastir de S. Cugat de Vallés, senyors per indivís de la dita vila, á instancia y requesta dels honor. Consellers de la matexa vila, per bé y útil dels poblats en aquella, é per observança de les supremes regalíes é privilegis del *somatent* á dita universitat atorgats é possessió de aquell: que qualsevol qui hoyrá *metre crits de viafós,* hage ab grans crits rependre (repetir) aquell, tant dins la vila com defóra, fins que senten repicar la campana et aliter sie pervengut á noticia de dits honor. balles y de llurs lochtinents. E açó facen é sien tenguts fer sots pena de LX sous barcelonesos als dits honor. balles, sens gracia alguna adquisidora. E no res menys en tal cars tothóm hage de seguir lo dit somatent ab ballestes ó ab lança y spasa, y en altra manera condecentment armats, y no altrament, sots ban de X sous de la dita moneda als matexos honor. balles adquisidora. E guart si qui guardar si ha, que amor etz.» (L. Baiulorum. Any 1533.)

Capitosts.—Per quan s'hagués d'ajustar la host, fos ó no, *so-metent*, los Concellers nomenavan los capitosts ó quefes necessaris, com se veu en la següent resolució del concell del 3 dels idus de Juny de 1346:

«... Los síndichs (que després s'anomenaven Concellers)... puguen posar y elegir aquells homens... qui juntament ab lo sotsveguer y batlles de dita vila, puguen ordenar, corretgir y capdellar (castellá *acaudillar*) l'exércit de dita vila, tantes quantes vegades convinga que'l dit exércit isque de dita vila, tant *so-metent*, com en altra forma; y que cada persona del dit exércit hage de subjectarse á la correcció d'aquells que serán deputats per governarlo.

»Item volgué y ordená dita universitat que cada persona (de la host) hage de portar arma ó armes sempre y quan succehesca haver d'exir de la vila, ço es, llança, dart ó ballesta. Y qui contrafará, si es conductiu ó llogat, caygue en pena de dos diners, los quals pugue retenirse de la soldada aquell qui l'haurá llogat; si emperó no es llogat, caygue per cada vegada en pena de dotze diners...» (*L. Univ.* 1346.)

Observa com la host á vegades exía só-metent, y á vegades en altra forma, açó es, no metent-só; en quines paraules se veu clara la distinció entre *host* y *sometent.* Observa també com en lo segle XIV regía la metexa lley de portar armes, com la que havém vist en la crida del sigle XVI.—¿Qué valdría un exèrcit desarmat? Observa finalment com alguns anavan á la host llogats ó conduhits per particulars. Lo qual suposa que no sempre tothóm devia anarhi y que'l

servey no era rigurosament personal. Es de creure que fins en cas de major necessitat, quan no's tractava de la defensa de la vila, sinó d'exir fòra d'ella, sols estarían obligats los caps de casa, ó un home útil de cada casa.

Armes.—Durant lo parlament de Casp, quan per temor á les perturbacions que en la terra podían causar los pretendents á la Corona, los Concellers de Barcelona exortavan als d' Igualada á que estessen vigils y aparellats, se prengueren les convenients disposicions que veurá desseguida 'l lector:

Concell particular del 12 Juny de 1411.—«... Elegiren los honrats Consellers de la dita universitat é los honrats en Francesch Spelt, Barthomeu Odet, juriste, en Bernat Queralt, draper, Barthomeu Pedriça, specier, Gim Genovés, Pere Reverdit, baster, Anthoni Arlomba, çabater, de la dita vila, donant á ells plen poder que ells pusquen regonexer quines armadures ha en la dita vila, ne quals singulars an armadures: é si necessari será, aquells qui non hauran é bastants serian, de haverne fer fer, é requerir quen compren, é de fer denes, é fer fer guaytar, é de fer obrar, é fer qualsevula requestes é ordinacions necessaries é útils é profitoses á la dita universitat, axí é per aquella manera que lo consell particular pot fer, etz.» (*L. Univ.*)

Se feu també la següent crida per ordre del concell del dia 2 de Juliol:

«Ara oyats queus fan assaber los honrats batles de la vila Dagualada, á instancia é requesta dels honrats Concellers de la dita vila, que com per utilitat y bé de la cosa pública é per conservació de la universitat de la dita vila é singulars daquella, sia stat ordonat que negun hom habitant en la dita vila no gos ne presumescha fer valença ne pendre sou de negun hom fóra la dita vila per ferli servey, ne star en guarda de negun castell, vila et loch; anans axí com aquells qui son natals de la dita vila é se alegren dels priviletges de la universitat de la dita vila é de la defensió daquella, axí com á singulars de la dita universitat é habitadors de aquella, hagen aturar en la dita vila en tota defensió é ajuda de aquella, sots pena de cors, é de haver, é de exell (desterro, del llatí *exilium*) de xx anys lavós primers vinents, axí com aquells que en lo dit cas son inobedients als dits senyors é á la dita universitat, é volen venir contra la cosa pública é deffensió daquella, jaquint la lur vila propria, é anants sen (á) altres stranys lochs: per que los dits honrats batles, ab veu de la present crida, notifiquen á tuyt generalment la dita ordinació, é manen aquella esser servada sots la dita pena en la ordinació contenguda.» (Ibid.)

«Dilluns x del mes d'Agost any del Senyor M·CCCC·XI.—Item ordonaren los honrats Concellers é los elets de concell celebrat, que negun hom nos pusch a alegrar de priviletge de la balesta, si donchs no es cap dalberch habitant dins la vila Dagualada; ans sia caygut en bany, axí com un altre singular de la dita vila.»

[redacted]

De lo qual se'n feu la següent crida alguns anys després:

«Are oyats... Encareus fan á saber los dits honrats batles, á instancia é requesta dels honrats Concellers, que tota persona quis volrá alegrar de privilegi de ballesta, que dins spay de ·x· jorns se presenten en la cort dels dits honrats batles per assegurar la dita ballesta, é haurán passadós, segons es ordonat de donar. En altre manera sapien que no los sería admés lo dit privilegi, ans los sería recusat, tro que la dita seguretat haurán feta de la dita ballesta: é are per lavórs los dits honrats batles, á requesta dels dits honrats Concellers, los refugen ó recusen lo dit privilegi, tro que la dita seguretat novella haien feta.» (Publicada á 20 d'Abril de 1421.) (Ibid.)

L'objecte degué ésser tenir un registre de les ballestes existents en la vila, expressant qui'n tenía. (V. cap. LXXVII.)

Penó ó bandera.—Havém vist (cap. XVII) com lo rey D. Martí otorgá als igualadins en 1397 privilegi per que son exércit pogués portar penó ó bandera reyal sempre y quan sortís de la vila, tant en servey del Rey, com en persecució dels malfactors, y açó tant si entra en terres reyals, com en les baronals.

Abans de la concessió d'aquest privilegi, la host d'Igualada tenía son penó; y es que ja en 1233, conforme vérem en lo cap. anterior, D. Jaume I honorá la vila posanthi sotsveguer, «qui ab bandera real e sometent, ab los hómens de dita vila fugassen los malfactors.» Aquí van documents que contenen alguns detalls.

1341.—«Diumenge, III dels idus de Maig. La universitat dita ajustada en la iglesia d' Igualada ab veu del nunci y á so de campana... ordená...

«Item volgué dita universitat que dits síndichs puguen comprar trompes y penó per us dels trompers y del anafil.

«Item un penó gran per us de la host.»

1422.—Concell de 22 Janer.—«Ademés dits Jurats del concell, atenent á que'l penó ó estandart de dita vila está malmés y esquinsat (distructus et dilaceratus), en tal manera que fa vergonya tráurel fóra vila quan se *met só de viafós* en dita vila; volgueren y ordenaren y donaren plen poder á dit vener. Joan Tria, síndich y bosser, per comprar dels bens de dita universitat un penó ó estandart per servey de la metexa.»

Cuydá de comprarlo Pere Solanelles, apotecari:

«Jo, Pere Solanelles, apotecari de la vila d' Igualada, de certa ciencia confesso y regonesch que vos vener. Joan Tria, síndich y bosser... me haveu entregat 98 sous... per un penó que comprí en la ciutat de Barcelona en nom de dita universitat, compresa l'hasta del dit penó y la pintura del hasta... 8 Octubre.» (*L. Univ.*)

[redacted]

En temps de pau eran los Concellers qui guardavan lo penó. A ells lo demanava'l sotsveguer quan havía d'ajustar la host. Axís en 1430 (2 d'Agost), l'honor. Antoni Arlomba, regent de la sotsveguería, se presenta al conceller March Busquets, qu'era l'únich conceller que llavors se trobava en la vila, y li demana'l penó pera exir ab ell y ab la host y anar juntament ab lo veguer de Barcelona contra'l Rey de Castella, per manament del rey Alfons.

Per çó en un inventari dels mobles de la casa de la vila, fet en 1728, havèm trobat: *Item, la bandera del somatent, de domás carmesí* (cap. LXXXIX).

Mes no era'l sotsveguer qui portava'l penó, sino aquell ó aquells á qui diputava la vila. Axís en concell general de 24 de Febrer de 1438, s'acordá:

«Item volch é ordená lo dit concell é encara elegí é deputá en panoners de la dita vila, é qui hagen cárrech de traure é portar lo panó de la dita vila, en cas que sie necessari traure é portar aquell ffòra aquella vila, los honrats en Pere Solanelles specier (qui cuydá de comprarlo), en Pere Spital, assaunador, é en Gabriel Mas, baster; é cascun dells; los quals, aprés que serán exits fòra de la dita vila ab lo dit panó, pusquen aquell á quils plaurá comanar una vegada é moltes, axí com mils los vindrá ols será vist ffahedor.» *(L. Univ.)*

Trompes y tabal.—Ni la música hi faltava. Axó sí, era poca cosa: dos trompers ó trompadors (axís s'anomenavan los dos sonadors de trompes) y un tabaler.

Parlaré mès llargament de tan interessants *personatges* en la seccció tercera destinada á historiar les curioses costums antigues. Mes aquí, com en son lloch apropiat, citaré algún paragraf dels contractes de lloguer fets entre la universitat y'ls músichs ó joglars, referent á llur intervenció obligada en les exides fóra vila de la host igualadina.

En 1394 los dos trompadors y'l tocador de tabal, entre altres serveys á la universitat, que detallarém en son lloch, s'obligan:

«Quan s'esdevingue per qualsevulle causa la exida fora vila de son exércit, en aquest cas nos obligám á seguir lo penó de dita vila, y servir aquesta, tant en la host reyal com en la vehinal, ahont se vulle que vage, y sens salari. Mes en tal cas la vila nos fará la vida de menjar y beure mentres ab la host siam fóra vila...»

Igual obligació s'imposan altres trompadors y tabaler llogats per la vila en diversos anys. (*L. Univ.*)

[redacted]

La campana del sometent.—Una costúm singular trobo en Igualada. Durant molts anys hi hagué la de repicar á sometent cada dia una estoneta, matí y vespre, ab una sola campana. Aquest repicament no era per ajustar la host y perseguir als malfactors. ¿Donchs quin fí tenía? Los documents no l'indican. Jo crech que no tenía altre fí que'l d'assegurar la continuació del privilegi del sometent, evitant que pêl desús no prescrigués. Més clar: essent qüestió duptosa si aquell que no usa d'un privilegi, pert ab lo temps lo dret d'usarne ó gaudirse'n; tocant cada dia á sometent, s'assegurava'l dret d'usarne sempre que fos necessari. ¡Tan gelosa estava la vila del privilegi ó dret del sometent!— Aquesta costúm de repicar cada dia, consta en molts documents; per exemple:

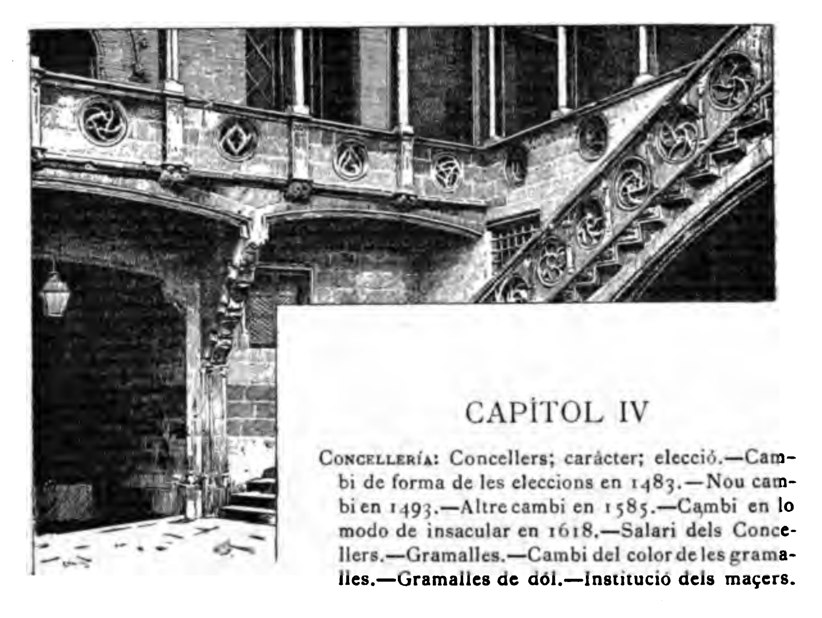
«Jo, Bernat Sala, sabater de la vila d' Igualada, confesso y regonesch que vos vener. Anton Ferrer, notari, Conceller síndich y bosser de la universitat de dita vila en l'any present, m'haveu entregat y pagat dotze sous barcelonesos de tern que se'm devien per haverme encarregat per lo present any de repicar la campana del sometent en dita vila... 27 Novembre de 1404.— Testimonis...»

«Jo, Antoni Major, de la vila d'Igualada, confesso y regonesch que vos vener. Pere Artigó síndich y bosser de la universitat de dita vila lo present any, m'haveu entregat y pagat dotze sous que se'm devien per haver un fill meu repicat durant lo present any lo procés del sometent *que's repica cada dia en dita vila...* 22 Novembre de 1405...»

En 1409 Francesch Cornet, texidor, cobra del síndich bosser 8 sous per quatre mesos *de repicar per rahó del sometent que's fa y repica cada dia en dita vila.* (18 Setembre.)

Per aquests anys, 1404-1409, se veu que la universitat llogava un home exprés per repicar cada dia á sometent. Més tart, en documents dels anys 1421 y següents, veurém com no sols se repicava cada dia, sinó dues vegades cada dia, matí y vespre. No poso aquí aquests documents perque tindrán millor lloch en la secció de Costums, que alguna molt curiosa n'hi havía respecte dels campaners, qui llavors no sols s'encarregavan del toch de sometent, sinó també del rellotge y demés que's pertany al campaner.

[redacted]

CAPÍTOL IV

Concellería: Concellers; carácter; elecció.—Cambi de forma de les eleccions en 1483.—Nou cambi en 1493.—Altre cambi en 1585.—Cambi en lo modo de insacular en 1618.—Salari dels Concellers.—Gramalles.—Cambi del color de les gramalles.—Gramalles de dól.—Institució dels maçers.

Concellers: carácter; elecció.—Axís com los batlles eran los representants dels senyors (lo Rey y'l monestir de Sant Cugat); los Concellers eran los representants de la universitat ó del poble.—La universitat la componían tots los caps de casa de la vila: *universitas proborum hominum ville Aqualate.* Cada cap de casa representava sa familia.

Los Concellers per sí sols ben poca cosa podían fer: eran lo poder executíu: feyan cumplir les ordinacions del *concell* general ó particular: ells sols no feyan ordinacions; les feyan juntament ab lo concell, del qual eran los primers membres. Votada una ordinació pêl concell, ells cuydavan de ferla cumplir.

Lo nom de Concellers no s'aplicá als representants de la universitat fins desprès de la agregació de la vila á la ciutat de Barcelona, en virtut del privilegi otorgat per D. Pere IV en 1381. Com juntament ab la dita agregació se concedí á la vila la gracia de gaudir dels privilegis y llivertats de que gaudía Barcelona, qual escut heráldich adoptá (*a*), per més assimilarse á la ciutat comtal, los representants de la universitat d'Igualada prengueren lo nom de Concellers.

(*a*) Puiggarí: *L'Escut heráldich d'Igualada.*

[redacted]

Abans de la incorporació de la vila á Barcelona, los representants d'aquella s'anomenavan *Síndichs* ó *Jurats*.

Los Síndichs ó Jurats al principi no eran més que dos. Axís en 1283, que es la elecció més antigua que ha vingut á ma noticia, sols foren elegits per aquell càrrech popular Pere dez Torres y Berenguer de Riumajor.

Des de 1333 en avant los Síndichs ó Jurats, com després los Concellers, sempre foren quatre.

Per la elecció d'aquest càrrech se convocava tota la universitat á toch de campana y ab pública crida, y's feya la elecció á pluralitat de vots, que s'emetían verbal y públicament.

Lo càrrech durava un any, l'any civil, *de Ninou á Ninou*. —Axís ho solen dir les actes notarials de la elecció: no obstant, jo veig que molts anys se feyan les eleccions als derrers de Janer. Després, y durant molt temps, se feren lo dia de Sant Andreu, que es á 30 de Novembre.

Per facilitar les eleccions, los Concellers units ab son concell elegían quatre persones y les proposavan al poble ajustat en concell general, qui les admetía per Concellers, ó á vegades les rebutjava.

Cambi de forma de les eleccions en 1483.— Aquest any, á instancia de la universitat, ó d'algunes persones influyents d'aquesta, lo rey Ferrán *lo Católich* doná comissió á micer Antoni Bardaxí, llavors regent la Concellería reyal y á mossén Joan de Montbuy, cavaller d'Igualada, per entendre en lo redreç de les eleccions, en les quals devía haverhi desordres.

Lo sistema d'eleccions establert per micer Bardaxí y mossén Montbuy se diferencía del sistema anterior en dues coses principalment:

1.ª Lo sufragi es restringit: axís com abans era universal, ó sía de tots los caps de casa, ara serán los 15 membres del concell particular, més los 15 que, afegits al concell particular, forman lo general; més deu persones que'l concell general cridará y elegirá de fòra'l concell per aumentar lo nombre d'electors fins á 40.

2.ª Axís com abans s'emetía'l vot verbalment y, per con-

[redacted]

següent, tots los presents sabían lo vot de tots los votants; en lo nou sistema s'evita cuydadosament la publicitat del vot, se procura'l secret.

Ademés, es una forma complicada del sistema de insaculacions, dependint, per consegüent, fins á cert punt, de la sort la elecció, ja que se sortejavan los insaculats.

Lo lector podrá veure'ls detalls en lo document que publicarém en los Apéndices. (AA.)

Aquest sistema no s'arrelá en la vila, que prompte murmurá d'éll. En 1492 hagué de manar lo rey Ferrán, per fer callar als descontents, que fos servat *á la ungla, fins tant fos altrament per nos provehit.* (L. Priv. n.° 116.) Açò fou manat á 29 d'Octubre.

A 29 de Novembre lo meteix Rey, després d'haver sospés los efectes de la elecció de Concellers feta segons la forma ordenada per Bardaxí y Montbuy, y manada continuar un mes abans, la doná per bona. (Ibid. n.° 115.)

Nou cambi en la forma de les eleccions en 1493. —Deu anys, no més, durá la forma ordenada per Bardaxí y Montbuy, al cap dels quals s'abolí per tornar al sistema antich, com explica lo següent privilegi:

«Nos, don Ferrando per la gracia de Deu Rey de Castella, de Aragó... Per humil exposició á nostra magestat feta per los feels nostres Gonçalvo de Tries é Nicholau Puiggrós síndichs é missatgers á nos per la vila de Agualada tramesos, havém entés que de tant temps ençá que memoria de homens no es contrari, lo consell general é prohomens de la dita vila cascun any lo die é festa de sent Andreu acostumen fer nova elecció é extracció dels Consellers é altres officials é ministres de la dita vila, en aquesta forma é manera, que los Consellers qui lo precedent any havien regit é governat llurs officis de Consellers, tots concorts, presentaven als singulars é consell general de la dita vila quatre persones abonades, segons Deus é llurs consciencies, é aquells que en vertut del jurament per ells prestat lis parien més ábils, idóneos é sufficients per al bon regiment é govern de la dita vila, é lo dit consell general, examinada la bondat, probitat é ydoneytat dels dits prohomens presentats, acceptave é admetía aquells, ó los repellía. E ab aquesta forma de regiment la dita vila es stada tostemps regida é governada ab molta tranquilitat, pau é repós, é sens tumulto ne confusió alguna. E diuse que haurá deu anys poch més ó menys per nos ó de manament nostre fou tramès, á supplicació de persones singulars, é no de la universitat, micer Anthoni de Bardexí comissari per entendre en lo redreç del govern é regiment de dita vila, é per formar, ordenar é constituir nova elecció de Consellers en dita

[redacted]

vila: lo qual dit micer Bardexí comissari desús dit fermá, ordená é constituí la elecció dels Concellers en dita vila per un stil, modo é forma tan subtil é intrincada, que envides per ells se pot entendre, per esser persones populars é illiterades, é que no poden entendre lo modo é forma de tal regiment, no solament en derogació de lur antigua é inviolablement é tots temps observada costúm é prática; mes encara en gran perturbació, confusió, divisió é discordia dels singulars de dita vila é de la cosa pública de aquella. E per tant... provehím, statuhím, ordeném é maném: Que daçí avant en cascun any lo dit die é festa de sent Andreu los Concellers é concell de la dita vila facen llur elecció é nominació de les dites quatre persones, per la forma é manera que ans de la ordinació é forma per lo dit micer Bardaxí, comissari dessús dit, feta é ordenada é donada, se acostumava sens alguna mutació é alteració. No obstant, ans haguda per revocada, cassa, irrita é nulla la ordinació é forma de regiment feta é ordenada per lo dit micer Bardexí... Dada en la ciutat de Barcelona, á quatre dies de Noembre en lany... Mil CCCC noranta tres. Yo el Rey.» (*L. Priv.* n.os 18 y 119.)

Altre cambi de forma de les eleccions en 1585. —Altra volta se topá ab los inconvenients de la elecció ó votació feta en públich, com los que motivaren lo cambi ordenat per micer Bardaxí y mossén Joan de Montbuy, y altra volta s'adoptá un sistema semblant al ordenat per aquests dos comissaris reyals.

La vila acut en 1585, al rey Felip II, solicitant la aprovació á un plan d'eleccions que li presentá, y que aquell aprová en Monsó á 27 de Novembre del dit any 1585 (*a*).

Lo sistema ara adoptat es lo de insaculació: se farán sis sachs ó bosses d'aluda y en elles s'hi posarán en trocets de pergamí ficats en redolins de cera los noms dels predestinats als diversos oficis de conceller, síndich, arxiver, mostassaf, etz.

En la bossa ó sach (d'aquí la paraula *insacular* é *insaculació*) dels Concellers en cap hi haurá sis redolins, set en la de Concellers segons, set en la de Concellers tercers, vuyt en la de Concellers quarts, vint en la de síndichs, arxivers, racional y ohidors de comptes, y deu en la de mostaçafs.

Per sórt quedavan elegits Concellers, síndich, etz., etz., aquells quins noms exían de la bossa.

No s'insaculavan per Concellers sino los membres del concell secret, qu'eran llavors trenta, y ab los quatre Con-

(*a*) Lo Llibre de Privilegis diu erradament, á mon parer, 1580.

cellers, trenta quatre. Lo meteix concell feya la insaculació; per consegüent, lo sufragi quedava restringit als membres del concell secret, que eran los sols electors y'ls sols elegibles.

Es de notar que aquesta forma, com la ordenada en 1483 per Bardaxí y Montbuy, no fou imposada arbitrariament per la autoritat reyal, sinó proposada y demanada per la universitat, que ab molt bon sentit, y després de dura experiencia, atenía més á la pau y quietut, que als que ara anomenan *drets individuals*, que en la práctica solen ser drets mòlt tòrts.

Donarém en los Apéndices aquest privilegi *in extenso*. (Apénd. BB.)

Cambi en lo modo d'insacular en 1618.—Com hi hagués abusos y parcialitats en la insaculació, perque, segons se veu, hi havía molts més candidats que cárrechs, y per tant s'intrigava massa per lograr la propia insaculació; s'acudí al rey Felip III, qui ab privilegi otorgat en Aranjuez á 6 de Maig de 1618, otorgá nova forma d'insaculació, conforme la universitat demanava: ab la qual forma se procurava més lo secret en les insaculacions y ferles menys accesibles al soborn y confabulació, acostantse encara més á la forma ordenada per Bardaxí y Montbuy en 1483.—En los Apéndices donarém també trasllat d'aquest privilegi per qui vulga estudiar més detingudament la materia d'eleccions municipals. (Apénd. CC.)

Lo sistema d'insaculació derrerament explicat, entench que durá en Igualada fins al decret de Nova Planta, imposat per Felip V després del setge que posá á Barcelona y de la presa d'aquesta ciutat en 1714.

Salari dels Concellers.—La universitat recompensava als Concellers los treballs que tenían en administrar los interessos d'aquella.

En l'únich acte notarial d'eleccions que trobo del segle XIII (1283), se diu que als dos síndichs ó jurats en aquell nomenats, y que tenían los metexos cárrechs que tingueren després los Concellers, se'ls assigne lo següent salari:

[redacted]

«Y vosaltres tindreu per salari l'ésser franchs durant dit any (l'any en que exercirán lo cárrech) de totes les questes y talls que s' hagen de fer en dita vila...»

En un presupost de gastos ordinaris y extraordinaris del any 1480, no hi ha consignat salari pèls Concellers; pot èsser que no tinguessen altra remuneració que la franquesa de contribucions com en lo segle XIII.

En los comptes de la clavería y bossería dels anys 1586, 1587 y 1588 trobo la partida de 25 lliures cada any per salari de cada Conceller.—En 1589, per resolució del concell s'aumentá lo salari á 36 lliures.—En 1592 cobran 18 lliures cada un, segons nova determinació del concell.—De 1594 á 1598 cobran altra volta 25 lliures cada un.—De 1599 á 1606 cobran 30 lliures.—(Faltan los comptes des de 1607 á 1663.) Des de 1663 á 1683 cobran 50 lliures cada un.

Gramalles. *Any 1483.*—Micer Bardaxí, al ordenar la forma de les eleccions, disposa:

«Que daçí avant quescun any infalliblement los Consellers daquesta vila sien assenyalats é vestits de certa forma dábit (d' hábit) per ells (los dos comissaris) en la dita ordinació divisat; volents per açò que sia comprat quescun any un drap de color (morat scur) de preu ó de valor de ·XII· fins en ·XIII· lliures.»—(Carta dels Concellers al honor. n' Antoni Cornet, mercader de Barcelona, descendent d' Igualada; 12 de Desembre de 1483.—*L. Univ.*)

En concell del 30 Desembre del meteix any s'ordena:

—«Item, com per la ordinació per los comissaris del Senyor Rey novament feta sobre elecció dels officis de Concellers é altres de la dita vila, sia stat ordenat los Concellers de la dita vila daquiavant sien vestits de certes gramalles ó ábits, segons en la dita ordinació es largament contengut, pagant aquelles de les peccunies de les administracions que per aquells honrats Concellers son administrades é regides: Per ço fonch ordenat per lo dit concell, que á cárrech de la dita universitat é de les peccunies de aquella sage á pagar é contribuir en lo preu del drap de aquelles en sis lliures, é de la mermessoría den Pedriça en cinch lliures, é entre la almoyna den Çabata é den Aliçó é lo hospital de la dita vila en una lliura. Les quals quantitats sagen á pagar dels emoluments, rendes é fruyts de aquelles.» (*L. Univ.*)

En carta del 11 Desembre de 1485, los Concellers diuen al honor. n'Antoni Matheu que's trobava en Barcelona:

—«...En laltre cap, ço es del drap per les gramalles, havém deliberat dit drap sia de la mostra del blau scur que dins la present vos remetém: é si possible será que per haver millor mercat, sia comprat de ma de perayre:

emperò que noy sia donat en lo drap pus de ·xviii· fins en ·xx· lliures; é sia bé attés á la finor del drap; car del dit ffor competent drap sen porá haver: é fer lets bexar é metre á punt tremetent lo açí: pus per gracia de Deu açí havém sastres qui basterán á donar hi bon recapte... *En no metats en oblit portar una cana é mija de veta ampla de seda negra á obs de les dites gramalles. Siy volreu fer metra caps, fets ne al vostro voler, pus ne sien fetes quatre tiretes...*»

Nota: Lo que aquí está en lletra bastardilla fou borrat, y demunt hi escrigueren: «Nons affretura comprar vetes ni tiretes de seda, com jay haiam provehit per altre mijá.»—(*L. Universitat.*)

1569.—Concell general de 18 Desembre. Per haver aumentat lo preu dels draps, s'acorda que en lloch de 6 lliures que's donavan cada any á cada Conceller per ferse gramalla y xia, se'ls donen 12 lliures—«ab tal condició que dits Concellers... se hajan de fer les clotxes (ó gramalles) de cortray noves, y les xies ó insignies també noves de bona grana totes de una peça per levar differencia...» (Ibid.)

Cambi de color de les gramalles. *Any 1581.*—Lo concell general acorda que en avant los Concellers se façan gramalles y caperons de grana, com ho fan altres viles reyals de menor importancia, consignant á cada Conceller per ferse aquestes vestidures 25 lliures. (Ibid.)

No sempre s'entregava un tant fixo als Concellers per vestidures; á vegades era la universitat qui cuydava d'elles. Axís en los comptes del any 1600 hi trobo lo següent:

«Item... á mossen Gabriel Pau Casadevall, sastre de Barcelona: 75 lliures 5 sous é son, ço es:

»1 lliura 1 sou 6 ds. per lo rizo, mans y vel pera la gorra del senyor Conseller en cap y 69 lliures 12 sous 6 ds. per quatre canes dos palms grana, á rahó 12 lliures cana: tres canes quatre palms taffetá doble carmesí, á rahó 7 sous palm: per seda, veta, enforro del coll y baxar, 3 lliures 4 sous 6 ds.: y per les mans á dit Casadevall 5 lliures: tot, dites 75 lliures 5 sous.» (Comptes de la clavería y bossería, en 1600.)

En 1618 lo concell particular ordená:

«Han determinat (los jurats del concell) que ans fonch determinat en lo any mil siscents y setse per lo concell secret que de tres en tres anys se fasse una gramalla per als senyors Concellers, y per esser les que vuy tenen dolentes y no haversen feta de les hores ensá ninguna de nova; que per ço per aquest any sie comprada grana y feta una gramalla nova; y les altres tres gramalles sien adobades y reparades, segons millor se puga, é pagat lo cost y gastos dels diners de la bossería.» (*L. Univ.*)

[redacted]

Gramalles de dol.—En la secció 1.ª, any 1598 (capítol LXXXIII), havém vist com pèls funerals dels Reys los Concellers portavan gramalles negres, que pagá la universitat.

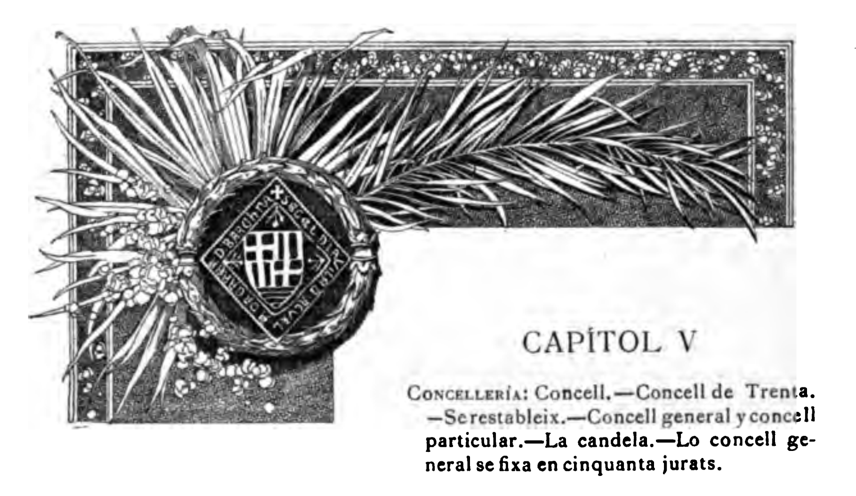
Institució dels macers.—En concell general del dia 8 de Febrer de 1570 se resol:

«Item... que pus se ha feta institució de porter, que serie bé se fes una porra pera que dits Consellers sien ab mès honra y decorament acompanyats, y també ne resultarie reputació á la dita vila; volgué y ordená dit honor. consell que sie feta á dit porter una porra de argent bona y condecent, conforme en semblant offici y loch se requer.»

En concell de 17 Janer de 1624 se resol fer una altra *massa de plata* per en Silvestre (l'altre macer ó porter), venent les gramalles de dol fetes pèls funerals del Rey y afeginthi lo necessari per ferla com cal. (*L. Univ.*)

CAPÍTOL V

CONCELLERÍA: Concell.—Concell de Trenta.—Se restableix.—Concell general y concell particular.—La candela.—Lo concell general se fixa en cinquanta jurats.

Concell.—Los Concellers, havem dit, eran mers executors de les ordinacions del concell, del qual eran primers y principals membres. En mans del concell estava la administració dels interessos de la universitat.

Los membres del concell s'anomenavan *jurats del concell,* per motíu del jurament que prestavan de portarse bé y llealment en l'exercici del cárrech.

La forma ó constitució del concell ha tingut moltes variacions en lo discurs dels segles. Les noticies que'n tinch no van més enllá del segle XIV. En l'únich acte notarial de eleccions del segle XIII, 1283, no's parla de concell. Es possible que llavors los Concellers (*síndichs* s'anomenavan llavors) tinguessen totes les atribucions que tingué després lo concell, y en cas de major interés, convocassen á tota la universitat de prohoms ó caps de casa en concell general.

En 1333 consta que hi havía ja *concell de jurats*. En lo acte d'elecció de Síndichs (després anomenats Concellers) se diu: Que se elegexen «*per Síndichs, jurats, actors, procuradors y defensors seus* (ó de la universitat) *ço es, á Ramon Cornet del Vall, Ramon Castell, Pere Queralt y Guillém Gras... los quals per tot l'any present procuren y administren tots y sengles negocis de la metexa universitat... ab concell, emperó, dels concellers... que se'ls nomenarán més avall...*» (Sessió de 24 Janer de 1333.)

Y més avall s'elegexen los Concellers ó jurats del concell, ço es, 26 prohoms, que ab los quatre Síndichs fan 30.

[redacted]

No confonga 'l lector aquests 26 *concellers*, que més sovint s'anomenan *jurats del concell*, ab los Concellers ó Síndichs, com s'anomenavan en aquest temps, y eran quatre.

Observa com es la universitat la que anomena als jurats del concell en aquest temps.

En les eleccions del 1345 trobo que la universitat nomená per jurats del concell 43 persones (24 Janer), que ab los quatre Síndichs componían tot lo concell de 47 membres. En 1348 se n'elegiren 28, no més. (4 Janer.)

Concell de Trenta.—En 1365 la universitat suplica al comte Enrich de Trastamara, llavors senyor d'Igualada, un privilegi per tenir en avant concell de trenta jurats, compost de deu prohoms de má major; deu de má menor y altres deu de má mitjana; ab facultat de fer tot lo que podía fer la universitat tota congregada en concell general, menys manllevar diners, crear censals ó violaris y fer donatius al senyor, en quin cas s'ajustaría concell general de tota la universitat. Trobarás lo privilegi en lo capítol IX de la primera secció.

Aquest privilegi fou confirmat pêl rey Pere IV en 1381 en una de les cláusules del gran privilegi de la agregació de la vila á la ciutat de Barcelona. (V. cap. XII.)

En les eleccions de 1398 (8 Desembre) la universitat congregada en concell general dona facultat als Concellers per elegirse les persones del concell particular, les quals devian jurar exercir bé y llealment son cárrech. Lo meteix se feu en 1401. (8 Desembre.)

Se restableix lo concell de Trenta. *Any 1409.*—En la secció primera (cap. XX) havém llegit la bella carta dels Concellers de Barcelona instant als d'Igualada per nomenar un concell de trenta persones, qui formassen concell general, atés que ab l'ajust de tota la universitat naxían desordinacions y discordies de les quals se'n seguían grans danys.

Açò prova que'l concell de Trenta havía caygut en desús. A causa d'aquella carta se restablí en sa antiga forma; açò es, formant lo concell ab deu persones de má ma-

jor, deu de má mitjana y altres deu de má menor, com havem vist en lo citat capítol xx.

Lo nombre dels jurats del concell era variable:

En 1411 (6 Desembre) no s'elegiren més que 16 jurats del concell, donantlos facultat de fer tot lo que podía fer la universitat, menys fer talles y manllevar.

En 1418 se n'elegexen 26, que ab los Concellers sumen 30.
En 1420 se n'elegexen 20, que ab los Concellers sumen 24.
En 1421 se n'elegexen 31, que ab los Concellers sumen 35.
En 1429 se n'elegexen 26, que ab los Consellers sumen 30.

Concell general y concell particular. *Any 1429.* —L'any citat de 1429, s'elegiren dos concells, lo general compost de 30 persones y'l particular ó secret compost de 15 contanthi'ls Concellers.

Com faltan los llibres de la Universitat des del 1422 al 1428, abdós inclusíu, es fácil començás en aquests anys lo nombrament de dos concells.

Lo particular ó secret entendría en los negocis de menor quantía. Lo general en los més graves.

En avant tampoch fou constant, sinó variable, lo nombre de jurats d'abdós concells.

En 1438 se nombren 20 jurats pèl concell particular y 16 jurats més, que ajustats als 20 del particular sumen 36 que componien lo general, y además los quatre Concellers, que sumen 40.

En 1439 se nombren 16 pèl particular y 14 que afegits als 16 componen lo general, afeginthi además los Concellers, sumant entre tots 34.

En 1441, 18 pèl particular, 12 més pèl general, que ab los Concellers sumen 34.

En 1443, 19 pèl particular y 18 més pèl general.
En 1444, 20 pèl particular y 17 més pèl general.
En 1445, 18 pèl particular y 22 més pèl general.
En 1448, 23 pèl particular y 26 més pèl general.
En 1450, 18 pèl particular y 14 més pèl general.
En 1474, 16 pèl particular y 16 més pèl general.

En la reforma de les eleccions ordenada pèls comissaris reyals micer Bardaxí y mossén Joan de Montbuy, se torná á la forma clássica de 15 jurats del concell particular y 15 més per formar lo general. Peró s'hi afegí un *concell general de tota la universitat*, que no era tal, sinó'l meteix concell general de trenta jurats aumentat ab deu persones més, su-

[redacted]

mant 40, les quals podían fer absolutament tot lo que podía fer lo concell general de tota la universitat; per consegüent podía manllevar diners, crear censals, fer eleccions de Concellers y altres cárrechs, etz.

La candela. *Any 1437*.—Com los jurats dels concells fossen remissos en acudir á concell, se prengué la disposició següent:

Concell general del diumenge 8 de Desembre de 1437.—«Primerament lo consell general de la vila de Agualada, considerant que en los dies passats molts jurats axí del concell particular com general de la dita vila, no obstant fossen convocats é appellats ab veu de pública crida sots virtut del sagrament (jurament) que fet han de venir al consell vulles general, vulles particular en cert lloch á ells assignat, vagants é entenents en lurs propris negocis, é postposant appart aquells de la dita vila é de la cosa pública de aquélla, no sens gran detriment é lesió de lur propri jurament, cessaven é han cessat venir al dit consell, ó siy venien ere molt tart. E per aquesta rahó se es seguit moltes vegades per deffalliment degut é necessari de jurats lo dit consell nos podíe bonament celebrar, ne los negocis de la cosa pública pendre la ffí que devien. Per ço lo dit consell, volent al abús illícit é consuetut mala dessús dits degudament provehir: Ordenaren que dequí avant tots los jurats del dit consell axí general com particular qui ara son ó per avant serán, aprés que convocats ó apellats en la forma acustumada serán, hagen é sien tenguts dins tant spay de temps com se laguiará os trigará cremar mija candela de cera mayal, aprés que la dita convocació feta será, segons dit es, é á lur hoyda ó sciencia pervenguda será, venir é congregar se en lo loch on será convocat é determenat celebrar lo dit consell. E si dins lo dit spay los dits jurats ó algun ó alguns dells serán negligents ó remissos, ó venir no volran al dit consell, que aquell ó aquells dells qui cessará ó cessarán venir al dit consell, segons es dit, pach é paguen per pena é en nom de pena per cascuna vegada... dos diners barcelonesos; la qual pena remetre nos puscha... la qual pena totalment sie guanyada á la candela que continuament creme denant lo preciós cos de Jesuchrist en la esgleya parrochial de la dita vila de Agualada.» (*L. Univ.*)

Lo concell general se fixa en cinquanta jurats. *Any 1582*.—D. Pere IV havía fixat en 30 persones lo concell general. Corrent lo temps, aquest concell de 30 persones s'havía convertit en concell secret ó particular, y per los negocis de major importancia, com eleccions de Concellers y altres cárrechs municipals, y altres negocis, se convocava concell general de tots los caps de casa, que portava massa enrenou.

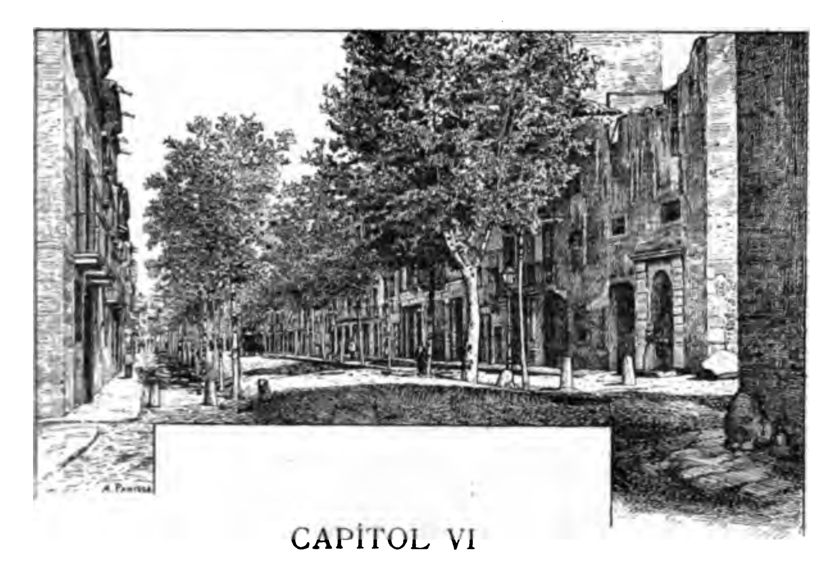

Per çò s'acut al rey Felip II en 1582 demanantli privilegi per substituir lo concell general de tota la universitat ab un concell de 50 jurats, que tinguessen totes les atribucions del concell de tota la universitat. Lo qual concell de 50, se compondría de les 30 persones del concell particular, á les quals s'afegiren 20 persones per fer lo concell general.

Otorgá'l Rey lo privilegi demanat, en lo qual se fixa la forma de la elecció dels jurats. (V. Apénd. DD.)

[redacted]

CAPÍTOL VI

Altres cárrechs municipals en diverses époques.—Vot en corts.—Se dexa perdre lo vot en corts.

Altres cárrechs municipals en diverses époques.—Ademés dels Concellers y dels jurats dels concells general y particular, lo dia d'eleccions se nomenavan diverses altres persones per los diversos cárrechs municipals, que variaren aumentant sempre ab lo transcurs dels temps.

Axís en 1366, que es lo primer any en que trobo eleccions per diversos cárrechs en los volúms que restan ara del Llibre de la Universitat, trobo que ademés dels quatre Síndichs (Concellers) s'elegiren per los següents cárrechs:

Baners, dos (per regonexer pesos y mesures; mes tart s'anomenaren *mostassafs*).

Administradors de la almoyna ú obra pia den Pere Çabata, dos.

Ohidors de comptes, cinch.

Captadors pels ciris dels dissaptes de Sta. Maria, dos.

Captadors per la obra de la parroquial, dos.

Administrador del bací dels pobres vergonyants, un.

Captadors del bací de Sta. Llucia, dos. (Altres anys s'hi afegeix *de Sta. Llucia de Rejadell*).

Captador pels catius, un.—Y no hi ha altres cárrechs.

En 1393 aumentan los cárrechs, que són los següents:

S'elegeix per bosser al Conceller quart.

Ohidors de comptes, tres.

[redacted]

Mostassafs (per veure y regonexer los pesos y mesures é imposar bans y cobrarlos en aquelles coses á ells pertanyents), dos.

Obrers del mur nou, dos.

Administradors del hospital de St. Bartomeu, dos.

Captadors per la obra de la iglesia, dos.

Captadors per la lluminaria de la iglesia (que tenien cárrech, ademés, de encendre y apagar los ciris), dos.

Captadors de la candela ó ciri del Sm. Sagrament, dos.

Captadors pêls pobres vergonyants (y administradors d'aquesta almoyna), dos.

Captadors pêls catius, dos.

Captador del bací de Sta. Llucia de Rejadell, un.

Captador del bací del monestir de St. Agustí, un.

En 1398, als cárrechs dalt dits s'hi afegexen: un afinador de pesos y mesures, y un comprador de blat per les fleques.

En 1624 se provehiren los següents cárrechs ordinaris. Les eleccions se feren á 30 de Novembre de 1623:

Quatre Concellers; que son Jaume Amat, Francesch Bas, Gil Torra y Salvador Mas.

Clavari y bosser; Pau Bover.

Síndich ordinari; Geroni Ferrer, parayre. (Se'n nombravan d'extraordinaris sempre que convenía per algun negoci especial y extraordinari).

Mostassaf; l'honorable Joan Tria, apotecari. (Era cárrech de gran importancia, perque cuidava del cumpliment de les ordinacions donades pel bon ordre de la vila, ú ordenances municipals).

Arxiver; Geroni Jofre, calceter.

Racional; honor. Miquel Sala, apotecari. (Estava encarregat de la important secció de contabilitat).

Ohidors de comptes; magnífich Miquel Baltasar de Miquels, doctor en Medicina y'l discret Joan Garreta, notari.

Afinadors de pesos y mesures; Francesch Sabit, manyá y Jaume Novell, fuster.

Obrers de la iglesia; honor. Antoni Bas y Pere Joan Aldebó, negociants.

Il-luminadors (per captar per la lluminaria de Sta. Maria y administrar los bens, censos y almoynes d'ella); Antoni March, parayre y Martí Messeguer, candeler de cera.

Llantiers (per captar per l'oli del Sm. Sagrament y administrar los interessos d'aquesta administració); Pere Ferrer, sabater y Bartomeu Miquel, parayre.

Captadors del bací de pobres vergonyants; honor. Geroni Rossell, sombrerer y Jaume Spelt, parayre. (Distribuien també, segons llurs conciencies, les almoynes que aplegavan).

Baciners de St. Agusti; Jaume Llordella, pagés y Joan Llordella, sastre. (Lo que aplegavan era pel monestir de S. Agustí).

Fiters; Joan Gili y Baltesar Torelló. (Decidian com á périts tota qüestió de fites, camins, etz.).

[redacted]

Obrers del mur; honor. Tomás Mas y Nofre Francolí. (Cuydavan de tenir en bon estament los murs y torres de la vila).

Administradors del Roser; Rnt. Jaume Queralt, rector de la parroquia y mag.ch Miquel Sala, mercader. (Cuydavan de la capella del Roser).

Baciners del Roser; Antoni Codina, parayre y Jaume Lloret, fuster. (Captavan y administravan les almoynes y rendes de la confraría).

Baciners de Ntra. Sra. de Guadalupe; Joan Font y Antoni Ferrer, parayres. (Captavan pel santuari de Guadalupe).

Obrer de St. Agustí; magnífich Miquel Baltasar de Miquels. (Cuydava de les obres d'aquell monestir).

Administradors de la plaça del Blat; Martí Vilaret, parayre y Antoni Castellví, argenter.

Corredor de coll; Antoni Silvestre.

Priors de St. Jacinto (de la confraría); Rnt. N. Figuera, pvre. y Tomás Mas, botiguer de teles.

Rectors del estudi; Rnt. Miquel Riba, pvre. y Jaume Rossich, pedrenyaler. (Cuydavan de tot lo referent al estudi).

Comprador de fleca; honor. Francesch Prats, apotecari. (Comprava 'l blat que pastavan les fleques, del municipi).

Rellotger; Bernat Soler, manyá. (Cuydava de donar corda y arreglar lo rellotge ab cert salari).

Corredor d'orella; Joan Sanromá.

Baciners de St. Jaume; Joan Bergadá y Francesch Cabessa. (Captavan en la parroquial y devian cuydar de la capella de St. Jaume extra-murs).

Baciners de St. Bartomeu; Francesch Savit, manyá y Joan Puiggrós, parayre. (Captavan en la parroquial per dit sant).

Administradors del hospital de St. Bartomeu; Rnt. Jaume Queralt, pvre. y rector y Geroni Jofre, calceter.

Llevadors ó captadors dels fadrins (Confraría de St. Esteve y lluminaria del Sm. Corpus Christi); Matíes Pujol, daguer, Miquel Soler, Francesch Vidal y Diego Nadal.

No parla del notari ó escrivá del concell, segurament perqué no era cárrech anyal, sinó de major durada.

Vot en corts.—Igualada, com á vila reyal, tenía vot en corts, per més que l'Abat de Sant Cugat compartís ab lo Rey lo domini de la vila.

No obstant, la vila se dexá perdre aquest dret. ¿Perqué? Com la vila estava agregada á Barcelona, de quina ciutat era carrer, creya que'ls procuradors d'aquesta ciutat representavan també la vila, y per consegüent, lo que feyan, votavan y aprovavan aquells en nom de la ciutat, s'entenía fet, votat y aprovat per la vila, que gosava de tots los privilegis otorgats á aquella. Per tal motíu la vila cregué poder y de-

ver estalviar los considerables gastos dels síndichs que hauría tramès á les corts.

Que la vila tenía vot en corts, ho demostran diverses cartes reyals convidant y manant á la vila que trameta á les corts los síndichs ó procuradors que vulga, ab poders bastants per obrar y obligarse en nom de la universitat, com havém vist en lo capítol VII de la primera secció.

En 1339 la universitat firma sindicat á favor de Berenguer Camany y Guillém de Ferrera per representarla en les corts que s' havian d' ajustar en Barcelona el 1.er d' Abril d' aquell any.

En 1342 firma sindicat á favor de Ramon Ferrer, juriste, y Guillém Alamany, draper de dita vila, per representar á aquesta en la convocació que en Pere IV feu en Barcelona, dels síndichs de totes les poblacions reyals de Catalunya, per aconsellarlo en la qüestió del destronament del pobre Rey de Mallorca.

En 1347 firma sindicat á favor del citat Guillém Alamany y Arnau Vidal per representar á la vila en lo parlament celebrador en Barcelona, al qual devía acudir Igualada per sos síndichs, per manament del Rey.

En 1349, per manament del meteix Rey, trameté Igualada sos síndichs Arnau Vidal y Berenguer Pedriço, al parlament que s' havía de celebrar en Ulldecona per tractar de la insurrecció de Cerdenya y acudir á ella. La vila doná 200 sous als dits síndichs per gastos de viatge.

En 1350 lo Rey Pere IV tramet als Concellers d' Igualada la següent carta que traduhesch del llatí:

«Pere, per la gracia de Deu Rey d' Aragó... á sos fidels los Jurats y prohoms d' Igualada: salut y gracia. Com per diversos negocis, que de per tot nos vénen, estám tan ocupats que no 'ns es possible de cap manera acudir personalment á la vila de Perpinyá lo dia de Sta. María del mes present d' Agost, per nos derrerament assenyalat per la celebració de corts als catalans; y per açò convinga prorrogar lo dia fins al primer del pròxim Setembre: per tant vos dihém y manám que nomeneu y trametau representants y procuradors vostres ab plen poder per tractar, consentir y firmar les coses que en dites corts serán ordenades, á les quals, ajudant Deu, pensám acudir personalment dit dia, y volém que hi acuden sens falta vostres representants. Dat en Barcelona á les nones d' Agost any del Senyor M·CCC·L.» (*L. Univ.*)

Se dexa perdre lo vot en corts.—Que's dexá perdre aquest dret se veu en los documents que anám á copiar.

1470.—**«Senyors. Per quant som informats com en lo parlament de Monsó san fets é ordenats, á suplicació é postulació de la terra, molts capítols útils é de gran utilitat de ciutats, viles é lochs reyals: *é perque nosaltres encorporats en Barcelona, no acostumants entrar en corts ne generals parlaments,* no havém pogut obtenir ne haver trellat dels dits capítols; emperó crehent que vostra vila los ha per stes; havèm deliberat de scriure á vostres savieses pregant vos ab**

[redacted]

tot affecte queus placia en tremetre de dites coses, si. dits capítols havets, si vist si los dits capítols han tanta utilitat á les viles, com se diu; é si axí será, fossen mostrats (á) algun notari, ó al vostro, per quant (preu) poríe fer lo trellat, á fí que nosaltres siam certs del util é del preu, perquè entre tant si puscha provehir.—Concellers é prohómens de la vila Dagualada.—Als molt magnífichs é savis SS. los Peyers de la vila de Cervera.» (*L. Univ.*)

1493.—«Als molt magníffichs... los Consellers de la insigne ciutat de Barcelona.—Senyors de molta magniffìcencia. Lo die prop passat reebém una letra de la magestat del Senyor Rey, en la qual nos es notifficat com en aquexa ciutat, é de manament de la sua reyal magestat, sería feta una congregació dels tres staments daquest principat de Cathalunya per tractar é praticar de alguns negocis é coses consernents lo servey de la sua magestat, beneffici é repós del seu principat. En la qual congregació é negocis vol sa reyal magestat que aquesta vila entrevenga... E com vostres magniffìcencies sien ben certs aquesta vila ésser carrera incorporada en aquexa ciutat, *é no a custum anar ni tremetre a corts ne á parlament algú*, é que lla hon son les vostres magniffìcencies... hi es compresa aquesta vila... (preguen excusen sa assistencia, allegant varies rahonts, entre altres) per quant lo domini daquesta vila es mixta en lo domini é senyoría reyal é del monestir de St. Cugat de Vallés; é més *que per null temps ses vist aquesta vila entrevenir en corts ne parlaments reyals...*—Los Consellers d'Agualada.» 11 Març de 1493. (Ibid.)

Se veu que feyan poch cas del dret de tenir representant en les corts, ja que convidantlos lo Rey s'excusan d'assistirhi. Era mera qüestió d'estalvis, que prou los convenian. La vila de Sampedor estava agregada á Barcelona y era carrer d'aquesta ciutat com Igualada; no obstant enviava constantment sos diputats á les corts. (Vila: *Noticia hist. de la vila de Sampedor.*)

Mes en época ben calamitosa, en 1713, quan Catalunya's trobava en guerra ab Felip V y á punt de caure tota en son poder, no's feu sorda á la veu de la patria: quan se li demaná que acudis ab son representant á la junta dels tres estaments celebradora en Barcelona, nombrá per síndich á Gaspar Espoy, qui, excusantse ab ses xacres, fou substituit per Onofre Mecior. (V. cap. LXXXVIII.)

[redacted]

CAPÍTOL VII

Erari municipal: Entrades (imposicions y talles).—Axaus.—Carniceries, forns y fleques.—Pou de glas.—Talles ordinaries.—Talles dels dissaptes.

Entrades; imposicions.—Per atendre y cubrir los gastos municipals hi havía dos recursos, *les imposicions* y *les talles.* Les imposicions (*impuestos* en castellá) eran un tant per cent del preu de venda de les coses venudes. No sé si res s'escapava de pagar impost; si res s'escapava sería ben poca cosa.

Les imposicions s'arrendavan en públich encant, cedintse, com es de pensar, al qui més ne donava. Al principi se arrendavan per trimestres; desprès per anyades.

Los articles de major importancia, com pa, blat, ví, carn, s'arrendavan cada un per separat. Altres articles s'agrupavan en un sol lot, procurantse la agrupació dels més semblants, ó dels que's solían vendre en una metexa botiga.

Los arrendaments per trimestres, fets en 1340, donarán una idea, encara que no prou clara, del agrupament dels diversos articles que componían los lots de les imposicions.

Donchs en 1340, á 4 de Febrer s'arrendaren en públich encant los drets d'imposicions cobradors per les vendes que se farían en los mesos de Febrer, Març y Abril, en la forma y per los preus y á les persones següents:

La imposició del pa, s'arrendá á Pere Bonet, per 505 sous.
Ví, á Berenguer de Santa Creu, per 700 sous.

[redacted]

Blat, al dit Pere Bonet, per 1470 sous.

Honors, establiments y alienacions; ó sia venda de cases, terres, cambis, establiments á cens, etz., á Ramon Castell, per 50 sous.

Caxes y altres coses contingudes en lo capítol de dita imposició (y que se detallan un poch en lo següent trimestre), per 80 sous.

Drapería, á Llorens Vidal, per 134 sous.

Animals, á Pere Roges, per 74 sous.

Bri de safrá, á Vicens Pedriça, per 179 sous.

Tany (roldó ó escorsa per adobar cuyres) y altres coses, á Guillém Darderes, per 53 sous.

Sabatería, pellicería, y cuyratería, á Guillém Truyols, per 43 sous.

Ferrería, á Pere Pedriça, apotecari, per 20 sous.

Pèl següent trimestre, Maig, Juny y Juliol foren arrendades les imposicions en la forma següent:

Ví, á Berenguer Mariner, per 720 sous.

Pa, á Guillém Ocelló, sastre, per 360 sous.

Carns, á Ramon Segrera, per 530 sous.

Blat, á Guerau Doménech, per 510 sous.

Possessions, á Pere Vidal, fill, per 27 sous.

Especiería y tendería, á Pere Carrera, per 40 sous.

Draps, á Claramunt Bertrán, per 55 sous.

Animals, á G. de Bals, carnicer, per 52 sous.

Bri de safrá, á Romeu Geralda, per 50 sous.

Tany, calç y guix á Pere Vidal fill, per 42 sous.

Cuyratería y pellicería *exceptat les sabates, que no hi van*, á A. Guarro, per 15 sous.

Ferrería, á Pere Queralt, per 12 sous.

Pèls mesos següents d'Agost, Setembre y Octubre se arrendaren les imposicions en la forma següent:

Ví y verema, á G. Alemany, qui arrendá per Bonanat de Valls, Pere Genís y altres, per 800 sous.

Carns, al discret Pere del Castell, jurisperit, per 675 sous.

Blat, á Guillém Truyols, per 565 sous.

Possessions, á Bert ça Uyastrosa y Pere Montserrat, per 30 sous.

Caxes, canes, mercería y tendería, á Pere Carrera, per 60 sous.

Draps, á Vicens Pedriça, per 100 sous.

Besties grosses y menudes, á Pere Carrera, per 201 sous.

Bri de safrá, á Pere d'Albareda, per 592 sous.

Pa, á Pere Bonet, per 455 sous.

Cuyratería, á Berenguer Carrera, per 18 sous.

Ferretería, á Pere Martí, per 23 sous.

Imposicions del trimestre de Novembre y Desembre de 1340 y Janer de 1341; foren arrendades pèls següents preus:

Pa, á Guerau Doménech, per 335 sous.

Ví, á G. Miquel, per 385 sous.

Blat, á Claramunt Bertrán, per 371 sous.
Honors y possesions, á Pere Pedriça, per 50 sous.
Caxes, canes, mercería y tendería, á Francesch de Togues, per 31 sous.
Animals grossos y menuts, á Pere Carrera, per 45 sous.
Tany, guix, reudor y calç, á Guillém Truyols, per 27 sous.
Cuyratería y pellicería, á Pere Bou, pellayre, per 21 sous.
Ferrería y carbons y demés pertanyent al ofici de ferrer, á Joan Granell, per 16 sous.
Drapería, á Vicens Pedriça, per 205 sous.
Bri de safrá, á Berenguer Mariner, per 520 sous.
Carnicería, á Guerau Doménech, per 600 sous.

Aquesta nota copiada del Llibre de la Universitat de 1340, y que's repeteix *mutatis mutandis* en los volúms dels demés anys, no dona idea clara de tots los articles gravats per les imposicions. Per saber detalladament qué es lo que componía cada lot, sería necessari veure les *tabes* ó taules, ó plech de condicions que de cada lot se feya, á fí de que lo arrendador sabés primerament quins articles comprenía lo lot que prenía en arrendament; y en segón lloch, quina imposició gravava cada article. En los apuntaments del Llibre de la Universitat, sols se expressava l'article ó articles principals de cada lot. Donchs ben poca cosa devía quedar que no estés gravada per la imposició.

Axaus.—En los comptes del bosser (en lo Llibre de la Universitat) se troban diverses partides de gastos fets en la compra de perdíus, pollastres, capons, etz., que's donavan *per axaus* als compradors d'algunes imposicions, y á altres persones que entrevenían en los arrendaments d'elles.

Sembla que per estimular als qui volían arrendarles, se'ls prometían *axaus*, ó gratificacions, ó estrenes, no sols als qui més oferían, sinó també als qui més s'acostavan al *máximum*.

Carniceríes, forns y fleques.—Eran proprietat de la vila y una font d'ingresos en l'erari municipal. Solían arrendarse cada any mitjançant la corresponent capitulació, que estipulava minuciosament les condicions del arrendament. La carnicería, sobre tot, era font abundosa y detalladament reglamentada per assegurar als consumidors la bondat de

[redacted]

la carn y als propietaris la indemnitat de llurs terres ahont pasturavan los bestiars destinats á la taula.

La vila sempre provehía de blats á les fleques: per ço se nombravan tots los anys compradors de blats per les fleques al ferse eleccions de cárrechs, com havém vist.

A n'açò se refereix la següent crida feta á 4 Agost de 1366.

—«Ara hoyats queus fa hom saber los honrats batles de la vila Dagualada, á tota flequera qui aya acostumat de pastar, que no gos comprar ne fer comprar forment per flequar, ans lagen á rebre de ma den Franch Martí de Crebéy, qne la vila á destinat que compre lo forment per los dits flequers: é qui contrafará sia caygut en pena de ·x· sols per quascuna vegada: la qual pena, si comesa será, sia guanyada la meitat als dits honrats batles, é laltre meitat al dit Franch.» (*L. Univ.*)

Pou de glas. *Any 1618*.—En concell secret del dia 16 de Desembre se proposá:

—«...com moltes viles circumvehines á la present vila, ço es, Vilafranca, Cervera, los Prats del Rey, la ciutat de Manresa y altres, han fets pous pera posar glas ó neu: y que la speriencia ha amostrat que han causat salut en los pobles y també profit y utilitat: perque está en ma de ells de vendre la neu ó glas com los apar, segons la abundancia de la neu ó glas, y privar que ningú ne venga, sino les viles ó lo arrendador; y que millor es que la ganancia quey fan los particulars, lay fasse la vila: y que per ço diguen sobre açò lo quels ne aparrá.—Ha determinat lo dit parlament... ques fasse un bon pou pera empoar neu ó glas en lo lloch ahont millor aparrá als senyors Concellers lo més prest ques puga fer, y ques gaste per lo dit pou tot lo que será menester de diners de la bossería de la vila.»

Los Concellers esculliren per fer lo pou de glas lo *pati de la creu trencada ó de pedra, que es més amunt de Sant Agostí*. Lo concell accepta 'l parer dels Concellers y ordena se faça 'l pou. (*L. Univ.*)

Talles ordinaries.—Quan les imposicions y demés arbitres no bastavan á cubrir lo presupost de gastos, s'acudía á la talla ó repartiment.

Se nombrava una comissió quin obgecte era tatxar la quantitat ab que cada casa havía de contribuir al pago de la que 's necessitava.

Aquesta comissió no tenía altra feyna que calcular lo que proporcionalment tocava pagar á cada casa.

La base del cálcul era lo *llibre de Valíes*, en lo qual cons-

tava tota la riquesa de cada una d' elles. La tatxa ó talla, com se suposa, era proporcionada á la riquesa.

Lo *llibre de Valíes* era obra d' una altra comissió, y servía per molts anys, fins que les reclamacions dels interessats, qui havían baxat de riquesa, obligavan al concell á fer noves valíes, ó nova estimació de la de cada casa.

Per calcular la riquesa de cada casa, s' estimavan no sols los bens immobles, com cases, terres; sí que també los censos, censals, diners en caxa, joyes d' or y plata, mobles, y tot lo que tenía algún valor. Es de creure que no faltarían ocultacions.

Es curiós lo que succehí en 1411, any en que 's tractaría de fer noves valíes ó estimació de bens. Se disputá si 'ls llibres dels juristes que hi havía en la vila havían de computarse també com á riquesa contributiva. Per decidir la qüestió se consultá als Jurats de Vilafranca del Panadés, si en aquesta vila computavan ó no, com á riquesa imponible, los llibres de sos juristes. Aquí va la resposta:

1411.—«Als molt honorables senyors los Consellers de la vila de Agualada.

«Molt honorables senyors: de vostra saviesa habém rebuda una letra en la qual nos fets saber queus sertificassem si los juristes daquesta universitat valíen ó stimen los lurs libres: é açó per tant com aquexa universitat ne es en questió ab los juristes daquexa vila: á la qual letra, senyors, vos responém que los juristes daquesta vila no meten en valíes ó en stima los lurs libres; pero sta en veritat que los juristes de aquesta vila son obligats que si la vila los ha mester per alguns negocis toquants aquesta universitat, ó si lo batle ó los Jurats los han ajustar per afés (afers) de la vila, hi han á donar é prestar lur consell franch sens paga que non an alguna; é per aquella rahó nols meten en stima. Si negunes altres coses, senyors molt honorables, vos plaen, scrivits nos. Scrita en Vila francha de Penedés á XXIX de Maig, any de la Nat. de nostre Senyor M·CCCC·XI.

«Los Jurats de Vila francha de Penedés apparellats á vostra honor.»—(*L. Universitat.*)

Bé diuen que *allí ahont no hi ha res, lo Rey hi pert lo dret*: peró en Igualada no era axís, com se veu en l' acte del concell general del dia 6 de Març de 1451:

«Lo concell general... volgueren é ordonaren que... lany present sien fetes valíes entre los singulars de la dita vila en la forma antigament acustumada é praticada: provehit emperó é de nou ordonat per lo dit consell, que axí com aquells qui no havien res, ço es, que no havien bens, sino sa persona, é habitaven en la dita vila pagaven per xxv lliures, are agen é sien tenguts pagar

[redacted]

aquests talls per cinquanta lliures. E axí matex, áquell ó aquells que haurán bens valents ultre vint é cinch lliures, aien é sien (tenguts) axí matex pagar cascún dells en los cárrechs de la dita vila per cinquanta lliures. E aquell ó aquells que haurá ó haurán ultre cinquanta lliures quant que sia, no sia tengut aquell tall ne dequí en sus sino per lo que haurá, ço es, que si haurá més de cinquanta lliures, per poch ó molt que sia, ne dequí en sus, no sia tengut pagar sino per aquella quantitat que haurá, sens multiplicar li res daquiavant, axí com fer se solía, que aquells qui havien més de ·L· lliures pagaven per cent...» (*L. Univ.*)

S' eliminavan de la talla *los miserables*. Suposo que son los que ni tenían bens per mantenirse, ni podían treballar.

Talles dels dissaptes.—Era una talla molt módica que's cobrava'ls dissaptes per un objecte determinat, com per exemple, alguna obra pública de no molt valor. Se cobrava tant temps com era necessari per reunir la quantitat que's necessitava.

[redacted]

CAPÍTOL VIII

ERARI MUNICIPAL: Gastos.—Deutes de la universitat.—Penyores d' argent per un préstech de cent florins.—Questa reyal.—Questa d' Igualada comparada ab la d' altres poblacions.—Questa del monestir.—Questes d' Ódena y de Montbuy.

Gastos.—Havém vist les entrades del erari municipal, encara que no totes; perqué ab lo temps s' arbitraren altres recursos per aumentarles, ja que al meteix temps cresqueren los gastos.

Lo pressupost del any 1480, dona idea aproximada dels de la universitat en aquella época:

"**Cárrechs ordinaris** de la universitat de Agualada qui stan en censals: son annuals: ab la questa reyal, poch més ó menys.	DC	*lliures.*
Son altres cárrechs ordinaris, ultra los demundits ço es, la questa Dódena.	XXX	»
Item més, la questa de Muntbuy.	XV	»
Cárrechs extraordinaris:		
Primo, per lo mestre de les scoles.	X	»
Item per lo salari de advocat	X	»
Salari de metge, com ne té.	XV	»
Lo scrivá del consell, uns anys ab altres (cobrava segons lo trèball).	X	»
Missatgers.	XXV	»
Corredor é missatger de la vila.	V	»
Vasser (enterrador) é spitaler.	II	»
Portalers.	II	»
Síndich, uns anys ab altres.	X	»
Ffestes de Corpore Christi é de sent Barthomeu.	V	»
Jutglars	III	»
Correus.	V	»
Les hores (campaner qui assenyalava les hores).	X	»
Obrés de mur é vila.	X	»

[redacted]

Guardians (per guardar los fruyts del terme). . . . . . v *lliures.*
Ohidors de comptes. . . . . IIII »
Item dos senys (campanes) trencats, qui per pobresa nos poden tornar.
Comprador de flequeres. . . . . II »
Racional. v »
Clavari. . . . . x »

(Quad. solt. arx. municipal.)

No s' hi comptan aquí molts altres gastos, com los salaris d'advocats, procuradors y árbitres en los continuos plets que sostenía la vila, ara contra la casa de Cardona, ara per la reducció de pensions dels censals, etz.; com tampoch les mil exigencies dels Reys per cenes, coronatges, quisties extraordinaries, maridatges; ni'ls donatius obligats als metexos Reys ó á la Diputació per guerres, ni 'ls fogatges y altres mil gastos importantíssims.

Deutes de la universitat.—Eran la gran sangonera del erari municipal. Quan no bastavan les imposicions ni era possible exprémer més la bossa dels habitants de la vila, no hi havía més recurs que fer un empréstit, com dihém ara, ó manllevar diners á for de censal, com deyan llavors. Los capitals dels beneficis ecclesiástichs, de les causes pies, dels hospitals; ó'ls estalvis dels particulars de la vila ó forasters, provehían á les necessitats dels pobles, passant al poder d' aquets, mitjançant la paga de certa quantitat annual, que era un tant per cent del capital manllevat.

Les pensions dels censals, ó interessos de dits capitals manllevats absorvían la major part de les entrades del erari.

No era sola Igualada en trobarse agoviada sempre de deutes; era una epidemia general, causada principalment per les guerres interiors y exteriors, que eran quasi continues. A esta causa, en Igualada s' hi afegían les alienacions varies que'ls Reys feren de la vila, y les perpetues qüestions ab la casa de Cardona.

La cárrega de les pensions se feya á voltes enterament insoportable. Llavors ni hi havía més remey que acudir á la reducció de pensions mitjançant un conveni ab los acreedors. Repugnavan aquests; exigían lo cumpliment del contracte. Estavan en son dret: mes provat que la vila era in-

[redacted]

solvent, entrevenía la autoritat del Rey, mitjançava la autoritat del Papa per obligar als acreedors ecclesiástichs, y després de mil fatigues y altres tants gastos, tothóm s'havía d'ajaure al conveni y la vila respirava durant algún temps; fins que altres urgencies imprescindibles obligavan altra volta á la vila á carregarse ab nous censals, y aumentant sempre'l deute, era necessari altra volta acudir á la nova reducció de pensions. Lo lector ho ha vist ja en lo discurs de la secció primera.

En los convenis ab los acreedors, solía estipularse que cada any se destinaría una quantitat á lluhir, quitar ó redimir censals, ab los estalvis procedents de la reducció. Trobo que efectivament, després de les reduccions, la vila anava redimint ó amortisant sos deutes.

Com á cas curiós, vull donar lo següent document que's refereix á una redempció de censal:

Penyores d'argent per un présteoh de cent florins. *Any 1438.*

«Diluns á xxx del mes de Juny, lany M·CCCC·XXXVIII.—Los honrats jurats del consell general... Attenents que (de) present... se han de pagar al honor. micer Pere Jofre, doctor en Leys, ciutadá de Barcelona, cent florins dor Daragó en paga prorata de aquella maior suma que li resta pagar del preu (capital) daquell censal mort, lo qual lany present la dita universitat li ha quitat (redimit)... E per tant com lo honrat en Pere Pedriça, cirugiá de la dita vila, ses ofert prestar los dits cent florins, pus los dits honrats Consellers li fassen dar penyores dargent ben valents: per ço volgueren é ordonaren que los dits cent florins sien presos del dit Pere Pedriça per via de prest, é que per maior seguretat li sien meses en loch de penyora los vexells dargent seguents:

«Primo una copa dargent de mossen Berthomeu Odet.
Item den Jacme Sabater, una copa dargent.
Item den Nicholau Tenat, una copa dargent.
Item den Johan Soldevila, spaser, una copa dargent.
Item den Pere Rosseta, notari, una taça dargent.
Item den Francesch Granell, una copa dargent.
Item den Falip Ferrer .j. anap dargent é una corretja dargent.
Item den Johan Rovires, una copa dargent.
Item den Antoni Artigó ·IIII· taces, ço es, una taça blanca clapada, .j. anap blanch, é .j. altre anap blanch agut, é una taceta daurada á forma de anap, é dues corretjes dargent plotonades ab plotons redons, antigues é stretes.»

En Pere Pedriça lliurá rebuda de tot aquest argent.—(*L. Universitat.*)

[redacted]

Questa reyal.—Lo pressupost de gastos de 1480, dalt copiat, parla de la *questa reyal*, si bé englovantla ab l'import de les pensions dels censals, no detalla son import.

Importava vint lliures annuals, segons se desprén del privilegi otorgat pèl rey Pere IV en 1381, en lo qual havém llegit lo següent capítol:

Encara (demana la vila) quel Senyor Rey dona á la dita universitat de la vila Dagualada é als habitants de aquella *aquelles vint liures les quals prenia en la dita vila per rahó de questa; les quals vint liures nos do á per tots temps per ell é per tots sos succehidors.*» (V. cap. XII.)

Lo Rey se negá á otorgar aquesta petició. No s'acontentava'l Rey encara en exigir les 20 lliures de questa, sinó que n'exigía moltes més, com anám á veure. Quan los Concellers rebían carta del rey Pere, devían tremolar:

1339.—«Pere, per la gracia de Deu Rey d'Aragó, Valencia, Cerdenya y Córcega, y Comte de Barcelona: Als fidels nostres los Jurats y prohoms d'Agualada; salut y gracia. Com per moltes y deverses causes ocorrents, hajam ordenat demanar un subsidi als nostres súbdits, del qual de bon grat vos excusariem, si cessessen les causes que'ns obliguen demanarlo: Per tant vos dihém y manám que'ns socorreu ab *dos mil sous barcelonesos*, que entregareu al fidel de casa nostra Pere de Montanyó, ó al que aquest vulgue; ço es la meytat á mitj mes de Maig próxim, y l'altra meytat á mitj mes del vinent Agost: notificantvos que no vos cal enviar missatgers per obtenir de nosaltres cap rebaxa; ja que volém irremissiblement que'ns dongueu dita quantitat de diner: altrament manám y donám ple poder al dit Pere de Montanyó per executar vostres bens severa y estretament. Dat en Saragoça á tres dels idus de Març, any del Senyor M·CCC·XXXIX.—Signe del *Rey* (?).»

A 25 de Maig del meteix any 1339, Pere de Montanyó se trobava en Igualada reclamant la primera paga de la questa: la vila, per sos síndichs, li promet depositarla (1000 sous) en la taula de cambi d'en Jacinto Cavaller, de Barcelona.

A 25 de Juliol del any següent, 1340, la vila devía encara la segona paga (altres 1000 sous), y ademés 2400 sous que diversos particulars bestragueren per exigencia del infant D. Jaume á fi de provehir de socorro als tres soldats de cavall que la vila prometé donarli per ajudarlo en la execució que volía fer contra'l noble Comte de Pallars.

Per aplegar aquestes quantitats se feu una *talla dels dissaptes*, de 250 sous setmanals.

Questa d'Igualada comparada ab la d'altres poblacions. *Any 1340.*—Es interessant la següent carta del rey Pere exigint la questa á diverses poblacions: ab la diferencia de la tatxa se pot colegir la diferencia que hi havía entre la població ó'ls habitants dels pobles que cita.

«Pere, per la gracia de Deu Rey d'Aragó, Valencia, Cerdenya, Córcega, y Comte de Barcelona: Als fidels seus los Jurats y prohomens de Cervera, Sampedor, Apiera, Agualada, Berga (berguitani), Pujalt, Montmaneu, ça Paladella, Pallerols, St. Antolí, Timor, Arbós, Cubells y Vilafranca del Panadés: salut y gracia. Com per nostres letres dades en Saragoça á tres dels idus de Març del any passat vos demanassem, á títol de questa, certa quantitat de diner, de la qual deviau entregarnos la meytat á mitj mes del Maig passat, y l'altre meytat en lo present mes d'Agost, entregantla al fidel de casa nostra, Pere de Montanyó, colector per nos á açò deputat, com está contingut en dites nostres letres, y com dit Pere de Montanyó no pot al present ocuparse en aplegar dita quantitat; volém que dita darrera paga de la questa la entregueu al fidel porter nostre, Bernat Riba, ó al qui aquest designe, en les quantitats següents: ço es, vosaltres prohoms de Cervera, sis mil sous; y vosaltres prohoms de Sampedor, 750 sous; y vosaltres prohoms d'Apiera, 1500 sous; y vosaltres prohoms d'Agualada, 1000 sous; y vosaltres prohoms de Berga, 250 sous; y vosaltres prohoms de Pujalt, 500 sous; y vosaltres prohoms de Montmaneu y de ça Paladella 500 sous; y vosaltres prohoms de Pallerols y de St. Antolí, 500 sous; y vosaltres prohoms de Timor, 200 sous; y vosaltres prohoms d'Arbós, 1000 sous; y vosaltres prohoms de Cubells, 1000 sous; y vosaltres prohoms de Vilafranca del Panadés 5000 sous. Per tant, exonerant de dita colecta al dit Pere de Montanyó, vos dihém y manám expressament á tots y cada un de vosaltres que entregueu la dita darrera paga de la questa al dit Bernat Riba, ó al qui aquest designe, rebent d'ell la ápoca corresponent: altrament manám per les presents al dit porter nostre, que execute á vosaltres y á vostres bens severa y estretament; no obstant l'havervos manat abans entregar dites quantitas al dit Pere de Montanyó, com está dit. Dat en Barcelona á 6 dels idus d'Agost, any del Senyor M·CCC·XL.»

Per los anys 1341 y 1342, lo Rey fixá la questa en 1600 sous per cada any. Des del 1342 á 1349, exigí 2000 sous cada any. (*L. Univ.*)—Tot lo més de 20 lliures, devía ésser com á contribució extraordinaria, y per tant no's pagava cada any, com la questa ordinaria de 20 lliures.

Questa del monestir.—No tinch á má cap nota sobre aquest particular. Me sembla recordar que importava 15 lliures cada any. Al monestir, may se li pagavan contribucions extraordinaries.

[redacted]

Questes d'Ódena y de Montbuy.—Havém vist en lo començament d'aquest capítol que la questa d'Ódena importava 90 lliures y 15 la de Montbuy, cada any. Se pagavan per les terres que'ls igualadins cultivavan en aquells térmens. La pagava la universitat, que en compensació s'aprofitava de les herbes pêl bestiar del comú, com havém vist en la concordia celebrada entre Igualada y la casa de Cardona.

[redacted]

CAPÍTOL IX

ERARI MUNICIPAL; GASTOS: Dret de cena.—Detall curiós d'una cena quaresmal.—Exempció del dret de cena.—Convit al Pabordre.—Dret de terç ó de llohisme.—Presents de coronatge, maridatge, etz.

Dret de cena. *Any 1340.*—Com los senyors sovint, com en Igualada, residían fòra de la població, si un dia hi venían, no eran los vassalls tan descortesos que no'ls obsequiessen oferintlos taula bona y franca. Aquest obsequi era costúm y de costúm degué passar á lley.

Excarmentats los vassalls, quan oferían al senyor algún obsequi espontani ó forçat, solían protestar dihent y fent constar, que'l tal obsequi era enterament voluntari y graciós, y que no volían, ans protestavan, de que formás costúm y molt menys obligatoria. Y no era per demés la protesta; que la fam de diner era molta.

Per cortesía degué començar lo que després fou *dret de cena*, ab la xistosa singularitat, de que quan los Reys no sopavan en la vila, li exigían l'import del sopar: com si diguessen: «*Estimats vassalls: aquest any no he sopat ab vosaltres, peró res hi fa; envieume l'import del sopar, que sería de tants sous... y será com si hi hagués sopat.*»

Les cartes del Rey sobre açó, eran com la següent que dono per mostra traduhida al catalá:

1340.—«Pere, per la gracia de Deu Rey d'Aragó, Valencia, Cerdenya y Córcega y Comte de Barcelona: als fidels homens seus d'Agualada: salut y gracia: Vos dihém y manám que'ns doneu per la cena del any que començará en les kalendes del próxim Janer dos cents sous barcelonesos, que entregareu al fidel porter nostre G. Flandina, ó al qui ell voldrá: altrament manám á aquést que penyore y execute á vosaltres y á vostres bens severa y estretament. Dat en Barcelona, en los idus de Desembre del any del Senyor M·CCC·XL. Vidit B.»

[redacted]

A vegades los Reys consignavan la cena á favor d'altre: axís en 1342 Francesch de Puigroig, porter del Rey, cobra dels Jurats de la vila *per la cena del senyor Infant Jaume, procurador general del senyor Rey, 66 sous*, que sería una paga parcial.

Axís en 1346 Arnau de Calasans, procurador de Berenguerona, viuda de Pere de Cornells, de Balaguer, firma als Jurats ápoca de 200 sous de la cena que la vila devía pagar al Rey, y aquèst consigná en vitalici en favor de dita Berenguerona en 8 de les kalendes de Febrer de 1345.

Detall curiós d' una cena quaresmal.—Greu me sabría passar per alt lo següent document que explica en qué consistía una cena ó sopar de quaresma.

1345.—«De nos Infant en Jaume, del molt alt Senyor Nanffós de bona memoria Rey de Aragó fill, per la gracia de Deu Comte Durgell, Vezcomte Dáger, é del molt alt Senyor en Pere Rey Daragó, molt car frare nostre, en los regnes, comdats é terres deçá mar, general Governador: Als amats los Jurats é prohomens de la vila de Agualada: salut é dilecció. Com nos, Deu volent, diumenge primer vinent entenám ha esser en lo dit loch; per ço á vos dehím é manám quel dit dia nos apparellets cena: es assaber:

»Congre sech, sexanta liures; peix fresch, una cárrega; arench, D; anguilles salades, quatre centes; aros (arroç), quaranta liures; amellons trencats, trenta liures; sucre, dues liures; pa, vuytanta sols (sous); vi, vuytanta y cinch quartans; civada, vint y cinch quarteres; salsa, una liura; cera, deu liures; nous, avellanes, mell (mel), porros, alls tendres, cebes, lenya, sal, olles é totes altres coses á la dita cena necessaries, segons que per scrivá de ració nostre ne serets requests. Dat en Apiera, á dotze dies del mes de Març, sots lo segell de maiordom nostre; anno Domini Millesimo Trecentesimo Quadragesimo quinto.»

En 1367 lo Rey consigna la *cena de absencia*, ó en diners, al seu cuyner Guillém Llobet, com diu lo següent albará:

«Guillém de Vilabona, missatger de Guillém Llobet cuyner del il-lustríssim Senyor Rey d'Aragó y procurador de dit Guillém Llobet... confesso... que vos Pere d'Oronies, de la vila d'Agualada, síndich y bosser de la universitat... m'haveu pagat aquelles deu lliures (200 sous) de moneda barcelonesa de tern, que dita universitat done y té obligació de dar al dit Senyor Rey per la cena de absencia, de les quals (10 lliures) dit Senyor Rey n'ha fet consignació y cessió al dit Guillém Llobet...» (18 Janer de 1367.)

Exempció del dret de cena.—Quan Pere *del Punyalet* concedí 'l privilegi d' agregació d'Igualada á Barcelona

se negá á concedir á la vila exempció de questa. De cena no se'n parlá. Y com en aquell privilegi se concedían á la vila tots los privilegis que disfrutás Barcelona, y com aquesta no pagava drets de cena, Igualada s'excusá en açò per no pagarne.

Havém vist com en 1390 se li demanava en nom del infant D. Martí, germá del rey D. Joan I, y com aquest fallá la qüestió en favor d'Igualada. En 1392 confirmá la exempció. (V. cap. XIV: secció 1.ª)

En 1400 la Reyna demaná la *cena*, no obstant les declaracions, encara fresques, del rey D. Joan I. (V. cap. XVII.)

En 1475 altra vegada se demana'l dret de cena. Los Concellers envían al igualadí micer Berenguer Artigó, doctor en lleys, resident en Barcelona, copia dels privilegis otorgats pèl rey Joan I, declarant á la vila exempta d'aquesta contribució, perque'ls mostrás á mossén Andreu de Peguera, mestre racional del rey Joan II, qui havía declarat que la vila estava obligada á pagar cena.

Al dit mestre racional li trameteren la següent carta:

«Al molt magnífich é de gran prudencia mossén Andreu de Paguera, caváller, mestre racional del Senyor Rey.

Molt magnífich é de gran saviesa mossén. Lo die present é déiuscrit es stat açí á nosaltres un porter del Senyor Rey notifficant é intimant nos com per vostra magnifficencia sería declarat aquesta universitat esser tenguda á pagar sena del Senyor Príncep (Ferrán *lo Catòlich*), demanant per lo semblant sena de absencia per lo dit Senyor Rey; hoc encara que aparellassem lo coronatge del dit Senyor. E per ço, mossén, havém deliberat fer vos la present ffents nos maravellats de semblant declaració, com sia contra nostres privilegis é libertats, de les quals moltes vegades nes estada feta fè, axí en aquexa ciutat, com en aquesta vila é en altres parts; per vigor dels quals nosaltres no som tenguts á fer ne prestar negunes senes ne coronatges, ne fer negún cárrech ne servituts reyals ne personals, sino en tant quan fan é son tenguts fer los ciutadans é la ciutat de Barcelona. Per ço, mossén, vos supplicám sia de vostra virtut voler nos servar aquells nostres privilegis, que per los Reys passats, de loable memoria, nos son stats consentits é otorgats, é per lo Senyor Rey loats é confermats, é no voler nos agreujar ne obligar nos al que no som tenguts: altrement nos convendría attendrer als remeys á nosaltres saludables é opportuns. Sols la present havém volguda fer per notifficació dels dits privilegis, no contrestant de aquells ya nejám tremeses copies en aquexa ciutat: crehém aquelles sien stades presentades á vostre magnifficencia, ó sáltim als ministres del vostre offici é cort. Ab tant, molt mangníffich mossén, la divina clemencia vos tingue en sa curosa guarda. De Aguolada á •VI• de Agost, any MCCCC LXXV.

«A la honor é servir vostre, mossén, prests Consellers de Aguolada.»

[redacted]

Més avant, en 1477 y 1484 tornaren los Reys ab la exigencia de cena, fallant la Audiencia en favor de la vila, no sens los gastos consegüents á una llarga tramitació. (V. cap. LXVIII.)

Convit del Pabordre. *Any 1340.*—Contrasta ab la dels Reys la conducta del monestir en aquest punt de la cena. No he trobat en lloch que aquest n'exigís. Sols trobo una partida insignificant, gastada en un convit donat al Pabordre en Igualada. Consta'l convit en un albará que diu: que Arnau Ocelló, alies Nixo, ha cobrat dels Jurats 70 sous 8 diners que havía bestret *pêl gasto del convit donat al Pabordre de Sant Cugat.* (Tots los doc. d'aquest cap. son del *L. Univ.*)

Dret de terç ó de llohisme.—N'havém parlat en lo capítol XXIX de la secció primera, explicant com lo batlle general de Catalunya havía manat al batlle y sotsveguer d'Igualada que nó posás la firma d'aprovació á les vendes de proprietats, sinó mitjançant la percepció de dos terços del terç del préu de venda, quan abans no's cobrava sinó aproximadament un terç del terç de dit preu, y á vegades menys encara; ab lo qual doblava quasi la qüota acostumada. Açò era en 1421. Prou costá á la vila restablir la antiga costúm, com havém vist.

Vuytanta anys abans, en 1341, havía passat un cas idéntich ab lo Pabordre de Sant Cugat, com anám á veure.

1341.—«Als amats los batles de la vila Dagualada: de ffrare Romeu de Rubí, pabordre de Sant Cugat en Panadès: Salut et bona amor.

»Be sabets com lany present jo, estant personalment en la vila desús dita, vos fiu manament que en les vendes ques farien de cases ó terres ó possecions ques tenen per lo Senyor Rey é per lo monestir de Sent Cugat, no fermaçets sino á dret terç, ço es, lexa (perdonada) tantsolament la terça part del dit terç, et no més: on com per part dels prohomens et de la universitat de la vila desús dita sie stat proposat denant mí, que per ocasió del dit manament los prohomens de la dita vila sien molt perjudicats et dampnificats, com fos acostumat de fermar per nosaltres é per predecessors nostres en lo dit offici en les dites vendes á molt menor quantitat del dit terç, ço es, á rahó de ·x· ó ·xii· sols per centenar, é segons que sobrel dit terç si podíe composar ab nosaltres; é que per aquesta rahó han cessat et cessen de fer vendes algunes y altres alienacions. E encara per letra vostra sie estat certificat que daços seguex dapnatge al Senyor Rey é á les sues rendes y al monestir desús dit é á les sues rendes, é quels compradors (ó arrendataris) de les dites rendes vos an request et protestat que en vendes fermar deyats segons

[redacted]

que antigament et tro al temps del dit manament aviets acustumat de fer: Per ço de part mia vos man, que no contrastant lo manament damunt dit, ffermets en les vendes damunt dites fetes et faedores en aquela forma que ans del dit manament aviets acustumat de fer, tro que per mí será en altra manera proveyt sobre les coses damunt dites. Scrita en la vila Dagualada ·VIII· Kal. Septembris, anno Dni. Millesimo ·CCC.º XL primo.» (*L. Univ.*)

Se veu aquí com lo conflicte s'arreglá mès facilment ab lo Pabordre, que no pas ab lo batlle general de Catalunya, vuytanta anys mès ençá.

Aquesta especie de contribució ben onerosa, equivalent á la moderna dels drets d'hisenda pública en les compres-vendes, y mès pesada que la moderna, si bé no afectava al erari comunal, sinó al dels particulars, era una gran cárrega per la major part d'aquests, y com á tal la poso en aquesta secció.

Presents de coronatge, maridatge, etz.—Eran altres tantes ocasions propicies als nostres Reys per pidolar diners. Me ve al pensament aquell mot de *Reys-mendicants*.

Lo lector pot veure lo que havèm escrit en los capítols XIV, XVII, XVIII, LXVIII y altres de la primera secció. Si hi afegím los donatius per passatges á Cerdenya, á Sicilia, per guerres, per galeres, y altres, la suma puja á quantitats exorbitants.

[redacted]

CAPÍTOL X

Erari municipal; Gastos: Escoles.—Nominació de mestre; Gramática y Lógica.—Escola rectoral ó ecclesiástica.—Contractes de mestre; tarifa d'ensenyança y llibres de text.—Mestre y metge tot en una peça.—Anunci de la obertura de curs: escola major y menor.—Protecció á la escola del comú.—Altre mestre metge.—Notable invitació á concórrer á les escoles.—Capítols concertats ab lo mestre Gabriel Miracle.

Escoles.—La primitiva escola, en Igualada, com per tot Catalunya, degué ésser parroquial. La escola en temps antich era una dependencia necessaria de la esglesia parroquial. No hi havía Rector sens *escolans*. La paraula *escolans* diu ben clarament que eren *alumnos de la escola*. ¿De quína, sinó de la parroquial?

Los escolans, com á ajudants del Rector, havían de saver llegir llatí per cantar en los oficis ecclesiástichs. La escola parroquial era'l primitiu seminari; peró sens excloure als qui no pretenían més que la instrucció per les necessitats ordinaries de la vida individual y social ó civil.

Trobarém una sola referencia sobre la escola rectoral en los documents de que anám á passar revista.

Nominació de mestre; Gramática y Lógica.—*Any 1341.*—Lo document més antich que trobo sobre les escoles es lo següent, que vaig á copiar traduhintlo del llatí. Los Síndichs (després anomenats Concellers) son los qui nombran mestre:

[redacted]

«Berenguer Guarro, Ramon Pedriça, Pere Truyols y Arnau Castellá, Síndichs de la universitat dels prohomens de la vila d'Agualada en l'any present: Atenent á que no hi ha ningú en dita vila qui ensenye Gramática als escolans (ó escolars)... per tant... concedím y otorgám á vos, Ramon del Palau y á vos, Pere Bonet, preveres de dita vila, com á benemérits, que durant tot un any á contar desdel present dia, pugau tenir escola de Gramática y Lógica per llegir (ensenyar) dites ciencies á tots los escolars y demés persones que vulguen apéndreles; donantvos facultat de fixar y cobrar dels estudiants lo salari que bé semblará á vostra discreció, sens que dita universitat s'obligue á donarvos altra retribució. Testimonis, Joan Catalá y G. d'Ocelló.» VIII kal. de Nov. de 1341.

Cinch anys després la vila pagava retribució de cent sous per un any.

1346.—3 idus de Juny.—«Lo metex diumenge, Ramon de Vich, del lloch de Sanahuja, mestre de Gramática y Lógica, prometé als dits Síndichs... que ensenyará als escolars de la vila desde la próxima festa de St. Miquel (29 Setembre) fins á St. Joan de Juny després següent... Y'ls Síndichs prometeren dar al dit Ramon de Vich cent sous per sa manutenció...»

Ramon de Vich continuá alguns anys ensenyant, y cobrant la dita retribució de cent sous cada any.

Escola rectoral ó ecclesiástica. *Any 1347.*—Algún destorp degué posar lo Rector ó son vicari á la ensenyança de Ramon de Vich, allegant que era privilegi de la rectoría, que de temps immemorial tenía la única escola que hi havía en la vila, escola llavors segurament abandonada. Se transigí'l conflicte ab la módica compensació de 30 sous que pagá la vila, segons l'acort següent:

«... Y dit dia (18 Novembre de 1347) dita universitat volgué y maná als Síndichs que dels bens de dita universitat donen á mestre Ramon de Vich, de Sanahuja, mestre de les escoles d'Agualada, trenta sous *per comprar les escoles de dita vila al Rector de la metexa vila...*»

Ramon de Vich firma, en altre document, rebuda dels 30 sous *per comprar al Rector les escoles de dita vila.*

Aquests documents, encara que no prou clars, indican ab completa certesa la antiga existencia de la escola rectoral en Igualada.

Contractes de mestre; tarifa d'ensenyança y llibres de text. *Any 1394.*

«Jo, Jaume Austell, mestre de les escoles, natural del lloch de Torre, diócessis de Valencia... me llogo per un any á vosaltres... Concellers de la uni-

[redacted]

versitat de dita vila per ensenyar lletres, tenir y regir les escoles... prometo ensenyar tan bé com sapie primeres lletres, Gramática, Lógica, y si convé també Filosofía, als noys y demés que vulguen venir per apendre. A condició que cobraré 'ls salaris dels estudiants, conforme foren tatxats per la universitat en temps de mon predecessor, lo discret Andreu del Coll, mestre de les escoles; y, ademés dels dits salaris, me donareu per ma pensió dotze florins d'or d'Aragó...»

1419.—A 22 d'Agost de 1419, lo concell privat faculta als Concellers per tractar ab lo vener. Nicolau Çabater, batxeller en arts, sobre encarregarse aquest de les escoles de Gramática, Lógica y Filosofía, ab tal que'l salari que li donará la vila no passe de 30 florins. Podrán los Concellers encarregarse del port dels mobles del mestre, que era de Verdú, á gastos de la vila. S'ajustá'l tracte en aquesta forma:

«Jo, Nicolau Çabater, batxeller en arts, natural de Verdú... prometo á vosaltres vener. Pere Queralt, draper, y Antoni Arlomba, Concellers... que desde la festa primer vinent de St. Lluch evangeliste á un any complert... residiré en la dita vila, tenint y regint les escoles de Gramática y de Lógica de dita vila... ab los salaris següents, ço es:

Dels escolars qui apendrán les beceroles fins al Saltiri, exigiré 4 sous.

Del Saltiri al Doctrinal, 10 sous.

Del Doctrinal en amunt, 20 sous.

Ben entés, que si alguns escolars dels qui apendrán Gramática y Lógica dormen (habiten) en les escoles, per rahó del major trevall, los exigiré 30 sous.

Y vosaltres, Concellers, ademés me donareu una pensió (annual) de 28 florins d'or...» (22 d'Agost.)

Mestre Nicolau continuava regint les escoles en 1422, ab les metexes condicions; sols que'ls Concellers li donavan 12 florins en lloch dels 28.

En 1430 regía les escoles Joan de Riquer, batxeller en arts, ensenyant Gramática y Lógica. Lo salari annual era de 16 florins. Lo meteix any 1430 s'encarregá de les escoles de Gramática, Lógica y Filosofía pèl curs següent, Joan Brunet, natural de Copons. La vila li promet 10 lliures annuals y'l salari dels escolars, enterament iguals als que cobrava mestre Çabater en 1419.

Mestre y metge tot en una peça. *Any 1439.*—Diumènge 10 d'Octubre, lo concell general faculta als Concellers per donar 26 florins annuals á mestre Francesch de

Vacarices, batxeller en Medecina, per exercir aquesta, y per regir les escoles. Li prometen, ademés, dues quarteres de blat. Ha de visitar de franch als pobres del hospital.

L'any següent, 1440, lo meteix mestre Francesch torna á encarregarse de les escoles de primeres lletres, Gramática, Lógica y Filosofía, comprometentse, també, á visitar los pobres del hospital.

Condicions: Se reserva, mestre Francesch, sis ó vuyt dies de vacacions durant l'any. Si ha d'exir de la vila per exercir la medecina, dexará un substitut per les escoles.

Se fixan los salaris dels estudiants en aquesta forma:

De les *beceroles* al *Saltiri* exclusive, 4 sous l'any.

Los qui apendrán lo *Saltiri*, *Romanç*, *Parts*, *Cató*, *Contentum*, ó qualsevol d'aquests llibres fins al *Doctrinal* exclusive, pagarán 10 sous.

Doctrinal y altres ciencies superiors, 20 sous; y si aquests qui apendrán Doctrinal y altres ciencies superiors, se quedan á dormir en la casa de les escoles, pagarán 30 sous.

La paga dels estudiants se fará, la meytat per Nadal y la altra meytat per Pasqua de Resurrecció, *com es costúm en tots los estudis y escoles.*

La vila li donará per cada any 26 florins y dues quarteres de forment, com l'any anterior.

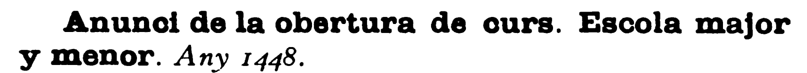
En 1444, mestre Francesch dexá les escoles per dedicarse exclussivament á la medecina en Igualada. S'obliga á residir en la vila per assistir als malalts d'ella pêl salari que se convindrá ó pactará ab los particulars: s'obliga á visitar de franch als malalts del hospital. La vila li donará 12 florins annuals. (29 Novembre.)

Al cessar mestre Francesch, lo concell general encarrega als Concellers que busquen un altre mestre, y si no's troba, que conduhescan algún prevere per regir les escoles.

Se n'encarregá mossén Joan Catarro, prevere, qui llegirá Gramática y *si convé* Lógica, ensenyant també primeres lletres. Ademés del acostumat salari dels estudiants, la vila li donará 6 florins per un any. (22 y 29 Nov. de 1444.)

Lo curs següent, 1445, regí les escoles Joan Riquer, batxeller en Lleys, natural de Montblanch. La vila li donava 18 florins y tres quarteres de forment annuals.

[redacted]

Anunci de la obertura de curs. Escola major y menor. *Any 1448.*

«Are hoyats queus fan assaber los honrats batles de la vila de Agualada, com per los dits honrats Consellers é per ordinació de consell es stat conduhit un mestre en arts per mostrar é ensenyar en les scoles maiors de la present vila, de Gramática, Lógica, Filosofía é encare de totes les altres arts liberals. Per que tots los qui volrán studiar ó fer ensenyar á lurs fills de les dites arts, pensen de venir é trametre aquells encontinent aprés la festa de sent Luch primer vinent; com lo dit mestre principiará de fer los actes ordinaris en la dita scola. Pagant emperó quescun lo salari á ell pertanyent per sos treballs, segons es acustumat é stade en ordinació é consuetut antiga de la dita vila.»—Publicada á 2 Setembre de 1448.

Aquest any lo concell senyalá al mestre, que era Pere de Sagía, del regne de França, 12 florins y dues quarteres de forment.

Aquesta crida suposa que la escola de primeres lletres tenía un mestre especial, ja que sols anuncía la obertura de les *escoles maiors*, que comprenían Gramática, Lógica y Filosofía. Les *escoles maiors* suposan *escoles menors*, que serían les de primeres lletres.

Protecció á la escola del comú. *Any 1454.*

«Item més lo dit honor. consell, per tant com la vila aia dades les scoles á mossén Luis Ponç, prevere é vicari daquesta, segons atrás la dita universitat ha acustumat, deu é pot fer; é açò no contrestant, mossén Bonet, prevere té é ha tenguts scolans, en interés (perjudici ó dany) de la dita vila é perjudici del dit mossén Luis, lany present mestre de les dites scoles; é jatsía pregat, é request, é manat per mossén lo Degá, lo dit mossén Bonet no cessa ne vol cessar tenir scolans: é com açò redunda en gran interés de la dita vila é perjudici del dit mestre; volgué é ordoná, ab auctoritat é decret dels honorables batles de la dita vila, que cascun singular de la dita vila aia é sia tengut tremetre sos fills ó familia que apenre volrán al dit mossén Luis, é no á la scola de mossén Bonet: é lo contrefahent sia encorregut en pena de cinquanta sols barcelonesos, guanyadora per la meytat á la luició de censals, é laltre als dits honrats batles.»

Altre mestre metge.—Concell de 4 Juliol de 1473.

«Lo dit consell remeté als honor. Consellers de la dita vila la conducció del mestre per mostrar en les scoles als qui apendre volrán de legir, de Gramática, Lógica é altres arts liberals. E per lo semblant, de conduhir algun bon fisich ó metge per temps de un any, donant en aquell ó aquells lo salari ó salaris que en aquells será ben vist fahedor.»

Y per matar dos pardals ab un sol tret, los Concellers escriuen lo següent:

«Al molt honor. é molt savi mestre Francesch Soldevila, ffisich en Barcelona, en casa den Bernat Pagés, al carrer de sent Pere jusá.

«Molt honor. é molt savi mossén. La present es per avisar vostra saviesa com pochs dies aprés vos fos partit daquesta vila, nosaltres metém en lo consell lo que haviem comunicat ab vos sobre la vostra conducció, axí per rahó de la ffísica é medecina, com encare per lo regiment de les scoles daquesta vila. E de fet lo dit consell ha remés á nosaltres lo dit negoci de la vostra conducció. Per que, mossén, si á vos plaurá venir en aquesta vila, nosaltres som contents venir ab vos á prátícha é portar á conclusió vostra conducció, donant vos per vostro salari ço que la rahó volrá. En lo mig, mossén, si negunes coses porém fer per la honor vostra, som sempre prests. De Agualada á ·x· de Juliol, any M CCCC LXXIII.

A la honor. vostra, mossen, prests Consellers de Aguolada.»

Notable invitació á concorrer á les escoles. *Any 1484.*

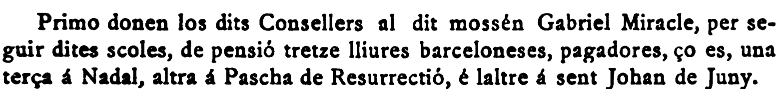
«Ara hoiats queus fa hom á saber de part dels honrats batles de la vila de Agualada per lo molt alt Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés á tot hom generalment, com los honrats Consellers de la dita vila, en acreximent de sciencia é de virtuts, hagen provehit scoles se tinguen en la present vila, segons en passat es stat fet de longa, loable é perpetua costuma. Legirá en les dites scoles, segons la disposició dels studiants, lo honor. micer Pere de Vallscura, en segrades letres doctor, é ensenyará aquells dels set arts liberals tant com compendre porán petits é grans, pobres é richs. Vinguen, donchs, á les dites scoles de la dita vila, de la festa de sent Miquel avant, hon troverán lo dit doctor é altres homens doctes é repetidors. Lo preu é collettes sirán exhigus, segons la loable costúm de la present vila; ço es, que lo maior (preu) no pot ésser exhigit sino per vint sols, é no mes (per tot lo curs). E Deu quens do pau, é pluja, é salut, é generalment la sua beneyta gracia.»—Publicada un dimecres y dia de fira de 1484.

A 29 d'Agost, lo concell general conduhí per advocat de la vila, al dit mestre Pere de Vallscura, que cobrava cada any 4 lliures per lo salari d'advocat y 8 lliures per regir les escoles.

Capítols concertats ab lo mestre Gabriel Miracle. *Any. 1489.*

«Capítols fets, inits é concordats en la prossecució de les scoles de la vila de Agualada entre los honrats Consellers de aquella, de una part; é per laltre mossén Gabriel Miracle, batxeller en arts, per temps de un any, comensant en la festa de sant Luch primer vinent.

[redacted]

Primo donen los dits Consellers al dit mossén Gabriel Miracle, per seguir dites scoles, de pensió tretze lliures barceloneses, pagadores, ço es, una terça á Nadal, altra á Pascha de Resurrectió, é laltre á sent Johan de Juny.

Item li donen cases bones ydonees, ffranques é quities; item un lit de roba per al servey del dit mossén Miracle pera tot lany.

Item lo dit Gabriel Miracle es tengut per la pensió demunt dita, exercitar tots los actes scolástichs, ço es, legir de Gramática, Lógica, Retórica, Phísica, si tals audients hi haurá.

Item volen los dits Consellers que lo dit mossén Miracle, sie tengut de star fins á sent Luch. Emperò donantli libertat que de sent Johan en lá, si volíe anar, de poder star absent per un mes, ó per un mes y miyg, ó dos mesos.

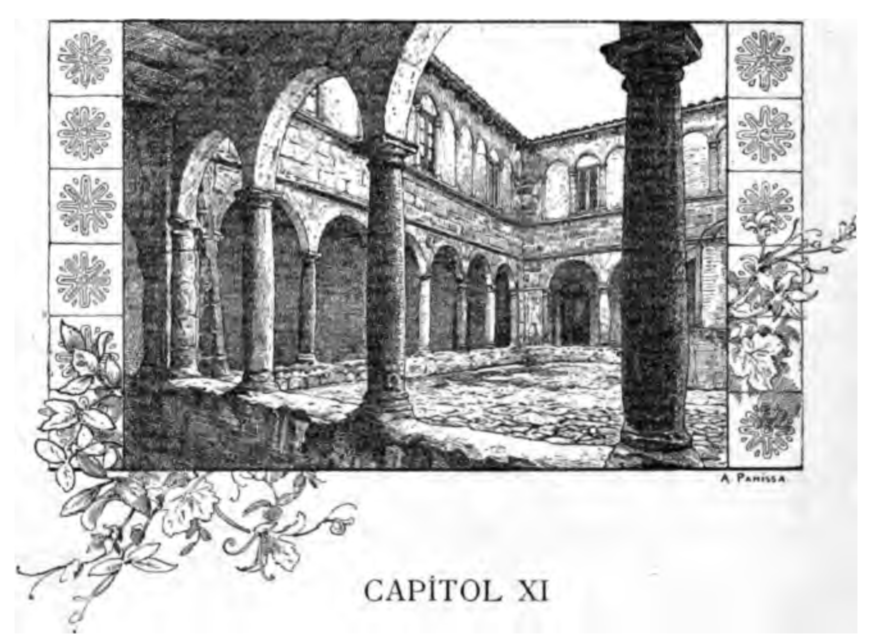
Item vol dit Gabriel Miracle, no sie nengú en la dita vila ó universitat qui gos tenir dexebles grans ni petits sino ell: é si lo contrari será fet, la dita vila de ferlos lexar á quils tindrá.

Item los dits Consellers volen que per als studiants foresters, de sent Johan en lá, si volrán hoyr, que sia á voluntat del dit Miracle sis volrá fer pagar; y del salari de tot lany se puga avenir ab aquells á tota sa libertat. Altres capítols é condicions hi ha, les quals los dits Consellers é mossén Miracle volen tenir é servar entre ells, juxta forma é manera de aquells qui foren fets entre los dits magnífichs Consellers é mossén Pere Codina, als quals tots se refferen.»

Los Concellers estavan autorisats, per aquest contracte, pêl concell general de 10 de Maig de 1489.—(Tots los doc. son del *L. Univ.*)

[redacted]

CAPÍTOL XI

ERARI MUNICIPAL; GASTOS; ENSENYANÇA: Situació de les escoles.—Mossén Benet Vila, mestre, predicador, organista y metge.—Ajudant del mestre.—Llista dels minyons.—Com s' interessavan los Concellers en la ensenyança.—Lliçó dels diumenges sobre evangelis y epístoles.—Cambi de texts y altres detalls.—Separació de la escola de Gramàtica de la de primeres lletres.—Escola de noyes.—D. Geroni Cornet funda les càtedres de Filosofía y Teología.

Situació de les escoles. *Any 1503*.—Les escoles estavan en una casa á elles destinada en lo carrer de Sant Bartomeu. Se diu expressament en la capitulació feta á 19 de Setembre de 1503, entre 'ls Concellers y'l discret en Pere de Cossio, clergue de Bearn, per encarregarse aquest de les escoles de la vila.

Al mestre se li donen 5 lliures per un any, y'ls salaris dels escolars segons estil de la vila. Un dels capítols es com segueix:

«E més avant los dits honor. senyors de Consellers son contents que per lo dit temps, lo dit Pere de Cossio puixa habitar é tenir la escola *en la casa de la escola de la dita vila situada en lo carrer de sent Berthomeu...*»

Res més de notable conté la capitulació.

Mossén Benet Vila, mestre, predicador, organista y metge. *Any 1537*.

[redacted]

«Item... volgueren y ordenaren que, attés y considerat que lo Rnt. mestre Benet Vila, que la universitat té conduhit tant per predicacions, com per regir les scoles y sonar orguens, es persona stranya y no té parents ni gayre amichs en la present vila, sino prou enveges que li tenen y malicies, nos sap per quin respecte, treballant en anujar lo y sercarli biaxos perque sen vage de la universitat, á la qual ell es molt utilós, axí en les coses sobredites, com encare en la art de medecina, en la qual es molt entés y ab dit art fa moltes almoynes als fills de la universitat, visitant los malalts y remediantlos en llurs necessitats *gratis et bono amore*, sens interés de pecunia, y endemés als pobres; lo qual redunde en gran bé dels tots; car rellevels *de haver anar á Montserrat* y altres parts á metges, qui noy vindrien sino excessivament pagats: que aquell sie deffensat y mantengut per dita universitat, com es rahó, pus lo ha conduhit yl té de tenir per fill, contra totes é qualsevol persones qui directament ne indirecta lo anujatsen ni molestassen en qualsevol manera, perjudicantli sa honra y honor y procurantli scándols ni maldir algú: y en açò, sis porá fer, sie feta alguna bona provisió, remetentho tot á la saviesa dels dits honor. Consellers.»—Concell gen. de 31 Juliol de 1537.

Ajudant del mestre. *Any 1543*.—En la capitulació feta entre 'ls Concellers y mestre Ramon Lambidia, aquest se compromet á regir les escoles y á pagar de sos bens un ajudant ó *batxeller*. La vila li dona 41 lliures per un any. (2 Setembre de 1543.)

Llista dels minyons. *Any 1566*.

«Compte y memorial dels fadrins y minyons qui van á les scoles de la vila de Agualada; deservint mestre Antoni Sadorní, mestre en Gramática, Philosophía y Rethórica y comptes y scriure, en lo any present de la Nativitat del Senyor M·D·LXVI.

«Fou promés donar á dit mestre Antoni Sadorní per dit any per dits honor. Consellers L lliures: fou pagat per prorrata, perque no complí lo temps de dit any.

«Memorial dels minyons qui venen al studi del any M·D·LXVI...»

Segueix una llista que conté un centenar de noms dels estudiants, y la pensió que quiscún pagava, major ó menor segons les assignatures que estudiava cada un.

Com s' interessavan los Concellers en la ensenyança. *Any 1569*.

«Ara hoiats queus fa hom á saber á tothom generalment per manament dels honor. balles, ab voluntat dels honor. Consellers: que com ells, dits Consellers, vista la necessitat urgent de mestre de scoles y la perdició que ere dels fills de la universitat divagar y declinar á males costumes, hagen pro-

[redacted]

curat ab tota prestesa de conduhir y fer venir mestre, que es persona docte y competent: y axí restes que los pares qui desijen lo bé de llurs fills procuren que aquells vagen al studi per adoctrinarse: per tant y altrament, ab veu de la present amonesten, diuen y manen que tothom qui tinga fills de edat de studiar, los facen anar al studi: car los dits Consellers farín talla del que haurán de pagar; *certificantlos que si dits pares serán en açò negligents, no res manco dits Consellers los tallarán com si dits infants hi anaven, axí si hi van, com si no hi van, haurán de pagar.*»—Publicada á 24 Janer de 1569.

1586.—Aquest any era mestre de les escoles mossén Francesch Prunera. La vila li donava 25 lliures l'any. (Comptes de la bossería.)

1587.—Aquest any lo mestre era mossén Antoni P. Spelt. Cobrava igual salari que l'anterior, 25 lliures. (Ibid.)

1591.—Regía les escoles aquest any mossén Joan Francolí, cobrant de la vila 30 lliures per un any. (Ibid.)

Lliçó dels diumenges sobre evangelis y epístoles.—A 16 de Setembre de 1595, los Concellers contractan per mestre pêl curs vinent á mossén Pere Joan Marimon, mallorquí, ordenat *in sacris*.

Llegirá quatre lliçons diaries de Gramática y

—«cada diumenge y festa colent haya de llegir dematí una llissó de evangelis ó de les epístoles de St. Pau, segons li será ordenat en tot y per tot per los dits Consellers presents y sdevenidors ó per los rectors de dit studi.»—

Lo salari será de 50 lliures per un any. Per ensenyar á llegir y escriure y comptes conduhexen á mossén Pere Miró, clergue de Vilafranca del Panadés, sens altra salari que'l que cobrará dels escolars.

L'any següent, 1596, continuá en la mestría de Gramática dit mossén Pere Joan Marimon (los comptes de la bossería l'anomenan Antoni Joan Marimon), cobrant també de salari 50 lliures. (Comptes de la bossería.)

1597.—Aquest any regía les escoles mossén Roch Llorens Blanch. Tenía batxeller ó ajudant: aquest ensenyava les primeres lletres y aquell Gramática. La vila li donava un salari pêl batxeller y altre per ell.

1598.—Era mestre mossén Joan Modolell: cobrava 50 lliures per lo salari d'un any.

1599.—Aquest any era mestre mossén Francesch Montaner, qui cobrava també 50 lliures annuals.

1600.—Era mestre mossén Miquel Clanxet, cobrant per un any 50 lliures. (Ibid.)

Cambi de texts y altres detalls. *Any 1620.*—Los Concellers conduhexen

[redacted]

—«á mº Hiacinto Serra studiant pera llegir Gramática... ab los pactes y condicions següents:

Primo, que hage de llegir durant lo dit temps (un curs, desde 18 Octubre de 1620 á 18 Octubre de 1621) quiscun dia que no sie festa, los llibres seguents; ço es, dematí, á la primera llissó *Erasme;* á la segona llissó, *Ciceró;* y de vesprada á la primera llissó, á la una hora *Terenci;* y á les tres hores, *Antoni:* y que hage de fer en quiscuna llissó prática sobre aquella y ensenyar als studiants de repetir, construir, declinar y coniugar; y als qui serán abtes los hage de donar quiscun dia proverbis: y no pugue fer feries ni absencies sens llicencia dels señors Concellers y rector (del estudi). E més ab pacte que hage de conduhir en batxiller per lo dit temps á m.º March Antoni Sorribes, y no pugue cobrar ni exhigir dels studiants que oyrán Gramática per son salari sino será dels de la vila trenta sous, y dels forasters un dobló y no més per any: ço es, dels de la vila al entrant del any mija anyada, y á cap de sis mesos altra mija anyada; los quals sols hagen oyt un dia hagen de pagar tota la anyada; y dels forasters pugue cobrar y aquells hagen de pagar tota la anyada íntegra, per lo que ses vist de sperientia que dits studiants forasters sen van al entran (entre any) del studi y no pot cobrar lo mestre sino la primera mija anyada. E per lo treball que lo dit m.º Hiacinto Serra sostindrá en ensenyar la Gramática per lo dit temps, los dits señors Concellers li prometen donar dels bens de la universitat vint y sinch lliures...» (28 Nov. de 1620.)

»Lo dit m.º Hiacinto Serra conduheix á m.º March Antoni Sorribes en batxiller, per ensenyar de llegir y scriure y comptes als minyons ab los pactes següents; ço es, que haya de ensenyar ab tota la diligencia possible, y la doctrina cristiana en lo studi, y durant la quaresma los diumenges ó festes en la capella del Roser; y quiscun dissapte hage de anar ab los minyons á nostre Senyora de Pietat ó á nostra Senyora del Roser; y que no pugue exhigir per son salari sino tant solament lo que ses acostumat de pagar com se seguix:

«Primo, dels minyons *de carta*, de quiscú vuyt diners,
dels Sams (Salms), de quiscú un sou,
dels llegistes, de quiscú setse diners,
dels scrivans, de quiscú vint diners,
y dels scrivans y comptadors, de quiscú un real per cada mes: acceptat que dels que apendrán de comptar no pugue exhigir més de un real per cada mes, dexantho á sa llibertat...»

Separació de la escola de Gramática de la de primeres lletres. *Any 1663.*—Aquest any, era mestre de Gramática de la escola de la vila lo Prior del monestir de Sant Agustí, qui cobrava 50 lliures pèl salari d'un any. (Comptes de la bossería.)

En 1664 continuava en la cátedra (*cadira* se deya llavors) de Gramática lo meteix Prior de Sant Agustí, que era'l Pare mestre Andreu Tolerá, cobrant també 50 lliures per un any. (Ibid.)

[redacted]

La mestría de primeres lletres la desempenyava aquest any (1664), mossen Geroni Pinós, ab salari de 25 lliures. Se veu, donchs, que les dues escoles, ço es, la de Gramática y la de primeres lletres, de les quals escoles abans s'encarregava un sol mestre, si bé que derrerament tenía ajudant ó batxeller, ara's contractan separadament á dos distints mestres. (Ibid.)

En 1668 regía la escola de Gramática m.º Joseph Bas, y la de primeres lletres Geroni Pinós. (Ibid.)

En 1674 continuava m.º Joseph Bas en la cátedra de Gramática ab salari de 50 lliures, regint les primeres lletres Jaume Galí, ab salari de 25 lliures. (Ibid.)

M.º Bas continuava en Gramática en 1683, ensenyant als de primeres lletres Magí Ferrer, aquest ab lo salari de 25 lliures, y l' altre ab 50 lliures. (Ibid.)

Escola de noyes. *Any 1664.*—Es molt notable que la vila d'Igualada pensás en aquells temps en instalar ensenyança especial de noyes.

No tinch d'ella més noticia que la següent, treta del Llibre de comptes de la bossería:

«Item, dit die (2 de Novembre de 1664) se a feta pólisa pagás á m.º Joan Jutglá, mestre de minyones, deu lliures per lo salari dona la vila: dich 10 lliures.»

De manera, que en 1664, la vila tenía mestre de Gramática, mestre de primeres lletres y mestre de minyones.

D. Geroni de Cornet funda les cátedres de Filosofía y Teología. *Any 1700.*—Don Geroni de Cornet y Çacirera, donzell, fill dels il-lustres senyors Agustí de Cornet y Millars, donzell, y de dona Magdalena Çacirera, era natural d'Igualada, però residía á Barcelona en sa casa situada al cap del carrer de Sant Pere més alt.

Era tan rich com bon patrici. Era senyor de les carlaníes *den Paralús*, ó sia, dels Quinze Castells de Guissona y de la de Portell, les quals havía heretat de sa mare: ademés, possehía altres valioses proprietats.

Otorgá testament clos en sa casa de Barcelona á 10 de Maig de 1664, entregantlo l'endemá (día 11) ab les formalitats legals al notari d'aquella ciutat, Bernat Sentiscla, dexant quasi tots sos bens per després de la mort de sa mu-

[redacted]

ller, ja que no tenían fills, en benefici de sa vila natal, Igualada.

D. Geroni morí, en sa dita casa de Barcelona, á 22 de Desembre de 1667. Sa muller, dona Narcisa March y de Mataplana, morí en 1700.

En son testament fundá una causa pía per dotar donzelles, de que parlarém en son lloch, y altra obra benéfica, la cátedra de Filosofía y Teología. Aquesta notabilíssima fundació, está continguda en la següent cláusula del testament:

—«Item á honra y gloria de Deu nostre Señor, com está dit, fundo altre causa pía en lo convent de St. Agustí de la vila de Igualada, de la qual nomeno axí mateix administradors lo Rnt. Rector que per temps será de dita vila, al Rnt. Prior que per temps será de dit convent de St. Agustí, los magnifichs quatre Concellers de dita vila... y lo hereu ques trobará de dita ma casa y heretat de dita vila de Igualada, los quals juntament ab los meus marmessors dalt nomenats, ó los quis trobarán vius, vull que encontinent que tindrá lloch lo cas sobredit de morir jo sens fills llegítims y naturals, y morir Narcissa, charíssima muller mia, que sia venut al encant públich al més donant *lo molí Nou* ab ses cases, moles y molí y heretat de aquell, y la casa que fonch del Compte de Vilafranquesa, y que lo preu que resultará de dites coses haja de ésser mil lliures en comptants, y lo restant preu, que se encarregue lo comprador á censal.., y lo preu sobredit ha de ésser convertit:

Primo; las mil lliures comptants (ó en diner) pera fer un aposento ó aula pera llegir y ensenyar la Philosophía y Theología, com baix se dirá; á la porta de la qual vull sie posada una pedra ab mes armes gravades y esculpit un lletrero que manifeste esta ma fundació: y també sia edificat una part de les quatre del claustro de dit convent de St. Agustí ab les mies armes esculpides en los llochs se podrá fer.

Y lo restant preu de dit molí y casa de la vila que restará franch, vull que sia insolutum donat per dits marmessors meus y administradors de dita causa pía als dits Rnt. Prior y convent de sant Agustí de Igualada, pera que servesque de dotació de la present institució: ab la qual han de pactar, que han de servir setanta y sinch lliures pera que sien donades y entregades á un religiós de dit ordre, docte y virtuós, lector en sacre Theología, nomenador per lo Pare Provincial de dit orde, ab aprobació, si es possible, de dits administradors; lo qual lector tinga obligació de llegir *tot lo curs de Philosophía y Theología* en tots los estudiants fills de dita vila y als religiosos que apareixerá al Pare Provincial.

Ab obligació, emperò, que de la caritat que se donará á dit lector de setanta y sinch lliures cada any, haja de dir missa resada tots los dies, per ma intenció, en la capella ó altar de Ntra. Señora de la Pietat de dit convent de St. Agustí de dita vila, en haver acabada de llegir la llissó, pera que los estudiants se ensenyen més á la virtut y temor de Deu, que es lo principi de la sciencia; y als dies de festa á les onse hores: les quals setanta y sinch lliures vull y man que sien entregades á dit religiós lector liberament ab dos iguals

[redacted]

pagas, sens altra obligació de correspóndrerne cosa, sino la obligació de la missa cotidiana y de la *lectura de sis anys, ab los quals legirá lo curs de Philosophia y Theologia.*

Y acabat los dits (sis) anys, vull que les cent lliures que havian de servir aqueix any pera la extracció de la donzella, com está dit en la institució de la altra causa pía, que servesque dit any *pera fer graduar en doctor á un licenciado fill y natural de dita vila de Igualada,* qui haurá cursat y ohit dit curs enter de dita vila, tenint conclusions en dit any, de dites cent lliures, dedicades á la memoria mia: no perque pretingués en res de dites coses vanitat alguna, que sab Deu no la tinch ni la vull, sino pera insitar als qui ho veurán á que me encomanen á nostre Señor á mí y á ma charíssima muller y demés que tinch obligació. Lo qual licenciado sie elegit per dit Pare lector y dits administradors á més vots; sols sie fill y natural de dita vila: lo qual que será agraduat, tinga obligació, sis trobará en la vila de Igualada, predicar en lo dia que se celebrará lo aniversari, que vull se diga tots los anys en la capella de la Minerva ó del St. Christo lo die que se esdevindrá haver succehida la mia mort, pregant á tots vullen encomanarme á Deu...» (Ll. de la causa pia de Hieronim Cornet: Arxiu parroquial.)

Suprimit lo convent de Sant Agustí en 1835, lo següent any lo Govern s' apoderá de sos bens, y entre ells los de la causa pia de Cornet. Reclamaren los administradors de aquesta: mes com estava pendent un plet, que durá molts anys, entre 'ls frares agustins y'l Comte de Cirat, que pretenía la adjudicació en favor seu dels bens de Cornet, dels quals, deya 'l Comte, que no podía Cornet disposar lliurement, per esser vinculats; lo govern no volgué atendre llavors á les reclamacions dels administradors de la causa pia.

Lo plet terminá ab sentencia donada en la Audiencia de Barcelona á 14 Febrer de 1857, condemnant al Comte de Cirat y donant per válida la adjudicació al Estat; al qual reclamaren llavors, novament, los administradors aquests bens, per invertirlos en beneficencia é instrucció pública.

Ja en 1840, l' Ajuntament y'l Regent de la parroquia, Dr. Joseph Senmartí, demanaren á la Reyna la fundació de un institut de segona ensenyança, que s' instalaría en lo desert convent de Sant Agustí, que llavors estava en poder de la Caxa de Amortisació; lo qual institut se dotaría ab los bens assignats per Cornet á la dita causa pía d' ensenyança, aumentats per una subvenció que pagaría l' Ajuntament.

Per reyal ordre de 26 de Janer de 1860, s' ordená la venda dels bens de Cornet, quedant son valor, 469.200 rals, en poder del Estat, y donant als administradors de la causa

[redacted]

pia inscripcions ó titols representatius d'aquella quantitat, per la qual l' Estat pagaría la renda annual del tres per cent.

Ab la meytat d'aquest producte, reforçat per quantiosos donatius de les honorables families Catarineu, Jover y altres, se feren les magnífiques obres y millores del hospital. Y la restant meytat se destiná á completar la ensenyança del Collegi d' Escolapis. (Reg. de 1840 y plech de papers del arxiu parroquial.)

[redacted]

CAPÍTOL XII

Erari municipal; Gastos; Ensenyança: Fundació de la Escola pía; precedents.—Se resol la fundació de la Escola pía.—Cédula reyal per fundarla.—Primitiu col-legi en lo carrer dels Dolors.—Portals del col-legi.—Concessió de pati per edificar y per hort.—Concessió de finestres en la antiga muralla.—Cessió de una torre.—Aument de salari.—Exclaustració dels religiosos.—Col-legi de Mares de la Escola pía.

Fundació de la Escola pía; precedents. *Any 1710.* —Catalunya estava en guerra ab Felip V. La ensenyança anava enhorris. ¿Quí pensa en lletres en temps tan calamitosos? ¿Quí pensa en res més que en les derreres noves?—Donchs en aquella desastrosa época en que la vila, no tenía mestres y'ls noys anavan vagant per la vila, fets una perdició, se pensá en acudir á tanta necessitat y fins en millorar la ensenyança ab la instalació de la Escola pía. Efectivament, en sessió del 4 d'Abril de 1710, s'acordá en concell general lo següent:

«En quant á la proposició feta per lo dit señor Conceller en cap per la gran necessitat se troba la universitat de mestres de ensenyar de llegir y escriurer, com de Gramática, per no haverni, y que los minyons se perden, y que sería de gran conveniencia per la universitat per la ensenyansa, de que se veja si los Pares de la Escolapía de Moyá vindrán á fundar en la present vila per lo dit effecte; y que en cas que lo Illm. y Rm. Señor Bisbe de Vich concedís llicencia de que dits Pares de la Escolapía fundassen en la present vila: per lo dit effecte, lo dit consell anomená las personas dels magnífichs señors Consellers, de Barthomeu Costa y de Anthon Puig per tractar dit ajust y fer los pactes á ells benvistos, ab que sía en utilitat de la universitat per lo dit effecte de la ensenyansa.» (Registre 1700-1711.)

[redacted]

Era impossible fer res de bo, ni mentres durava la guerra, ni desprès d'ella, mentres durás lo gran trasbals que experimentá Catalunya, víctima de la ira y rencor del vencedor rey Felip V. Havían de desaparéxer per sempre'ls Concellers y llur antich y honorable concell, y havían d'èsser los nous Regidors qui continuassen la honrosa historia de la ensenyança en la vila d'Igualada.

Se resol la fundació de la Escola pía. *Any 1729.* —En sessió del Ajuntament, del 22 d'Octubre de 1729, se digué:

—«En attencion que por el referido Joseph Riera, Regidor Decano, ha representado que en concideracion de la grande falta ay de maestros de escuela y Gramática que se experimenta por la enseñanza de los muchachos, que no obstante la villa da á dichos maestros 100 libras á cada uno al año, con habitacion de casa, á más desto pagarlos las mesadas correspondientes; y dezeando que los muchachos tengan buena enseñanza y educacion en las primeras letras, por resultar el mayor beneficio público: y considerando ser en grande beneficio del comun y particular de dicha villa, en que viniesen quatro Religiosos de la Escolapía para que enseñen de leher, escrivir, y contar, Gramática, Verso y Retórica, con la sola cantidad de 200 libras de salario annuales, sin pagar mesadas los muchachos: ha resuelto el dicho Ayuntamiento en que los dichos Padres de la Escolapía vengan á fundar en dicha villa, por la referida enseñanza, con el salario de 200 libras annuales consignadas á la imposicion del derecho de Bollatí, y habitacion de casa. Y por dicho effecto recurrir á S. Mag.d se digne dar su real permiso á el dicho Ayuntamiento. Y para que la resolucion tenga su debido cumplimiento, los dichos Mag.s Señores Theniente de Corregidor y Bayle appusieron su autoridad y decreto en nombre de S. Mag.d (que Dios guarde) y en nombre de la universidad de dicha villa... Esto en atencion de no gravarse el comun, ántes bien seguirse á los particulares de la villa el ahorro del salario de mesadas; respecto que el Instituto de dichos Padres es de enseñar *amore Dei*, y aver un clérigo dé la villa que annualmente dará porcion de hacienda para ayudar á la manutencion de dichos Padres.» (Reg. 1712-1730.)

Cédula reyal per fundar la Escola pía. *Any 1732.*

—«Don Phelipe, por la gracia de Dios Rey de Castilla... Por quanto por parte de la Justicia, Regimiento y universidad de la Villa de Igualada, Obispado de Vich, del Corregimiento de Villafranca del Panadés en el nuestro Principado de Cathalunya, se nos ha representado que aquella poblacion se hallaba con gran falta de Maestros de escuela y de Gramática para la enseñanza de los muchachos, no obstante de darse en cada un año por dicha villa á los Maestros cien libras á cada uno para vivir, y los padres de los muchachos sus mesadas correspondientes. Y que deseando la buena enseñanza y educacion en

[redacted]

las primeras letras, por resultar en mayor beneficio del comun y particular, habia acordado se llebasen á ella quatro Religiosos de la Escuela pia para enseñar á leer, escrivir y contar, Gramática, Verso y Retórica, con sola la dotacion de dichas doscientas libras y casa para su habitacion, sin que los padres de los muchachos les pagasen mesadas ni cosa alguna por la enseñanza, mediante ser su instituto enseñar por amor de Dios: cuias doscientas libras se las habian consignado en la imposicion del derecho del Bollatí: y que así mismo el Dr. Dn. Juan Padró y Serrals, presvítero, vecino de la misma Villa, havia donado á los dichos quatro Religiosos por aiuda de su mantenimiento la mitad de la hazienda raiz y renta que posehia; que computado el año fértil con el estéril, importava más de quatrocientas libras, que juntas con las dichas doscientas, componian más de seiscientas de renta en cada año, como constaba del testimonio de el acuerdo y donacion expresada, que en debida forma presentó. En cuia atencion y la de hallarse esta instancia recomendada con carta de dicho Obispo de Vich y haberse puesto en práctica otras escuelas semejantes en la Ciudad de Barbastro y otros lugares del Reyno de Aragon, y nuevamente en esta nuestra Corte en el barrio de Lavapies, en la casa hospital de Ntra. Señora del Pilar; habia determinado recurrir á nuestro Consejo, á fin de que, mediante ser esto de tanto útil á la Villa y vecinos particulares, suplicándonos fuésemos servidos conzederla nuestra real licencia y permiso para que pudiesen llevar á ella los dichos quatro Religiosos de la Escuela pia para la enseñanza de los muchachos en el leer, escrivir y contar, Gramática, Verso y Retórica, con la consignacion de las precitadas doscientas libras en el referido derecho de Bollatí. Y visto por los del nuestro Consejo, con el informe que en esta razon se nos hizo por la nuestra Audiencia de aquel Principado, y lo que sobre todo se dijo por el nuestro Fiscal, por auto que proveieron en diez de este mes; se acordó expedir esta nuestra carta.=Por la qual conzedemos lizencia y permiso á la dicha Villa de Igualada para que pueda traher á ella quatro Religiosos de la Escuela pía para la enseñanza de los muchachos á leer, escrivir, contar, Gramática, Verso y Retórica, y para que pueda hazerles consignacion de doscientas libras en el derecho del Bollatí, con calidad de que no aia de poder exceder de ellas, y de que los referidos Religiosos no haian de hazer fundazion de Conbento, ni hospicio, ni otra de las prohibidas en las condiziones de Millones, sino mantenerse como Maestros particulares. Que así es nuestra voluntad. Dada en Madrid á diez y seis de Maio de mill setezientos treinta y dos.»—Seguexen lo segell y moltes firmes. Va refrendat per D. Salvador de Prats y Matas, secretari del Rey y escrivá principal del Govern en la reyal Audiencia del Principat, ab data de 7 Juliol de 1732. (Reg. 1731-1739.)

Cal afegir un nom més en la llista dels patricis il-lustres. Si mereix contars' hi á D. Geroni Cornet, fundador de les cátedres de Filosofía y Teología; més ho mereix encara lo Dr. D. Joan Padró y Serrals, fundador de la Escola pía: perque es més heróich despendres en vida de la meytat dels bens en benefici del públich, com feu aquest, que dedi-

[redacted]

carlos tots á obres de pietat, per després de la mort, com feu aquell (*a*).

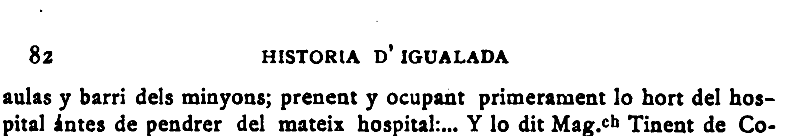
Primitiu col-legi en lo carrer dels Dolors.—La primitiva instalació de la Escola pía, fou en la capella dels Dolors y en habitacions á esta adjuntes. Al efecte, l'Ajuntament negociá ab los congregants dels Dolors, que cedissen als Pares de la Escola pía la capella y dependencies d'aquesta, que aquells administravan.

S'escampá després la veu y'l dupte sobre si la donació de la capella dels Dolors y ses dependencies, feta pêls congregants, era válida ó no. Lo qual dupte, alarmant als Pares de la Escola pía, acudiren al Ajuntament per obtenir la seguretat d'habitació, com se'ls havía promés. Y no podentse de moment resoldre'l dupte, l'Ajuntament, en sessió de 18 de Març de 1733, acordá:

—«Atenent dit magnífich Ajuntament que la universitat de la present vila está obligada en donar als Pares de la Escola pía de la present vila, casa per habitació de dits PP. y aulas y barri per la ensenyansa dels minyons de dita vila: Atenent més avant dit Ajuntament, la bona ensenyansa que tenen los dits Pares y de quant útil es, tant en comú com en particular la ensenyansa dels minyons y jovens de esta vila, com axí ho ensenya la experiencia: Atenent més avant dit Ajuntament que respecte dels pochs havers de esta universitat, per fer habitació per dits Pares, se procurá que los Congregants de la dita vila donassen á dits PP. la capella dels Dolors, y est Ajuntament asenyalá puesto unit á dita capella per la fábrica de dita habitació, aulas y barri per los minyons, y que per la donació de dita capella se barrunta y se diu per dita vila, si dita donació es bona y si se podía donar á dits PP. y per esto dits PP. están incerts de dita capella: Per ço, volent dit Ajuntament cumplir en tot, y pera que dits PP. per lo temps no queden sens capella y habitació, si venía lo cas de haver de dexar dita capella dels Dolors: com á Patrons que son de la capella y hospital de St. Barthomeu de dita present vila, de grat... donan..., venint lo cas de haver de dexar la capella dels Dolors, y no altrament... al Rnt. Pare Miquel dels Angels, President dels Pares de la Escola pía de la present vila, present y avall acceptant, y als successors en dit son empleo, la capella de St. Barthomeu de la present vila y tot lo puesto del hospital se tinga menester per la congrua habitació de dits PP. y per las

---

(*a*) Quatre anys després (1736), al donar compte lo Dr. Padró y Serrals en sa *Historia del Santo Christo de Igualada*, de les capelles y fundacions de la vila, no diu sinó que la dedicada á Ntra. Sra. dels Dolors *(bello y sumptuoso Oratorio) está á la administracion de los Padres de la Escuela Pia, que fundaron en esta Villa en el año de 1732, y tienen á su cargo las Escuelas de leer, escribir, Gramática y Letras Humanas.*

aulas y barri dels minyons; prenent y ocupant primerament lo hort del hospital ántes de pendrer del mateix hospital:... Y lo dit Mag.ch Tinent de Corregidor interposá sa autoritat y decret á ditas cosas...» (Reg. 1731-1739.)

No calgué utilisar aquesta cessió condicional. Lo col·legi s'edificá al costat de la capella dels Dolors, desprès de resolta la dificultat sobre la validesa de la donació; emperó ne sobrevingué una altra: L'acte de sessió del Ajuntament de 20 Maig de 1733, diu:

—«Los PP. Escolapios obren los fonaments cerca de la capella dels Dolors; y com en lo decret Real se prohibesca lo edificar á dits PP. y no fent nosaltres oposició á dita fábrica poriam ser castigats...»

...se resol acudir al Governador per obtenir lo permís. La resposta del Governador fou:

—«Respecto que las líneas que han tirado y cimientos que han abierto los PP. de la Escuela Pía de la villa de Igualada, son para la fábrica y construccion de dos aulas de Gramática para los muchachos que no caben en las que al presente tienen hoy, por la multitud de los que acuden á la enseñanza, y no para hazer convento é iglesia, como se supone; se continuará dicha obra, por no ser contrario á lo dispuesto en la R. cédula.—Barcelona 16 Julio de 1733.—Risburcq.» (Ibid.)

Aquesta nova construcció arribava fins al mur occidental de la vila, partint del carrer dels Dolors.

1734.—En sessió de 29 de Maig, l'Ajuntament acorda esmerçar 200 lliures en la construcció de les aules, á súpliques dels Pares de la Escola pía; y no bastant açó, per acabarles s'acorda invertirhi 200 lliures més, en sessió de 10 Novembre de 1735. (Ibid.)

Portals del col·legi. *Any 1735*.—En sessió del día 17 de Maig, se doná compte d'un memorial dels PP. demanant permís *de fer una poca de paret sobre la muralla cerca del portal Nou, que falta per la teulada de las aulas y habitació: lo que suplican dits Pares, atés que á molts particulars de dita vila se ha concedit.*

Efectivament, molts particulars en aquest temps havian edificat sobre la muralla, ab permís del Ajuntament, com veurém més avant.

«Axí mateix suplican á V. magnificencias se dignen deliberar en que part sien més convenients las portas per las aulas y habitació, ó dintre dels portals de la vila, ó fóra.»

[redacted]

—«Dit Ajuntament ha donat y dona llicencia, facultat y permís á dits Pares de carregar sobre la muralla del modo expressa dit memorial; tenint obligació dits Pares de haver de mantenir la muralla en tot alló que carregarán. Y axí mateix concedexen llicencia á dits Pares de obrir dos portals á la muralla en lo directe que es de la porteta de la hermita dels Dolors fins al portal Nou; ab la obligació, que ántes de obrir dits portals, se hagen de tancar los portals que donan fóra de la muralla á la obra nova que tenen feta dits Pares.» (Ibid.)

Concessió de pati per edificar y per hort.—*Any 1737.*

«Per quant per part del Rnt. P. Salvador á Sto. Andrea, Superior y President dels Pares de las Escolas pías de la present vila, se hage suplicat fos dit Ajuntament servit concedir llicencia ó establir á dits Pares per poder dits Pares continuar las obras de las aulas y fer un pedás de hort, la terra ó terreno vacant desdel cantó de las aulas fins al portal dit de Capdevila... dit Ajuntament estableix y concedeix llicencia á dit P. Salvador á Sto. Andrea y als successors en dit son ministeri (per ocupar) lo terreno vacant desdel cantó de las aulas linea recta, fins al cantó de la casa de Joseph Miquel, que tira cent y deu palms, y después tira linea recta á la creu de Capdevila cent y quinse palms, y después tira fins á mitja torra de... (no diu quí) noranta vuit palms, dexant en totas parts lloch per lo camí de trenta palms franchs...» (Ibid.)

Concessió de finestres en la antiga muralla. *Any 1738.*—Per ordre del Governador y Capitá general de Catalunya, se maná als vehins d'Igualada que tapiassen ó posassen rexes de ferro en los balcons y finestres que tinguessen en la muralla. Los Pares de la Escola pía, que hi tenían moltes finestres, acudiren al Governador demanant prórroga de sis mesos per cumplir aquella ordre, ja que per pobresa no podían cumplirla de moment. Los ho concedí lo Governador á 11 de Janer de 1738.

A 7 d'Agost del meteix any, se'ls concedí que poguessen continuar tenint les finestres sens rexes, y quedassen ab los travessers de fusta que hi tenían. (Reg. 1731-1739.)

Cessió d'una torre. *Any 1751.*—La Congregació dels Dolors, cedí per sa part als Pares de la Escola pía *una torre situada entre la iglesia de dita Congregació y son col-legi* (dels PP). La vila pêls drets que hi tenía la cedeix també als PP. La situació de la torre era:

—«cuya torre... contigua á la capilla de dicha Congregacion de los Dolores

de María: y linda á levante con la calle que va de la calle Nueva á la calle del Argent: á medio día, parte con dicha capilla y parte con la parte por dicha Congregación reservada: á poniente y á cierzo con el colegio de dicha Escuela pía...» —Sessió de 30 Nov. 1751. (Reg. 1748-1754.)

En 1766, los Pares demanaren al Ajuntament lo pati que hi havía entre'l portal Nou y la rambla de Sant Isidro, conforme al plan que acompanyava á la solicitut. Los Regidors eran de parer de cedírloshi, per la urgent necessitat que per la abundancia de noys ne tenían: mes lo diputat y'l síndich s'hi oposaren per no perjudicar á la rambla (18 Janer de 1766). (Registre de dit any.)

Aument de salari.—En los comptes del comú consta que des de 1793 á 1799 los Pares de la Escola pía cobravan de la vila 400 lliures cada any. Degué doblarse'ls lo salari, que, com havém vist, era de 200 lliures al ferse la fundació. Ademés, cobrarían les rendes dexades pêl Dr. Padró.

Exclaustració dels relligiosos. *Any 1835.*—La crema de convents y assessinat dels relligiosos no tingué lloch en Igualada.—Les autoritats s'empenyaren noblement en mantenir l'ordre, y'l mantingueren. Peró'l col-legi s'hagué de tancar.

En sessió d'Ajuntament de 26 d'Agost de 1835:

—«se leyó una carta del P. General de las Escuelas Pías, con la que manifiesta sus deseos de que se abran las aulas del Colegio de esta villa en el mes de Setiembre próximo, y solicita se le diga si podrán los Padres desempeñar con seguridad su instituto. Y se acordó contestarle: Que los deseos de este Ayuntamiento son los mismos que indica dicho P. General: pero que es de parecer el Ayuntamiento, que para que no tenga oposicion pública el restablecimiento de dichos PP. en este Colegio, y para su mayor seguridad, será conveniente se haga sentir la falta de enseñanza por un mes más; y pasado éste, según se presenten las circunstancias, podrá resolverse lo que se mire más conducente...» (Reg. 1833-1835.)

En 1840, terminada la guerra civil, los Pares de la Escola pía instaren sa reinstalació en Igualada. Lo Quefe polítich de la provincia, enviá al Ajuntament de la vila l'expedient perqué informás. L'Ajuntament l'informá desfavorablement, abogant per que no tornassen llavors los PP. (Reg. de 1843, 7 Agost). La cosa no estava prou madura.

En 1858, l'Ajuntament tractá seriament de la tornada

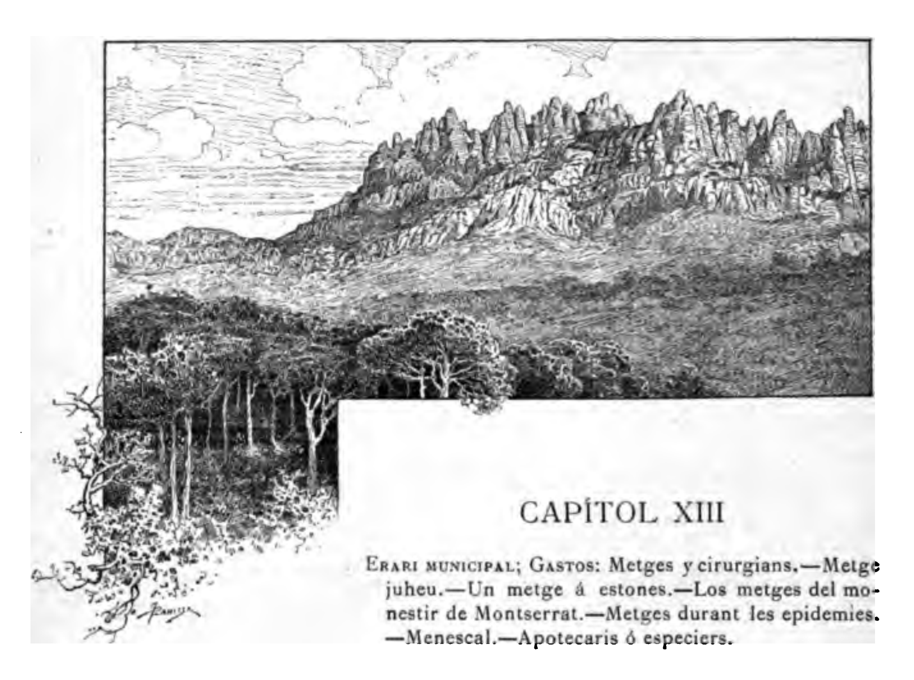
[redacted]

dels Pares de la Escola pía, y obtingué del Govern la cessió del convent de agustins per establirhi un col·legi de segona ensenyança. S'enviá una comissió á Barcelona per tractar ab los escolapis llur reinstalació en Igualada. A 8 de Febrer de 1858 se firmá conveni entre dita comissió y'l P. Provincial, per encarregarse los dits PP. del col·legi de primera y segona ensenyança, que s'instalá en lo esmentat convent de Sant Agustí.

Lo Ministre de Gracia y Justicia, á 2 de Juny del dit any 1858, comunicá al Ajuntament la reyal ordre autorisant la fundació del col·legi d'escolapis en la vila, los quals prengueren possessió del convent é inauguraren lo curs á 3 de Octubre del meteix any, sots la direcció del Rector P. Joan Renóm. (Reg. 1857-1858.)

Col-legi de Mares de la Escola pía. L'Ajuntament, en sessió del 1.er de Maig de 1849 acordá la fundació d'un col·legi de noyes sots la direcció de la Congregació de filles de María, ó Mares de la Escola pía, dotantlo ab 4000 rals annuals, acordant comunicar aquest acort al Quefe polítich de la provincia, y si aquest l'aprova, al Sr. Bisbe de la diócesis, perqué la institució tinga un carácter més estable y relligiós. (Reg. 1848-1852.) Lo col·legi s'inaugurá en lo mes d'Agost del meteix any. En 1854 les escolapies se trasladaren á la nova casa que compraren en lo carrer del Vidre.

CAPÍTOL XIII

ERARI MUNICIPAL; GASTOS: Metges y cirurgians.—Metge juheu.—Un metge á estones.—Los metges del monestir de Montserrat.—Metges durant les epidemies.—Menescal.—Apotecaris ó especiers.

Metges y cirurgians.—Provehir de servey médich y cirúrgich á la vila, era altra de les atencions dels Concellers y altre gasto pèl erari. Lo servey era molt deficient: á vegades s'acontentavan ab un sol cirurgiá sens metge; á vegades tenían sols metge; á vegades ni una cosa ni altra. Los documents de que anám á passar revista, nos donarán explicacions sobre aquest punt.

1339.—«Jo, mestre Dalmau Vidal, cirurgiá... prometo á vosaltres vener. Síndichs (després Concellers) y prohoms de la vila d'Agualada fer, durant los próxims vinents cinch anys, contínua residencia en dita vila, exercint mon ofici de cirurgía bé y llealment segons mon saver; y ésser bo, fidel y lleal á dita universitat, defensant á aquesta y á sos prohoms com un habitant de la vila. Obligo etz. Juro etz. Y nosaltres, Guillém Alamany, Pere Vives, Arnau Vidal y Berenguer Carrera, Síndichs de dita universitat, en nom d'aquesta prometém darvos y pagarvos cent sous cada any en la festa de Nadal.....» (*L. Univ.*)

1348.—«Mondó Ritxart, metge... prometo... á vosaltres, vener. Arnau de Oceyó, Bernat Carrió y Ramon Cornet, Síndichs en l'any present de la universitat de la vila d'Agualada y á dita universitat, que faré continua residencia en dita vila desdel dia present á un any... y de dita vila no marxaré. Y si ho fés, vull y expressament consento que pogau ferme prés hontsevulle que'm troveu... y á major seguretat juro... Y nosaltres, dits Síndichs, ho acceptám, y prometém á vos dit Mondó Ritxart, donarvos per salari de dit temps cent

[redacted]

sous barcelonesos de tern, la meytat al mitj any, y l'altra meytat al fí de any. Obligant etz...» (Ibid.)

Metge juheu. *Any 1355.*

«Mestre Isach Bonanasch, juheu, físich, prometo á vosaltres Berenguer de Santa Creu, Pere Noguer, Berenguer Salamó y Arnau Bonet, Síndichs de la vila d'Agualada y á la universitat de dita vila, que desdel próxim Nadal á un any residiré continuament en Agualada, assintint á sos habitants com á físich... Y nosaltres, dits Síndichs... ab consentiment del concell general de la vila, prometém donarvos de salari per vostra professió, doscents sous barcelonesos; ço es, ara de present cent sous, y altres cent en la pròxima festa de Sta. María d'Agost: ademés, tot lo que guanyareu exercint vostra professió, será vostre. (18 Desembre de 1355.)... Testimonis...» (Ibid.)

L'any següent, se contracta mestre Isaach per un altre any, ab salari de 240 sous y les gangues, com dalt. (Ibid.)

En 1359, mestre Isaach residía encara en Igualada exercinthi la medecina. Lo batlle Arnau Bonet li otorga un guiatge ó passaport, á condició de que torne dintre cinch dies, quan lo reclamará. (L. Baiul. Arx. parroquial.)

Es cosa sabuda que'ls juheus cultivavan la medecina, exercintla en moltes poblacions y fins en la cort dels reys. Més tart, un concili de Tarragona los privá d'exercirla ab los cristians, perqué no passavan ansia, com es natural, de que rebessen los sants sagraments.

En 1421, los Concellers conduhexen á Bernat Valentí, físich de Cervera, donantli 10 florins per un any y habitació, obligantse, ademés, la vila á transportarli'ls mobles. *(L. Univ.)*

Un metge á estones.—En concell general del 17 de Janer de 1493 se acordá:

«Item que sie conduit mestre March, metge de la vila de Sta. Coloma, per metge de la present vila, per alguna cosa leugera (per pochs diners), é ab condició, que sie tengut dit mestre March venir á la present vila totes setmanes, ó almenys de xv en xv dies, é enquara si alguna necessitat occurríe, tota vegada que será demanat. Emperó que no li hagen á paguar dietes algunes, sinó ses visites los pacients que serán, tractant aquells ab lo major comport que porá.»

Ben poca cosa es una visita setmanal ó quinzenal; peró ab menys encara s'acontentaren los Concellers. Vet aquí en substancia la contracta que feren ab mestre March:

Lo físich Joan March, que residía en Santa Coloma de

[redacted]

Queralt, anirá una vegada cada mes á Igualada, y si hi ha malalts hi estará un dia. Cobrará 5 lliures de salari cada any. Si'l demanan més vegades, ademés de la visita mensual, hi acudirá, y llavors sens estipendi per la visita, sols cobrará les medecines, que ell se devía compondre, y la manutenció, totes dues coses á cárrech dels malalts ó llurs families (21 Març). (Ibid.)

1543.—Aquest any la vila contracta per tres anys al mestre Joan del Frago, doctor en Medecina, natural de Navarra, donantli 12 lliures cada any. Lo doctor s'obliga á visitar tots los malalts de la vila, cobrant d'ells moderats salaris, y especialment dels miserables (2 Setembre). (Ibid.)

Ja recordará'l lector com en lo capítol X de la present secció, havém trobat alguns mestres qui exercían la medecina, com mestre Francesch de Vacarices, batxeller en Medecina, en 1439; com mestre Francesch Soldevila, fisich de Barcelona; com mossén Benet Vila, que sens ésser metge, se dedicava á curar malalts.

Los metges de Montserrat.—Un dels mérits que atribueix lo concell de la universitat á mossén Benet Vila (cap. XI), es ésser *molt utilós á la universitat en l'art de medecina, en la qual es molt entés, y ab dit art fa moltes almoynes als fills de la universitat, visitant los malalts y remediantlos en llurs necessitats «gratis et bono amore,» sens interés de pecunia, y endemés als pobres: lo qual redunde en gran bé dels tots, car rellevels de hanar á Monserrat y á altres parts á metges, que noy vindrien sino excessivament pagats...* (1537).

Aquest text, suposa la costúm d'anar á Montserrat en busca de remeys per les enfermetats corporals. Lo famós monestir, tindría y mantindría un metge per servey dels monjos y del nombrós personal de la casa, com també per visitar y assistir als peregrins que ho haguessen menester, ó bé tal volta algún monjo se dedicava per afició á la medecina, com algún monjo s'havía dedicat á la rellotjería antiga, segons veurém.

Metges durant les epidemies. Durant les epidemies que afligiren la vila, no's perdonavan gastos per pro-

[redacted]

vehirla de metges y cirurgians, com havém vist en lo discurs de la present historia.

Menescal. *Any 1344.*—Igualment procuravan los Concellers, que no faltás menescal en la vila. Axís ho mostran los documents següents:

Concell general de XVII de les kal. de Novembre (16 Octubre).—«Item volgué y ordoná dita universitat, que Arnau Balanyá, menescal, ara habitant en la vila de la Llacuna, vingue y habite en dita vila d'Agualada, per un any, y més si volgués, ja que aquí no hi ha cap menescal que sapie curar als animals, etz. Y que cada singular de dita universitat que tingue ó tindrá durant l'any cavall, rocí, mul ó mula, tingue obligació de donar dotze diners á dit menescal: y quí té ó tindrá dintre del any ase ó somera, tingue obligació de donar á dit menescal sis diners. Y si per ventura dites quantitats no arriven á la suma de cent sous, que dita universitat hi afegesque lo que faltará per completar dits cent sous.» (*L. Univ.*)

«Y dit dissapte, IIII de les kalendes de Febrer del any dit (1345), dit Arnau Balanyá confessá haver rebut y cobrat de Ramon Segrera, de dita vila, en nom de la universitat, trenta cinch sous y sis diners barcelonesos, que faltaven per cumplir la quantitat promesa per dita universitat, per exercir son ofici (de menescal).» (Ibid.)

1348.—«Y dit dia (XII kal. Maig), dita universitat encarregá y doná facultat als Síndichs de dita vila, per prometre y donar al menescal de Copons doscents sous cada any, ab tal que vingue á habitar en aquesta vila, firmantse contracte per deu anys.» (Ibid.)

1349.—«Berenguer Ferrer, menescal de la vila d'Agualada, prometo... á vosaltres vener. P... Francesch Ermengou, Bernat Ebri y Berenguer de Boxedes, Síndichs lo present any de la universitat de dita vila, que habitaré y faré continua residencia en ella desdel dia present fins á cumplir deu anys próxims vinents, y que no m'ausentaré de dita vila; y si ho faig, vull y expressament consento que hontsevulle me troven, pugan ferme presoner; y juro açó... Y nosaltres, dits Síndichs, consentím y prometém á vos, dit Berenguer Ferrer, donarvos per vostre salari... doscents sous barcelonesos cada any durant los dits deu anys...» (Ibid.)

Aquest menescal havía manllevat 200 sous y 360 sous en dues partides als juheus Salamó Rouen, Bonjuhá Adret y altres, com veurém més avant. ¡En bones mans havía caygut!

Apotecaris ó especiers.—No'n contractava la vila, perqué no era necessari, ja que sempre n'estava provehida per residirhi 'ls naturals que 's dedicavan á aquest ofici.

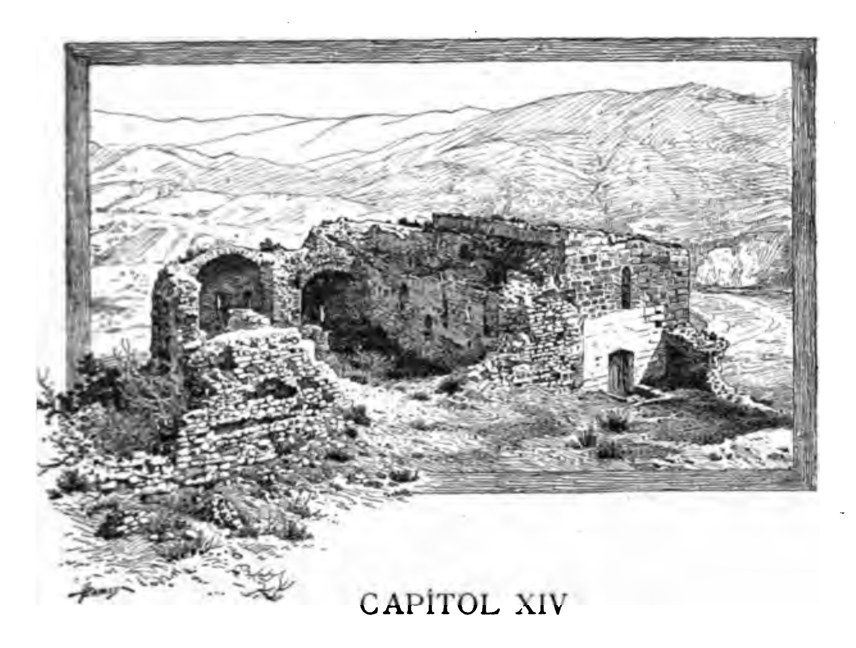
No era una carrera literaria, com ara, sinó un ofici que no's diferenciava gayre del droguer actual. Per çó s'ano-

menavan indistinctament *apotecaris* ó *especiers* aquells que s'hi dedicavan. Per çó prenian aprenents, com los demés oficis, com se veu en lo següent contracte d'aprenentatge.

1421.—«Nosaltres, Guillém Amat y Bernat Vives, sabaters, tutors testamentaris dels fills pubills (*pupillorum*) de Bernat Oliver, sabater, difunt, de la vila d'Agualada; y jo, Guillemoneta, viuda de dit Bernat Oliver, tots junts llogám (ó contractám) ab vos Francesch Artigó, apotecari de dita vila, á Pericó, fill de dit Bernat Oliver, per apendre vostre ofici d'especiería durant sis anys, y además per servirvos durant dit temps... Vos, emperó, tindreu obligació de provehir á dit Pericó de menjar, beure, vestit y calçat y demés coses necessaries á la vida, y ensenyarli dit ofici vostre, y ferlo anar á la escola per apendre de lletra á son degut temps...»—(Man. escrv. rectoral; 1421.)

[redacted]

CAPÍTOL XIV

Foment de la població: Afany dels Concellers en poblar.—Privilegi per tenir deu cases dejuheus.—Ventatges pèls qui venían á domiciliarse.—Guiatge als bergans.—Gestions per deturar la marxa dels pobladors.—Cas d'en Berenguer Ferrer.—Privilegi de vehinatge negociat per en Rovires.—Protecció als vehins.—Atracció de forasters.

Afany dels Concellers en poblar.—Igualada, com totes les altres poblacións, tenía interés en aumentar sos habitans. Lo motiu es evident: tant com aumentava'l nombre y riquesa dels habitants, tant aumentavan los recursos, ja personals, per la defensa de la vila, per acudir al sometent, y pèl servey militar del Rey; ja pecuniaris ab que fer cara á les diverses contribucions, plets, deutes y demés gastos ordinaris de la universitat.

Les rivalitats, més que seculars, entre Igualada y la poderosa casa de Cardona y altres senyors vehins (ho havém observat ja varies vegades), provenía casi sempre de lo meteix; era qüestió de poblar: era que Igualada, per lley de la naturalesa s'havía d'engrandir á costes, principalment, de les poblacions comarcanes; la major partida d'habitants que anava guanyant Igualada, los perdían les poblacions afectes als castells circunvehins d'Ódena, Montbuy, Claramunt y Jorba, quals habitants passavan á domiciliarse en aquella vila.

[redacted]

En la crexença d'Igualada, á costes de les poblacions vehines, hi veig un cas singular d'una lley general.

La lley es: que les poblacions edificades en los començaments de la reconquesta, en llochs inaccessibles y de fácil defensa per atendre á la seguretat personal, tan sovint amenaçada per les incursions dels alarbs y dels nordmants; perderen llur utilitat y rahó d'ésser al desaparéxer lo perill d'aquelles incursions y al cessar aquell estat de guerra permanent.

Per lo meteix, les poblacions fundades en les planures, al haver cessat aquell perill, feren una crexença rápida, á expenses de les primeres, per ésser més acomodades al nou estat de la terra.

Tal era Igualada. Tenía, encara, un altre ventatge; que era trobarse situada en lo camí general, convertit després en carretera reyal, de Barcelona á Lleyda y Aragó. Açó, unit al afany dels Concellers y del concell, intérpretes de la voluntat é interés dels prohómens de la vila, feu créxer aquesta notablement, ateses les circunstancies de la época y les especials de la vila.

Aném á veure que feyan los Concellers en favor de la crexença y major importancia de l'antiga *Agualada.*

Privilegi per tenir deu cases de juheus. *Any 1352.*—Pere IV concedí á Igualada privilegi per tenirhi deu cases de juheus, *ab tal que no sien de les aljames dels juheus de nostres ciutats, viles ó llochs, ó de les colectes ó contribucions dels metexos*, diu lo Rey. (V. cap. VIII, sec. 1.ª)

Ni la circunstancia de ésser juheus, era obstacle per procurar la adquisició de pobladors. Perqué, no hi ha dupte, que al solicitar la vila aquest privilegi, no s'hi proposava altre fí que l'aument de sos pobladors. — De resultes d'aquest privilegi, passaren algunas familíes de juheus á domiciliarse en Igualada, com havém vist en lo citat capítol VIII, y també veurém més avant.

Ventatges pels qui venian á domiciliarse.—Lo Llibre de la Universitat conté multitut d'actes de domiciliació. Son per l'estil del que havém vist en lo citat capítol,

[redacted]

que conté la domiciliació del juheu, sastre, Bonjuhá Jucef Aviçmel. Aquest juheu s'obliga á fer com los altres vehins, á contribuir á totes les cargues personals (host) y reals ó en diner, com los demés vehins ó habitans de la vila.

Los Concellers procuravan que tots los qui venían á domiciliarse en ella, s'obligassen com lo citat juheu á contribuir en tot com los demés. Peró en molts actes de domiciliació consta que s'oferían ventatges als nous pobladors de la vila; que se'ls eximía per un cert nombre d'anys de totes ó partida de les contribucions: á voltes, sols s'obligava la vila á trasportarhi'ls mobles dels nous vehins, á costes del comú. Axís s'acordá ferho ab uns manyans barcelonins, que volían domiciliarse en Igualada: la vila acorda en concell, trasladar á ses costes los mobles d'aquells manyans.

Guiatge dels bergans.—Lo rey D. Joan I, en 1388 otorgá á la vila, á instancies dels prohómens d'aquesta, un privilegi de guiatge ó seguretat á tots los qui volguessen venir á habitar en Igualada

«no contrastant quals se vulla crims, excessos ó delictes comesos ó cometedors per alcú ó alcuns dells, en quals se vulla ciútats, viles ó lochs... axí que per los dits crims, excessos ó delictes no pusquen, aytant com en la dita vila ó sos termens habitarán, segons dit es, per nos ó officials ó comissaris nostros en qualque manera ésser presos, detenguts, empatxats, ne en persones ó bens en alcuna manera molestats ó agreujats; anans sien daquí avant guiats é assegurats per tota la terra é senyoría nostra; dementre, emperó, que en persona ó bens de alcun vehí de la dita vila ó de sos termens dapnatge ó injuria no aurán feta ó donada...» (V. cap. XIV.)

¡Forta cosa es aquésta, de convidar als delinqüents y criminals á venir á poblar la vila!

Era costúm fer cada any, quan se necessitavan treballadors forasters per les feynes del camp, com cavar vinyes, sembrar, veremar, etz. fer una crida del tenor següent:

«Are hoyats queus fan á saber los honrats... batle... é lochtinent... que ab veu de la present crida guien ó asseguren tot bargant qui vinga en la dita vila per cavar ó per altres coses; é aquells que ja hic son per la dita rahó; axí que ells no pusquen... ésser presos, aturats ne embargats, ó en alguna manera empatxats per qualsevulla crims ó accessos ó delictes. Exceptats, emperó, que no sien bares, traydors, ladres, trencadors de camins, etz...» Dia 30 de Març de 1405. (*L. Univ.*)

«Are oyats queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada, á tots bargants é altres quals se vol homens que sien venguts, ne dací avant vendrán per fer fahena en la dita vila Dagualada, é açó á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, que sien é stiguen guiats é assegurats dací á la festa de Pasqua de nostre Senyor primer vinent. Exceptats, emperó, que no sien bares, traydós, ladres, trencadós de camins é fabricadós de falses monedes, ó no agyen comés crim de lesa magestat, ó crim ó accés (excés) dins de la dita vila é termens daquella.»—Publicada diumenge 6 de Març de 1419. (*L. Univ.*)

«Are oyats queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada, per lo molt alt Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, á tot hom generalment stranger ó domiciliat fóra la dita vila, qui venir volrá á la dita vila Dagualada per fer venemes é sementer, que los dits honrats batles los guien els asseguren de tots é sengles deutes en los quals tenguts sien, dací á la festa de *Omnium Sanctorum* prop sdevenidora; axí que, durant lo dit temps vinguen, stiguen é sen tornen sans é segurs ensemps ab lurs bisties é bens; é no pusquen ésser présos, aturats, marcats ne penyorats en persones ne en bens. Exceptat, emperó, que no sien bares, traydós, trencadós de camins, ne hagen comés crim de lesa magestat, ó crims ó accessos dins la dita vila ó termens daquella.»—Publicada dimecres 27 de Setembre de 1419. (Ibid.)

Gestions per deturar la marxa dels pobladors. —Tant com se procurava atraure pobladors á la vila, se treballava igualment en evitar la marxa dels qui tenía domiciliats. Valgan, per exemple, alguns fets.

1394.—«Dimarts á XIII del mes de Jener del any de la Nativitat de nostro Senyor M·CCC·LXXXX·IIII· la universitat de la vila Dagualada, consell general de la dita vila en la sglesia major daquella matexa vila celebrant per la manera acustumada: Attenent que en Pere de Sta. Creu, parayre de draps de lana de la dita vila, vól é sesforça de mudar tiradors é son obrador de parayrería en lo loch de la Pobla de Clarmunt, é axí mateix alcuns parayres é texidors de la dita vila, volen lurs habitacions transportar á la vila del Castell de Jorba é á altres lochs circumvehins de la dita vila; é açó sdevé per tant com les gents del vehinat, per certes causes no gosen oportar lurs draps de lana á texir ne aparellar en la dita vila: é si los menestrals exien de la dita vila, açó tornaría en gran dan é lesió é perjudici dels senyors de la dita vila, é no poch detriment de la universitat desús dita: per ço la dita universitat, ab auctoritat é decret dels honrats en Bernat Queralt, lochtinent del honrat Nanthoni Granell, batle per lo Senyor Rey, é den Bernat Granell batle de la dita vila per lo monestir de sent Cugat de Vallés, volgueren é ordonaren que los honrats Consellers de la dita vila, los quals é ·ii· dells ensolin axí en aquest acte á superabundant cautela procuradors, síndichs é actors constitueix la dita universitat, pusquen fer en é sobre lo dit feyt totes ordinacions útils é profitoses, en manera que los dits menestrals romanguen, é lur art tenguen, é facen, é usen en la dita vila, é no sen vagen en los dits lochs ve-

[redacted]

hinals, ne en altra part; é si necessari será, fer sobre açó tots strenyiments necessaris, é axí mateix, si mester será, trametre ·j· missatger axí als compradors de les generalitats, com als honorables diputats del General de Cathalunya, que provehesquen en lo fet per lo qual los dits menestrals se mouen; och encara façen totes requestes é protestacions, execucions é altres coses al dit fet necessaries. E encare empetren é agyen totes provisions, axí del Senyor Rey, com daltres, útils é perficaçes per lo dit feyt...»

«Item donen per una letra qui aná als compradors de les generalitats á Barcelona, per la rahó contenguda en la ordinació desús prop scrita, un sou.» (*L. Univ.*)

La causa de la marxa dels parayres, devía ésser alguna excessiva exigencia dels arrendataris (compradors) y subarrendataris d'alguna imposició (tal volta lo dret de bolla), als parayres y texidors de llana d'Igualada.

Cas d'en Berenguer Ferrer. *Any 1440.*—Los Concellers havían tramés á Lleyda, per missatger, á Antoni Maçana per la qüestió del sometent contra la Pobla de Claramunt. Ademés d'aquest negoci, li encarregan lo següent, que fa per la qüestió de vehinatge.

—«Item vos pregám que del fet den Berenguer Ferrer, se vulla donar manera que, atés que la dona a prés marit, é lo dit Berenguer no sen cura, que romanguen aont de part (que's sobrességui): car ***lo dit Berenguer Ferrer, vol transportar á Londre son domicili per la dita rahó; é la vila perdrá un hom é un bon menestral: é ja sabeu quant havém despés en defendre alguns que sen hic son venguts, é puys sen son anats, que si fer se pot que aturém aquest qui nons costá res, é per cosa que nons aprofita res, ell hic sia foragitat...»*** **(V. cap. xxxv de la sec. 1.ª)**

Privilegi del vehinatge negociat per Francesch Rovires.—Mentres lo notari Francesch Rovires estava negociant en Perpinyá, en 1449, la reversió á la Corona del castell d'Ódena, se li encarregá que negociás lo privilegi de vehinatge, açó es, que'l Rey otorgás totes les facilitats y gracies possibles, per atraure més pobladors á Igualada. (V. cap. XLI de la 1.ª secció.) Havém vist ab quin extremat interés prenía la vila tan important negoci, y cóm, per haverse obtingut ab condicions que li desagradaren, doná per mal gastats los florins que costava y acusá y perseguí al pobre Rovires, com á malversador dels diners comunals. Lo lector pot repassar, si li plau, aquells capítols, prou interessants, dedicats á la missatgería den Rovires.

[redacted]

Protecció als vehins.—Sempre y quan un particular de la vila estava enredat ab la Justicia en alguna qüestió; y per consegüent se veyan en perill sa persona ó sos bens, acudian solícits los Concellers en sa defensa. Creyen, y no ho erravan, que la pérdua d'interessos de qualsevol particular, era una pérdua d'interessos per la vila.

Los Concellers de Barcelona creyan lo meteix, segons se desprén de la carta que escrigueren als d'Igualada á 8 de Janer de 1409. (V. cap. xx de la secció primera.) Lo fet, ocorregut á causa de bandositats en la metexa vila, es lo següent:

Trenta tres igualadins foren inculpats de certs crims. Per obtenir lo perdó, se compongueren ó pactaren donar certa quantitat al llochtinent de Governador de Catalunya. ¿Qué tenía que veure la vila ab los crims d'alguns singulars d'ella? Qui la fa, que la pague. No obstant, á instancies del rey D. Martí y dels Concellers de Barcelona, la vila, ja prou carregada de deutes, paga 10,000 sous, no son pas friolera, y tot á fí de que *los dits singulars no sien ne romanguen destrouits ne desfets.*

Molt agre era pagar lo just pèl pecador, y, no obstant, pagava. Y quan no era cosa de pagar la vila, sino de interposar sa influencia, no cal dir que li posava, no perdonant treball pera conseguir la liberació dels inculpats.

Entre'ls molts cassos que constan en lo Llibre de la Universitat, posaré'l següent per mostra.

Concell de 14 Novembre de 1448. - Los honrats jurats de consell general é particular... attenents Nanthoni Vey, treginer daquesta vila, per mala sort é per culpa de males gents offici de ladronía usants é robants certes robes en casa den Cordelles de Porquerices, hostaler, les quals (robes) los seus muls, regits per en Salvador Traver, daquesta vila, portaven á Oscha (Huesca), de certs mercaders de Barcelona, segons era fama, era prés en la vila de Cervera, é per lo honor. veguer detengut; volgué é ordoná que los honor. Consellers puguen fer letres axí al dit honor. veguer é peyés (Pahers) de Cervera, é altres á quí á élls será (vist) fehedor, favorables ab tota sa justicia al dit Anthoni Vey, é informant los de sa bona fama.»

Conformantse ab la ordinació precedent, los Concellers escrigueren les següents cartes:

«Al molt honor. mossén é de gran saviesa lo Veguer de Cervera.

«Mossén molt honorable é de gran saviesa. A ohiment de nosaltres es pervengut com en vostra veguería, en los dies prop passats, serie stat fet per

[redacted]

cas inoppinat é fortuit cert furt en lo loch de Porcherices de certes robes é mercaderíes, en lo port de les quals era stat conduyt Nanthoni Matoses, alies Vey, treginer de aquesta vila: quí per la gran infirmitat é malaltía de son pare, lo qual era é vuy es en punt de morir é fetes totes oracions de christiá, hac á reconduyr en Salvador Trever, qui menás los muls per ell per les dites robes aportar: é essent en hostal del dit loch ab lo factor, hora captarda de nit, son venguts ladres é son entrats en lo dit hostal é fet lo dit furt de les dites robes é mercaderíes: les quals en segur ésser devien é en guarda del hosteler senyor del dit hostal: de les quals coses vostra honorable saviesa, mossén molt honorable, es més estesament informada: é com los camins deguen ésser en segur als itinerants axí per Usatges, com per Constitucions generals de Cathalunya é drets comuns, é los hostals assegurats als declinants en aquells, é sia vista la causa justa de romanir lo dit Anthoni é reconduyr aquell Salvador Traver per ell en manar los dits muls, é sia hom avent bona fama é de bona conversació, é jamés sinistre dell no es stat hoyt: per ço, mossén molt honor., vos suplicám é de part de aquesta universitat é nostra vos pregám que en cercar lo dit furt vos placia sollicitament anar, per trobar la veritat de aquell é mostrar la ignoscencia del dit Anthoni Mathoses, alies Vey, é bona escusació que ell ha, é tractar sa persona com de vos confiám en tota fama honesta, axí com de vos sperám. E jatsía per vostron offici, mossen molt honorable, siats tengut rebre deute de justicia, encara conexerets queus naurém eus ho reputarém á servey singular: offerints nos prests les coses que á vos serán plasents de nosaltres é daquesta universitat ab tota fiansa complir. Scrita en Agualada á xv de Nohembre any M.CCCC·XXXX·VIII.—A tota honor é servey vostres prests los Consellers de la vila Dagualada.»

En altra carta recomanan aquest negoci als Pahers de Cervera, y en altra dirigida al conceller Ramon Millars y a Felip Ferrer, qui devian trobarse llavors en Cerverá, los encarregan molt instantment lo meteix assumpto.

A 9 de Desembre continuava prés encara n'Antoni Vey. —Los Concellers suplican novament al Veguer de Cervera que active la causa, perqué vista la ignocencia del prés, sía soltat; ó que al menys, entre tant, se'l pose en llivertat mitjançant fiança, perqué puga cuydar de sos interessos, *qui per mort de son pare, van manifestament á perdició.*—(*L. Univ.* de 1448 y 1449.)

Atracció de forasters.—Lo que fan ara les grans poblacions, com Barcelona y altres, ço es, procurar atraure molta concurrencia de forasters ab l'atractiu de grans festes, exposicions y altres semblants medis; ho feyan també á sa manera los Concellers d'Igualada.

Quan en 1422 la reyna dona María buscava un lloch de

refugi contra la pestilencia reynant, los Concellers d'Igualada no perdonan treball per decidirla á venir á aposentarse en la vila.—En carta de 31 de Maig, contestan al protonotari de la egregia senyora, qui sobre açó havía escrit:

«...En aquesta vila Dagualada é en tot lo vehinat ha bona sanitat, per gracia de Deu, é nos pot dir que hic haia alguna mala infecció, car axi grans com petits hic stam sans, Deu ne sie beneyt, é ne dues legues entorn de aquesta vila, no sab hom ques muyren ne haia epidemies. Stá emperó en veritat, que lo primer dia del present mes de mayg, hic arribá un hom malalt qui venía de Leyda, é per lo cami havial pres lo mal de glanola é no poch passar desta vila avant per opressió del dit mal, é prestament, ço es, lo segon dia del dit mes finá sos dies... Tots los altres, per gracia de Deu, hic stam be é ben sans, ens tenim per contents de la sanitat..... Deu, per sa mercé, la vulla salvar en aquest loch é en tots altres de xstians... Certificantvos no res menys que... per gracia de Deu, aquesta vila es ben disposta é agradable é de bon vehinat, é hic ha moltes é bones hostaleríes, ó posades, é es fertil é habundosa de bons pans é de bons vins, axí vermells com blanchs é grechs, de bones civades, é de fruytes, é copia de cabrits, é de polls, é de carnalatge, é de tots altres viures, é a bon mercat, é de totes aquestes coses podets veridicament informar la dita senyora Reyna...» (Ibid.)

Instan igualment per la vinguda dels jutges de greuges valentse d'un d'ells, l'igualadí micer Vicens Pedriça (cap. XXX de la sec. 1.ª).

Al saber la vila que la dita Reyna en 1451 volía venir á celebrar corts en Igualada, peró que *per inducció d' alguns*, havía mudat de intenció, volent celebrarles en Vilafranca; los Concellers igualadins posaren en joch tots los recursos perqué les corts se celebrassen en llur vila.

Lo que s'hi proposavan los Concellers, ben clar ho escriuen á mossén Joan de Montbuy dihentli, que la celebració de corts en Igualada *sería granment benavenir de aquesta vila é en gran reparació de nostres cárrechs; attés que les imposicions, que son lo derrer diumenge daquest mes venedores* (arrendades), *valrien molt més de preu, ultra la honor que sen aconseguiría.*

Les grans festes de Sant Bartomeu y de Corpus, les fires y mercats eran altres tants esquers que aprofitavan intencionadament los Concellers per atraure forasters á la vila: per ço feyan les crides, per anunciarles, en dies de mercat, perqué'ls molts forasters que hi acudían escampassen la nova. Ho veurém més avant en son lloch corresponent.

Per la metexa causa, la de aumentar lo concurs de forasters en la vila, los Concellers treballaren ab tot esforç en conservar la capitalitat de la sotsveguería y del deganat. Per ço treballaren y feren grans gastos, quan lo Duch de Cardona havía lograt separar de la sotsveguería d'Igualada alguns pobles, dels quals n'era senyor, per agregarlos á Manresa (cap. LXXIII y LXXIV); per ço treballaren, com veurém més avant, quan trobantse Bisbe de Vich un Cardona, intentá aquest trasladar á Prats del Rey la capitalitat del deganat, que era llavors á Igualada (any 1452).

Los Concellers conexían bé lo que convenía als interessos de la vila, y no planyían esforç per lograrho.

CAPÍTOL XV

FOMENT DEL COMERÇ É INDUSTRIA: Mercats.—Crida del mercat.—Almodí ó botiga del blat.—Crida per evitar lo dany que l' avirám feya en la plaça.—Los mostaçafs.—Fires.—Publicació anual de la fira.—Vigilancia durant les fires.—Música durant les fires.—Se suspén la prohibició del joch durant les fires.—Carretera de Cervera á Barcelona.

Mercats.—Igualada tenía privilegi per fer mercat tots los dimecres, otorgat pêl rey D. Jaume II á quatre dels idus de Novembre (10 de Novembre) del any 1293.—En aquest privilegi otorga també guiatge ó seguretat en bens y persones á tots los qui hi acudirán, encara que sien criminals, exceptant certs crims. (V. cap. v de la sec. 1.ª)

Crida del mercat.—Los Concellers, conexent bé la utilitat que als interessos comunals y particulars portava'l mercat, cuydavan d' ell ab singular predilecció.

Per major publicitat cada any al ferse la poética y caraterística crida anunciant les festes de Sant Bartomeu, patró de la vila, se feya la crida anunciant lo privilegi del mercat en la forma següent:

«Encara fan á saber los dits honrats batles á tota persona de qualque lig, condició ó stament sia, á instancia é requesta dels honrats Consellers é promens, que com lo Senyor Rey en Jacme, de honradora memoria, ab carta sua ab son segell pendent, la dada de la qual se feu en Barcelona á idus de Nohembre (a) lany de nostro Senyor ·M·CCC·XCIII· atorgás mercat á la dita

(a) Lo Llibre de Privilegis diu *á IV dels idus de Nohembre.*

[redacted]

vila Dagualada, ço es saber, lo dia de dimecres cascuna setmana en per tots temps celebrador, é volgués que totes é sengles persones al dit mercat vinents ó daquell retornants sien sans é segurs, é sots protecció é guarda reyal constituits. E no res menys lo dit Senyor, ab tenor del dit priviletge, volgués é manás á tots é sengles precuradors, batlles é altres officials é sotsmeses seus que los dits priviletge, salva guarda é protecció reyals tenguen é observen inviolablement sots ira é indignació sues, é sots pena de ·D· morabatins ó diners dor als seus cofrens aplicadors; segons que totes aquestes coses en lo dit priviletge reyal son largament expressades. Per qué los dits honrats batles, ab tenor de la present crida, notifiquen á tuyt generalment lo dit priviletge de mercat, salva guarda, protecció é guiatge damunt dits, per tant que cascun volent al dit mercat venir, pusque salvament é segura venir, star é tornar cascun dia de dimécres per tots temps. Es entés emperó que daquest priviletge serán exceptats bares, traydors, ladres, trenchadors de camins, falsadors de moneda ó qui agyen comés crim de lesa magestat.»

Açó's cridava cada any per les festes de Sant Bartomeu. La crida aquí copiada fou publicada pêl saig á 24 d'Agost de 1394. (*L. Univ.*)

Almodí ó botiga del blat. *Any 1411.*—L'article més important del mercat era 'l blat y demés grans. Per tenirlos á cubert de la pluja y per guardar per altre mercat los que no's venían al primer, se construí un depósit anomenat *almodí, pallol, ó botiga del blat*, en la plaça del Blat, axís anomenada perqué allí's feya lo mercat dels grans, entre'ls quals lo principal es lo blat.

Mossén Joan Lledó, prevere, fill de Francesch Lledó, blanquer, y de dona Manda, tenía una casa y botigues en aquella plaça, procedents de la herencia de sa mare llavors difunta. Dit mossén proposá als Concellers la construcció del almodí en la casa y botigues sues ab los bons pactes següents:

1.er Que 'ls experts valoren la casa y botigues.

2.n Que's aterren ó enderroquen enterament.

3.er Que part del pati de la casa y botigues se dexe sens edificar á fí de engrandir y embellir la plaça.

4.t Mossén Lledó construirá l'almodí á ses costes conforme al plan aprovat pels Concellers.

5.t Construit l'almodí, mossén Lledó lo provehirá de mesures y estores, que estarán á disposició de tothom.

6.e Mossén Lledó cobrará un diner per cada sach de gra que entrará en l'almodí. Pero açó sols pels forasters; los vehins de la vila no pagarán res per guardarlos los grans.

7.ᵉ Quan la vila vulga apropiarse l' almodí y cobrar lo diner per sach, abonará primerament á mossen Lledó lo valor de la casa y botigues; y ademés los gastos de la construcció del almodí. Los drets de diner per sach que hage cobrat mossen Lledó seran estimats com interessos del capital que tenía esmerçat dit mossen; y per lo metex quan la vila vulga adquirir l' almodí, no serán computats com á part del preu del dit edifici.

A 9 de Març de 1411 firmaren aquest conveni los Concellers, mossén Lledó y son pare, que tal volta era usufructuari. (*L. Univ.*)

Per fer almodí tenían los igualadins privilegi otorgat pêl rey D. Joan I en 1392. Peró no'n tenían del monestir de Sant Cugat, l' altre senyor de la vila.

Per ço fra Galceran Carbó monjo y Pabordre, escriu una lletra á Pere Miró, batlle per lo dit monestir, dihentli: que havent entés que s' anava á edificar almodí sens llicencia del monestir, *é açó sia cosa que torn en gran menyspreu de senyoría é perjudici, dan é lesió dels dits monestir é pabordría de Penedés é drets de aquells;* mana als Concellers, sots pena de 200 florins, que no passe avant la dita obra; é igualment que mane á Francesch Lledó, *qui ha prés á son cárrech de construir ó fer construir los dits almodí ó casa*, que desistesca també, sots pena de 200 florins. Dada en Sant Cugat á 11 d' Abril de 1412. Açó significava que la vila havía de donar uns quants sous al Pabordre per otorgar son permís.

Crida per evitar lo dan que'l avirám feya en la plaça. *Any 1411.*

—«Digmenge á xx del mes de Dehembre lany de la Nat. de nostro Senyor M·CCCC·XI· los honrats Consellers é jurats de consell de la dita vila Dagualada... Attenents que antiguament fou ordonat que gallines, oques, ánedes, polls ne polles, ne altre volatería que lo dia del mercat fossen atrobades en la plaça del Blat de la dita vila fossen matades axí per los honrats batles, mostaçafs é sayg qui les hi trobaríen, é integres fossen á ells, ó aquells dells qui les matarien, guanyades. E si per ventura algú ó alguna demanaría ó diría les dites gallines, oques, ánedes ó altre volatería, que per la un dels dits honrats batles, mostaçafs y sayg serien mortes ó morta, esser sua, que encorreguen en bany de xii· diners; segons que en la dita ordinació es contengut: é com are continuament romanga molt blat en la dita plaça, é gallines é altre volatería forat molts sachs del blat qui roman en la dita plaça: per ço ordonaren, que daquí avant quade dia de mentre blat romangués en la dita plaça del Blat, que totes gallines, oques, ánedes, polls é polles, ó altre volatería, que per los dits honrats batles, ó per los honrats mostaçafs, ó per

[redacted]

lo saig, ó la un dells serán atrobades en la dita plaça, pusquen aquells matar, axí com si era dia de mercat: é com per ells ó la un dells serán mortes, sien á ells guanyades: é si per ventura aquell ó aquella de qui serán les demanarán ó diran esser lurs, sien encorreguts en bany de XII· diners, segons que en la present ordinació es contengut.» (*L. Univ.*)

Los mostaçafs.—Los mercats eran lo principal camp de batalla dels mostaçafs, autoritats encarregades de fer cumplir les ordinacions municipals, quals ordinacions ó *Llibre de la Mostaçafaría* fixavan lo lloch precís en que cada mercadería devía posarse, especialment en dies de mercat:

Lo blat y altres grans s'havían de aportar y vendre en la plaça del Blat.—La cabeça de safrá y glans, en la plaça Nova.—Lo brí de safrá, salsa y tota mercería, en la plaça Vella ó de la Carnicería (ara Pescatería).—Oli y mel en la plaça del Blat, des de la casa den Joan Rajadell á la den Joan Rexach, sastre.—Los porchs y bestiar menut, en la plaça Nova, des de la casa den Francesch Segrera fins al cementiri nou.—Avirám, fusta obrada, peix, olles y terrissa, vidre, tot tenía son lloch fixat per esser exposat á la venda; y del bon ordre, com també dels pesos y mesures, cuydavan los mostaçafs.

Durant molts anys los mostaçafs eran dos, que s'elegían al ferse les eleccions de Concellers y demés cárrechs. Després se reduhí á un sol, que portava per distinctiu de sa autoritat, una vara ab caps de plata y una anelleta, segons l'inventari dels mobles de la casa de la vila fet en 1728, copiat en lo capítol LXXXIX de la secció primera.

Fires.—Ab igual afany cuydavan los Concellers de les fires, com d'altra font d'ingressos per la població.

Alfons IV otorgá á Igualada privilegi per sis dies de fira, començant lo dia de Sant Llorenç, 10 d'Agost: otorgá ensemps l'acostumat guiatge pêls firetayres (8 dels idus de Juny de 1330).

Lo meteix Rey, á instancia dels de Piera que tenían fira en aquells metexos dies, traslladá la d'Igualada á la festa de la Degollació de Sant Joan (4 de les nones de Maig de 1333).

En 1393 D. Joan I, á instancies dels igualadins, otorga privilegi de que no's puga fer fira dues hores al entorn de

aquesta vila, desde 7 d'Agost á 7 de Setembre, per no perjudicar á la seva.

En 1409, com la fira de Copons destorbás á la d' Igualada per coincidir en los metexos dies, mediaren disputes, que terminaren en sentencia arbitral favorable á Igualada. —Copons, que tenía deu dies de fira, hagué de reduhirlos á cinch: Igualada continuá ab sa fira com abans, mes sens la competencia de Copons.

La fira dels Reys (6 Janer) fou instituida per privilegi de Pere IV en 1373, ab l'acostumat guiatge pêls anants y vinents. Joan I la trasladá al dilluns de Pasqua de Resurrecció per privilegi otorgat en 1392. Mès tart, tinch entés fou tornada á la festa dels Reys.

Publicació anual de la fira.—La fira de Sant Joan Degollat, se publicava cada any, com havém dit del mercat, al ferse la crida de les festes de Sant Bartomeu: per mostra poso aquí la del any 1394:

«Crida de la fira.—Ara oyats queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada, á instancia é requesta dels honrats Consellers é promens daquella vila, á tota persona de qualque ley, condició ó stament sia, que venir volrrá á la benaventurada fira de la vila Dagualada, qual començará dissapte primer vinent, que será la festa del gloriós monsenyer sent Johan Dagolaçi, é durará per ·v· jorns lavors primers vinents é continuament comptadors; que per tot lo dit temps de fira, é encare aprés tro á la festa de madona sancta María del mes de Setembre, pusquen venir, anar, star é retornar en la dita vila é sos termens sans é segurs ab tots lurs bens, avers é mercaderíes: com per tot dit temps los dits honrats batles los guien els asseguren, axí que anant, vinent ne stant no puxen esser presos, marchats, aturats, empatxats ó en alguna manera molestats en persones ó en bens per qualsevol deutes ó per qual se vulla altre rahó ó causa, dementre, emperó, que no sien bares, traydors, sodomites, trenchadors de camins, ladres, falsadors de moneda, ne hagen comés crim de lesa magestat, ó crim ó accís (excís) dins la vila damunt dita ó sos termens.» (*L. Univ.* de 1394.)

La translació de la fira dels Reys ó de la festa d' *Aparici*, com deyan llavors, á Pasqua, era també anunciada á instancia dels Concellers, en temps oportú. Veig que en 1394 la anuncían un dimecres, día de mercat, 7 de Janer.

Vigilancia durant les fires.—Per mantenir y assegurar la pau y quietut durant les fires, una part de la host de la vila, organisada en denes, com de costúm, rondava la

[redacted]

població vigilant. Los batlles y Concellers podían, ells sols, rondar montats á cavall. Axís ho diu la següent crida:

«Més avant vos fan saber los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, á tuyt generalment, que durant lo temps de la fira de la vila de Agualada pus prop sdevenidora, é succesivament cascun any durant lo temps de la dita fira, cascun cap de casa, com la sua dena li será manada, haie é sie tengut de anar á son cap de dena é seguir á peu aquell faent la guayta per la dita vila, é star á obediencia, ordinació é regiment del dit cap de dena: é que negun hom strany ne privat no gos anar á cavall faent la dita guayta, sino tant solament los honor. batles é Consellers de la dita vila, sots pena de ·L· sols.»—Publicada á 24 d'Agost, festa de Sant Bartomeu. *(L. Univ.)*

Música durant les fires.—Per major atractíu, los Concellers, al contractar als dos trompadors ó sonadors de trompes y al flovioler per tot l'any, los obligavan á sonar durant les fires, segurament rondant los carrers. Ho veurém més avant al parlar expressament dels músichs.

Se sospen la prohibició dels jochs durant les fires.—Altra de les atraccions que per molts tenían les fires era'l joch. Y com per ordinacions de la vila, certs jochs fossen prohibits, y aquesta prohibició retragués de la fira als jugadors, en 1451 los Concellers se presentan als batlles dihent:

—«Honorables senyors: per tant com molts homens qui acustumen de anar per fires cominen (amenaçen) no venir á la fira nostra, pus jugar no hi gosen, é altres cominen danar (d'anar) fora los termens de la vila per jugar; é per rahó de la fira, la qual es privilegiada, moltes libertats se deuen atorgar; per ço que les gents mils vinguen en aquella. Emper amor daçó vos requerim que qualsevulla ordinacions fetes de no jugar en la dita vila sien sospeses fins á dimarts primer vinent inclusivament, axí que cascú puscha jugar fins per tot lo die de dimarts, sens incurriment de alguna pena. Sau, emperó que si alguns juraven en lo joch, que los taulegés (taulegers ó tenidors de taules de joch) haien é sien tenguts denunciar los juraments als honrats batles de la dita vila ó als mostaçafs.»

Los batlles, atenent á la requesta dels Concellers, sospenen durant la fira les penes contra'ls jugadors. *(L. Univ.)*

Convé tenir present que, fomentant los Concellers la concurrencia á la vila, especialment en fires y mercats, no sols fomentavan los interessos particulars dels mercaders y hostaleríes, tavernes y altres establiments de la vila; sí que

també fomentavan igualment los interessos comunals del erari municipal, per causa de les imposicions ó drets sobre la venda de tots ó quasi tots los articles ó mercaderíes.

Carretera de Cervera á Barcelona. *Any 1432.*—Tant per facilitar la vinguda dels forasters á la vila, com per facilitar los viatges y tragí dels naturals, los Concellers s'interessavan en fer transitable pèls carros lo camí des de Cervera á Barcelona, com se veu en la següent carta:

«Al molt honorable é de molt gran saviesa micer Vicens Pedriça, doctor en Leys.—Mossén molt honorable é de molt gran saviesa. En Jacme Sabater de aquesta vila, nos ha reportat que per vos li seríe stat dit ó donat cárrech que sabés ab nosaltres, si carro poría venir de Cervera fins en aquesta vila: car la ciutat de Barcelona empenría de fer adobar camins ó lo que necessari hi sería: nosaltres, mossén molt honorable, en un consell que tenguerem, com lo dit Jacme Sabater nos hac reportades les dites paraules, proposám aquelles en lo dit consell. Per molts del qui eren en lo dit consell fou dit é allegat que lo carro poría venir de la dita vila de Cervera (á) Agualada; é ja millor Dagualada á Barcelona; é que hi havía molts lochs per los quals se poría fer lo camí per lo dit carro, é que no restaría sino que lo dit camí fos almellat per homens en açó sperts; é que santa cosa é bona sería si la dita ciutat volía empendre é menar ho á fi, per raó del gran profit que sería, axí de la dita ciutat, com de aquesta vila, com encare de tota la cosa pública, per raó dels viures que sen portarán més é en menys treball é messions: en tant que lo dit consell deliberá que nosaltres de aquestes coses deguessem certificar vostra molt gran saviesa, é que aprés fessem en les dites coses ço que per aquella vostra gran saviesa nos sería scrit. Per ço, mossén molt honorable, certificant vos de totes aquestes coses, nos offerím prests é aparellats entendre é treballar en fer almellar lo camí per al dit carro é altres coses necessaries que fer deiam si é tota vegada queus placia de scriurens en, é en aquella forma é manera quens será per vos scrit, é fer en les dites coses tot ço é quant direts é consellarets per nosaltres esser faedor en aquelles. E si algunes altres coses, mossén molt honorable, vos eren plasents que fer poguessem, som prets aquelles complir.—Scrita en Agualada lo primer die de Janer, lany de la Nat. de nostro Senyor M·CCCC·XXXII.

»Prests, mossén, á vostra honor e servey Consellers é prohómens de la vila Dagualada.» (*L. Univ.*)

[redacted]

CAPÍTOL XVI

NECESSITATS Y BENEFICENCIA: Provisió de blats.—Carestía de ví.—Hospital de Sant Bartomeu.—Cessió del convent de Caputxins per hospital.—Instalació de les Germanes carmelites en l'hospital.—Almoyna d'en Çabata.—Almoyna de Nadal.—Almoyna en les professons de pregaries.—Almoyna á estudiants.—Almoyna dels gremis.

Provisió de blats.—Concell general (3 Febrer 1402).

«Primerament volch é ordená la dita universitat, per tal com remor se mou per tota la terra, é que los singulars freturejants nols calega gequir lurs propries habitacions, é per tal encare que la vila sia mils provehida, *segons que antigament bé ses acustumat* en la dita vila, que los honrats Consellers del any present haien plen poder de anar per la dita vila é regonexer lo gra que los singulars... an en lur poder, é de pendre aquell blat é forment... lo qual no haurán mester (los singulars) á provisió, (á) aquel for ques porán ab ells convenir, ne segons ques valrá lavors com lo pendrán en la plaça de la dita vila: é aquell blat ó forment, ó la quantitat que será extimat assegurar (á) aquells de qui será... E no res menys si en la vila no sen porá trobar, segons que necessari será... puguen elegir certes persones qui... vagen en altre loch per comprar blat á obs de dita universitat...»

10 Febrer.—«...ordenan que negun habitant de la dita vila que aia blat sobrer é non volrá prestar á la dita universitat á conexença dels honrats Consellers de la dita vila, que non gos vendre ne prestar daçí á un any primer vinent, sots pena de ·M· sous barcelonesos, sino als habitants de la dita vila...»

Dijous, 16 de Febrer, s'avisa per crida y s'assenyalan dies per demanar blat los qui'n necessiten, y per recullirlo los qui n'han demanat, mitjançant la deguda asseguranÇa.

Guillém Genovés, ven als Concellers 30 quarteres de blat á for ó preu de 27 sous quartera.—Bernat Querat, draper, ne ven també 30 quarteres al meteix for.—Guillèm Spelt,

[redacted]

sastre, ne ven 25 quarteres á 25 sous quartera.—Antoni Manresa, sabater, ne ven 50 quarteres á 27 sous.—Pere Pons, alies Hereu, ne ven 30 quarteres.—Pere Artigó, 20 quarteres.—Bernat Roseta, picapedrer, 20 quarteres.—Alguns altres ne venen menors quantitats.

A seguida de la apuntació que acabo d'extractar, ve la apuntació del blat que anavan distribuint los Concellers als singulars de la vila que'n necessitavan, obligantse aquests á restituirlo á son degut temps. (*L. Univ.*)

Axis se remediava la necessitat dels singulars, en temps de carestía ó falta de blats.

Quan en la vila no hi havía blats, s'acudía á provehirne fora á cárrech de la universitat, com havém vist que ho feren durant la guerra contra'l rey D. Joan II, enviant convoys á Montmaneu, Santa Perpétua y Viure per provehir de blats comprats en aquests pobles. (V. sec. 1.ª, cap. LV.)

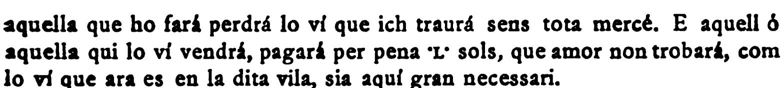
En altre semblant conflicte, en 1529, dos igualadins se oferiren á anar á Sicilia á provehir de grans per la vila ab lo preu de les mercaderíes que hi portarían, com draps (texits) y altres, procedents de la industria igualadina, com havém vist en la propia secció primera, cap. LXXVII.

Carestía de ví. *Any 1340.*—Los igualadins eran decididament proteccionistes quan los convenía. Com lo ví era lo principal producte agrícola d'Igualada, sos prohómens demanaren y obtingueren del rey Pere IV, en 1440, un privilegi perqué cap foraster pogués entroduhir ví dins la vila, en la qual sols podría entrar lo ví de sos habitants, ja fos de la cullita del terme, ja de fora terme.

Prou se veu ben clarament lo fí del tal privilegi: era perqué cap foraster pogués fer competencia als de la vila; era per assegurar la venda del ví dels igualadins.

Sobrevenint una gran escassedat de ví en 1440, en tal manera que ni'ls habitants d'Igualada ni'ls forasters que hi acudían no podían trobar ví per vendre; á instancia dels síndichs y prohómens se feu la següent crida:

«Ara oiats de part dels batles Dagualada, á requesta dels Síndichs é prohomens de la dita vila, que nul hom ne nula fembra de dia ni de nit no gos trer (traure) de la dita vila ví en gros ni més amunt de un quartá. E aquell ó

aquella que ho farà perdrá lo ví que ich traurá sens tota mercé. E aquell ó aquella qui lo ví vendrá, pagará per pena ·L· sols, que amor non trobará, com lo ví que ara es en la dita vila, sia aquí gran necessari.

»Encara que tot hom qui ara aia á vendre ví en la dita vila, laya á vendre al preu que es ordonat, é no més avant, sots pena de ·X· sols.» (*L. Univ.*)

No cal afegir que quan en la vila no hi havía 'l ví necessari per causa d'una mala anyada, s'alçaría la prohibició als forasters de portarnhi.—En diverses ocasions lo concell havía tassat lo preu de les viandes, com veurém més avant.

Hospital de Sant Bartomeu. *Any 1349.*—Era ben poca cosa en los temps antichs. Hi havía un capellá que era 'l beneficiat de Sant Bartomeu, y un *donat* per cuydar als malalts si cap n'hi havía.

Ja veurém més avant qué eran los donats. Entre tant, vejám aquí la escriptura de *donació* de sí meteix que otorga un home, en Bernat dez Perés, en 1340, en favor de la capella y hospital de Sant Bartomeu, per cuidar aquella y assistir als malalts d'aquest.

«1.er de Març del any dit (1349).—En nom de Christ. Sapie tothom, com jo Bernat dez Perés de la parroquia de Falchs, bisbat de Vich, mogut de zel y devoció, savent que *servir á Deu es regnar*, de bon grat y de certa ciencia m'oferesch per donat á St. Bartomeu y á sa capella, situada y fundada dintre la vila y parroquia d'Agualada, juntament ab tots mos bens mobles é inmobles, presents y esdevenidors; en la forma, manera y condicions següents: que dels bens que ara tinch, mon fill Guillém, de dita parroquia, tingue per son heretament y per sa llegítima y *fratrisca* paterna, una casa meva anomenada *lo Pla de sent Joan*, en la parroquia de St. Andreu del dit bisbat, ab totes ses pertinencies... Ademés, prometo á vos vener. y discret senyor meu, Guillém Mutner, ara Rector (beneficiat) de la capella y hospital de St. Bartomeu, y á vostres successors que, mentres visque, procuraré ab tot esforç la utilitat y bé de dits hospital y capella y tindré en bon ordre los llits y robes del dit hospital, tractant caritativa y fraternalment als pobres que allí vindrán: també tocaré les campanes de la capella en les hores acostumades, conformantme ab los tochs de la iglesia parroquial, segons está contingut en la escriptura de fundació del dit hospital. Ademés seré fidel, obedient, pacient y lleal á vos dit Guillém Mutner, senyor meu y Rector dit, y als vostres successors en dit hospital, obehint á tots vostres manaments lícits y honests. Y jo, Guillém Mutner, Rector y administrador de la capella y hospital dits de St. Bartomeu, prometo á vos Bernat dez Perés, donat dit, provehirvos de menjar, beure, calçat y vestit com correspon al vostre estat, y atendre á totes vostres necessitats; y per compliment d'açó, obligo tots los bens del dit hospital. Y jo, dit Bernat dez Perés, vos faig sagrament y homenatge ab les mans y ab la boca, obligantme á cumplir tot lo dit, de manera que si no ho faig, lo que

Deu no vulle, quede bausador y traydor segons los Usatges de Barcelona y 'l for d'Aragó, de qual bausía y traició... etz.—Poses per llarch ó per extés á conexença del Rector de la iglesia parroquial.—Testimonis: Berenguer Pich, Bernat Canaletes y A. Vidal, fill de G. Vidal.» (Man. de la escriv. rectoral.)

1412.—A 2 de Maig de dit any lo concell privat ordená:—«attenents que lespital de la dita vila es mal provehit de spitaler; attenents encare que en Pere Vives, treginer de la dita vila, mogut per pia devoció, vol penre lo cárrech de regir é administrar lo dit spital, emperó, ha de necessari que li sia feta alguna ajuda: per qué donaren plen poder als honrats en Gim Genovés é Pere Rossell, procuradors é administradors del dit spital, ques pusquen convenir ab lo dit Pere Vives, que tinga é regesca lo dit spital, é que li pusquen fer socors cascun any aytant, com lo dit spital tenrá, de ·v· canes de burell per obs de vestit á ell é sa muller, de preu de XI sous per cana, é li paguen ço que costará de cosir les dites vestedures, é que li pusquen dar cascun any, XXX sous per componatge.» (*L. Univ.*)

Cada any al ferse eleccions de Concellers y demés cárrechs municipals, s'elegian dos administradors del hospital de Sant Bartomeu.

En Pere Vives era vasser (*a*) en 1409, per quin ofici cobrava de la vila quatre florins d'or cada any. En 1412 passá á hospitaler, sens dexar d'ésser *vasser*. En lo pressupost de gastos municipals del any 1480 (capítol VIII de aquesta secció), hi ha lo següent: «*Vasser é spitaler...* II *lliures.*»

Se veu que una metexa persona exercía tots dos oficis. En ma vila de Santa Coloma de Queralt, avuy encara es una metexa persona lo fosser y hospitaler, que junt ab sa muller y fills viu en l'hospital, disposat á cuydar malalts quan n'hi ha, y á enterrar los morts.

L'hospital aná continuant en Sant Bartomeu fins al segle XVI, en que 'l trobo instalat en la capella del Roser.

Cessió del convent de Caputxins per hospital. —La Junta Superior de venda de *Bens Nacionals*, á 31 de Octubre de 1842, cedí al Ajuntament d'Igualada lo convent de caputxins per destinarlo á hospital.—L'Ajuntament, á 7 de Desembre nombrá per pendre possessió d'aquell una comissió composta del Alcalde president, D. Ramon Farreny; D. Anton Franch y Estalella, regidor primer; y á D. Tomás Bivern y D. Anton Biosca, síndichs. (Reg. 1841-1844.)

(*a*) La fossa ó sepultura s' anomenava *vas*, d' ahont la paraula *vasser*, que significava *aquell qui fa ó cava 'ls vasos ó fosses per sepultar.*

[redacted]

Instalació de les Germanes carmelites en lo hospital.—A 21 de Febrer de 1847, lo director y administradors del hospital exposan al Ajuntament la gran millora que sería pêl hospital, pêls malalts, roba, etz., que en lloch de criats y criades, s'establissen en aquell lloch benéfich Germanes terciaries del Carme: que haventse avistat ab la superiora general, D.ª Joaquima de Mas y de Vedruna, havían acordat unes bases molt arreglades á les facultats y capacitat del hospital, les quals presentaren al Ajuntament. Aquêst acorda que'l director y administradors façan lo que estimen més útil al dit benéfich establiment. Autorisats, donchs, per l'Ajuntament, se procehí á la instalació de dites Germanes carmelites. (Reg. 1845-1847.)

Almoyna d'en Çabata.—Pere Çabata, notari d'Igualada, fundá una almoyna pêls pobres, que 's distribuía cada diumenge á la porta de la iglesia parroquial y en altres ocasions, com anirêm vegent. La vila n'era administradora.

Cada any lo dia d'eleccions s'elegían administradors d'aquesta almoyna, los quals cuydavan de cobrarne les rendes y distribuirles segons voluntat del caritatíu fundador.

Poso per mostra, traduhit, lo nombrament del any 1366:

«Item dita universitat institueix síndichs, actors y procuradors á Ramon Pedrols y Pere Amat, sabater de dita vila, ço es, per regir, governar y ministrar la almoyna fundada pêl difunt Pere Çabata, qui maná fos repartida cada diumenge en la porta de la esglesia de dita vila.» (*L. Univ.*)

Almoyna de Nadal.—Lo concell general de 21 Janer de 1444 ordená:

«Item volgueren é ordonaren del blat de la almoyna, lo qual cascun any en les festes de Nadal se acostume de donar per los almoyners de la dita vila per amor de Deu entre los singulars pobres de la dita vila, sien daquí avant distribuides ó donades cascun any en les dites festes *vint quarteres de forment*, é no més avant. E que cascun any, de les rendes é emoluments de la dita almoyna, sien smerçades per los dits almoyners trenta lliures, é no més avant, en forment per ops de la dita almoyna. E que tot ço qui restará del capbreu de la dita almoyna, fetes les dites coses, é axí matex deduhits los altres cárrechs ja acostumats de la dita almoyna, sie tot lo restant donat é distribuit per los dits almoyners en poncelles pobres á maridar de la dita vila, segons es acostumat.» (Ibid.)

Almoyna en les professons de pregaries.—Tenen major eficacia les oracions si van acompanyades de la almoyna. Per ço en les professons de pregaries que's feyan á Montserrat, se distribuía pa pastat del blat de la almoyna (suposo que era també la d'en Çabata), com se veu en los següents documents:

Concell general de 1.er de Maig de 1443.—«Los honrats jurats del concell general é particular... ordonaren que, per sguart com es gran necessitat de pluges, en tal manera que (los splets) stán en perdició: que sie feta una devota é sollempne professó per los singulars de la dita vila, á la gloriosa, humil verge madona sancta María de Monserrat, per supplicar la verge María vulle esser intercessora, en supplicar nostre Senyor Deus quens vulle donar pluja é bon temps.

»Item volgueren é ordonaren que per los administradors de la botiga del blat de la almoyna, sien donades quatre quarteres de forment, de les quals sie fet pa, lo qual pa servesque en aquells qui irán á la dita professó.

»Més avant volgueren é ordonaren que per los honorables Consellers de la dita vila, sie comprat un ciri de pes de xxxx lliures, lo qual sie donat á la dita verge María de Monserrat. E un altre ciri de pes de x lliures, lo qual sie donat á madona sancta Cecilia com irán á la professó.

»Item més volgueren é ordonaren que per los dits honor. Consellers é administradors de la dita sancta proffessó, sie comprada una somada (cárrega) de ví, ó tant com será necessari, per ops de la dita professó é per despesa de aquélla.» (Ibid.)

En concell general de 15 Maig de 1444 s'ordená:—«Item volgueren é ordonaren que per lo honrat en Bernat Queralt, Conseller é bosser, sien donades é distribuides *ara en les professons de les ledanies* prop vinentes, dues quarteres de forment en pa cuyt, les quals sien donades per amor de Deu en pa cuyt als singulars de la dita vila, indigents, á coneguda dels dits honor. Consellers. E que les dites dues quarteres de forment, ensemps ab una quartera que jan han distribuida en les professons passades, li sien preses en compte per los comptadors. E axí matex que li sie prés en compte ço que ha distribuit en comprar ciris é cera en les dites professons.» (Ibid.)

Almoyna á estudiants.—De la almoyna d'en Çabata se donaren alguns subsidis á estudiants, per anar á prosseguir sos estudis superiors, com per exemple, se doná á un frare agustí, de que parla la següent ordinació del concell:

1411.—«Item los dits honrats Consellers é jurats de consell ajustats per la manera damunt dita, attenents que fra Corts ha suplicat que per tal com ell es fill del monestir de sent Agustí, dins los termens de la dita vila construit, é vulla anar studiar en Paris, que per sustentació de sa vida é de son camí, qui es molt larch, que plagués al dit consell que li fos feta qualque ajuda per la universitat: attenents encare que obra de caritat es socorrer á

aquells qui volen en sciencia augmentar, maiorment en aquells qui treballen en lo servey de Deu: emper amor daçó volgueren é donaren plen poder als procuradors de la almoyna apellada den Çabata, que pusquen donar de la dita almoyna ·v· florins al dit fra Corts, los quals li sien dats per amor de Deu, en sustentació de son studi.» (Ibid.)

Almoyna dels gremis. *Any 1343*.—Lo següent document explica la fundació y procedencia d'aquesta almoyna.

—«6 d'Abril, que fou Pasqua del Senyor (en lo any 1343).

»La universitat del prohómens de la vila d'Agualada, convocada á veu de crida y ajustada en la iglesia de Santa María de dita vila, á honor de nostre Senyor Jesucrist y per remey de les ánimes dels habitants de dita vila y de tots los fidels difunts, volgué, fundá y ordená que d'aquí avant perpetuament se façe y done caritat en dita vila als pobres de Deu: la qual caritat se començará en la festa de la Ascensió del Senyor primer vinent, y després cada any perpetuament en la metexa festa, ó en altre dia, segons semblará convenient als prohómens de dita vila: y que de cada menestralía, ofici ó art sien elegits cada any dos prohómens, los quals capten dels de llur ofici, menestralía ó art, y administren les almoynes per fer dita caritat.» (Ibid.)

Advertesch que en aquesta época, los gremis no estavan encara organisats en Igualada. Uso aquí la paraula *gremis*, sols per significar lo conjunt de menestrals de cada ofici.

CAPÍTOL XVII

GREMIS Ó INDUSTRIA Y COMERÇ: Industria igualadina en lo segle XIV.—Ars y oficis de Igualada en 1350.—Lo poderós gremi de blanquers.—Qüestions entre 'ls gremis de blanquers y de sabaters.—Estenedors dels blanquers.—Altre plet del gremi de blanquers contra la vila.—Adoberíes en 1797.

Industria igualadina en lo segle XIV.—Son deficients les noticies que tinch sobre qüestió tan interessant: mes axís y tot vaig á publicarles. Algunes son documents per estudiar la qüestió social en aquella época: tals son la tatxa de salaris, la institució de gremis, etz.

Arts y oficis d'Igualada en 1350.—En aquest temps ja reclamavan los obrers aument de salari. Lo Rey entrevingué en lo conflicte, ordenant fer una tatxa general de salaris ab lo criteri d'aumentarlos moderadament, peró molt menys del que pretenían los obrers. Ho anám á veure:

«Pere (IV) per la gracia de Deu Rey d'Aragó... Moltes quexes han arribat á les nostres orelles contra 'ls homens mercenaris ó que's llogan á jornal; los quals tenen tan ardent copdicia, que lo meteix salari que abans se 'ls donava per tot un any, ara'l volen per lo treball d'un sol mes; ó al menys volen que ara se 'ls done per lo treball d'un dia, lo que abans se 'ls donava per lo de una setmana. Si açó tolerassem, ja caldría que 'ls pagesos, principalment aquells que no cultivan llurs terres ab ses propries mans, sino per mans dels braçers, les dexassen hermes, ab greu dany de la cosa pública, que se 'n ressentiría per la falta de grans y altres fruits. Per tant, volent provehir com convé á tals escándols y perills, ab tenor de les presents, estatuím y ordenám y vos dihém y manám, que cada un de vosaltres (los veguers) en son districte, posantse d'acort ab los Jurats, Pahers ó Cònsols de la ciutat, vila ó lloch que presidiu, vistes les presents, vegian, ordenen y tatxen fixament lo salari ó lloguer, ja per cada dia, ja per cada setmana, ja per cada mes, ja per cada any, que s'hage de pagar als cavadors ó treballadors del camp; y que

estiguen contents ab lo salari ó lloguer tatxat: provehím, emperó, que se'ls done algun tant més del que s'acostumava en temps passats; imposant certa pena, tantals que donarán com als que cobrarán més avant de lo tatxat. Dada en Saragoça á 1.er d'Octubre, any del Senyor M·CCC·XL·VIII.» (*L. Univ.* de 1346.)

No devía urgir la execució de la carta reyal dalt copiada (y traduhida del llatí) quan los prohóms d'Igualada tardaren prop de dos anys en posarla en execució, com anám á veure:

—«IV de les kalendes de Juny (29 Maig), any del Senyor M·CCC·L.—La universitat dels prohómens de la vila d'Agualada, ajustada en concell en la iglesia major, á requesta dels Síndichs y prohómens de dita vila, ordená que la ordinació feta per lo senyor Rey y'l General de Catalunya sie publicada, guardada y observada. Per tant elegiren (per fixar les tatxes):

Primo, pèls bracers, Bernat Riera,
pèls moliners, Pere Pujades,
pèls guixers, Joan de Coll de Sança,
pèls mossos, escuders ó sirvents, als Síndichs de dita universitat,
pèls sabaters, á Berenguer de Villalada,
pèls sastres, á Francesch de Roges,
pèls barbers, á Bernat Barber,
pèls baxadors, á Simon Alamany,
pèls ferrers ó manyans, á Berenguer Ferrer, menescal,
pèls texidors, á Ramon de.....,
pèls perpunters, á Berenguer Vidal,
per tots los costurers, als prohómens de dita vila,
pèls coltellers (ganiveters), á Arnau Colteller,
pèls basters, á Mateu Duran,
pèls corders, á....... Corder,
pèls parayres, á Guillém Moragues,
pèls fusters, á Guillém de Almunia,
pèls........ á Bernat de Roges.

Elegí també sobrestants ó supernumeraris á Pere d'Oroníes, Berenguer Morató, Pere Caus, Francesch Ermengou, Pere Torrents, Pere Vidal, carnicer, Pere Ocelló de la plaça, juntament ab los Síndichs de dita vila; de manera que tots los sobre dits, juntament ab los Síndichs, ó la major part d'ells, puguen tractar y tatxar cada ofici, segons llur bona conciencia...» (*L. Univ.*)

Es d'advertir que no s'anomenan pas aquí tots los oficis ó arts que s'exercían en Igualada: n'hi faltan encara alguns, com carnicers, forners, tenders, taverners, calceters, especiers y en general tots los qui feyan comerç d'alguna manera; los quals no tenían ordinariament fadrins ó macips llogats, sinó que s'ho feya la familia, tal vegada ab ajuda de alguns aprenents, dels quals no resava la tatxa, sinó que's regían ab lo contracte d'aprenentatge, de la manera que veurém més avant.

Lo poderós gremi de blanquers.—La industria de adobar pells sembla ésser de les més antigues, y ha estat de les més importants d'Igualada.—En l'arrendament de les imposicions del any 1340, que es dels més antichs que hi ha en lo Llibre de la Universitat, consta l'arrendament de *la pelliceria* y *cuyrateria*, com també la *del tany*, que s'usava per adobar les pells.—*Tany* significa, á mon entendre, escorsa ó roldó, es á dir, un material de curtir, que conté lo que en termes sabis s'anomena *tanino*.—*Tany*, *tanino* y *teneria* han d'ésser paraules d'idéntich origen.

Si bé en la tatxa dels salaris ordenada per la universitat dels prohómens de la vila en 1350, y dalt copiada, no se anomena als *blanquers* (ni als *assahonadors* y *aluders*, seccions del meteix ofici); es de suposar que'l Bernat de Roges, qual representació apareix en blanch, degué tenir la dels blanquers en la delicada missió de fixar la tatxa.

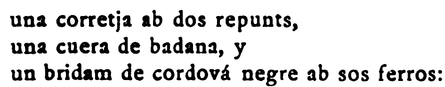
Qüestions entre'ls gremis de blanquers y de sabaters.—Lo concell secret de 19 Març de 1712, per decidir les qüestions que hi havia entre'ls gremis de blanquers y de sabaters, sobre si l'un podía fer tal classe de feyna, ó no; acordá que s'atenguessen á la práctica y costúm dels metexos oficis en Barcelona. Per lo qual se presentá en concell un certificat de la costúm á que s'atenían en aquella ciutat; que es del tenor següent:

—«Certifich y fas fé yo Geronym Brosons, per las auctoritats Apostólica y Real notari públich de Barcelona, escrivá dels negocis y afers de la confraría sots invocació del gloriós cavaller y martyr Sanct Juliá dels Mercers vells de dita present ciutat de Barcelona, avall escrit y subsignat: Com en la dita confraría si troban ésser units y agregats diferents officis y estaments, y entre altres lo de *guanter, bosser, tirater y adobador:* per lo exámen del qual ofici ó estament se presentan:

«quatre dotsenas de pells blancas de luda,
un parell de guants de cabritillo á la cathalana,
una bossa hostalera ab tots sos requisits, y
dotse dotsenas de tiretas de cabritillo desfloradas, capsadas á la risela:

Y lo de *cinter, bosser y corretger*, per lo exámen del qual, no essent lo examinat, fill de mestre, se presenta:

una bossa de cordová negre dita de falcos,
altra de cordová negre dita esquera ab cordons,
altra de badana groga dita de tres parrochias,
un cint á la morisca ab dos caps cusit ab una custura ab seda,

una corretja ab dos repunts,
una cuera de badana, y
un bridam de cordová negre ab sos ferros:
Com de tot apar y es de veure en diferents actes de exámens de dits respective estaments y officis rèbuts en mon poder: no essent lícit ni permés, ans bé prohibit, lo usar y fer lo un dels dits estaments y officis de la operació y manefetura dels altres; com axí se ha observat y observa entre dits estaments...» (6 Febrer de 1710.)

En vista d'aquesta certificació ordenà'l concell:

—«...per evitar plets y qüestivas entre las ditas confrarías dels blanquers y sabaters, ha deliberat y resolt, que lo guanter y tirater no pugan fer borsaguins, cueras, calsons, ni ninguna altra cosa tocant al ofici de cinter; acceptat bossas de tres parrochias, com consta en dita fé: y quel corretjer puga fer tot lo que toca á son ofici; com apar també ab la dita fé: tot á pena de sis lliuras barcelonesas en cars de contrefacció...» (Reg. 1712-1730.)

¡Y no parla de lo que poden fer los blanquers y'ls sabaters! Es perqué axís com en Barcelona diversos oficis anavan compresos en una sola denominació, y aquesta, tal volta, présa d'un sol dels oficis agrupats en un sol gremi; axís meteix succehiría en Igualada, y ab més rahó, per ésser població més petita, y per tant ésser necessaris més oficis per constituir un gremi. Donchs los guanters y tireters, tal vegada formavan gremi ab los blanquers; axís com los corretgers ab los sabaters, prenentse la denominació de sols los blanquers per tots los altres oficis del seu gremi, y de sols los sabaters per tots los del gremi d'aquésts.

Estenedors dels blanquers.—Sessió del Ajuntament de 12 Janer de 1752.

Los Regidors—«en nom de dita universitat establexen eo en emphiteósim donan y concedexen al gremi de la confraría dels blanquers de la present vila absent, y per ell á Ramon Franch y Bernat Martí cónsols de la dita confraría presents y abaix acceptants lo terreno solar de la part de defora de la muralla que medíe desdel cantó de la torra dels hereus de Joseph Calsina, fins á la torra del hospital; y desde la torra de Ntra. Senyora de Gracia, fins als corrals de la present vila; ab facultat de poder plantar claus en ditas murallas per estendrer cuyros y poder treballar; no podent impedir los triquets; y de no poder fer en dit terreno marxe algú: reservantse dits Sors. Regidors la facultat de poder establir las torras y murallas: ab la obligació de haver de pagar per la entrada del present establiment cent quaranta lliuras barcelonesas, que haurán de depositar en lo arxiu de la Rnt. Comunitat de Igualada á disposició de dits Sors. Regidors; y axí ab la obligació de pagar quiscun any de cens als administradors del St. hospital de la present vila un sou lo dia ó festa de Nadal...»

La escriptura no degué otorgarse fins á 9 de Febrer de 1754 variant lo preu del establiment, ço es, fixantlo á 230 lliures d'entrada y 6 diners de cens annual. (Reg. 1748-1754.)

Nota. En 1795 s'entaulá plet entre 'ls blanquers y la vila. Los blanquers enviaren mestres de casa per obrar ó edificar demunt de la muralla que tenían acensada per extendre les pells.—L'Ajuntament maná als cónsols del gremi que parassen la obra.—Los cónsols acudiren á la Reyal Audiencia reclamant contra la ordenació del Ajuntament y entaulant plet contra aquést. Sembla que tenía rahó l'Ajuntament, perqué havía sols acensat lo mur per extendre pells, no per edificarhi demunt. Aquesta edificació sobre les muralles havía d'ésser objecte d'un nou acensament. (Reg. 1795.)

Altre plet del gremi de blanquers contra la vila.—Francisco Moret, espardenyer, tenía arrendats l'any 1796 los drets de portes y del bolletí. Lo dret de bolletí era un dret imposat sobre 'l pes de les mercaderíes que's venían al engrós. Lo preu del arrendament, aquest any era de 1790 lliures.

Lo gremi dels blanquers, que fins llavors havía pagat lo dret de bolletí, se negá á pagarlo d'allí avant, fundat en una reyal cédula de 8 de Maig de 1781, en la qual se decreta la exempció de paga de tots los drets reyals y municipals que fins llavors havían gravat al comerç de curtits. Era una lley proteccionista de la industria nacional. Municipal era 'l dret de bolletí, perqué s'arrendava á benefici del municipi. La cédula, donchs, afavoría als blanquers.

L'arrendatari Moret, vista la negativa dels blanquers, y atés lo perjudici que se li causava, acut al Ajuntament en memorial (15 Janer de 1796), exposant lo que passava, recordant al Ajuntament que aquest estava de evicció, y excitantlo á obligar als blanquers al pago del dret.

L'Ajuntament resol acudir al Intendent perqué aclare y decidesca l'alcanç y 'l sentit de la reyal cédula. L'Intendent respon remetentlos al dictámen del Contador, á quí l'Ajuntament remet la súplica. Lo dictámen del Contador era que la reyal cédula se refería sols als drets que percebía la reyal Hisenda, no als que's cobravan per atendre á les necessitats del municipi. No obstant mana que'ls drets se paguen com abans, mes que's depositen les quantitats recaudades, fins á tant que sía definitivament decidida la qüestió, ja per retornarles als qui les hauran pagades, ja per quedar en favor del arrendatari, segons sía la decisió.

Entre tant los blanquers entaulan plet contra en Moret y l'Ajuntament devant de la Reyal Audiencia perqué declare com, per virtut de la reyal cédula, están exempts de pagar lo dret de bolletí.

L'Ajuntament, per sa part, entaula un altre plet contra los blanquers per que sían obligats á pagar 50 lliures que devían dels drets del any anterior; y, ademés, altres quatre plets contra diferents particulars per cobrar los bans en que havian incorregut, per no haver pesat en lo pes del bolletí. (Suposo que's tracta de cuyres.)

Lo gremi dels blanquers era *opulent* (ho diuen los Registres): sa riquesa provenía del gran nombre d' agremiats, y de que cedían en favor del gremi les *carnaces*, ó sía los retalls inútils dels extrems de les pells, que'l gremi venía als fabricants d'ayguacuyt. Mantenía advocats y procuradors en Igualada, Barcelona y Madrid: ab sa abundancia de diner competía ventatjosament ab la vila, que com tots los municipis, se trobava cohibida pêl Govern de tal manera, que no podía gastar una malla sens intervenció del Intendent, qui demanava sempre'ls justificants del més petit gasto que's volgués fer.

Guanyá finalment la universitat, decretant á son favor lo Tribunal Suprem á 1.er d'Agost de 1798. (Reg. 1796-1798.)

Peró no's doná per vençut lo poderós gremi dels blanquers, que acudiren á la gran influencia que la Junta de Comerç tenía ab lo Rey, de qui obtingueren lo següent decret:

«Enterado el Rey, á consulta de la Junta de Comercio, de que sólo en la villa de Igualada se exige esta clase de drechos, con notorio detrimento de las fábricas de curtidos establecidas en aquel distrito, y contra lo dispuesto en la expresada real cédula del año 81; sobre lo qual hay autos pendientes en la Audiencia de Barcelona: Ha resuelto S. M. que suspendiéndose desde luego la exaccion de los drechos de Vollatí y peso que se cobran en Igualada por los curtidos, se remitan al ministerio de Hacienda de mi cargo los autos pendientes sobre este asunto en la Audiencia de Barcelona; para que en vista de ellos resuelva S. M. lo conveniente... 26 Diciembre de 1799.»

L'Ajuntament comunicá lo reyal decret al gremi de curtidors per medi de sos cónsols, y al arrendatari del dret de bolletí á 20 de Janer de 1800. (Reg. de 1800.)

Algún punt obscur hi ha en aquesta relació: ¿com és que després del fallo del Tribunal Suprem de 1.er d'Agost de

1798, s'entaulás altra vegada la qüestió y estés tramitantse en la Audiencia en Desembre de 1799? ¿No es principi de Dret *non bis in idem?*—Que ho decidescan los advocats: jo m'he atés als Registres del Ajuntament al historiar aquest punt.

Adoberíes en 1797.—En un estat general de la població d'Igualada fet per ordre del Govern consta, que en aquesta vila hi havía llavors 20 adoberíes, ço és: 16 adoberíes, que entre totes tenían, 200 obrers y de les quals exían en un any uns 29,800 cordovans, y 4 adoberíes més en que's fabricavan, durant l'any, unes 13,800 peces de sola. (Reg. de 1797.)

CAPÍTOL XVIII

GREMIS Ó INDUSTRIA Y COMERÇ: Gremi de parayres.—Crísis del gremi en 1583.—Qüestió social: tatxa del guany de les filadores.—Disconformitat de parers entre'ls prohóms del gremi.—Consulta als gremis forasters.—Resposta de Tarrassa.—Resposta de Sabadell.—Los Concellers resolen lo conflicte.—Importancia de la fabricació de panyos á les derreríes del segle XVIII.

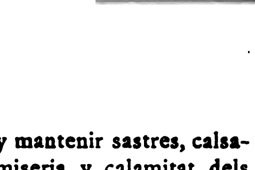
Gremi de parayres.—Los parayres s'ocupavan en netejar, filar y texir la llana: *paratores lanæ* s'anomenan en los antichs documents. Poden disputar la antigüetat als blanquers en Igualada, y, com veurém, se'n portavan la palma en importancia.

En lo document ja copiat en l'anterior capítol, referent á la tatxa dels salaris, hi figuran los parayres. Era açó en 1350; en lo capítol XIV d'aquesta secció, havém vist com los Concellers s'esforçavan en retenir en la vila als parayres, que volían trasladar llurs obradors fora vila. Any 1394.

Crisis del gremi.—Gran crísis passá'l gremi de parayres en 1583, crisis que transcendí á gran part de la vila. Es llástima ignorarne'l motiu.

Per remeyar la miseria produhida per aquesta falta de treball, la vila hagué de comprar 2,000 quarteres de blat. Al demanar permís al Llochtinent y Capitá general per aquesta compra, exposa la situació de la vila dihent:

1583.—«Exmo. Señor... La majort part dels poblats en aquesta vila son parayres; y está son offici de ells tant arruynat y perdut, que no treballen ni guanyen un real: y en consequencia tampoch los altres de dita vila; perqué no solament texidors, retorzadors, carders, tinctorés, filadores y altres officis, que de tot en tot penjen de treballar los parayres, ho dexarho de fer; emperó com son tants, tots los altres officis ho senten molt; perqué ni visten, ni cal-

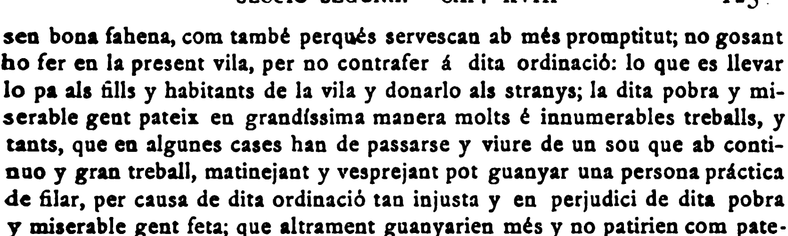
sen, ni obren, ni fan altres exercissis para aprofitar y mantenir sastres, calsaters, sabaters y altres officials. De manera que esta miseria y calamitat dels parayres sentim tots los de aquesta vila...»—En conseqüencia los Concellers demanan permís per comprar fora vila 2,000 quarteres de forment per remediar la general miseria. Prova evident de la importancia dels parayres en la vila en aquella época. (*L. Univ.* 8 Juliol.)

Qüestió social: tatxa del guany de les filadores. *Any 1598.*—Los documents que vaig á copiar mostran com se resolían llavors, més fácil y pacíficament que ara'ls conflictes entre'l capital y'l treball, entre amos y obrers, mitjançant la benéfica intervenció de la autoritat, llavors més respectada que ara.

Na Hierónima Monjons, na Sorrives, na Font, na Velada, na Vidala, na Matheva, na Paula Francolina, na Mingota, na Guillona, na Cotiques, na Batxellina, na Busquera, *persones pobres* y *miserables*, recorren als Concellers demanantlos protecció perqué no poden viure ab la mesquinesa d'un sou diari, que poden arribar á guanyar matinejant y vesprejant, y ab la gran carestía de viures. Y'ls Concellers les amparan y les atenen anul-lant la tatxa imposada pèl poderós gremi, com anám á veure.

Exposició de les filadores als Concellers.—«Molt magnífichs señors Consellers de la vila de Igualada.—Lo honorable parlament de la confraría (ó gremi) dels parayres de la present vila, convocat y congregat ab la forma acostumada, ha algun temps, ha feta una ordinació, que los dits parayres ni ningú de aquells no donás de filar, es assaber, la llana dels setzens, sino sis diners; y dels vintydosens, vuyt diners per lliura: y desprès ha feta altra ordinació, que axí de filar la llana dels setzens com dels vintydosens no donassen sino vuyt diners per lliura, sots pena de deu sous per quiscú é quiscuna vegada.

»Les quals ordinacions son contra tota justicia y equitat, y son fetas contra tota utilitat pública y bon stament de la cosa pública. Perqué en la present vila de Igualada, com saben Vs. ms. yls es molt manifest y notori, la maior part dels habitants en dita vila, es assaber, casi tota la pobre y miserable gent, viu del que ells y ses mullers y familia guanyen filant llana al torn dels dits parayres; perqué ab cosa més prompta no poden treballar, ni guanyar, ni subvenir á ses necessitats. E com, volent ho nostre Senyor, de alguns anys esta part los manteniments y totes altres coses, ab los preus se son tant encarides (com es molt públich y notori), y los dits parayres stán y perseveren en sa ordinació, y no han volgut ni volen, la maior part dels parayres de dita, confraría, millorar lo preu del filar, ans als que ab promptitut volen fer y acabar los draps bons y fins, los es forsat de fer aportar la llana en altres poblats circumvehins á la present vila y donar més de la taxa, axí perquels fas-

sen bona fahena, com també perqués servescan ab més promptitut; no gosant ho fer en la present vila, per no contrafer á dita ordinació: lo que es llevar lo pa als fills y habitants de la vila y donarlo als stranys; la dita pobra y miserable gent pateix en grandíssima manera molts é innumerables treballs, y tants, que en algunes cases han de passarse y viure de un sou que ab continuo y gran treball, matinejant y vesprejant pot guanyar una persona práctica de filar, per causa de dita ordinació tan injusta y en perjudici de dita pobra y miserable gent feta; que altrament guanyarien més y no patirien com patexen tants treballs.

»Y tal ordinació no tenen los parayres de la ciutat de Barcelona, de las vilas de Esparaguera, Sabadell, Tarrassa y altres, ahont se treballa molt del dit art de parayre, ans paguen liberament lo que volen, conforme filan.

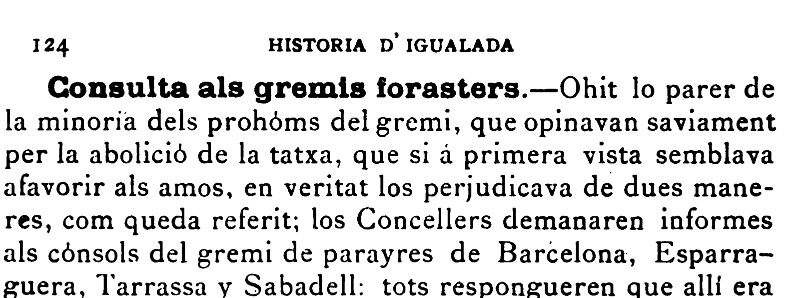
»Per ço na Hieronima Monjons, na Çorrives, na Font vidua, na Velada muller de Guillem Velada, na Vidala muller den Miquel Vidal, na Hierónima Matheva muller den Joan Matheu, na Paula Francolina vidua, na Mingota muller den Pere Mingot blanquer y sa filla, na Guillona muller den Pau Guilló, na Cotiques, na Batxellina muller den Joan Batxellí y na Busquera muller den Joan Busquer, persones pobres y miserables, supliquen á Vs. ms. sien servits com á pares qui son de la república, als quals toque mirar per la pobre y miserable gent y per la utilitat pública y bon stament de la cosa pública de aquélla, manar revocar y en millor commutar la dita ordinació, com ha feta contra tota equitat y en tant gran perjudici de la pobre y miserable gent, y no permeten que per causa de dita ordinació se lleve lo pa als fills y habitants en la present vila ys done als estranys, qui no estan compresos en dita ordinació; car es contra lley de caritat y tota rahó; considerant la sterilitat del temps y los preus tant excessius del manteniment: implorant per dit effecte lo offici patricial de Vs. ms. etc.—Altissimus etz.»

Disconformitat de parers entre 'ls prohoms del gremi.—No hi havía pas unanimitat de parers entre 'ls prohoms del gremi de parayres sobre la fixació de la tatxa de les filadores. Alguns n'eran contraris, no pas per caritat envers les filadores pobres, sinó per interés propi. Les rahons que alegavan eran:

1.ª La tatxa es causa del menyspreu en que están nostres draps (los de Igualada) y 'ns porta á la ruina, perqué no 'ns permet competir en finura ab los draps d'altres poblacions; perqué per causa de la tatxa, les filadores no volen filar prim per estalviarse feyna, á fí de traure més jornal.

2.ª Com no es possible ara lograr que les filadores nos filen prou prim, nostres draps surten més carregats de llana; hi entra, donchs, en cada drap més material en perjudici del fabricant.

3.er No es equitatiu fixar igual preu per lliura de llana prima y groxuda. Es evident que entran més canes en cada lliura de fil prim, que en cada lliura de fil groxut: donchs hi ha més treball en filar prim á lliures, que groxut: donchs també hi ha d'haver diferencia de preu.

Consulta als gremis forasters.—Ohit lo parer de la minoria dels prohòms del gremi, que opinavan saviament per la abolició de la tatxa, que si á primera vista semblava afavorir als amos, en veritat los perjudicava de dues maneres, com queda referit; los Concellers demanaren informes als cónsols del gremi de parayres de Barcelona, Esparraguera, Tarrassa y Sabadell: tots respongueren que allí era lliure y no tatxat lo preu del filar y cardar. Per mostra, poso aquí les respostes de Tarrassa y de Sabadell.

Resposta de Tarrassa.

«Molt illtres. Señors. La de Vs. ms. tenim rebuda per lo portador de la present, y ab aquella tenim entés lo que Vs. ms. demanan ab lo pagar axí de cardar com de filar, axí de xxiiii.s (vintiquatrens),com de xxii.s y de setsens. Lo que passa en veritat es que no y a preu: perqué algun temps ne teniam: y axí y hagué algunas costions y forem condemnats que no podiam tatxar la faena á ninguna persona, ni allimitarlo en res, sino que totom té franch albitre ya en donar tan poch com porém, y los cardadós y filadoras (cobrar) tant com poran: y axí ni a de molts preus, y assó es lo que passa. Assí no anem per nombres de draps, sino qui millor fila millor se paga: y ab resolució noy a preu negun: y ab assó acabam, restant com pera sempre. Y Deu guarde las magníficas personas de Vs. ms. De Tarraça vuy als xi de Febré 1598.—Los Cónsols de la vila de Tarraça molt servidós de Vs. ms.—Als mag.chs Sors. los Señors Consellés de la vila de Igolada, en Igolada.»

Resposta de Sabadell.

«Molt mag.s Sors.—La de Vs. ms... tenim rebuda... Nosaltres assí nos regim conforme la préssa tenim del cardar y filar, y conforme la mutació y alteració de las vendas de la roba: axí que ara se acostume de pagar lo cardar á rahó vuyt sous, per alt nou sous: y lo filar á raho de dos sous y mig la lliureta filanera de denou onses: y lo flux á rahó de un sou ó quatorse dinés la lliureta dels vint y dosens: y conforme estos preus poden v. m. indicar dels vint y quatrens y setsens; y si v. m. nos manen altres coses los pugam servir ó farém: y nostre Señor, las molt mag.s personas de v. m. vidas y cases guarde y prospere com desijan. De Sabadell á xii de Febrer any M·D·L·LXXXXVIII.—Los Consols y Consell de offici de Parayres.»

Los Concellers resólen lo conflicte.—Lesrespostes de Barcelona y de Esparraguera, que en lo Llibre de la Universitat, seguexan á continuació de les aquí copiades, són pèl meteix estil.

En vista de tals respostes, del informe de la minoria del gremi, contraria á les tatxes, y de la súplica de les filado-

res, los Concellers per acort del concell manaren la abolició de les tatxes, restant lliures en avant amos y filadores. De la qual resolució del concell se'n feu pública crida per la vila á 8 de Març, que degué ésser vivament aplaudida per les pobres filadores.

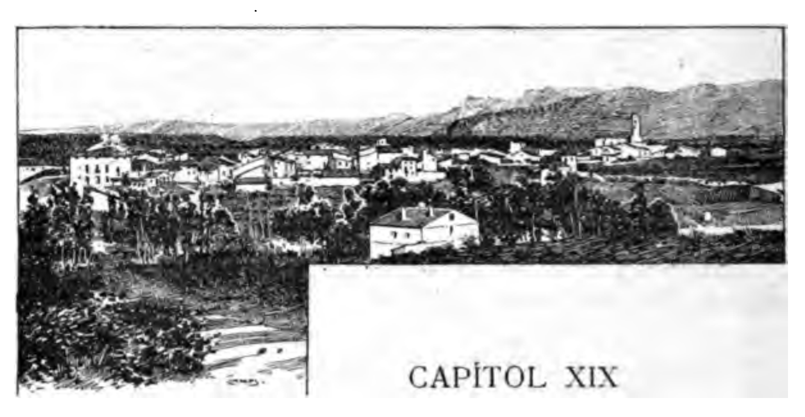
Importancia de la fabricació de panyos á les darreries del sigle XVIII.—En un informe fet pêl Ajuntament d'Igualada l'any 1797 per manament del Govern, consta que la vila tenía llavors 60 telers que texían panyos ordinaris; que hi havía 3,200 obrers empleats en aquesta fabricació, produhint 48,000 canes de roba.

En 1799, segons altre informe del Ajuntament, hi havía 40 telers, ab 2,134 obrers, fabricantse 32,000 canes l'any.

La mimva, respecte del any 1797, s'atribueix á la guerra d'Espanya contra Inglaterra.

CAPÍTOL XIX

GREMIS Ó INDUSTRIA Y COMERÇ: Gremi de barreters: ordinacions.—Institució del gremi dels velers.—Franqueses concedides als primers velers.—Cárrechs del gremi.—Tint.—Gremi de fusters, ferrers, cerrallers, mestres de cases, courers, argenters, escultors, boters, cadirers y espardenyers.—Gremi dels texidors de llana y de llí.

Gremi de barreters: ordinacions.—En 1570 se constitueix lo gremi dels barreters, que presenta á la aprovació dels Concellers á 19 de Juny ses ordinacions, que contenen en substancia:

—1.er Lo gremi será regit per dos prohóms que elegirán los agremiats. Los dos prohóms serán examinats fent cinch *sombreros de dona*, cinch *de capellá*, grans, cinch *de la usança* (moda) y un altre agut gran. Per l'exámen pagarán una lliura quatre sous cada un. Examinats los dos prohóms (no diu qui 'ls examinará, suposo que serán los altres del gremi los examinadors) ells examinarán als qui entrarán en lo gremi, fentlos fer la metexa feyna dalt dita y pagant la metexa entrada ó dret d'exámen. Los prohóms aplegarán per la lluminaria de la confraría, que adopta per patró á St. Jaume.

2.n Que ningú puga obrir botiga sens llicencia dels dos prohóms.

3.er Los qui ara tenen botiga pagarán per l'exámen lo que queda dit. Los qui voldrán examinarse y obrir botiga en avant, pagarán tres lliures. Pero si son fills de mestres, sols pagarán un ducat.

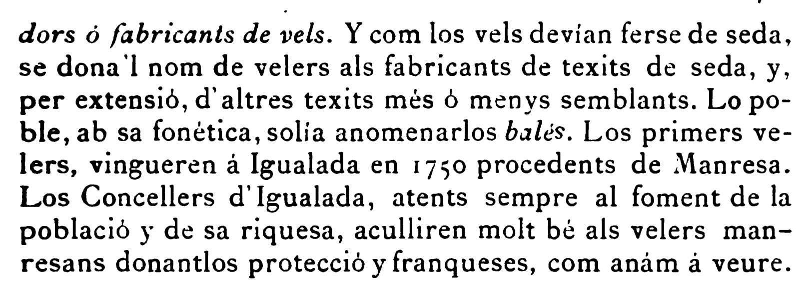
4.t L'aprenentatge ha de durar no menys de tres anys.

5.t Se prohibeix fer sombreros de llana blava, á no ésser per minyons, y en tal cas, han d'ésser ben tenyits.

6.e Per ara se farán 12 ciris per acompanyar la professó de Corpus y 'l sant Viátich, quan sia portat als mestres ó mestresses confrares.

7.e Tots los confrares quedan obligats á assistir als enterros y albats de les families del gremi.—Ometo altres ordinacions de menys importancia. (*L. Univ.*)

Institució del gremi dels velers. *Any 1750.*—La paraula *velers* deriva de *vel*, y significa propiament *texi-*

dors ó fabricants de vels. Y com los vels devían ferse de seda, se dona'l nom de velers als fabricants de texits de seda, y, per extensió, d'altres texits més ó menys semblants. Lo poble, ab sa fonética, solía anomenarlos *balés.* Los primers velers, vingueren á Igualada en 1750 procedents de Manresa. Los Concellers d'Igualada, atents sempre al foment de la població y de sa riquesa, aculliren molt bé als velers manresans donantlos protecció y franqueses, com anám á veure.

Franqueses concedides als primers velers.

«Muy Illtre. Señor. (Ajuntament.)—Juan Puigsauleus, Joseph Bonastre, Salvador Bonastre, Domingo Argeleguer, Juan Camprobí, valeros de seda; y Joseph Cots retorcedor de seda, vecinos de la ciudad de Manresa... exponen que juntos con otros de su officio, dezean establecerse con sus respective familias y avezindarse en esta villa de Igualada, á fin de continuar sus respective artes de velero y retorzedor de seda, en atencion á que essa predicha villa de Igualada se halla faltada de dicha fábrica de sedas: y esperando en que V. S. los concederá alguna franquicia por razon de sus avecindamientos y domicilios...»

«Los dits Srs. Regidors... han resolt que, en atenció que lo suplicat redundaría en gran benefici de la universitat de la present vila, tant en comú com en particular lo establirse fábricas de la seda en la present vila; que per so concedian y concedexen als suplicants la exempció de pagar la entrada del avecindari que acostuman pagar los forasters: també la exempció de talls y taxas y de allotjament per lo termini de sinch anys: axí mateix que per sinch anys, sols haurán de pagar lo personal de vint y sinch reals los caps de las familias, sent franchs sos fills y aprenents: emperó si tenen fadrins ó jovens llogats, deurán pagar estos son personal: y finalment que la vila los donará confraría separada (gremi á part) y los passará mestres de dita confraría de franch, sens pagar cosa aquells que vindrán la primera vegada dins dos mesos, comptadors desde el dia present en avant, y que sels done copia del present ajuntament...» — 1.er Febrer de 1750. (Registre 1748-1754.)

De prompte é interinament, lo gremi dels velers fou agregat á la confraría de la SSma. Trinitat: mes, á 15 de Juny de 1750 ne fou separat, formant gremi ó confraría per sí sol, com se'ls havía promés, sots invocació de Ntra. Senyora dels Angels, adoptant les constitucións del meteix gremi de Barcelona. Entre tant s'agenciá lo permís del Rey, de la Junta de Comerç y del Administrador general de Barcelona (6 de Setembre). Aquest feu alguna oposició al establiment dels velers en Igualada, allegant que no fabricarían los texits propis de son art ab la perfecció deguda, per falta d'ele-

ments, especialment per falta de tintorers y retorcedors. —Per obviar aquesta dificultat, se resolgué ferne venir á la vila á satisfacció de dit Administrador. (18 Setembre.)

Cárrechs del gremi.—En sessió de 6 Desembre de 1753 s'elegiren los següents cárrechs ú oficis per dit gremí:

Prohóms: Joseph Rigolfas y Geroni Briansó.
Banderado: Ramon Mestre.
Cordoners: Nicolau Soler, Pere Fábregas, Anton Bruach é Ignasi Homs.
Bastoners: Joseph Gavarró, Ramon Closa, Joseph Franch y Joan Gavarró.
Examinador: Joan Puigsaulens.
Eran mestres, ademés dels citats, Pere Fábregas, menor, Joan Mestre, Agustí Biosca, Isidro Roca, Joseph Roca, Joseph Cots y Ramon Masoteras.

Tint.—En sessió de 20 Juliol de 1751, l'Ajuntament doná llicencia á Joseph Anton Lladó per fer un tint en lo camp de les Moreres, terme de la vila. (Ibid.)

Ja recordará 'l lector que en 1589 s'instalá la morbería ú hospital d'empestats en un tint ó tintorería de'n Bartomeu Santasusana, que estava situada molt prop de les muralles de la vila. Donchs la tintorería de Lladó no fou la primera. (V. cap. LXXXII de la secció anterior.)

Gremi de fusters, ferrers, cerrallers, mestres de cases, courers, argenters, escultors, boters, cadirers y espardenyers.—Haventse separat d'aquest gremi los texidors de llí y llana, que abans hi pertanyian, uns y altres, ço es, fusters, ferrers, etz., per una part, y texidors de llí y llana per altra, demanaren al Ajuntament los donás ordinacions ab que regirse. Açó fou en 1754.

L'Ajuntament doná al gremi de fusters, ferrers, etz., unes ordinacions, quins capítols principals son:

1.er Cada tercer diumenge de Setembre s'elegirán cónsols y demés cárrechs del gremi.

2.n Ningú podrá passarse mestre, si no ha passat quatre anys d'aprenentatge, ó 'l temps concertat ab son mestre.

3.er Lo primer fill de mestre (l'hereu) pagará per la passantía una lliura. Los altres fills de mestre, quatre lliures. Los fills de vila, 8 lliures: los fills de vila casats ab filla de mestre, 6 lliures; los forasters casats ab filla de mestre, 8 lliures; los forasters en general, 12 lliures. Los primers fills de mestres (los hereus) están exemps d'exámen, mes pagarán una lliura pêl títol de mestre. Los demés serán examinats per l'examinador del gremi.

4.t Lo derrer qui 's passará mestre será andador del gremi, ab obligació d'avisar per juntes, per enterros de confrares, etz.

5.t Se prohiveix portar á la vila, per vendre, feyna de cap dels oficis del gremi: exceptant los dies de fira, y en aquest cas cada venedor pagará 4 sous al gremi.

6.e Cap mestre pot pendre en sa casa, cap fadrí ó aprenent que no haja complert son compromís d'aprenentatge.

7.e Lo gremi fará festa los dies de St. Joseph y St. Eloy en la parroquial, ab obligació d'abstenirse de treballar.

8.e Ningú que no sia del gremi podrá fer feyna de cap dels oficis de que's compon lo gremi.

9.e Lo dia en que s'elegirán cónsols, s' elegirán també examinadors, un per cada ofici del gremi, y quinze persones que formarán la Junta del gremi anomenada *quinzena.* (Abans de la separació dels texidors, la Junta era de trenta, y s'anomenava *trentena.*)

10.e Se permet passarse mestre de dos oficis: mes del segón no 's pot tenir aprenent ni fadrí.

11.e L'Ajuntament podrá modificar aquestes ordinacions conforme crega més convenient al bé del gremi y de la vila. (Sessió d'Ajunt. de 13 Agost de 1754.—Reg. 1748-1754.)

Gremi de texidors de llana y de llí.—Al separarse del gremi dels fusters, ferrers, etz., en 1754, l'Ajuntament li doná una constitució que pot compendiarse com segueix:

1.er Los mestres, per torn, portarán á enterrar los cadavres dels difunts del gremi, *como así lo practican los otros gremios.*

2.n Per la passantía pagarán: los forasters, 10 lliures; los de la vila 8 lliures; los fills de mestre ó casats ab filla de mestre, 4 lliures.

3.er Per la passantía serán examinats per l'examinador del gremi. L'exámen consistirá: en plantar un teler; llisar y passar un pinte; texir una peça de llí ó de llana.

4.t Per poderse passar mestre es necessari acreditar tres anys d'aprenentatge.

5.t Queda prohivit als mestres sostraure 'ls aprenents d'altre mestre.

6.e Sols los mestres passats ó aprovats, podrán tenir aprenents.

7.e Ningú podrá treballar per son compte, si no es passat mestre.

8.e Lo tercer diumenge de Janer cada any s'elegirán cónsols y demés oficials del gremi. Ningú pot ésser elegit si no ha estat abanderado.

9.e Queden obligats los mestres á vetllar als altres mestres malalts, després de viaticats; les dones dels mestres vetllarán á les dones dels mestres viaticades; ço es, dos vetlladors ó dues vetlladores per torn cada nit.

10.e Que la cisa ó mida de la pua en los texits de llana sia: si 'l drap es setsé, 12 palms; si es vintidosé, 14 palms; si es vintiquatré, 15 palms; si es vintisisé ó trenté, 14 palms; si es trentadosé, 15 palms. En los texits de fil

se seguirán les mides que tenen los texidors de Barcelona; ço es, tres palms y mitg feyna feta la una cisa; y l'altra quatre palms també feyna feta.

11.e Ningú pot comprar roba de fil y estopa per revendre, si no paga un diner per cana á la confraría ó gremi.

12.e Cap mestre pot comprar pues de fil ni de llana sinó al meteix gremi; devent los cónsols tenir provisió de pues y ayguacuyt per vendre á preus moderats.

13.e Cap mestre texidor de llana pot tenir més de dos telers per son compte: mes sí que 'n poden tenir més los mestres fabricants del gremi.

14.e Cap mestre pot treballar á menys preu de 6 sous lo ram pêls vintidosens y vintiquatrens; á menys de 8 sous los vintisisens; de 13 sous lo ram los trentens. Ni tampoch poden pujar los preus sens consentiment del Ajuntament.

15.e Cada any hi haurá un cónsol dels mestres texidors de llana, y altre cónsol dels mestres texidors de llí. Lo derrerament passat mestre, será l'andador del gremi.

16.e La custodia de St. Eloy no podrá anar en les professons públiques de la vila, sí sols en lo convent de St. Agustí.

17.e Lo gremi estará obligat á fer totes les funcions relligioses que fins ara havía fet en lo convent de St. Agustí la confraría de la Sma. Trinitat, á ses costes; ja que quedan per ell totes les rendes d'aquesta.

18.e Lo gremi queda subjecte al Ajuntament, qui podrá modificar ses ordinacions com convinga al bé públich y del gremi.—(Sessió de 13 Agost de 1754.) (Ibid.)

CAPÍTOL XX

GREMIS Ó INDUSTRIA Y COMERÇ: Antichs contractes d' aprenentatge: de sastre; de texidor; de perpunter; de blanquer; de parayre; de sastressa; de fuster; de colteller (ganiveter); d'espaser; de corder.—Fadrí sastre, juheu.—Observació sobre alguns apellidos présos del ofici.

Antichs contractes d' aprenentatge.—Digám alguna cosa d'aquesta modesta classe dels aprenents. Los contractes d'aprenentatge abundan en los manuals de les escrivanies de tots los pobles: si tenen algun interés per l'estudi complert de la qüestió social, lo tenen major per lo referent á costums antigues; per abdues causes vaig á donar algunes mostres d'aquesta classe de contractes. Més al cor que al enteniment m'interessa á mí veure'ls primers passos que dona un jove en lo camí de la vida pública y social, quan dexant lo suau caloret de la llar paterna, entra, foraster y anyoradís, en una casa que no es la de sa mare, per apendre un ofici y posarse en disposició de guanyarse'l pa y fundar una nova casa.

Aprenentatges de sastre.

1283.—«Guillém Sastre, de Sta. Pau, me poso sots la ensenyança de vos, Bernat Matoses d'Igualada, des del present dia á dos anys próxim vinents; á condició que vos m'ensenyaréu, tant bé com pugau vostre ofici de sastre (*a*),

---

(*a*) Diu ***ministerium vestrum sutorie,*** que vol dir propiament de sabatería, de ***sutor, sabater;*** pero será error, com se despren del context.

de fer cótxes y altres costures en dit temps, y'm donaréu cada any 15 sous barcelonesos de salari, y ví y escudella ó cuynat, y llit: y jo'm pagaré'l vestit y'l pa; me retinch que puga fer les messes á benefici meu quan sie temps; pero després vos retornaré'ls dies que hi esmerçaré: y si fujo durant los dits dos anys, que puguen capturarme hont se vulle que sie: y prometo esservos fidel y lleal obehint tots vostres manaments; y ho juro. Y jo, Bernat Matoses, prench per dexeble á tú G. Sastre, prometent cumplir tot lo dit tan bé com puga, obligant, etz.—Testimonis: C. Vals, Bernat de Truyols.—Idus d'Agost (de 1283).»—(Man. de la escriv. rectoral, 1282...)

1337. - «Guillém Farfany, de la vila d'Agualada, des del dia present y per dos anys próxims, poso á mon fill Anton en poder de vos, Berenguer del Mas, sastre de dita vila, perqué li ensenyeu durant dit temps lo ofici vostre de sastre... cuydant jo (lo pare) de mantenirlo y provehirlo de tot lo que necessitará... Y jo, dit Berenguer del Mas, prometo ensenyarlo bé de dit ofici durant dits dos anys...» (Man. escriv. rectoral.)

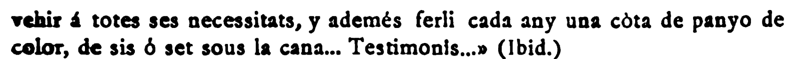
1337.—«Guillém, fill de Pere Guarro de la vila d'Agualada, ab voluntat y consentiment de mon pare, des del present dia y durant un any próxim vinent, me poso en poder de vos, Bernat Molins, per apendre'l vostre ofici de sastre... fentme jo la vida y demés coses necessaries... Y jo, dit Bernat Molins, t'accepto per dexeble prometent ensenyarte dit ofici y donarte 15 sous de soldada (durant l'any)... y que pugues fer les messes (segar y batre) á benefici teu, com també la cullita dels safrans; á condició que després me retornarás los dies que hi ocuparás...» (Ibid.)

Aprenentatge de texidor. *Any 1337.*

«Guillém Roig, fill de G. Roig, difunt, del Espelt, des del present dia y durant tres anys me poso en poder de vos, Pere Roig, germá meu, per apendre l'ofici vostre de texidor... prometent donarvos tres quarteres y mitja de forment y tres quarteres y mitja d'ordi perqué'm fassau la vida durant lo primer any: durant los dos anys restants vos me mantindreu de pa, ví y demés aliments, pero no de vestit y calçat, estant ab salut,... si estés malalt, vos retornaría'ls dies perduts... Y jo, dit Pere Roig, t'accepto per dexeble á tú dit germá meu, prometent ensenyarte dit ofici fente la vida de menjar y beure y demés coses necessaries, exceptat lo vestit y calsat, com está dit; obligant tots mos bens. Testimonis...» (Ibid.)

Aprenentatge de perpunter. *Any 1342.*—Perpunter era'l fabricant de *perpunts*. Perpunt era una cuyraça que protegía'l cos dels guerrers contra les armes *de punta*, com si diguessem: *defensa per puntes* ó *contra les punyides*.

«Arnau Aguiló de la vila d'Agualada, des del present dia y durant los cinch anys primer vinents, poso en mans de vos, Berenguer Pedriçó, perpunter de dita vila, mon fill Ramon per apendre vostre ofici de perpunter... Y jo, Berenguer Pedriçó... prometo ensenyar dit ofici al dit Ramon y ferli la vida y pro-

vehir á totes ses necessitats, y ademés ferli cada any una còta de panyo de color, de sis ó set sous la cana... Testimonis...» (Ibid.)

En lo meteix any 1342, Ramon Çatorre y Romía posen llur fill Berenguer per aprenent de perpunter ab lo mestre Berenguer Vidal, d'Igualada, per dos anys, cuydant de la vida, vestit y demés sos pares. (Ibid.)

Aprenentatge de blanquer. *Any 1349.*

«Jaume Moratons, d'Agualada, tutor assignat per la cort, á Guillém, fill pubill de G. de Mathoses, difunt, de dita vila, poso en poder de vos, Berenguer Llobet, blanquer de dita vila, per temps de tres anys, al dit G. pubill; á condició que l'ensenyaréu del dit ofici vostre, provehintlo sa y malalt de menjar, beure, vestit y calsat, conforme al estat del dit aprenent, durant tots tres anys. A condició que si dit noy falta alguns dies al treball, hage de fervos esmena de tants dies com faltará...» (Ibid.)

Aprenentatges de parayre.

1364.—«Jo, Pere Bonet, fill d'Arnau Bonet, difunt, de Cap de vila d'Agualada, ab consentiment y voluntat de ma mare dona Romía, muller de Bernat Cornet de dita vila, me poso en poder de vos, Ramon Salelles, parayre de dita vila, durant los cinch anys primer vinents, per apendre vostre ofici de parayre... durant los dos primers anys jo cuydaré de mon vestit... Y jo, Ramon Salelles, prometo á vos dit Pere Bonet, que durant tots cinch anys vos donaré menjar, beure, y calsat, y vos ensenyaré dit mon ofici tan bé com puga; y durant los tres darrers anys, ademés, jo cuydaré del vostre vestit...» (Ibid.)

1369.—«Jo, Arnau de Vilafarta, del lloch de St. Martí de çes Esgleyoles... me poso durant los dos anys primer vinents en poder de vosaltres, Pericó Vidal y Pericó de Sta. Creu, parayres de panyos de la vila d'Agualada, per apendre l'ofici vostre, á condició que durant dit temps tindreu obligació de provehirme de menjar y beure d'aquell pa y d'aquell ví que vosaltres usaréu, com també de calsat d'espardenyes (*socularium*) y que cada any me faréu unes calces (*unum par caligarum*), donantme ademés deu sous al cap del primer any... Me reservo les messes de cada any ab obligació d'indemnizarvos los dies que faltaré per causa d'elles...» (Ibid.)

Aprenentatge de sastressa. *Any 1364.*—Trobo molts contractes de noyes qui aprenían l'ofici de sastresses, com lo següent, variant, emperó, les condicions econòmiques y de duració del aprenentatge.

«Jo, Berenguer Çestruyols, de la vila d'Agualada, poso en poder de vos, Romía, muller d'Arnau Vidal, difunt, de dita vila, á ma filla Sança, des del present dia fins á la primer vinent festa de St. Andreu, per apendre vostre ofici de sastressa, donantvos deu sous pel vostre treball y cuydant jo de ferli la vida y demés coses necessaries... Y jo, dita Romía, accepto aquestes condicions y prometo, jurant per Deu y sos quatre sants evangelis corporalment

tocats ab mes propries mans, que durant dit temps faré tot lo possible per ensenyarli dit ofici meu de sastressa... Fet á 3 de Desembre del dit any (1364)...» (Ibid.)

Aprenentatge de fuster. *Any 1365.*

«Jo, Arnau Sala, fill deRamon Sala d'Albarells... des del present dia y durant dos anys y mitg me poso en poder de vos, Bernat Sanahuja, fuster d'Igualada per apendre l'ofici vostre de fuster... Y jo dit Bernat Sanahuja vos accepto per dexeble, prometent provehirvos de menjar, beure, vestit y calsat, segons vostre estat... 11 de Novembre...» (Ibid.)

Aprenentatges de colteller. *Any 1366.*

«Jo, Saurina, muller de Bernat Oliver, ciutadá de Manresa... des de la festa primer vinent de Sta. María del mes de Setembre y durant sis anys següents, poso en poder de vos, Ramon d'Ocelló, ciutadá de Vich, colteller, á mon fill Francesch Oliver, per apendre lo vostre ofici de colteller... á condició que durant dits sis anys, vos lo provehiréu de menjar, beure, vestit y calsat, tant si está bó, com si estés malalt, retornantvos emperó 'ls dies perduts per causa de malaltía ó per fuga... Y jo, dit Ramon d'Ocelló, consento en aquest contracte, prometent á vos, dita Saurina, ensenyar al dit fill vostre l'ofici de colteller (ganiveter) durant dits sis anys y provehirlo de menjar, beure, vestit y calsat y demés coses necessaries...» (Ibid.)

1366.—«Berenguer Carreres, fill de Pere Carreres, del carrer de la Iglesia de la vila d'Agualada, se posa per aprenent de colteller ab lo meteix Ramon d'Ocelló, colteller de Vich, ab los metexos pactes que l'anterior: ço es; 6 anys d'aprenentatge, fentli lo mestre la vida, calsantlo y vestintlo, sa y malalt.» (Ibid.)

Aprenentatge d'espaser. *Any 1366.*

«Nosaltres, Geraldona, muller de Ponç de Torres, difunt, y Pere Noguer de la vila d'Agualada, tutors de Bernardó de Torres, fill de mi dita Geraldona y de mon difunt marit Ponç de Torres, des de avuy y durant sis anys, posám en poder de vos Berenguer dez Prat, manegador d'espases (*menecator gladiorum*), de Vich, al dit Bernardó per apendre dit vostre ofici... á condició que durant dits sis anys vos provehiréu al dit Bernardó de menjar, beure, vestit y calsat, sa y malalt...» (Ibid.)

Aprenentatge de corder. *Any 1368.*

«Jo, Geralda, muller de Domingo Janer, de la vila d'Agualada... des del dia present y durant un any enter, poso en poder de vos, Francesch Corder, de dita vila, á mon fill Berenguer Parrot, per estarse en vostra casa y apendre lo ofici vostre de corder... Y jo, dit Francesch Corder, prometo á vos dita Geralda y al dit fill vostre, Berenguer Parrot, provehir durant dit temps al dit Berenguer Parrot, de menjar, beure, vestit y calsat d'espardenyes (*socularium*) y ferli unes calces y una cota de panyo morat (*livido*) de 13 ó 14 sous la cana,

y una camisa y unes bragues, axó una sola vegada; y donarli al cap del any deu sous de soldada, ensenyantli mon ofici tan bé com puga...» (Ibid.)

Fadrí sastre, juheu. *Any 1421.*

«Jo, Struch Nassan del Portal, juheu, sastre y juponer, gratis etz. des del dia present al primer d'Abril vinent, y des del dit primer d'Abril á un any... me llogo á vos, Samuel Natan, juheu, habitant en la vila d'Agualada, per treballar en casa vostra de mon ofici, y además per servirvos en totes coses lícites y honestes; prometent no móurem de casa vostra durant dit temps y retornarvos los dies que estés malalt ó ausent: *y en confirmació de sa promesa feu tirar la quinge* (*fecit tirar quingem*): y vos haureu de mantenirme de menjar y beure, estant jo bó, y donarme 16 florins per la soldada de dit temps. Y jo, Samuel Natan, aprovant etz. prometo á vos, Struch Nassan, provehirvos de menjar y beure, estant bó, y donarvos per soldada 16 y mitg florins (dalt diu 16 y no més), *y feu tirar la quinge en confirmació de sa promesa.* Fet en Agualada á XIII de Febrer any dit (1421).—Testimonis: vener. Pere Queralt, mercader, y Guillém Vugastrosa, sastre...» (Ibid.)

Aquest contracte no es d'aprenentatge, sinó de fadrinatge.—Los juheus confirmavan sos contractes *jurant per los deu manaments de la lley de Moyses.* En les escrivaníes solía haverhi una tauleta ó cartell en los quals estavan escrits los dits deu manaments: posant la ma sobre dits tauleta ó cartell juravan los juheus.

Açó de tirar *la quinge*, devía ésser una ceremonia que substituía al jurament esmentat y se feya tal volta quan no tenían á má la tauleta dels deu manaments.

Observació sobre alguns apellidos presos del ofici.—En lo capítol XVII de la present secció, entre'ls comissionats per tatxar los salaris, y aquí en los contractes de aprenentatges trobám los noms y apellidos següents:

Bernat Barber, comissionat pêl salari dels barbers;
Berenguer Ferrer, menescal, comissionat pêl salari dels ferrers;
Arnau Colteller, comissionat pêl salari dels coltellers;
Un tal Corder, comissionat pêl salari dels corders;
Guillém Sastre, de Sta. Pau, se posa per aprenent de sastre;
Francesch Corder, mestre corder, qui pren un aprenent. Será'l meteix comissionat per fixar lo salari dels corders.

Aquesta coincidencia tan notable entre'ls apellidos y lo ofici que exercían los qui'ls tenen, prové de que estám en la época de la formació dels apellidos. Los apellidos son los antichs sobrenoms vulgars. Per exemple: en Bernat era bar-

ber d'ofici; en Berenguer era ferrer; n'Arnau era colteller: donchs lo poble'ls anomenava *en Bernat barber; en Berenguer ferrer; n' Arnau colteller; etz.* y aquests sobrenoms, consolidantse en les respectives families se convertiren ab lo temps en apellidos.

CAPÍTOL XXI

GREMIS Ó INDUSTRIA Y COMERÇ: Companyía fabril de drapería.—Companyía pèl comerç del safrá.—Estat de la vila en 1797 (Edificis civils y relligiosos; personal ecclesiástich y civil).—Total dels gremis d' Igualada.—Importancia dels gremis.

Companyía fabril de drapería. *Any 1283.*

«A. Suau d' Apiera y Bartomeu Malet d' Agualada contractám una societat entre abdós, en la qual jo, A. Suau, poso un capital de xxv lliures barceloneses de tern, y jo Bartomeu Malet, altres xxv lliures de la metexa moneda; que sumen ·L· lliures, á esmerçar en un obrador de drapería. Nos prometém mutuament esmerçar aquest capital á utilitat d' abdues parts. Durará la societat desde la próxima fira de Vilafranca á un any, y deprés encara tant temps com nos sia placent...—Lo guany que Deu nos done, será repartit per parts iguals entre nosaltres dos. Nos prometém l' un al altre ésser fidels y lleals en totes les coses y rendir comptes llealment... Si morís un dels dos durant la societat, lo sobrevivent entregará la meytat del capital y del guany á la persona ó persones que hage designat l' altre company. Testimonis: Ramon Ferrer, Mestre Ferrer y Bernat Sabater.»—(Man. de la escrivanía rectoral, any 1282, etz.)

Companyía pel comerç del safrá. *Any 1337.*

«Guillém Ferrer, Pere Çesmayoles, Pere Gueralla de la vila d' Agualada, per una part: y Guillém Alamany y Pere Bonet, per part altra; fem una companyía ó societat per comprar safrá, des del dia present fins á la festa de Pasqua, á partir per parts iguals lo guany que farém; prometentnos mutuament y jurant ésser lleals y fidels, y treballar tant com podrém en aquest negoci. Volém també que en Jaume Forner, de Barcelona, de tot lo safrá que 's vendrá en aquesta ciutat (Barcelona), per cada lliura de diner que hi guanyarém, hi tinga ell dos sous per son treball, si 'l guany no passa de tres centes lliures. Si 'l guany passa de tres centes lliures, cobrará dits dos sous per

lliura fins á les tres centes lliures de guany social: y d'aquí en avant, del que passe de tres centes lliures, sols cobrará un sou per cada lliura de guany.— Testimonis: Claremunt Riera, G. Riera, Francesch Morató.» —(Man. escriv. rectoral, any 1337) (*a*).

Estat de la vila en 1797.—Per ordre del Govern, donada en Setembre de dit any, se maná á les poblacions que informassen sobre una munior de preguntes encaminades á formar la estadística general d'Espanya.

L'Ajuntament d'Igualada, á 11 Desembre contestá á dites preguntes, y de les respostes n'extrach les interessants noticies següents, completades ab altre informe enviat lo meteix any al Corregidor de Vilafranca:

Edificis civils: Cases habitables, 906.—Adoberíes, 20.—Fábriques de indiana, 4.—Posades, 5.

Edificis religiosos: La iglesia parroquial de Sta. Maria.—Monestir de St. Agustí.—Convent de Caputxins.—Col·legi d'Escolapis.—Capella de St. Bartomeu.—Capella de la Soledat.—Capella del Roser.—Capella dels Dolors.—Capella de Montserrat.—Capella de Ntra. Sra. de la Guía.—Hospital de St. Bartomeu, servit per un hospitaler y sa familia, com en los temps més antichs.

Personal ecclesiástich: Rector.—Un Vicari.—Beneficiats, 19.—Clergues de primera tonsura, 2.—Sacerdots francesos expatriats per la revolució de França, 11.

En lo monestir de St. Agustí: Sacerdots, 9.—Llechs, 2.—Criat, 1.

En lo convent de Caputxins: Sacerdots, 13.—Coristes, 4.—Llechs, 5.—Donat, 1.—Criats, 3.

En lo col·legi de la Escola pía: Sacerdots, 9.—Germans (hermanos) clergues, 6.—Ajudants (operarios), 4.—Sirvents, 2.—Col·legials interns, 25.

(*a*) Lo cultiu del safrá, ara completament oblidat, degué ésser molt important en aquell temps.—En lo *Libre de la Mostaçapharia* (recopilació de 1393) hi ha ordinacions convingudes entre la Vila y lo comte de Cardona, en les quals se parla de *vinyes, çaffranars e olivars; Ordinacions e capitols fets sobre la imposició del çaffrá; que bestiar no sia mes en çaffranars; que niguna persona no gos lançar floraça de bri ne de cabessa de çaffrá en lo vall nou ne prop lo mur e valls nous de la vila* xx *passos*... Segons afirma Corbera en sa *Cataluña Ilustrada* (1510), la nostra regió aventatjava en la cullita del safrá (senyaladament la Segarra y la Conca d'Ódena) á moltes altres d'Espanya. Y es que tot muda: ¿qui's recorda, p. e., de la mel en nostra comarca? No obstant, en la *Descripcion de todas las Provincias, Reynos, Estados y Ciudades principales del Mundo, sacada de las Relaciones toscanas de Juan Botero Benes* (1602) s'hi consigna, que *son notables en calidad y cantidad, las avellanas del Empurdán y la Selva, los piñones y gallipavos del Vallés, las castañas de Vique, las almendras de la plana de Urgel, la miel de Igualada y Manresa*... etz.

NOTA. En la Escola pía (llavors, única escola de la vila) hi assistían: Alumnes de lectura, 400; d'escriptura y comptes, 197; de Gramática, 52; de Retórica, 20.

Personal civil: Advocats, 6.—Escrivans, 7.—Metges, 3.—Cirurgians, 4. —Farmacéutichs, 3.—Menescals, 2.—Comerciants, 2.—Mercaders, 30.—Esculptors, 2.—Pagesos propietaris, 20.—Jornalers pagesos, 538.—Adroguers (confiteros), 4.—Argenters, 7.—Calderers, 16.—Cerrallers, 14.—Armers, 13. —Ferrers, 38.—Calceters y sastres, 36.—Sabaters, 66.—Blanquers, 236.—Parayres, 310.—Texidors de llí y cánem, 75.—Texidors de cotó, 197.—Sombrerers, 90.—Tintorers, 4.—Fusters, cadirers, cistellers, torners y ebanistes, 59. —Cerers, 3.—Fabricants d'ayguardent, 5.—Esquiladors, 3.—Dorадors, 2.— Fabricant de trompes de caça y clarins, 1.—Fabricant de cordes de viola, 1.— Carders, 12.—Agullers, 3.—Cordoners, 5.—Criats ó moços, 29.—Criades, 120.

Estadística personal: nombre d'ánimes de la vila, 6128.

NOTA. En lo nombre de fusters, ferrers, calderers y altres oficis hi van compresos los mestres, aprenents y fadrins.—En aquesta estadística deu haverhi una molt notable ocultació, perqué lo meteix any, en la informació donada en lo mes de Març al Corregidor de Vilafranca se diu que hi havía 200 telers que treballavan llí y cotó, ab 400 obrers ocupats en aquesta fabricació; y en la estadística enviada al Govern pêl Desembre hi constan 197 texidors de cotó y 75 texidors de llí y cánem, que suman 272. La diferencia es notable. Més, en la informació al Corregidor s'hi posan: 60 telers de panyos ordinaris, ab 320 obrers (parayres), y en la informació al Govern sols hi constan 310 parayres.

La estadística dels blanquers está bé: la informació al Govern ne conté 236; la enviada al Governador, va en dues partides; una de 200 obrers ocupats en les 16 adobaríes que treballavan cordovans; no diu quants eran los qui treballavan sola en les quatre restants adoberíes, peró sumats aquests ab los 200, no poden discrepar molt del nombre de 236.

La notable diferencia que havém notat en los texidors de llí y cotó y en los parayres, podría provenir de que en la estadística enviada al Corregidor se comptan homens y dones, y en la enviada al Govern, los homens sols.

La suma total de tot lo personal que consta en la informació donada al Govern, contanthi lo personal ecclesiástich y civil, fins los noys del estudi, encara no arriba á la meytat de les 6128 ánimes que's contavan llavors en la població: es que en la informació detallada de cada ofici, convent, etz., no s'hi contavan les dones, que devían compondre poch més de la meytat de la població total.

Total dels gremis d'Igualada.—A últims del segle XVIII (V. cap. xc de la sec. 1.ª) y principis del XIX, los gremis d'Igualada eran los segúents:

1.er Gremi de St. Joseph, que comprenía fusters, ferrers, cerrallers, mestres de cases, courers, argenters, esculptors, boters, cadirers y espardenyers.

2.n Gremi de St. Isidro, que comprenía los pagesos propietaris y bracers ó pagesos jornalers.

3.er Gremi dels parayres.

4.t Gremi dels blanquers.

5.t Gremi dels sastres y sabaters.

6.e Gremi dels velers, que tenían per patrona á Ntra. Sra. dels Angels, com havém vist.

7.e Gremi de la Sma. Trinitat, que era (pot ésser) lo dels texidors.

8.e Estat de la noblesa, que comprenía molt poques families, y formavan com un gremi á part.

9.e Estat ecclesiástich que comprenía lo clero seglar y 'ls religiosos dels tres convents que tenía la vila.

Importancia dels gremis.—La organisació dels gremis en Igualada, no es antiga. En tota la edat mitjana, los documents no parlan de gremis. La agremiació, opino que fou obra del sigle XVIII.

Quan estigueren organisats los gremis, los Concellers, ó millor l' Ajuntament, en lloch de fer convocacions generals de tot lo poble, convocava solsament als cónsols dels gremis, que verdaderament representavan á tot lo poble, perqué era impossible exercir cap ofici sens estar agremiat.

En aquest concepte, los gremis eran una trava, peró tenian la gran ventatge de protegir al petit industrial, al petit mercader, contra 'l poder del gran capital, de les grans associacions mercantils ó industrials, que com á pexos grossos están devorant als petits. Afavorían lo major repartiment del treball y de la riquesa, quina acomulació excessiva en poques mans, es grossa tara de la llivertat moderna; més imperdonable ara quan la associació de petits capitals pot fer y fa lo que podrían fer los més grans capitalistes del mon.

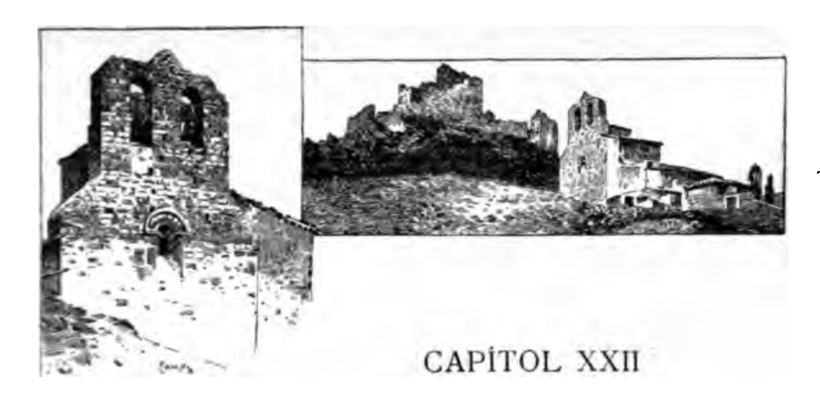
Eran, ademés, los gremis, una garantía pêl consumidor; perque ja cuidavan los cónsols y prohoms que tota obra fos ben treballada y de bon material.

Los gremis s'anomenan també confraríes; mes no s'han de confondre ab les verdaderes confraríes constituídes per l'estil de les que anomenám ara ab aquest nom.

També llavors n'hi havía á Igualada; p. e., la dels jovens, que tenían per patró á Sant Esteve, la dels estudiants y la de les dones, de les quals parlarém més avant.

—

CAPÍTOL XXII

FI DEL ANTICH RÉGIMEN MUNICIPAL: Nova organisació dels municipis.—Creació dels Ajuntaments.—Regidors perpétuos.—Se revocan los nombraments de Regidors perpétuos tornantlos los diners que 'ls costavan.—La vila paga la revocació dels nombraments de Regidors perpétuos.—Regidor degá.—Regidors triennals.

Nova organisació dels municipis. *Any 1714.*—La llarga guerra que sostingué Catalunya contra'l rey Felip V en los primers anys de la penúltima centuria, acabá trágicament ab la rendició de Barcelona, després d'una heroyca resistencia, entranthi l'exércit vencedor á 13 de Setembre del esmentat any 1714.

Dos dies després, lo general Berwick, en nom de Felip V abolí 'l govern polítich, administratiu y económich de Barcelona, y 's pot dir de tot Catalunya, perqué ademés del Concell de Cent y dels Concellers, abolí també la Diputació general, verdadera representació de tots los estaments.

A la abolició del régimen municipal de Barcelona, seguí immediatament la del régimen municipal de tot lo principat. Donchs aquí acaban los honorables Concellers y concell de la vila d'Igualada, víctimes de la ira del vencedor.

A 16 de Janer de 1716 se publicá lo decret de Nova planta, organisant ab nova forma lo govern polítich, económich y judicial de Catalunya, creant la nova Audiencia presidida per lo Capitá General, abolint les antigues vegueríes y sotsvegueríes y creant los corregiments. Llavors fou quan Igualada, perdent sa sotsveguería, passá á formar part del corregiment de Vilafranca.

Se publicá un rigorós decret prohivint tota mena d'armes. Y llavors fou quan morí lo gloriós *sometent* d'Igualada,

per resucitar, emperó, ab nova gloria, en la suprema necessitat de la patria, allá al Bruch, no sens grans treballs per armarse; llavors s'introduhiren les quintes, lo catastro y'l paper sellat, com havém dit en lo capítol LXXXIX de la secció primera.

Creació del Ajuntament. *Any 1716.*—Als abolits Concellers y concell substituhí l'Ajuntament en virtut del decret de Nova planta.

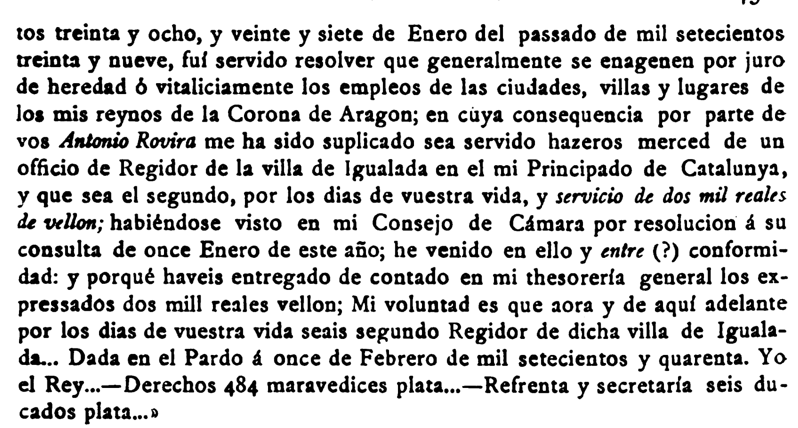
L'Ajuntament se componía del Alcalde major, president, y de sis Regidors.—La Reyal Audiencia era la que elegía als Regidors, peró les poblacions presentavan ternes, y entre les persones contingudes en les ternes eran elegits aquells. Axís se veu en lo següent document:

1728.—«De orden de S. Exa. y Real Audiencia prevengo á las Justicias y Regidores de los lugares del márgen, que en el preciso término de quinse dias formen ternas ó propuestas de Regidores de cada pueblo de los referidos para el año 1729: graduando los sujetos por su carácter, estamento ó oficio y edad, explicándolo en cada uno, y el tiempo ha que no sirven ni exercen oficios públicos: prohibiéndoles rigurosamente el proponer alguno de los actuales Regidores y que sea padre, suegro, hijo, hermano, cuñado, tio, sobrino ó primo déllos, y que ninguno de los propuestos lo sea entre sí... cuias ternas ó propuestas... pasen á mis manos zerradas y selladas dentro el término referido de quinse dias, en la forma que se ha practicado en los años antecedentes... Villafranca y Diciembre 31 de 1728.—D. Ginés Joseph Viar Rodríguez.» (Registre de 1712-1730.)—Aquesta ordre se refería, com se veu, á diverses poblacions, entre elles á Igualada.

1736.—Aquest any (4 Nov.) los Regidors, per ordre del Regent de la Audiencia, comunicada per conducte del Tinent Corregidor, cárrech equivalent al antich sotsveguer, fan dues ternes ó propostes per Regidors, contenint sis noms d'elegibles en cada proposta, ço es, primera y segona proposta, á fi de que la Audiencia elegís los que volgués de les ternes. (Reg. 1731-1739.)

Regidors perpétuos. *Any 1740.*—Era un bon motlle de fer diners lo inventat per Felip V, qui resolgué la creació de Regidors perpétuos, quin cárrech podía obtenirse mitjançant un donatiu al reyal erari, proporcionat á la magnitut del cárrech, com anám á veure:

«Don Phelipe, por la gracia de Dios Rey de Castilla... Por quanto por decretos senyalados de mi real mano de treinta de Desiembre de mil setecien-

tos treinta y ocho, y veinte y siete de Enero del passado de mil setecientos treinta y nueve, fuí servido resolver que generalmente se enagenen por juro de heredad ó vitaliciamente los empleos de las ciudades, villas y lugares de los mis reynos de la Corona de Aragon; en cuya consequencia por parte de vos *Antonio Rovira* me ha sido suplicado sea servido hazeros merced de un officio de Regidor de la villa de Igualada en el mi Principado de Catalunya, y que sea el segundo, por los dias de vuestra vida, y *servicio de dos mil reales de vellon;* habiéndose visto en mi Consejo de Cámara por resolucion á su consulta de once Enero de este año; he venido en ello y *entre* (?) conformidad: y porqué haveis entregado de contado en mi thesorería general los expressados dos mill reales vellon; Mi voluntad es que aora y de aquí adelante por los dias de vuestra vida seais segundo Regidor de dicha villa de Igualada... Dada en el Pardo á once de Febrero de mil setecientos y quarenta. Yo el Rey...—Derechos 484 maravedices plata...—Refrenta y secretaría seis ducados plata...»

NOTA. Aquest Antoni Rovira era batlle nomenat per la vila. Dels dos batlles, un pêl Rey y altre per la vila, que tenía dret á nomenarlo en substitució del monestir de Sant Cugat, com havém vist, lo de la vila continuá després del Decret de Nova planta. Al pendre possessió de la regidoría perpétua, hagué de renunciar á la batllía. (Reg. 1740-1747.)

Altra reyal cédula igual á la anterior s'expedí á favor de Pere Abat, vehí d'Igualada, nomenantlo Regidor tercer perpétuo, mitjançant la quantitat de 2000 rals, que ingressaren en la reyal tresorería (Pardo 11 Febrer de 1740.)

Altra reyal cédula (Pardo á 24 de Març) nomena Regidor perpétuo y *por juro de heredad,* per consegüent ab facultat de transmetre l'ofici de Regidor á son hereu, á D. Joseph Riera, qui será per tota sa vida Regidor primer: al hereu sols li podrá transmetre'l titol de Regidor, no lo ésser *primer.* Pagá á la reyal tresorería 10,000 rals.

Altra reyal cédula s'expedí á favor de Joseph Torelló, nomenantlo Regidor perpétuo quint; pagá pêl cárrech 4000 rals. (Sant Ildefonso á 30 d'Agost següent.)

Altra reyal cédula de Regidor sisé perpétuo s'expedí en Sant Ildefonso lo meteix dia á favor de Jaume Ferrer, qui pagá per ella també 4000 rals.

Finalment altra reyal cédula de Regidor quart perpétuo s'expedí en Sant Ildefonso aquell dia á favor de Joseph Ferrer, qui pagá per ella 4000 rals.—Se veu que'ls qui's llevaren tart pagaren doble. (Ibid.)

1745.—**Se revocan los nomenaments de Regidors perpétuos tornantlos los diners que'ls costavan.**—Los nomenaments de Regidors perpétuos no caygueren en gracia de la vila. Lo cert es que minvavan sa llivertat; perqué no eran nombrats los que proposava en terna la vila, sino'ls qui tenían uns quants mils rals per gastar. La vila, donchs, treballá per desbancarlos y per tornar á la elecció de Regidors temporals per ternes, y ho lográ.

[redacted]

«... por S. M. en treze de Julio próximo passado (1745) fué mandado que, reintegrándose á dichos Antonio Rovira, Pedro Abat en la cantidad de dos mil quatrocientos quarenta y siete reales seis maravedises á cada uno; á Joseph Riera en diez mil quatrocientos sesenta reales treinta y dos maravedises; á Joseph Ferrer, Joseph Toralló y Jayme Ferrer en quatro mil quatro cientos quarenta y siete reales seis maravedises á cada uno, quedan tanteados (cancelados?) dichos sus officios de Regidores perpétuos, y quedan sus nombramientos, exercicios y facultades como estavan antes y se recojen los reales despachos de dichos sus oficios...»

Los interessats entregan llurs nomenaments y cobran dites quantitats protestant que volen los sian restituits integrament los gastos fets per haver dits nomenaments. Lo Rey ne nomena altres per temps d'un any. (Ibid. sessió de 6 de Setembre de 1745.)

La vila paga la revocació dels nomenaments de Regidors perpétuos.

—«Senyor Rey, la vila hi pert ab lo nomenament de Regidors perpétuos. —¿En que hi pert?—Si estám descontents d'ells ó d'algun d'ells, no tenim esperança ni medi de mudarlo, sino ab sa mort.—Ja ho veig: peró ¿cóm ho fem ara que han pagat un munt de mils rals pel nomenament?—Tornarlos los diners.—¿Quí, vosaltres ó jo?—Nosaltres no'ls havém cobrat. Lo just sería tornarlos qui'ls ha rebut.—Si mon reyal erari no tingués tantes atencions... Tornarlos jo es impossible. Si'ls volgués tornar la vila, la cosa s'arreglaría facilment.»—Y'ls torná la vila, aconsolantse cantant aquell troç de salm de David: *Quæ non rapui tunc exsolvebam: me feren restituir lo que no havia robat.*

Axís fou: perqué per obtenir la revocació dels nomenaments de Regidors perpétuos, hagué de manllevar 2800 lliures á Joseph Antoni Lledó, vehí d'Igualada, constituintles en censal. Per pagar les pensions y anarlo redimint de poch en poch, s'acordá fer economíes començant per retallar al batlle de la vila y als nous Regidors, que foren annuals, la meytat de llur salari; donchs los Regidors cobravan salari, com abans los Concellers. (Ibid.)

Los Regidors tornaren á esser elegits per la Reyal Audiencia, de la terna, ó millor de les dues ternes ó grupos de sis persones elegides per la vila, y'l cárrech era annual.

Regidor degá.—En 1755 se demaná á la Reyal Audiencia que en avant, lo Regidor degá fos sempre una persona del braç militar ó noble, que es lo meteix. S'otorgá la demanda á condició de que la vila presentás cada any una

terna de dues persones del dit braç, una de les quals sería elegida. (Reg. 1755-1760.)

Regidors triennals.—En 1780 los diputats y síndich de la vila demanan al Rey que'ls Regidors servescan, no un, sinó tres anys com en altres poblacions del principat, com son Montblanch, Reus, etz. Lo Rey ho otorga ordenant que cada any s'elegescan dos Regidors, y que governen tres anys cada un. La cédula reyal es dada en Madrid á 15 de Juny de 1780. (Reg. 1780-1781, sessió de 28 Setembre.)

[redacted]

SECCIÓ TERCERA

COSTUMS ANTIGUES

CAPÍTOL I

Cóm s' assenyalavan les hores; toch diari de sometent; les ampolletes de les hores (rellotges d' arena).—Horer de Barcelona.—Tochs de campanes per actes civils y relligiosos.—Lo primer rellotge mecánich.—Lo seny del lladre.—Començament dels serenos.

Com s'assenyalavan les hores; toch diari de sometent; les ampolletes de les hores.—Los Concellers llogavan un home per assenyalar les hores, tant del dia com de la nit, ab una campana del campanar.

Aquest home, que solía ésser un sabater ó un sastre, instalaría son tamboret y son vetllador ó tauleta de treball dalt del campanar, al costat de la corda de la campana, per anar assenyalant les hores del dia y de la nit. Y com necessariament, ó de nit ó de dia, havía de dormir, llavors vetllaría en lloch seu y aniría assenyalant les hores sa muller, son fill ó altre per ell.

¿Com se regían per saber exactament quína hora era? —Ab un rellotge d'arena compost de dues ampolletes de vidre, posades boca á boca la una demunt del altre, ben subgectes dintre d'un vestiment de fusta. Les ampolles se comunicavan per un petit foradet que hi havía en la planxeta que separava la boca de la una ampolla de la boca de la altra. La quantitat d'arena fina que hi havía dintre de les ampolles

y'l foradet que separava la una de la altra, estavan graduats de tal manera, que quan tota la arena estava en la ampolla de dalt, tardava una hora, ó mitja, ó un quart en depositarse tota en la ampolla de baix.—Aquests rellotges (també podían contenir ayga en lloch d'arena) s'anomenan en los documents d'Igualada: *les ampolletes de les hores*. Les compravan y arreglavan en Barcelona y en lo monestir de Montserrat.—Lo meteix home qui tocava les hores, tocava á sometent dues vegades cada dia, ço es, matí y vespre. (V. sec. 2.ª cap. III.)

Quan s'errava, ó no tocant á la hora, ó tocant més ó menys batallades de les que corresponían, incorría en ban ó pena de 12 diners.—Vejám un contracte per mostra:

1421.—«Jo, Francesch Plana, sabater de la vila d'Agualada, gratis, etz. Convinch y prometo á vosaltres, vener. Joan Tria, Pere Oller, Perico Ponç y Perico Solanelles, Concellers de dita universitat en lo present any, que començant en la próxima festa de la Circumcisió y durant los dos anys immediatament següents, tocaré bé y exactament la campana de les hores de dita vila de dia y de nit, vetllant ó fent vetllar totes les nits y ab tal atenció que, Deu ajudant, sien assenyalades exactament. Y si per cas incorrés en error en lo nombre ó altrament, vull y consento en que per cada errada se'm desconte dotse diners del meu salari... També convinch y prometo que durant dits dos anys cada dia dues vegades, ço es, matí y vespre repicaré ó faré repicar á sometent, segons fins ara es acostumat. Y si s'escau haverhi crit de *viafós* tant en la vila com en lo terme, ó en altre lloch, en força del qual los vener. batlles ó sotsveguer de dita vila hagen d'exir ab sos súbdits en persecució dels malfactors ó delinqüents, ó per altre motiu; repicaré ó faré repicar les campanes ó esquelles del campanar ó cloquer fins que dits vener. batlles ó sotsveguer ab llur comitiva hagen tornat á la vila. Y si no faig açó vull y consento en incorrer en pena de cinquanta sous cada vegada... Pero vosaltres, dits vener. Concellers, me donaréu de soldada deu lliures cada any ab tres pagues... Fet á 17 de Desembre del any de la Nat. del Senyor M·CCCC·XXI. Testimonis: Pere Genovés, Pere Sala y Pere Rosseta, escrivans de dita vila d'Agualada.» (*L. Univ.*)

«Jo, Francesch Plana, sabater de la vila d'Agualada, tocador de la campana de les hores de dita vila, confesso y regonesch que vos, Joan Tria, síndich y bosser l'any present de la universitat de dita vila, m'haveu pagat y entregat quaranta sous de moneda barcelonesa de tern, en paga d'aquella major quantitat que'm fou promesa per tocar dites hores... 27 Abril de 1422...»

—Dit Francesch Plana, feu y firmá una altra ápoca semblant, de sis sous barcelonesos que rebé del dit vener. Joan Tria, síndich y bosser, y se li devien, ço es, tres sous per *haver anat al monestir de Sta. María de Montserrat* per fer arreglar les hores d'arena; y altres tres sous que dit Francesch Plana bestragué y pagá per lo dit adop de les dites hores (ó rellotge d'arena)... (Ibid.)

En 1430 era Pere Trescoll qui s'encarregá de tocar les

[redacted]

hores y á sometent ab los metexos pactes y'l meteix salari de 12 lliures, com en Francesch Plana, qui, lo meteix any 1430 ven á la universitat, pêl preu de vuyt sous, *unes ampolletes de les hores*.—2 Janer. (Ibid.)

En 1439, lo síndich paga 11 sous á Antoni Massana per haver aquest comprat en Barcelona *les ampolletes de les hores*. (Ibid.) Lo meteix any 1439 s'encarregá de tocar les hores ab los metexos pactes que sos antecessors, Joan Maynar, sastre de Bruxelles, ducat de Brabant, regne d'Alemania. Ho feu un poquet més barat, per 11 lliures 10 sous; deu sous menys. En 1440 se n'encarregan Pere Jagot, sastre, y sa muller, per 8 lliures 16 sous l'any. (Ibid.)

Horer de Barcelona.—En 1451, 24 Octubre, los Concellers escriuen al seu síndich, Pere Pons, qui llavors se trobava en Barcelona:

«... Del fet de les hores, som de parer que preu per preu les comprets noves; é si plasent vos será, portar les *al horer de Barcelona*, é ques cotassen (cotejassen ó afinassen) ab aquelles que ell empra cotidianament...» (Ibid.)

Tochs de campanes per actes civils y relligiosos. *Any 1480*.—Aquest any los Concellers s'avingueren ab lo vicari, mossén Bernat Puiggròs, per llogar campaners que tocassen tant pèls actes civils com per les funcions relligioses. La vila pagava 9 lliures y'l vicari 6.—Los campaners eran dos aquest any, March Catarro, sabater, y Bernat Sastre, parayre. S'obligavan:

1.er á tocar totes les hores, tant de dia com de nit, *seguint lorda de les ampolletes*, ab l'acostumada pena per cada errada ú omissió;

2.n havían de tocar cada dia á *matines*, *prima*, *missa major*, *tercia*, *mitjorn*, *vespres*, *completes*, *é les oracions*, *ço es*, *del migjorn é de la avemaría al vespre*. Havían de tocar á tempestat, á combregar, extremunció, enterros, albats, funerals, professons;

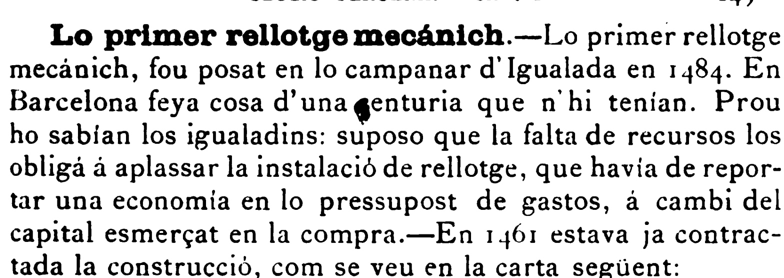
3.er havían de tocar á sometents, incendis, á capítols de confraríes, guayta ó'l seny del lladre;

4.t podían tocar ó dexar tocar als jóvens per sposalles, benediccions, noces;

5.t havían de portar la creu parroquial en les professons, provehir d'ayga les piques de la ayga beneyta y de batejar;

6.e havían d'enramar la esglesia les festes acostumades;

7.o estavan exemps de sometents y de guayta, *com ja ells stiguen en continua guayta*. (*L. Univ.*)

Lo primer rellotge mecánich.—Lo primer rellotge mecánich, fou posat en lo campanar d'Igualada en 1484. En Barcelona feya cosa d'una centuria que n'hi tenían. Prou ho sabían los igualadins: suposo que la falta de recursos los obligá á aplassar la instalació de rellotge, que havía de reportar una economía en lo pressupost de gastos, á cambi del capital esmerçat en la compra.—En 1461 estava ja contractada la construcció, com se veu en la carta següent:

«Al molt honrat senyer en Bernat Vidal, rellotger de Barcelona.—Honrat senyer. Bé creém havets á memoria la concordia é capitulació feta é fermada entre los precessors (sic) nostres, Consellers de aquesta vila de una part, é vos de la part altre, sobre la obra del relotge per vos fabricador á obs del campanar de aquesta vila, é lo temps dins lo qual devía ésser fabricat; é axí mateix la pensió annual pactada, ésser vos donada per aquesta vila. E jatsíe la dita concordia sia entre nosaltres é vos, feta é fermada; fins açí vos, senyer, no havets curat ne creém menys entés en fer ne complir lo dit obre: de quen restam assats maravellats, attesa la vostra gran fervor é voluntat que móstravets en voler fer la dita obra. Per qué, honrat senyer, vos pregám eus encarregám vullats complir lo dit obre, é tenir é servar la dita capitulació que es entre nos é vos. En altre manera, vos fem cert que axí de la fabricació del dit rellotge, com encare dels interesses (danys) é despesa que fins açí havém feta é daçí avant covendrá soportar é fer en aquesta universitat, en ffer tocar les hores, ultra la vostra annua pensió, ne haurém esmena é reintegració de vostres béns. E de açó, senyer, nos haurets dada vos causa, qui en vostre obrar sots stat tardívol é negligent. Certifficam vos, que de altre mestre é home bé scient podiem haver perfecció del dit obre ab tant bon aventatge com de vos havém: pero per no desexir nos dels dits capítols, non havém volgut scoltar negun partit, ans volém haver la fí de aquells. E perqué conegats la nostra voluntat, vos havém volguda fer la present perqué no penseu se haiau per oblidat. E ab tant, lo bon Jesus sia vostre endreça.

»Los Consellers de la vila de Agualada á vostra honor prests.» (*L. Univ.*) No hi ha data: está entre les de 3 y 13 Agost de 1461.

No fou aquest Bernat Vidal lo constructor del primer rellotge, sinó Jaume Ferrer, com se veu en lo següent albará:

1484.—«Jo, Jaume Ferrer, rellotger ciutadá de Barcelona, confesso y regonesch que vosaltres, vener. Pere Claramunt y Melcior Reiadell, col-lectors de la talla en l'any M CCCC LXXXIV, dels diners de la dita talla me haveu pagat y entregat vuyt lliures barceloneses, per resta de aquelles *cinquanta lliures que la universitat de la dita vila devie á mon pare y á mi per rahó de la fabricació del rellotge á obs de dita vila fet y fabricat...»* —L'albará es del 8 de Març de 1490, pero lo rellotge degué esser fet en 1484, com indica 'l text.

En dit any, encara Joan Pasqual, parayre, cobrá del bosser Golçalvo de Tries 20 sous, part del salari *de tocar les ho-*

res.—Donchs en 1484 degué posarse lo primer rellotge mecánich en lo campanar d'Igualada, en substitució del pobre que ab *les ampolletes de les hores* á la vista, les anava assenyalant á batallades.

Lo seny del lladre. *Any 1452*.—Lo seny del lladre era un toch de campana que's feya al cap-vespre. Per broma devía dirse'n *lo seny del lladre*, com si diguessen que al fer aquell toch començava la nit, la hora dels lladres. ¿Perqué's tocava lo seny del lladre? Ho diu clar lo següent document, afeginthi, que aquest toch era'l senyal de començar la guayta ó sentinella de nit.

«Are hoyats queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada per lo molt alt Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, á instancia é requesta dels honrats Consellers, per sobre tota occasió de bregues é occasió de descusions é inconvenients que facilment seguir se poden en la dita vila é entre los habitants en aquella, han volgut é ordonat que daquí avant se toch *lo seny del ladre* vulgarment axí apellat: é que aprés lo dit seny tocat será, neguna persona stranya ne privada no gos portar armes vedades, ne portar balestes teses é no teses, ab lum ó menys de lum, sots pena de LX sous é de perdre les armes. Item més, volen é ordonen que daquí avant neguna persona stranya ó privada no gos ne presumescha anar de nits per la vila, pus lo seny del ladre aurá tochat, sens lum, sots pena de V. sous... de les quals penes... sian guanyades é adquirides als dits honrats batles, ultre les dites armes. E guart si qui á guardar sía, que amor alguna lo contrafahent non haurá.»—Publicada dimecres 8 Març de 1452. (*L. Univ.*)

Començament dels serenos.—Sessió del Ajuntament de 4 Octubre de 1798.

—«Haviéndose hecho presente el memorial de diferentes individuos de esta villa de fecha de este dia, en solicitud de que se nombren veladores dichos *Serenos* en esta villa; para los fines que en el dicho memorial se propone: han acordado dichos señores remitirse el dicho memorial á S. Exa. el Exmo. Sor. Capitan General para la correspondiente aprobacion.» (Registre de dit any.)

[redacted]

CAPÍTOL II

Un trovador.—Música: dos trompadors y un timbaler que sona 'l floviol.—Vestit uniforme y salari dels trompadors.—Dies en que sonavan los músichs ó joglars.—Los músichs acompanyan á tots los viátichs.—Bon sant, bona vigilia.—Crida que 's fa per Carnestoltes.—Se privan les alegríes de Carnestoltes per una gran sequedat.—Crida per la Setmana Santa.

Un trovador. *Any 1341.*—Alguns céntims donaríam per veure y escoltar al trovador que en 1341 se presentá en Igualada, merexent que'ls Síndichs, antecessors dels Concellers, li fessen present d'un brial.—¿Quín era son art de trovador? ¿Feya versos? ¿los cantava acompanyantse ab lo llahut? Axís ho crech. No tinch d'ell y de ses habilitats més noticia, que la següent ordinació d'un concell general de la universitat del any 1341:

«Item volgué dita universitat que'ls dits Síndichs donassen un brial á un home de St. Pere d'Aguiló *qui era trobador de llengua* (qui erat trobador de lingua).» (*L. Univ.*)

Música: dos trompadors y un timbaler que sonava'l floviol.—Aquesta era la copla de música igualadina, durant segles; ço es, dos tocadors de trompes, anomenats *trompadors*, y un timbaler, quí, tot tocant lo timbal, sonava'l floviol. Encara al principi no hi havía més que'ls trompadors: lo timbaler-flovioler fou afegit poch després.

Les noticies sobre'ls trompadors pujan al any 1340, y están en lo primer volúm del Llibre de la Universitat les més antigues.

[redacted]

Vestit uniforme y salari dels trompadors.— Los Síndichs afirman en 1.er de Janer de 1340 que «foren entregats á Guillém Puigginer y Antoni Ferrer, joglars (músichs) de dita vila, noranta un sous barcelonesos que'ls jurats del concell los havían concedit per vestit.» (*L. Univ.*)

En concell de tota la universitat ajustat á 11 de Novembre de 1341 fou ordenat: «que'ls Síndichs compren vestits per los dos trompadors, que anirán vestits d'un meteix panyo...» En altre concell se mana que se'ls paguen les costures dels vestits.

En aquest temps, segurament no se'ls dava altre salari de part de la universitat que'ls vestits d'uniforme; mes tindrían estrenes. No's parla del timbaler.

En 1346 la universitat lloga per trompadors á Galcerán Mestre, de Banyeres, y á Guillém de Prenafeta, de Vilanova d'Escornalbou, donantlos per un any quatre canes de bon panyo y 20 sous á cada un: les vuyt canes de panyo costaren cent sous. Si s'havían de pagar les costures, poch devía quedarlos dels 20 sous.

Dies en que sonavan los músichs ó joglars. *Any 1399.*—Antoni Querol y Bernat Matoses, trompadors, y Perico Steve joglar (era'l timbaler-flovioler), se llogan per cinch anys á la universitat d'Igualada, pêl salari de 80 sous: ells se pagarán lo vestit. Sonarán:

«Primerament... rondant la vila... en les festes de Corpus Christi, y de St. Bartomeu... y en les fires...; cada any, des de la festa de Sta. María d' Agost á Sta. María de Setembre, cada dimecres, mentres se fará 'l mercat, sonarém per la vila...; acompanyarém les professons sonant...; sonarém en totes les festivitats (extraordinaries) y solaçes que's facen en la vila, ja per la vinguda del Rey, ó de la Reyna, ó del Primogénit d' Aragó...; en totes les crides (solemnes) quan ho manen los senyors oficials ó la universitat de la vila...; seguirém la bandera de la universitat sempre que isque de la vila en host reyal ó vehinal, ab tal que la vila nos face la vida mentres siam fóra ab la host...; servirém als particulars en noces, si volen llogarnos ab lo corresponent salari, preferint sempre los de la vila als forasters...»

Se reservan les estrenes ó lo que recullirán en les taules (dinant) dels particulars, ó dels que'ls donen alguna cosa durant les fires, mercats, passades de les festes, etz.—Sols en aquest contracte trobo que tocassen en los dies de mercat, desde Ntra. Sra. d' Agost á Ntra. Sra. de Setembre.

En 1419 se feu lo contracte següent: — «Convengut es entre los honorables Consellers de la vila Dagualada, de una part, é en Pere Rajolí de la vila Dagualada, é en Ffrancesch Muntanya del terme del Bruch, trompadors; é Nanthoni Morera, juglar, natural del terme de Gravalosa, que los dits Pere Rajolí, Ffrancesch Muntanya é Nanthoni Morera servesquen la universitat de la dita vila Dagualada é los singulars daquella, é açó per ·v· anys primer vinents, qui començarán en la festa de sent Joan del mes de Juny propvinent, ço es, que farán contínua residencia é habitació en la dita vila Dagualada per tots los ·v· anys.

«Item que los dits trompadors é juglar toquen é sien tenguts tocar en les festes de Jesu Christ, de sent Johan, de sent Barthomeu, de fira Dagualada, é de festes de Nadal, de Ninou, Daparici, de Pasqua, de Cinquagema, é en totes professons, é en tota host ó cavalgada reyal é vehinal, é en fer totes crides reyals ó de solaç que la vila agya á fer: é açó sens tot selari: salvant que puguen en les dites festes é de fira anar per les taules.

«Item que si tocarán á noces ne solaces dins la dita vila, quen agyen entre tots tres XI sous barcelonesos per cascuna jornada é lur messió de menjar é beure: é mentre en la dita vila los agyen mester per noces ó per solaçes, ells no gosen anar tocar de fóra la vila: pero quels ho agyen á dir de VIII jorns abans: é si la messió nols volrán fer, quels agyen á donar entre salari é messió XVI sous VI diners.

»Item que si lo novi ó la nuvia vendrá ó irá fóra la vila de dues legües ó de menys tro en una legua, que agyen per lur salari entre tots tres XVI sous VI diners é lur provisió de menjar é de beure.

»Item que altres juglars no gosen tocar en la dita vila sino ells, si donchs no eren xeremies ó struments de corda.

»Item que los honorables Consellers, per part de la dita universitat donen é sien tenguts donar als dits trompadors é juglars per lur salari, ço es per cascun any CL· sous, ço es, á cascun L· sous en les festes de Nadal cascun any sens tota dilació.» 12 de Juny. (*L. Univ.*)

En 1449 los Concellers, per acort del concell llogan per trompadors á Antoni Cornet y Joan Tribeç, y per timbaler á Antoni Juglar, aquest de la Pobla de Claramunt, los altres d'Igualada. Los donan 65 sous.—Haurán de sonar en les festes següents:

De la Concepció de la verge María; Nativitat del Senyor; Epifanía; Circumcisió; Sta. María de Febrer; Pasqua de Resurrecció; Pasqua de Pentecostés; Ascensió del Senyor; Corpus Christi; Sta. María d'Agost; St. Bartomeu; en les fires, y Tots Sants.

En l'albará de 20 sous que cobrá Antoni Morera, lo joglar, diu que'ls cobra per son salari *de sonar lo floviol y lo tambor.*

Los músichs acompanyan als viátichs.—En concell general de 26 Març de 1706 se resol:

[redacted]

«Item sobre la súplica presentada per Joseph Bas, menor de dies, Francisco Bas, Daniel Carreras y Geroni Carreras, contenint en substancia sie del agrado de est savi concell donarlos quişcun any quatre reals de vuyt, eo sinch lliuras dotse sous, que mediant dita paga se offerexan, tocant ab sos instruments, acompanyar á la Divina Magestat totas las vegadas y en qualsevol ocasió ques dignará eixir per viátich, menos ques trobassen fóra de la present vila, que per rahó de la distancia noy poguessen ser á temps: y haventse dita súplica presa per proposició, lo dit concell ha determinat y resolt que sels donen set lliuras quiscun any, ab tal que ademés de assistir tocant als combregars, així com ells diuen, que tingan també obligació de tocar los dias de St. Faust y de St. Roch.» (Registre 1700-1711.)

Com se veu aquí, la colla havía aumentat d'un.—En circumstancies extraordinaries solía reforçarse la petita copla igualadina ab la d'algun poble vehí, com la de Castellolí en la vinguda dels reys Alfons V y sa muller D.ª María en 1419. (V. cap. XXVIII, de la sec. 1.ª)

Bon sant, bona vigilia. *Any 1451*.—En la crida següent se veu que la festa començava en sa vigilia, obligant á abstenirse de treballar des del toch de la Ave-María del vespre.

«Are oyats... Encareus fan més á saber los dits honrats batles, á instancia é requesta dels honrats Consellers, que tots barbers, sabaters, sastres, texidors, ferrers é altres menestrals, en los dies de dissapte, de vigilies de Nadal, de Pascha, de Cinquagesma, de nostra dona sancta María é de vigilia ó dejuni de quals sevol sancts de paradís, encontinent lo seny de la oració angelical haurá tocat, haien é sien tenguts tancar los obradors é no obren de lur offici ab lum; é en los dies dels diumenges ne festes dessús dites no obren de lur offici, sots pena de una liura de cera per cascun ó per cascuna vegada que será contrafet, guanyadora á la illuminaria de la sgleya de la dita vila:• de la qual pena los contrafahents sapien que amor no haurán alguna.» Publicada á 14 Nov. de 1451. (*L. Univ.*)

Crida que's fa per Carnestoltes. *Any 1566*.

«Ara hoiats queus fa hom á saber de part dels honor. batles de la vila de Agualada, á instancia y requesta dels honor. Consellers de dita vila, que no sie persona alguna de qual se vol grau ó condició sien, que no gos ni presumesque aquests dies deací á Carnestoltes desfraçar se ni anar desfrasats del toch de la oració en lla, sots pena destar trenta dies á la presó y la roba perduda sens misericordia alguna.

Item que tabal nos puga tocar, ni algú ballar á dit só de tabal de dita hora en lla, sots pena de star deu dies á la presó.

Item que no sia algú que gos anar per la vila de nou hores en avant que no sia necessitat, sots la dita pena de star deu dies á la presó.

[redacted]

«Item que no sia persona alguna que gos portar armes de ninguna manera de nits ni de dia, sots la matexa pena y les armes perdudes.» Publicada á 3 de Febrer de 1566.

Se privan les alegríes de Carnestoltes per una gran sequedat.—En temps de calamitats públiques se sospenian les alegries de Carnestoltes, com havém vist que's feu durant la guerra contra D. Joan II en 1468. (V. cap. LX de la 1.ª secció.)—Axís també's prohivexen les alegríes de Carnestoltes en 1566, quan la vila y comarca estava afligida per una gran sequedat. (V. cap. LXXIX de la 1.ª sec.)

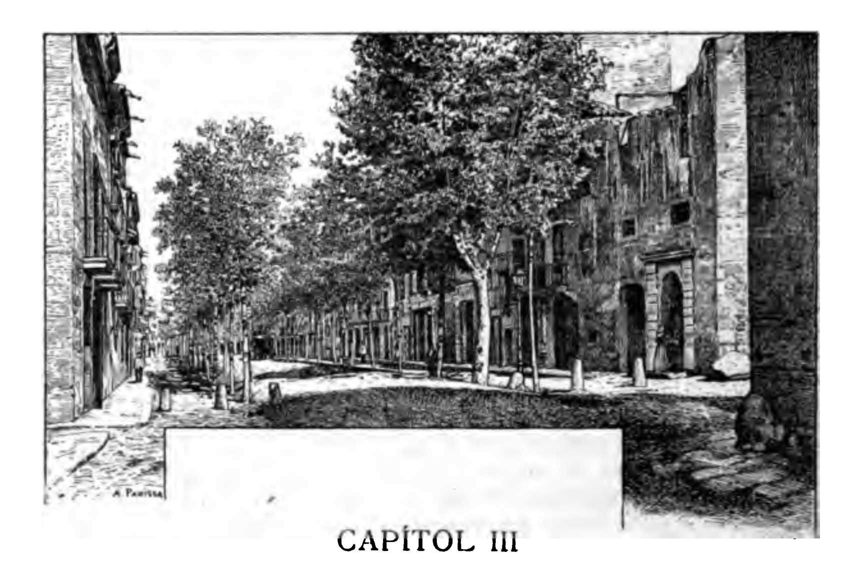
«Ara hoyats queus notifiquen... que desta hora en avant no gosen ni presumesquen ballar, dansar, cantar á ninguna manera de jochs ni balla de Carnestoltes de dia ni de nit, palesament ni amagadament, directament ni indirecte gosen ni presumesquen fer ningunes desfreçes ni altres burles per ninguns lochs ni cases de dita vila, sots pena, los homens de star en la presó á coneguda de dits officials y Consellers, y les dones á pena de deu sous per quiscú é per quiscuna vegada que será contrafet: ni tirar taronjades, segó, ni bruticies ningunes, sots la dita pena: é guart si qui guardar si ha, que de dita pena amor ni gratia no haurá.» Publicada á 19 de Febrer de 1566. (*L. Univ.*)

En aquestes crides se veu en que consistían les antigues alegríes de Carnestoltes: balls y dançes á so de tabal (y segurament altres instruments), falles ó fochs pêls carrers, disfreçes, tirar taronges (taronjades), segon (segonades) y altres bruticies...

Crida per la Setmana Santa. *Any 1409.*

«Are hoyats quèus fan assaber los honrats batles de la vila Dagualada per lo Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, que com cascun fell crestiá sia tengut en aquests dies sants, en los quals se fa comemoració de la passió del Fill de Deu gloriós, qui carament ab la sua preciosa sanch en larbre de la vera creu volch rembre humana natura, de entendre en devotes oracions é esser en los divinals officis, jaquint les coses mundanals é cessants de tots mals juraments, é de tot joch, qui es acte diabolical. Per qué los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, dien é manen á tuyt generalment, que demá, que será lo dia de divendres sant, é lo dia seguent, que será lo dissapte de Paschua, no gosen jurar de Deu ne de la gloriosa verge madona sancta María, mare sua, negun jurament, ne gosen jugar á negun joch de daus, sots pena de x sous per cascuna vegada que será contrafet: de la qual pena sapien que amor non trobarán neguna: é si no han de qué pagar la dita pena, sapien que starán en la presó tres dies á pa é aygua.» —Publicada Dijous Sant, 4 Abril de 1409, pêl nunci Joan Sala. (*L. Univ.*)

[redacted]

CAPÍTOL III

Les grans festes de Corpus: Crida convidanthi als forasters.—Crida de la vigilia: neteja de carrers; enramada; manament de dexar lo dol; disposicions pêls entremesos.—Jochs, entremesos ó representacions: La Vibria ó 'l Drach.—Los castells del Paradís y del Infern.—Entremés de St. Miquel ab los diables.—Altre castell del Infern.—Se prohiveix una representació escandalosa.—Prohivicions ecclesiástiques semblants.—Representació de la Verge María.—Castell de Sta. Magdalena: Adam, Eva y l'Angel xerobí.—Gegants.—Lo ball de la Turquía ó de la Patera.—Cavalls Cotoners.—Ordre de la professó.—Ventalls pêls Concellers y prohoms.

Les grans festes de Corpus.—La vila d'Igualada rivalisava ab les capitals en la solemnisació de les festes de Corpus. Nomenava administradors especials per cuydar d'elles. Los *jochs*, *entremesos* ó *representacions* de misteris ó de personatges del antich y del nou Testament, que s' interposavan en la professó, feyan d'aquesta una especie de comedia de gran espectacle no pas ben propria d'un acte relligiós, peró molt del gust de la gent d'aquella época, en que les costums eran prou paganes y les creencies ardorosament relligioses. Monstruosa barreja de sagrat y de profá, de la qual se'n conservan encara algunes reliquies en los gegants, cap-de-llupia, etz., que hagué de prohivir la Esglesia. Aném, donchs, á veure com la vila celebrava la gran festa.

[redacted]

Crida convidanthi als forasters. *Any 1405.*—Segurament, encara que no consta, s'escullía un día de mercat per fer la següent crida convidant als forasters á les grans festes de Corpus:

«Are hoyats queus fa hom á saber á tuyt generalment, que com á honor del Cors preciós de Jesu Christ sia stat ordonat ques faça gran festa é solempne professó en la festa de Jesu Christ prop sdevenidora, segons ques es acustumat, é sia propósit de fer en honor é reverencia de la dita professó bels é solempnials jochs en la vila Dagualada; qui lo dit dia volrá venir en la dita vila, veurá los dits bels jochs ques farán en la dita professó é guanyará grans indulgencies é perdons.»—No hi ha data: está entre les de 2 y 11 de Juny de 1405. (*L. Univ.*)

Crides de la vigilia: neteja de carrers; enramada; manament de dexar lo dól; disposicions pels entremesos. *Any 1402.*

«Are hoyats, queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada per lo Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, que demá, que será la festa del preciós Cors de Jesu Christ, que tota persona que sia destinada als jochs ó sollempnitat ques fará lo dit dia de demá en honor é en reverencia del preciós Cors de Jesu Christ, que com la trompeta tocará per lo sayg, vagen en lo loch on son destinats, per apparellar se als dits jochs ó sollempnitat, é aprés que sien aparellats, sen vagen al monestir de sent Agostí dins los termens de la dita vila construit, del qual monestir los jochs partirán.

»Item vos fan á saber los dits honrats batles, á requesta dels dits honrats (Concellers), que neguna persona que no sia destinada á ésser en los dits jochs ó sollempnitat, que nos gosen mesclar en los dits jochs ó sollempnitat, sots pena de x sous.

»Item que tota persona de la dita vila, per honor é reverencia del Cors preciós de Jesu Christ, agranen, nedegen (escombren, netegen) é reguen lurs entuyans é aquells empalien é enramen axí com mils porán.

»Item que á tota persona á qui es stat manat per los dits honrats Consellers de desar taules é pedriços ó altres coses que façen nosa als dits jochs é professó é sollempnitat, que per vuy tot dia ho desen é... les dites taules é pedriços sots pena de ·v· sous.»—Publicada dimecres 24 de Maig de 1402. (*L. Univ.*)

1409.—«Are hoyats queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, á tot hom é á tota dona de la dita vila, que per honor é reverencia del preciós Cors de Jesu Christ é de la sancta professó ques fará demá, que per vuy tot dia sien desades totes vigues, fusta, pedres é tots munts de terra que stiguen en lurs entuyans é aquells entuyans agranen é reguen en guisa que la solempnitat dels jochs quis farán á la sancta professó, pusquen passar sens negun embarch.

[redacted]

»E no res menys... que demá per lo matí empalien lurs portes é les parets del front dels lurs alberchs, é enjonquen (cubresquen de jonchs) é enramen lurs entuyans, *é no res menys tot hom é tota dona jaquesque é pos tot vestit de dòl que porten*, sots pena de L· sous.

»Item vos fan saber los dits honrats batles, á instancia dels dits honrats Concellers, á tota persona de la dita vila qui aja alberchs, exides, vinyes, ne camps qui hisquen en lo camí general de sent Agustí entrús al portal del mur nou de Cap de vila, que per vuy tot dia nedegen, aytant com té lur façana, lo dit camí, de pedres é altra broça quey sia, en guisa que los jochs, qui partirán del monastir de sent Agustí, pusquen passar sens negun embarch, sots pena de L· sous.»

1409.—«Are hoyats queus fan á saber... que neguna persona axí stranya com privada nos gos metre en los jochs com la professó se fará é anar entre aquells dels jochs, sino aquells qui hi son deputats, sots pena de L· sous.

»Encareus fan á saber... que negun hom axí strany com privat, mentre que la professó se fará, no gos portar en la dita vila negunes armes, si donchs non son coltell ó daga, exceptats aquells dels jochs que pusquen portar aquelles armes que haurán mester en los dits jochs. E no res menys que neguna persona qui sia dels dits jochs qui port balesta, que la aja á portar descollada sots la dita pena de L· sous.»—Abdúes son de la vigilia del Corpus del esmentat any 1409. (*L. Univ.*)

Aquestes crides se feyan ab gran solemnitat en los llochs acostumats de la vila y á so de trompes, de tambor y de flo-viol, com ho diu expressament la del any 1449, en la qual se repeteix lo manament singular de *jaquir lo dol... no contrastant que per qualse vulla persona axi pare com mare tinguen dol.* (11 Juny de 1449.—*L. Univ.*)

Jochs, entremesos ó representacions: La Vibria ó'l Drach. *Any 1402.*—En aquest any lo concell ordena que'ls Concellers s'avingan ab l'hostaler Antoni Ferrer, sobre la quantitat de diner que se li haurá de donar per aquella obra que construí per la festa de Corpus Christi, y que li paguen. (*L. Univ.*)

No diu quina obra es la que feu en Ferrer; peró á 22 de Novembre de 1404, lo meteix hostaler Antoni Ferrer firma albará de 51 sous *pêls treballs que feu en la Vibria per ell construida per la festivitat de Corpus Christi.* (Ibid.)

La Vibria ó Drach d'Igualada no devia ésser menys ben feta que la de Barcelona: los igualadins no n'estarían contents. Qui sab si sentirían dels forasters que venían á veure la professó de la vila alguna brometa que'ls ferís l'amor pro-

pri. Donchs era qüestió d'honra fer una Vibria com cal.— ¿Quí hi ha en la vila que sía capaç de fer una Vibria tan viva com la de Barcelona? Ningú com l'apotecari Antoni Ferrer: donchs que vaja á Barcelona per veure com está feta la seva Vibria, y que la faça com aquella.

Açó degué resoldre'l concell en 1402, y l'hostaler y apotecari (que tots dos oficis feya), Antoni Ferrer, cavaller en lo rocí d'en Pere Martí, texidor, marxa cap á Barcelona *per veure com estava feta la Vibria de dita ciutat y altres coses ó jochs que's fan en la professó de Corpus Cristi* (*a*).

Los castells del Paradis y del Infern.—No fou la Vibria l'únich objecte del viatge d'Antoni Ferrer, sí que també altres jochs ó entremesos, entre ells un anomenat *lo castell del Paradís*. Consta en lo següent albará:

«Jo Antoni Ferrer, apotecari de la vila d'Agualada, confesso y regonesch que vos Pere Artigó, que l'any passat éreu síndich y bosser de la universitat de dita vila, m'haveu entregat y pagat 110 sous que se'm devien perqué pèls jochs de Corpus Christi fiu un castell anomenat *Parabís*, que jo metex pintí: per la qual obra me fou adjudicada aquella quantitat...» (*L. Univ.* de 1406.)

Del *castell del Infern* no'n tinch altra noticia que la que se troba en una carta dels Concellers á mossén Bartomeu Sellent, secretari de la Reyna, la qual copiaré més avall. —Sería un castell que faría joch ab lo Paradís, aquest ple de ángels y altres personatges celestials y aquell ple de dimonis.

Entremés de Sant Miquel ab los diables.—Consta en los comptes de la universitat y en la següent carta:

«Al molt honrat senyer en Johan Daranda (d'Aranda), en Jorba.

»Molt honrat senyer: per honor de la festa de Corpore Christi en aquesta vila se fan alguns entremesos, entre los quals sinch fa lentremés de sent Miquel ab los diables. Per lo qual havém mester un arnés blanch. Es nos stat dit que en poder de mossén Manuel de Rejadell (senyor de Jorba) sería larnés de mossen Guimerá, lo qual jans ha servit daltres vegades mentre era açí en casa den Ffalip Ferrer. Nosaltres ne voliem scriure á mossen Manuel: mas aprés com havém pensat que vos hauréu potestat de ell de maiors coses

(*a*) Consta en l'albará firmat per dit Pere Martí, que pêl lloguer del rocí cobrá 11 sous. (*Lib. Univ.*)

[redacted]

que aquesta, é axí matex que tot ço que vos feu ell ho ha per fet, é perque lo temps es curt; havém deliberat fer vos la present, volent vos pregar affectuosament vos nos vullau fer apler del dit arnés: é será cosa que ultre lo mérit que naureu de nostro Senyor Deu Jesu Christi, encareus ho haurém á singular gracia. E de vostra intenció fer nos en resposta per lo portador de la present. E no pus, sino que si algunes coses de nosaltres vos son plasents, que ordeneu á vostro voler. Scrita en Agualada á XVIII de Juny, any M CCCC LI.

»Los Concellers de la vila de Agualada á tot vostre voler prests.» (*L. Univ.*)

NOTA. En 1474, Joan Tria, ballester, cobra del bosser 50 sous que li foren promesos *pél entremés dels diables per la festivitat del Corpus Christi prop passat.* (Ibid.)

Altre castell del Infern. *Any 1475.*—Aquest any, lo concell general en 25 d'Abril ordená que fos desfet lo molí de sanch que s'havía construit durant la guerra del rey don Joan II, perque no era possible anar á moldre als molins de ayga, y volgué dit concell que'ls materials fossen venuts, esmerçant son valor *en la edificació del castell del Infern, lo qual es deliberat fer á obs de la festa de Corpore Christi, é que lo dit castell del Infern, é altres si daqui avant se farán, sien conservats en la dita casa, segons en passat era acostumat.*—La casa de que parla, era l'edifici ahont hi havía instalat lo dit molí de sanch.

Aquest sería un segón castell del Infern, perqué consta que en 1453 n'hi havía un altre que devía haverse inutilisat.

Se prohiveix una representació escandalosa. *Any 1453.*—Es una prova del baix nivell de la moral pública en aquella época, lo fet escandalós de anar en la professó de Corpus hómens enterament nuus ó despullats, y no sols en la professó, sino que ja rondavan per la vila lo vespre de la vigilia. Ho sabé la reyna dona María y escrigué al sotsveguer, concellers y prohóms la següent filípica:

«María, per la gracia de Deu Reyna Daragó... lochtinent general del molt alt é molt excellent Senyor lo Senyor Rey marit é senyor nostre molt car. Als feels nostres los sotsveguer, Concellers é prohómens de la vila Dagualada: salut é gracia. Entés havém ab no poch enuig que vosaltres, no attenent á la honor é servey de nostre Senyor, segons deurieu, en la professó quis fa lo dijous de Corpore Christi, no prohibiu ó al menys permeteu que per la professó van hómens nuus......... é més que fochs grechs ó voladors lancen per la dita professó, per los quals es fet molt enuig á diverses persones, specialment á dones prenyades é altres, é dan als draps qui per honor é reverencia son posats lo dit dia per empaliament en los carrers per on la dita professó ab lo

Cors preciós de nostre Salvador passa: de ques segueix no reverencia, mas ofensa al dit nostre Salvador. Per que, volents obviar á tants inconvenients é dans, ab la present vos dehim é manám, sots pena de cinch cents florins dor de vostres bens, si contrafarets, havedors, que lo dit dia de la professó, ni lo vespre abans, no permetats hómens alguns anar axí desvergonyidament per la dita vila, ni lançar coets, fochs grechs ni voladors, ni fer altres desonestats en públich: de açó fareu á Deu servey, é á nos; del contrari hauriets dan é execució de la dita pena sens alguna mercé. Dada en Barcelona á vuyt dies de Maig en lany de la Nat. de nostre Senyor Mil CCCC Cinquanta tres. —La Reyna.»—(Cartera del arx. municipal. Hi ha l' original.)

En lo dels hómens despullats no replicaren los Concellers; massa rahó tenía la Reyna. Mes sobre lo dels fochs, escrigueren lo següent al secretari de la egregia senyora, per probar si hi hauría comport ó transacció:

«Molt honorable é savi mossén. Per part de alguna persona seríe obtenguda una letra de la Senyora Regina havent manament fet als sotsveguer é Consellers, que no permetessen en lo dijous de Corpore Christi anar homens nuus, ne lançar cohets, fochs grechs ni voladors: é (com) acís fassa en la dita jornada lo *infern é paradís*, é bonament nos pot fer sens fochs grechs, axí com se fa aquí é en altres parts; é axí com á obedients é tements la pena, havém deliberat avisar ne vostra gran saviesa, informats que la letra sería procehida en vostra scrivanía, que fos de vostra mercé certificarnos de la intenció de la Senyora Regina, si li plau que no sen fassen en alguna manera, ó que tempradament é sens fer dan ne anuyg ne pusquen esser fets: en quant toca lo restant de la letra, queu havém per bó, en volém tenir é servar lo manament de la Senyora Regina. Per ço, mossén molt honorable, vos pregám ab tot affecte nos rescrivats per lo portador, car açous haurém á gracia singular: offerint nos per vos fer lo queus será plasent sens fallar. En Agualada ha xxv de Mayg any M CCCC LIII.

»Los Consellers de la vila Dagualada á tot vostro pler aparellats.—Al molt honor. é molt savi mossén Barthomeu Sellent, Secretari de la Senyora Regina.» (*L. Univ.*)

Com en los comptes dels anys següents hi ha partides de diner gastades en fochs y pólvora, es evident que la prohibició dels fochs fou moderada permetentlos, peró sens causar dany als draps de la empaliada ni menys á les persones.

Prohibicions ecclesiástiques semblants.—En lo concili provincial celebrat en Barcelona l' any 1560, se prohibeix als clergues anar en les professons de Corpus, lledánies y altres, vestits de reys, profetes ó de soldats sants, no ab la modestia y continencia relligiosa, sinó imitant la superbia militar ó reyal.

Se prohibeix als noys y noyes anarhi despullats representant ángels, vergens y virtuts, pintantse la cara, ó d'altre modo indecent; se prohibeix als hómens anarhi despullats representant á Sant Sebastiá, á Sant Llorens ó altres sants mártres per l'estil.

En altre concili provincial de la nostra provincia ecclesiástica, del any 1566, se prohibexen les representacions ó entremesos teatrals ó jochs que exciten á riure, tant en les esglesies com en les professons, com també 'ls tirs d'armes de foch. Reproba que'ls noys hi vajan disfraçats de Bisbes, de Reys ó altres autoritats civils ó ecclesiástiques. (Conc. tarrac. t. I, págs. 144, 145 y 309.)

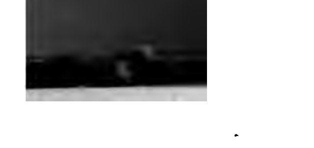
Representació de la Verge María.—En concell particular de 11 Maig de 1421, se comissiona als Concellers

«per suplicar a la Comunitat de preveres y al vener. Prior del monestir de St. Agustí... com també als gremis de dita vila que facen algunes representacions per dita solemnitat (de Corpus) á honor y alabança del preciosíssim Cors de Jesu Christ y de la gloriosa Verge Mare de Deu.» (*L. Univ.*)

No consta si la Comunitat y'l Prior de Sant Agusti compliren lo desitg del concell. Peró més avant, en 1476, un prevere feu una representació de la Verge María, que sembla ésser una composició dramática y plástica, segons la següent carta dels Concellers:

«Al molt honor. é molt savi mossén Anthoni Agualada, prevere, Rector de la esglesia de Sta. Coloma de Queralt.

»Molt honor. é molt savi mossén. La causa de la present es per quant nosaltres, seguint bona é loable consuetut daquesta vila, nos preparám en venerar é honrar quant en nosaltres es la festa del preciós Cors de Jesu Christ. E per ço, mossén Ramon Sala, prevere daquesta vila, hage deliberat fer certa representació de la Verge María, obra pia é de molta devoció; é per lo dit misteri é representació hage mester algunes veus de homens artistes é en semblants coses sperts, é haiám hagut á memoria que per vostra saviesa podém esser endreçats en aquest acte. Per ço, mossén, havém deliberat fer vos la present, pregant é supplicant vos, ab protestació emperó que per ço no fos fet desservey á la vostra esglesia ne aquexa vila, creent que per aquell die en aquexa vila no si facen semblants representacions, vos plagués, ab aquells que á vostra saviesa fos ben vist faedor, voler nos venir ajudar per al dit misteri. E hon de aço, vos mossen, nos volguessets fer pler é honor, ab temps ne fossem avisats; hoc encare VI. ó VIII. dies ans de la dita festa voler venir ací á tot nostre cárrech é despesa. E de açó, ultra que per vos ne sería fet gran servey á nostre Senyor Deu, vos ho reputaríem á gracia special é en son

cars é loch vos ne retribuyrém semblant servey: ffent fi. De Agualada á VI. de Maig 1476.—A la honor é servey vostro, mossén, prests é aparellats Consellers de Agualada.» (*L. Univ.*)

Castell de Santa Magdalena: Adam, Eva y lo Angel xerobí.—En lo compte dels gastos del any 1489 hi constan les partides següents:

«An Gavarró del Spelt per lates que serviren per fer la capella de sent Anthoni per la festivitat de Corpore Christi.	VI *sous* VI *ds.*
Item al entremés dels diables per la dita festa del Corpus.	II *lliures.*
Item als jutglars per la festa del Corpus.	XVIII *sous.*
Item an Ramon Pujol fuster per fer los bestiments de les testes é per los banchs del castell de la Magdalena, é per la spasa del Angel xerobí, é altres menuderíes. . . .	VIII *sous* VI *ds.*
Item fusta que prengueren den Baltesar Soler, axí per los dits banchs de la Magdalena, com per los dits bestiments de les testes, per tot.	III » X »
Item per VIIII palms de tela vermella que serví per Lángel xerobí.	III » IIII »
Item per fer les calces del Angel xerobí.	I »
Item an Anthoni Simon per administrar los entremesos.	XX »
Item per mija cana de bordat per pauchs per Adan é Eva.	I » VI »

Donchs als castells del Paradís y del Infern hi podém afegir lo castell de la Magdalena; també la representació de Adam y Eva y del Angel xerobí (querubí) ab sa espasa, representant en conjunt la expulsió del paradís de nostres primers pares, ab l'Angel que'n guardava la porta. Es de creure que aquests tres personatges anirían devant del castell del Paradis.

Gegants.—En lo compte que acabo de citar dels gastos del any 1489, hi ha la següent partida: *Item per* V. *parells de guants per los giguants*... VIII *sous* IIII *ds.*

Es la primera aparició dels gegants d'Igualada. Mes ¿á qué venen cinch parells de guants? Son massa guants, á no ser que'ls gegants fossen cinch, cosa possible.

Lo ball de la Turquía ó de la Patera.—En lo meteix compte del any 1489 hi ha aquestes altres partides: *Item al tabaler dels Turchs per tocar lo tabal*, (li donaren) *una lliura de bou.—Item per dos oripells* (castellá oropeles) *qui serviren per fer les corones dels Reys*, V. *sous.*»

Es la primera aparició de la famosa *Patera* igualadina, que no es altra cosa que'l ball de la Turquía (*de Moros y Cristians*); advertint que'l nom de Patera no's troba sinó molt més avant, en lo segle XVII, com veurém desseguida.

En los comptes del any 1586, s'hi troban aquestes partides:

«... 4 lliures, y son ço es, per deu dotzenes de qüets, valen. 2 *lls.* 1 *sou.*
E més pagats als Turchs per fer una xacota. . . . . . 1 » 8 »
Y per cascavells, másqueres y cap de un diable, per tot. . . . 11 »
que totes estes coses se despengueren lo die de Corpus per la bullicia del St. Sagrament.» (Ll. dels Comptes.)

En los comptes del 1587 hi ha les següents partides:

«... per 14 dotzenes de qüets grossos y xichs. . . . . . . 12 *sous.*
á m.º Joli per 24 camals de cascavells (llogats). . . . . . . 6 »
per los caps dels diables y másqueres del ermitá y escolá. 1 *lla.*
per lo refrescar de 17 Turchs. . . . . 10 »
per lo lloguer dels jutglars, que eran los Hotgés y sos companyons. 1 » 4 »
per la despesa dels dits jutglars. . . . . 2 »
an Joan Bruga per adobar la graella, que tot se despengué per festivar la festa del St. Sagrament dia de Corpus...»

En los comptes del 1596 hi trobo les següents partides:

»Item dit dia se li feu pólisa pagás á m.º Juan March, Conseller segon, deu lliuras quatra sous y sis diners per tantes que ell per ordre nostre (dels Concellers) ne ha pagades per la solemnitat y professó de Corpus, en les coses següents, ço es:

»Vint y dues persones que ballaren la Turquía y nou que *ballaren los cavalls cotonés*. . . . . 3 *lliures* 2 *sous.*
Una maça per sonar lo tabal (de la Turquía). . . . . . . *un real.*
y á diversos botiguers per lo lloguer de trenta y tres camals de cascavells, á rahó sis dinés camal. . . . . 16 *sous* 6 *ds.*
y á Salvador Ciurana per deu dotsenes de cuets de diverses sorts. . . . . 33 *sous.*
ultra de dos lliures de polvora que se li veneren per preu de. . . 9 *sous.*
y anar an (ab) un mosso de la viuda Sanctjusta per quatre grosses de cuets de diverses sorts que ha aportats de Barcelona. . . . . 9 *lls.* 4 *sous* 6 *ds.*
y tres sous y mix per lo port.
y á la viuda Almunia per lo loguer *de la bandera dels Turchs*. . . *un real.*
y an en Juan Mabres per lo lloguer del vestit de sanct Barthomeu. *un sou.*
y á Barthomeu Bertran per portar lo Drach dos sous, ultra de una lliura de bou que se le hi ha donat per la teya despesa per la dansa del vespre, comprada den Vallés pagés. . *sinch sous.*

[redacted]

é á Hieronim Mur per adobar les calses del Drach. . . . . . *un sou*
y á mestre Joan Torra, fuster, per adobar lo drach y per un gorniment de cavalls que á fet nou, vuyt sous; é divuyt dinés per lo lloguer dels gorniments dels cavalls cotonés: que tot fa suma de deu lliures, quatre sous y sis dinés, diem. . . . . x *lls.* IIII *sous* VI *ds.*

«Item mes, 2 lliures 6 sous á Joan Roca, texidor, per tantes ne ha pagat *als qui han ballat la Torquia* lo dia de Corpus.» (Comptes de 1599.)

«Mès dit die (27 Juliol) se ha fet pólissa á Francesch Balet y sos companyons *per ballar la patera* lo die de Corpus, tres lliures y setse sous.» (Comptes de la bossería; any 1679.)

No dupto pas que *la Patera* es lo meteix ball antigament anomenat *Turquia*, y en altres pobles *ball de Moros* y *Cristians*. Lo nom de *Patera* es modern; es un nom imitatiu del repich del tabal que acompanya aquest antich y popular ball: lo poble devía imitarlo cantant:

patera, patúm,
patera, patúm.

—De aquí, que'l meteix ball que en Igualada s'anomena *la Patera*, en Berga s'anomena *la Patúm*.

Ordre de la professó de Corpus. *Any 1604*.—Al començament del llibre de la Universitat d'aquest any, hi ha la següent nota sobre l'ordre de les banderes, tabernacles y reliquies que anavan á la gran professó de Corpus. Es llástima que no s'expresse lo lloch que ocupavan los castells, representacions, balls y demés que amenisava un acte tan solemnial:

«*Memorial del orde com ha de anar la professó del dia de Corpus:*

Primo anirá la bandera de la Sma. Trinitat.
Item la bandera dels strangers (*a*).
Item la bandera dels pagesos.
Item la bandera dels parayres.
Item la de Ntra. Sra. del Roser.
Item los ganfanons.
Item les creus.
Item la custodia de Sant Miquel.
Item la custodia de Sant Aloy.
Item la de Santa Catharina.
Item la de Santa Barba (Bárbara).
Item la de Sant Yachsinto.
Item la de Sant Roch.

(*a*) Eran molts, principalment francesos, com havém vist, y tenían confrería á part.

[redacted]

Item la de Sant Agustí.
Item la de Sant Sebastiá.
Item la de Sant Joan.
Item la de Sant Barthomeu.
Item la del Nom de Jesús.
Item la de Ntra. Sra. del Roser.
Item la de la Sma. Trinitat.
Item la del Sm. Sagrament.»

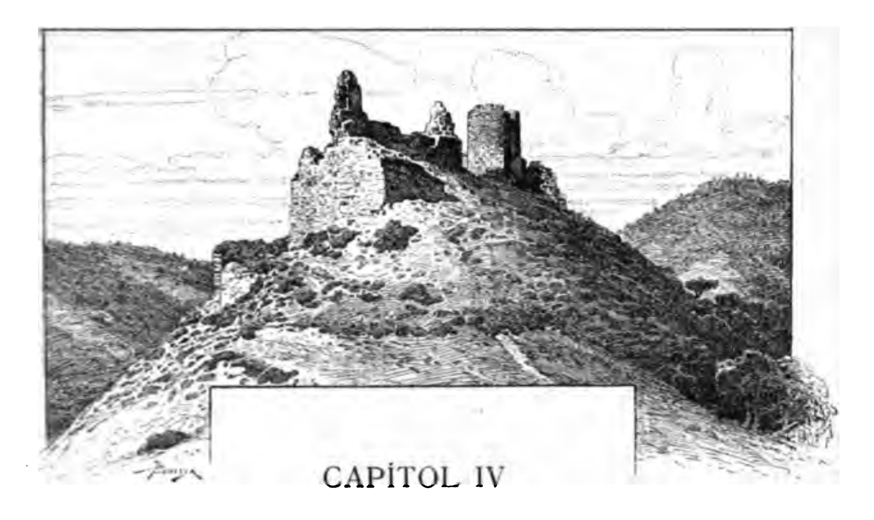
Ventalls pels Concellers y prohóms.—En los comptes del any 1604, s'hi consigna lo seguent:

«...Mes paguí per pólisa feta á m.º Miquel Quadres per uns ventalls per los Consellés y proms per lo dia de Corpus. . . . III *lls.* XVIII *sous* VI *ds.*»

Consta en molts documents que cada any, per Corpus, se distribuían ventalls als Concellers y prohóms del concell, los quals ventalls solían enviarse de Barcelona, pagantse dels fondos municipals.

CAPÍTOL IV

FESTES DE SANT BARTOMEU.—Crides: del jove pelegrí encantat per la fada Morgana; de la conquesta de Jerusalem; del cavaller irlandés qui fa grans proeses per desencantar sa dama; del Fortunós Aymant qui ha vençut á son rival en lo pla de Sant Jaume; del donzell pelegrí qui va á Montserrat per amor á una donzella; de la donzella devota de Sant Bartomeu, qui ofereix premis.—Prohibició de vendre queviures y mercaderies.—Crida del pelegrí qui va de les Indies á Jerusalem, Roma y Sant Jaume de Galicia.—Crida del córs.—Crida d'altre pelegrí de les Indies qui va á Sant Jaume de Galicia.—Premis de diversos anys.

Crida del jove pelegrí encantat per la fada Morgana. *Any 1394*.—Solía escullirse un dia de mercat per anunciar per crida pública les grans festes del Sant Patró de la vila, convidant als vehins á assistirhi.

Aquestes crides son un bellíssim quadro de costums de la época, en lo qual se veuen les creencies, les supersticions, les preocupacions, los divertiments, los curiosos premis que llavors estavan en ús.

Aquestes crides son una invenció poética acomodada á les creencies y costums de la época; les quals, no obstant, ningú prenía per fets reals, sinó per fets imaginats ab major ó menor acert y bellesa.

Quan al registrar los Llibres de la Universitat d'Igualada trobí y llegí aquestes crides, creguí haver trobat una curiositat interessantíssima que llançava un olor d'edat mitjana que 'm delectava vivament. Cada qual té sos gustos; lo lector dirá si'ls seus son iguals als meus.

A 19 d'Agost de 1394, lo saig Bernat Vallés, per mana-

[redacted]

ment dels batlles Antón Granell y Bernat Granell, publicá la següent crida en los llochs acostumats de la vila:

«Ara ojats, queus fan á saber á tuyt generalment de part dels honrats batles, Consellers é prohómens de la vila Dagualada, á instancia de un jove hom palagrí, lo qual vinent del sant Sepulcre es estat per encantaments de la fada Morgana, en la vayl del Fals engan per molt temps prés, detengut é aturat: é desigyant de la dita mala é greu presó esser lagerament desliurat, agués fet vót é prometença al gloriós monsenyer sent Barthomeu apóstol, que si li empetrava gracia ab Jesu Christ que daquella tan greu presó fos prestament desliurat, ell vendría vetlar lo dia de la sua vigilia dins la sgreya ó capella del dit gloriós sant construhida dins la dita vila Dagualada, en la qual sab que del dit sant se celebrava festa anyal é gran é sollempna vigilia. E aprés lo dia de la festa del dit gloriós sant romandría en la dita vila per fer honor é reverencia al dit gloriós sant. On com aprés lo dit jove hom palagrí, per ses jornades sia attés á la dita vila Dagualada, é sia cert que diluns primer vinent será la festa del dit gloriós sant monsenyer sent Barthomeu: Per ço certifica á tuyt generalment que per aquell dia ell fará fer aquí gran solaç é balls. E daltre part fa á saber á tots jovens é homens anamorats qui volrrán saltar, correr, barra ne lança gitar, ne fer altres tempraments, fortaleses é leugyaries, que lo dia de la dita festa sien en la dita vila, com lo dit palagrí tindrá taula de totes les dites coses, é tots aquells qui á la dita tan gran festa venir volran, é posará al cap del cós (*a*) é á la saltadora, é á les altres coses dessús dites molt belles é notables joyes: é quí pus fort ne pus trempat será, aquell les sen portará; é daltre part agya per cert que aurá é aconseguirá la amor de la sua senyora.»

Los Concellers, amatents sempre á tot lo que podía donar importancia á la vila, aprofitavan la ocasió del gran concurs de gent forastera que escoltava les curioses crides de Sant Bartomeu, per cridar també la fira de Sant Joan Degollat, la crida del privilegi de sometent, la del mercat y altra prohibint les armes vedades.

Crida de la conquesta de Jerusalem. *Any 1400.*

«Are oiats, queus fan á saber los cónsols honorables del jovent de la vila Dagualada á tuyt generalment que com ells aien rebuda letra dels honrats Consellers de Barcelona, en la qual los han certificats, com lo Senyor Rey en Martí, vuy per gracia de Deu regnant, aia fet vot de conquerir les illes á ell rebellades, ço es, de Cerdenya é Córçega é qual se vulla altres que sien en les mars orientals, les quals, Deus mijançant, aurá á breu méses dejús sa potestat, é aprés de fer lo passatge de Jerusalem: la qual conquesta del qual pertany al molt alt Príncep é Senyor lo Rey de Cicilia, fill primogénit del dit

---

(*a*) Cos, ó millor Córs, del llatí *cursus*, que vol dir carrera; ço es, se jugava á córrer. S'estila encara en Urgell y Segarra.

[redacted]

Senyor Rey; é vulla per les dites conquestes fer forts é poderoses armades; sabent que en la dita vila Dagualada se sol celebrar festa maior del gloriós apóstol monsenyer sent Barthomeu, en la qual festa convenen é sapleguen molts jovens temprats, forts é leugers: per honor de la dita festa, confiant dels dits cónsols, atesa la gran naturalesa é coratge que los habitants en la dita vila Dagualada an tots temps é aguda é an envers la corona del Senyor Rey é mantenir sos drets, preheminençies é regalíes: en per amor daçó lo dit Senyor Rey los ha dat cárrech ab plena comissió de asoldadar é elegir aquells jovens que á ells parrá esser pus forts, temprats é leugers, ab plen poder de remunerar segons tot lur parer. E per tant, atesa la plenitut de la lur potestat á ells per lo dit Senyor Rey comesa, notifiquen á tots los jovens qui en la dita benaventurada festa serán en la dita vila Dagualada, que aquells qui pus leus, temprats é pus forts serán, aurán lo sou cumplit, vullas en diners é en vestits ó joyes, ó ab compliment de aqueles doncelles que per ells demanades serán. E daltre part los será posat per los honrats Consellers de la dita vila al cap de la saltadora una bossa daur, é al cap del tret dels darts, lançes, ó barres ó altres coses que lançar volran, un bell punyal guarnit dargent, é al cap del cors un bell moltó ab lo vellor dor, é un perell doques: é qui pus leus ne pus temprat será, aquell los sen durá é guanyará lamor de la sua senyora.» — Publicada dimécres 18 d'Agost.

Seguexen en lo Llibre de la Universitat les acostumades crides de la fira, del mercat, del sometent y de les armes.

Crida del cavaller irlandés qui fa grans proeses per desencantar sa dama. *Any 1404.*

«Are oiats queus fa hom assaber de part de un prous cavaller de la terra ó illa de Irlanda, qui per amor de una donzella, la qual sta encantada en lo port de Tintouil é nos pot desencantar si donchs no son fets molts dejunis cerquant molts regnes é vetlant en quade sgleya que trobarán, é si sdevindrá aquí neguna festa, fer gran solaç, é grans bals é solaços: on com lo dit cavaller per amor de la dita donzella aja cerquats molts regnes é sia pervengut en la vila Dagualada, é aja sebut que digmenge primer vinent, que será la festa del gloriós apóstol monsenyer sent Barthomeu, se fa gran festa é solempnitat en la vila Dagualada; per la qual cosa ell ha á vetlar en la capella de sent Barthomeu, ço es, lo vespre de la vigilia, é noresmenys vol fer gran festa é solaç, la festa de mosenyer sent Barthomeu en la dita vila Dagualada, é de tenir taula de junyir, é de saltar, é de correr, é de fer altres tempraments: per qué, ab veu daquesta present crida notifica á tots donçells jovens anamorats, é á totes altres persones qui lo dit dia de digmenge volrán venir á la benaventurada festa del gloriós apóstol monsenyer sent Barthomeu, que en la dita vila Dagualada se fará gran festa é solaç, es tendrá taula de junyir, de saltar é de correr, é lo dit cavaller posará á la saltadora una bella bossa daur ornada de perles de peyres precioses, é al cap del cós un bell vedell: qui pus leus ne pus temprat será, aquéll seno (se'n ho) portará é guanyará la amor de la sua senyora.» — Publicada dimecres 20 d'Agost de 1404.

Lo meteix dia de Sant Bartomeu se feren les acostumades crides de la fira, del mercat, etz. Se feu també la del guiatge otorgat als qui vindrían á poblar la vila.

Crida del Fortunós Aymant, qui ha vençut á son rival en lo pla de Sant Jaume.

«Are hoyats queus fa hom á saber de part de un donzell apellat lo Fortunós Aymant, qui per amor de una donzella molt bella é molt graciosa, la qual es stada per un malvat donzell encantada en un castell apellat la Perilosa guarda, la qual donzella no pot ésser desliurada del dit castell, si donchs lo dit malvat donzell no es en fet darmes vençut: é lo dit donzell apellat Fortunós Aymant, veyent star la dita donzella, la qual ell molt ama, en tant gran presó; ha votat de anar encercar lo dit malvat donzel é de fer armes ab ell. E com los dits donzells per lur ventura se sien atrobats en lo pla de sent Jachme, qui es prop de la vila Dagualada, é aien fetes en aquell pla moltes armes, en les quals lo dit malvat donzell es stat vençut; é lo dit donzell apellat Fortunós Aymant veyentse molt alegre é molt joyós com havía vençut lo malvat donzell é la dita donzella era desliurada; ha proposat, per la gran alegría que ha, de fer en lo primer loch ó vila que sia, gran festa é solaç. E com sie vengut primerament en la vila Dagualada é aia sabut que diluns primer vinent, que será la festa del gloriós apóstol mossenyer sent Barthomeu, en la dita vila se fa gran festa, volent complir son prepósit, a desliberat romandre en la dita vila, é per honor é per reverencia del dit gloriós apóstol mossenyer sent Barthomeu, é per amor de la dita donzella, de fer en aquella gran festa, solaç é joya, é tenir taula de saltar, é de lança é barra gitar, é daltres tempraments é laugeríes: per qué lo dit donzel, ab veu de la present crida, notifica á tot jove anamorat que voldrá venir lo dit dia de diluns en la dita vila, que lo dit donzel faría gran festa é solaç en la dita vila, é tendrá taula de saltar, é de lança, é barra gitar, é posará á tot hom qui volrá correr al cap del cors un bell vedell, é á la saltadora una bella bossa daur. E qui pus leus e pus temprat será, aquell sen ho portará é guanyará l'amor de la sua senyora.»—Fou publicada lo dia 19 d'Agost, no diu de quin any. (Cartera del arxiu municipal.)

Crida del donzell pelegrí qui va á Montserrat per amor á una donzella. *Any 1419.*

«Are oyats queus fa hom á saber de part dun donzell domiciliat en lo regne de Castella, amorós duna fort bella é formosa donzella, lo qual per amor de la dita donzella ha votat á nostro Senyor Deu é á la gloriosa verge madona sancta María é al gloriós apóstol mosser sent Berthomeu, per reverencia é honor lur é per amor de la dita donzella, venir al monestir de la cambra angelical de madona sancta María de Muntserrat, per suplicar á la gloriosa verge María que li vulle recaptar gracia ab lo seu benaventurat Fill, que ell la dita donzella puxa haver é aconseguir. E com lo dit donzell, vinent per ses jornades, vuy que es dimecres, sia arribat en la vila Dagualada é haie sabut

[redacted]

que dijous primer vinent en la dita vila se celebrará festa maior del dit gloriós apóstol mosser sent Berthomeu. En per amor daçó haie per deliberat de aturar en la dita vila é fer aquí lo dit dia de dijous primer vinent gran é notable festa á honor del dit gloriós apóstol mosser sent Berthomeu: per qué lo dit donzell notifica á tot hom jove anemorat, qui á la dita vila Dagualada lo dit dia de dijous venir volrá, que ell los tendrá aquí taula primerament de dançar é ballar, é aprés de saltar, lança é barra gitar, é de correr: é al ballar é dançar los posará una bella bossa de fulla daur tota orlada de perles; é al saltar, barra é lança gitar, un bell coltell ab lo foure cubert de fulla daur; é á cap del cós, un bell vedell ab les banyes daurades é peus argentats. E qui pus temprats será, totes les dites joyes sen portará é guanyará lamor de la sua senyora.»—Lo següent dijous, dia de Sant Bartomeu, 24 d'Agost, se feren les altres acostumades crides.

Crida de la donzella devota de Sant Bartomeu, qui ofereix premis. *Any 1421.*

«Are oyats, queus fa hom assaber de part de una donzella molt bella, devota á Deu é al gloriós apóstol mosser sent Berthomeu: Que com la dita donzella haie entés que diumenge primer vinent se celebrará festa en la vila Dagualada del dit gloriós apóstol monsenyer sent Berthomeu, é per consegüent haie deliberat lo dia de la vigilia del dit gloriós sant, vetlar en la sua capella, la qual es costruida é edificada dins la dita vila; é en aprés, lo dit dia de diumenge, fer en la dita vila gran festa é sollemnitat á honor é gloria de nostro Senyor Deu é del dit gloriós apóstol monsenyer sent Berthomeu: Per qué la dita donzella, ab veu de la present crida, notifica á tot hom vullés de paratge, ó ciutadá, ó hom de vila é altre qualsevol, qui per lo dit die de diumenge volrá venir á la dita vila Dagualada per fer honor á la dita festa é sollemnitat, la dita donzella haurá aquí jutglars de diversos insturments, é á quí plaurá ballar é dançar, porán haver aquí lurs plers é deports de ballar é dançar ab la dita donzella; é daltre part, á tots aquells qui volrán saltar, barra ó lança gitar, ó correr, la dita donzella posará als saltadós é de barra é lança gitadós, un bell coltell ab les dolces de fin aur, é ab la béhina (vayna) argentada; é á cap del cós per als corradors, un bell anell daur orlat de perles: é qui pus fort é pus temprat será, les dites joyes sen portará, é daltre part guanyará lamor de la dita donzella.»—Seguexen les altres crides acostumades.

En la de 1422 un donzell de la alta Alemanya va á Montserrat per suplicar á la Madona *se puscha col-locar en orda de matrimoni ab una fort bella donzella.*—Tindrá taula en la vila, oferint als dançants y balladors *una bossa daur ab los botons de perles;* als saltadors y tiradors de barra y lança, *una bella daga ab lo mánech de vori é guarnida d'argent;* y als corredors del córs, *un bell diamant engastat en aur, de pes de una onça.*

Prohibició de vendre queviures y mercaderíes.—Aquest any 1422, ademés de la crida de Sant Bartomeu y de les demés acostumades, se'n feu una altra prohibint les parades de venda de queviures y mercaderíes. Son objecte fou, segons crech, privar als forasters fer la competencia als de la vila. Es com segueix:

«Encareus fan assaber los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, que alguna persona de qualque lley, condició ó stament sie, per lo present dia de vuy (festa major), no gos metre ó posar taules ne obradors per vendre dinades ne qualsevol mercaderíes, sots pena de Cinquanta sols per quiscuna vegada que será contre fet.»

Crida del pelegrí qui va de les Indies á Jerusalem, Roma y Sant Jaume de Galicia. *Any 1430.*

«Are oyats, queus fa hom á saber de part dun palegrí natural de la terra de les Indies, en les quals lo benaventurat apóstol mosser sant Barthomeu, aprés la passió de nostro mestre é redemptor Jesu Christ, fou tramés per predicar é mantenir la sancta fé católica: lo qual palegrí, anant visitar los sanctuaris é guanyar los perdons atorgats á aquels qui visiten lo sant loch de Jerusalem, on lo dit nostro mestre redemptor Jesu Christ prés mort é passió per los pecadors á rembre, é les capelles del dit gloriós apóstol mosser sant Barthomeu, é de sent Pere de Roma, é de sent Jacme de Galicia, é altres santuaris, sia arribat per volentat divina ab bon salvament en la ciutat de Barcelona, é daquí faent son camí ves la dita capella de sent Jacme de Galicia, passant ó stant per la vila Dagualada, haja entés é sabut que en la dita vila Dagualada, dimecres primer vinent, quis comptará XXIIII del present mes Dagost, se celebrará festa é solemnitat del dit gloriós apóstol mosser sant Barthomeu; é per tant haja deliberat romanir é aturar en la dita vila Dagualada tro lo dit dia de dimecres, é aquell dia, é per honor é reverencia del dit gloriós apóstol mosser sant Berthomeu, lo qual té en gran é singular devoció, fer aquí en la dita vila Dagualada grans bals é solaços de correr, é saltar; é lança é barra gitar, é fer molts altres tempraments é leugeríes tals que molt temps ha no foren vistes en alguna part pus belles ne pus solemnes. Per ço lo dit palegrí, ab veu de la present crida, notifica á tots é sengles jovens anemorats, qui lo dit dia de dimecres, ques celebrará la festa del dit gloriós apóstol mosser sant Barthomeu, volran venir á la dita vila Dagualada, lo dit palegrí los tendrá taula de ballar é dançar, é de saltar, lança é barra gitar, é de correr: é al ballar é dançar los posará una bella bossa daur; é al saltar, barra é lança gitar, un bell coltell; é al cap del córs, un parell doques ab lo bech daurat é plomes argentades; á honor é gloria del dit gloriós apóstol mosser sant Barthomeu; é qui pus temprat será, totes les dites joyes sen portará é guanyará lamor de la sua senyora.»

Seguexen les crides acostumades, y, ademés, una relativa al córs que no dexa de tenir interés:

[redacted]

Crida del córs. *Any 1430.*

«Hoc no res menys vos fan saber los dits honrats batles é sotsveguer de la dita vila, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, á tots é sengles habitants de la dita vila que de edat sien, que en totes ses armes sien prestament al córs sots pena de L. sous; é que alguna persona strangera, ço es habitant fóra la vila, de qualque ley, condició ó stament sie, á peu ne á caval, no gos portar negunes armes vedades al dit cors, sots pena de LX. sous é de perdre les dites armes; é guart si qui á guardar sia, que amor ne gracia non aurá alguna.»

Crida d'altre pelegrí de les Indies qui va á Sant Jaume de Galicia. *Any 1451.*

«Are hoyats queus fa hom á saber de part de un donzell de alta sanch é noble linatge venint de la terra de les Indies, en la qual tramés lo gloriós é benaventurat mosser sent Barthomeu apóstol per lo gloriós mestre é redemptor nostro Jeshus per preicar, denunciar é manifestar la santa fé cathólica, prés gloriosament corona de martiri, per defensar é mantenir la santa religió crestiana: per lo qual martiri les gents de les dites Indies fan é celebren gran é solempne festivitat del cors del gloriós é benaventurat mosser sent Barthomeu. E entre los altres, singularment ab molt gran devoció lo dit donzell té é celebra la sua santa festivitat. E com mogut per divinal inspiració, haia deliberat visitar lo sant santuari del apóstol sent Jacme de Galicia é guanyar los sants perdons, en aquel sant loch ab gran nombre atorgats; é venint per ses jornades sia, disponent nostro Senyor, en aquesta vila ab bona sanitat é alegría arribat, é aja entés é en veritat sabut que en la dita vila Dagualada dimarts primer vinent, quis comptará XXIIII del present mes Dagost, se celebrará festa é noble solempnitat del dit gloriós apóstol sent Barthomeu: é per amor daçó, mogut per ardent devoció ha en son propósit determenat romanir é aturar en la dita vila Dagualada fins á la dita jornada; é aquell die, per honor é reverencia del dit benaventurat mosser sent Barthomeu, é per la gran é singular amor é devoció daquell, per decorar, ennoblir é solempnement festivar la dita festa; ha ordonat é dispost en la dita vila é en la dita jornada solemne offici divinal celebrar, é aprés grans solasos é alegríes, balades (ballades) é danses ab diverses melodíes é sons de instruments far, é tampraments, leugeríes molt industriosament exercir, fortaleses de saltar, luytar é correr, é altres jovenils exercicis ab gran ardiment perseguir é continuar. E per ço lo dit donzell cobeiant ab devot coratge é desijant en la dita festa del dit gloriós apóstol mosser sent Barthomeu, totes les dites coses solempnement ésser fetes; ab veu de la present pública crida, notifica é curosament exorta á tots é sengles jovens é á totes é sengles altres persones de qual se vol ley, stament ó condició sien, que lo dit dia de la festa del dit benaventurat mosser sent Barthomeu los placia venir en la dita vila Dagualada per ennoblir la dita festa é veure los solasos, alegríes, tempraments é altres coses dessús dites: car lo dit donzell, per maior noblesa é que pus facillment jovent é altres persones ab gran nombre hi confiren, ha deliberat posar á tots aquells qui luytar, saltar, barra é lansa lansar volrán, un bell robís en fin aur

menestrivolment fabricat; é aquells qui correr volrán posará á cap del córs una copa gorga ab molta argentería á la guisa moderna fabricada. E açó á honor, gloria é magnificencia del gloriós redemptor é bon Jeshus, é per decorar é ennoblir la festivitat del dit benaventurat mosser sent Barthomeu. E qui pus leuger é pus delitós é temprat será, les dites joyes sen portará é guanyará lamor de la sua senyora.» – Publicada dimecres 18 d'Agost *á só de trompes é de tambor, com es costum.* Lo día de la festa se feren les altres crides de consuetut.

Premis de diversos anys.—En lo de 1452, segons la crida publicada á 23 d'Agost, se oferiren los següents:

«E al ballar é dançar lo dit palagrí los posará una bella bossa dor: é al saltar, lança é barra gitar los posará una correja dargent; é al correr en lo cap del córs un bell vadell brau ab les banyes é peus daurats é ab la cua argentada, é tots los pêls verts é vermells.»

Los premis del any 1456 foren: Lo de lluytar, saltar y tirar barra y llança, *una bella ballesta d'acer;* lo del córs, *un bell pali d'or.*—Los del any 1460: Pêl córs s'oferexen tres premis, ó sian; al primer corredor, *una bella é galana copa gorga;* al segon, *un bell anell de gran preu é valor;* al tercer, *un bell parell de sabates galants é de enamorat.*—En la crida del any 1461 torna á aparéxer lo noble donzell d'Indies que recorre'ls santuaris dedicats á Sant Bartomeu y'ls llochs ahont se façan festes en honor seu. Arribat á Igualada vol solemnisar sa festa ordenant *esser fet solemne offici divinal ab solemne sermó é ab grans xandres. E aprés ab grans diversitats de sons de instruments fer grans dances é ballades... E aprés dinar, ésser fets grans tempraments é leugeríes, axí com de correr, saltar, lança é barra gitar, com daltres...* Premis que ofereix lo dit donzell: per saltar y tirar barra y llança, *un bell fermall de perles é molta pedreria gornit dor. E al cap del córs, una bella lança ab managuera é una bella barreta.*

Nota. Moltes d'aquestes crides foren publicades diversos anys ab poca mudança. Al acostarse á la edat moderna, les crides se feren anunciant senzillament la festa y'ls premis del córs, sens cap ficció de donzells ni pelegrins.

[redacted]

CAPÍTOL V

Festa annual de la Immaculada Concepció de María Santíssima.—Festes extraordinaries per la declaració de la Concepció Immaculada de María Sma. feta en Roma: premis á les millors invencions de lluminaries, altars, oratoris, fonts, surtidors, tabernacles, etz.—Festes de Nadal: enramada y neules en la parroquial.—Institució del Rey del jovent ó Rey moxo per festes de Nadal.—Enorme ciri de la confraría dels jovens ó de Sant Esteve.

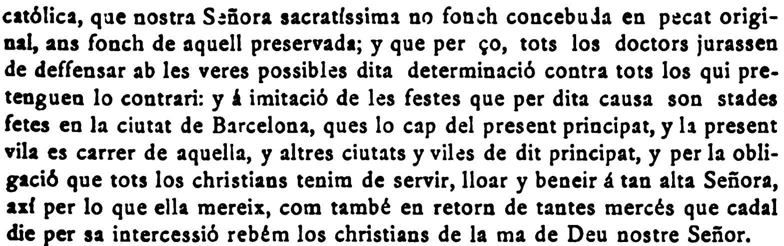
Festa annual de la Immaculada Concepció de María Sma. *Any 1408.*—Per manament del rey don Joan I, cada any se celebrava ab molta pompa la festa de la Concepció Immaculada de María Sma., anunciantse també cada any en Igualada, ab la següent crida, que 's sol trobar en tots los volums del Llibre de la Universitat:

«Are hoyats, queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada per lo Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, que com per manament del Senyor Rey en Johan de honradora memoria, á honor é gloria de nostre Senyor Deus é de la humil Verge María mare sua, la qual es stada principi de la redempció de humana natura é de la salvació de aquella, fos celebrada cascuns anys en lo mes de Dehembre festa é solempnitat de la

Concepció de la humil Verge María, axí que tota persona se abstingués de totes fahenes temporals lo dit dia, é entenessen en lo divinal offici é en devotes oracions; é aquestes coses maná publicar tots anys per tal que no passás en oblit: é jatsesía la dita festa sia manada per sancta mare Sgleya; emperó no es axí colta ne feta aquella solempnitat que merex, com negú no puscha ne sia bastant á dar laors á la humil Verge María que ella merex, com la humil Verge María sia advocada de humana natura, é no res menys la humil Verge María prega tots temps per humana natura é recapta ab nostro Senyor Deus les gracies que cascun fell crestiá justament demana; per que es stat ordonat en honor é gloria é magnificencia de la humil Verge María que disapte primer vinent, que será la festa de la beneyta Concepció, se faça per la vila una solempne professó, é puys se fará lo divinal offici on haurá solempne sermó: per ço los dits honrats batles, ab veu de la present crida, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, dien é manen, sots pena de x. sous, á tota persona de la dita vila, que lo dit dia de disapte, que será la dita beneyta festa de la Concepció de la Verge María, que facen gran festa abstenintse de totes fahenes temporals; axí que negú no face ne us de son art, ne los forns no coguen, ne altres fahenes nos facen, sino aquelles qui son acustumades de fer lo jorn de Nadal ó de Pasqua: é no res menys amonesten á tota persona de quelque ley ó condició sia que lo dit dia de disapte, com los senys tocarán, sien á la sgleya per seguir la sancta professó, é com sien tornats, hoyen lo divinal offici é lo sermó; é guanyarán grans indulgencies é perdons, é la Verge María quells en retrá bon guardó.» —Publicada dimecres 5 de Desembre de 1408.

Festes extraordinaries per la declaració de la Immaculada Concepció de María Sma.—Premis á les millors invencions, etz.—En concell secret de 14 Febrer de 1619 s'exposá com lo Consistori dels Cardenals ajustat en Roma havía declarat que la Sma. Verge era estada concebuda sens pecat original; y que per ço Barcelona y altres poblacions havían fetes grans festes. En conseqüencia, se resol ferne en la vila los dies 1.er, 2.^{n} y 3.er de Maig en la forma extraordinaria y curiosa que explica la crida següent:

«Ara hoiats tothom generalment, queus notifiquen y fan assaber de part dels mag.^{s} señors balles de la vila de Igualada per lo molt alt Señor Rey y monastir de sanct Cugat de Vallers, señors comunament y per indivís de la dita vila: que com lo savi concell secret de la dita vila, á catorse del mes de Febrer prop passat, hage determinat se fassen grans festes y alegríes en la present en lo primer, segon y terç die del mes de Maig primer vinent, en honra y gloria de nostre Señor Deu Jesucrist y de la Inmaculada Concepció de la sacratíssima Verge María mare sua, per demostració del contento y alegría que tots los christians devém tenir de la declaració ques estada feta en lo consistori dels Cardenals de la ciutat de Roma cap de la sancta Iglesia

católica, que nostra Señora sacratíssima no fonch concebuda en pecat original, ans fonch de aquell preservada; y que per ço, tots los doctors jurassen de deffensar ab les veres possibles dita determinació contra tots los qui pretenguen lo contrari: y á imitació de les festes que per dita causa son stades fetes en la ciutat de Barcelona, ques lo cap del present principat, y la present vila es carrer de aquella, y altres ciutats y viles de dit principat, y per la obligació que tots los christians tenim de servir, lloar y beneir á tan alta Señora, axí per lo que ella mereix, com també en retorn de tantes mercés que cadal die per sa intercessió rebém los christians de la ma de Deu nostre Señor.

»E perqué dites festes se fassen ab la solempnitat ques deu, los mag.s señors Concellers de la present vila en lo any present y corrent han ordenat que los dits tres dies sien fetes als vespres *alimaries posant moltes lluminaries per les finestres, porxos y taulades* de la dita vila; é ques comensen á posar dimarts al vespre primer vinent; é lo endemá dimecres se fasse una *molt solempne professó* per la present vila, es fassen *enramades, capelles, fonts, oratoris, portalades, archs y carros tribumfants,* se representen *histories y comedies,* se fassen *balls y bastaferms* y altres invencions, pera que dita festa sia molt solempnisada y de ella nostre Señor Deu y la sacratíssima Verge María ne sien servits, sperant de sa sanctíssima ma haverne gran retribució y paga.

»E per més obligar als habitants en la present vila de fer trasses, invencions y coses curioses en adorno de dites festes, los dits mag.s señors Concellers, per lo poder á ells donat per lo dit concell secret, donarán los prissos devall scrits y mensionadors.

»E per ço se diu, notifique y mane á totes les persones, axí homens com dones, habitants en la present vila, que los dits tres dies, ço es, lo primer, segon y terç die del mes de Maig, fassen festa y se abstinguen de treballar, axí com sen abstenen en los dies de diumenges y festes manades per sancta mare Iglesia. E que quiscun en sos antuxans de ses cases tinga aquells escombrats y netejats de qualsevol immundicies, sots pena per quiscun qui contrafará, de tres lliures aplicadores á la obra de la nova iglesia parrochial ques va fent en dita vila.

»Item los dits mag.s señors Concellers, ab sa bona fe y paraula prometen que donarán an aquell qui fará millor *invenció de lluminaries* los tres vespres, *una barchilla de plata.*

»Y an aquell qui fará millor *altar ó oratori, una piqueta de plata.*

»Més avant al qui fará millor *sortidor ó font, archs ó carros* ó altra invenció en adorno de dites festes li donarán *una creu de or ab moltes pedres.*

»Y al qui fará millor invenció de *creus ó tabernacles,* li donarán *una tassa de plata.*

»E més avant al qui fará millor invenció y entrará més galant *al bastaferm* li donarán *un lleonet de or ab perles.*

»Y al qui corrent al hastaferm romprá millors llanses y fará millor lo exercici li donarán *una corneta de plata ab cascavells.*

»Pregant á tothom en general y en particular, ques vullen desvellar y amostrar en fer invensions, trasses y altres coses segons millor porán, que ademés als qui millor ho farán y en lo demunt dit se amostrarán, sels donarán los dits prissos, ne haurán també complida paga de nostre Señor Deu á

intercessió de la sacratíssima Verge María mare sua, y los dits señors Concellers ne restarán molt agraits y servits.»—Publicada á... d'Abril del esmentat any 1619.

Festes de Nadal: enramada y neules en la parroquial.—En lo capítol XVI de la secció segona havém vist com per Nadal se distribuían als pobres vint quarteres de forment de la pía almoyna d'en Çabata, qui havía fundat també la almoyna dels diumenges en la porta de la parroquial.

Per la diada de Nadal, com també en altres diades, era costúm enramar la esglesia parroquial ab rames d'arbres; y entre les rames, aquella diada s'hi penjavan neules, banderetes de paper ó altres ornaments semblants. La costúm de penjar neules en l'interior de les esglesies la diada de Nadal, tinch entés que dura encara en algunes parroquies de Catalunya; en la nostra de Santa Coloma, durá fins molt entrada la passada centuria.

Les neules eran símbol de la ciutat de Bethlém, perqué, en llengua hebráica, *bethlém* significa *casa del pa;* y eran símbol de Jesús qui diu de sí meteix: *Jo so'l pa de vida que baxí del cel.*

Sobre la costúm d'enramar y posar neules en la parroquial d'Igualada, se pot llegir lo següent document del any 1480; es un capítol del contracte fet entre'ls Concellers y Vicari de la vila per una part, y March Catarro y Bernat Sastre per altra part, los quals se contractan per campaners:

«Item que los dits campaners hagen é sien tenguts enramar la dita esglesia (parroquial) bé é degudament de rama per quescuna vegada que la dita esglesia sia acustumada enramar per lo dit Rector ó son Vicari. Emperó que per á festes de Nadal, lo dit Rector ó Vicari hagen á dar neules, senyals ó banderes de paper, ó altres coses que sien acustumades posar entre les dites rames.» (*L. Univ.*)

Institució del Rey del Jovent ó Rey Moxo en les festes de Nadal. *Any 1480.*—Los jóvens igualadins tenían confraría propria sots la invocació de Sant Esteve, com los de moltes altres poblacions de Catalunya. Per atendre als gastos de llur confraría, demanaren en 1480 als Concellers lo que diu lo següent curiós memorial:

[redacted]

—«Honorables senyors: No ignoren vostres reverencies com lo jovent de aquesta vila tots anys acustuma, per laor de Deu, fer un ciri gros acompanyat de ·IIII· ciris petits, los quals per poques sustancies, á molta diminució é totalment á perdició venen: los quals ciris servexen á la luminaria é acompanyar lo cós preciós de Jesu Christ; hoc encara á otill de la dita vila, com es á la festa del Corpus é de sent Barthomeu, axí á la professó com á les ballades. Axí considerant lo dit jovent totes aquestes coses, hoc encara que per tot lo principat de Cathalunya axí lochs reals, com baronies, se acustuma en les festes de Nadal fer per aument de la luminaria *un rey*, é açó per aver alguna scusa de demanar per la dita luminaria: suplica lo dit jovent á vostres reverencies los sia atorgat per lo honorable consell, ells pugan fer *rey* ací com los altres lochs acustumen: lo qual sens abús, anans benignament, demanar pugua aquella caritat será plasent á cadescú donar de bon grat é sens força neguna: é perqué aia principi, vos suplica lo dit jovent que en les dites presents festes, encara que sia tart, del bon custúm principiar puga.»

Lo concell general de 27 Desembre acordá lo següent:

«Item lo dit consell, ab expressa licencia, voluntat é consentiment dels honrats en Gonsalvo de Tries, batle de la dita vila per lo Senyor Rey, é den Anthoni Simon, batle daquella matexa vila per lo monestir de sent Cugat de Vallés, en lo dit consell presents, donaren licencia é facultat als jovens macips de la present vila de Aguolada, que á reverencia de nostro Senyor Deu Jesu Christ é de mosser sent Steve prothomártir, é á augmentació del ciri ó ciris los quals lo dit jovent tenen en servey de nostro Senyor en la dita esglesia, que, seguint la costuma que ya quasi es en prática en tots los lochs del principat de Cathalunya, pusquen elegir *Rey* vulgarment apellat *Rey moxo*, qui dur tantsolament per totes les festes de Nadal é fins al dia de Aparici inclusivament, comensant en la festa (hi ha un blanch)... ab honest acapte per ells ffahedor entre les gents de la dita vila, é encara entre les gents qui durant lo temps del dit regnat en la dita vila declinarán é anant é vinent passarán; sens força ne violencia de algú, sino per lur liberalitat. E açó per reverencia de nostro Senyor Deu Jesu Christ é de la gloriosa Verge María é de mosser sent Steve, é per augmentació dels dits ciris.

»En la qual ordinació los dits honor. batles lur consentiment prestaren en nom del Senyor Rey é del monestir de sent Cugat de Vallés, senyors de la dita vila.» (Lo memorial es en un fullet solt sens data ni firma; la resolució del concell, en lo Llibre de la Universitat del esmentat any 1480.)

Aquesta confraría del jovent tenía també privilegi per otorgar llicencies per poder jugar á certs jochs, com en son lloch veurém.

Enorme ciri del jovent. *Any 1495.*—Parlant del vot que feu la vila d'Igualada de anar cada any en professó á Montsèrrat, y del ciri que s'hi portá la primera vegada (en 1516), havém donat una nota d'altres ciris enormes que pa-

gavan ó tenían en la parroquial y en Sant Agustí diverses confraríes. Vull recordar aquí que'l ciri més gros fou en 1495 lo del jovent, que pesava 186 lliures. (V. cap. LXXV de la secció primera.)

[redacted]

CAPÍTOL VI

Cerimonial de la recepció dels Reys en la vila.—Festeigs y presents.—Funeraries reyals y dól.—Festes per victories y altres plahents successos.—Les graelles ó teyeres per alimaries.—La guerra xica: Bandositats, paus ó treves.—Deseximents ó desafiaments: forma de ferlos.—Justa ó torneig mortal.—Caça.

Cerimonial de la recepció dels Reys en la vila. —En lo discurs d'aquesta historia havém relatat diverses vingudes de Reys á la vila, ço es, aquelles que han arribat á noticia nostra, que no serán pas totes. Pochs ó cap serán los Reys que no hajan estat en Igualada anant ó tornant de Barcelona, ja que aquella vila está situada en lo camí general d'Aragó á la capital de Catalunya.

No cal aquí repetir los obsequis que's feyan als Reys en llurs vingudes. Lo lector, si li plau, pot tornar á llegir la detallada relació dels que's feren á Felip V en 1701 (cap. LXXXVIII de la sec. 1.ª), que forma un bell quadro de costums.

Les notes incompletes que havém donat respecte d'altres vingudes de Reys, com de D. Alfons V en 1419; Dona María, sa muller, en 1439; D. Joan II en 1458; lo Príncep D. Ferrán (*lo Catòlich*) en 1472; D. Felip III en 1599 y altres, nos permeten creure que á tots, poch més, poch menys, se feyan los metexos obsequis; música, dances, balls populars, alimaries ó lluminaries y presents de diversos queviures.

En 1582, al rebre'ls Concellers noticia de la próxima vinguda del rey Felip II, escrigueren al compatrici micer Martí Joan Franquesa, conseller del Rey, que'ls digués de quina

[redacted]

manera y en quina forma devían rebre al Rey, perqué en los arxius de la vila no constava com ho havían fet los antecessors. Li suplican també que procure ab lo Virrey, majordóm y majors cavallers del seguici del Rey, *quens hoje sa Magestat, ens done lo loch que als Consellers de les altres universitats bones se acostume de donar* (cap. LXXXI de la sec. 1.ª).

Es de creure que micer Franquesa serví als Concellers en lo que li demanavan. Lo cert es, que pochs anys després, tenían ja 'ls igualadins fixat lo ceremonial de la rebuda dels Reys, conforme explica la següent carta:

«Molt Illtre. Señor.—La de v. s. rebérem per mans del Sor. Franquesa desta vila: y responent á ella, lo certificám que esta universitat te acustumat de rebre la primera volta á sa Magestat desta manera: que los Consellers acompanyats dels prohómens á cavall hixen á rebrer á sa Magestat fins al monestir de St. Agustí, que es en lo terme desta vila; hi descavalquen y li besan la ma: y tornantsen á cavall, van los prohómens y tres Consellers devant de sa Magestat, y lo Conseller en cap li reste á la esquerra yl acompanyen fins que es alt en palacio (*a*): y si va á la sglesia lo mateix die ó lo sendemá, lo acompanyen també de la matexa manera. Y est es lorde acustumat servar: y si altre será que sie més á servey de sa Magestat, stam promptes en servirlo y rebrel de la manera que manará..... De Agualada á 3 de Novembre de 1598..... Los Consellers de Agualada.—Al molt Illtre. Sor. lo doctor mossén Joseph Mur, Regent la Cancellería de sa Magestat en lo present principat de Cathalunya.» (*L. Univ.*)

Funeraries reyals y dol.—Havém referit ab los documents á la vista les solemníssimes que's feren pêl gran rey Felip II en 1598 (cap. LXXXIII de la sec. 1.ª). L'hereu y successor, Felip III, y 'l Capitá general comunican als Concellers la trista nova. Los batlles y Concellers l'anuncían al poble per crida ordenant:

1.er Que tots los caps de casa, tant hómens com dones assistescan al solemne funeral.

2.n Que ningú puga obrir botigues ni portes de les cases ni treballar fins després de celebrat lo funeral.

3.er Los caps de casa, vestits de dol, anirán á la casa de la vila per acompanyar als Concellers y prohoms, los uns ab gramalles negres, y 'ls altres ab caparons també negres, y anar tots junts á la parroquial. Jóvens patges, endolats, sostindrán lo arrossegall de les gramalles dels Concellers.

4.t Cada dia á mitg-dia se tocarán tres batallades ab lo seny ó campana major, perqué tothom rese un pare nostre y avemaria en sufragi del difunt.

(*a*) O en la casa que se li prepara per posada.

5.ª En senyal de dol públich, se prohibeix durant tot un any sonar violes y altres instruments, tant en públich com privadament, com també balls, dances y tota manera de jochs.

En concell s'ordená que'ls Concellers portassen dol tot l'any, ço es, capa y sotanilla negres.—De semblant manera se celebraren los funerals de Lluís XIII de França á qui tenía per Rey Catalunya durant la guerra de Felip IV ó *dels Segadors* (cap. LXXXVI de la sec. 1.ª), com també los d'altres reys.

Festes per victories y altres plahents successos.—En 1409 se feren festes per la victoria de Sant Luri en Cerdenya (cap. XX de la sec. 1.ª). En 1471 y 1472 se festejaren (per força) les victories de D. Joan II en Gerona, Perpinyá y Barcelona (cap. LXI, LXII y LXV).

Aquestes alegríes (á voltes merament oficials) solían esser festejades ab ofici y professó de dia; y grans lluminaries, fochs pêls carrers, música, dances, y'l gran so discordant de conques, bacins, morters y altres mobles de metall que cada particular tocava ó en sa casa, ó en los carrers.

Les graelles ó teyeres per alimaries.—Jo les anyoro. Ni'l gas, ni la llum eléctrica no'm compensan la perdua de les teyeres ó grans graelles de ferro sostingudes per un braç del meteix negre metall, ó bé dalt d'un pal rústech en mitg d'una plaça, ó bé fixades en los cantons dels antichs carrers, rublertes de teya que llança una claror sinestra y ferotge y alça fins al cel una columna de fum. No hi ha res més fantástich. Persones y edificis illuminats per aquella claror rogenca, presentan un clar y obscur vigorosíssim y verament admirable. Aquesta illuminació primitiva té quelcom d'artístich y grandiós.

Aquesta era la illuminació antiga, tant d'Igualada com de les demés poblacions. En los comptes d'aquella vila solen trobarse partides esmerçades en teya per alimentar lo fogueral de les graelles. Héus aquí un dato verament curiós del any 1808.

«Compte de la tea y gastat per les graelles de esta Vila desde 9 Juny fins á 15 del mateix, respecte que lo dia 16 se comensá á gastar tea del Divino...

[redacted]

»Suma cent y onse arrobes á un sou y dos diners la arroba val.	6 *lliures*		9 *sous*		6 *ds.*	
»Per lo burro y lo meu treball de encendrer les graelles.	6	»	3	»	9	»
»Per dos jornals de un home per estallar la llenya. .	1	»	2	»	6	»
	13	»	15	»	9	»

»El S.r Anton Amigó pagará á Agustí Valls onse lliures cinch sous ab que queda absolt lo sobredit compte, com axis ho han determinat alguns individuos de la Junta.—Igualada Juny 25 de 1808.—Per la Junta, *Agustí Soler.*—Son 11 lliures 5 sous.» (Arx. mun.—Comptes de 1808.)

La guerra xica: Bandositats, paus ó treves.— Un insult, una baralla, una ferida ó una mort violenta solían produhir ó causar una *bandositat*, ó sía una enemistat, una petita guerra entre'ls amichs, valedors y adherents de la una y de la altra part; les quals se feyan la una á la altra tot lo dany que podían.

Al fí, ó cançats de ferse mal y de viure en la consegüent inseguritat y en continua alarma, ú obligats pèls Concellers y demés autoritats, firmavan pau ó treva, ó temporal ó perpétua; es á dir, firmavan escriptura pública obligantse ab jurament y homenatge á no ferse mal, ó sía á suspendre les hostilitats.

Tan freqüents eran aquestes bandositats, algunes de les quals havém vist en la secció primera, que si volgués historiar totes les que he vist en los documents dels arxíus de Igualada, sería feyna de may acabar. Sols per mostra posaré aquí dues notes copiades dels Manuals de la escrivanía pública. (Arxíu parroquial.)

1534.—«Escriptura de treves ó pau temporal, valedora desde avuy (6 de JulIol) fins á la festa primer vinent de St. Andreu (30 Nov.) y d'allí enllá etz. ab deu dies de tinences, á estil y consuetut d'Igualada, ab pena de 50 lliures barceloneses, entre Cristófol Cervera, calceter, per una part, y Jaume Ferrer parayre y revenedor per altra part. Se perdonaren y juraren etz. Feren homenatge en poder del honor. Gabriel Truyols, batlle d'Agualada pel monestir de St. Cugat de Vallès, qui'l rebé. Testimonis.....»

1534.—«Escriptura de treves ó pau temporal á estil y consuetut d'Agualada feta y firmada entre Barthomeu Jover, pagès, del mas del Hospital del terme del castell de Jorba per una part; y Joan Masseguer parayre y botiguer de panyos de llana, habitant en Agualada, per altra part; per ells y tots llurs parents, amichs y valedors, valedora desde avuy (19 Juny) fins á la primer vinent festa de St. Andreu, ab deu dies de tinençes, y sots pena de ·L· lliures

[redacted]

barceloneses..... Abdós prestaren homenatge en poder del honor. Joan Tria, sotsveguer y batlle reyal de dita vila, qui l'acceptá en nom del Senyor Rey y del monestir de St. Cugat de Vallés..... Testimonis.....»

Moltes altres se'n feren aquest any 1534 y altres tantes en 1535, axis com en los anys següents y anteriors.

Segons los pactes indicats en aquestes dues treves, una y altra part s'obligavan á estar en pau fins á Sant Andreu; y si la una part no avisava á la altra lo acabament de la pau ó treva, aquesta continuava. Fins á Sant Andreu era obligatoria la pau; d'allí en avant era voluntaria, peró era necessari avisar á la part contraria, y llavors havían de passar los deu dies de tinençes, per poderse hostilisar sens incórrer en la multa de 50 lliures, y en la responsabilitat per haver romput l'homenatge ó promesa jurada feta á la autoritat.

Deseximents ó desafiaments: Forma de ferlos. —Quan una part volía rompre la pau ó treva, devía avisar de una manera formal á la part contraria: aquest avís se anomenava *desafiament*, com si digués *d'aquí en avant no't fies de mí*. Aquí va una mostra auténtica de desafiament:

1337.—Dilluns XVII de les kalendes d'Octubre (15 de Setembre), Guillém de Sta. Creu, parayre de Barcelona, acompanyat de un notari, se presenta al vener. Pere Matheu, batlle per lo monestir y tinent del batlle reyal, y li diu: «Jo, en Guillém de Sta. Creu, ret á vos honrat en Pere Matheu, tinent del batlle del Senyor Rey en la vila Dagualada, et batle per sent Cugat en aquella matexa vila, lomenatge et sacrament que havía fet an Berenguer Mariner de la dita vila de no fer'ne tractar mal: axí que daquí avant, passats x dies, de mal que fés al dit Berenguer Mariner non fos tengut per rahó del dit homenatge et sacrament. Et daçó requir lo scrivá qui es ací que men façacarta pública.»

Y per major seguretat, lo que digué de paraula ho refermá per escrit en la forma següent:

«Als honrats los batlles Dagualada ó á son lochtinent: de mí en G. de Santa Creu perayre de Barcelona: fas vos á saber, senyors, que jo fiu homenatge que no faría mal an Berenguer Mariner de la dita vila: per qué, senyors, ab aquesta present letra ret lomenatge á vosaltres, senyors. Scrita lo dijous aprés sent Ollari en lany de M·CCC·XXX séptimo. E posí mon segell. (lloch del segell.)»—(Man. de la escriv. rectoral, any 1337.)

Ab aquest acte quedava fet lo desafiament. Los batlles cuydarían de comunicarlo al interessat Berenguer Moliner. Passats los deu dies de tinença podían començar les hosti-

litats sens incorrer en responsabilitat per rahó del jurament y homenatge; incorrent, emperó, en la responsabilitat legal si cometían algún delicte ó crim penat per la lley.

Justa ó torneig mortal. *Any 1359*.—Los nobles en Gilabert de Cruilles y en Bernat Galcerán de Pinós estavan mutuament desafiats y s'odiavan de mort. Cada un arrastrava bon nombre d'amichs y valedors que tenían ganes d'esbravar sos odis y rencors. Convingueren abdues parts en lluytar ab les armes en les mans, travant una verdadera y sagnant lluyta.

A fí de que les autoritats no la impedissen, com devían, convingueren en escampar la veu de que farían una gran justa ó torneig, ó com diríam ara, un *simulacre* á manera de diversió ó d'exercici. Peró com era pública la malevolença que's tenían les dues parts contraries, com públich era'l deseximent ó desafiament, intervingué la autoritat per evitar lo fingit torneig. Axís ho mostra lo següent curiós document:

«Ara oyats, queus fan á saber los batles y prohómens de la vila Dagualada á tuit generalment, per manament del noble en Pere de Muncada, Procurador general en Cathalunya per lo Senyor Rey, que com á oida del dit noble procurador sia pervengut que los nobles en Gilabert de Cruilles é en Bernat Galcerán de Pinós se sien aremits de junyer, é cascuns ab lurs amichs y valedós se aiusten per venir al dia y loch que an assignat de junyer; é açó se fassa més per los deseximents y malevolença que es entre les dites parts, que no per fer les dites junçes: la qual cosa, si á perfecció venía, sería gran desonor del Senyor Rey y minva de les sues regalies, y encara sen poría seguir gran dan á cascuna part y á la cosa pública: Per çó los dits batles y prohómens, per manament del dit noble Procurador, ab aquesta present crida dien y manen á tota persona de la dita batlía que nols do consel, favor ne aiuda, nels deia acompanyar, ne soferir, ne albergar, ne dar venda de pa, ne de ví, ne de carn, ne de civada, ne de palla, ne de negunes altres coses que necessaries aien; sots pena de cors y daver: é no res menys que tot hom de la dita batlía se aparel ab caval y ab armes y altres aparels, en tal manera que sia aparellat, com altre manament vendrá del dit senyor Rey ó del dit noble Procurador, sots la dita pena de cors y daver.»—Aquesta crida se publicá á 7 de Febrer de dit any 1359. (L. Baiulorum. Arx. parroq.)

Caça. *Any 1411*.—En los llochs baronals ó no reyals, la caça solía ésser vedada, essent reservada als senyors. Igualada per ésser vila reyal y abacial, ó sia del Rey y del

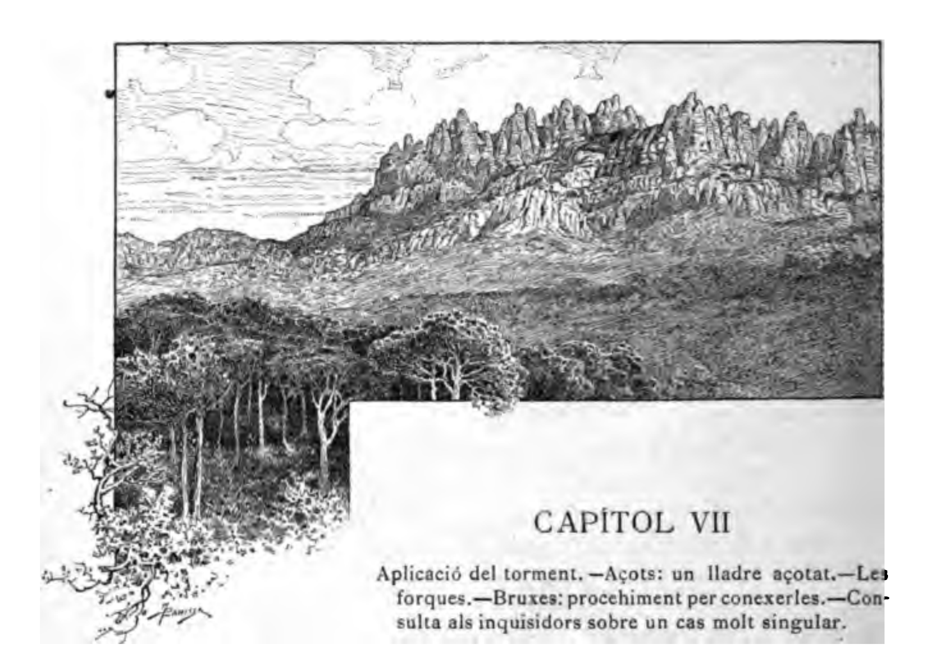
[redacted]

Abat de Sant Cugat tenía lliure per sos vehins la caça, segons sembla despendres del següent document, que'ns indica, ademés, la costúm de posar ganxos als gossos, provablement perqué no poguessen entrar en vinyes en temps de rahims madurs.—En concell del 10 d'Agost de 1411 s'ordená:

«Item volgueren que negun qua (ca ó gos) qui será atrobat en les vinyes dels habitants de la dita vila *sens ganxo* que port al coll, que pach aquell de qui será lo ca XII diners, é açó dur tro á la festa de sent Luch. E que negun hom axí strany com privat, no gos añar á caçar ab cans per vinyes dací á la dita festa; é siu fa, que sia caygut en lo dit ban.»—(Full solt en *L. Univ.*)

[redacted]

CAPÍTOL VII

Aplicació del torment.—Açots: un lladre açotat.—Les forques.—Bruxes: procehiment per conexerles.—Consulta als inquisidors sobre un cas molt singular.

Aplicació del torment. *Any 1606.*—L'únich cas que he trobat en los documents d'Igualada, l'he consignat en lo capítol LXXXIV de la primera secció. Un bandoler anomenat Toni Font, fou subgectat al torment per ferli confessar sos crims ó per delatar á sos cómplices.

Mes, en la cort dels batlles d'Igualada, tan poch devía usarse aquest barbre procehiment, que fou necessari fer venir de fóra, provablement de Barcelona, als dos butxins per aplicar lo torment.

Com aquest procehiment era universal y durá segles, no dupto que s'usaría també en Igualada, y que no fou lo cas d'en Toni Font l'únich en dita vila, encara que jo no n'haja trobat cap més.

Açots: un lladre açotat. *Any 1536.*—En varies crides se fan certs manaments ab pena d'açots, comuna en altres temps.

Dissapte, trenta de Setembre, fou açotat en la vila de Igualada, un lladre gascó dit Joan Montagut.

La nota en que consta açó té interés, perqué demostra la intervenció dels Concellers y del concell en los actes de la

cort dels batlles: lo qual mostra lo grau d'autonomia municipal en que estava la vila.—Aquí va la nota copiada del Llibre de la Universitat.

«Per lo assotat.—Divendres á xxviiii de Septembre any M·D·XXX·VI.—Lo honorable juy de prohomens de la vila de Agolada, en lo qual foren presents los honor. Joan Soler y Miquel Lledó, notari, Consellers, ensemps ab en Pere Sastre y Benet Pons absents, Gaspar Mateu, Joan Vendrell, Pere Ferriol, Joan Francolí, Antoni Almonia, Salvador Gonsalbo, Francesch Bonastre, Bernat Valls, Martí Joan Franquesa, Dalmau Robió, Barthomeu Giner, Augustí Millás, Jaume Febrer, Joan Alsina, Melchior Aguilera, Joan Ferriol, Joan Sala, blanquer, é Francí Masseguer, congregats dins la cort dels honor. balles de la dita vila, sens discordancia alguna, se adherien y votaven que la sentencia per los honor. balles de la dita vila, á consell del senyor micer Bernabé Serra doctor en Lleys, llur assessor, donada contra Joan de Montagut, gascó, lladre, que sie assotat y desterrat de la present vila y sotsveguería de aquella, sie executada com en lo procés de aquell fet se conté.—Lo qual fou assotat per la present vila dissapte á xxx de Septembre; per ços posa açí la present scriptura per memoria.»

Los prohóms qui aproban la sentencia, son los jurats del concell secret ó particular. (*L. Univ.*)

Les paraules de la nota: *Lo qual fou assotat per la present vila*, semblan indicar que fou passejat per la vila, provablement á cavall d'un ase y ben garrotat mentres l'açotavan; com se feya en Barcelona, quines costúms solían imitar los igualadins, *passant per la Boria* á cavall d'un ase als qui eran açotats per semblants delictes.

Les forques. *Any 1400*.—La pena de penjar en la forca fou usada fins á nostres temps. Cada població tenía ses forques plantades en son terme y no gayre lluny d'aquella. Igualada les tenía en un turó anomenat Puig-Vendrell, com diu lo següent document del esmentat any 1400.

«Jo, Guillém Rovires, del carrer Nou de la vila d'Agualada... vench á vosaltres... Concellers... perpetuament un troç de terra meu en part plantat de ceps y en part per plantar, que tinch... en lo terme de dita vila, en lo lloch anomenat *lo Puig-Vanrell*, en lo qual troç de la terra foren construides *les forques* de dita vila: afronta... etz.» (*L. Univ.*)

Aquest Puig-Vendrell estaría dintre de les terres del mas Vendrell, y en ell pot ser hi hauría la torre den Vendrell. Vendrell ó Venrell era un dels primitius pobladors de Igualada, com havém vist en los primers capitols d'aquesta historia.

Bruxes: procehiment per conéxerles.—L'any 1618, Arnau Febrer, procurador fiscal de la cort del veguer del Lluçanés, denunciá al dit veguer, que pochs anys abans havían estat sentenciats á mort molts bruxots y bruxes en Urgell, Segarra y altres punts de Catalunya, tots los quals *havien estat coneguts per una senyal que tenien en la espatlla, ab la qual senyal marcava lo dimoni als dits bruxots y bruxes.* Sospitant si n'hi havía també en la vila de Sant Feliu, se examinaren tres dones sospitoses, ço es, Marquesa Vila, partera ó llevadora; Felipa Gallifa y Montserrada Fábregas, alies *Graciana; se 'ls rentá les espatlles ab aygua beneyta, y 'ls fou trovada la dita senyal.* Foren posades en presó; se 'ls formá procés en lo qual s'apel-lá al torment, y per cert ab extraordinaria crueltat; delataren per companyones á Joana Pons, á *la Vigatana*, á Joana Mateus, á Rafaela Puigcercós y moltes altres. La cort del veguer les condemná á morir penjades en la forca (*a*).

Aquest terrible procés y altres semblants, fets en Urgell y Segarra, degueren alarmar á moltes poblacions, entre elles á Igualada, que resolgué fer los possibles per netejarse de semblant plaga.—Per ço en concell secret ó particular de 24 d'Octubre d'aquell any (1618), se resolgué lo següent:

«E més, sobre la proposició feta per los dits mag.s Sors. Concellers, que en la ciutat de Manresa y viles de St. Pedor y altres viles han enviat á sercar un home, que, segons se diu, coneix les bruxes, y mane la justicia castigar aquelles y netejar la terra de semblants persones, les quals causen en ella notables danys y cometen atroços delictes contra la lley de Deu nostre Señor.

»Ha determinat lo dit honor concell ques envíe á sercar lo dit home, perqué les bruxes ques trobarán puguen esser castigades, y reste netejada la present vila de aquelles: ab tal condició que sia feta aplega per la present vila per dit efecte, y del ques trobará, ques pague lo gasto, y no altrament: y pera fer dita plega y fer venir lo dit home, lo dit concell ha anomenat m.o Jaume Amat y Miquel Santa Susanna, prómens de dit concell.» (*L. Univ.*)

Als primers dies de Janer de 1619, vingué á Igualada una viuda procedent de Moyá, acompanyada de dos fills y del marit d'una neboda. La infeliç devía fugir de Moyá perqué allí la tenían per bruxa. S'anomenava Montserrada Serra.

(*a*) Menéndez Pelayo: *Hist. de los Heterodoxos españoles*, t. II, pág. 666.

Tot just arribada á Iguàlada, fou présa y ficada en la presó per bruxa y metzinera; no perque'n donás probes, sinó probablement perqué algun malévol hauría portat de Moyá la mala opinió en que allá la tenían. D'açó se parlá en concell privat del dia 7, en lo qual se resolgué:

«Item sobre la proposició feta per los dits senyors Concellers, acerca que vuy está prèsa en les presons de aquesta vila y está inculpada de bruxa Montserrada Serra, habitant en Moyá; ha determinat lo concell ques scrigue al balle y Jurats de Moyá, de hont diu es natural, ys sapia si allí tenen indicis ni prova alguna de que sia bruxa, ques castigue conforme á justicia; altrament que sie soltada: y ques gaste lo que convindrá, de la bossería.»

Los Concellers escrigueren als Jurats de Moyá una carta á 18 del propri mes de Janer, en la qual los deyan que na Montserrada Serra, estava detinguda en la presó per havérsela inculpada de bruxa y de metzinera ó envenenadora, y'ls suplicavan que diguessen si allí havía donat cap proba d'haver comés cap dels crims de que se la inculpava: que á Igualada hi havía arribat lo dia 9 de Janer (será equivocació perqué'l dia 7 ja estava detinguda en les presons de la vila) en companyía de dos fills y de Jaume Castaniselo, casat ab una neboda de la dita Montserrada.

Y per major seguretat, trameteren á Moyá la carta per mans d'en Francesch Spiell, un dels prohoms del concell. Torná lo Spiell ab la resposta dels de Moyá, que era:

«Que bé'ls creuría que la dita Monserrada Serra está infamada de dit delicte (*de bruxa*); emperó que no tenen ninguna prova que ella ho sia: que no saben que ninguna bruxa de les que son stades sentenciades per la justicia la hage acusada.»

Mentres tant, los Concellers havían també fet la proba de rentar ab ayga beneyta les espatlles de na Montserrada, y'l senyal de bruxa no aparegué. Aquesta probatura y la resposta dels moyanesos foren exposades en concell secret del 25 de Janer pèls Concellers, suplicant al meteix concell que resolgués lo que's devía fer, y's resolgué lo següent:

«Ha determinat lo dit concell *que li sien altra vegada rentades les spalles ab aygua beneyta, y ques vege si se li conexerá lo senyal ques diu tenen les bruxes: y si després de rentada no se li conexerá, atesa que jals estada rentada una volta y no se li es conegut, que sie relaxada de la presó* y treta de la vila, atès que en ella es entrada sens licencia dels Concellers ni concell.» (Es d'advertir que no's permetía establirse en la vila, sens llicencia dels Concellers).

[redacted]

Un dia abans de pendre aquesta determinació, los Concellers havían escrit á mossén Joan Vinyes, notari de Vich, la següent carta sobre 'l meteix negoci:

«En les presons de aquesta vila, stá prêsa y detinguda Montserrada Serra, viuda, de la vila de Mollá, inculpada de bruxa y metzinera: avém entés que V. m. té alguns processos de bruxes y matzineres que son estades condempnades en les viles de Artés, Sallent y altres llochs de les baronies del Sor. Bisbe de Vich; les quals, segons se diu, ne an acusades altres: y com desitjám saber si dita Serra es culpable en lo dit delicte tant atrós, y sent ho, sia castigada; suplicám per ço á V. m. se servesca mirar dits processos y avisarnos si aquella es cómplice en los delictes, y essentho, avisarnos ab carta sua per lo primer portador trobará, y en ella posari un real fins en dos de port, perqué la carta arribe més prest en nostres maus: y sent la dita Serra culpable, se enviará aquí un home pera fer traure copia auténtica del que convindrá dels processos: que nosaltres ho rebrém en molta mercé. Ntre. Sor. com pot á V. m. (guarde). — De Igualada á vint y quatre de Janer 1619. — Los Consellés de Igualada. — A m.º Joan Vinyes, notari de la ciutat de Vich, que nostre Señor guarde.» (*L. Univ.*)

La determinació del concell prêsa á 25 de Janer de soltar á la acusada, si rentades novament les espatlles no s'hi descubría cap senyal, indica que per resoldre no esperaren la contestació del notari de Vich, que no tenía temps d'haver arribat lo dia 25.

Consulta als inquisidors sobre un cas molt singular. *Any 1574.*

«Als Illtres. y molt Rnts. Señors los Señors inquisidors de Cathalunya. — Illtres. y molt Rnts. Señors. — Vuy die present y devall scrit, á instancia de Mestre Francesch Felip, sabater, ciutadá de Barcelona, som stats congregats en casa de Barthomeu Santa Susanna junctament ab alguns preveres y altres honrades persones de dita vila, y entre aquelles mestre Montserrat Matheu, doctor en medicina, de dita vila, que entre tots erem quatorze ó quinze: y essent ajustats allí en una sala de dita casa, es pujada madona Jaumeta Margarida Felipa, muller del dit Francesch Felip é filla de mestre Francesch Santa Susanna, parayre de dita present vila, present en dit negoci; que seye (la Jaumeta) baix al branchal de la porta de dita casa, ab altres dones qui feyen fahena allí. Y quant es stada alt, se es assentada bona y sana en una cadira allí en presencia de nosaltres, ahont ha stat assentada una stoneta.

»Y aprés lo dit Francesch Felip, marit, y Joan Sancta Susanna, oncle seus, hu aprés altre, la han interrogada si stave bona y si li feye res mal: y ella ab molt bon natural y rahó ha respost dient que stave bona, gracies á nostre Señor, y que no li feye mal res: haprés dit assó hanli treta dels pits una candela de cera en la qual stave sculpida la imatge de nostra Señora de Montserrat ab una mida de dita nostra Señora; les quals candela y mida, segons ha dit

dit Joan Santa Susanna, han tocades la mayor part de les reliquies son en dit monestir de Montserrat; y haventli levades dites candela y mida que aportave dita Felipa, en la hora matexa la ha présa bascha de tal manera, que perdé la paraula y feye tals moviments y surts, que aparíe se hagués tota despessejar, en tant que cert causave la mayor lástima del mon y compassió als qui assistiem en alló; y may dits surts y forses li son passades, fins á tant li han fetes besar y tornades dites candela y mida de nostra Señora de Montserrat; que tornantley al coll, aquí mateix es stada gorida y tornada en son natural; y axí aprés havém tornat xarrar ab ella un quart, ho per aquí, y sempre ella, dita Felipa, ha donada molt bona rahó del que li es stat demanat.

»Aprés ha sobrevingut un ecclesiástich honrat desta vila, quis diu mossén Balp, y altra volta, perqué aquell vehés lo que passave, li han tornades llevar del coll dites reliquies, y aquí mateix dita dona ha tortes les mans y selles dels ulls, perduda la paraula, y tota morada, y esse alsada ab un surt de tal manera, que tres ó quatre dels que eren allí no la podíen tenir ni sossegar; y axí ha estat ab dit sufriment qualque mig quart, tenintla dits tres ó quatre hómens ab tota pena, fins á tant que li han tornades ha posar les dites reliquies; y reposades, aquí mateix lansá un sospir y se assossegá y torná á donar bona rahó com si no fos estat res.

»Aprés de açó, perqué diu dit mestre Francesch Felip que dita Felipa, muller sua, no passe dit treball sino en dita vila y terme de Agualada y ciutat de Barcelona y territori de aquélla, continuant dita visura, han treta dita dona de dita casa y de la dita vila y terme en lo terme de Monbuy: y allí altra volta ella ha parlat molt bé y sanament ab los qui interrogaven, ab molta prudencia; y també li han levades del coll dites reliquies; y no ha fet moviment ningun, com si no hagués ningun mal.

»E fet tot assó en presencia nostra y de dites altres persones, lo dit Francesch Felip, marit de la dita madona Felipa, nos ha dit que rebessem informació y visura del que havém vist de dita sa filla (muller), perqué presa y donada copia, poguessen valerse ahont seríe menester: hi nosaltres, vehent y ohint dita demanda de dit Felip, y també vehent aquell turment y treball de dita pobre dona, y per altre part lo repós trobe en tornarli les reliquies, som restats spasmats de veure semblant negoci. E perqué més rectament pugám fer lo quens es stat demanat, si será necessari, havém determinat no posar res en scrits, que primer nos consultás á V. S. I. del que passe y havém vist, que cert nos ha causat gran alteració, perqué nos pot scriure tant largament axí com passe: per ço ab la present avisám á V. S. I. qué se es seguit, segons desobre se conté, suplicant á V S. I. nos manen respondre, si axí serán servits, del qué en aquesta cosa havém de fer y lo horde havém de tenir, perqué pogám satisfer al que som stats requests: que tenint la resposta, seguirém en tot y per tot lo orde que nos manarán V. S. Illtres. Les Illtres. Rmes. persones dels quals N. Señor per molts anys guarde.... De Agualada á 7 de Agost, 1574.

»De V. Illtres. Rnts. molt certs y affectats devots y servidors que ses Rmes. mans besen—Los sotsveguer, balles y consellers de la vila de Agualada.» (*L. Univ.*)

¿Perqué voldría aquest testimonial en Francesch Felip?

No m'acut altre obgecte que 'l de presentarlo al monestir de Montserrat á fí de que fos continuat en lo Llibre dels miracles d'aquell famós santuari, en mostra d'agrahiment pêl benefici rebut de madona Santa María.

No consta si respongueren los inquisidors, los quals, per altra part, res tenían que veure en aquestes coses.

CAPÍTOL VIII

Juheus d'Igualada: Mossé Davit; Astruch Vidal.—Los Florençach.—Vidal de Càldes.—Los ça Sala.—Los Beers.—Los Hacet.—Escola dels juheus y sinagoga: Momet Escapat; Jucef Coffen.—Los Avincaçes.—Los Amiç-maell.—Jucef Avemplex.—Salamó Rouent.—Los Caravida: Abrahám Abenafra.

Juheus d'Igualada.—Al escriure lo capítol VIII de la secció 1.ª d'aquesta obra, sols tenía noticia de quatre ó sis juheus que residissen en Igualada, quins noms constavan en lo Llibre de la Universitat. Llavors no havía registrat los Manuals de la escrivanía rectoral, en los quals consta que eran molts més los juheus que residían en la vila.

Passemne revista com d'una curiosa antigualla, que contribueix á donar color y vida al gran quadro de la edat mitjana, reproduhint, axís meteix, alguns documents del *Reg. Baiulorum.*

Mossé Davit; Astruch Vidal. *Any 1282.*

«Geralda del Holm, del terme d'Ódena, y María ma filla... devém á tú, Mossé Davit, juheu d'Agualada, xxix sous barcelonesos de tern, per ordi que't comprárem, á pagar en la vinent festa de Sta. María d'Agost... y si de comú acort no't pagam llavors, te pagarém la pensió de quatre diners per cada mes. Fermançes... Testimonis...»

«A Zabata del terme d'Ódena y ma muller Berenguera devém á Astruch Vidal, juheu habitant en Agualada, LV. sous barc. per compra d'ordi...»

—Altres devían viure allí; pero com son tan raros los manuals d'aquella centuria, no tinch noticia de cap més.

Los Florençach. *Any 1324.*

«P. Domenech y jo Eliesenda sa muller, del terme del castell de Miralles... devém á vosaltres mestre Agím y á Vidal Agím fill vostre, juheus de la vila d'Agualada, LVI sous que'ns havéu prestat...»

Lo meteix any trobo un debitori á favor de *Vidal Agím de Florençach*, juheu d'Igualada.

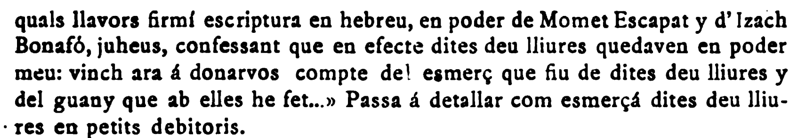
En 1337 mestre *Agím de Florençach*, juheu d'Igualada, y son fill *Vidal de Florençach*, que llavors residía en la Llacuna, firman rebuda d'un depósit de 125 sous á favor de Llorens Domingo de dita vila.—*Astruch de Florençach* era fill de Vidal de Florençach; en 1342 firma ápoca de rebuda de 32 sous per una part y 72 sous per altra, á favor d'Arnau de Planatoval de Montbuy.

Per manera que trobam tres Florençachs: mestre Agím, pare de Vidal, y aquest, pare d'Astruch. Y encara un Mossé de Florençach. Lo títol de *mestre* indicaría ó bé que era rabí, ó físich, ó altre ofici de lletres semblant. Aquest Astruch de Florençach l'havém trobat complicat en una qüestió de defraudació de mesures. Son pare Vidal, juntament ab son correligionari Salamó Caravida, obtingueren de la vila, franquesa d'imposició pèl ví que vendrían á juheus. (Cap. VIII de la sec. 1.ª)

Vidal de Cáldes. *Any 1324.*—Era també d'Igualada. Aquest any firmá un albará. (Man.) Sa muller era Fineta, germana del juheu Abrahám ça Sala.

Los ça Sala. *Any 1324.*—Abrahám ça Sala, fill de Vives ça Sala, qual filiació, com també 'l parentiu ab Fineta, muller d'en Vidal de Cáldes, consta en lo següent albará:

«Abraám Sala (sic), juheu de la vila d'Agualada, atés á que Fineta difuncta germana meva y muller de vos, Vidal de Cáldes, juheu de la metexa vila, morí dexant un sol fill seu y vostre: atés á que al efectuarse 'l matrimoni de vos ab Fineta, fou convingut y pactat entre mí y Vives Sasala (ça Sala) pare meu y de dita Fineta per una part, y vos dit Vidal de Cáldes per altra part, que del dot de dita Fineta ne quedaríen en poder meu deu lliures, de les

quals llavors firmí escriptura en hebreu, en poder de Momet Escapat y d'Izach Bonafó, juheus, confessant que en efecte dites deu lliures quedaven en poder meu: vinch ara á donarvos compte del esmerç que fiu de dites deu lliures y del guany que ab elles he fet...» Passa á detallar com esmerçá dites deu lliures en petits debitoris.

1337.—«Abram sa Sala deu á Samuel Cofen LXX sous per prest: á pagar d'aquí á un any..., Testimonis Bernat Ferran y Daví Amizmaell.»

«Abram sa Sala, juheu d'Agualada, firmá á Cresques Alfacim, cessió de totes les escriptures que aportá Samuel Cofen. Testimonis: P. Coscon... y Vidal de Florençach, juheu.»

1324 ó *1325.*—Preciosa, filla de Vives ça Sala.—Dos juheus barcelonins, acompanyats de notari y testimonis, se troban en la casa que Abrahám ça Sala tenía en Igualada, y jurant pèls deu manaments de la lley de Moysés, fan la següent declaració, á instancia d'en Içaach Bonafeu, juheu de Solsona:

«Nos en Jacob Çaragoça et Abraám Bonjuhá, argenter, juheus de Barcelona, atorgám, et sots virtut del sagrament que feyt havém sobrels .x. manaments de la lig que Deus doná á Moysés el munt de Sinay, regonexém á vos Niçach Bonafeu, juheu de Solsona, que com nos vinguém de Vilanova del Camí á Agualada, sobre la veu quen Mossé de Florenssach, juheu Dagualada, sastre, dehía, que havía esposada na Preciosa, juhiga, filla den Vives Sasala, juheu Dagualada, que noy vinguem aquí, ne en altre loch, per conseyl, ni per sobornament, ne per prechs vostres; ans ho fem per nostre propi moviment, et de grat nostre, et de nostra certa sciencia per descarregar nostres ánimes. (Segueix en llatí): De les quals coses, dit Niçach Bonafeu maná li fos fet públich instrument per mí notari infrascrit. Testimonis: Francesch de Vilauta prevere, mestre Agim Vives Sasala y Abraam Sasala.»

—No 's veu quin interés tindría l'Içaach Bonafeu en fer constar açó. Los metexos Jacob Çaragoça y Abrahám Bonjuhá otorgaren en Tárrega un altre testimonial idéntich, á petició del meteix Içaach Bonafeu.

Los Beers. *Any 1324.*

«Bernat Llobet y Romía sa muller, de la vila d'Agualada, confessám deurer á vos Bonnin de Beers, juheu de la metexa vila, sexanta sis sous, per prest...» —«Bernat Llobet y Romía sa muller, de la vila d'Agualada... confessám deure á vos Jacó de Bers (sic), juheu de la metexa vila, sexanta sous.....»

1329.—Guiatge á favor de Abrahám ça Sala y Jacó de Beers:—«Nosaltres Nanthoni Vidal tinent loch den Berenguer Pedriça, batle del senyor Rey, y en Francesch deç Soler, batle del monestir de sent Cugat de la vila Dagualada, per auctoritat del offici que usám, de part del senyor Rey y del dit monestir, guiám y assegurám á bona fé y á bon enteniment vos Nabraam Çasala y en Jacó de Beers, juheus, stadants en Vilanova deç Camí, del terme de Claramunt, que puscats venir vos y ço que menarets y portarets al loch de Gualada, y star aquí y tornar sans y segurs vos y totes les vostres coses sobre la fé dels dits senyor Rey y monestir de sent Cugat y de la nostra; en axí que per neguna acusació no puxats esser aturats ne retenguts vos ne res del vostre, si donchs ço hon acusats seriets no era cert y provat per testimoni de crestiá y de juheu dignes de fé: lo qual guiatge volém que dur per

decem dies depuys que desguiats vos ayám de paraula ho per letra: y en testimoni daçó manám aquest present guiatge seyelat ab lo seyel comú de la cort dels batles Dagualada. Scripta Aqualada quarto kal. Maji anno Dni. M.º CCC.º XX· nono.» (Reg. Baiulorum.)

—Se veu que Abrahám ça Sala y Jaçó de Beers s'havían trasladat á Vilanova del Camí.—Ab igual facilitat mudavan lo domicili los altres juheus de Igualada.

1342.—Regina, viuda de Jucef de Beers. «Regina, muller del difunt Juceff de Beers, habitadora d'Igualada, confesso.., que m'haveu pagat enterament tots los deutes, guanys ó usures que vos, Pere Bertrán, del castell de Claramunt, y vostra muller Guillema devíau á mi y á mon difunt marit Juceff de Beers.....» (Man.)

Los Haçet. *Any 1328.*

«Vidal Haçet é Içach Hacet son fill, juheus d'Agualada, prometeren ab pena del terç á Vidal Mossé, juheu de Barcelona y procurador de Samuel del Torn, Bonsenyor Gracia y Salomó de Bellcayre, secretaris de la aljama dels juheus de Barcelona, dintre quinze dies, á contar desde avuy, dijous 28 de Juliol del dit any (1328), comparexer devant dits secretaris en Barcelona..... per pagar cent sous barcelonesos de tern, los quals dit procurador diu que deuen als dits secretaris per rahó de les colectes fetes per dita aljama, tant per les del temps passat, com per la present: ó bé se compondrán amigablement ab dits secretaris.....» (Reg. Baiul.)

Escola de juheus y sinagoga: Momet Escapat; Jucef Coffen. *Any 1330.*

«Diumenge 12 d'Agost (de 1330), Momet Escapat y Vidal de Florençach, juheus d'Agualada, juraren sobre'ls deu manaments de la lley que Deu doná á Moysés en lo mont Sinaí observar y guardar l'estatut fet pèl Senyor Rey sobre les usures dels préstechs.....»

«Dilluns 1.er d'Octubre del any del Senyor M·CCC·XXX: Momet Escapat, mestre Agim (de Florençach), Juceff Coffen y Vidal de Florençach, juheus d'Agualada, estant en la casa en que hi ha *la escola de dits juheus*, Bernat Carrió notari públich de dita vila, qui estave allí per voluntat dels batlles, intimá als dits juheus un *alayme* (manament?) que no prestassen diners á usura superior á la tatxa del Senyor Rey; y dits juheus acceptaren dit manament (*alayme*), prometent no passar de dita tatxa... Testimonis...»

La tatxa imposada pèl rey Jaume I era que'*ls juheus no rebessen per usures sino vint sous per cent en l'any.* (Const. de Cat. tit. v, § 11.) Se'ls permet, donchs, lo vint per cent l'any. ¿Quant exigirían abans de la tatxa?

Consta, ademés, que'ls juheus tenían *escola* en Igualada. En la metexa tindrían la sinagoga, com en nostra vila de Santa Coloma, ahont los documents sempre anomenan

[redacted]

escola á la sinagoga. No estarían sens sinagoga ahont fer ses devocions acostumades los dissaptes, los juheus igualadins.

Los Avincaçes. *Any 1316.*

«Berenguer Figuera, de la parroquia de Miralles, dech á vos Vidal Avincaçes, juheu d'Agualada, XXIII sous barc. de tern de capital prestat y XII diners de la metexa moneda per interés ó pensió.....»

1324.—«Salamó Amiçmeyl, juheu de la vila d'Agualada, confesso... á vos Nissach Avincaçes, juheu de la metexa vila, que haveu fet avinença ó composta sobre 'ls mil sous moneda barcelonesa de tern que 'm devieu.....»—(En 1329, l'Içaach Avincaçes s'havía trasladat á Vilanova del Camí).

Los Amiçmaell. *Any 1337.*

«Samuel Amiçmaell, juheu de la vila d'Agualada, confesso..... deure á vos G. de Talavera, de dita vila, 8 sous que m'havéu prestat, á pagar en la Pasqua vinent... Testimonis: Francesch Morató y Astruch de Florençach juheu.»

«Abram sa Sala... confesso deure á Samuel Cofen LXX sous per prestech... Testimonis: Bernat Ferran y Daví Amizmaell.»—(Document ja citat.)

Jucef Avemplex. *Any 1328.*

«Juceff Avemplex, juheu natural de Lleyda, ara habitant en la vila d'Agualada, s'obliga á la pena de C. sous ó á perdre 'l puny si dintre d'un any, á contar desde ara, jugue ó fa jugar dintre de la conca d'Ódena.» (Reg. Baiulor.)

Salamó Rouent. *Any 1349.*

«Berenguer Ferrer, menescal de la vila d'Agualada, confesso... á vos Salamó Rouent, juheu de dita vila, y als vostres, que d'aquells 360 sous moneda barc. de tern que confessí deure á Astruch Caravida, juheu de la Llacuna, difunt, qui me 'ls prestá, n'he pagat part en diverses pagues fetes al dit Astruch Caravida y á Perló Caravida y á Salamó Caravida, y á Bonjuhá Adret y á vos dit Salamó Rouent. Ademés dels dits 360 sous ja pagats en part, confesso deure á vos dit Salamó Rouent y á Bonjuhá Adret, tutors y curadors del dit Astruch y de sos bens, 200 sous, que consten en escriptura pública...»

Los Caravida. *Any 1365.—Salamó Caravida*, difunt en aquesta data, era pare de *Perló Caravida*, marit de Regina, que en segones nupcies casá ab Abrahám Abenafra.

Perló Caravida y Regina tingueren una filla que fou hereva, anomenada Bonadona. Consta en diversos documents, entre ells lo següent:

«...Jo, Bonadona, filla y hereva de Perló Caravida, y jo, Regina, viuda del dit Perló, y jo, Abram Abenafra, marit de dita Regina, confessám... que vos Eliesenda, muller de Jaume Zesrovires, difunt, del terme d'Ódena, ara muller de Pere Salamó, del terme de Montbuy, nos haveu pagat y satisfet de tots los

[redacted]

deutes que devíeu al dit Perló Caravida, difunt, y á Salamó Caravida, difunt, juheu d'Agualada... donchs vos fem ápoca...»

—Los Caravides procehían tal volta de Bellcayre, segons sembla indicarho lo següent document:

1358.—«...Jo, Ponç Vilatort, donat de la capella de St. Ilari de Vilanova del Camí, confesso... á vos Regina, viuda de Caravida de Bellcayre, juheu difunt, de la vila d' Agualada...» Firma ápoca.

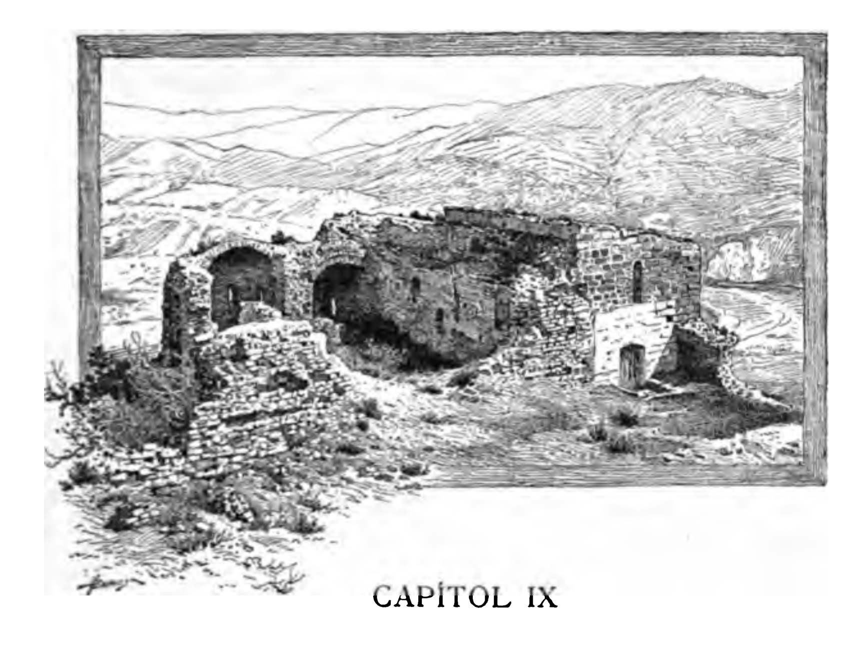
Parlant de Salamó Rouent, havém vist un *Astruch Caravida*, juheu de la Llacuna, difunt llavors, en 1349. En lo meteix document sonaren també'ls esmentats *Salamó Caravida* y *Perló Caravida.*

Lo segón marit de Regina, Abrahám Abenafra, no era igualadí sino de Vilafranca. Consta en escriptura del 1349, en que Regina lo nombra procurador, essent ja son marit; en 1365, estava domiciliat en Igualada.

1341.—«Regina, muller de mestre Vidal Caravida, juheu, habitant en Agualada... confesso que vos Aaçer (Asser) Issach, juheu, germá meu, habitant en Sta. Coloma de Queralt... m'haveu pagat... aquells 30 sous barc. que nostra y vostra difunta mare Regina me llegá en son darrer testament...»

CAPÍTOL IX

JUHEUS D'IGUALADA (continuació): Samuel Gracia; Belshom Efraim.—Aaron Içaach y sa muller Bonfat.—Acusació contra Aaron Içaach y sa muller.—Mestre Içaach Bonanasch.—Cresques Aaron.—Vidal Duran.—Daviu Spanyol.—Bonjuhá Jucef Aviçmel (ó Amicmael); Astruch Nasan del Portal; Samuel Natan.—Guiatges per juheus.—Bigamia entre 'ls juheus.—Observacions.

Samuel Gracia; Belshom Efraim. *Any 1361.*

«...Jo, Bonjuá Gracia, juheu de la vila de Cervera, tutor dat y assignat pêls vener. batlles d'Agualada á Llobet *Colerante* (?) y á Regina, povills y fills y hereus universals de Samuel Gracia, difunt, juheu de la vila d'Agualada... faig... procurador meu y de dits povills á vos, Belshom Efrahim, juheu de dita vila de Agualada... Testimonis: Domingo Cohaner, P. Orpí y Caravida Gracia...» (Man. arx. parroquial.)

Samuel Gracia vivía en 1358, com veurém en lo següent document:

1358.—«Nosaltres, Içach Gracia y Samuel Sullan, juheus de Vilafranca, tenint llicencia y plen poder de la aljama de juheus de dita vila... y jo Samuel Gracia, juheu d'Agualada, de part altra; convením en la avinença y composta següents: (fins aquí es llatí)—Primerament que per totes questes y talles fetes per la dita aljama de Vilafranca, tro en aquest present die per qual se vulle rahó é per totes quantitats de diners en los quals lo dit Samuel Gracia sia stat tatxat en les dites questes ó talles, do é sia tengut de dar lo dit Samuel Gracia á la dita aljama y als dits Içach Gracia y Samuel Sullan en nom daquella .LX. sols barcelonesos y no més...» (Man.)

1359.—«Samuel Gracia y sa muller Bonadona, habitants en Agualada, han confessat deure en judici á Samuel Sollam é Içach Gracia, juheus de Vilafranca del Panadés, representants de la aljama del call de Vilafranca, per rahó de certa composta feta poch abans entre'ls dits... dos cents trenta sous...» (Reg. Baiulor.)

Aaron Içaach y sa muller Bonfat. *Any 1358.*—Los dits Içaach Gracia y Samuel Sullan, representants de la aljama de Vilafranca:

—«absolém y perdonám á vos Aron Içach y á vostra muller Bonfat, juheus d'Agualada, tota qüestió... que en nom dit (de la aljama de Vilafranca) poguessem fervos ó mourevos... per qualsevol talles, ó questes fetes ó tallades per dita aljama fins al present dia... per la qual absolució... confessám haver rebut de vosaltres 20 sous barc. de tern...» (Man.)

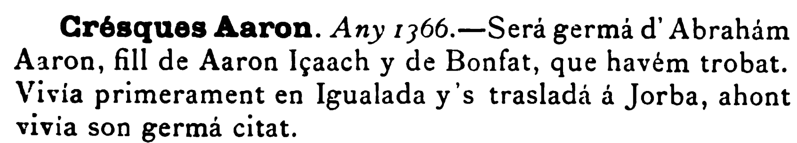
Igual absolució fan los dos representants dels juheus de Vilafranca á Regina, viuda de Caravida de Bellcayre, la qual promet donarlos 30 sous.

Acusació contra Aaron Içaach y sa muller. *Any 1358.*—Acusats de certs excessos que no s'anomenan (sería qüestió d'usures) foren arrestats pêls batlles y posats en llivertat, mitjançant depósit de 25 lliures:

«N'Aaron Izach, juheu de la vila d'Agualada y (falta'l nom, que deu ésser Bonfat), sa muller, de grat y certa ciencia se lliuraren del poder dels venerables Arnau Bonet llochtinent del vener. Bernat dez Soler, batlle d'Agualada pêl Senyor Rey y de Pere Truyols, batlle en dita vila pêl monestir de St. Cugat de Vallés, entregant vint y cinch lliures de moneda barcelonesa de tern, per rahó d'alguns excessos dels quals foren inculpats devant dels dits vener. oficials. Prometeren comparexer personalment á llur presencia dintre tres dies després d'haverlos request... y açó juraren per los deu manaments de la lley que Deu doná á Moysés etz..... Y á 11 de Janer del dit any (1359) fou cancelada (aquesta obligació) per voluntat dels dits vener. oficials, per quant fou feta composta entregant 70 sous quitis partidors entre'l Senyor Rey y'l monestir de St. Cugat.» (Reg. Baiulor.)

Aaron Içaach era difunt en 1364 dexant un fill, son hereu, anomenat Abrahám Aaron, que residía en Jorba. (Man.)

Mestre Içaach Bonanasch. *Any 1355.*—Era'l metge que, com havém vist en altre lloch (sec. 2.ª cap. XIII), aconductaren los Concellers per servir á la vila. En 1359 lo trobo encara domiciliat en Igualada, en un document en que's transfereix un crédit. (Man.)

Crésques Aaron. *Any 1366*.—Será germá d'Abrahám Aaron, fill de Aaron Içaach y de Bonfat, que havém trobat. Vivía primerament en Igualada y's trasladá á Jorba, ahont vivia son germá citat.

«Crésques Aron, juheu, habitant en la vila d'Agualada, confessá en judici (devant la cort dels batlles) deure á Pere Vidal, draper de dita vila y als seus per compra de panyos ó draps... 20 sous barc...»

«Crésques Aron, juheu, ara habitant en lo lloch de Jorba, confessa en judici deure á Pere Vidal, draper de la vila d'Agualada y als seus, per compra de panyos ó draps... 44 sous...» (Reg. Baiulor.)

Vidal Duran. *Any 1379*.

«Jo, Vidal Duran, juheu habitant en la vila d'Agualada, confesso y regonesch que vos Vidal Barzalay, juheu de Cardona, m'havéu entregat... noranta un sous... los quals tinch en depósit... Testimonis: Magaluf Acanell, juheu de Mallorca...»—La muller de Vidal Durant, era Bonadona. (Man.)

Daviu Spanyol. *Any 1379*.

«Jo, Daviu Spanyol, juheu de la vila d'Agualada, confesso y regonesch que vos Bonet Adret, juheu de Cervera, m'haveu entregat 33 sous... que jo tinch en depósit... Testimonis: Rouen Spanyol, juheu habitant en dita vila d'Agualada...» (Ibid.)

Bonjuhá Jucef Aviçmel.—L'havém trobat ja en lo capítol VIII de la primera secció. Era de la Llacuna; passá á domiciliarse á Igualada en 1402; en 1421 *Astruch Nassan del Portal*, sastre y juponer. L'havém trobat en lo cap. XX de la 2.ª secció, llogantse per fadrí ab lo juheu sastre d'Igualada, *Samuel Natan*.

Guiatges per juheus. *Any 1328*.

«Nos en Johan Alamany, tinent loch den Berenguer Pedriça, batle del Senyor Rey, en Francesch deç Soler, batle per lo monestir de sent Cugat en la vila Dagualada, á instancia y á suplicació den Abram Çasala, juheu de Vilanova deç Camí deç terme de Claramunt, de part del Senyor Rey y del dit monestir, á bona fé y á bon enteniment, guiám y asseguràm vos Niçach Bonafeu, juheu de Solsona, que sobre la fé del dit Senyor Rey y del dit monestir y de nos, puxats venir el loch Dagualada y estar y tornar sau y segur, axí que per deute propri, comanda propria ne daltri no siats pres, ne aturat, ne embargat dins la vila ne el terme Dagualada; ans vos en puscats tornar sau y segur sobre la fé dels dits Senyors y de nos: lo qual guiatge volém que dur per dos dies continuament, comtadors depuys que desguiat vos ayám de paraula, ó per letra, ó per misatge nostre. Scrita Agualada .IIII.º kal. Augusti anno Dni. M·CCC·XX·VIII.º» (Reg. Baiulor.)

[redacted]

1329.—«Nos Nanthoni Vidal, tinent loch den Berenguer Pedriça, batle del Senyor Rey y en Francesch deç Soler, batle del monestir de sent Cugat en la vila Dagualada, per auctoritat del offici que usám, de part del Senyor Rey y del dit monestir, guiám y asegurám á bona fé y á bon enteniment vos Nabraam Çasala y en Jacó de Beers, juheus, stadants en Vilanova deç Camí deç terme de Claramunt, que puscats venir vos y ço que menarets y portarets al loch de Gualada, y star aquí y tornar saus y segurs, vos y totes les vostres coses, sobre la fé dels dits Senyor Rey y monestir de sent Cugat y de la nostra: en axí que per neguna acusació no puxats ésser aturats ne retenguts vos ne res del vostre, si donchs ço hon acusats seriets no era cert y provat per testimoni de crestiá y de juheu dignes de fé: lo qual guiatge volém que dur per decem dies depuys que desguiats vos ayám de paraula ó per letra: y en testimoni daçó manám aquest present guiatge seyelat ab lo seyel comú de la cort dels batles Dagualada. Scripta Aqualada quarto kal. Majii anno Dni. M.º CCC.º XX nono.» (Ibid.)

Bigamia entre'ls juheus. *Any 1347.*—Encara que'l següent document no's refereix als juheus d'Igualada, vull copiarlo aquí, ja perqué en Igualada fou expedit y en sos manuals l'he trobat, ja principalment perqué pinta un detall de les costúms dels juheus de Catalunya, ço es, la de poderse casar més d'una vegada, vivint la primera muller, costúm permesa per la seva lley.

«Pere, per la gracia de Deu Rey d'Aragó, Valencia, Mallorca, Cerdenya y Córcega y Comte de Barcelona, Rosselló y Cerdanya: als amats y fidels lo batlle general de Catalunya y demés oficials nostres y als llochtinents de aquésts, á qui les presents pervindrán: Salut y dilecció. Ahir tinguerem á bé concedir á Crésques Salamó, juheu de Barcelona, per carta nostra, que com tingue muller de la qual no ha pogut tenir fills, pugue pendre altra muller, conforme al ritu juheu, si tal permet passar á segones nupcies. Després á instancia dels amichs de la dita primera muller, provehirem la revocació de la concessió esmentada. Y ara ab la present revocám totes les lletres ó manaments fets sobre les coses dites. Pero com no sía nostra intenció procehir contra dit Crésques ni sos bens per lo que hage fet ó face sobre aquest negoci, conforme al dit ritu dels juheus: Per tant, vos dihém y manám que per lo que ha fet ó fará Crésques conforme al dit ritu, en cap manera procehiáu y permetau que altre procehesque contra ell ó sos bens, ni vos entrometau en aquest negoci. Dada en lo lloch d'Agualada sots nostre segell á XVII de les kal. d'Agost, any del Senyor M·CCC·XL set.» (Man.)

Es á dir, que primerament lo Rey autorisa á Crésques per casarse ab una altra dona, si ho permet sa lley, que sí ho permetía. Després, á instancies dels amichs de la primera muller, revoca la concessió feta á Crésques; finalment revoca abdues concessions, dexant á Crésques en llivertat.

[redacted]

Observacions.—Los juheus no s'arrelaren may en Igualada; venían y se'n tornavan promte. Quasi no foren més que aucells de passada... y de rapinya, perqué son *modus vivendi* era la usura: no sols en Igualada, sinó també en Santa Coloma y provablement per tot arreu ahont plantavan llurs tendes. Es veritat que havém trobat un sastre; era dels pochs oficis que solian exercir; també havém trobat un juheu argenter barcelonî. Açó era la excepció, fins allí ahont alcançan mos documents; lo general en ells era'l negoci, especialment lo prestar diners.

La exorbitancia de llurs usures la demostra bé lo que'l rey Jaume I, per cohibirles, fixá l'interés que podían percibir los juheus al 20 per 100; açó per cohibirles. Tot en va; prou sabían com burlar la lley. Capitalisavan l'interés; ço es, si prestavan, per exemple, 100 sous al 40 per cent, posavan en la escriptura 120 sous de capital y 20 de interés.

Los Reys Católichs expulsaren d'Espanya als juheus, als acabaments del segle xv, no per causes económiques, sinó relligioses. En diverses nacions modernes hi ha hagut grans avalots populars contra'ls juheus, perqué poch á poch se apoderan de tota la riquesa. Sempre han estat aucells de rapinya. Crech que per tots conceptes val més que no tornen; y aquest degué ésser lo parer de la ciutat de Barcelona, quan després de la matança de juheus, que hi hagué en 1391, per tot Espanya, demaná y obtingué del rey D. Joan I, lo privilegi de no haver de tenir barri per juheus, privilegi que cuytá á fer valer, puix desseguida enderrocá la torre de defensa del antich *Call*.—En Igualada may tingueren call ó barri, ni may formaren aljama ó corporació. Al principi, com havém vist, contribuían ab la aljama de Barcelona; després ab la de Vilafranca. Tenían, si, escola, que sería'l lloch de la ensenyança de llurs noys y provablement sinagoga. Qualsevol petita cambra los bastaría, ja que sempre foren pochs. Solían esser molt afectats á la sinagoga y també á la ensenyança, sens la qual poch haurían prosperat en llurs negocis, ó al menys ab dificultat.

[redacted]

CAPÍTOL X

Jochs: Tirar la barra.—Daus, cabra-boch, altilena, croetes, ari, pas-non-pas, clotxa, ballesta y palet.—Se senyala lloch per jugar á bitlles.—Tirar al truch.—Se prohibexen los jochs de gresca, taules, naips y daus.—Se prohibeix lo joch de truchs en dies feyners.—Se prohibeix lo joch de faves.—Joch de pilota.—Se tolera'l joch durant la fira.—Precaució sobre'l tirar á la rutlla.—Se renova la prohibició dels jochs de daus, taules y naips: se permeten los de pilota, rutlla, tarongeta y escachs.—Rifa de Nadal.—Se prohibexen los jochs de cap ó creu, naips y bitlles.—L' Ajuntament explota'l joch de pilota.—La confraría dels jóvens beneficia 'ls jochs.

Tirar la barra. *Any 1327.*—Lo joch de barra consistía en tirar una barra de ferro: qui més lluny la tirava, aquell guanyava la partida.

En Octubre del esmentat any una colla de jóvens se divertían *tirant la barra* en una plaça de la vila, *com era costúm ferho los jóvens de dita vila lluytant uns ab altres en aquest joch en les places.*

Lo clergue casat, Geroni Barber, tirant la barra ferí mortalment á una noyeta que s' ensopegá á passar corrent. La noya morí del terrible colp. Son pare, que era Ramon Segrera, amich de la familia Barber, fentse cárrech de que la desgracia fou enterament involuntaria, otorgá un document d'indemnitat á favor del desgraciat Geroni, á fi de que ni la autoritat civil ni la ecclesiástica lo poguessen encausar. (Man. de 1327.)

Entre les diversions de la festa major de Sant Bartomeu havém vist com hi havía la lluyta á tirar barra, per la qual los Concellers oferían algún premi important al vencedor.

[redacted]

Daus, cabra-boch, altilena, croetes, ari, pas-non-pas, clotxa, ballesta y palet. *Any 1330.*—Tots aquests jochs s'anomenan en un document que consisteix en la promesa de no jugar á cap dels dits jochs, exceptant lo de ballesta y palet:

«Jaume Cornet, fill de Berenguer Cornet, difunt, de la vila d'Agualada, prometé... al Senyor Rey y al Pabordre de St. Cugat y á llurs batlles en Agualada y á Bernat Carrió, notari públich y escrivent de la cort... que desde la próxima festa de St. Martí y durant los tres anys següents, no jugará ni fará jugar (en nom seu) á cap *joch de daus, cabra-boch, d'altilena, de croetes, de ari, de pas non pas*, ni á *clotxa*, ni á cap altre joch, exceptat lo *de ballesta y á palet*, y si ho fa que caygue en pena de 20 sous per cada vegada... 6 Novembre...» (Man. de 1330.)

Lo document es llatí, mes los noms dels jochs hi están escrits en catalá, tal com jo'ls poso aquí, á excepció del joch de daus, que en lo document s'anomena *taxillorum*, que jo traduhesch per *daus*.

Sería curiós saber en qué consistexen tots aquests jochs. *Cabra-boch* ¿será'l joch de la *morra*, que té alguna semblança ab les cabres quan tossen ó 's barallan? *Altilena* ¿será la virolla? *Croetes* será quelcom semblant al joch que fan les noyes fent rutllar agulles per una pedra plana molt inclinada, guanyant totes les agulles tirades la qui logra encreuar la que tira ab altra de les ja tirades.

Se senyala lloch per jugar á bitlles. *Any 1402.*— A 16 d'Agost, lo concell particular ajustat en la capella de Sant Bartomeu ordena:

«Item lo dit consell de Consellers é de jurats, ajustat per la forma ó manera damunt dita, per squivar baralles que poríen sdevenir per rahó del joch de *birles*, quis fan en la dita vila per lochs desats é amagats tots los diumenges é festes en la dita vila, é ja de fet se son sdevengudes en lo dit joch; volch é ordená que neguna persona habitant en la dita vila daquí avant no gos jugar dins la dita vila á negun joch de birles, sino per los lochs acustumats de jugar; ço es, del alberch den Perico Genovés entresús al alberch den Arnau Veciana, é del dit alberch del dit Arnau Veciana entresús al alberch den Pere Spelt, fuster, é per la plaça Nova entresús al pilar derrer del alberch den Berenguer Traver, sastre, é per tota la plaça Veya, é per tota la plaça del Blat fins al alberch den Pere Amat, çabater, inclusivament: ne encare fóra la vila una legua entorn; sots bany de x sous cascuna vegada que será contrafet, partidor per la forma é manera que los altres banys ordinats en la dita vila se partexen es scostumen de partir.» (*L. Univ.*)

Tirar al truch. *Any 1419.*—L' escrivá del concell, posá en lo Llibre de la Universitat aquesta nota de lo que se li devía per dues crides que degué redactar. Cobrava, no un salari fixo, sinó segons lo treball que tenía:

«Item deu la universitat per dues crides, una que negun hom no gosás seure en la grau de la sglesia (la grau qui pujava al cor): altre que no gosen *tirar al truch*, segons son en una cédula ordenades..... II sous.»

—La crida no devía prohibir jugar al truch, sinó jugar al truch fora de certs llochs permesos. Axís s'ordená en concell del dia 2 de Decembre de 1443:

«Item volgueren é ordonaren que negun hom strany ni privat no gusos jugar al truch sino en los lochs devall scrits é designats; ço es, del portal Dódena devés lo mercadal amunt, é del portal de Capdevila, ço es, del abeurador amunt devés sent Agostí: é no en altres lochs ó parts dels termens de la dita vila, sots ban de un sou per cascuna vegada á per cascú qui contrefará.»—Se feu la crida lo dia 24. (*L. Univ.*)

Se prohibexen los jochs de gresca, taules, naips y daus. *Any 1451.*—En concell de 4 de Novembre s'ordena:

«Item més ordonaren los dits honrats jurats de consell particular é general... que negunes persones habitants en la dita vila ó qui revenguen (vinguen) en la dita vila, posat que en aquella vila no hagen habitació propria, no juguen ne jugar gosen ne presumesquen *á gresca, ne á taules, ne á nayps, ne algun joch de daus* dins la dita vila ne termens de aquella, ne dins spay de una legua fora los termens la de dita vila: sots bany de x. lliures barch. guanyador é pertidor en la forma dels altres banys.»

Se prohibeix lo joch de truchs en dies feyners. *Any 1451.* En lo meteix concell del dia 4 de Novembre:

«Item encare més ordonaren... que neguna persona... no juguen ne jugar gosen ó presumesquen al joch de *truchs*, sino en los dies de festa é del diumenge: é aquests dies de festa ó diumenge no juguen sino en los lochs l'any present ordonats: é açó sots bany de x lliures barch. guanyador é pertidor en la forma dels altres banys.» (*L. Univ.*)

Se prohibeix lo joch de faves. *Any 1451.*—Com se jugués ab faves en lloch de daus, en concell del 23 de Desembre s'ordena:

«E més, á instancia dels dits honor. Consellers, anadexen á la ordinació feta sobre lo joch de daus, que negú no gos jugar al *joch de les faves*, sots pena de LX sous per quescun contrefahent.» (Ibid.)

[redacted]

Joch de pilota.—Lo següent document del any 1451 nos parla d'aquest joch, per ocasió d'una baralla ocorreguda entre'ls jugadors.

A 4 de Juliol, los Concellers, que devían buscar al Degá, lo trobaren en lo carrer del Argent y li digueren:

«Mosser Degá: á hoyment nostro es pervengut com entre en Pere Bages, March Busquets, scrivant, é Nicholau Busquets, texidor, de una part; é en Johan Sanuyll, sastre, valenciá, de la part altre, ses seguida questió, *per occasió de jugar á pilota*, é trahiments darmes: é, segons se diría, vos auriets tret lo dit Johan de la rectoría hon sera (s'ere) recullit. E si axí es, perbena venir de pau é bona avinencia, é per posar en repós los singulars, é *pro bono rei publice*, vos requerím que si coronat no es (si no es clergue), lo metats en ma é poder dels officials, en tal manera que de sa persona, perqué es stranger, se puscha aver rahó: é si é ahon sia coronat, lo tingats ben custodiat per les rahons dessús dites.»

—Respon lo Degá que dit Joan Sanuyll era *consagrat*, y que á ell, com á Degá, li pertocava guardarlo y jutjarlo; pero que per sa part estava prompte á procurar per la pau pública, fent per ella tot lo que convingués. (*L. Univ.*)

Se tolera'l joch durant la fira. *Any 1451.*—En altre lloch haurá vist lo lector lo document en que's decreta la tolerancia pêl joch durant la fira, per no esquivarne als jugadors. Se tracta, segurament, dels jochs prohibits; perqué'ls no prohibits no calía declararlos tolerats durant la fira, perqué ho eran sempre.

Precaució sobre'l tirar á la rutlla. *Any 1476.*—Suposo que sería'l tir de rodella, ó sía tirar al blanch, consistint lo blanch en una rutlla, rodella ó redona de fusta. Llavors se tiraría ab ballesta, axís com ara se tira ab armes de foch.

En concell de 28 Desembre s'acordá: «Que negú, tirant á la rulla, no gos passar del camí sobirá de la era den Venrell amunt.» La crida deya:

«Ara hoiats queus fa hom á saber de part dels honrats sotsvaguer é batles de la vila de Aguolada per lo Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, ó de lurs lochtinents, á instancia é requesta dels honor. Consellers é síndich de la universitat de la dita vila, per tolre é squivar perills é dans qui facilment seguirse poríe; que neguna persona stranya ne privada de qualsevol ley, stat, grau ó condició sia, no gos *tirar á la rulla* en lo camí general qui es en les parts de Soldevila; sino en tant quant la ordinació per lo consell de la vila feta sobre lo dit joch de la rulla vol é consent: sots los bans ó penes en la dita ordinació contengudes. E guart si qui guardar si ha.»

—Se publicá lo meteix dia 28 *fora del portal de Soldevila en presencia de gran multitut de poble de dita vila que allí hi bavia.*—Era la festa dels Sants Ignocents. (*L. Univ.*)

Se renova la prohibició dels jochs de daus, taules y naips: se permeten los de pilota, rutlla, tarongeta y escachs. *Any 1504.*

«Ara hoyats, queus fan á saber los honrats batles de la vila de Agualada, á instancia é requesta dels hourats Concellers de la dita vila, á tot hom generalment de qualsevol ley, condició ó stament sian qui gos (que negú gos) ni presumescha jugar dins la dita vila de Agualada ni termens de aquella á negun *joch de daus, ni de taules, ni de naips,* ne altre joch, acceptat *joch de pilota, rulla, tarongeta y asquachs:* é açó sots pena de deu lliures guanyadores per la meytat als dits honrats officials, é per laltra meytat á la obra de la sglesia...» —Publicada dijous 22 de Febrer. (*L. Univ.*)

Rifa de Nadal. *Any 1521.*

«Ara hoyats, queus fa hom á saber á tothom generalment de part dels honrats sotsveguer é balles de la vila de Aguolada per lo molt al Señor Rey é per lo monestir de sant Cugat de Vallés, senyors pro indiviso de la dita vila, que no sie nigú de qualsevol grau, stat ó condició sie, qui desta hora en avant gos ni presumesque en la dita vila ni termens de aquella jugar á grescha ni á nigun altre joch de daus palesament ni amagada, ni en altra manera; sino á riffa en lochs públichs per totes festes de Nadal, y no més avant, que puxen riffar torrons ó carn *fins en quatre lliures de torrons ó pinyolada, é fins en dues lliures de carn,* y no més avant: é lo dit joch de riffa los es consentit tant solament per totes les festes de Nadal primer vinents, y no més avant, aprés de haver hoyda la missa maior, y no abans: passades les dites festes, que fenirán lo dia ó festa de sant Juliá (7 de Janer), que no puxen ni sie licit á nigú, jugar ni á riffa, ni á nigun joch de daus en la dita vila é terme: é açó sots pena de deu lliures barc. guanyadores per les dues parts als dit honor. balles, y la terça part al acusador...»

Se prohibexen los jochs de cap ó creu, nayps y bitlles.—La crida anterior continúa dihent:

«Més avant manen los dits honor. sotsveguer é balles, á instancia y requesta dels dits honor. Consellers, que no sie nigú qui desta hora en avant gos ni presumesca jugar á *joch de cap ó creu, ni á nayps, ni á billes,* sots la dita pena de deu lliures per quiscun qui contrafará, é per quiscuna vegada que contrafará, adquisidores per les dues parts als dits honor. balles, é la terça part al acusador. E que qualsevulle persona ho veurá ó sabrá ques jugue en la dita vila y termens de aquella als dits jochs y nou acusará, que sie caygu da en la matexa pena alt dita. E que qualsevol persona ó persones que tals jochs en sa casa consentirán, que incorregue dita pena.»—Publicada lo dia 15 de Març. (*L. Univ.*)

[redacted]

Felip II, en les corts de Montçó del 1585 prohibeix perpetuament los jochs de daus, y entre'ls diversos que's jugavan ab naips ó cartes, prohibeix los de cartilla, de gresca, de la dobladilla ó quarentí. Prohibeix també jugar á fiar ó ab senyals de papers ó tantos, á qualsevol joch permés. (Const. de Cat., llibre xi, titol xvi, § 4.)

L'Ajuntament explota'l joch de pilota. *Any 1729.*

«Mag.[ch] Señor (al Ajuntament). Antoni Joan Roca, ab tota veneració á V. Mag.[a] representa: Que en atenció que V. Mag.[a] se trova senyora de la present vila, y com á tal té lo joch de la pilota, y está en posseció de aquest de temps inmemorial: lo qual tenía V. Mag.[a] donat al manxador del orga de la parroquial iglesia de dita vila por lo treball de manxar y netejar les fonts: y vist per V. Mag.[a] que lo manxador no se cuydave de aportar dit joch conforme, resolgué assenyalarli de salari lo que dit ne podía traurer: y per so fou V. Mag.[a] servit resoldre arrendar dit joch y firmar en poder del discret Joseph Baró notari, als 20 de Octubre 1729, un acte donant llicencia al suplicant, del joch de pilota que tenía fet; com y també de ferne un altre á costa del suplicant; lo qual té fet á sa costa com consta á V. Mag.[a]; prometent que privaría que ninguna persona pogués jugar á pilota en altres jochs (locals) sino als del suplicant: y per lo dalt firmat per V. Mag.[a], prometé lo suplicant donar... 40 lliuras (annuals)...»—Suplica que s'anul-le lo contracte, per quant lo Governador y R. Audiencia han donat permís á un altre per tenir joch de pilota. (Reg. 1712-1730.)

La confrarfa dels jóvens beneficía'ls jochs.

1815.—«Igualmente haviéndose visto un memorial, que con esta fecha han presentado al Mag.[o] Ayuntamiento los administradores de la cofraría de San Estevan y luminaria del Smo. Sacramento de esta Villa, en solicitud de que se les reintegren las prerrogativas de las licencias de los juegos de triquetes, naypes y demás permitidos, de que siempre havian disfrutado; acordó el Ayuntamiento ponerle el decreto que sigue:—Reintégrense á los suplicantes las prerrogativas de que siempre havían disfrutado: y para que se les guarden, hágase el pregon que solicitan, segun estilo...» —Acte del Ajunt. del dia 3 de Janer. (Reg. 1815-1816.)

[redacted]

Incontinencia: Treballs dels Concellers per la moralitat.—Separació de dones honrades y deshonrades.—Allotjament de les dones públiques.—Sots pena d' açots, se prohibeix á les males dones posar als hostals.—Pena d' açots á les concubines.—Declaració sobre les esclaves.—Paraules calumnioses de mestre Tomás Girbau, prior de Sant Agustí.—Una gelosa: quadret de males costums. —Prohibició de vestits indecents.

Treballs dels Concellers per la moralitat.—La castedat no floria gayre en la edat mitjana y començaments de la moderna. Contats son los Reys que tingueren aquesta bellíssima virtut. No hi havía una familia senyorial que no tingués borts, y aquests tenían tan poca vergonya de serho, que sovint en documents públichs se firmavan *Bort;* com lo Bort de Queralt, Bort de Cervelló, Bort de Timor, etz. Prova eloqüent del baix nivell moral d'aquells temps. Si 'ls de dalt donavan tan mal exemple, ¿qué havían de fer los inferiors?

Los Concilis de la nostra terra mostran ab sentiment que 'ls clergues no estavan lliures de la lletja tara de la incontinencia, que la Esglesia s' esforçava en curar ab tots los recursos que li inspirava son zel.—Los Consellers d' Igualada contribuiren á la obra meritoria de la Esglesia treballant també per la honestedat dels clergues, per la extirpació del concubinat, per la moralitat dels hostals prohibint en ells la prostitució, per la atenuació d'aquesta plaga, ja que les costúms de la época no permetían extirparla.

Passém revista de la obra dels Concellers, tenint sempre present, que no eran sinó executors de les ordinacions del concell.

[redacted]

Separació de dones honrades y deshonrades.— Se tracta, provablement, dels banchs de la esglesia. En concell general ajustat à Sant Bartomeu lo dia 21 de Juny de 1400, s'ordená:

«Item volgué é ordoná la dita universitat... que neguna amiga de capellá, ne neguna fembra que sia publicament diffamada de son cors, ó ávol de son cors, no gos seure en lo banch ó banchs hon les bones dónes de la dita vila seen. E açó sots bany de x sous per cascuna vegada que fos contrafet.» (*L. Univ.*)

Aquesta separació era moralisadora perque tendía á honrar á les dones honrades y á rebaxar á les deshonrades, no permetentles seure en los metexos banchs, barrejades ab aquelles.

Allotjament de les dones públiques.— A fí de que no infestassen los hostals, ahont s'acullían indistinctament tota classe de persones, les dones de mala vida tenían assenyalada per posada una casa particular. En concell general de 22 Febrer de 1402 s'acordá, que en Bernat Rabaça acullís en sa casa aquelles dones, pagant l'acostumat hostalatge: la vila donaría al Rabaça cinch florins per los cinch anys que's comprometía á allotjarles.

Abans d'aquest acort, en Rabaça ja allotjava dites dones, provablement en virtut d'un anterior acort del concell, axís com á 27 de Juliol de 1421 *ordoná que en Guillém Maurell, sabater de la dita vila, tinga e regescha lo hostal de les fembres públiques en la dita vila declinants...*

A 17 d'Octubre següent, los Concellers digueren á Pere Pedriça, batlle reyal:

«Honrat Senyer: lo consell particular daquesta universitat ha volgut é ordonat que lo hostal de les fembres públiques sie comanat an Guillem Maurell daquesta vila, lo qual de gran grat ses offert de tenir é regir aquell en la manera ques pertany; é de fet vuy té é regex, per tant que les fembres públiques declinants ó vinents en la dita vila, puxen reposar en aquell hostal: per qué, senyer, intimantvos la dita ordinació, vos requerim instantment que aquella tengats é servets: axí que no permetats que les fembres públiques qui vindrán en la dita vila no reposen en altre casa sino en lo dit hostal.»— Respon lo batlle: —«Senyors, jo son prest tenir vostra ordinació: emperó protest que si interés, greuge ó dan era algun, que no sia imputat á mí, sino á vosaltres.»—Lo notari llevá acte d'aytal requesta. (Ibid.)

[redacted]

Sots pena d' açots, se prohibeix á les males dones posar als hostals.

«Dimarts á xviii del mes de Octubre, anno Dni. M.º CCCC.º XVIII.— Are oiats, queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada... com en consell particular de la dita vila se sien fetes les ordinacions seguents:

»E primerament lo consell particular... volgué é ordoná que neguna dona pública ne de son cors publicament diffamada no gos star en hostal de la dita vila, sots pena de correr la vila. E que negun hostaler ne hostalera de la dita vila no gos tenir en son hostal fembra ó sclava que publicament faça pecat de adulteri, sots pena de · c · sous é de perdre la sclava...» (Ibid.)

La frase *correr la vila*, vol dir que la culpable será *passejada per cert indret de la vila,* y açotada durant lo passeig, á estil de Barcelona, ahont feyan *passar per la Boria* á certs culpables, tot donantlos açots.

Pena d' açots á les concubines.—En concell general del dia 13 de Desembre de 1420, se feren les següents ordinacions:

»Primerament..... interpretant la ordinació feta per raó de les concubines, continent en sí, que si alguna dona ó fembra stava per concubina ó amiga en casa de prevere ó de lech, ó per concubina ó amiga de prevere ó de lech se tendrá publicament ó oculta, menjant, bevent, contribuint ó servint en aquells en cases propries ó alienes, que aquella ó aquelles tals en continent *ipso facto* córreguen la vila ab grans assots, segons que en dita ordinació pus largament es contengut: volgueren é ordenaren que si sesdevendrá alguna dona ó dones habitar en cases propries á temps cert ó á per totstemps, é los bens nobles que en aquelles cases tendrán ó possehirán serán á temps ó *ad imperpetuum* daquella dona ó dones, é no pas de preveres ó clergues, é per aquelles cases ó bens mobles les dites fembres contribuirán en los cárrechs de la dita universitat; que aquella ó aquelles tals fembres no sien encorregudes en la pena de la dita ordinació. Açó emperó entés é declarat, que les dites fembres en les dites cases no acullen ó recepten los dits preveres ó lechs dels quals serien amigues ó concubines, ne ab aquells dins la dita vila ó sos termens palesament ó amagada no contribuesquen menjant, bevent ne servint aquells. E si lo contrari farán, que aquella fembra ó fembres sien encorregudes en la pena de la dita ordinació, ço es saber, que córreguen la vila ab grans assots.....»

Aquesta atenuació de la lley contra les concubines, degué esser feta en aquell moment per salvar á na Catarina, qui estava en la presó á punt de passar per la vergonya y 'l torment de veures passejada pèls carrers de la vila tot açotantla crudelment. Lo cert es, que immediatament després

[redacted]

de votat aquest derrer acort del concell, los Concellers se presentaren á la cort dels batlles, ahont hi trobaren á en Joan Rovires, llochtinent d'en Berenguer Reverdit, batlle pèl monestir, y li digueren:

»Honrat senyer: Ja sabets com lonrat en Berenguer Reverdit, principal vostro, ha presa na Catarina, serventa den Joan Ferrer, prevere, per rahó de les ordinacions fetes contra les concubines: é axi matex, com en lo consell general daquesta universitat ha vuy feta novella ordinació sobre les dites concubines: per lo qual es intenció nostra la dita Catarina, tinent la dita novella ordinació (no) esser encorreguda en la pena de les dites ordinacions: per la qual cosa havem consellat é pregat é request al honrat en Pere Pedriça, batlle daquesta vila per lo senyor Rey, que la dita Catarina degués fer soltar de la presó: per lo qual nos ha respost que li plau per sa part: per qué, senyer, axí matex consellám, pregám é requerím á vos que la dita Catarina degats soltar de la presó.» —Y l'honorable Joan Rovires respongué:—«Que li plahía.»—(*L. Univ.*)

¿Cóm s' ho manegarian los Concellers per distingir á la sirventa honrada ó á la dispesera casta, de la concubina? Jo crech que era impossible. ¿Perqué se castiga á la concubina y no al concubí, que era tan culpable com ella?

Declaració sobre les esclaves.—La malignitat del poble titllaría facilment de concubines á les esclaves. Per evitar tal injusticia, lo concell particular de 24 Març de 1421, decretá lo següent:

«Diluns á xxiii del mes de Març... MCCCCXXI: los jurats del consell particular... interpretant la ordinació de les concubines, volgueren é ordonaren que la sclava den Francesch Monjo, ne qualsevulla altres sclaves de qualsevulla singulars de la dita vila qui hostal no tinguen, les quals sclaves los dits singulars tendrán en lurs cases per ferlos servitut en aquelles, no sie ne sien compreses en la dita ordinació de les dites concubines; ans aquelles sclaves puxen en les cases de lurs senyors star é servir, dementre que hostal no tinguen, sens incurriment de la pena de la dita ordinació. Totes les altres coses en la dita ordinació contengudes é en les altres encara ordinacions, volgueren star é romandre en lur firmitat é valor.» (Ibid.)

Paraules calumnioses de mestre Tomás Girbau, prior de Sant Agustí.—Los vener. Antoni Artigó y Antoni Massana, concellers, acompanyats de notari y testimonis, entran á la escrivanía pública, ahont tenían la cort los batlles, y diuen al batlle reyal, Pere Rosseta:

—«Honorable senyor: á oyment nostro es pervengut que mestre Tomas Girbal, Prior de St. Augustí de aquesta vila, hauri dit que en aquesta vila se

[redacted]

cometría pecat de fornicació per dones é homens axí com á cinxes; é que ell sab bé quí es aquesta vila; é que de dos portals, del un portal al altre, que si setze cases hi ha, les quinze eren bagaces. E com tals paraules sapien scándell é sien de mal exemple; per ço vos requerím instantment que de aquestes coses prengats informació legítima, per tant que en son loch se puxen mostrar, é justicia per aquelles sie ministrada: é de açó requerím á vos, notari, quens fassats carta pública.»—Respon lo batlle que está prést y aparellat á fer tot lo que de justicia li pertoque. (*L. Univ.* any 1438.)

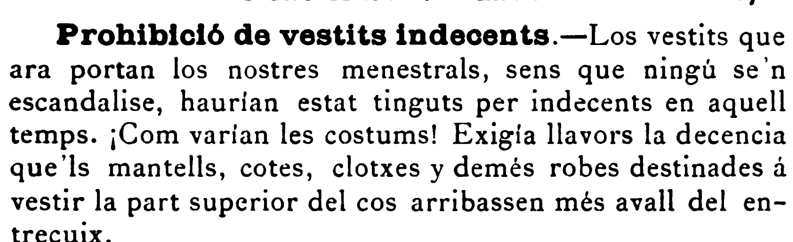
Mes avant trobarém al P. mestre Tomás Girbau ó Girbal, figurar ab honor en la historia de son monestir. No sé si prosperá la enquesta solicitada pêls Concellers. En tot cas, s'han de tenir per hiperbóliques les paraules pessimistes del Prior de Sant Agustí, que deuría dirles en algun accés de mal humor.

Una gelosa: quadret de males costums.—N'Antoni Oromir y sa muller madona Beatríu, l'una derrera del altre, passan pèls carrers de la vila tot anant á fer herba per les besties.—Surt á la finestra la muller d'en Bernat Sala, traginer, y veyentlos passar devall, la sanch se n'hi puja al cap y crida:

—«¡Cornut! vante (vente) les banyes, que havets la bagassa quit va derrera (dihentho de la muller del dit Antoni).—Respon n'Antoni: Devallau, devallau, que per lo cap que jura, jous clafaré lo cap.—En açó, la filla del dit Bernat Sala se acostá als dits Antoni Oromir é muller sua, dient á la dita muller: Madona Beatriu, prech vos queus ne aneu; car madona (sa mare) no hi pot alre fer.—E la dita muller del dit Antoni Oromir hac presa una gran pedra é volchne dar á la dita filla del dit Bernat Sala; é ella testimoni, (çó es, Bartomeva, muller deu Pere Sastre, fuster, qui s'estave mirantho desde la porta de sa casa, com altres dones) quiu vehé, dix: Madona Beatriu, no fassau (ço es, no li tireu la pedra); car la fadrina noy men mal.—E de fet, ella, testimoni, feu cessar la dita dona, que no doná (la pedrada) á la fadrina.»

Es de suposar que madona Sala estaría gelosa de madona Beatríu (la que anava á fer herba per les besties), pensant que tendría mals tractes ab son marit, lo traginer.

Los Concellers hi entrevingueren, requirint als batlles que'n fessen enquesta y posassen presa á na Beatríu: com de costúm, los batlles atengueren la requesta dels Concellers. (*L. Univ.* 24 Maig y 17 Juny de 1447.)

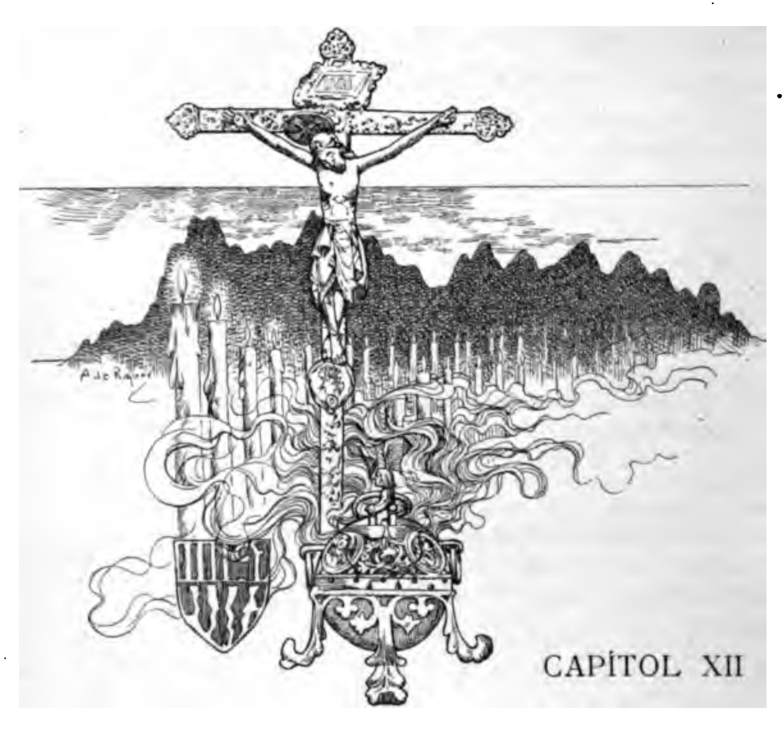

Prohibició de vestits indecents.—Los vestits que ara portan los nostres menestrals, sens que ningú se'n escandalise, haurían estat tinguts per indecents en aquell temps. ¡Com varían les costums! Exigía llavors la decencia que'ls mantells, cotes, clotxes y demés robes destinades á vestir la part superior del cos arribassen més avall del entrecuix.

«Are hoyats... Item més, fou é es stat provehit per los dits honrats Consellers é promens, per vigor de certa provisió reyal obtenguda per açó per lo savi é discret mossen Gaspar de Ferreres, prevere, que algun singular de la dita vila, ni altre qualsevol persona strangera de qual se vol ley, stat ó condició sia, daquí avant no porten ne portar presumesquen robes, clotxes ó mantos curts, que no cubren les parts vergonyes (sic); hans agen é sien tenguts, passada la festa de *Omnium Sentorum*, portar robes de larch suficients á cobrir lurs vergonyes, sots pena de perdre les dites robes: ne sia licit ne gos algun sastre ó altre qual se vol persona tallar ne fer tals robes: é qui lo contrari faran encorreguen en pena de x sous partidora en la forma dessus dita...»—Publicada á 23 Setembre de 1460. (*L. Univ.*)

Pregaries: per sanitat y pluja en 1402.—Professó general á peu descalç á Sant Jaume.—Se privá 'l joch de daus.—Professó á peu descalç á la capella de Sant Sebastiá.—Professó á peu descalç á Montserrat; los infants ab sobrepelliç.—Pregaries á la capella de Sant Sebastiá per epidemies en 1409.—La plaga de la llagosta en 1421: pregaries y treballs pera extingirla.—Professó de pregaries per pluja.—Festa de pregaries á Sant Fabiá y Sebastiá per epidemia.—Professó á Montserrat per pluja.—Professons per epidemia.—Pregaries per pluja.—Pregaries per la glánola.—Epidemies de 1515 y de 1589.—Pregaries per la victoria de les armes cristianes.

Pregaries per sanitat y pluja en 1402. — Les calamitats públiques son cástich que Deu envía pêls pecats públichs. Axís ho creyan los antichs, y axís ho creyém los catòlichs moderns. Uns y altres, per remey de tals calamitats acudim als remeys naturals, si n'hi ha, y ensemps acudím á la misericordia de Deu ab pregaries, mortificacions y almoynes. Veyám com ho feyan los passats.

Atribulada la població per falta de sanitat y de pluja, s'ordená per crida pública una professó per la vila, manant á tothom y á tota dona é infants de set anys en amunt la assistencia al esmentat acte.

«Item més dien é manen los dits honrats batles, que com sia stat ordonat per los honrats Consellers, que neguna persona de qualque condició ó stament sia, no gos jurar cap, cor, fetge de nostro Senyor Deu, ne de la verge madona sancta María, sots bany de XII diners per cascuna vegada que contre faran, é sapien que amor non haurán neguna.

»Item que tota persona qui jurará lejament de nostro Senyor Deu ne de la verge madona sancta María, ço es, per los budells, entramenes, sanch, ventre....., que cascuna vegada que los dits segraments ó sagramentes faran, paguen x sous, é sapien que amor non trobarán neguna.

»E si algú será de tan gran malvestat que diga que malgrat naja (n'hage) Deu, ne la verge madona sancta María, que pach XX sous, é daçó nos puscha fer amor ne gracia: é si ere cas que non puxen pagar, que stiguen XX jorns á la presó.» (26 de Març.)

Professó general á peu descalç á Sant Jaume. —Urgint les metexes necessitats, s' aumentan les pregaries y penitencies ordenant:

«...que demá, que será diumenge (31 de Març) sia feta una solempnial professó entresús á la capella de monsenyer sent Jacme... per tal que nostro Senyor Deus Jesu Christ nos vulla dar pluja é bon temps, é salut de cors é de ánima... E no res menys (manen que) tothom é tota dona é tot infant é infanta de VII anys amunt vaia peu descals á la dita professó ordenadament; é que tot infant que vaia primer de la dita professó, é que no sen gos mesclar negú entre los homens ne les dones, ne encare neguna dona no gos mesclar en los homens, ne los homens en les dones; ne encare neguna persona aprés que la professó será partida de la sgleya, no gos metre en lo renc, sino apart de tras, en guisa é manera que la dita professó se faça ordonadament é devota, per tal que mitjançant les orecions é pregaries ques farán... nostro Senyor Deus nos vulla hoyr de ço que li demanarém...»—Manan netejar de pedres y escombrar los carrers.

Se priva 'l joch de daus.

«Dimarts ques comptava á XI dies Dabril, los honrats Consellers de la vila Dagualada, per tal que nostro Senyor Deus Jesu Christ, per mérit de la sua sancta passió... nos vulga dar pluja é bon temps, ens vulla donar salut de cors é de ánima é revocar la sentencia, la qual per nostres pecats nos ha dada; per tal encare com alguns mals cristians inflamats de joch per spiració del dimoni... juren letjament de Deu é de la sua Mare beneyta, qui es advocada nostra, é encare dels sancts é sanctes de paradís... ordonaren, que neguna persona de qualque ley, condició ó stament sia, dací á VIII jorns no gos jugar á negun joch de daus, sots bany de V sous... axí de richs com de pobres: é si per ventura algu... no porá pagar aquell, que stiga V jorns en la presó á pa é aygua.»—Se renovan les crides contra 'ls juraments blasfemials dalt enumerats, anyadint:

»Item que tota persona qui dirá mal grat naja Deus, Deus non a poder,

[redacted]

ne renegará Deu, ne paraules letges (de) Deu ne de sancta María, que sien encorreguts en lo bany ja sobre açó ordonat, é no res menys, ultre lo dit bany, stiguen presos L jorns á pa é aygua; é si no haurán de que paguen lo dit bany, que stiguen presos C jorns á pa é aygua...»

Professó á peu descalç á la capella de Sant Sebastiá.—Pèl divendres següent s' ordena professó á peu descalç d' hómens, dones é infants á la capella de Sant Sebastiá, terme d' Odena, dejunant aquell dia... *ab aquella maior abstinencia que pusquen.* Per provehir de menjar als pobres s' ordena per lo dijous una colecta de pa y de diners, per donarlos una refecció al tornar á la vila després de la professó.

Professó á peu descalç á Montserrat: los infants ab sobrepelliç.—Persistint les metexes necessitats, lo concell general del dia 16 de Abril, resolgué fer solemne professó al monestir de Montserrat.

«Item que del blat que la vila havíe comprat per prestar als menesterosos, se 'n molguessen tres quarteres per fer pa per donar als necessitats que anassen á la professó.

»Item que 's fes un ciri de pes de cent lliures per donarlo á Ntra. Senyora de Montserrat.

»Item que 's fes provisió de ví pels anants á la professó, y de tot lo demés necessari.»

Divendres, dia 21 del propi mes d' Abril, s' anunciá la professó ab la crida següent:

«Are hoyats, queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada per lo Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, á instancia dels honrats Consellers é prohómens de la dita vila, que com en consell general de la dita vila sia stat ordonat, en honor é reverencia de nostro Senyor Deus Jesu Crist é de la verge madona sancta María mare sua é de tota la cort celestial, per tal que nostro Senyor Deus nos vulla donar pluja é bon temps, é quens vulla guardar daquesta tribulació en que som posats; que diluns primer vinent sia feta una solempnial professó al monastir de madona sancta María de Muntserrat, en lo qual la verge madona sancta María demostra molts é diversos miracles: per qué los dits honrats batles, á instancia dels dits honrats Consellers é prohómens, dien é manen ab veu de la present crida á tuyt generalment, que per reverencia de Deu é de la sua Mare beneyta, que diluns per lo matí com los senys tocarán, sien á la sgleya *peu descalç*, per seguir la dita professó; é tota persona que fer ho puscha, sia aparellat ab lurs vituales necessaries en anar é venir de la dita professó; é no res menys tot infant que fer ho puscha que haie son sobre-

pelliç, é que tota persona é infant é infanta qui á la dita professó hirá, que stiguen á correcció é ordinació daquells homens qui aquest negoci serán destinats per los dits honrats Consellers, axí propriament com farien per los dits honrats batles; é que negun hom de qualque condició ho stament sia que no gosen portar negunes armes, en guisa é manera que la dita professó se faça ordonadament é devota, pregant continuadament nostro Senyor Deus é la sua Mare beneyta: é no res menys notifiquen á tota persona qui no aja de qué sen puscha portar provesió necessaria en anar é en venir de la dita professó, que sien la hon los dits honrats Consellers serán, car élls los farán caritat é provesió, per tal que nostro Senyor Deus nos vulla donar pluja é bon temps é salut é pau, mitjansant les orecions é almoynes ques farán nes dirán en la dita sancta professó.

»Item vos fan á saber los dits honrats batles, á instancia é resquesta dels dits honrats Consellers é prohómens, que tota persona de la dita vila Dagualada, axí aquells qui irán á la dita professó, com aquells qui romandrán en la dita vila, que durant la dita professó facen festa solempnial mentre que la professó durará, axí en anant, com en vinent, en reverencia é honor de Deu é de madona sancta María mare sua, é de la sancta professó.

»Item vos fan á saber los dits honrats (batlles) á instancia é requesta dels dits honrats Consellers é prohómens de la dita vila, que neguna persona qui hirá á la professó no gos menar ni portar negun infant ó infanta qui no puscha anar per sí matex, per tal que la dita professó vaja pus ordonadament é aquells qui irán á la dita professó nols calega en res torbar.» (*L. Univ.*)

Pregaries á la capella de Sant Sebastiá, per epidemies en 1409.

«Are hoyats, queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada á tuyt generalment, que com sia stat ordonat per los honrats Consellers de la dita vila, per tal que nostro Senyor Deus nos vulla guardar daquestes epidemies é mortalitats qui corren, ens vulla donar salut é bon temps; que demá, que será dissapte, en honor é reverencia de nostro Senyor Deus é de la gloriosa verge madona sancta María mare sua, qui es advocada de humana natura, se fará professó dací á la capella de mossenyer sent Sebastiá humilment é devota: per qué los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, dien é manen á tota persona de la dita vila, axí homens com dones, infants é infantes que de VII anys amunt sien, que lo dit dia de demá *dejunen*, é com los senys tocarán per lo matí, sien á la sgleya *peu descalç*, per seguir la sancta professó, é seguesquen aquella fahents devotes oracions, pregant nostro Senyor Deus é la sua mare beneyta la humil verge María quens vulla donar sanitat é pau, ens vulla guardar daquestes epidemies é mortalitats.» — Publicada divendres 20 de Setembre. (*L. Univ.*)

La plaga de la llagosta en 1421: pregaries y treballs para extingirla.

«Are oyats, queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada per lo molt alt Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés,

[redacted]

á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila: Que com per los dits honrats Consellers sie stat ordonat, á honor é gloria de nostro Senyor Deu é de la gloriosa verge María é del gloriós *cavaller y martir mosser sent Jordi,* que dimecres primervinent, que será la festa del dit gloriós cavaller é mártir mosser sent Jordi, ja sie aquella festa no sie manada per sancta mare Sgleya, sie celebrada festa é sollemnitat é feta sollemne professó: é que demá que será dimarts, vigilia del dit gloriós cavaller é mártir mosser sent Jordi, *tota persona qui de edat será é devoció hi haurá, haia dejunar á honor é gloria del dit gloriós mártir mosser sent Jordi;* per tant que á pregaries é intercessions del dit cavaller é mártir gloriós, é de la humil verge María, nostre Senyor Deu nos vulle levar la plaga dels langosts é preservar los bens á la terra comanats de aquella é de tota mala tempestat. Per qué los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, ab veu de la present crida, notifiquen á tuyt generalment la dita ordinació, manant á tota persona de qualsevol ley, condició ó stament sie, qui de edat sie é devoció hi haurá, que lo dit dia demá deia dejunar é abstenir se de menjar ó penre refecció corporal sino una hora, *segons es acustumat en dia de dejuni;* é lo dia de dimecres, qui será la festa del dit gloriós cavaller é mártir mosser sent Jordi, fassen solemne festa, abstenintse de totes faheues temporals; é per lo matí com lo ceny tocará vagen á la sgleya per seguir la sancta professó humilment é devota, fahent á Deu é á la humil verge María é al dit gloriós cavaller é mártir mosser sent Jordi devotes oracions, quens vullen rellevar la dita plaga dels langosts, é preservar los bens de aquella é tota mala tempestat.» —Publicada dilluns 21 d'Abril.

A caça de langosts.—A 11 dies de Març del meteix any 1421, lo concell general havía ordenat:

Més la dita universitat volgué y ordená y doná plena y líbera facultat als dits vener. Consellers per... poder fer y ordenar denes per la caça de llagosts, envianthi cada dia tantes denes com á ells semblará...—Aço está en llatí. Al dit efecte se feu le següent crida:

—«Are hoyats, queus fans á saber los honrats batles de la vila Dagualada, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila: que com sie stat ordonat en consell particular de la dita vila que cascuna persona habitant en la dita vila, com li será denunciada la dena per anar á cassar lagosts, que cascun casat on hom haurá sia tengut de anar á la dita cassa dels lagosts personalment ó tremetre hi fil (fill) ó hom de sa casa qui sie de xv anys amunt: é si personalment anar no hi volrá ó noy porá trametre fil ó altre hom que sie de xv anys amunt, que pach per cascuna vegada XVIII diners al cap de dena; lo qual cap de dena culla é prenga los dits XVIII diners é reta compte de aquells en poder dels dits honrats Consellers: é tot casat on no haurá hom sino dona, que aquella dona hi vaja personalment ó quey trameta filla, ó dona altre, ó hom qui sie de xv anys amunt, é no menys, ó que pach los devunyt diners dessús dits per cascuna vegada que la dena li será denunciada.

»Item que tots aquells é aquelles á quí la dita dena será denunciada per anar á la dita cassa dels lagosts, sien tenguts partir á VIII hores, é que no

[redacted]

tornen fins á v hores aprés mig jorn, sots pena de v sous per cascuna vegada, guanyadora la meytat als dits honrats batlles, é per laltre meytat als honrats Consellers de la dita vila, qui aquells convertirán en logar homens pera pendre los lagosts. Per qué los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Concellers, ab veu de la present crida, notifiquen á tuyt generalment la dita ordinació, per tant que dequella ignorancia alguna allegar no puxen.» (*L. Univ.*)

Professó de pregaries per pluja.—Per crida feta diumenge, 8 de Maig de 1440, se mana la assistencia á les professons de pregaries per pluja, fahedores lo dilluns y'l dimars següents.

Se indica l'ordre de colocació: al davant los infants, després los clergues, després los hómens, després les infantes verges, després y finalment les dones.—Se prohibeix obrir obradors y treballar mentres se facen les professons; que, no indicant ahont aniran, s'ha d'entendre que farán lo curs ordinari per la vila. (*L. Univ.*)

Festa de pregaries á Sant Fabiá y Sant Sebastiá per epidemia en 1441.

«En nom de Deu é de la verge María, amen.—Ara oiats, queus fan saber... que com per lo honrat consell de la dita vila sie stat ordonat que demá que será divendres es comptará xx del present mes de Janer, é será festa dels gloriosos sancts sent Fabiá é sent Sebastiá, se face solemne professó; la qual partint de la sgleya maior, irá al monestir de sent Agostí, é que aquí en la sgleya del monestir sie celebrada missa alta solemnement, é hi haurá solemne sermó: en la qual missa seran fetes specials pregaries á nostre Senyor Deu, que per mérits é intercessió dels dits beneyts sancts, nos vulle relevar aquestes epidemies é mortalitats que vuy per nostres peccats son en aquesta vila é en altres parts dels cristians, ens vulle axi matex donar pluja é bon temps: per ço los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, intimant á tot hom generalment les dites coses, dien, é manen, é exorten á tot hom é á tota altra persona de la dita vila, que la dita festa deguen é vullen tenir é solemnement celebrar, é que sien en la dita professó, missa é sermó, per tant que nostro Senyor Deus, mogut de misericordia é pietat, per intercessió dels dits beneyts sancts, hoint les pregaries é bona devoció de tot lo poble, nos vullen rellevar les dites epidemies, ens do pluja é bon temps, per conservació dels cossos é salvació de les ánimes.»—Segueix altra crida contra la blasfemia, en la forma acostumada. Foren publicades á 25 de Janer.

En crida del 10 de Març del meteix any 1441, se mana pêl dia 9 del meteix mes (error manifest de data):

[redacted]

«Solemne professó que partint de la sgleya major irá á la font den Oller é de sent Martí, é aprés sie celebrada missa alta solemnement en la sgleya de mosser sent Berthomeu, en la qual missa serán fetes specials pregaries... quens do pluja é bon temps, ens vullan relevar totes epidemies é altres plagues que vuy son per lo mon, ens donen pau é salut.»—Se priva l'obrir obradors y treballar fins acabada la funció. (*L. Univ.*)

Professó á Montserrat per pluja.

«Dimecres 1.er del Maig, any dit (1443).—Los honrats jurats del consell general é particular... ordonaren, que per sguart com es gran necessitat de pluges, en tal manera que (los splets) stan en perdició; que sie feta una devota é sollempne professó per los singulars de la dita vila á la gloriosa humil verge madona sancta María de Montserrat, per supplicar la verge María vulle esser intercessora en supplicar nostre Senyor Deus quens vulle donar pluja é bon temps.

»Item volgueren é ordonaren que per los administradors de la botiga del blat de la almoyna, sien donades quatre quarteres de forment, de les quals sie fet pa; lo qual pa servesque en aquells qui irán á la dita professó.

»Més avant volgueren é ordonaren que per los honorables Consellers de la dita vila sie comprat un ciri de pes de xxxx lliures, lo qual sie donat á la dita verge María de Montserrat. E un altre ciri de pes de x lliures, lo qual sie donat á madona sancta Cecilia com iran á la professó.

»Item més volgueren é ordonaren que per los dits honorables Consellers é administradors de la dita sancta professó sie comprada una somada (cárrega) de ví, ó tant com será necessari per ops de la dita professó é per despesa de aquélla.»

Nota. En los comptes d'aquest any consta, que'ls ciris oferts á Santa Cecilia y á la madona de Montserrat costaren 90 sous 3 diners; lo vi gastat en la peregrinació, 39 sous. Ademés se comprá *un standart de stamenya*, que degué servir per la metexa peregrinació, si bé que no ho diuen. (*L. Univ.*)

Professons per epidemia.—A 22 de Agost de 1449, lo concell general aprova

«...lo donatiu lo qual los honrats Concellers de la dita vila han fet per amor de Deu en los dies de les sanctes procesós, fetes novellament per les epidemies que per juy divinal son en la terra, de tres quarteres de forment, les quals han preses de la botiga del forment de la almoyna.» (*L. Univ.*)

Pregaries per pluja. *Any 1452.*

«Item més los dits honor. jurats de consell, per ço com per lonch temps ha stat de ploure, é los blats se streuguen é sesmayen fort, crehents ve per nostres culpes é pecats, han volgut é ordonat, perqué nostro Senyor sia pus facilment placat en donar nos pluja, ros é temps temprat, sien fetes tres solempnes professons ab molta é tanta devoció é humilitat com fer se puschen: la una á sancta María de Pietat, al monastir de sent Agustí, é laltre

á la sgleya de sent Jacme del terme Dódena, é laltre é derrera á la sgleya de sent Ilari del terme de Claramunt.

»E per tant que la dita benaventurada verge María haia en aço pietat, é ensemps ab los dits benaventurats sent Jacme é sent Ilari sien intercessors entre los fahents les dites professons é lo bon mestre Jesús Senyor é redemptor de tot lo mon, qui no sab tancar la falda als penidents; ordonaren é volgueren que per lo honrat bosser sien comprats tres ciris, cascu de v. lliures de cera, é en cascuna professó ne sia donat la un á les dites capelles, ço es, de Pietat, de sent Jacme é de sent Ilari.»—7 de Maig. (*L. Univ.*)

Pregaries per la glánola.—Ordena lo consell y mana per crida feta á 16 de Novembre de 1457, que's façan tres professons precehides de tres misses, les que's celebran per Nadal, portant tot hom y tota dona candeles enceses en les mans durant les misses, que serán una dijous, á 3 hores del matí; altra divendres, á 5 hores; altra dissapte *al jorn clar.*—Se obliga á la assistencia, y s'exorta á dejunar tots tres dies: pregant á nostre Senyor que li sia plasent revocar la dita pestilencia de glánoles (peste buvónica) y epidemies mortals.

La primera professó anirá á Santa María de Pietat del monestir de Sant Agustí; la segona á la capella de Sant Sebastiá; la tercera per la vila, celebrant missa en la capella de Sant Bartomeu.

Ja á 11 de Setembre s'havía ordenat celebrar nou misses en la parroquial, nou jorns seguits, per la dita epidemia, devent ohirles ab candeles enceses en les mans.—A 3 de Desembre s'ordená altra professó general á Santa María de Pietat, ahont se digué missa solemne; s'obliga á assistirhi tothóm y á tancar obradors durant la funció.—A 30 d'Abril de 1458 s'ordena professó general á Sant Hilari, y als 12 de Maig, altra professó general á Sant Jaume: tot per la metexa epidemia. (*L. Univ.*)

Epidemies de 1515 y de 1589.—Remeto al lector á lo que tinch escrit en la primera secció de aquesta historia, cap. LXXV y LXXXII.

Pregaries per la victoria de les armes cristianes. *Any 1532.*—D. Frederich de Portugal, llochtinent general del rey Carles I en Catalunya, escriu als Concellers

[redacted]

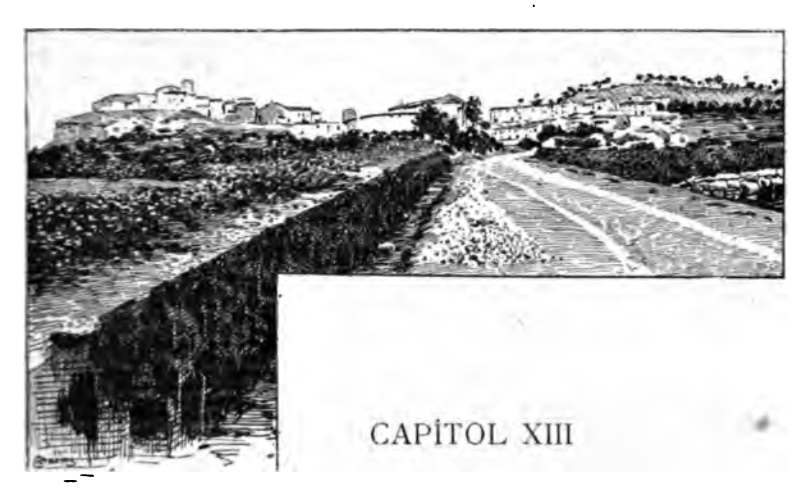
d'Igualada trametentlos una carta del dit Rey, en la qual comunica lo dit llochtinent, qui era Arquebisbe de Saragoça, que amenaçant lo turch la part oriental de la Europa, la Hungría y Austria, ha resolt aplegar allí totes ses forçes per oposarse á la invasió. Encarrega que en totes les esglesies y monestirs se façan continues oracions, professons y sacrificis, y açò cada dia, pèl triomf de les nostres armes.

Per ço los batlles d'Igualada, á instancia dels Concellers ordenan:

«...que quiscun dia á mig jorn, quant tocarán la campana maior, *se agenollen en terra y façan pregaries y orations* á nostre Senyor Deu, que vulla donar victoria á sa Magestat y á son germá y á llur exércit contra los turchs y'ls vulla preservar de tot mal... y axí mateix, tots los dies de diumenges tots sien á la sglesia maior per acompanyar la sancta professó faedora, y oir aprés lo divinal offici y pregaries de missa, y aprés dinar les vespres y completes, postposades totes fahenes y exercicis temporals... en pena de v sous.» (*L. Univ.*)

CAPÍTOL XIII

Peregrinació egipcia á Sant Jaume de Galicia.—Donats y donades: Santa María de Collbás; Sant Bernabé d' Ódena; Sant Pere de Ocelló; Santa Magdalena del Espelt; Sant Hilari de Claramunt; Sant Jaume ses Oliveres.—Sant Pere del Herm d' Ódena.—Lo porch de Sant Antoni y 'l de les Ánimes.—Se comana als Escolapis la administració del porch de les Ánimes.—Correus d' altre temps.—Senyals dels hostals.

Peregrinació egipcia á Sant Jaume de Galicia.

Any 1460.

Carta de recomenació.—«Als molt magnífichs é honorables senyors tots é sengles vaguers, batles, pahers, consellers, jurats é altres officials é regidors de qualsevol ciutats, viles, lochs é castells dins la senyoría del molt alt é molt excellent Príncep é senyor lo Senyor Rey Daragó construits, als quals les presents prevendrán: los batles é Concellers de la vila Dagualada, á vostres ordinacions, plers é honors tot temps promptes.—Ab les presents notificám á vostres reverencies com ara en los presents dies es arribat é stat en aquesta vila lo egregi Comte en Jacme crestiá é cathólich vertader del menor Egipte, ab cert nombre de homens é dones é moltes criatures ó infants anants é caminants en romería del gloriós sant Jacme de Guillicia é altres sanctuaris; segons per nostre sant Pare lo es stat intimat é manat, segons es mostre per letres de bulla del dit nostre sant Pare; ab les quals per lo dit sant Pare es atorgada una indulgencia é remissió de peccats á tots aquells que li farán almoyna é caritat. E lo qual Comte per lo dit Senyor Rey ab ses letres es stat recomanat: é per contemplació del dit Senyor, son stats per nosaltres é per aquesta universitat caritativament receptats é acollits axí en almoynes é en posades, com en altres coses per llur sustentació subvenguts, axí en singularitat com en universitat, segons Deus nos ha administrat: é certificám vos com lo dit Comte ab tota sa familia se son bé é graciosament regits sens fer dan, greuge, injuria en aquesta universitat é singulars daquella.

»Per ço intimant á cascuns de vosaltres les dites coses, afectuosament en quant podém vos exortám é pregám que, per sguart de nostro Senyor Deu é per guanyar é obtenir la dita indulgencia per lo dit sant Pare atorgada, lo dit Comte ab sa familia vullats caritativament receptar é fer los aquelles almoynes é subvencions que nostre Senyor Deus vos administrará, mijançant les quels pusquen passar llur vida é complir llur penitencia é peregrinatge, als quals per ordinació de nostre sanct Pare son tenguts é obligats. Dada en la vila de Agualada á XXIII de Maig any Mil CCCC LX.»

—¿Quin pecat cometeren lo Comte Jacme y sa familia, perqué'l Papa los manás en penitencia tal peregrinacio? Es un altre dels molts problemes que no resol la present historia. En quant á la peregrinació, la tinch per auténtica: prou conexían los igualadins, tant los documents reyals com los pontificals perqué fos fácil enganyarse.—Poso aquí aquest epissodi, com molts altres, á títol de bella pinzellada de les costúms d'aquella época.

Donats y donades.—D'alguns havém fet esment en lo discurs de aquesta historia, com lo del hospital de Sant Bartomeu. Vull pendre nota d'altres que servían les capelles del vehinat y comarca d'Igualada. (V. Manuals.)

Santa María de Collbás.

1318.—«Arnau Bedorch, donat de Sta. María de Collbás, del terme de Claramunt, dech á vos Ramon de Marbres y Ramon Geralda, d'Agualada, XXX sous... que 'm falten pagar dels XLV que vos prometí pagar per preu d'una somera de pel ros que vos comprí...»

1324.—«G., donada de la capella de Sta. María de Collbás... dono y acomodo á vos Arnau Aguiló, gendre meu, marit de ma filla María, una peça de terra anomenada la Coma de Salort, que pertany á dita capella...»

1324.—«Guillema, donada de Sta. María de Collbás, del terme de Claramunt, y Guillém son fill, confessém deure á vos Romía, muller de Berenguer Vives, de Carme... deu sous y mitja quartera de forment, que 'ns prestareu...»

Sant Bernabé d'Ódena.

1337.—«María, donada de St. Bernabé del terme d'Ódena, confesso... deure á vos, Berenguer Andreu, ciutadá de Manresa, 77 sous, que 'm falten pagar dels 97 sous que prometí darvos, per preu d'un bou de pel llor que vos comprí...»

Sant Pere d'Ocelló.

1337.—«Pere d'Ódena, donat de St. Pere de Ocelló, del terme de Montbuy, confesso... deure á vos Pere de Ocelló, prevere de la vila d'Agualada, 8 sous y 6 diners... per compra d'una quartera de mestall...»

[redacted]

Santa Magdalena del Espelt.

1318.—«Sança Borrells y son marit Ramon de Puig d'Ódena, donats de la capella de Sta. María Magdalena del Espelt, acuden al Degá de Báges, Segarra, y Selves, anomenat Berenguer dels Archs, llavors resident en Manresa, reclamant contra diversos homens del Espelt, que tragueren de la casa dels donats als dits donats Sança y Ramon, y tancantla, se'n portaren les claus.— Lo Degá, per conducte de Pere del Mas, regent de la parroquia d'Ódena, mana als dits invasors que compareguen devant del dit Degá lo següent dijous, per exposar los motius de llur procehir.»—Lo manament del Degá fou fet en Manresa á VIII dels idus de Febrer de 1318.

Sant Hilari de Claramunt.

1357.—«Pere de Vilatort, donat de Sant. Ilari de Vilanova, y sa muller Bomía, del terme de Claramunt, confessen en judici deure á na Regina, juhía, muller d'en Caravida, difunt, juheu d'Agualada, xv sous... á pagar, sots pena del terç, en la festa primer vinent de St. Martí, del mes de Novembre, sens cap requesta ni dilació...» (Reg. Baiulor.)

Sant Jaume çes Oliveres.

1382.—«Berenguer Torra, donat de St. Jaume de çes Oliveres, terme del castell d'Ódena...» ven un troç de terra situat en Costa bona, del meteix terme.

Sant Pere del Herm d' Ódena.

«Pere de Serrallonga y Geralda sa muller, donats de St. Pere del Herm, terme d'Ódena...» venen un cens de 35 sous 10 diners.

Nota.—Los donats eran persones particulars que's comprometían ab escriptura pública á servir perpetuament la capella, esglesia ó monestir als quals se *donavan.* Tota capella solía tenir son donat ó sa donada, y á vegades tota una petita comunitat de donats, si tal exigía la importancia del santuari, com en lo de Santa María de Bell-lloch, situat extramurs de la vila de Santa Coloma de Queralt. Era obligació dels donats cuydar llur capella ó santuari y captar per ell en los pobles del entorn, y á voltes ben lluny del santuari.

Lo porch de Sant Antoni y 'l de les Ánimes.— Sessió del Ajuntament de 8 Janer de 1733.

Lo Regidor degá diu: «En atenció de haverme representat los Procuradors majors de la Rnt. Comunitat de dita vila, pera que ho representás á Vms. la devoció que hi havía en esta vila á las ánimas del purgatori, demanant lo permís de poder anar suelto per la present vila un nodrís (porch), y quant fóra á temps, posar aquell en extracció (rifa), y lo resultant serviría per fer un novenari á las ánimas del purgatori; com axí se executá en lo any passat; com axí mateix ho practica la confraría dels sabaters y sastres, fent anar lo tossino dit de St. Antoni per la vila: y com, magnífichs Señors, lo

anar dit nodrís ó tossino per la vila sia enfado dels habitants de ella, y no tenir dita Comunitat confraría de las ánimas, sino merament devoció: per ço fóra bo que lo Ajuntament comprés un nodrís y fes cuydar de ell, com ho fan los cónsols dels sabaters y sastres; y que després quedás á la disposició dels Regidors lo donar lo tossino y ferne celebrar los sufragis á ell ben vistos, del que resultará de la extracció se fará de ell, per los preveres á ell ben vistos.»—Se aproba per unanimitat la proposició. (Reg. 1731-1739.)

Se comana als Escolapis la administració del porch de les ánimes.—Sessió del 18 de Març de 1733.

«...En atenció que V. mag.a als vuit de Janer próxim passat resolgué se comprás un tossino per las ánimas y que anás per la vila de la mateixa manera va lo de St. Antoni, y del que sen tragués sen fes fer bé per las ánimas del purgatori á la disposició de V. mag a: y en atenció que los Pares de la Escolapía son sinch de familia continuos y un escolá, y V. mag.a nols dona més que 200 lliuras annuals, motiu que dits Pares han de viurer molt estretament tant per lo vestir, com en tot lo demés comestible: y attenent lo profit tan general se experimenta en la ensenyansa tenen, que es una de las cosas mellors que pot tenir una república: per ço fóra bo que V. mag.a resolgués donarlos lo sobre dit tossino y lo permís de poder anar per la vila y terme, de la mateixa manera que lo altre de St. Antoni; y que se traga á extracció, demanant cada any llicencia als Mag.chs Tinent Corregidor y Batlle pera ferse: y axí mateix que cada any tingan obligació dits Pares de comprarne altre en nom de V. mag.a, y després de comprat lo que sobrará ne tingan de fer suffragis per les ánimas del purgatori á la disposició del Pare Rector...»

Axí s'acordá, entregant aquell any lo porch, ja comprat per l'Ajuntament, al Pare Miquel dels Angels, president dels Escolapis, qui, del producte dels bitllets de la rifa, hauría de comprarne altre petit per l'any següent, invertint lo sobrant en sufragis per les ánimes del purgatori. (Ibid.)

Correus d' altre temps. *Any 1461.*

«Al molt noble é magnífich baró mossén Guerau de Queralt (senyor de la vila de Santa Coloma).

»Mossén molt noble: per tant com havém bona voluntat de benavenir ab la vostra vila é baronía, é signantment en los salaris del port de les letres qui procehexen de la cort de vostra vila de Senta Coloma, é per rahó del qual port lo saig vostre pren XVIII diners per legua, é lo nostre saig no pren sino XII diners per legua: crehém esser cosa condecent é rahonable que los salaris dels saigs vostre é de aquesta vila sien eguals: axí que, si á vos, mossen, será plasent, lo vostre saig hage consemblant salari que lo de aquesta vila pren, nosaltres serém contents: on lo vostre saig vulla haver lo salari que ha acostumat; per semblant convendríe posar lo nostre saig en

[redacted]

lorde del vostre: car axí ho usám é praticám ab les altres viles é lochs circumvehins. E açó, mossén, sería cosa que sería util en sguart de vostres vassalls é axí matex dels singulars de aquesta vila. E no diém pus per la present, sino que ordonets de nosaltres é de aquesta universitat ço qui plasent vos sie, é queus placie ne hajám vostra resposta. Scrita en Agualada á XI de Maig, any M CCCC LXI.—A tota vostra ordinació prests Consellers de la vila de Agualada.» (*L. Univ.*)

Senyals dels hostals. *Any 1447*.—S' acaba de perdre la costúm de posar demunt de les portalades dels hostals, ó en llurs balcons ó finestres principals les senyals distinctives, per exemple una tauleta ab un *sol* pintat per designar *l' hostal del Sol;* un *estel*, per designar *l' hostal del Alba; los tres Reys d' Orient*, per designar *l' hostal dels Tres Reys*, etz.—Pláume consignar aquí una nota curiosa sobre aquesta materia. En concell general de 23 Janer y 16 Abril de 1447, se ordená:

—«Item encara los dits honrats jurats de consell general volgueren é ordonaren que la ordinació feta en temps passat, continent en efecte, que tota persona qui volrá tenir hostal per acullir hostes, haia tenir senyal á la porta acustumat tenir per hostalers, sie aquella novellament publicada, per tant que no pas ó sie deduida en oblit...»

—«Item volgueren mes é ordenaren los dits jurats de consell general é particular que en Gim Vuyastrosa, Pere Millars é qualsevol altres hostalers de la dita vila, que vuy son ó de aquí avant serán, tinguen cascú aquell senyal ab lo qual ha comensat de tenir hostal; é un senyal tant solament, é no pus, é denant lo portal major de lur hostal. E si per ventura algun hostaler, per qualsevol causa ó rahó, volrá levar ó de fet levará lo senyal de son hostal, que no gos ó presumescha tornar posar aquel senyal, ni altre dins spay de .III. anys lavors primer vinents é continuament següents, sots bany de X lliures...

»Item mes volgueren é ordonaren que de açí avant negun hostaler no puxa ne gos variar lo senyal ab lo qual havía principiat tenir hostal; é si per ventura levará lo dit senyal, que no puxa tornar aquell senyal que haurá levat, ans sia lícit á cascú qui volrá tenir hostal de nou penre (é) apropriarse aquell senyal que lo altre hostaler haurá lexat.»—Se 'n feu la corresponent crida. (*L. Univ.*)

Aquestes ordinacions suposan que hi hauría disputes entre hostalers per haver variat llurs senyals, apropriantse l' un lo del altre.—Més avant trobarém com la familia Millars, en lo segle XVI, possehía encara *l' hostal dels Tres Reys*, situat en lo carrer del Argent.

[redacted]

CAPÍTOL XIV

CASAMENTS: Institució de casamenters. —Verdaderes enramades á les donzelles.—Nuviatge: se prohibeix á les nuvies cavalcar per la vila.—Musica en los nuviatges.—Causes pies pera dotar donzelles.—La de mossén Espelt.—La de mossén Elias.—La de Cornet.—Bella costúm.

Institució de casamenters. *Any 1442.*—Facilitar los casaments es obra bona: perqué s'evitan molts pecats y creix legalment la població. Donchs era obra bona la institució de *casamenters*, persones que procuravan la unió matrimonial de varies maneres, com se veu en la següent determinació del concell general de 2 Desembre de 1442:

—«...Item mes, per lo ben públich de la dita vila, é per augmentació de aquell, ordonaren é plen poder é facultat donaren als honor. en Pere Granell prevere, Pere Robió é Berenguer Tort, de la dita vila, ques entrameten de collocar en matrimonis los jovens é fadrines, é vidus é vidues de la dita vila, hoc encare aplicarne de altres parts, en manera que vinguen á la concordia é perfecció. E no res menys haian poder de demanar, exigir é haver qualsevol quantitat de diners, coses ó bens qui per qualsevol persones, axí ab testaments, lexes, donacions, ó altre qualsevol manera haie stat lexat per poncelles maridadores de la dita vila: é fer sobre açó totes aquelles forces, compulsions é destrets, axí en juy (judici) com fóra juhí, que sian necessaries: é de açó que rebrán, fer pusquen ápoques, furs, sessions é albarans.—Hoc encare de aquelles pecunies lexades per la dita rahó, pusquen fer aquelles subvencions quels será ben vist feador (fahedor), en aquelles poncelles ó fadrines que conexerán haver ho necessari, é en aquella forma é manera que á ells será ben vist ésser faedor.» (*L. Univ.*)

Verdaderes enramades á les donzelles. *Any 1422.*—La moneda falsa suposa la existencia de moneda verdadera. Axís, lo que ara s'anomena *enramada*, que con-

[redacted]

sisteix en guarnir la portalada de la casa de una donzella ab objectes asquerosos y repugnants, en venjança d' algún desayre que algún fadrí ha rebut d' ella, no es més que una falsa enramada, la qual suposa que en altre temps s' usavan enramades verdaderes de flors ó rames en obsequi de una donzella, fet per son aymador. Un cas de verdadera enramada trobo en lo següent document.

Lo texidor Pere Balp se presenta á la cort dels batlles á 25 de Maig, y diu:

—«Honrats senyors, Jo, ir, stant en ma porta, vench lonrat Nanthoni Arlomba, lochtinent de vos, honrat senyer en Francesch Oller, batle per lo Senyor Rey en aquesta vila, é vehent lo dit Anthoni Arlomba, lochtinent dessús dit *una ramada que bavien feta en la mia porta era acoltellejada* (destroçada ab coltell), dix á mí:—En Pere Balp, par queus haien acoltellejada la ramada.—E jo diguí: Senyer, hoc (sí).—E ¿sabeu, dix lo dit Anthoni Arlomba, quiu ha fet?—E jo diguí que en Picoy Ventayols ho havíe fet.—E dient aquestes paraules, vench lo dit Picoy Ventayols e dix: Hoc, senyer, jou he fet, eu faré, car tantes com nich fará aquell qui les ha fetes, jo les acoltellejaré.—E jo responguí é diguí al dit Picoy Ventayols: Jur vos que si altre vegada vos tornats acoltellejar la ramada que en ma porta será feta, que vos hi porets venir, é per ventura nous en tornarets.—E lo dit Pericó Ventayols dix: Si no men torn, durmen han.

—»Perque, honrats senyors, jo, denunciant aquestes coses á vosaltres, me scus á vosaltres, que si lo dit Picoy Ventayols me torne trencar ne acoltellejar ramada que en ma entrada ó porta sie feta, que li faré aquell dan que poré: é de açó requir vos en notari que men levets carta pública.—*Que fuerunt acta die et anno predictis*...» (Man.)

Facilment s' endevina que *l' acoltellejador de la ramada*, era rival de son autor, y que abdós pretenían la filla d' en Pere Balp.—¡Bella costúm y malaguanyada!

Nuviatge: se prohibeix á les nuvies cavalcar per la vila. *Any 1399*.—Cavalcar pèls carrers de la vila devía esser privilegi de les autoritats, com havém vist en altre lloch. Es de creure que per ço fou prohibit á les nuvies lo cavalcar per la vila.

Concell general de 19 Jener.—«Item ordoná é statuí... que daquí avant neguna nuvia qui sia en la dita vila, vullas que sia de la dita vila, vullas de fora vila, no cavalch ne gos cavalcar lo dia que será feta nuvia dins la vila, sots pena de Cent sols per cascuna vegada que será contrafet; de la qual pena, en cas que comesa sia, será guanyada la meytat als senyors de batles ó oficials de la dita vila per lo Senyor Rey é per lo monastir de sent Cugat de Vallés, é per laltre meytat á la obra del mur de la dita vila.

[redacted]

»E si per ventura la nuvia vendrá de defóra vila cavalcant, que ans que entre en la vila hagia á descavalcar é anar á peu per la vila, sots la dita pena, guanyadora per la forma desús dita, tantes vegades com será contra fet...» (*L. Univ.*)

Música en los nuviatges. — Havém vist en altre lloch, com los músichs que llogava la vila se comprometían á preferir los nuviatges de la vila als forasters, lo qual suposa la costúm de tenirhi música:

—«Si algú vol llogarnos, per assistir y sonar en los nuviages, que tingám obligació de servirlo pagant lo corresponent salari. Y si s'esdeve esser llogats en un metex dia per un nuviatge de la vila y altre de fora vila, que essent iguals los salaris, tingám obligació de servir al de la vila.»—Es del contracte de 1394. (*L. Univ.*)

Causes pies pera dotar donzelles.—Molt pobre será la parroquia que no tinga fundada una ó més causes pies *per donzelles ó poncelles á maridar*, com deyan llavors.

La d' Igualada tenía les riques fundacions de la almoyna d'en Pedriça; la dels Millaços y la d'en Cornet; y les més modestes dels preveres Espelt y Elies.—No parlo de la d'en Çabata y d'en Aliçó, perqué, si bé molt importants, com respecte de la primera havém tingut ocasió de veure, ignoro si part d' elles estava destinada á dotar donzelles.

Parlarém aquí de les de mossén Espelt, mossén Elies y D. Geroni Cornet, reservant tot un capitol á la d' en Pedriça, y altre capítol á la dels Millaços.

Causa pía de mossén Espelt. *Any 1637.*—Mossén Miquel Espelt, prevere, beneficiat de Sta. María d' Igualada, en son derrer testament, fet en poder de mossén Francesch Spiell, prevere y vicari de la metexa vila, á 14 de Febrer de 1634, ordená que son germá y hereu, mossén Antoni Espelt, rector de Castellolí, dels bens del testador, instituís una causa pía per dotar donzelles de sa familia.

Cumplí l' hereu dita ordinació ab escriptura feta á 6 de Maig de 1637, en poder de Cristófol Lledó, notari reyal d'Igualada.

Per la magresa de les rendes d'aquesta pía institució, consistents en un censal de pensió annual 3 lliures, que pagava lo monestir de Sant Agustí; una lliura, 10 sous, que

[redacted]

pagava Joseph Ratera, armer de la vila; y 1 llipra, 2 sous, 2 diners, que pagava Joseph Darder, parayre de la metexa, se donavan sols cada quatre anys 20 lliures á una donzella de les families de Jaume Espelt, de Isidor Espelt y de Bernat Soler, marit de Joana, germana del fundador. Les donzelles qui tenían dret á la causa pía, eran únicament les filles dels hereus de dites tres cases, no teninthi dret les filles dels germans externs ó cabalers.

La escriptura de fundació reglamenta la percepció de les 20 lliures per cada dot, fent que sempre, cada donzella, percebesca dites 20 lliures, entrant en la percepció la que 's case primerament. Cap donzella percebrá res, fins que la anteriorment casada haja cobrat tot son dot de 20 lliures.

La Comunitat de preveres de la vila era depositaria de les pensions. (Llib. de la causa pía de mossèn Espelt. Arxíu parroquial.)

Causa pía de mossén Elies.—Ab escriptura pública feta en Igualada á 8 de Juliol de 1786, se posá en execució la disposició testamentaria feta per lo Rnt. Joan Elies, prevere, rector de Santa María del Bruch, y abans rector de Blancafort, y beneficiat en la esglesia de Santa Martra en Barcelona: morí en Igualada poch després d' haver fet dit testament, del qual es la següent cláusula:

«Item vull y mano que encontinent de seguit mon óbit y quant ántes sia possible, mos marmessors fundian una causa pía per donzelles á maridar, las més pobres del carrer de nostra Señora de la Soledat de la present vila de Igualada, de totas aquellas que sian y componen lo dit carrer, á coneguda del Rnt. beneficiat que será del benefici per mí fundador en dita capella y administradors de ella; volent que éstos sian administradors de dita causa pía, y que quiscun any se posian en una urna dotze de las més pobres donzellas, com no excedescan de dotze; las que deurán tenir la edat de dotze anys lo ménos; y extraurer quiscun any un de aquells (noms) en lo diumenge ántes del die de la festa de nostra Señora de la Soledat: lo que deurá observarse en lo mateix dia de quiscun any, ab assistencia del dit beneficiat y administradors sobredits.

»Per qual pía fundació vull sian dipositadas en continent de seguit mon óbit, ó lo més prest sia possible, en lo arxiu de la parroquial iglesia de Sta. María de la present vila de Igualada, la quantitat corresponent á la pensió de vint y sinch lliuras annuals; y aquellas sian esmersadas á obs de dita causa pía á for de censal.... deurá satisferse la sobredita quantitat de vint y sinch lliuras barcelonesas, de la qual está dotada (la donzella que per sort

isca de la uina) luego se casia, y espero que la tal ó tals extretas en sort, me tindrant present en sas oracions...»—Lo testament del Rnt. Elies fou fet á 10 Janer del meteix any 1786. (Plech de varis assumptos. Arx. parroquial.)

Causa pía de Cornet. *Any 1700.*—L' insigne patrici D. Geroni de Cornet, ademés de la valiosa fundació de la cátedra de Filosofía y Teología en lo monestir de Sant Agustí, de la qual havém parlat en lo capítol XI de la segona secció, fundá una causa pia per dotar donzelles. Cada any se donarían cent lliures per dotar una donzella, essent preferides les del llinatge del fundador, tant per part de pare com de mare.

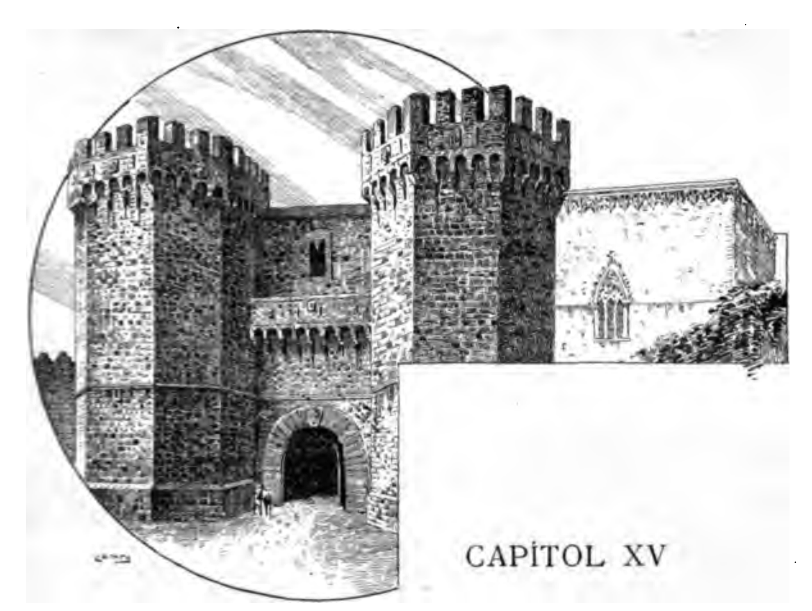
A falta de donzelles del llinatge del fundador, s' escullirán cinquanta donzelles d' Igualada, pobres y de bona fama, quins noms se posarán en una bossa, fentse extracció per sórt d' un nom cada any lo dia de Sant Andreu, immediatament desprès de la elecció de Concellers. Les cinquanta lliures serán adjudicades á la donzella quin nom haja sortit de la bossa, essentli entregades en lo dia de son casament, guardantles entre tant la Rnt. Comunitat.

Per aquests dots y altres pies fundacions de misses y aniversaris, senyala lo fundador lo producte del arrendament de *la carlanía ó feu de Parahís, ó dels quinze Castells de Guissona*, que li pervingueren, segurament, per herencia de sa mare, dona Magdalena de Çacirera.

Bella costúm.—La donzella afavorida ab aquest dot de la causa pía de Cornet, tenía obligació d'assistir á la professó que fa la vila lo dia de Ntra. Sra. de la Concepció

«... vestida ab un hábit d'escot blanch ab un escapulari de tafetá blau, que per dit effecte vull (diu lo fundador) que tingan ja los dits administradors (Rector y Concellers) guardat pera que tots los anys servesca tal jornada, fins sie esquinsat; y quant ho sie ne fessen de nou; que vulgarment se diu hábit de Ntra. Sra. de la Concepció; y que en dita professó, dita donsella extreta, facía gracias á María Santísima de sa collocació, y encomane á Deu la mia ánima y de ma muller y dels qui tinch obligació; y assistesca també tota la missa conventual ó major, vestida de dit hábit y ab dita forma.» (Llibre de la causa pía de Hieronim de Cornet y Çacirera. Arx. parroquial.)

[redacted]

CAPÍTOL XV

Causa pía ó almoyna d'en Pedriça.—L' insigne igualadí micer Vicens Pedriça (nota biográfica).—Qüestió entre dona Angelina, viuda de micer Vicens Pedriça y la vila.—Intervenció de la Reyna; resposta dels Concellers.

Causa pía ó almoyna d' en Pedriça. *Any 1401.*— La familia Pedriça era de les més insignes d'Igualada. Son nom se troba tan sovint en los documents de la vila, que sería possible ferne una copiosa monografía.

Lo honorable en Bernat Pedriça, apotecari d'Igualada, tenía tres fills: Vicens, Bartomeu y Berenguer.—En son derrer testament, otorgat en Igualada á 11 de Març de 1401, nombrá hereu á Vicens. Si aquest mor sens fills, passa la herencia á Bartomeu; si també aquest mor sens fills, passa á Berenguer; y en cas de morir aquest sens fills, s'han de fer, de la herencia, tres parts iguals, una per la almoyna d'en Çabata, altra per l'hospital de la vila, y altra per son nebot Perico Pedriça.

Dolça, muller de Bernat, feu en Igualada á 8 d'Octubre de 1402 un testament semblant al de son marit, fent hereus als tres fills seus y de Bernat, ab les metexes condicions que aquest.

Degueren morir primers, Berenguer y Perico.—Morí Vicens en 1435 sens fills, passant la herencia á Bartomeu,

qui morí poch desprès, passant llavors la herencia á la almoyna d'en Çabata y al hospital de la vila.

Dexém, ara, al Vicens, que mereix article á part. Bartomeu, era apotecari com son pare y residía en Igualada: otorgá testament en dita vila á 3 de Febrer de 1426, en lo qual nomená marmessors á sa muller Constança y al discret Joan Çabater, prevere y beneficiat. Aquests dos marmessors, en 1438 (mort ja lo Bartomeu), disputaren á la vila d'Igualada la rica herencia dels Pedriçes. Per evitar plets, abdues parts convingueren, á 9 de Janer del dit any 1438, en nombrar árbitres als honor. Joan dez Coll y Guillém Jordá, doctors en lleys, ab plen poder per decidir la qüestió.—Degueren sentenciar en favor de la vila, perque en avant aquesta possehía la herencia dels Pedriçes, adjudicada al hospital y á la almoyna d'en Çabata.

Bartomeu dexá sos bens propris als pobres y á dotar donzelles. Suposo que 'ls dexaría perque, incorporats ab la herencia paterna, tinguessen igual destí, ço es, á la almoyna d'en Çabata y al hospital. Vicens havía també fet hereu al Bartomeu, quí per tant, possehí, si bé que poch temps, la herencia paterna, la de son germá Vicens y sos bens propris. Vicens volía també que de sos bens fossen dotades donzelles de son llinatge. Aném al Vicens.

L'insigne igualadí micer Vicens Pedriça.—Ja sabém sa filiació: era fill del honorable Bernat Pedriça, apotecari d'Igualada, y de la muller d'aquest, madona Dolça: sa muller madona Angelina Ferrer, lo sobrevisqué.

No tenían fills: tenían un esclau anomenat Jordiet, jove de 24 anys, y una esclava anomenada Catarina, que tenía una filleta de tres anys y mitg al morir micer Vicens.

La casa d'aquest á Barcelona, ahont residía, estava en lo carrer d'en Lladó, ab exida *al carrer que va directament á la esglesia de Sant Just.* De son riquíssim moviliari, que honraría un bon museu, ne parlarém en capítol á part, perque s'ho mereix. Ademés dels escuders y criades, vivía en la casa com á capellá de ella, mossén Joan Sabater.

Era micer Vicens, doctor en lleys, y un dels més respectables é influyents personatges de Barcelona.—Prou clar

[redacted]

ho demostran les importantíssimes comissions que rebé del Concell de la ciutat, segons veurém en los següents apuntaments del Dietari del dit Concell ó *Manual de Novells ardits*, volúm primer, publicat en 1892.

«Diluns xxx (Juliol de 1414).—Aquest dia partí daquesta Ciutat lonrat Micer Vicens Padrissa, quí per part de la dita Ciutat aná al Senyor Rey, qui era á la vila de Morella, per afers de la dita Ciutat.»

«Dissapte xv (Desembre de 1414).—Aquest dia vengueren los honrats en Ramon Desplá, Conseller lany present, en Luis de Gualbes, Micer Bonanat Pere, Micer Vicens Padrissa, Tomás Agoleda ab sa muller, dimecres á vespre proppassat, qui venien de Montblanch.»

«Dimecres xviii (Març de 1416).—Aquest dia partiren los honorables en Johan Fivaller, Conseller, en Ramon Desplá, en Benet de Marimon é Micer Vicens Padrissa, *qui per part de la Ciutat anaren al Senyor Rey, qui era á la vila de Agolada, é era malalt á la mort* (*a*).»

«Dimecres i (Abril de 1416).—Aquest dia vengueren los honorables en Johan Fivaller, Conseller, en Ramon Desplá, en Benet de Marimon et Micer Vicens Padrissa, qui per part de la Ciutat anaren á la vila de Agolada per lo Senyor Rey, qui hi era malalt á la mort.»

«Dissapte xxx (Maig de 1416).—Aquest dia entrá lo Senyor Rey Namfós, qui venía del Monestir de Poblet, hon havian soterrat lo Senyor Rey en Ferrando, de bona memoria, pare del dit Senyor.—E aquest día vengueren ab lo dit Senyor los honrats en Johan Fivaller, en Ramon Desplá, en Benet de Marimon é Micer Vicens Padrissa, missatgers, qui foren tramesos per la Ciutat per la malaltía et mort del dit Senyor Rey en Ferrando.»

«Divendres ii (Maig de 1421).—Aquest dia partiren los honrats en Luis de Gualbes, en P. Santcliment é Miser Vicens Padriça, Síndichs, trameses per aquesta Ciutat á la Ciutat de Tortosa, per rahó de las Corts que la Senyora

---

(*a*) Al donar compte del itinerari seguit per Ferrán d' *Antequera* en son derrer viatge de Barcelona á Igualada, los historiadors solen ometre una particularitat molt notable y es, que'l monarca, dexant lo camí general pujá, ó millor dit se feu pujar á Montserrat, ahont estigué dos dies...

Pera subsanar aytal omissió, copiaré un fragment del *Llibre de coses assenyalades*, que diu axís:

«Aquella nit (del dia 9, que partí de Barcelona) arribá lo Rey en un lloch ques diu Molins de Rey y lo altre dia muntá al monestir de Ntra. Senyora de Montserrat, casa molt devotíssima, axí per los religiosos de santa vida de la orde de Sant Benet que en ella stant, com per lo lloch y aspresa de la montanya grandíssima ahont está situada dita hermita y casa, que es cosa de veurer, *ahont lo dit Rey confessá y combregá y stigué dos dies*, y en aprés sen baxá á la vila de Igolada, lloch que está poch més de una jornada de Barcelona, ahont dit Rey don Ferrando se enmaleltí y doná de cap al llit, y de manera que no pogué acampar ni dexar de fer lo discurs que tot christiá es molt cert ha de fer...»

[redacted]

Reyna havía convochades als cathalans en la dita Ciutat de Tortosa.»—Tornaren á 6 de Juny.

«Dijous III (Novembre de 1429).—Aquest jorn partiren de Barchinona los honorables en Johan Fivaller, Johan Ros, Johan Buçot et misser Vicens Padriça, missatgers et síndichs elegits, á les corts les quals lo Senyor Rey celebrave á Tortosa als Cathalans.»—Tornaren á 6 de Juliol de 1430.

«Dimarts XXIIII (Juliol de 1431).—*Per les corts celebradores en Barcelona á 16 d'Agost següent,* «fforen elegits VI síndichs per esser en les dites Corts, ço es, los honorables en Johan Fivaller, Johan Ros, Johan Lull, Johan Buçot, G. Romeu et misser Vicens Pedrisa...»

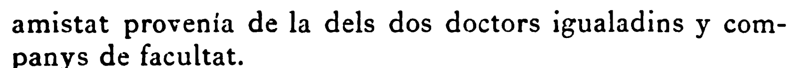
«Dijous III (Novembre de 1435).—*La reyna dona María convoca corts generals en Monsó; los Concellers y prohómens de Barcelona* «elegiren en Síndichs á les dites Corts, los honorables en Ffrancesch Dezplá, ara Conseller, Johan Lull, maior de dies, misser Bonanat Pere e misser Vicens Pedriça.»

«Diluns XVIIII (Desembre següent).—*Lo Concell de Cent elegeix per síndich per les corts de Monsó á Nuguet Fivaller* «en loch de *misser Vicens Pedriça, qui pochs dies ha es passat de aquesta vida,* qui ensemps ab los honorables mossén Johan Lull, maior de dies, mossén Ffrancesch Dezplá é misser Bonanat Pere, foren elegits Síndichs de aquesta Ciutat á entrevenir en les dites corts.»

Donchs micer Vicens Pedriça morí en la bretxa, exercint l'honorífich é importantíssim cárrech de síndich de Barcelona en les corts de Montçó.—Per aquesta anada y estada á Montçó, micer Vicens s' havia fet fer richs vestits y alguna vaxella d'argent, com veurém en lo següent capítol destinat al inventari de sos bens y mobles. Se feu fer també dos matalaços, lo qual indica que allí tindría llogada una casa ó un pís, tal volta en comunitat ab los altres síndichs de Barcelona.

Qüestió entre dona Angelina, viuda de micer Vicens Pedriça y la vila.—Micer Vicens Pedriça, en son testament fet á Barcelona als 5 de Novembre de 1429, dexá á sa muller dona Angelina cent lliures annuals de renda, y per habitació, la casa que tenía en la propia ciutat, en usufruyt. Ademés, á la viuda li quedava son dot y altres bens que en capítols matrimonials li senyalá son marit, micer Vicens.

Dona Angelina tenía íntima amistat ab na Joana, jove, filla de micer Joan dez Coll, doctor en lleys, natural també d'Igualada y resident en Barcelona. Es de creure que aytal

amistat provenía de la dels dos doctors igualadins y companys de facultat.

Tant estimava dona Angelina á na Joana, que la volgué casar ab son germá Francesch Ferrer, y per aument de dot á dita Joana, feu molts treballs perqué li fos donada la gran casa que, procedent de la herencia de micer Vicens, son marit, ella habitava y usufructuava en Barcelona, á qual propósit feu solicitar al Papa que adjudicás la dita casa, per dot, á na Joana, fundant la solicitut en que la herencia de son marit estava destinada, per disposició testamentaria, als pobres y á dotar donzelles, y en que la dita Joana, filla d'un doctor en lleys, y, per part de mare, de familia de cavallers, tenía un dot molt inferior á son estat ó posició.

Lo Papa concedí en principi lo que se li demanava, encarregant la excució d'aquesta gracia al Prior del monestir de Santa Ana de Barcelona, quí, per exprés manament del Papa, devía cridar als interessats en aquesta adjudicació, á fí de que no se'ls causás perjudici. (8 Janer de 1443.)

Lo breu pontifical no fou presentat als interessats, ço es, al marmessor de Bartomeu Pedriça, que era mossén Joan Sabater, als Concellers d'Igualada y als parents dels Pedriçes, fins pêl Janer de 1445.

La viuda Angelina cedía per sa part, desseguida, l'usufruyt de la casa en favor de Joana, emperó s'hi oposá valentment la vila d'Igualada, que era la que havía de reportar profit de la herencia dels Pedriçes, no en benefici del erari municipal, y sí en profit de la numerosa parentela dels Pedriçes.

Al efecte, la vila nombrá síndich especial per aquest negoci, al conceller Valentí Artigó, ab poder per acudir al Prior de Santa Ana, al Papa y ahont convingués á fí de impugnar la donació del dit alberch, que era de gran valor.

Intervenció de la Reyna; resposta dels Concellers.—La part de Joana y de dona Angelina lograren interessar á son favor á la Reyna, la qual escrigué als Concellers d'Igualada exortantlos á no impugnar la adjudicació de la casa feta (si bé que molt condicionalment) pêl Papa.

Los Concellers responen á la Reyna ab la següent carta:

«A la molt alta é molt excellent Senyora la Senyora Reyna.

»Senyora molt excellent. De vostra molt gran é excellent senyoría havém rehebuda una letra, per la qual se mostra com vostra reginal excellencia exortaría á nosaltres de cessar é abstenir nos de tota part ó instancia que vullám fer en empetxar la gracia per nostre sant Pare feta á la filla de micer Johan dez Coll, quí era natural é dels antichs de aquesta vila, per ajuda de son matrimoni: é açó façám per los sguarts en la dita letra contenguts: los quals, Senyora molt virtuosa, serían stats motius inductius de voler axí encarregar á nosaltres.

»A la qual letra, molt excellent Senyora, é á la vostra molt alta senyoría, ab tota humil reverencia é subjecció ques pertany responém: que aprés la dita gracia es stada manifestada é pervenguda á hoyda dels parents é amichs den Barthomeu Padriça, hereu de micer Vicens Padriça, en favor dels quals lo dit Barthomeu ha volgut dispondre de sos bens en certes causes pies en son darrer testament ó codicil; les quals causes pies son vuy ó sesperen esser molt més en sdevenidor, finit lo us de fruyt de la muller del dit micer Vicens, gran reffrigeri ó sustentació dels parents ó amichs dels dits germans, qui, segons disposició divinal, son molts é los més ó gran part daquesta universitat, é ni ha molts é moltes depauperats dels bens de fortuna, é han á collocar llurs infants é no han de qué; se son molt maravellats de la gracia per lo sant Pare feta á la dita donzella.

»E açò, molt excellent Senyora, per molts sguarts: lo primer, car stá en veritat que la dita donzella ha de sí més de mil florins de dot: laltre, que laltre germana fou collocada ab aquest mateix ab menys de vuyt mil sous de dot: laltre, car lo alberch expressat en la dita gracia, ab tot que hi sia lo us de fruyt de la muller de micer Vicenç, qui sta á risch de morir, axís com altre, val més de xxx mil sous, qui serían gran ó la maior part de la heretat; quis han á convertir en compres de censals, los fruyts dels quals se han á dar en les dites causes pies cascun any, é sen porien collocar moltes puncelles del dit linatge; é sería molt pus meritoria obra é causa pia, que no dar la proprietat del dit alberch tota á una sola; maiorment que ja de sí haia dot bé competent é maior que no sa mare, qui es gentil dona, ni sa germana. E collocar moltes fadrines de linatge del dit Padriça, qui sab Deu pobregen, es sostenir é augmentar la cosa pública de aquesta vila. E més, que ab tot lo cárrech del dit us de fruyt se trobaríe gentil preu del dit alberch, per convertir aquell en les dites causes pies. E més que hi ha daltres fadrines é donzelles qui son de bon stat é pus acostades del dit Padriça que no la dita filla de micer Johan, qui han més necessari subvenir los á collocar, que no aquella. Les quals coses, é la valua del dit alberch, si fossen expressades al dit sant Pare, tal provisió no aguera atorgada.

»E per tots aquests sguarts, molt alta Senyora, aquesta universitat, á la qual ha stat hagut recors, hoynt les querimonies dels dits parents freturejant, los més singulars de aquesta vila, per sostenir aquells á la cosa pública de aquella, qui vuy es é son assats en gran inopia é necessitat; ha delliberat fer cara en aquells, é deffendre la dita gracia: la qual creen que no fóra stada otorgada, si lo sant Pare fos stat informat de la veritat com passa.

»E axí mateix, molt excellent Senyora, pensám é confiám que si la vostra

molt alta senyoría fos certa de tots los interessos é perjudicials dessús dits, no donaría á nos cárrech de abstenir nos de favorir á nines é donzelles del dit linatge pobres é pus acostades, de les quals vostra senyoría hauría compassió, é los dits parents é singulars per lur interés ó de la cosa pública de aquesta universitat, la qual havém jurat deffendre, é sperám quen servirém á Deu, ultra lo mérit quen sperám de nostre Senyor Deu.

»Eus tenim per dit que la vostra molt excellent senyoría nos haurá per scusats, ens fará calor, favor é cara, tal com bé confiám é sperám: suplicant vostra molt alta senyoría nos haia per scusats é per recomanats en tot lo bé avenir de la cosa pública de aquesta vostra vila; qui per tan gran part stan en las pies causes dessús dites, per les rahons dessús expressades, que axí stan en veritat. E sería cosa de que vostra reginal magestat servirá á Deu, é nosaltres, súbdits vostres, ho reputarém á gracia singular é mercé. E suplicám á nostre Senyor Deus vulla conservar é prosperar la vostra molt virtuosa senyoría de bó en millor, segons lo vostre coratge desitja. La qual man á nosaltres, vassalls é súbdits vostres, tot quant plasent li sia, ab fiança de complir. Scrita en Agolada, lo primer dia de Abril, any de la Nativitat de nostre Senyor M·CCCC·XXXX cinch.

»Senyora molt alta—Los humills súbdits vostres, qui fiçant los genolls en terra e besant les mans, se recomanan en vostra gracia é mercé, Consellers é prohómens de la vila de Agolada.» (*L. Univ.*)

S'escrigué, ademés, á Bartomeu Sellent, secretari de la Reyna, als Concellers de Barcelona y al Abat de Sant Cugat recomenantlos ab gran calor aquest negoci, pêl qual trameteren á Barcelona, com havém dit, al conceller Valentí Artigó, ab ordre de consultar als advocats y ferhi tot lo possible per salvar aquella casa á favor de la vila. Desconfiant los Concellers de la imparcialitat del comissari, Prior de Santa Ana, que entenía en aquest negoci, que passá á plet, apel-laren á la cort romana, ahont fou tramesa la causa. A 14 Desembre de 1449 los Concellers la recomanan ab grans instancies á micer Pau Alamany, qui essent Rector d'Igualada, residía en Roma, y pera més obligarlo, se valen de la mediació de son germá, en Francesch Alamany, qui devia residir a Barcelona. (*L. Univ.*)

Creuría, si bé no n'estich cert, que'l resultat final fou favorable á la vila, qui tenia tota la rahó.

[redacted]

CAPÍTOL XVI

INVENTARI DELS BENS DE MICER VICENS PEDRIÇA: Cases; cambres de la de Barcelona.—Argent y joyes.—Robes y altres coses fetes per la anada á Montçó.—Mobles artístichs.—Armería.—Llibrería: Dret civil; Dret canónich; Sagrada Escriptura; Relligió; Filosofía; Historia; Varis.

¿Qui'm detura de consagrar tot un capítol als mobles del honorable micer Pedriça? La llástima es que s'hajan perdut.—No'm dolen, no, los diners ni les cases: me dolen los objectes d'orfebrería y argentería, no pèl preciós metall, sinó per l'art; me dolen los retaules y algún altre *traste vell*. ¡Pensar que ab los objectes d'aquest inventari se'n podría honrar un bon museu, y que tot s'ha perdut!

Mes, no perdém ara'l temps en lamentacions inútils, y aném á la feyna. Ja que la cosa no resta, que'n reste, al menys, la memoria.—No copiaré pas tot l'inventari, que es molt llarch: esculliré á mon gust y fins á mon gust alteraré l'ordre, no les paraules.

Cases; cambres de la de Barcelona. *Any 1435*.—Tenía micer Vicens Pedriça la casa de Barcelona en lo carrer d'en Lladó, en la qual residía, y altra casa en Igualada, en la plaça del Blat. En la de Barcelona hi havía les cambres y dependencies següents:

[redacted]

—En lo pis baix, *la cambra dels escuders*, ab un llit parat; *la botiga dels graners; la cambra d' en Jordiet* (l' esclau), ix al pati; hi tenía llit.—En lo estable hi havia un mul vell ab sos arreaments (*lo qual era per cavalcar dit mosser á qui Deu haia*); una mula vella, castanya, y una muleta petita, també molt vella.

—En lo menjador, dues taules, banchs, un arquibanch per tenir lo pa, mes *un drap de paret de pinzell de la instoria de Huger* (historia d' Otger); rebost y cuyna, y una cambra que ix á la cuyna, *en la qual jaben les dones* (de servey).

—Pis principal: *cambra de les steles;* hi havia llit parat, y varies caxes y cofres, algun notable, com veurém. *La cambra maior:* llit parat, y diversos mobles, entre altres: «v peces de cortines del dit lit ab senyal de *Agnus Dei* é dels quatre Evangelistes, é ab letres dor...; *un retaula duna post, ab istoria del sepulcre de Jesus...;* dos bancals (draps d'Arrás ó tapiços) verts, grochs, vermells é daltres colós, *ab figures de dones é homens...;* lo taulell del studi...; un cobertor de cuyr negre, lo qual solie star sobre lo dit taulell del studi.»

Aquesta cambra major, era, donchs, l' estudi de micer Vicens, y, segurament, lo saló ahont rebría les visites de sos clients y amichs. ¡Sever mobiliari! Dos tapiços de paret; una pintura ogival de la sepultura de Jesús en una taula ó retaula de fusta, ahont no hi faltarían daurats y estofats y cisellats, al estil de la época; un llit ab riquíssims cortinatges brodats ab imatgería y lletres d'or.—Finalment; en *la recambra de la cambra maior, en la qual gehia mosser*, hi havía un llit parat, ab altres mobles, entre ells: «*un retaula de tres pots,* y *un drap de peus* (catifa) *vermell ab senyal de Pedró...*»—Aquesta recambra, ahont dormían micer Vicens y dona Angelina, contenía la rica vaxella y joyes de plata y or de la casa, que merexen article á part.

Argent y joyes.

«Primo dos plats dargent blanch (sens daurar) pera lavar mans: pesan abdos... dotze marchs.

»Item una copa dargent daurada dins é de fóra, ab peu é ab forma desquella... pesa un march, VII onces é tres quarts.

»Item altre copa dargent, antiga, ab peus dáguila ab ales, ab una corona entorn del peu; é es daurada de dins é de fóra, ab un smalt en lo mig á part de dins, ab figura dom qui sona un laut, é pesa .I. march é .V. onces é mija.

»Item altre copa dargent daurada dins ó de fora ab peu larch é forma desquella... pesa .I. march é .I. argenç.

»Item un anap gran dargent ab sol daurat é per la vora, ab bolles al sol... pesa .I. march, una onça e mija é VI argenç.

»Item altra anap dargent semblant... pesa .I. march, dues onçes é .I. argenç.

»Item altre anap dargent, daurat al sol é en la vora, ab bolles al solatge... pesa .I. march, una unça é mija é .I. argenç.

[redacted]

»Item una cetra dargent blancha... pesa .I. march é mig é mija unça é VI argenços.

»Item altra cetra dargent blanch... pesa dos marchs é una unça.

»Item un plat dargent blanch..... pesa .I. march, una unça é mija, é VI argenços.

»Item un altre plat dargent blanch de semblant pes.

»Item altre plat dargent blanch de semblant pes.

»Item altre plat dargent blanch... pesa VII unçes é mija.

»Item altre plat dargent blanch... pesa VII unces.

»Item altre plat dargent blanch... pesa .I. march.

»Item altre plat dargent blanch... pesa VII unces é mija.

»Item altre plat dargent blanch... pesa VII unces é mija é dos argenços.

»Item altre plat dargent... pesa .I. march.

»Item una scudella ab vora dargent blanch... pesa .I. march .II. unces.

»Item altre scudella dargent blanch ab vores, de semblant pes.

»Item altre scudella dargent blanch ab vores, de semblant pes.

»Item altre scudella dargent blanch ab vores... pesa .I. march.

»It. altre scudella semblant é de semblant pes.

»It. una scudella dargent ab vores, es de pes de VII unces é mija é VI argenços.

»It. una scudella dargent blanch ab dues orelles (anses)... pesa .I. march é mija unça.

»It. altre scudella dargent ab dues orelles... pesa .I. march é .II. argenços.

»It. altre scudella dargent blanch ab dues orelles... pesa VII unces é dos argençes.

»It. dos greals dargent blanch ab orelles..... pesaren .I. march é dos argenços.

»It. dos greals dargent blanch ab vores..... pesaren .I. march, é dos argenços.

»It. tres greals dargent blanch ab vores... pesaren .I. march, dues unces, VII argenços.

»It. un saler dargent ab dues peces, en cascuna peça tres botons... pesa .V. unces é mija é dos argenços.

»It. dues culleres dargent blanch ab les cuhes tortelligades... pesaren una unça é quatre argenços.

»It. sis culleres dargent ab les cuhes cayrades é ab sengles glans daurades al cap de la cuha... pesaren .V. unces é mija é tres argenços.

»It. sis altres culleres semblants... pesaren .V. unces é .II. argenços.

»It. patrenostres (rosaris) grossos é menuts dor é smaltats é alguns troços dor per collar; los quals son del noviatge de la dita madona Angelina... pesaren .V. unces é mija é .VI. argenços.

»It. una corretja guarnida dargent, ab parge de seda vert, ab XIIII brots dargent daurat, ab roses vermelles é blanques, é ab .VI. plotons per strenyer, é ab cap é civella tot daurat: fou pesada ab lo dit parge é argent; pesa entre tot .I. march é mig, mija unça é quatre argenços: é es del noviatge de la dita madona Angelina.

»It. un anell dor tou ab una perla poqueta de pocha valor.

»It. altre anell dor tot mecís ab .j. oricorn.

»It. altre anell dor tou ab .I. cefir de pocha valor.

»It. dos anells dor tous de les arres, cascú ab una pedra, ço es, la .I. ab .I. smaragde é laltre ab .I. cefir, de pocha valor.

»It. un fil de perles, ço es, vuytanta quatre grans de nombre, mol redons é nerchins, les quals foren donades á la dita madona Angelina en temps de sposalles.

»It. es ver que tot lo argent damunt designat... es marchat ab marcha de Barchna.

»It. un stoyg de cuyr enlaunat de ferro en lo qual se reserva lo dit argent.

»It. una copa dargent tota daurada ab peu alt... pesa .I. march e quatre argenços.

»It. una taça bollonada daurada lo fons é la vora... pesa .I. march, dues unces é .I. argenç...»

—*Cambra de la torra, on dorm mossen Johan Sabater;* hi ha llit parat, y altres mobles; *cambra nova de la capella,* també ab mobles, entre ells armes y cofres curiosos, y, finalment, la *cambra nova al costat de la de la capella,* ab més mobles, que tampoch detallo.

Robes y altres coses fetes per la anada á Montçó.—L' inventari consigna les següents:

«Dos matalaffs de fustany blanch pelós plens de lana negre, los quals foren fets per la anada de Muntsó.

»un parell de calces de blanquet de Perpinyá noves, un gonell de marts gibelins, lo qual mosser se havía fet per la anada de Muntsó.

»una caxa de camí cuberta de drap, ab sa tancadura, en la qual eren les robes prop dites.

»Item altra caxa de camí cuberta de drap blanch ab sa tancadura, en que eren les robes seguents: primo un perell de calces de cadins de grana, les quals mosser se havía fetes per la anada de Muntsó...

»Un manto de drap scur de Barcelona, lo qual mosser se havía fet per la anada de Muntsó.

»Item altre parell de calces de cadins de grana, les quals axí matex mosser se havía fetes fer per la anada de Muntsó. (Axís eran tres parells de calces de grana, fetes per la anada de Muntsó.)

»Item una taça bollonada, nova, daurada lo fons é la vora... pesa .I. march, dues unces .VI. argenços é mig; la qual era en poder del dit argenter (Bartomeu Serra), qui la havía feta de nou per la anada de Muntsó.

»Item altre taça semblant; fou pesada é pesá .I. march, dues unces é .I. quart; la qual fou feta de nou per lo dit argenter per la anada de Muntsó.

»Item dos greals dargent tots blanchs, los quals eren fets per la dita anada de Muntsó; pesaren .I. march é .VI. argenços.

»Item una capsa dargent blanch ab son cobertor, la qual sera (s' era) feta per la dita anada... pesá .I. march, tres unces é tres argenços.

»Lo qual argent nou, rebatut lo argent, lo qual lo dit argenter tenía (lo vell devía esser de micer Vicenç, qui degué donarlo al argenter per fer les

[redacted]

noves peces esmentades), ha costat tretze lliures, VIII sous, III diners, les quals ha á cobrar lo dit argenter.

»Item quatre caxes cubertes de drap de frisó burell tatxades ab veta negra é ab manicles als caps, les quals eren fetes per la anada de Muntsó.

»Item una cota del dit honor. micer Vicens é un manto tot de drap nou burell mesclat, de Barcelona, de preu de XXV sous la cana; los quals lo dit honor. micer Vicens se havíe fetes per la anada de Muntsó.

»Item uns stivals nous, los quals lo dit honor. micer Vicens se havía fets fer per la anada de Muntsó.»

Mobles artístichs.—Ademés dels citats, trobo:

«Un cofre gran pintat ab donzelles qui toquen arpa... (Estava en la cambra de les esteles.)

»Un cofre pintat ab donzelles tocants arpa, de obra de Valencia, ab sa tancadura de pany é sobre pany. (Estava en la cambra de la torre ahont dormía mossen Joan Sabater.)

»Un cofre pintat dobra de Valencia, ab dos baboyns qui ab les cuhes tenen corones, é entorn del cofre ha letres continents *atten, atten*, en lo qual cofre eren les robes següents... (Hi havía roba d'home y quatre ventalls grans y quatre petits.)

»Un cofre gran pintat de obra de Valencia ab figures de dones que cavalquen en leopart... (Aquests dos cofres estavan en la cambra nova del costat de la capella.)

»Un cobertor de lit de cuyros negres ab senyals doripell, lo qual solía star en lo lit de parament que solía star en la cambra maior.

»Item una copa ab sobre cop dargent tota é tot daurat, é lo sobre cop té una pinya dargent blanch al cap: es de pes de tres marchs: la qual se diu era del honrat en Francí Ferrer (será 'l germá de dona Angelina), é la qual lo dit honor. micer Vicens hauría presa en paga é satisfacció dels cinquanta florins, los quals aquell Francí devía al dit honor. micer Vicens, segons es afermat per madona Angelina.»

—En altres llochs havém prés nota del retaule de la sepultura de Jesús; d'altre retaule de tres posts (tríptich) quin assumpto no 's diu; dels dos tapiços de paret ab figures; de la pintura d'Otger; dels cortinatges brodats, ademés de la argentería.

Armería.

«Un besalart ab lo pom é cruera de coure daurat é lo brocal é guaspa dargent, é altre brocal en mig dargent tot daurat, ab la beyhina negre de cuyr.

»Item quatre pavesos vermells.

»Item v. lances largues, les quals se diu son den Bernat Ocelló.

»Item quatre lances curtes ó maneres.

»Item una coltellera on havíe v. coltells é una brocha ab los mánechs daurats...

»Item una ferrera de cuyr ab sa clau é pany é cadena, en la qual havía martell, tenalles é botavant...»

[redacted]

Llibrería.—Dret civil.

«...It. altre libre apellat *Digesta vella*, cuberta de groch, ab test é gloses ab quatre gafets.

»It. altre libre apellat *Digesta nova*, cubert de vermell, ab quatre gafets; es ab corondells, é ab test é glosa...

»It. altre libre scrit en paper de forma maior, ab posts cubertes de groch, ab quatre gafets, apellat *Bartol, sobre la primera part de la Digesta vella;* ab corondells...

»It. altre libre scrit en paper de forma maior apellat *Bartol, sobre la segona part de la Digesta vella:* es ab corondells...

»It. altre libre scrit en paper de forma maior, ab posts cubertes vermelles, ab quatre gafets, apellat *Bartol, sobre la primera part de la Digesta nova:* es ab corondells...

»It. altre libre scrit en paper de forma maior ab corondells, apellat *Bartol, sobre la segona part de la Digesta nova,* ab posts cubertes de vermell é ab quatre gafets...

»It. altre libre scrit en pregamins apellat *Inforsada*, ab test é gloses, ab corondells...

»It. altre libre apellat *Bartol sobre la primera part de la Inforsada,* ab posts cubertes negres é ab una cuberta blancha levadissa: es escrit ab corondells...

»It. altre libre scrit en paper de forma maior, ab corondells, ab posts cubertes de negre, ab cuberta blancha levadissa, ab dos gafets, apellat *Bartol sobre la segona part de la Inforsada...*

»It. altre libre apellat *Les Minòriques de Bartol...*

»It. altre libre scrit en pregamins ab test é glosa, ab corondells, ab posts cubertes de vert, apellat *Codi...* ab quatre gafets...

»It. altre libre scrit en paper de forma maior, ab posts cubertes de vert, ab quatre gafets, es ab corondells, apellat *Bartol sobre lo Codi...*

»It. altre libre scrit en paper, de pocha valor, continent en sí *Usatges é Constitucions de Catalunya,* ab cubertes engrutades...

«It. altre libre scrit en pregamins, ab posts engrutades cubertes de cuyr groch e vermell, apellat *Constitucions de Catalunya:* es ab corondells.

»It. altre libre scrit en paper, é per la maior part no scrit; es en paper, ab posts cubertes de vermell, ab dos gafets: es lo *Calliç, sobre los Usatges...*

»It. altre libre scrit en paper de forma maior, ab corondells, ab posts cubertes de vert, ab dos scudets... é es apellat *Baldo, super ffeudis...*

»It. altre libre scrit en paper é pregamí de forma maior, ab posts cubertes de vermell é ab quatre gafets, apellat *Johan Fabré, sobre la Instituta:* es ab corondells...

»It. altre libre scrit en paper de forma maior, ab corondells, apellat *Repeticions de diversos doctors;* ab posts cubertes de vermell, ab dos gafets...

»It. altre libre scrit en pregamins, ab corondells, ab posts menys de cuberta, apellat *Jachme de Vellvís, sobre les Auténtiques...*»

Dret canónich.

«It. altre libre scrit en pregamins ab test é glosa, ab corondells, ab posts cubertes de vert squinsades, apellat *Decretals;* ab quatre scudets, menys de gafets...

[redacted]

»It. altre libre scrit en pregamins ab corondells, ab posts, ab dos gafets, é ab cubertes verdes, apellat *Ignoscent*... (será també lo llibre de les *Decretals de Inocenci XI*).

»It. altre libre scrit en pregamins ab test é glosa, ab cubertes de vert, ab cuberta blancha é levadissa, apellat *Cisé* (lo llibre Sisé de les *Decretals*), ab quatre tancadós.

»It. altre libre scrit en pregamins, ab posts cubertes de vert, ab dos gafets é ab corondells, apellat *Gotfré, sobre les Decretals*...

»It. altre libre apellat *Sisé* (de les *Decretals*), menys de glosa, ab posts..... scrit en pregamins...

»It. altre libre apellat *Clementines*, ab posts descubertes, ab test é gloses...

»It. altre libre scrit en pregamins apellat *Cbinus super C.* (super *Clementinis?*), ab corondells, ab posts cubertes de vert, ab dos gafets...

»It. un cohern scrit en pregamins en lo qual son scrites les *Regles juris*...»

Sagrada Escriptura.

«It. un libre en pregamins ab corondells, ab posts cubertes de vermell, ab dos tancadós larchs, apellat *Biblia*...

»It. altre libre scrit en paper é pregamins, apellat *Saltiri*, ab posts de fust cubertes de vermell empremptada, ab dos gafets é ab .v. plotons...

»It. altre libre scrit en pregamins, ab posts cubertes de vert, apellat *Job*, glosat...

»It. altre libre scrit en paper ab posts cubertes de ñegre, ab dos gafets, apellat *Breviloqui de concordia novi testamenti et veteris*...

Relligió.

«It. altre libre scrit en paper é pregamins en forma de full, ab posts cubertes de vermell, ab .x. claus é dos gafets, apellat *La primera part de Vita Christi*, de mestre Ffrancesch Xemenis...

»It. altre libre scrit en paper é pregamins ab corondells, ab posts cubertes de vermell empremptat, ab dos gafets é ab .x. claus, apellat *Segona part de Vita Christi*, de mestre Ffrancesch Xemenis...

»It. un libre scrit en paper de forma menor ab corondells, ab posts cubertes de blau empremptada, ab quatre gafets, apellat *Lo llibre dels Angels*, en romanç...

»It. altre libre scrit en pregamins, ab posts cubertes de negre, apellat *Boeci, de Consolació*...

»It. altre libre scrit en pregamins, ab posts cubertes de vermell, empremptat, ab tancadós é claus dargent, apellat *Boeci, de Consolació*, en romanç...

»It. un libre scrit en paper de forma menor, apellat *De Contemplació*, de Hugo de sent Victor, ab posts cubertes de vermell, ab un gafet...»

Filosofía.

«It. altre libre petit é de forma menor scrit en pregamins, ab posts cubertes de blau empremptades, ab un gafet, apellat *Primera é segona intenció*, de mestre Ramon Lull...

»It. un libre scrit en pregamins, ab posts cubertes de vermell empremtat, ab dos gafets, apellat *Libre de les excitacions de la pensa*... (No diu l'autor).

[redacted]

Historia.

«It. altre libre scrit en paper de forma de full, apellat *Canòniques* (Coróniques) *del Rey en Pere*, de pocha valor.

»It. altre libre scrit en paper, ab cubertes verdes engrutades, apellat *Instories* (Histories) *troyanes*.

Varis.

«It. nou coherns del *Alcorá* scrit en pregamins, ab corondells, deslligats, fenex lo primer corondell en la primera página *gladio*.

»It. altre libre scrit en paper de forma de full, ab cubertes verdes engrutades, apellat *Tristany de Laonis*, de pocha valor.

»It. altre libre scrit en paper, ab posts ab cubertes vermelles empremtades é ab dos gafets, apellat *De usura*.

»It. altre libre apellat *Robert, sobre lo Cató*, scrit en pregamins, ab test é glosa, ab posts cubertes de blau, ab dos gafets...

»It. un libre scrit en pregamins ab corondells, apellat *Suma de Aç*, ab posts cubertes de cuyre vert á ab dos gafets, é fenex lo primer corondell de la primera plana *transfertur*...

»It. altre libre scrit en pregamins, ab posts cubertes de vermell, squinçat, apellat *Speculador*, ab corondells...

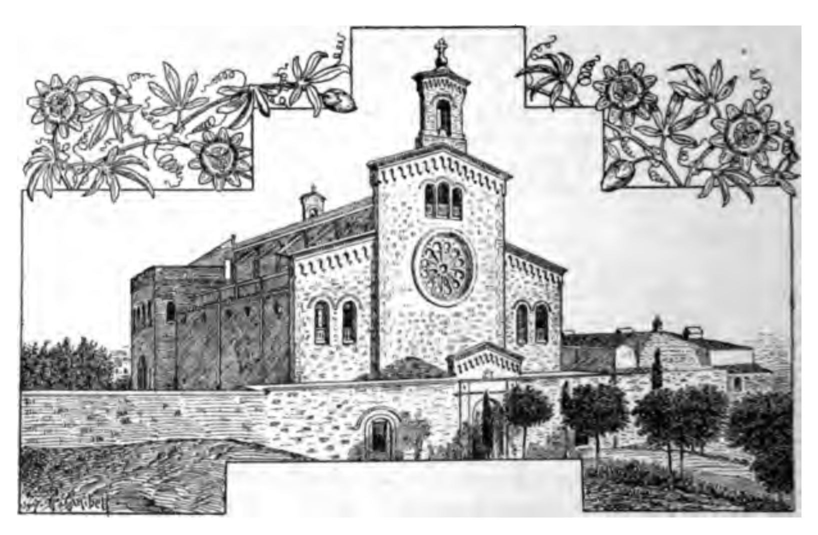
»It. altre libre scrit en pregamins, ab test é glosa, ab corondells, apellat *Digesta nova*, ab posts cubertes de vermell...

»It. altre libre scrit en pregamins, ab test é glosa, apellat *Volum*, ab corondells...»

Nota. Tots aquests llibres estavan en la cambra nova del costat de la capella quan se prengué l'inventari, que fou començat á 12 Desembre de 1435 y continuat en los dies següents. (Llibre de la Marmessoría d'en Pedriça.)

[redacted]

CAPÍTOL XVII

Marmessoría dels Millaços: Fundadora y sa filiació.—**Sepultura.—Retaule curiós per la parroquial.—Aculliment dels frares franciscans.—Dots per donzelles.—Inventari dels bens de la fundadora: casa del carrer Nou; mobles, obres d' art, etz.; llibrería.—Hostal dels Tres Reys, que formava part de la herencia: oratori en la entrada; cambra dels Reys.—Venda d' alguns notables objectes en públich encant.**

Fundadora y sa filiació.—Madona Miquela, filla del honorable en Gaspar Millars, mercader, y de madona Beneta, y viuda del honor. Joan de Puigsteva, també mercader, heretá 'ls bens de sos pares.—En son testament, otorgat en Igualada als 17 de Febrer de 1537, extrets alguns llegats, dexá la herencia per fundar una causa pía per dotar donzelles, preferint les de son llinatge.—Morí á 14 de Maig del meteix any, en sa casa d'Igualada, carrer Nou, al cap d'amunt. Nomená executors testamentaris y administradors de aquesta causa pía á Gaspar Llobet, mercader, ciutadá de Barcelona; Pere Sabata, estudiant de la metexa ciutat, cosins germans seus; á mossén Maciá Lledó, prevere, beneficiat d'Igualada y mossén Pau Cornet, mercader, de la metexa vila.

Sepultura.—Diu en lo testament:

—«Item elegesch la sepultura al meu cors fahedora dins la parroquial iglesia de la dita vila (Igualada) é devant lo altar ó capelleta que jo he feta

[redacted]

construir y fer sots invocació del gloriós pare sant Francesch; lo qual hábit ab lo present meu testament prench, y elegesch ab aquell ésser sepultada; lo qual ja dies ha que jo tinch stoiat y recondit açí en ma casa: pregant al vener. Rector de dita sglesia me vulla consentir y atorgar en lo dit loch la mia sepultura...»

Retaule curiós per la parroquial.—Afegeix lo testament:

—«Item vull é man que la capella que jo tinch principiada en la sglesia paroquial de dita vila en lo loch hont ere construit y fundat lo altar é benifet de sanct Nicholau, sie acabada; y aquell retaule que sta principiat sie acabat, ab ses portes, pintat de dintre y de fora: y vull quey sien pintades les mies devocions; ço es, dintre lo retaule la ymatge de la Verge María y del dit sent Francesch, ab alguns miracles del dit gloriós sanct, y sent Nicholau: é dins les portes quey sie pintat sent Hierony y sent Roch y sancta Agnés: é de part de fora sent Francesch y set Nicholau sobre dits.

»Item leix per servici de dita capella los vestiments, missal y corporals que tinch, perqué se pugue celebrar missa per lo beneficiat del dit benefici de sent Nicholau, encarregantli en sa consciencia que quiscuna vegada que celebrará en dita capella, pregue per la mia ánima y de tots los meus passats é faels defuncts.

»Item vull é man é leix que la imatge del Angel Custodi qui stá ací al cap de la escala (de sa casa, carrer Nou) sie donada á la dita capella y stiga allí per tostemps.»—La capella de que parla madona Miquela, pertanyía á la esglesia vella, anterior á la actual.

Acolliment dels frares franciscans.

—«Item (continúa lo testament), considerant jo la intenció y devoció den Pere Millars avi, é Gaspar Millars pare meus ere de albergar, receptar é refeccionar, per amor de nostre Senyor Deu Jesuchrist é del dit gloriós pare sent Francesch, los vener. y relligiosos pares é frares observants de la orde del dit gloriós seráphich pare sent Francesch de la present provincia; ço es, Cathalunya, Aragó y Valencia, y axí jou he observat fins al present die: per tant, per provehir al cárrech de la mia consciencia y dels meus passats; vull, ordon é man, é per títol é vía de legat lex als dits frares observants que los dits pares observants de dita provincia que passarán per la present vila, sien acullits, receptats é albergats en una casa ó hostal, ahont los dits mos marmessors, é aprés de ells los administradors de les causes pies deinscrites volrán y alegirán: y que allí sien refeccionats y alimentats en meniar y beure, ó á quiscun sie donat é distribuit un sou, ço es, dotze diners per pa, ví é companatge, palla y civada á les cavalcadures que aportarán; y en dita casa ó hostal les sie donat un llit tant solament ab márfega, matalaff y dos flasades y travesser: lo qual lit se hage de mantenir dels bens de la dita mia heretat é rendes de aquella.

»E si serie cars que algun pare principal de la dita orde passave per la present vila, que ell y sos companyons sien també acollits en la dita casa ó

[redacted]

hostal y donat recapte á la matexa rahó, els sie donat altre lit, si mester será, é palla é civada á les cavalcadures.

»E al amo ó hoste de la tal casa ahont serán acullits sie donada alguna competent satisfacció per sos treballs de servirlos, á coneguda dels dits meus marmessors.

»E aquest legat los fas á dits frares per sguart de charitat, é per amor de nostre Senyor, pregantlos que ab ses oracions preguen á nostre Senyor per la mia ánima y de mos pare, mare, avi, avia, et tots los faels defuncts: é perque ab maior effecte sie cumplit, ne encarréch les consciencies dels dits meus marmessors elegits é los altres que per temps serán, que si hagen ab diligencia é ab amor y charitat, sperant ne premi del qui retribueix als qui bé obren cent per hu en gracia y grau de gloria.»

Dots per donzelles.—Ordena que tots sos bens sian venuts en públich encant y llur valor invertit ó esmerçat en censals, quina renda distribuirán cada any los administradors en dots de donzelles del seu llinatge, si n'hi ha; y si no, en altres donzelles de la vila que 's casarán aquell any. —Cita una per una totes les families que tindrán dret á esta causa pía, com á parentes de la fundadora.

Madona Miquela no tenía fills. Vivía en companyía de dues criades, ço es, Catarina Verdaguer, donzella, filla d'un tal Verdaguer de Guissona y parents de madona Miquela, y Elisabet Torallona: á les dues feu alguns llegats.—De petita havía criat en sa casa á Margarida, filla de Ramon Mur y d'Aldonça. Aquesta havía stat *comare* (en ma terra vol dir *padrina de fonts*) de madona Miquela. A mare y á filla feu diversos llegats, á la Margarida la dotá ab 20 lliures.

Inventari dels bens de la fundadora.

Casa del carrer Nou, ab sos mobles.—Estable y palliça: hi havía 4 gallines, 1 gall, 1 capó y 12 pollets.—En la sala: un tinell groch ab sa escaleta; en lo armari del tinell, molta terriça.—«Item un drap de ras (d' Arrás ó tapicería) antich molt sotil; 3 cadires de cuyre... 3 filoses ab sos fusos...

—«En la cambra del cap de la escala: un lit ab pavelló, en lo *pan* (capsalera?) hi ha una cara d' angel.

»It. quatre peces de cortina de pinzell ab pintura de arpies, que son quatre en cada huna, y al mig un scut ab senyal de *Vulls*, que té lo títol ab lo peu dret, usades.

»It. un drap de pinzell ab figura de Deu lo Pare, usat.

»It. altre drap de pinzell ab pintura de la Fortuna, ab un títol en francés.

»It. una taula de tisora de tarcia, y la tisora sense cadena...

»It. una catifa de tres rodes sotil.

»It. un canalobre de llautó ab senyal de un lleó, ab VI. branques, ab son gorniment de corda.

»It. un libre de stampa intitulat *Quadragesimale...*

—«En la cambra de mija sala hont morí dita defuncta:

»Un lit... un pavelló.

»Item sobre lo portal una imatge ó retaulet de nostra Senyora, bossellat y daurat, ab un vel denant.

»It. un oratori ab ses portes, ab crucifixi de bulto, mitjanceret, é de dintre son pintats nostra Dona y sent Joan: y en les portes, de dins son pintats sent Miquel, sent Francesch, sent Jaume, sent Sebastiá y santa Agnés.

»It. un caxó de tarcia prop lo lit...

»It. una altra caxa de tarcia, usada, ab son pany y clau, de fusta de noguer, dins la qual atrobam:

»Primo una capsa pintada larga y alta ab bulles é indulgencies, ab son cobertor.

»It. una capsa de codonyat...

»It. una camisa listada, tota plana, morisca sotil; es de llens de Valencia...

«It. una camisa de llí de Nápols de home, llavorada de seda blanca, usada.

»It. un paper ab imatge de Verónica...

»It. un paper embolicat en que ha una Verónica petita, de guix, embultada daurada.

»It. un barret ó capell de setí carmesí, guarnit de tela dor.

»It. un cosset brodat dor y de seda negra, sotil.

—«En la cambra maior qui trau finestra en lo carrer Nou:

»It. un llit (ab tot son parament).

»It. un cortinatge, que son cinch peces, de pinzell, ab figura de donzelles, ab sants, molt usades.

»It. sis plats de stany (y altra vexella del metex metall)...

—«En la cambra del cantó:

»Item uns neulers de ferro ab figura de flors de lliris.

»It. una bosseta de vellut ab devocions y relliquies.

»It. deu manilles de or circuides ó entorxades de un fil dor.

»It. una cadeneta dor, ab un joel dor, ab quatre perles al entorn y al mig un pachsí ó granat.

»It. una creueta de nacre guarnida en los caps dor, ab una analleta dor al cap pera penjarla.

»It. un colleret quey ha de Gayeta, en quey ha quaranta grans de perles ab una nacre guarnida dor, ab imatge de nostra Dona.

»It. una creueta de *plom?* ab devocions.

»It. una creueta de coral guarnida dor als quatre caps.

»It. un rast de coral vermell de olivetes, en quey ha cent noranta vuyt grans.

»It. un rast de perles menudes ab unes planxetes de Gayeta...

»It. altre rast de perles de la matexa manera, més petit.

»It. uns Agnus dargent sobre daurat.

»It. un anell dor ab un geesí ample.

»It. un altre anell dor ab un granat.

[redacted]

»It. un altre anell petit dor ab una turquesa.

»It. altre anell dor sens pedra.

»It. una vergueta dor lisa.

»It. uns saltiris (rosaris) jaspis ab senyals blanchs, ab un floch vert y de grana daurat, en que ha sexanta un gra.

»It. un parge negre ab los caps de argent, ab sis ullets també dargent.

»It. una taça dargent ab senyal de Jesús, daurat, usada.

»It. sis culleres dargent usades, comunes...

»It. una camisa de dona, de bri de Nápols, brodada de seda negre, usada...

»It. altra camisa de dona, de bri de llí de Nápols, mánegues y collar y lo faldar de brí de llí, brodada de seda negre...

»It. una scofia de dona, de Cambray, guarnida dor y de seda de grana,...

»It. una toca morisca listada de blau é blanch, streta...

»It. un sombrero nou, negre, de dona, sens guarnició alguna...

»It. un troç de ras... ab pintura de ocellets y flors, de li...»

—«En lo scriptori de mige scala (llibrería):

»It. sobre lo taulell un libre gran intitulat *De les dones*, guarnit de posts ab cuyro negre.

»It. altre libre ab cubertes de pregamins intitulat: *La primera part del libre apellat Memorial del pecador;* ques descornat.

»It. altre libre ab cubertes de fust guarnides de cuyro, es destampa, intitulat *Commento de Christóforo Londino florentino*, en tudesch.

»It. altre libre de ma, antich, descornat, intitulat *De la vida de sent Honorat.*

»It. altre libre guarnit de posts scrit de ma, intitulat *Començaments de doctrina pueril.*

»It. altre libre de ploma de posts, que no es acabat de cuernar, qui comença *Incipit leccio Boecii.*

«It. altre libre de ma, ab cubertes de posts guarnides de cuyro negre, que comence *Incipit liber excitatorium ad Deum vocatus.*

»It. altre libre de pregamí, antich, sotil, que es *Vita Sanctorum*, ab cubertes de pregamí dolentes.

»It. altre libre antich scrit de ma, sense cubertes, que es *Doctrinal vell.*

»It. altre libre de forma de quart, de stampa, ab cubertes de post, guarnit de cuyro, intitulat *Joan Gerson, de imitatione Christi.*

»It. altre libre de full complit, de stampa, ab posts, intitulat *Libistici fabulatoris.*

»It. altre libre destampa, guarnit de posts cubertes de pell negre, intitulat *Dionisii Alicarnasei etc. de antiquitatibus Romanorum.*

»It. altre libre scrit de ma, ab cubertes de pregamí, sens principi, *de Boeci, de Consolació*, vell.

»It. un libre vell, de Notaría, intitulat *Aurora Rotlandini.*

»It. altre libre ab posts cubertes de pell groga, que comence *Incipit ordo ad monachum benedicendum.*

»It. altre libre ab cubertes de pregamí, scrit de ma, intitulat *Casus Decretorum.*

»It. un libre de ma, intitulat *Ortographia Gasparini.*

»It. un libre de ma, sens cubertes, vell, *de Metgies.*

»It. un *Salusti* de má, ab cubertes de paper francés, ço es, *Iugurta*, vell.

»It. un libre scrit de má intitulat *Tractaturi de Arte Notarie...*

»It. un libre de *Mercadería*, de mossén Johan de Puigsteva, ab cubertes de cuyro, sense sivella...

»It. altre libre de má den Gaspar Millars quondam, ab cubertes de pregamí blanques.

»It. un mollo de rullons darch, de ferro.

»It. un speró gran, daurat, fet á la antigor.»

Hostal dels tres Reys.—Segons l' inventari, formava part de la herencia. Estava en lo carrer del Argent.

«En la paret del carrer á la part de fóra, deiús una tauladeta (hi havía) les imatges dels tres Reys Dorient ab sos cavalls, de fusta, y lo senyal de fusta penjant, tot vell.

»It. en la dita entrada una capelleta ab un altar y retaulet de nostra Dona de bulto, ab lo Jesús y Angels al entorn.

»It. un missalet antich, de pregamí, scrit de má.

»It. uns vestiments sacerdotals de dir missa, ço es, casulla de cotonina blanca, camís, sinyel, stola, ámit, maniple; tot usat.

»It. un pali blanch ab dues listes rendades.

»It. altre pali deiús de tela, pintat, quasi aygua, de xamellot ó domás.

»It. tres tovalles sotils.

»It. una ara.

»It. una squella de sanctus, petita.

»It. un calzer de piltre ab sa patena, usat.

»It. una imatge de sent Miquel de fust, qui stá en la paret, ab ses ales y espasa: es antich.» (Tot açó en la entrada del hostal; en lo qual, se veu, devía celebrar s' hi missa.)

—«En la cambra dels Reys (del dit hostal):

»It. un cortinatge de dues peces, de pinzell, ab una dama al mig, usades. (Llit, taula, cadira de fusta, sitial de seure.)

»It. un tinellet en la paret pera tenir lo vidre...»

—Aquest moblatge formava part de la herencia. Ometo molt: sols he posat lo més notable en concepte d'art, de antigalles ó de costums.

Venda en públich encant.

—Mossén Gaspar Llobet, un dels marmessors, comprá moltes coses de dita herencia, entre altres: l' hostal dels Tres Reys, per 315 lliures; la peça de terra anomenada *la Era*, per 230 lliures; altra peça anomenada *lo Clos*, per 63 lliures; altra peça anomenada *la Rectoría*, per 85 lliures; l' hort, per 34 lliures. —*L' oratori ab imatge de Crucifix y de la Verge María de bulto, y es pintat dit oratori dins, y per les portes de imatges de sancts* (fou venut) á mossén Llobet, per XIIII sous VII diners.—Lo meteix mossén comprá:

«It. una capseta xica, redona, ab alguns potets y ampolletes de olors, una Verónica de tela y altra de terra, ab algunes cancallaríes... per III sous.

»Item una caxa de tarsia ab dos caxons á la hun cap, ab son pany y clau... per XVII sous.

»It. una sinta de almaritzar y una barretina de setí carmesí ab unes trenes de or... per X sous.»—Y moltes altres coses.

«It. un caxonet ó cofret de tarsia, qui stave prop lo llit de la defuncta, que té un joch de scachs sobre lo cobertor, ab calaxos dedins (fou venut) al reverent mestre Damiá, metge del Illmo. Señor Duch de Cardona, per XII sous.

»It. una Verónica daurada..., á mossén Barthomeu Riva, prevere, per .V. sous...»

Nota. Los objectes d'or, plata y pedrería foren venuts á Bartomeu Queralt, argenter de Barcelona, per 49 lliures, 21 sous?, 1 diner, per mediació del corredor d'aquella ciutat, Bartomeu Ferrer.—(Llibre de la Marmessoría dels Millaços: arxiu parroquial.)

CAPÍTOL XVIII

MÉSTICH: ESCLAUS.—Alforía ó llivertat del esclau Jaume.—Venda del es-
met.—Venda de Muza.—Composta per haver pegat al esclau Zait.—
del esclau Berenguer.—Peculi dels esclaus.—Peculi d'Azmet; permís
sentarse.—Fugida d'Azmet.—Altre esclau fugitiu.—Alforía ó llivertat
sclava Argis.—Venda de la esclava Axa.—Cambi d'una esclava ab tres
de terra.—Venda d'una altra esclava.—Los esclaus de miçer Vicens Pe-
-Criades.—Didatge.

oría ó llivertat del esclau Jaume.

-«Ramon Marbres d'Apiera y ma muller Eliesenda... fem á tu Jaume, stre, batejat, alfor y lliure, á condició de servirnos á abdós durant a vida; y després de nostra mort, podrás escullir al senyor que vulr tes voluntats. Testimonis: R. Ferrer, P. Sala y Ferrer Vidal. Lo a del testament...» (Man.) – Es á dir, los Marbres feren testament, y ient exprés otorgaren aquesta alforía.

ıda del esclau Azmet.

-«Berenguer Ferrer, d'Agualada, per mí y 'ls meus, vench á tú, Berastellolí, cavaller, per .CCLXV. sous barcelonesos de tern, un sarrahí anomenat Azmet: quedo d'evicció prometente que no 'l possehesch ni rapinya, ni es de lloch que estés en pau ó treva ab lo Senyor 'l mal caduch; per ço y per tot lo demés á que estés jo obligat, seonsuetut de Barcelona en aquests contractes, te dono per fermanoncle Berenguer d'Agualada. Obligo, etz. Testimonis...»

[redacted]

Venda de Muza.

1290.—«Bernat de Castellolí, vench á tú, Berenguer de Montbuy, cavaller, un sarrahí meu, llor, anomenat Muza, per .CCXL. sous: quedo en evicció de no ésser robat ni furtat, ni de pau y treva del Senyor Rey, ni té mal caduch, y de tot lo que sia costúm á estil de Barcelona. Idus de Maig. Testimonis...»

Composta per haver pegat al esclau Zait.

1290.—«Guillém de Castellolí, absolém y perdonám á vos, Bernat de Villades y als vostres tota qüestió ó demanda... que poguessem promoure contra vos... per la injuria á mí feta per haver vos pegat á un sarrahí nostro anomenat Zait, fent ofici de carlá, estant fent ó portant llenya... Confessám haver rebut (per aquesta absolució) de vos CL sous, que'ns prometereu pagar...»

—Lo lector entendrá que açó no vol dir que 'ls esclaus fossen molt atesos, sino que'l noble Castellolí aprofitá la ocasió per embossar 150 sous.

Venda del esclau Berenguer.

1316.—«Ramon Borraç, de Santa Coloma de Montbuy... vench á vos, Pere Ferrer de Calaf y als vostres un esclau batejat, llor, anomenat Berenguer, per quatre cents sous barcelonesos de tern...: vos responch de que no es robat ni furtat, ni de pau ó treva del Senyor Rey, ni té mal caduch... á estil de Barcelona...»

Peculi dels esclaus.—En los derrers temps de la esclavitut, en aquesta terra los esclaus podían tenir peculi, comerciant per son compte, etz. He vist molts documents que ho provan (*a*); també ho indica lo següent:

1316.—«Ramon Borráç, de Santa Coloma de Montbuy, dono y cedesch á tú, Berenguer, esclau batejat meu, tot quant estant ab mí has guanyat fins al present dia; com també tots los deutes que se't deguen per qualsevulle rahó, dret ó causa...»—No li posa cap condició, ni 'n cobra cap diner.

Peculi d'Açmet: permís per ausentarse.

1318.—«Açmet, sarrahí de Pere Vives, d'Agualada, confesso y regonesch á vos, Pere Vives, que per voluntat vostra vaig á la vila de Valls per portar alguns diners que allí 'm deuen. Per tant, vos prometo... que dintre sis dies... tornaré á Agualada, á no sobrevenirme enfermetat, innundació d'aygues, ó si no'm fan prés ó m'impedexen tornar...»

Fugida d' Açmet.

1318.—«Al honrat y molt amat en Ramon Tort, procurador en la conca Dódena per lo molt noble senyor en Ramon Folch: de mí, en G. de Castel-

(*a*) V. Aplech de documents curiosos é inédits sobre les antigues costums de Catalunya: per l'autor de la present historia.

lauli, batle Dagualada per lo monastir de sent Cugat: saluts é amor: He entés que (un) serrahí den Vives, qui ha nom Azmet, sen es anat á vos dient que el, el dit, es alforre (lliure) ab .ccc. sols que pach. E vos sots stat request per lo dit P. Vives que el dit sarrahí deguessets á el liurar, axí com á catiu seu; et vos deyts quel li tendrets á dret et li posarets conexedor: de la qual cosa me maravel fort... per ço á instancia del dit P. Vives vos requir... que vos, lo dit sarrahí, vistes les presents, á la cort Dagualada comuna trametats, per tal com per les rahons dessús dites, la questió que fa lo dit sarrahí al dit P. Vives se deu haver (tramitar) en poder de la dita cort...»

Altre esclau fugitiu.

1359.—«Pere de Montcada (Procurador del Rey en Catalunya, etz.), als amats batlles de la vila d'Agualada ó á llurs llochtinents: salut y dilecció: Estant detinguts en vostre poder n'Esteve, neófit, esclau y catiu del vener. Ramon d'Usay, Conceller aquest any de la ciutat de Barcelona, y Bernat de Cases, qui se'l en portá: per tant vos dihém y manám que, vistes les presents, los dits Esteve y Bernat, presos y ben guardats nos trametau sens cap dilació ni excusa. Als qui 'ls conduhirán los satifarém lo salari condecent: y açó per res no dexeu de cumplir.—Dat en Barcelona á VI de Febrer del dit any (1359). Vist. P.» (Reg. Baiulor.)

Alforía ó llivertat de la esclava Argis.

1398.—«Jo, Joan Ferrer, prevere de la vila d'Agualada... manumitesch y faig franca, lliure y alfora y deslligada enterament de tota obligació de servir á mí y als meus, á tú, Catarina, esclava ó captiva meva, de raça de búlgars: que abans d'esser batejada t'anomenaves Argis, y la qual, temps ha comprí al vener. Gabriel Rosselló, notari y ciutadá de Mallorca... Aquesta manumissió, llivertat y alforía faig á tú dita Catarina, esclava meva, sens cap condició ni excepció, á perpetuitat, com millor pugue dirse ó entendres... de tal manera, que en avant ja no sies esclava ó captiva...—1.er de Maig, any del Senyor M·CCC·XC·VIII... Testimonis...»

—Aquesta esclava, ja lliure poch després, á 3 de Juliol del meteix any, se lloga per criada á madona Sibilia, viuda d'un altre Joan Ferrer, que era, pot ésser, la mare del prevere que fa la bona obra de llivertar á Catarina. La soldada que li promet Sibilia es de 50 sous cada any.

Venda de la esclava Axa.

1416.—«Jo, Jaume Gil, hostaler de la vila d'Agualada... vench... á vos vener Manuel de Casci, ciutadá de Valencia... una esclava ó captiva meva, negra ó de raça dels etíops, anomenada Margarida, y abans d'esser batejada s'anomenava Axa, de edat d'uns vintiset anys poch més ó menys. La qual vingué á mon poder per compra que jo fiu d'ella á madona Elisenda, muller del vener. Guillém Pedriça, difunt, apotecari de dita vila d'Agualada, ab escriptura pública autorisada pel notari infrascrit, á 12 del mes de Març any de la Nat. del Senyor M·CCCC·XIV... Per preu de dita esclava ó captiva, m'haveu pagat

[redacted]

y entregat cent trenta florins d'or d'Aragó... Resto d'evicció de la llegitimitat de ma possessió, com també respecte del mal caduch y de tots altres vicis ocults de dita esclava, á estil y consuetut de Barcelona... 15 de Juny...»

—Trobo la venda feta d' aquesta esclava per la viuda Pedriça al hostaler Gil, en 1414, per preu de quaranta dues lliures de moneda barcelonesa de tern.

Cambi d' una esclava ab tres troços de terra.

1420.—«Jo, Jaume Gil, hostaler de la vila d' Agualada (es lo meteix dalt citat)... confesso y regonesch que vos, Pere Reverdit, baster de la metexa vila, m' haveu pagat y entregat... los quaranta florins d' or d'Aragó de bon pes, que'm devieu per igualar lo cambi ó permuta... que havém fet de una esclava ó captiva meva anomenada Catarina, de raça búlgara, ab tres troços de terra vostres... situats en lo terme d'Ódena, un en les comes de Puig-Ferrer, y 'ls altres dos prop del lloch anomenat lo Mercadal...»

Venda d' una altra esclava.

1543.—«En nom de Deu. Jo, Gabriel Truyols, hostaler de la vila d'Agualada... vench á vos, Joanot Pons, calceter, fill de Benet Pons, tender de la metexa vila... una esclava meva negra, de edat de vinticinch anys poch més ó menys, anomenada Catarina, batejada y cristiana, natural, segons se diu, del regne de Portugal, ab sos vicis y enfermetats y... (un mot intraduhible) tan aparents com amagats, tal com sie... lo preu... es trenta sis ducats d' or moneda barcelonesa... Testimonis...»

—Al cap de pochs dies, en Joanot Pons vengué aquesta esclava per 40 ducats á Bernat Bernich, hostaler de Barcelona.—Observa com los hostalers Gil y Truyols trafican ab esclaves. En Igualada estava prohibit als hostalers tenirne en llurs hostals, per temor de que aquests se convertissen en bordells. Per la venda d' esclaus també 's pagava imposició.

Los esclaus de micer Vicens Pedriça.—Constan en l'inventari de sos bens fet en 1435:

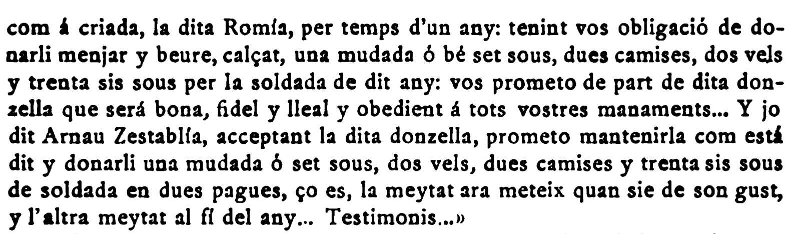
«Item un sclau apellat Geordi, de edat de xxiiii anys, poch més ó menys es ros.—Item una sclava apellada Catarina, la qual, de Nadal qui ve á un any, deu ésser francha.—Item una sclava petita, de edat de tres anys fins en tres é mig, filla de la dita Catarina.»

«A 5 de Janer de 1424, madona Ursula, muller den Gómis Dormaço (de Hormazo), donzell, nadiu de Castella, domiciliat en Barcelona, vené á en Bartomeu Gironella, ferrer, ciutadá de Barcelona, un esclau ó catiu neofit apellat Gordi, qui fou de genere de rossos, lavors de edat de xiii anys, per preu de lviii lliures.» (Llibre de la Marmessoría den Pedriça.)—De Bartomeu Gironella degué comprar miçer Vicens Pedriça á en Jordiet.

Criades.

1349.—«Pere Barrufet de la vila d'Agualada, ab consentiment de ma germana Romía, llogo á vos, Arnau Zestablía de la metexa vila, per estar ab vos

[redacted]

com á criada, la dita Romía, per temps d'un any: tenint vos obligació de donarli menjar y beure, calçat, una mudada ó bé set sous, dues camises, dos vels y trenta sis sous per la soldada de dit any: vos prometo de part de dita donzella que será bona, fidel y lleal y obedient á tots vostres manaments... Y jo dit Arnau Zestablía, acceptant la dita donzella, prometo mantenirla com está dit y donarli una mudada ó set sous, dos vels, dues camises y trenta sis sous de soldada en dues pagues, ço es, la meytat ara meteix quan sie de son gust, y l'altra meytat al fí del any... Testimonis...»

1366.—«Jo, Constança, filla de Berenguer Perera, difunt, de la vila d'Agualada, confesso y regonech que vos, María, viuda de Berenguer de Santa Creu, de dita vila, m'havéu pagat tots los sexanta sous barcelonesos de tern, que dit Berenguer de Santa Creu prometé donarme per la soldada de ma filla Geralda, que li lloguí per criada durant un any...»

Didatge.

1348.—«VII dels idus de Juny.—Bartomeu za Vyastrosa, de la vila d'Agualada y ma muller Romía, prometém á vos, dona Catarina, muller de Berenguer Zavila, de la ciutat de Barcelona, que des del dia present á un any jo, Romía, alletaré bé y fidelment á la vostra filla Catarina y cuydaré d'ella en tot lo necessari. Item convením en que si dita filla Catarina morís en dit temps, lo que Deu no vulle, que no hajám de cobrar sino prorrata del temps que la tindrém... Y jo, dita Catarina (mare), prometo á vosaltres dits marit y muller pagarvos per salari y per vostres trevalls noranta sous; ço es, vint sous ara desseguida, vint sous durant lo próxim mes de Juny, vint sous per Nadal y'l restant al fí del any... Dono per fermança á G. Miquel d'Agualada... Testimonis...»

(Vide los Manuals referents al any de que's tracte.)

[redacted]

CAPÍTOL I

Riu Agualada.—Igualada comença essent població rural composta de masíes.—Edificació de la força, fortalesa ó mota.—Començament de la vila.—Edificació de la muralla primitiva (era de tapia y tenia torres).—Engrandiment del primitiu recinte de muralla.

Riu Agualada.—Consta ab tota certesa en los notables documents citats en los capítols I y II de la secció primera, que'l riu que banya'l límit meridional de la moderna ciutat d'Igualada, s'anomenava *Agualada.*

Lo meteix riu, més avall s'anomenava *Anolia* en los documents llatins antichs; en català s'anomenaría *Anolla* ó *Anoya*, d'ahont, per corrupció, ha vingut l'actual de *Noya.*

La paraula *Agualada*, en llatí *Aqualata*, que significa *aygua-ampla*, per sí sola indica que originariament era nom d'algún estany ó d'algún riu; acomodantse millor á la significació d'estany que no pas de riu. Per ço no es d'admirar que alguns hajan cregut que'l nom Agualada se refereix á algún estany que hi hauría en lo lloch ahont está Igualada. Mes los documents parlan, y diuen clarament que'l nom

[redacted]

Agualada no's refereix á cap estany, sinó al riu: *en lo lloch ó riu anomenat Agualada; l' aygua del riu Agualada*, diuen.

La paraula *aygua*, llatí *aqua*, en los documents antichs sovint significava *riu:* com per exemple, en lo següent text en que's fixan les afrontacions del terme del monestir de Santes Creus l' any 1160: «Afronta... á mitgdia ab lo riu de Rubió, que va á l' aygua de Gayá, quin riu segueix lo camí de Selma; á occident ab la metexa aygua de Gayá... (*...et vadit ad ipsam aquam de Gayá, qui rivus... ab occiduo in ipsa aqua de Gayá...*) (*a*).»

La paraula *lada*, llatí *lata*, significa *ampla*, y voldría dir que'l riu en aquell endret era *ample*. Unides les dues paraules, significavan *riu ample*.

La població rural.—Quan les butlles de Silvestre II (en 1003), de Joan XIX (en 1008), y de Benet IX (en 1038) parlant de la celda ó capella de Santa María, proprietat del monestir de Sant Cugat, diuen *que está situada prop d' Agualada*, volen dir que está situada *prop del riu Agualada*. Aquestes metexes paraules indican, que la capella estava, no en població, sinó en despoblat; perqué si hagués estat en població, no dirían los documents que estava *prop* d'Agualada, sinó *en* Agualada.

Lo riu Agualada, doná nom á la partida del terme d'Ódena que ses aygues banyavan. Per ço en la escriptura ó acte de consagració de la celda de Santa María, que segons sembla, llavors s'elevava á esglesia parroquial (any 1059), se diu que aquesta esglesia estava *en lo lloch anomenat Agualada*. Y en lo meteix document se diu, que un dels límits ó térmens de la nova parroquia es *Agualada*, quin nom ha de significar aquí forçosament lo *riu*, no la població, perqué may la població es límit de sa parroquia.

En aquesta consagració de la esglesia de Santa María, feta l'any 1059, Bonfill y Otger li donaren terres situades les més, *prop de la esglesia*, y les altres, *devall de la esglesia*. Si la esglesia fos en poblat, diría que les terres eran *prop* del poble ó vila, ó *devall* del poble ó vila; lo qual de-

(*a*) Marca Hisp. col. 1329.

[redacted]

mostra que la esglesia estava situada entre camps y vinyes, ó sia en despoblat. Era, donchs, una esglesia rural, aislada, no situada dintre de població: era, no obstant, parroquial; donchs tenía parroquians que segurament vivían en llurs masíes edificades dintre de la parroquia, la qual, independent ja de la d'Ódena, formava part del terme senyorial d'aquest nom: *dintre dels térmens de son castell*, diu lo senyor d'Ódena en un dels documents ja reproduhits.

Aquesta idea de que Agualada formava part del terme d'Ódena, se repeteix en diversos documents, ja copiats en lo lloch citat. Axís, en la donació que Em fa á Sant Cugat en 1075, diu:—«Les dites dues mojades de vinya, están situades en lo comtat de Manresa; *dintre dels termens del castell d' Ódena*, en l'alou de Sant Cugat anomenat *en Agualada.*»

Una simple celda (cella) ó capella primerament; aquesta capella axecada á parroquial, peró situada entre conreus de camps y de vinyes; la falta evident de terme municipal ó senyorial propri, essent sols partida del d'Ódena; estar la esglesia parroquial situada prop del riu y no en població; tot consona en pintarnos á Igualada com una població naxent, y com una població purament rural, sens agrupació de cases, sens vila, composta d'unes quantes masíes escampades en la nova parroquia.

Edificació de la força ó mota.—En los documents de Capellades copiats en lo primer capítol de la secció primera, havém vist com Pere Bernat y son germá Berenguer donaren al monestir de Sant Cugat una montanya, situada demunt de Capellades, perqué s' edificás en ella una fortalesa ó força, ahont poguessen acullirse y resguardarse'ls hómens súbdits d'aquell monestir, que en aquell territori de Capellades vivían, al veures escomesos pèls sarrahins. Dita donació es del any 1070.—En aquell temps y més ençá, moltes petites poblacions no amurallades, tenían una força ó castell ahont refugiarse en cas de qualsevol invasió de moros ó altres enemichs.

Igualada tenía també sa força ó fortalesa, anomenada també *la mota*. Consta en diversos documents dels segles XIII y XIV, que vaig á copiar, traduhits del llatí:

[redacted]

1283.—«Perico Mulner... vench... una casa ab un pati darrere d'ella, situada en la vila d'Agualada: afronta... ab lo vall de la força d'Agualada... preu .CXC sous...»

1321.—«Arnau Hicfreses, Romía, sa muller, y Pere Hicfreses, pare d'Arnau, de la vila d'Agualada, confessám y regonexém á vos, G. Amat, de la vila de Sta. Coloma de Montbuy, que anys passats vos donárem y establírem tot aquell pati y sol de terra y una casa que está *en la casa de la força de dita vila*... lo qual pati está situat *devall de la casa de dita força,* y té porta en lo carrer Nou jussá, envers la font de dita vila...: afronta per orient *ab la mota* y 'l colomer de R. Márbres; per ponent ab les cases nostres; per nort ab lo nostre corral; y per mitgdía ab lo carrer (Nou) jussá...»

1321.—«G. Amat y Geralda sa muller, de Sta. Coloma de Montbuy... veném á vos G. de Brines... aquelles cases y pati que tením en dita vila d'Agualada... les quals cases y pati ó sol de terra están situats *en la mota de la casa de la força, y en part en la metexa casa de la força.* Afrontan... per mitgdía ab lo meteix carrer Nou jussá...»

1321.—«Berenguer de St. Genís, de la vila d'Agualada, dono y establesch á vos, Nadal de Rexach, de la metexa vila... un pati de terra ó de cases situat en lo carrer Nou jussá de dita vila, lo qual (pati) está situat entre dit carrer Nou y aquell carrer travesser per lo qual se va des del dit carrer Nou jussá *á la porta de la casa de la força.* Lo qual pati afronta per mitgdía ab lo dit carrer Nou jussá y ab lo pati de R. Márbres, arribant fins á la metexa *roca de la mota de la casa de la força...»*

1322.—«G. Ferrer, batlle... pêl monestir... y Ferrer de Llobet, batlle general de Catalunya per lo Senyor Rey, donám, concedím y establím á vos, Nadal de Rexach, carnicer de dita vila... tot aquell vall que hi ha en la façana (devanter) de vostres cases, entre aquestes ó llur pati... *y la mota de la casa de la força* de dita vila; lo qual vall ocupa la amplada d'una tapia y mitja, y té de llargada set tapies. Dit vall está situat entre 'l pati de nostres cases *y la mota de la dita casa de la força...»* (V. Manuals de dits anys.)

Quatre escriptures del any 1355, parlan també de la força; la més notable diu:

«... de un pati de terra que s' anomena *la mota y 'l vall, perqué antigament allí hi havía 'l vall y la força que s' anomenava la mota...* y afronta (lo pati) ab lo carrer qui va á la font...» (Llibre de Reduccions, etz....)

Aquesta força ó fortalesa, devía tenir lo meteix objecte que la de Capellades de que havém parlat, ço es, servir de refugi als pagesos habitants dels masos de la parroquia d'Agualada, quan encara no existía la vila, com també quan, edificades ja algunes cases al entorn de la esglesia y al amparo de la força, no hi havía encara muralla.

En los documents copiats se veu, que 'l de 1355 fa sinónimes les paraules *força* y *mota*, dihent: *lo vall y la força que s'anomenava la mota.* Lo del 1321 fa distinció entre *mota*

[redacted]

y *força*, dihent: *fins á la metexa roca de la mota de la casa la força*.—La *força* ó la casa de la *força*, era l' edifici servía de refugi y defensa; *la mota*, lo turonet en que s l' edifici, turonet, que com indica 'l document, era de rc Encara que avuy no hi haja tal turonet, la sola excava feta al entorn de la força per ferhi 'l vall de defensa, bast per donarli la forma d' un turonet artificial.

¿Ahont estava situada la força? Es difícil precisarho: tava prop de la font vella, detrás de la esglesia parroqu prop del carrer Nou jussá. Tal volta ocupava part de la que forman los actuals carrers de la Bonanova y de la F vella y placeta del Pilar.

Començament de la vila.—En la época romana, (en llatí *villa*) significava *casa de camp* ó *masía*. Los do ments de la época de la reconquesta encara li donan lo me significat. Peró en les derreríes de la edat mitjana, *vila* nificava *població amurallada*, per petita que fos. Les po cions sens muralla s' anomenavan *llochs*. No obstant, tan vagues y poch precises aquestes paraules *lloch*, *vi ciutat*, que no 's pot traure conseqüencies riguroses per cular la importancia d'una població, fundantse en que s'a mena lloch ó vila en tal ó qual document.

¿Quan començá la vila d'Agualada? Primerament, h ríam de posarnos d'acort en precisar qué enteném per

Lo primer document que anomena *vila* á Igualada es any 1185, es la confirmació otorgada per Ramon d' Óc del conveni fet entre son pare Ramon Guillém y l'abat l llánt, en la qual se llegexen aquestes paraules: «Per cons blant concedesch y aprobo la definició de totes les rapin violencies y mals usos que mon dit pare feu contra 'l nestir de St. Cugat *en la vila d' Agualada*, y en sos hón y possessions...» (cap. III de la 1.ª sec.)

Lo citat conveni fet entre Ramon Guillém d'Óde l' abat Rotllant, no sols no parla de *la vila*, sinó que ser suposar que no existía encara llavors, en 1132. Diu axí

«Si 'ls hómens que están *en los alous* (ó proprietats) de Sant Cugat y *masos ó terres nostres* (de Ramon Guillém), no volguessen donarnos ó f lo que es de dret, que nosaltres pugám apoderarnos de lo que tenen pe

[redacted]

altres; y l'Abat y son Pabordre regonexerán nostre dret.—Per consemblant, si'ls hómens que *estan ó habitan en les nostres proprietats* no volguessen pagar ó fer lo que deuen al Abat y monjos ó á llurs hómens; que l'Abat y son Pabordre s' apoderen de tot lo que tenen aquells per Sant Cugat, y nosaltres regonegám lo dret del monestir...»

Aquest conveni fou fet en época de transició, quan lo territori d' Igualada era en part del monestir de Sant Cugat, y en part del senyor d' Ódena.—Los pagesos ó habitants d'aquest territori *uns habitavan en masos*, edificats en terres propies del monestir; *altres habitavan en masos*, edificats en terres del senyor d' Ódena. Peró 'ls que habitavan en masos edificats en terres del monestir, també cultivavan terres y tenían en elles masos, unes y altres propris del senyor d'Ódena: en cambi, també pagesos que habitavan en terres y masos del senyor d' Ódena, cultivavan terres del monestir; barreja propria del estat de transició. Aquesta transició se refereix al pas del territori d' Igualada, de la jurisdicció del senyor d' Ódena á la jurisdicció del monestir.

Parlantse, donchs, aquí, de les habitacions dels hómens del territori d' Igualada, ¿cóm es que no 's parla de la vila? ¿Es perque en aquesta no hi habitava cap pagés que's trobás en lo cas de tenir terres d' un y altre senyor? No es verossímil. Ademés, tractantse d' un conveni fet no sols pèl temps present, sinó també per l' esdevenidor, ¿com no 's fa menció dels hómens que, trobantse en aquell cas, podrían passar á habitar en la vila?

Jo crech que no 's parla de la vila, per la senzilla rahó de que llavors encara no existía.—Fixaría, donchs, los començaments de la vila, entre 'ls anys 1132 y 1185, açó es, entre lo conveni de Ramon Guillem d' Ódena ab lo monestir, y la confirmació del meteix, feta per Ramon d' Ódena.

Edificació de la muralla primitiva.—Tres vegades ha estat voltada de muralles Igualada: La primera degué ésser contemporánea de la fundació de la vila; la segona fou edificada en 1367 y anys posteriors: la tercera en 1438 y anys següents.—Cada edificació de muralles correspón, sens dupte, al aument de població, y per conseqüent, al aument de cases y carrers que, extenentse fora del recinte amurallat ahont no cabían, formarían nous arrabals que tam-

[redacted]

bé calía protegir axamplant lo recinte amurallat. Parlém de la muralla primitiva.

Si es veritat, com jo crech, que no s'anomenava *vila* sinó la població amurallada, es evident que la primitiva muralla ha d'ésser contemporánea de la fundació de la vila. Y com la vila, segons ma opinió, fou fundada entre 1132 y 1185, en aquesta temporada degué construirse la primitiva muralla.

Molt petit sería 'l primitiu recinte amurallat, com corresponía á una vila naxent. Es impossible determinarlo. Sens dupte comprenía la esglesia de Santa María ab lo adjunt cementiri, la força, y, probablement, tot l'actual carrer de Santa María, des de la plaça del Blat fins al començament del carrer del Roser, y de llargada, no més. La amplada podría compendre des del carrer Nou y de la Bonanova fins al de Sant Jaume, tots exclusive; comprenent també la plaça Vella ó de la Pescatería, peró no la plaça Nova com indica son nom, ni la del Blat, que es més nova encara. Los portals podrían haver estat als dos caps del carrer de Santa María y en la confluencia dels carrers de Sant Jaume y Voltes de Sant Miquel, devant y més endins del actual portal de Ntra. Sra. de Gracia.

No puch provar que la primitiva muralla fos contemporánea del començament de la vila. Peró sí que demostran los documents: primerament, que un segle desprès de la fundació (suposat que aquesta tingué lloch entre 1132 y 1185), la vila tenía muralla; y en segón lloch (y açó abona sa antiguitat), que s' havían ja construit moltes cases extramurs; lo qual significa que no cabían dintre del primitiu recinte.— En efecte, los més antichs Manuals de la escrivanía d' Igualada, que no van més enllá del 1282, contenen moltes vendes de cases situades *extra vallum ville*, ó sia fóra del vall ó de les muralles de la vila.

Més avant, en 1291, lo rey D. Jaume II concedí á la vila los drets de mesures, pagant un cens annual de dos morabatins d'or. Diu lo privilegi en que s'otorga la concessió:

«...Nos suplicaren nostres hómens d'Agualada, que en ausili *y reparació dels murs y valls de dita vila*, y per comprar armes en sa defença, los concedissem y establissem les mesures del dit lloch d'Agualada pagant cert cens...»

—La muralla primitiva era de tapia y tenía torres, lo qual consta en altre privilegi otorgat pêl meteix monarca á 17 de Maig de 1305:

«...Vos concedim que pugau establir y donar en emfiteusis... les torres y cada una d'elles, com també 'l pati ó sol destinat á construirnhi en la muralla de terra (ó de tápia) de dita vila...» (L. Priv. n.º 1, y Reg. 1712-1730) (*a*).

Engrandiment del primitiu recinte.—Un document del any 1322 nos parla d'una torre *del mur nou*, lo qual suposa un *mur vell*.

«Jo, María, muller de Pere Barrufet, hostaler, difunt, de la vila d'Agualada... vench á vos, Bernat Cardona, texidor de dita vila... aquella torre que tinch y possehesch *en lo mur nou* de dita vila, situada darrere del corral dels hereus del difunt Ramon Carrió: se té per los senyors de dita vila y també per la universitat, y se 'n paga un cens annual d'un vas d' aygua ab terç y fadiga. Vos faig aquesta venda ab tal forma y condició que vos y 'ls vostres successors tingau obligació de conservar en bon estat la dita torre teninthi dues cubertes, y no pogau ferhi forats ni finestres: y en temps de guerra tingau obligació de dexarla á disposició de dita universitat mentres la guerra dure. Ab iguals condicions fou establerta á mon dit marit... lo preu de venda es quaranta quatre sous... 2 Abril (de 1322)... Testimonis...» (Man.)—A excepció del preu y del cens, les demés condicions s'imposavan sempre iguals als acensataris de torres.

Es de creure que lo mur nou de que aquí se tracta, era un engrandiment del primer, per inclourehi les cases que havém vist hi havía ja fora del mur primitíu. Lo que no consta es, si's feu nou tot lo recinte, ó no més una part.

Peró sí que consta que l'engrandiment fou tan considerable, que duplicá ó triplicá la llargada de la vila, la qual, per l'extrém de ponent, arribá llavors no sols fins al portal de Capdevila ó sia al cap del carrer actual del Argent, sinó també fins á la actual plaça de la Creu ó més enllá. Ho veurém en lo capítol següent.

Tan considerable es aquest engrandiment, que m'inclino á creure que fou fet no en una, sinó en varies vegades.

(*a*) Lo citat Registre diu que fou D. Pere qui concedí tal privilegi: mes no podía ésser ell, sinó D. Jaume II, com dich en lo text.

[redacted]

CAPÍTOL II

Nova muralla feta en 1367 (la vila triple.)—Fochs ó cases de la vila en aquesta época.—Arrabal subirá ó de Capdevila.—Carrer de Bonayre ó del Bordell.—Arrabal jussá ó de Soldevila.—Destrucció y reedificació d'aquest arrabal.—S'enllosa l' andró del mur nou (en 1394 se privá tirarhi la neu).

Nova muralla feta en 1367.—En concell de 31 de Janer se resolguė lo següent:

«... Item volgué y ordená que fos suplicat á la il-lustrísima Senyora Reyna d'Aragó, que li placie provehir y trametre á la dita vila un home competent *per decidir y determinar per ahont ha de passar lo mur que volen fer en dita vila.*»

—La obra passá avant, com se veu en lo següent albará:

«... Jo, Guillém Querosa, de la vila d'Agualada, confesso... haver rebut y cobrat de Pere Vidal de dita vila, *obrer dels murs y valls que ara s'estan fent y edificant en dita vila...*» (L. Univ. y Man. de 1375.)

Fochs ó cases de la vila en aquesta época.—Era en 1367 quan s'acordá la nova construcció de muralles. Vuyt anys abans (1359), lo rey Pere IV maná fer un cens dels fochs ó de les cases que tenía cada població. Igualada tenia llavors 179 fochs ó cases. Ara la tindríam per una vila insignificant: llavors era tinguda per una vila de importancia.

Arrabal subirá ó de Capdevila.—Fora del recinte de muralla fet en 1367, quedá un arrabal á Capdevila. Consta

[redacted]

en los documents que vaig á copiar, que en aquest arrabal hi havia *un vall antich y un mur antich ab un portal*, quals mur, portal y vall, eran anteriors á la edificació de la muralla de 1367, y devían procehir del engrandiment del mur primitiu; n'havém parlat en lo capítol anterior. En aquests mur, portal y vall antichs me fundo per creure que l'engrandiment del mur primitiu, ja historiat, fou tan considerable, que duplicá ó triplicá l'antich recinte extenentlo fins més amunt del portal de Soldevila, tal com está marcat en lo plan de la vila que il-lustra aquesta secció, ó sía, més amunt del cap de ponent del carrer del Argent.—Donchs la muralla feta en 1367, escursá la vila per la part de ponent, dexant fora de la muralla nova una porció de cases que abans eran dintre del recinte amurallat, recinte que devía ésser obra del esmentat engrandiment del primitiu, quedant aquelles cases convertides en arrabal, que s'anomená de *Capdevila* ó subirá. Per haverse escursat la vila per aquell cap, lo portal fou reculat fins al carrer del Argent, quedant en peu l'antich portal y part dels murs y valls antichs en lo esmentat arrabal de Capdevila.—Aném á passar revista dels documents que abonan lo que acabám de dir.

Carrer de Bonayre ó del Bordell.

1350.—«Berenguer Pedriçó del carrer de Bonayre...»—(*L. Univ.*)—Es lo document més antich que trobo sobre l' arrabal de Capdevila; y si bé no l'anomena, veurém desseguida com lo carrer de Bonayre era part d'aquell arrabal ó barri.

1352.—«...unes cases... en lo carrer de Bonayre, pèl qual se va al molí den Cornet...» (Man.)

—Observa com en aquests documents, fets abans de la construcció de la muralla del 1367, se parla del carrer de Bonayre, pero no's parla d'arrabal ni de barri de Capdevila ó subirá; perqué llavors aquell carrer estava dins del mur de la vila, no formava arrabal separat y fora del mur, com succehí després de la edificació del mur de 1367, com anám á veure.

1390.—«...una exida (camp) que ha en lo *reval sobirá* de la dita vila, é afronta... *ab lo vall antich*... é daltra part ab lo camí que va vers lo molí den Cornet...» (L. Reduccions...)

1409.—Los síndichs encarregats dels camins, fites y demés, en presencia del concell digueren: «que en lo dia present anaren al arrabal de Capdevila, y vegeren que l'aygua pluvial que discorra del arrabal envers lo vall nou (del mur nou) de dita vila, está embassada y fa nosa al camí general...»

Com mostra de llatí macarrónich, dono aquí lo document sens traduhir:

«Retulerunt etiam dicti sindici, quod ipsi die presenti accesserunt ad ravale de cap de vila, et viderunt quod aqua pluvialis que discurrit del raval al val nou dicte ville, stat embassada, et facit impedimentum camino generali...» (*L. Univ.*)

1412.—«...una casa que tenim... en lo arrabal de subirá (superiori) de dita vila: afronta... ab lo carrer anomenat de Bonayre... y per altra part ab un travesser...» (Man.)

1427.—«...venèm... una casa... que tením en lo arrabal subirá (superiori) de dita vila: afronta per una part ab la casa que fou de Joan Dongría... per altra part ab *lo carrer anomenat de Bonayre;* per altra part ab un carrer *travesser* que hi ha allí; y per altra part *ab lo carrer Major* y corrible...» (Man.)

1434.—«... una casa situada en lo arrabal subirá de la vila d'Agualada... afronta... per altra part ab lo carrer públich que va á Cervera (carrer Major); per altra part *ab lo carrer anomenat de Bonayre,* alias del Bordell...» (Ibid.)

1440.—«... una casa... situada á Capdevila, fora del mur nou de la metexa vila, molt prop *del mur vell:* afronta per una part ab la casa de Valentí Vives, mitjançant un cubert ó voltes que passan damunt *del portal del dit mur vell;* per altra part ab la exida en la qual antigament hi havía edificat lo Tint; per altra part *ab lo vall vell;* y per altra part ab lo carrer públich...» (Ibid.)

1440.—«Pere Puig, nunci jurat de la cort dels honor. batlles d'Agualada digué... que assigná deu dies á les persones infrascrites perqué traguen los femers que tenen al costat de la via pública que passa á ran *del vall nou,* junt al portal de Capdevila, y en lo *pati del bordell...*» (*L. Univ.*)

1557.—Aquest arrabal fou respectat també, quedant aislat y fora del recinte amurallat, construit en 1438 y subsistint encara á mitjans del segle XVI, com se veu per lo següent document:

—«... una exida que tenim en lo arrabal de Capdevila... afronta per orient ab la exida tancada de Joan Jornet... per mitgdia y occident ab lo carrer *anomenat de Bonayre;* y per nort ab lo camí general que va á Cervera... (Man.)

Nota. *Bonayre,* que significa *ayrosa, elegant,* l'he vist usat com á nom de dona: quí sab si era lo de la mestressa del bordell que, com havèm vist, estava situat en aquell carrer. Veurém, més avant, com molts carrers prenían nom d'algun assenyalat habitant del meteix carrer.

Consta, donchs, que l'arrabal subirá ó de Capdevila, estava situat fora del mur nou edificat en 1367, y quedá també fora del mur edificat en 1438; que en ell hi havía los carrers de Bonayre, Major (anomenat camí de Cervera) y un carrer travesser, y, finalment, que també hi havía un mur, vall y portal antichs, que devían pertányer al circuyt anterior de muralles de la vila, donant fonament per creure que l'engrandiment del mur fet abans del 1361, comprenía dintre del recinte murat aquell arrabal, quedantne exclós y ab carácter d'arrabal en la construcció de muralles, tant del 1367 com del 1438, puix existía y era arrabal encara en lo segle XVI.

[redacted]

Arrabal jussá ó de Soldevila.—Al edificarse 'l nou mur en 1367, no sols se dexá fora d'ell lo arrabal de Capdevila, com havém vist, sí que també un altre arrabal anomenat *jussá* ó *de Soldevila*, que 's componía del carrer Nou de dalt ó subirá y del carrer Nou jussá ó de avall, los quals corresponen als actuals carrers Nou, de la Bonanova y de Sant Cristófol.—Que 's dexaren fora de la muralla feta en 1367, consta dels documents del 1392 que copiarém aquí, en los quals se diu que aquells carrers formavan *arrabal;* essent de advertir que no eran arrabal per haverse edificat fora del mur nou del 1367 y després d'aquest any; sinó que, existint abans del 1367, ço es, existint ja en 1321, com havém vist en lo anterior capítol al parlar de la *força* ó *mota*, no foren inclosos dintre del nou mur edificat en lo dit any de 1367.

¿Per qué no foren inclosos dintre de la nova muralla del 1367? Eran carrers *nous*, com diu llur nom: y tal volta no estavan sinó començats, haventhi tan poques cases, que no valía la pena y gastos d'engrandir la muralla per ells. De lo qual resulta, que ab la edificació del nou mur en 1367, quedá la vila amurallada ab dos arrabals no amurallats, resultant una vila triple, ó sía tres agrupacions de cases: la vila propirament dita, lo arrabal de Capdevila á ponent, y lo de Soldevila al nort.

No dexa d'ésser estrany aquest nom de Soldevila, que en Igualada solía significar lo cap oriental.—Es que aquest arrabal degué començar ab la edificació de cases en la part oriental ó de Soldevila, ó sía ab la edificació del carrer Nou jussá. Llavors, ab proprietat se 'l podía anomenar de Soldevila: continuant després la edificació, arribá fins á Capdevila: peró 'l poble, acostumat á anomenarlo de Soldevila, no li cambiá 'l nom quán era llógich ferho. Per altra part, si 'l arrabal tenía un nom, en part impropi, los noms dels dos carrers que 'l componían eran ben propis, ço es, carrer Nou jussá y carrer Nou de dalt.

Destrucció y reedificació del arrabal de Soldevila.—Aquest arrabal fou destruit envers l'any 1390 per ordre del Infant D. Martí, essent governador general de Catalunya per son germá, lo rey D. Joan I.—En dit any,

les hosts del comte d'Armanyachs, que pretenía ésser successor del dit Rey, que no tenía fills, y del qual era parent, invadiren lo principat en só de guerra. Volent l'Infant don Martí resistir á la invasió, posá en estat de defensa les poblacions de Catalunya; y creyent que'l barri ó arrabal jussá ó de Soldevila, d'Igualada, perjudicava á la defensa de la vila, lo feu derruir.

Passat lo perill, dos anys més tart, en 1392, se començá á reedificarhi algunes cases, y poch á poch torná á poblarse, essent inclós finalment dintre del mur que s'edificá en 1438.

La destrucció del barri ó arrabal y la causa d'ella, com també la reedificació, constan en los següents documents:

1392.—«Sapia tothom: Com nosaltres, Bernat Serra, conseller del Senyor Rey y son batlle general en Catalunya, y Berenguer Salamó, batlle en Agualada pèl monestir de St. Cugat de Vallés: atenents á que'l carrer Nou jussá de dita vila d'Agualada, y l'andró ó andador que hi havía en lo arrabal jussá de dita vila, ço es, entre'l mur vell que solía haverhi en dit arrabal y'l vall del meteix arrabal ó barri, quedaren en vaga (*in lexivo*), per raho de que *dit arrabal ó barri fou derruit* per manament del sereníssim senyor Infant Martí, Duch de Montblanch y Governador general dels regnes y terres del il-lustríssim don Joan, nostre Rey... á fí de que dita vila pogués millor defensarse dels assalts dels enemichs: y per consegüent ni'l dit Senyor Rey, ni'l dit monestir no reportan cap utilitat del dit carrer Nou jussá, ni del dit andró ó andador: atenents encara á que vos, vener. Francesch Segrera lo vell, de dita vila, y vos, vener. Pere Truyols, aprovat ó llicenciat en Lleys, natural de la metexa vila, teniu en dit arrabal jussá alguns patis en los quals, abans d'ésser derruit dit arrabal ó barri, hi havía cases que pagavan cert cens... establim... donám y concedím á vos, vener. Francesch Segrera lo vell... dit carrer Nou jussá, que hi havía ó solía haverhi en l'arrabal ó barri jussá de dita vila, y'l dit andró ó andador que hi havía entre les cases del dit arrabal ó barri y'l vall vell de la metexa vila; ço es, tot l'enfront de les cases que vos, dit vener. Francesch Segrera y vos, dit Pere Truyols teniu y possehiu... ab la condició de pagar tres sous annuals de cens... Barcelona 9 de Març, any del Senyor M·CCC·XCII.»

1392.—«Sapia tothom: Con nosaltres, Bernat Serra... batlle general de Catalunya, y Berenguer Salamó, batlle en la vila d'Agualada pèl monestir de St. Cugat de Vallés; atenents á que'l carrer Nou jussá y'l carrer Nou de dalt, que estavan y estar solían en l'arrabal ó barri de Soldevila de dita vila d'Agualada, y l'andró del mur que hi havía entre dit mur que estava y estar solía en dit arrabal y'l vall vell del dit arrabal ó barri, d'ençá que'l dit arrabal fou derruit, restaren en vaga, y per consegüent, ni'l dit Senyor Rey ni'l monestir reportan cap utilitat dels dits carrers y andró ó de llurs patis... establim ab lo cens infrascrit á vos, Berenguer del Forn, de dita vila... dits dos carrers y andró ó bé la part d'ells que hi ha al costat de la terra ó posses-

[redacted]

sió vostra, segons les següents afrontacions: ço es, del dit carrer Nou jussá desde la exida d'Antoni Alamany, de dita vila, en la qual hi ha construit un colomer (columbarium), fins al portal vell de Soldevila...; y lo que vos establim del carrer Nou de dalt, afronta per una part ab lo vall vell... y dit andró afronta per una part ab lo vall vell de Soldevila y per altra part ab lo pati de casa de dona Avinent y ab la casa ó pati de la casa d'Arnau Durán, difunt, de dita vila... Barcelona á 9 de Març any de la Nat. del Senyor M·CCC·XCII...» (Abdós son del L. Reduccions.)

En aquests documents hi ha indicacions precioses dels *valls y murs antichs* y del *portal antich de Soldevila*. Aquesta paraula *antichs* prova que en aquella part de vila també havía cambiat de lloch la muralla y fins lo portal. Lo que no diu prou clar, es la situació precisa d'aquests mur, vall y portal, que pertenexían, provablement, al primitiu recinte. —M'inclino á creure que l'antich y primitiu portal de Soldevila, estava situat en la plaça del Tany, al cap d'avall del carrer de Santa María, y que 'ls actuals carrers den Costiol, de la Bonanova y Nou, eran, en part, l'andró del antich mur.

Pèl meteix carrer Nou jussá y de dalt devía passar lo nou mur edificat en 1367, que en part sería paralel al antich, quedant, entre un y altre, lo nou andró que, més ó menys axamplat, es, provablement, la via pública del actual carrer Nou, del de la Bonanova y de Sant Cristófol.

Que les cases de la banda del nort del antich carrer Nou jussá y del de dalt quedaren fora del mur nou, de 1367, se despren del fet d'haver manat enderrocarles l'Infant don Martí en 1390, perqué perjudicavan á la defensa de la vila: senyal que estavan fora del mur.—Tot aquest arrabal fou agregat á la vila y comprés dintre sa muralla, quan aquesta s'edificá novament en 1438.

S'enllosan los androns del mur nou.—En 1400, veyent los desperfectes que les pluges causavan en lo mur nou, que sería també de tapia, se resolgué en concell general nomenar dos comissionats, Francesch Segrera, jove, y Berenguer Vidal, per conferir ab los mestres de cases y acordar ab los Concellers si s'empedraría l'andró, ó bé si's cubriría ab teulada; á fí d'evitar que corrent les aygues pluvials pèl dit andró ó carreró, soscavassen les tapies del mur, debilitantlo y posantlo en perill de ruina.

[redacted]

Degué acordarse enllosar lo paviment del andró, segons se despren d'altre acort prés á 6 Desembre de 1410:

«Item dita universitat... doná plen poder als dits vener. Consellers y obrers del mur nou, per poder fer obrar un trast del dit mur de lloses y permódols de pedra...» (*L. Univ.*)

Per semblant objecte, ó sía per evitar lo dany que causava á les tapies del mur la humitat, se feu lo següent pregó á 21 de Febrer de 1394, segurament després d'una nevada.

«Are oyats queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, á tota persona de la dita vila de qualque condició é stament sien, que no gosen lançar la neu que levarán dels lurs terrats sobre lo andador del mur nou de la dita vila, sots pena de .D. sols barch.

»Item que aquells qui lançada ni han en lo dit andador, lan agyen á llevar per vuy tot dia, sens perjudici é lesió del dit mur sots la dita pena: de la qual sapien que amor non trobarán neguna.» (*L. Univ.*)

[redacted]

CAPÍTOL III

Engrandiment del recinte amurallat (substitució de la tapia per parets de pedra y argamaça).—Forma de contribuir á la obra del mur: preus dels jornals.—Los sis portals antichs: s' obra lo portal Nou.—Portalers.—Ponts dels portals.—Torres de la muralla: alarma.

Engrandiment del recinte amurallat.—En 1438 se treballava de valent en la obra del mur. No 's veu prou clar quines obres hi feyan: se pot, no obstant, endevinar per indicis, que's substituían les tapies ab bones parets de pedra y argamaça. Ademés, y açó ja 's pot donar per cert, s' engrandí lo recinte amurallat, inclohenthi l' arrabal de Soldevila, ó sia los carrers Nou jussá y de dalt; ab lo qual la vila quedá en la forma que mostra lo plan de 1463, que dono en aquesta secció. L'arrabal de Capdevila restá aislat com era; axís ho prova sa existencia encara en lo segle xvi, com havém vist.

Forma de contribuir á la obra del mur: preus dels jornals.—En concell general del dia 7 de Novembre de 1438, se resol:

«Item volgueren é ordonaren que los mestres qui entenen en la obra del mur é los singulars qui ab animals ó bisties per tirar menobre/treballarán en la dita obra, haien per salari dací á Carnestoltes prop vinents, ço es saber, los dits mestres .III. sous, é los dits singulars qui ab bisties, ço es, muls ó mules hi serán, tres sous VI. diners per cascun die, é no pus: é que sen haien fer la messió: é tot menobrer qui hi será, II sous per cascun die... un hom ab dues bisties haia de salari .V. sous.

»Item volgueren é ordonaren que tots los singulars de la dita vila que haien bisties per carregar entrevinguen en la dita obra cascun una jornada, si

[redacted]

entrevenir hi volrán, fins tots ne sien passats: é com tots ne serán passats, ques torn á cap primer tantes vegades com se farán passades de obrar, en manera que tots sinten del bé é del trebal.

»Item volgueren que cascun hom qui entendrá en la dita obra, sien preses en compte dues obres é no pus: é que cascun singular qui volrá quitar les obres, puxa aquelles quitar pagant XII diners per obra (per dia de jova).

»Item elegiren en rebedor de les quantitats ques pagarán per quitar obres (ço es, per no haver d'anar á jova) lonrat en Pere Pedriça, cirurgiá.

»Item axí matex volgueren que cascú á qui les obres serán manades haien á continuar aquelles fins que les haia acabades, é que lo obrer no hi gos fer entreuall algú, é que no sen puxa scusar per negun cars: ans aquelles haia continuar cascun die; é si quitarles volrá que encontinent haia pagar realment é comptant tota aquella quantitat que pujarán les obres al dit for: é de açò sien compellits per los honrats batles...

»Item que tots aquells qui treballarán en la dita obra, com lo ceny sonará de matí vagen tantost á la dita obra, é que no gosen partir de la dita obra sino com tocarán XII hores per dinar; é tocada una hora sien tornats en la dita obra; é no sen gosen anar fins lo mestre sen vaia...

»Item encara volgueren é ordonaren que fahents les dites obres, aquelles obres se haian á fer per homens, é no per dones, ne fadrins, ne fadrines, si donchs vidues no eren, les quals per sí matexes puxen complir é fer les dites obres sis volrán; les quals dones puxen fer en un dia una obra é no pus.

»Item volgueren é ordonaren que lo obrer del mur, en totes les festes, saus diumenges é festes de nostra dona sancta María, puxa manar les obres á tants singulars com li plaurá; é com en una festa hi seran entrevenguts una partida, en laltre festa les man á altre partida, fins tots los singulars ne sien passats: é com tots ne serán passats torn á cap primer tantes vegades com se farán passades: é que cascun singular á quí les dites obres serán manades haia é sie tengut fer aquelles, sots pena de XII diners.

»Item volgueren é ordonaren que entre abdós los obrers (del mur) haien de salari cascun dia que entendrán en la dita obra III sous VI, sau de les festes, en les quals no haien algú salari: dels quals III sous VI. haia en Ffelip Mercader II sous, é en Johan Artigó I sou VI.» (Full solt en lo *L. Univ.*)

Nota. En los comptes de diversos anys anteriors se veu que continuament, ó quasi, treballavan en la obra del mur; y atesa la classe de gastos, ço es, atés que en dits comptes hi ha notables quantitats gastades en portar y comprar pedra, calç, guix y arena per dits murs, es de creure que poch á poch anavan substituint la débil paret de tapia ab la més sólida de pedra y argamassa.

Los sis portals antichs: s'obra lo portal Nou. —En los documents del segle XIV consta que la vila tenía sis portals, que eran: á la part de ponent, lo de Capdevila, en algún document anomenat lo *portal subirá ó de dalt;* á solixent, lo de Soldevila, jussá ó de baix; al nort lo portal d'Odena; al mitgdia, los del Llavador (rentador), de la Font major y lo d'en Vives.

[redacted]

Lo portal Nou fou edificat en 1439, al cap d' amunt del carrer aixís anomenat conforme als següents capítols:

«Capítols fets é ordonats entre lo honor. mossen Johan de Muntbuy, cavaller, Ffalip Ferrer, hostaler... y (altres) de una part: é en Johan Miquel, de Armentera de Empurdá, é en Johan Pasqual, de Calers, ducatus de Bretanya, mestres de cases, de la part altre: per rahó del portal faedor en lo mur nou de la dita vila, al cap del carrer Nou, é pont de aquell:

»Primo es convengut é pactat entre les dites parts que los dits Johan Miquel é Johan Pasqual, fassen lo dit portal de pedra picada bó é bell, axí bó é bell com lo millor portal d'aquells qui ja son en lo dit mur nou, é encare millor: é axí matex fassen é fer sien tenguts lo pont de pedra ab archs é ab nayes, los quals archs sien asseguts en loch ferm ab bons peus, segons se pertany, en la forma é manera que es fet lo pont del portal de Soldevila.

»Item fou convengut é pactat entre les dites parts, que les pedres del dit portal, axí com es la fas ó la cara é les claus é reclaus é cantons sien aprimats é gentilment obrats segons se pertany.

»Item... que los dits mestres se haien haver tots arreus é totes sogues é cordes necessaries... é trencar la pedra necessaria á la dita obra.

»Hoc noresmenys... que los dits honor. mossén Johan de Muntbuy é los altres de la sua part... donen é paguen als dits mestres per lur salari é treball vuytanta florins dor Daragó... é daltre part lo dit honor. mossen Johan de Montbuy é los altres de sa part demunt dits sien tenguts haver á lur cost é despesa als mestres damunt dits la arena é calç que será necessaria á la dita obra, é tota fusta... per fer bastides é cindries, é fer tirar la pedra, é la arena é la calç...

»Item fou convengut é pactat que los dits mestres durant la dita obra se haian á fer de lur propri la messió de pa, ví é companatge, é se haien haver totes altres coses...»

—Los presents capítols se firmaren en Igualada lo día 11 de Juny de 1439. (Full solt en lo Man. de 1438.)

Se feu lo portal Nou, però faltava lo millor, portes ab son pany y clau y la cadena. Per ço la reyna dona María maná fos tapiat fins á tant que estigués com cal. La carta reyal l'havém copiat en lo capítol XXXVI de la primera secció.

Rebuda aquesta carta, lo conceller Bernat Canaletes se presenta al regent del sotsveger, que era Jaume Sabater, á 24 de Juny de 1440, y li digué:

—«Honorable senyer: Crech que bé sabets com temps ha per mos companyons é per mí... vos es stada presentada una letra de la Senyora Reyna sobre lo fet de la clausura del portal Nou de la dita vila, é son stat request que aquell portal fessets metre á punt axí de portes com de cadena, é clau, é altres coses necessaries á la dita clausura de aquell; perque de nits stigués tancat, é de dies, si mester será, se pogués tancar...» (*L. Univ.*)

[redacted]

Portalers.—Cada portal tenía son portaler, que solía ésser un habitant de prop del respectiu portal, al qual pèl treball d'obrirlo y tancarlo, la vila li donava la módica retribució de cinch sous cada any.—Consta en los comptes del Llibre de la Universitat.

Ponts dels portals.—En la part exterior de la muralla, en tot son circuit hi havía'l vall ó fosso per dificultar l'accés á la muralla. Y com lo vall passava també forçosament per devant dels portals, per salvarlo, eran necessaris tants ponts com portals tenía la vila. Vet aquí com en la capitulació feta per edificar lo portal Nou, hi va enclosa la contracta de la edificació del respectiu pont, que ha d' ésser semblant al del portal de Soldevila, recentment reconstruit, segons document que tinch á la vista.

La paraula *nayes*, que sona en la contracta del pont del portal Nou, sona igualment en la de restauració del pont del portal de Soldevila, y segons se despren d'ella, significa les *baranes* del pont.

Torres de la muralla: alarma.—Un mur sens torres sería com un rosari sens glories y sens misteris. Totes les viles tenian antigament son mur reforçat y adornat ab torres, que'ls donavan pintoresch aspecte. S'acavan de perdre llastimosament per tot arreu. Igualada no crech que'n conserve cap.

Entre'ls molts documents que he vist referents á les torres d'aquesta vila, esculliré'ls següents, per ésser de relativa importancia.

1438.—«Dimats á IIII del mes de Noembre lany M·CCCC·XXX·VIII· los honrats jurats del consell general de la universitat Dagualada convocats en la manera acustumada... feren les ordinacions següents:

«Primo... considerants que segons (veu) pública, gents stranyes en gran nombre sesforsen entrar en lo principat de Catalunya per .IIII. partides daquell, una per Rosselló, altre per la vall de Jaqua (Jaca), altre per la vall Dandorra, é altre per la vall Darán, per correr, dampnificar é destruir lo dit principat: volens donques los dits jurats provehir á la indempnitat de la dita vila é de la cosa pública daquella; volgueren é ordonaren que les torres del mur de la dita vila, les quals son possehides per alguns singulars, que freturen de refecció é reparació de cubertes, prestament sien adobades é cubertes de les dues cubertes acostumades bé é decentment, á messions é despeses dels sin-

[redacted]

gulars qui aquelles possehexen, en manera que, com lo cars ho requerirá, hómens puxen ésser collocats en aquelles torres ab armes é artelleríes per defensió de la dita vila é cosa pública daquella: é açó sie fet al pus prest que fer se porá, com en la triga sie perill gran.

»Item... que les altres torres que per alguns singulars no sien possehides, qui freturarán de reparació, axí matex sien refetes é reparades en manera que si puxen fer dues cubertes per defensió de la dita vila, á messions é despeses de la dita universitat: é açó sie fet al pus prest que fer se porá per la causa dessús dita: é que la reparació de aquestes torres se fassa per obres (joves) en la forma acustumada é ja ordonada per obrar lo mur.

»Item... plena potestat donaren als honrats Concellers de la dita vila, que fassen fer provisió... de salmitre é de pólvora pera les bombardes é bursons; é de pedres é pilotes pera les dites bombardes é bursons; é de viratam, bé é decentment; é de fil per cordes de ballestes: é que los dits Consellers puxen trametre un hom... per comprar les dites coses á despeses de la dita universitat.

»Hoc no res menys volgueren é ordonaren que denes sien fetes dels singulars de la dita vila per los dits honrats Consellers, é en cascuna dena haiá son cap, lo qual cap de dena haia é sie tengut regonexer tots los de la sua dena com stan en armes é arneses; é aprés quen fassen relació als dits honrats Consellers, en manera que... puxen fer provehir en aquells qui armes ne arneses no haurán en manera deguda...

»Item més volgueren é ordonaren que los dits honrats Consellers puxen fer provisió de lenyes pera la dita vila, é de bigues é altra fusta per obrar les dites torres é lo dit mur, com lo cars ho requerrá é als dits Consellers será vist faedor, é altres obres necessaries per la defensió de la dita vila.

«Hoc encare volgueren é ordonaren que los dits honrats Consellers vegen é regoneguen cascun dels singulars de la dita vila com stán en blat; é los qui trobarán no haver blat, que hi fassen fer aquella provisió que possible sia de fer á aquells, en manera que la dita vila sie provehida é los singulars daquella sien provehits, si cars stret seguía per lo entrament de les dites gents stranyes...» (Full solt. *L. Univ.)*

—Algun fonament tenía l' alarma dels igualadins. Uns aventurers rondavan les fronteres perturbant lo Rosselló, mes no vingueren á aquestes terres.

En concell del dia 2 de Desembre de 1442 se ordená:

«... que tots anys sien cubertes é refeccionades dues torres del mur de la dita vila, ó més encare si la quantitat deiús en açó assignada bastará á més: á les quals obres fahedores assignen... quaranta florins, los quals per cascun any los obrers del dit mur haian é reban; ço es, dels administradors de la botiga de la almoyna, deu florins; é dels administradors del spital, altres deu florins; é del bosser de la dita vila, vint florins; é la resta que será necessaria en les dites refeccions, sie fete per obres per los singulars de la dita vila.» (*L. Univ.*)

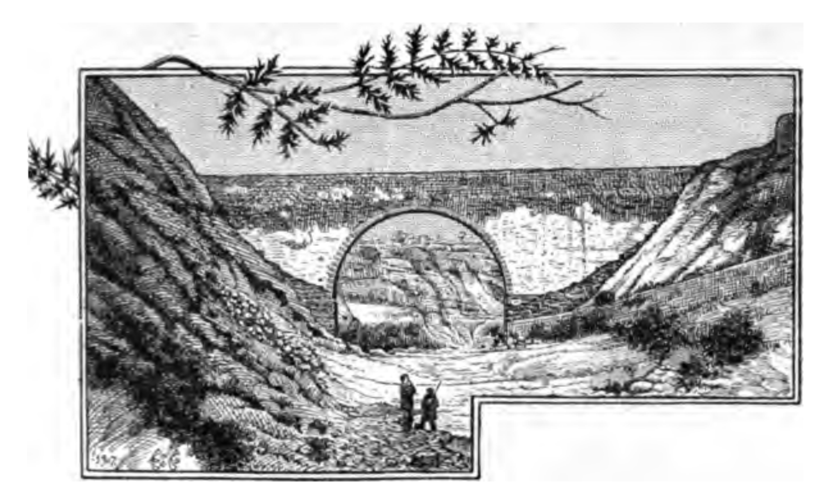
Se veu, donchs, que part de les torres estavan en poder dels particulars, qui pagavan per elles un petit cens, ademés de cuydar de tenirles en bon estat á llurs despeses; y á condició de cedirles á la vila en temps de guerra. Altres esta-

[redacted]

van en poder de la vila y anava acensantles quan se li oferia ocasió.

Les dues *cubertes* que'ls Concellers volen que tinga cada torre, deuen ésser los dos sostres. No crech que tinguessen teulada, sinó terrat ab barana enmarletada. Axís, cada torre tindría tres pisos, ó sian, lo pis de a-peu-plá, un primer pis, y lo del terrat.

CAPÍTOL IV

Circuit de la vila: murs, torres y portals en 1463.—Organisació de les forces en temps de la guerra de Catalunya contra D. Joan II.

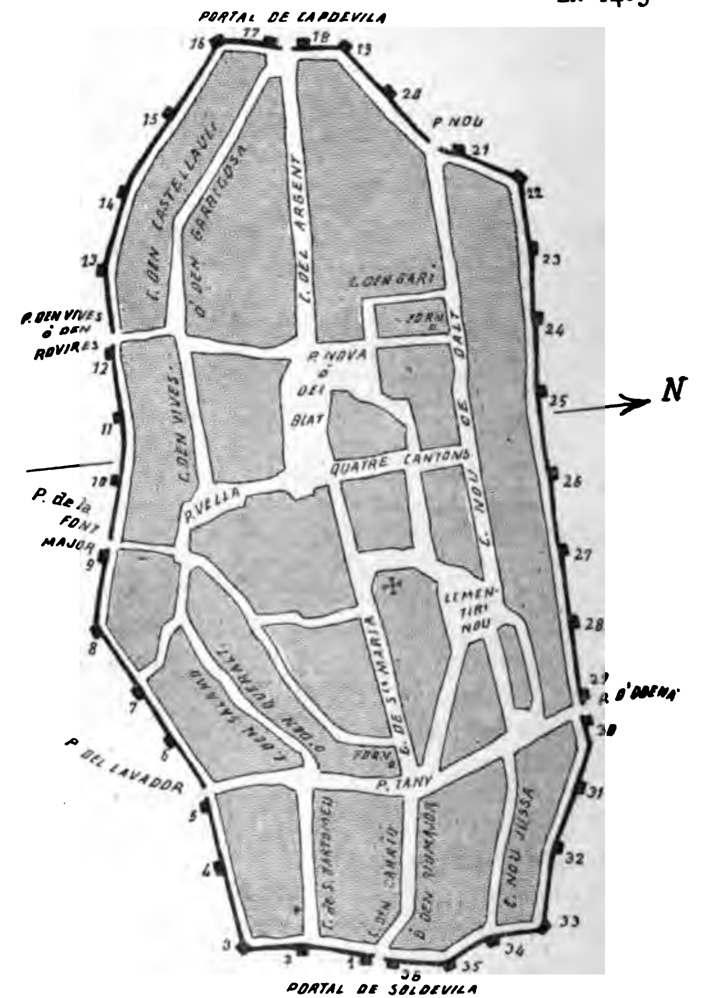
Encara que doní extensa noticia de la perfecta organisació de les forces ab que contava la vila en temps de la guerra de Catalunya contra D. Joan II, quan temía ésser atacada per l'exèrcit reyal; es tan notable'l document que doní llavors en extracte (cap. LIX de la 1.ª secció), que crech molt oportú copiarlo aquí integrament.

No n'he trobat altre de major válua per lo que's refereix al estat de les fortificacions de la vila, ó sía de sos murs, torres y portals en la época que 'ns ocupa.

No sols té valor per açó, sí que també per justificar la exactitut del plan que il·lustra aquesta secció; perqué coincidint exactament los portals de que parla lo esmentat document, ab los dos portals antichs que restan en la vila, y ab los caps de altres carrers, que ara desembocan en la rambla, no pot quedar dupte de que la vila, en 1463, era lo que es ara de rambles endins, ab sa cintura de murs que seguían molt aproximadament l'actual circuit de les fatxades de les cases que, pertanyent al interior de la ciutat, fan cara á les rambles.—Les petites diferencies que hi ha entre lo circuit dels murs en 1463, y les dites cases que donan á les rambles, les explicaré més avant una per una.

PLAN D' IGUALADA
EN 1463

Denominació de les torres: Núm. **1**.....nova de Soldevila.—**2**.....den Olzina. —3.....den Balp.—4.....den Fons.—5.....nova del portal del Levador.—6.....den Truyols.—7.....den Fabra.—8.....den Vallcorba.—9.....de la Font maior.—10.... den Mercader.—11.....den Pedriça.—12.....del portal den Vives.—13.....den Rovires.—14.....den Cornet.—15.....den Berguet.—16.....cantonera den Simon.—17.....(primera) del portal de Capdevila.—18.....gran del portal de Capdevila.—19.....de na Ripolla.—20.....den Ballester.—21.....den Cardona.—22.....den Millars. — 23.....den Balaguer. — 24.....den Felip Ferrer. — 25.....den Torolló.—26.....den Corder. — 27.....denant mosser Johan.—28.....den Tenat.—29.....den Perera. — 30.....den Pere Tribeç. — 31.....den Bonastre. —32.....den Corder.—33.....cantonera reparada.—34.....de la placeta.—35.....den Aguilera—36.....(vella) de Soldevila.

[redacted]

Circuit de la vila (murs, torres y portals) y organisació de les forces en 1463.

«Los honorables Consellers de la vila de Agualada, per ordinació feta en lo consell general é particular de la dita vila, per metre en repós, custodia é guarda é en deffensió la dita vila é muralla de aquella, ordonaren é compartiren la dita muralla per quatre quarters ó parts: ço es, la una part, de la torra maior de Soldevila, prenent la part (de mitg-jorn), fins al portal de la font maior, inclusive. E laltre part, del dit portal de la font exclusive fins á la torra de na Ripolla inclusive. E laltre part, de la dita torra de na Ripolla fins á la torra den Perera exclusive. E laltre part, de la dita torra den Perera inclusive fins á la altre torra del portal de Soldevila; metent, posant é constituint en quascun corter un capitá ab la gent á quescun quarter necessaria é opportuna, partida per torres é trasts, segons se seguex:

»Cinquantena del senyer en Ramon Soler, per lo quarter que corre del portal de Soldevila fins al portal de la font maior.

	Johan Vall	A la torra nova de Soldevila.
	Simon de Font de Lop	
Cap de dena	Anthoni Miquel	
	Anthoni Muset de Muntbuny	En trast.
	Pere Muset de Falconera	
	Berenguer Muset de Falconera	
	Nadal Marimon	Torra den Olzina.
	Anthoni Pellicer	
	Berenguer Oller, alies Fons	
	Guillém Fons	En trast.
	March Palagrí	
	Agusti Canaletes	
	Bernat Fabré	Torra den Balp.
	Anthoni Soler de Roqueta	
	Johan Solanes, forner	En trast.
	Johan Vives, sastre	
	En Plana de Ocelló	
	Pau Puiggrós	Torra den Fons.
Cap de dena	Pere Mas, sastre	
	Anthoni Quer	En trast.
	Guillém Reiadell	
	Anthoni Rovires	
	Johan Soler de Muntbuy	
	Johan Loret	Torra nova del portal del Levador.
	Guillém Lambart	
	Pere Robió	
	Mestre Martí	

	En Font	
	Lorenç Traver	En trast.
	Barthomeu Riba	
	Johan Riba, son frare	
Cap de dena	Pere Maçana	Torra den Truyols.
	Johan Çabater	
	Arnau Torrent	
	Anthoni Manresa	En trast.
	Berenguer Tort	
	Lo germá del dit Tort	
	Bernat Texidor	Torra den Fabra.
	Johan Rocha de Vilanova	
	Thomás Jacme	
Cap de dena	Anthoni Vallés	En trast.
	Dalmau Mercader	
	Bernat Domenech	
	Anthoni Roqueta	
	Ramon Soler	Torra den Vallcorba.
	Domenech de Clariana	
	Miquel Vila	
	Anthoni Guixar	Trast é torra de la ffont m ior.
	Maciá Oller	
	Anthoni Oller	

»Es capitá de la cinquantena siguent per lo quarter qui corre del port de la font exclusive, fins á la torra de na Ripolla inclusive, lo senyer en Ba thesar Báges.

	Anthoni Sorts	
	Johan Johan	Trast apres lo portal de la ffon
	Munserrat Palagrí	
	Anthoni Muset de Munçó	Torra den Mercader.
	Jacme Miró	
	Pere Johan Bonshoms	
	Mestre Johan de Sta. María	En trast.
Cap de dena	Ffrancesch Rovires	
	Pere Riera	
	Anthoni Riera	Torra den Pedriça.
	Bernat Fontaniles	
	Bernat Puiggrós	
	Anthoni Canaletes	En trast.
Cap de dena	Balthesar Soler	
	Nicholau Puiggrós	Torra del portal den Vives.
	Pere Muntaner	

	Guillém Muntaner Dalmau Jover Pere Torrents de Ocelló	En trast.
	Anthoni Jover Johan Torolló	Torra den Rovires.
	Bernat Codinelles Pere Bartholí Pere Steva	En trast.
	Anthoni Baró Anthoni Çaumells	Torra den Cornet.
› de dena	Pere Terraçola Pere Çaravató Matheu Soler	En trast.
	Johan Oliver Johan de la Perla	Torra den Berguet.
	Nicholau Roig, texidor Anthoni Quer Johan Torner, baster Anthoni Simon	En trast.
	Johan Tenat Jacme Muset Pere Mas	Torra cantonera den Simon.
› de dena	Pere Claramunt Jacme Vidal Pere Catarró Johan Oliver, sabater	En trast.
	Pere Pellicer Ffrancesch Solanelles Pere Canaletes	Torra primera del portal de Capdevila.
	Bernat Canaletes Ramon Millars	Torra gran del portal de Capdevila.
	Guillém Perdigó Bernat Perelló Johan Bequer	En trast.
p de dena	Pere Muset Anthoni Vell Anthoni, son fill	Torra de na Ripolla.
	Anthoni Puiggrós Ramon Millars, jove Pere Millars	En trast.

»De la cinquantena siguent, per lo quarter qui comença á correr á la torra n Ballester fins á la torra den Perera exclusive, es capitá lo senyer en Amat.

	Pere Ponç	Torra den Ballester.
	Johan Ponç	
	Thomás Climent	
Cap de dena	Miquel Mas	Trast del portal Nou.
	Johan de Rala ó Zala	
	Jacme Jagot	
	Lo jove del dit Jagot	
	Pere Arlomba	Torra den Cardona.
	Johan Artigó	
	Pere Artigó	
	Ffrancesch Artigó	En trast.
	Anthoni Cornet	
	Martí den Cornet	
	Berenguer Cornet	
	En Bergadá	Torra den Millars.
	Ramon Pollina	
	Pere Pollina	
	Berenguer Boffill	
	Matheu de Puigsteva	En trast.
	Micer Gabriel	
	Pere Spital	
	Barthomeu Çabata	
	Pere Steva, ballester	Torra den Balaguer.
	Pere Terrades	
	March Busquets	
	Barthomeu Torolló	En trast.
	Johan Mercer	
Cap de dena	Raffel Vall	
	Ffrancí Vall, son fill	
	Guillém Francolí	Torra den Ffelip Ferrer.
	Pere Sala, sabater	
	Pau Solanelles	En trast.
	Pere Muntesquiu	
	Johan Ballester	
	Pere Vall	
	Raffel Dela	Torra den Torolló.
	Ffrançoy Balaguer	
	Pere Balaguer, jove	En trast.
Cap de dena	Pere Steva, barber	
	Valentí Artigó	
Cap de dena	Pere Soler, barber	Torra den Corder.
	Steva Soler, son fill	
	Bernat Ferrán	En trast.
	Johan Borráç	
	Lo fill del dit Borráç	
	Miquel Borráç	

[redacted]

	Barthomeu Borráç Anthoni Borrás, fill del dit Miquel Borráç	Torra denant mosser Johan.
	Pere Tribeç Anthoni Jacme Jacme Busquet	En trast.
	Jacme Merqués Gabriel Parera	Torra den Tenat.
de dena	Anthoni Cornet Guillém Muset de la Vall Matheu de Cadeffalch Johan Sala	En trast.

De la cinquantena siguent, per lo quarter qui comença á la torra den Pe- inclusive, fins á la .j. torra del portal de Soldevila; es capitá lo senyer Pau Solanelles, notari.

de dena	Pere Almunia Anthoni Almunia Guillém Almunia	Torra den Perera.
	Jacme Báges Johan Boffill Johan Franquesa Pere Franquesa	En trast.
	Pere Matheu Anthoni Raurell Barthomeu Giner	Torra den P. Tribeç.
	Lo jove de mosser Catarró Ffrancí Oller Pere Ferrer, tapiner Lo fill den Carreres	En trast apres la torra maior Dodena.
	Anthoni Texidor En Merqués, son gendra Jordi Cornet	Torra den Bonastre.
de dena	Nadal Trescoll Anthoni Matheu Pere Ponç del Vicari	En trast.
	Pere Colldesança Barthomeu Vivetes Ffrançoy Truyllols	Torra den Corder.
	Anthoni Çanahuja Fferrer Muset de Ventallols Lo fill del dit Muset, appellat Jacme	En trast.

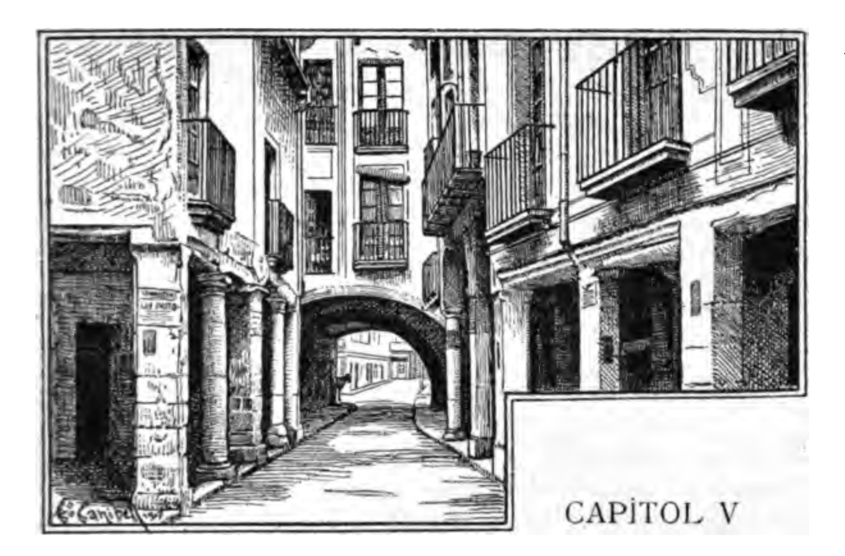
[redacted]

	Valentí Vives	Torra cantonera reparada.
	Johan Francolí	
	Ffrancesch Granell	
Cap de dena	Johan Martí	
	Johan Nadal	En trast.
	Johan Olzina	
	Pere Bisbals	
	Simeon Bonastre	
	Pere Gil	Torra de la placeta.
	Luch Corder	
	Barthomeu Mathes	
	Pere Bonastre	En trast.
	Bernat Sala	
	Pere Sastre, maior	
	Pere Sastre, menor	
	En Riba, missatger den Colldesança	Torra den Aguilera.
	Pere Palagrí	
	Pere Aguilera	
	Andreu Aguilera	En trast.
	Jacme Odet	
	Oliver de Garrigosa	
	Pere Tulló	
	Pere Mathes	Torra (vella) de Soldevila.
	Ffrancesch Sala	
Cap de dena	Guillém Francolí	

»Die .xxviiii. Septembris anno predicto (1463) dicti cinquantenarii prestiterunt juramentum et homagium ut infra continetur post presentamentum littere Capitanie honor. Ludovici de Conesa capitani dicte ville.» (*L. Univ.* del propi any.)

[redacted]

CAPÌTOL V

Carrers y places de la antiga vila: Carrer de Santa María ó de la Esglesia.—La Força.—Plaça Vella, de la Carnicería ó de la Pescatería.—Plaça Nova.—Plaça del Blat.—Llochs ahont se feyan les crides.—Carrer del Argent.—Plaça del Tany ó den Carrió.—Carrer den Costiol.—Carrer de Sant Bartomeu ó del Hospital.—Carrer den Salamó, den Queralt ó dels Blanquers.—Plaça de les Olles.—Carrer de les Olles.—Carrer den Vives.—Carrer den Castellaulí, den Dela ó den Garrigosa.—Carrer den Riµmajor ó den Carrió.—Carrer Nou.—Carrer den Garí.—Carrer del Forn.—Los Quatre Cantons.—Plaça del portal d' Òdena.—Carrer de la Pilota de vent.

Carrer de Santa María ó de la Esglesia.—Crech que'l primer edifici de Igualada fou la *celda* ó capella de Santa María edificada, quan la *vila* no existía encara, per servir de sufragania d' Òdena pèls habitants de les masíes recentment construídes en aquella partida de dit terme, prop del riu Agüalada.—Quan la celda, tal volta engrandida, s'elevà á parroquial en 1059, encara no degué existir la vila, si bé es de creure que al costat de la esglesia parroquial hi hauría la casa del Rector, axís com consta la existencia del cementeri, y que tenía de radi trenta passes.

La esglesia parroquial de Santa María, ab sa casa rectoral y cementiri, foren, sens dupte, lo gèrmen de la vila: per consegüent, lo carrer de Santa María, antigament anomenat carrer de la Esglesia, s'ha d'estimar de lo més primitiu de la població, puix es de creure que en aquelles immediacions s'anirían construint les primeres cases.

La força.—Pèls documents que d'ella havém vist en lo capítol primer d'aquesta secció, consta que la força estava prop de la parroquial de Santa María, ja que en ells se cita la font (s'entén la font vella) com próxima á la força; com també lo carrer Nou jussá, que podría ésser lo actual carrer de la Font vella, lo de la Bonanova ó bé lo de Sant Cristófol. Aquest punt de la vila, ha d'ésser també de lo més antich de sa edificació.

Plaça de la Pescatería.—Ha tingut diversos noms. Abans s'anomenava de la *Carnicería;* més abans plaça *Vella;* es la més antiga de la vila: en 1282 s'anomenava, simplement, *la plaça;* senyal de que llavors era la única, puix si n'hi haguès altra, se l'anomenaría ab algun distinctiu, com se feu més avant:—«...venèm... una casa que tením en *la plaça d' Agualada:* afronta per diverses parts ab les cases de R. Zabater; y per les altres parts ab les vies ó carrers públichs...» En los documents del 1340 ja s'anomena *plaça Vella:*—«Ramon d'Ocelló, de la plaça Vella...» axís com en altre document del 1572 trobo:—«...una part de corral... situat en lo carrer que va del forn de baix á la plaça Vella ó de la Carnicería...» (V. Manuals). Se anomena ja *de la Carnicería* en 1356, y continúa ab aquest nom en 1602. (*L. Univ.*)

Plaça Nova.—Molt me costá posar en clar ahont era aquesta plaça, fins que desprès de confrontar molts documents que'n parlan, coneguí que era una part de la actual plaça del Blat, la part més ampla y espayosa ó sía la part de ponent, la més próxima al carrer del Argent. Existía en 1337:—«...constituit en la plaça Nova de la vila d'Agualada...» (Man.). Entre molts documents que demostran la situació d'aquesta plaça, citaré'l següent:—«...lo forn situat en lo (carrer) travesser que va de la plaça Nova al carrer Nou...» (Man. de 1374). Aquest era'l forn de dalt, situat en l'actual carrer del Forn, que va del carrer Nou á la banda de ponent de la actual plaça del Blat, ó sía á lo que llavors s'anomenava plaça Nova.

Plaça del Blat.—Ja l'anomena un document del any 1356, que copiaré per ésser curiós, puix diu en quins llochs

[redacted]

s'havían de fer les crides. Es la part de solixent de la actual plaça del Blat; perqué la part de ponent, la més ampla, com acabám de dir, s'anomenava plaça Nova, per distingirla de la Vella ó primitiva. Fou engrandida quan se construí l'almodí ó botiga per depósit de grans pèl mercat, donantli part de les cases y botigues que allí tenía mossén Lledó.— No cal dir que 'l nom li venía d'estar destinada al mercat del blat y demés grans.

Llochs ahont se feyan les crides.

En lo concell del dia 20 de Novembre de 1356:—«Primerament fo ordonat que lo sayg Dagualada com cridará consel general ó de cónsolls, bans, penes, ví, hosts ó altres qual se vol crides que toquen ó fazen per la comunitat de la dita vila, crit y aya á cridar les dites crides en los lochs quis seguexen: primerament al peu de Sol de vila; al cantó den Forns en la plaza de les Olles; á la carnicería; al cantó den Vives; al pou den Garrigosa; á Cap de vila; á la plaça Nova, en la plaça del Blat; al cantó den Balp; al fossar nou; al cantó den Colom; al cantó den Roget; é que los honrats batles de la dita vila posen ban de v. sols al dit sayg que les dites crides faza en cascú dels damunt dits lochs...» (*L. Univ.*)

Carrer del Argent.—Es dels pochs carrers antichs que no han variat lo nom primitiu. Ne fa menció un document del 1400 que diu:—«Pericó Amat lo jove, del carrer del Argent...» Diu que ha cobrat 5 sous per tenir la clau del portal de dalt ó de Capdevila; era portaler.

¿De qué li vé lo nom d'Argent?—L'argent ó plata de la esglesia, la guardava la vila en una torre anomenada *del argent*, perqué s'hi guardava dit argent, y també 'l diner del erari municipal. Jo crech que, ó bé aquesta torre estava situada en lo carrer del Argent, ó bé que en alguna época, en casa ó altre edifici del dit carrer s'hi guardavan les alhages de plata de la parroquial.—Que existía la torre del Argent, ho diu lo document que segueix:

1536.—«Divendres á XXIIII de Noembre any M·D·XXXVI, fou prés lo present memorial ó inventari del *argent de la sglesia*, ço es, *de la torra de la Obra*, per nosaltres Joan Ferriol obrer é Joan Soler Conseller...»—Segueix l'inventari, que copiarém més avant.

Consta en aquest document, que la plata ó argent de la esglesia parroquial se guardava en una torre, y en un altre document del any 1518, ja copiat en lo capítol LXXVI de la

primera secció, se parla de depositar diners *en la caxa de la vila, qui* (que hi ha) *en la torre del Argent...* Donchs no's pot duptar de la existencia d'un lloch ahont se guardava l'argent de la parroquial, lloch que en aquesta época (segle XVI), era una torre, essent de creure, que per haverse guardat en lo dit carrer (en aquesta torre, ó en altra torre ó lloch del comú), s'anomená *carrer del Argent.* També s'anomená, si bé que rares vegades, *carrer den Guillém Ferrer:*—«in vico vocato Guillermi Ferrer, alias del Argent...» (Man. de 1566).—Devía llavors tenirhi casa dit Guillém Ferrer, qui, en algún concepte degué cridar la atenció pública.

Plaça del Tany ó den Carrió.—Es la placeta que separa lo cap de solixent del carrer de Santa María, del cap de ponent del carrer del Roser. Los dos noms y situació de la placeta, se veuen en los següents documents:

«...una casa situada... en lo carrer que va de la plaça del Tany, alies anomenada den Carrió, al portal anomenat del Lavador...»

—«...una casa situada en lo carrer de la Esglesia (de Santa María) en la cantonada de la plaça del Tany... afronta per orient ab lo carrer que va de dita plaça del Tany al portal del Lavador; per migdia, part ab la botiga de la metexa casa... y part ab la casa del forn de baix de dita vila; per occident ab lo carrer travesser que va del carrer de la Esglesia al dit forn de baix; y per tramontana ab dit carrer de la Esglesia...» (Manuals de 1452 y 1557.)

La paraula *tany* deu significar escorça de pí, d'alzina ó d'altre arbre, la qual servía per adobar les pells. Recorda les paraules: *tanino, tenería.* Es de creure que en aquella placeta hi havía dipósits d'aquest material.

Carrer den Costiol.—Lo carrer travesser que va de la plaça del Tany al portal del Llavador s'anomena *den Costiol.* Antigament, sembla que no tenía altre nom que'l de *travesser que va de la plaça del Tany al portal del Lavador;* es á dir que no més s'explicava sa situació. Altres carrerons semblants se trobavan en igual cas; no tenían nom.—Lo de Costiol no es antich: suposo que li venía d'habitar en ell en Costiol, verguer ó macer dels Concellers.

Carrer de Sant Bartomeu ó del Hospital.—Lo primer nom es lo freqüentment usat en los documents an-

[redacted]

tichs y'l que ha arribat á nostres dies. Y com adjunt á la capella de Sant Bartomeu, que donava nom al carrer, hi havía l'antich hospital, d'aquí que alguna vegada s'anomenás ab aquest nom, com en un document del any 1324:

—«G. Morató, del carrer del Hospital de la vila d'Agualada...» (Man.)

Carrer den Salamó, den Queralt ó dels Blanquers.—Tots tres noms ha tingut l'actual carrer de Sant Jaume, tots tres deguts als habitants d'aquell carrer.—Envers 1390 era batlle d'Igualada, pèl monestir de Sant Cugat, Berenguer Salamó, constant, en un meteix document del any 1376, que les families Salamó y Queralt tenían casa en aquell carrer.

«Bernat Queralt... vench á vos Pericó Salamó, fill de Berenguer Salamó... una casa situada en dita vila en lo carrer anomenat *den Queralt;* afronta ab lo dit carrer públich que va á la plaça de la Carnicería de dita vila, per una part; per altra part ab lo carrer anomenat den Guimarells (ara Costiol); y per altra part ab una casa de vos, dit Pericó Salamó...» (Man.)—La identitat del carrer den Salamó ab lo carrer den Queralt, se veu en diversos documents; per exemple, en 1443: «...una casa situada en lo carrer anomenat den Salamó, alies den Queralt...»

Donchs los diversos noms d'aquest carrer, provenían de les families Salamó y Queralt que en ell habitavan, y lo meteix degué succehir ab lo carrer den Costiol, plaça den Carrió, carrers den Vives, den Castellauli, den Riumajor y altres. Lo poble's fixaría en les families més assenyalades que hi habitavan anomenantlos ab los apellidos de aquelles.—En 1590, aquest carrer s'anomenava dels Blanquers:

«aquella casa situada... en lo carrer anomenat dels Blanquers... afronta per mitgdia ab dit carrer dels Blanquers; per occident ab la casa... per nort ab lo carrer que va de la plaça de la carnicería al forn de baix...» (Man.)

Plaça de les Olles.—«Pere Truyols, de la plaça de les Olles...» (Man. de 1349). Estava situada prop de la plaça Vella ó de la Carnicería:—«una casa situada en la plaça de la Carnicería, molt prop de la plaça de les Olles...» (Man. de 1568.)

Era la placeta que forman los extrems dels actuals carrers de Gracia, de Sant Jaume y de les Voltes de Sant Mi-

[redacted]

quel. Se veu, entre altres, en lo document que segueix, del any 1552:

—«...una caseta y hort... situats en la plaça de les Olles y sobre la font (major) de dita vila...: afronta per orient ab la adobaría de Joan Ferrer, blanquer... á mitgdia ab l'andró del mur nou y part ab lo pati de la font major de dita vila; per occident ab lo call que baxa á dita font (aquest call es l'actual carrer de Gracia); y per nort ab la plaça de les Olles...» (Man.)

Carrer de les Olles.—Devía ésser lo curt troç de carrer que hi ha entre la plaça de les Olles y la plaça Vella ó de la Carnicería, com sembla despéndres del següent document del any 1406:

—«...una casa... situada en lo carrer de les Olles... afronta per una part ab la casa de Francesch Noguer y part ab la de Guillém Oller; per altra part ab lo carrer que va de la plaça Vella al forn de baix... y per altra part ab lo carrer anomenat de les Olles...» (Man.)

Nota. Recorda lo que havém dit en altre lloch sobre'ls apellidos presos del ofici; com Sabater, Fuster, Ferrer.—Al trobar aqui un *Oller*, penso si les seves olles, instalades en aquells endrets, haurían inspirat lo nom de la plaça y carrer que'ns ocupan.

Carrer den Vives.—Lo trobo citat en un document del any 1394, entre molts:—«Bernat Vuyastrosa, del carrer den Vives...» (*L. Univ.*)

Lo portal den Vives era l'actual den Fortuny; lo carrer den Vives era l'actual de Sant Roch: axís se veu en lo document que segueix:

—«...una casa... en lo carrer públich anomenat *den Vives*... afronta per una part ab lo carrer públich que va cap á la plaça Nova... per altra part ab dit carrer den Vives, que es lo que va cap á la carnicería de dita vila...»—(Man.)

Carrer den Castellaulí, den Dela ó den Garrigosa.—Tots tres noms ha tingut l'actual carrer de Sant Sebastiá.—Lo primer nom (los altres dos eran molt poch usats) degué venirli per residir allí la honorable familia dels Castellaulins, que hi tenía casa:

«...una casa... en lo carrer anomenat *den Castellaulí*... afronta per una part ab la casa restant del dit Bartomeu (Alamany, venedor), que fou de Ramon de Castellaulí, defunt; per altra part ab lo *andador* del mur de la dita vila...» (Man. de 1376.)

Sa situació se desprén de varis documents, com los següents que poso per exemple:

[redacted]

1414.—«...una casa situada en lo carrer del Argent... afronta... per altra part ab lo dit carrer del Argent; y per altra part ab lo carrer anomenat den Castellaulí...» (Man.)

1545.—«...una casa situada en lo carrer den Castellaulí, molt prop del portal de Capdevila... afronta... per nort ab dit carrer den Castellaulí... y per mitgdia ab l'andró del mur nou de dita vila...» (Ibid.)

—La identitat d'aquest carrer ab los anomenats *den Dela* y *den Garrigosa*, se veu clara: -«...en lo carrer den Dela ó den Castellaulí...» (Man. de 1406.) —«...un pati en lo carrer den Castellaulí ó den Garrigosa...» (1550.)

Carrer den Riumajor ó den Carrió.—Es l'actual carrer del Roser. La identitat del carrer den Riumajor ab lo den Carrió, se veu clara:—«...una casa situada... en lo carrer anomenat den Riumaior, alies den Carrió...» (Man. de 1433).—En molts documents sona *lo cantó den Carrió:* que era la casa cantonera de la antiga plaça del Tany ó den Carrió, y del antich carrer den Riumajor ó den Carrió, ara carrer del Roser.

La situació de aquest carrer se desprén del següent document entre altres:

—«...una casa... situada en lo carrer den Riumajor... afronta... ab lo carrer que va del cap d'avall del carrer Nou al portal de Soldevila per lo trast (del mur oriental)... per altra part ab dit carrer den Riumajor...» (1483.)

Lo carrer Nou jussá es l'actual carrer de Sant Cristófol; lo trast del mur que comunicava'l cap d'avall del carrer Nou jussá ab lo den Riumajor, es la actual travessía que va del carrer de Sant Cristófol en son extrém oriental, cap al extrém oriental del carrer del Roser, ahont hi havía 'l portal de Soldevila.

Carrer Nou.—Son nom diu que no es dels més antichs: se veu, emperó, citat en documents del 1340. Es d'advertir que arribava de cap á cap de la vila, comprenent tot l'actual carrer Nou, que llavors s'anomenava *carrer Nou de dalt;* y l'actual carrer de Sant Cristófol, que s'anomenava *carrer Nou jussá.*—Del carrer Nou jussá parlan alguns documents ja copiats en lo capítol primer d'aquesta secció, al ferho de la antiga *força* ó *mota.* Un y altre foren inclosos dintre de la muralla edificada en 1438, dexant llavors lo carácter de arrabal.

En aquest carrer *Nou* (lo *de dalt*, encara existent) hi ha la

[redacted]

histórica casa ahont morí D. Ferrán *d' Antequera* lo dia dos d' Abril de 1416: lo 13 de Març arribá á Igualada, *ahont*, segons la crónica, *se enmalalti y doná de cap al llit.*—Ab tal motiu, també estigueren en aquesta casa la Reyna, l'Infant primogénit D. Alfons, y gran nombre de personatges de la época, entre ells lo famós Joan Fivaller y lo insigne igualadí Vicens Pedriça los quals, ab dos companys més hi vingueren en nom y representació de la ciutat de Barcelona.

Lo nou rey, D. Alfons, comunicá des d' Igualada la mort de son pare á diversos magnats d' Espanya y Reys extrangers; finalment, d' aquesta casa y carrer partí la funeral comitiva que, ab 225 cabalcadures demanades á diferents pobles (amén d' altres que degué apromptar la vila), conduhí al monestir de Poblet lo cadavre del primer monarca d 'Aragó vingut de Castella (V. cap. XXIII y següents del vol. 1.er). Encara avuy, en la paret del fons de l' arcova ahont morí D. Ferrán, s'hi veu una llegenda molt borrosa que ho recorda, qual rústech monument cubreix una porteta de fusta de 60 × 15 centímetres.

Carrer den Garí.—Es l'actual carrer de Galí: axís se veu en repetits documents:

—«...una casa situada en la plaça Nova... afronta... ab lo carrer den Garí...» (Man. de 1422.)—«...una casa... afronta per una part ab dita plaça Nova; per altra part, ab lo carrer travesser que va de dita plaça Nova al carrer Nou, lo qual carrer (travesser) s' anomena *lo carrer den Garí...»* (1475).

Carrer del Forn.—Dos forns tenía antigament la vila, lo *de dalt*, que dona nom al carrer del Forn, y'l forn de baix, situat quasi tocant la plaça anomenada del Tany, en lo carrer den Costiol.

Los Quatre Cantons.—Lo carrer que surt de la part oriental de la plaça del Blat y va al carrer Nou, s' encreua ab lo que surt de la part del nort de la plaça de Santa María y acaba en la part del nort de la dita plaça del Blat. Lo punt d' intersecció dels dos carrers, entench era lo que s' anomenava *los Quatre Cantons*, y per altre nom, plaça de Vall. En aquesta placeta hi havía la casa de la vila en lo segle XVI:

—«convocats y congregats (los del concell) en la sala de la casa de dita

universitat situada en la plaça d'Avall ó dels Quatre Cantòns...» (Manual de 1590.)

— Antigament, la casa comunal estava al costat de la parroquial.—«Los jurats... del honor. consell... congregat é ajustat en la casa del consell construida al costat de la sgleya parroquial de la matexa vila...» (*L. Univ.* de 1452.)

Plaça del portal d' Ódena.—Es la actual del Pilar.

—«...la botiga ó part de una casa que tinch en dita vila, en lo cantó de la plaça del portal d'Ódena y del carrer Nou jussá...» (Man. de 1569.)

Carrer de la Pilota de vent.—Hi tenía casa mossèn Jaume Franquesa. Creuria que es l' actual de Ntra. Sra. de la O, que va del derrera de la capella del Sant Crist á la antiga plaça del Tany, ó començament occidental del carrer del Roser.—Trobo lo nom d' aquest carrer en 1574. (*L. Univ.*)

[redacted]

CAPÍTOL VI

Porxes ó pórtichs dels antichs carrers y places.—Pregó sobre 'ls porxes.—Porxes del carrer del Argent.—Voltes de Sant Bartomeu.—Se tracta del enderrocament d' alguns porxes.—Taules ó botigues.—Creus de pedra del entorn de la vila.—Creu de Capdevila (plaça de la Creu). Se cubreix aquesta Creu.—Creu del camí de Montserrat.—Creu de Soldevila y creu del Mercadal.

Porxes ó pórtichs dels antichs carrers y places.—Eran nota característica dels carrers y places de la edat mitjana los porxes ó pórtichs, dels quals se 'n conservan reliquies en quasi totes les poblacions, sens exceptuar Igualada.—Encara que poch convenients pera les botigues, á les quals escatimavan la claror, no dexavan d'esser utilíssims al públich per resguardarlo dels ardors del sol y preservarlo de les pluges; mes com los carrers se feyan d' escassa amplada, aquesta quedava excessivament reduhida quan, al afegirsehi los porxes, n' ocupavan una gran part.—L' objecte dels porxes no era altre que engrandir les cases edificant sobre ells. Per ço partía la iniciativa dels particulars proprietaris, als qui principalment la cosa interessava: al efecte, acudían als senyors dels pobles per obtenir lo permís necessari, lo qual solían otorgar mitjançant la paga d' un módich cens annual. Crech convenient donar alguns documents sobre aquesta materia.

[redacted]

1336.—«Atenent que 'ls batlles del Senyor Rey y del monastir de St. Cugat de Vallés, en la vila d' Agualada, concediren permís á vos, Antoni Graell, de dita vila y als vostres per poder edificar dos pilars devant de la casa que teniu en la plaça del pou den Cornet sobirá, á distancia de deu palms de cana de Barcelona, de les parets de dita casa, y edificar sobre ells cases ó altres edificis, per los quals tindreu obligació de pagar cada any, perpetuament als dits Senyor Rey y monastir quatre diners en la festa de Nadal...» (Llibre de les Reduccions.)

1336.—«Semblant concessió fou feta á Bernat Castell per fer y mudar de lloch un pilar que té en la façana de sa casa, ab tal que 'l pose conforme están los altres pilars que allí hi ha, ço es, á sis palms de distancia de les parets de dita casa...: y que puga edificarhi damunt envans, en la meteixa ratlla dels altres...» (Ibid.)

1340.—Se dona permis per edificar:—«sobre aquells tres archs que hi ha en lo carrer que va de la plaça Nova de dita vila al carrer Nou... (*L. Univ.*)

1359.—«... atés que fereu un pilar de pedra en la façana de la casa que teniu molt prop de la plaça Nova... y atés... que priva la vista de dita plaça, lo que redunda en evident perjudici y dany de la cosa pública...: vos concedím permis per mudar de lloch dit pilar, posantlo á la ratlla dels altres pilars que allí hi ha, ço es, á la distancia de sis palms de cana de Barcelona de les parets de dita casa... podent edificar envans sobre aquell, en igualtat dels altres envants que allí hi ha... y pagareu tots los anys... dos diners al Senyor Rey y al monastir...» (L. Reduccions.)

Pregó sobre 'ls porxes.—En 1359, los llochtinents de la batllía general de Catalunya y de la del monestir de Sant Cugat, feren una crida en Igualada, manant que tots los qui tinguessen pilars ó archs sobre 'ls carrers públichs, se presentassen ab los títols del permís ó concessió. Los qui no tenían títol foren los següents:

G. Balp, qui denunciá que tenía dos pilars.
Pere Oller y Pere Biosca, tenían tres archs entre tots dos.
Bernat Torres, un pilar.
Bernat Pedriça, G. Pedriça y Clarmunt Bertran, tres archs.
Bernat Pedriça, ja dit y Guillém Ferrer, tres pilars.
Bernat Guarro, dos pilars y mitj.
Bartomeu Soler, tres pilars y mitj.
Pere Truyols y n'Albareda, tres archs.
Jaume Ocelló, dos pilars.
Bernat ça Quadra y Jaume Mercer, tres pilars.
María, viuda de Pere Vives, dos archs.
G. Janer y la muller de Bernat..., un arch.
Berenguer Ferrer, menescal, dos archs.
Francisca, viuda de Francesch Armengol, dos archs y un pilar.
Berenguerona, viuda de Pere Cornet, un arch y dos pilars.
Pere Ferrer, apotecari, y G. Truyols, tres archs.

[redacted]

Com no tenían cap títol, los esmentats representants dels senyors los mogueren qüestió á fi d'arribar á una composta; y efectivament, se componguéren pagant entre tots 117 sous per una vegada, obligantse, ademés, á satisfer annualment lo cens acostumat.—Se feu la composta á 17 de Janer de 1359. (L. de les Reduccions.)

Observa que aquests eran no més los qui no tenían títol, essent de creure que 'ls qui 'n tenían eran molts més, lo qual dona idea del gran nombre de porxes que hi havía.

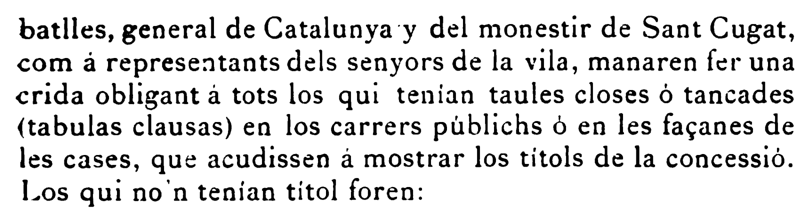
Porxes del carrer del Argent.—En la venda d'una casa situada en lo carrer del Argent se diu:

1421.—«una casa... situada en lo carrer del Argent... Se té per los senyors de dita vila, qui sobre'ls pilars que hi ha en la façana de dita casa hi reben ó cobren cada any dos diners censals...» (Man.)

Voltes de Sant Bartomeu.—La capella de Sant Bartomeu (anys 1448-1453) tenía son porxe ó voltes á manera d'atri: *la obra de la casa ó volta de la capella de St. Bartomeu: les voltes de sent Barthomeu son vedades...* (V. sec. v, cap. XII.)

Se tracta del enderrocament d'alguns porxes.—En concell general s'acorda enderrocar lo porxe ó *volta* del alberch de María, viuda den Jacme Solanich; lo porxe del alberch den Guim Miró; altre del alberch den Joan Ferrer; y dos archs del alberch del hereu d'en Antoni Manresa: *los quals archs ó porxos empatxen la vista é bellesa dels carrers públichs.*—S'acorda que abans d'ésser enderrocats, sían estimats ó valorats, devent pagar llur valor aquells qui'n resulten afavorits ó millorats. Peró en vista de les moltes reclamacions dels qui havían de pagar la indemnisació, y de la amenaça de acudir á la via judicial, lo concell recula y deroga l'acort, disposant que si algú, per son interés, reclama l'enderrocament dels dits arch ó porxes, que ho pague de sa butxaca. (*L. Univ.* 4 y 18 d'Octubre de 1422.)

Taules ó botigues.—Les taules ó botigues eran altra nota característica dels carrers y places d'Igualada, y també de les altres viles.—En 1359, los metexos llochtinents dels

batlles, general de Catalunya y del monestir de Sant Cugat, com á representants dels senyors de la vila, manaren fer una crida obligant á tots los qui tenían taules closes ó tancades (tabulas clausas) en los carrers públichs ó en les façanes de les cases, que acudissen á mostrar los títols de la concessió. Los qui no'n tenían títol foren:

Mateu Soler, baster; Bernat Colibert, G. Janer, Tomás Barrufet, Bernat Spinet, Jaume Llobera, Claramunt Bertran, Jaume Castell, Bernat Torres, Gueráu Ferrer, Pere Oller, Berenguer Salamó, G. Pedriça, G. Castellar, Jaume Mercer y Pere Miró.—Cada un d'ells tenía una taula; sols G. Predriça ne tenía dues.

Los representants dels senyors los mogueren qüestió á fi de obligarlos á una composta: y la feren pagant 32 sous, comprometentse, ademés, á satisfer anualment lo cens acostumat; y'ls qui no acostumavan pagarne, pagarían en avant un diner (obulum) cada any.—La cláusula més interessant de la escriptura de composta, de la qual escriptura he tret les noticies aquí exposades, es la següent:

—«...Ratificám, confirmám y de nou establim á vosaltres, perpetuament, dites taules closes ó tancades (dictas tabulas clausas): ab la condició de tornar á les mides per nosaltres (los representants del Rey y del monestir) ordenades, y á les parets de vostres cases, tal com está contingut en la crida per manament nostre feta. Exceptuant solsament que vos, Berenguer Salamó, á les dites mides pogau afegir dos dits d'amplada á la vostra taula; y exceptuant també que totes les taules que hi ha en la plaça Vella destinades á tenirhi carns per vendre, tant si son tancades com obertes, estigan en lo modo y forma novament ordenats; çó es, que les taules que hi ha al voltant de la plaça dita, estigan y avancen fins á la part forana dels pilars; y les altres taules contigües á aquelles, que están en lloch ahont no hi ha pilars, no avancen més que les altres, y açó fins á la taula de na Vives, flequera, la qual taula diste de la paret de sa casa, per la part de dalt, vuyt palms y mitg, y per la part de baix, nou palms de cana de Barcelona: y les taules den Bernat Pedriça disten de les parets de sa casa onze palms de cana; y les taules de G. Pedriça disten de les parets de les cases que allí hi ha, çó es, les taules que donan á la plaça, onze palms, y les que donan á les taules del dit Bernat Pedriça, dotze palms de la dita cana...»—Igualada á 17 de Janer de 1359. (Llib. de Reduccions.)

Creus de pedra del entorn de la vila.—Les creus de pedra, construides al entorn dels pobles, eran un altra nota característica, que casi acaba de desaparéixer. ¿No valdria més haver conservat en les places y rambles, que s'han

anat fent al entorn de les antigues viles, aquells venerables y piadosos monuments, que substituirlos per estatues de divinitats paganes, que están fóra de lloch en poblacions cristianes, y que no son sinó recordança de tontes supersticions?—Acabarém la revista de la vila antiga prenent nota de lo que he trobat en los arxius sobre les creus d'Igualada.

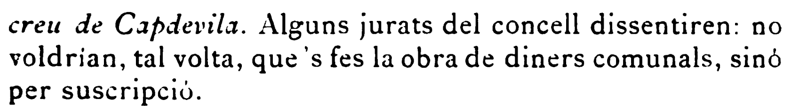
Creu de Capdevila (plaça de la Creu).—Aquesta creu de pedra que doná nom á la plaça, maná fer la vila pagantse per suscripció. Aquí va l'acte del acort:

1409.—«Dijous á xxiiii de Huytubre del any de la Nat. de nostro Senyor MCCCC·IX, los honrats Consellers de la vila Dagualada é los jurats de consell, ajustats per consell en la capella de monsenyer sent Barthomeu... donaren plen poder als honrats en Bernat Carrió é Pere Genovés, Consellers, que ells en nom de la universitat pusquen convenir ab aquells que (á) ells será vist fahedor que facen *la creu de Capdevila*, é aquella quantitat ques covendrán en nom de la dita universitat (puguen) assegurar, é aquella prometre sots pena del terç, é en aquella manera que á ells será vist fahedor, ne ab aquells qui la dita creu farán se porá convenir: é noresmenys que pusquen demanar en nom de la dita universitat totes les postes que son stades fetes á la dita creu, é aquelles rebre, é si necessari será á fer ápoques é albarans, é aquells qui les dites prefertes han fetes en juy convenir, é totes coses necessaries de fer fer, que á ells será ben vist fahedor.» (*L. Univ.*)

Se cubreix la creu de Capdevila.—En concell del dia 12 de Febrer de 1419 s'acordá fer cubrir la creu de Capdevila. Barcelona tenía també sa *creu cuberta*. Quatre ó més columnes sostindrían una bella teulada d'altres tants vessants, formant lo conjunt una bella edícula ó templet al entorn de la creu, ja per resguardarla de la intemperie, ja per major veneració.

- «La universitat de la vila de Agualada... Primerament volgué y ordoná que los honorables Consellers... pugan tractar ab lo vener. Francesch Alamany, ciutadá de Barcelona, lo cubrir la creu de Capdevila ó sía del cap del pla de dita vila: y que si es cas que dit Francesch Alamany se encarrega de cubrir dita creu, los honor. Consellers de dita vila li donen aquell adjutori que ben vist los sia; y que de açó sen façan quals se vulla avinençes, capítols, tractes... com millor los semblará...»—Es traducció del llatí. (*L. Univ.*)

En 1420 no estava cuberta la creu. Donchs no degueren avenirse'ls Concellers ab Francesch Alamany. En concell de 13 Desembre d'aquest any s'ordena fer una talla entre'ls singulars de la vila *per raó de la obra feadora en cubrir la*

creu de Capdevila. Alguns jurats del concell dissentiren: no voldrian, tal volta, que 's fes la obra de diners comunals, sinó per suscripció.

En 1501 los Concellers firman contracte ab lo mestre Joan Bofill, de Tous, per renovar lo canó de la creu de Capdevila, prometentli donar 4 lliures, 15 sous.—La cláusula principal es aquesta:

—«Primerament lo dit mestre Bofill promet á son cost é despeses bocellar é acabadament fer lo dit canó, lo qual ja es tallat á Sent Fóres, en lo terme del castell de Tous, é metrel en lo loc hont deu star acabadament é complida, á vuyt punts, é á son perill, cost é fortuna...»—Los Concellers havían de proporcionar lo carro y adobar los camins. (*L. Univ.*)

Creu del camí de Montserrat.—Concell general del dia 7 de Juny de 1411.

—«Item dita universitat y singulars d'ella... donaren plen poder als vener. Consellers... per fer ó fer fer una creu en lo terme de dita vila, en lo camí qui va al monastir de santa María de Montserrat; posant la que allí hi ha en lo lloch que bé 'ls semblará; y que puguen demanar, exigir, cobrar y rebre les ofertes fetes y fahedores, etz.» (*L. Univ.*)—No sé ahont se posá la creu vella de que parla aquest document.

Creu de Soldevila y creu del Mercadal.—*Any 1476.*

«Al molt honor. senyer en Pere Riera. En Barcelona.

»Molt honor. senyer. Per diverses persones daquesta vila havém sabut com la creu, tant quant en aquexa ciutat sa pogut fer, es bé desempatxada, é bella, é de bona gracia: de que havém trobat gran é assenyalat pleer. En aprés, axí per lo senyer en Gispert Millars, com per los senyers en Pere Franquesa é Dalmau Mercader, significants nos lo dit desempatxament de dita creu, per vostra part seriem encarregats deguessem entendre en haver lo canó é dar orda en la pedra per lo peu de dita creu; com vos siau content totes les coses á desempatxament de dita obra necessaries pagar é satisfer. E per ço, honor. senyer, nosaltres, qui en dar recapte en dita obra havém molta voluntat é affecció, havém entés en cercar lo dit canó; é per neguna forma no havém trobat sino hu qui es trencat per lo mig, en tal forma que per res nos poría tollerar, ne es sofficient, ne bo. Ne axí poch havem negú açí en aquesta vila qui bastás á fer lo dit canó: per ço, á consell de mossén Johan de Muntbuy é de alguns prohómens qui en açó havém aplicats, som venguts á ferma prática ab en Johan Boffill, mestre de cases, qui vuy es tengut per lo millor mestre de tota aquesta terra, é ab aquell havém finat en aquesta manera; ço es, que ell á tot son cárrech nos ha á fer un canó de la fayçó de la creu de Cap de vila, de largaria emperó de XV en XVI palms nets; é per fer lo peu de la creu á la fayçó del peu de *la creu del Mercadal*, lo qual

stá ab molt bella fayçó é bon ayre. E nosaltres li havém offert de darli tota aquella aiuda que hauría mester, axí en tirar pedra de canó, com les pedres del peu, com en portar dit canó é pedres é totes altres aiudes que mester haja en fer bastides é altres coses necessaries á la dita obra; é tots los loçols (lloços) axí de pichs, scarpres, com altres ferramentes. E ell es tengut fabricar, posar é metre la dita creu en tota sa perfecció, segons se pertany: é ell ha de haver per son salari é traballs per totes les dites coses .XII. lliures pagadores per aquesta forma; ço es, per bestreta á principi de obra, la qual ha de començar per tot lo present mes, quatre lliures: E fet lo canó é aparellada tota la pedra tant del dit canó com del dit peu, .IIII. lliures; é les restants .IIII. lliures donada fí é conclusió en la dita obra. E veus, senyer, lo que per nosaltres ses fet per lo desempatxament de dita creu. Per qué es mester per vos sia donada orda en trametre dites quatre lliures, é qualque dotzena de truyelles despart per fer bastides é altres coses necessaries. Nosaltres havém ya un rest de la vila per ço que mester será: é havém dat cárrech an Lorenç de Muçolers quens port .x. quarteres de calç, per fer lo morter per lo peu. E per lo semblant som de acort de pendra de la exida den Granell tant pati com mester será é açó preném á tot nostro cárrech. E axí ab la aiuda de Deu, la dita creu haurá lo recapte per tots desijat. E per la present no havém més á dir: sino que som prests é aparellats fer per la honor vostra lo quens fos possible. E ab tant lo bon Jesús sia direcció de tots. De Agualada á XIIII. de Noembre any LXX sis.

»Los Consellers de Agualada á la honor vostra, senyer, prests é aparellats.

»En aprés, senyer, vuy dimecres XV. del dit mes, per en Reguordosa havém rebuda la dita creu é botó de aquella (ço es lo capitell del canó ó columna). La qual ses judicada esser molt bella é ben ayrosa. De Deu najau bon guardó, é lo bé que per causa de aquella sen fará, sia conservació de vostres bens, é salut de vostra persona, é salvació de la vostra ánima é daquells qui per vos acullits hi serán: amen. Daquí en fóra entendrém en dar perfecció en totes les coses.»

«Al molt noble é molt virtuós lo senyer mossén Pere de Queralt, senyer del castell de Thous.

»Senyer molt noble. Per quant un beneyt cristiá, mogut de devoció, ha donada una creu de pedra per posar aquella al portal de Soldevila, é sia necessari haver un canó de pedra per aquella, é per fer lo dit canó é peu najam feta certa avinença ab en Johan Boffill, vessall de vostra saviesa: per ço, senyer, vos supplicám sia de vostra virtut é benignitat, si dins los termens del vostre castell per lo dit Boffill será atrobada alguna pedra per fer lo dit canó, voler consentir á nosaltres é aquella semblant pedra. E ultra, senyer, que sereu participant en lo bé ques fará es seguirá per causa de la dita creu, nos ne fereu gracia é assenyalat pleer, ens ho reputarém á gracia special. Recomanants nos sempre á vostra senyoría. Scrita en Agualada á XXIIII de Noembre de 1476.

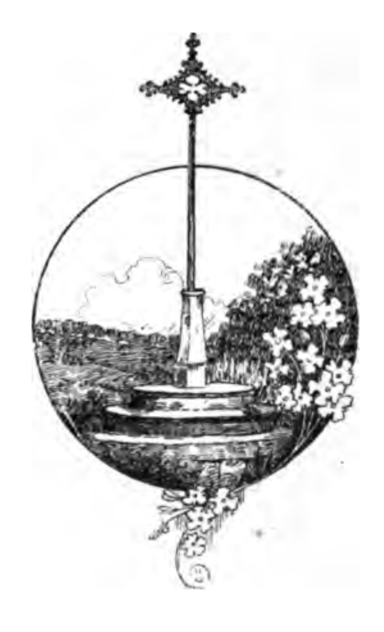
»Senyer molt noble, al servey de vostra senyoría aparellats Consellers de Aguolada.»

—En Boffill, había de fer quatre grahons; lo més baix, quadrat, de dos palms d'alçada y dos y mitg d'amplada; los altres tres vuytavats, si's troba

pedra suficient; si no, redons, altura un palm tres quarts; amplada 2 palms cada grahó. Sobre 'ls quatre, la base *á deguda proporció, á la* fayçó de la creu del Mercadal, anyadint, sobre lo cap de la base, *una copada, ó encare altres copades é embasaments á conexença del mestre;* demunt de la copada lo canó, també vuytavat com lo de Capdevila. Fins aquí 'l contracte, fet á 14 Novembre de 1476. (*L. Univ.*) Demunt del canó hi aniría 'l *botó* ó capitell, y demunt d'aquest la creu.

Aquesta creu era efecte de la devoció particular, si bé per la época en que's construí, podía servir de monument recordatori del acabament de la guerra contra D. Joan II, que fou per Igualada un dels més notables epissodis de sa historia.—A la ombra de la beneyta creu torná á referse y regenerarse fins á recobrar la plenitut del ésser que tenía abans de la guerra, y després á créxer y engrandirse fins al nivell de les poblacions més importants de Catalunya.

[redacted]

CAPÍTOL VII

La vila nova: Deformació de la vila vella: Estat de la vila en 1602.—Carrerons ó andador del mur.—Primera deformació del mur (ponts entre les cases y los murs y torres).—Se tancan los carrerons ó andador del mur.—Començament de les rambles.—Desaparexen murs y torres.—Pabellons y col-legi de la Escola pia.—Engrandiment de la vila (carrers nous de rambles en fóra).—Estat de la edificació en 1765.—Fonts noves.—Carrers de la vila en 1785.

Estat de la vila en 1602.—La vila vella d' Igualada, ó sía lo conjunt de cases cenyit per la muralla (aproximadament lo que hi ha de rambles en dins), no sufrí cambi notable fins als començaments del segle xviii, de manera que durant quatre segles (los xiv, xv, xvi y xvii) no cambiá notablement sa forma, perseverant ab ses muralles guardades per les 36 torres, que li donaren magestuós aspecte.—Durant aquells quatre segles, la població no 's movía de sos 300 fochs ó cases, exceptuant la terrible baxa causada pèls desastres de la guerra contra D. Joan II.

En 1602 se passá revista á totes les cases de la població, prenent nota de les armes ab que 's podía comptar en cas de necessitat: les cases eran 325, y 'ls carrers los metexos dels segles anteriors, sens aument y quasi sens variació en los noms. Aquí va l' interessánt document:

«Memorial de tots los caps de casa de la present vila de Agualada y de les armes que se son trobades en aquella... (Los caps de casa, com he dit, eran no més 325, repartits en los carrers següents):

[redacted]

»Carrer del Argent; carrer Nou; carrer de Sant Cristófol (es l' antich carrer Nou jussá); carrer de Castellolí; carrer de Santa María; plaça del Tany; carrer de Ntra. Sra. del Roser y de Soldevila, plaça Major del Blat; Plaça xica, ço es, quatre cantons; carrer de Sant Bartomeu; carrer den Salamó; plaça de les Olles; plaça de la Carnicería; carrer den Vives; plaça del'portal den (sic) Lavador; Joch de la pilota de vent (no diu si es carrer ó plaça).»—Serían, com se suposa, tots los carrers y plaçes llavors existents, inclohent en aquests los carrerons ó travessíes, que no cita.

Res d' arrabals: l' antich de Capdevila es de creure que havía desaparegut, desprès de la enorme despoblació causada per la guerra de D. Joan II, arrabal que, si bé sona encara en un document posterior á dita guerra, ço es, en lo segle XVI, es possible que desprès restás abandonat, passantsen al interior de la vila sos habitants; que prou hi cabrían, puix n' hi faltavan mès de dues terceres parts dels que tenía abans d' aquella guerra.

Carrerons ó andador del mur.—En concell secret del dia 17 de Janer de 1615, s' exposa:

«Que sería bé per lo bé públich se tancassen ab pedra y calç les portes falçes que ixen en los carrerons que son entre les cases y muralles de dita vila; per lo molt redunda en dany, per haverhi portes falçes ubertes...»—Se resol ferles tancar ó tapiar (*L. Univ.*); lo qual prové de que murs, torres y andador ó andró, estava tot en son antich ésser; y ho estigué durant tota aquesta centuria.

Primera deformació del mur (ponts entre les cases y 'ls murs y torres).—La batllía general de Catalunya doná permis *al Sr. Joan Padró y Serrals, ciutadá honrat de Barcelona, en Igualada populat, per fer un pont pera poder passar á una torra de dita present vila, que dona devant de casa sua...* Se resol, en concell secret de 11 d'Agost de 1701, representar á la Batllía general lo perjudici que tal concessió dona á la vila. (Reg. 1700-1711.)—Estám al començament del segle XVIII y lo mur ab son andró está intacte, y axís ho vol la vila: no obstant, prompte cedirá.

En 1712 lo Dr. Francesch Espoy demana permís als Concellers per fer un *terrat* des de sa casa fins á la muralla. Sa casa estava en lo carrer de Castellolí confrontant ab la *plaça de les Cols*, y per mitgdia ab la muralla. Semblants concessions demanan Joseph Simon, Joseph Castelltort, Ramon

[redacted]

Papiol y Bartomeu Costa, que volen fer un passadís de llurs cases á la muralla. A tots se 'ls concedeix, ab la única condició de obligarse á la conservació del troç de muralla que utilisarán (9 Octubre). (Reg. 1712-1730). Aqui va un permís:

«Los dits magnifichs Señors Consellers en dits noms ab thenor del present acte, donan y concedexen llicencia y facultat á Jaume Martí, pagés de dita vila, present y als seus, que puga fer un passadís desde sa casa á la torra que té detrás de dita sa casa, so es, del primer sostre fent un passadís dret á la sua torra; no podent tenir ningun forat ni finestra en la dita torra, que donia fóra la muralla.»—Es del 1712. Igual permís se concedeix en dit any á Gaspar Guarro, que tenía sa casa en lo carrer de Sant Roch.

Ab tals passadissos, ponts ó terrats, lo carreró ó andró encara quedava transitable, si bé estava cubert á troços.

Se tancan los carrerons ó andador del mur.—

Sessió del dia 6 de Juliol de 1761.—«Magnífico Señor (diu D. Isidro Revert, regidor degá): Respecto de haverse experimentado que en el callejon del muro que da en la calle nombrada de Sn. Sebastian, se hazen muchas infamias y pecados, y no pudiéndose esto evitar sin que se tape aquel; soy de parecer que se cierre dicho callejon á los cabos: y que assí mismo que cada un individuo de la mencionada calle cierre cada uno en son entoxar, y que se haga una clavaguera cubierta en dicho callejon para desaguar la agua: y que cada un individuo por la parte á el tocante pague las costas del importe de dicha clavaguera y demás...» —Axí s' acordá. (Reg. 1761-1765.)

1766.— A instancia *de la Esglesia* y de diferents particulars, pera evitar *algunes perturbacions*, que ocasiona lo carreró que hi havía entre lo carrer Nou y 'l mur, s'ordena tancarlo posant una porta á cada cap, quines claus se guardarán en la casa de la vila.—Sessió del 29 d'Octubre. (Registre.)

1779.—«...y assí bien hago presente la necessidad hay en serrar el callejon nombrado de Boneu, por las grandes picardias se hazen á aquél: soy de parecer que se ceda á todos los que tienen casa en dicho callejon, que cada uno se sierre en su terreno dentro del término de un mes...» – S'acordá ferho á 10 de Setembre. (Reg. 1778-1779.)

1781.—En sessió de 30 de Novembre de 1781, s' ordena tancar lo carreró que hi havía entre la muralla y 'l carrer de Sant Jaume, cedint á un propietari que hi tenía casa, la part corresponent á aquesta, y mostrantse disposat l'Ajuntament á cedir la part corresponent als altres propietaris que també n' hi tenían. La rahó per tancarlo fou, que – «es un muladar y puesto de inmundicias, que infecta y fastidia á los que por allí passan; y que de noche serán pocos los que se atrevan á transitarlo, por la capa de picardias y maldades, que uno de los informantes con juramento declarará ser verdad y ocular testigo á muchas ofensas á Dios; y siendo de la misma classe otros callejones como este en la villa, se ha dado saludable providencia de serrarlos...» (Reg. 1780-1781.)

[redacted]

Axís, lo corredor ó andró del mur, tan cuydat en altre temps, s' aná inutilisant poch á poch y fou cedit, al meteix temps que'l mur, als particulars que al enfront tenían cases.

Començament de les rambles.—En la sessió del Ajuntament del dia 6 de Novembre de 1752, lo Dr. Joseph Anton Riera, regidor degá, proposa lo següent:

—«En atencion de hallarnos con orden de plantar árboles en el término de la presente villa, soy de parecer se planten delante de la *calle nombrada de San Isidro,* los álamos que parecieren necessarios, allanándose primero aquel terreno; á cuyo fin nombro los señores Salvio Bosch y Joseph Toralló, Regidores, para que cuyden de lo referido. En cuya conformidad assi lo resolvieron y determinaron dichos señores...» (Reg. 1748-1754.)

1759.—Lo meteix Regidor degá proposa en sessió de 23 de Maig de 1759: —«En atencion de haver órden de plantar árboles en el término de la presente villa, y hallarse al presente terreno apropósito para plantar algunos, como es al rededor de la cruz llamada de san Agustin; soy de parecer se planten en dicho terreno los árboles que parescan convenientes: y assí mismo, para que *la plassa que se va formando delante la puerta nombrada del Angel ó de Soldevila* quede más despejada, soy de parecer se saque la cruz que se halla puesta en la dicha plassa y se plante delante la capilla de la Virgen de la Soledad. En cuya conformidad assí lo resolvieron y determinaron dichos señores...» (Reg. 1755-1760.)

Desaparexen los murs y torres.—En la historia de la edificació de la vila, es memorable la sessió del Ajuntament del 28 Juliol de 1760, en la qual se decreta la desaparició de tot lo recinte ó perímetre de la vila antiga, no destruint les torres y murs, sinó permetent ocultarlos indistinctament ó derruirlos, al decretar que'ls edificis immediats, avançassen fins á la part forana de les torres. En efecte, en aquesta sessió s' acorda:

1.er Establir ó acensar als particulars lo terreno que hi havía, al peu del mur, entre torre y torre, com també les torres, encara no acensades.

2.n Que totes les cases de la rambla tingan igual altura, la qual fixará l'Ajuntament als propietaris que han acensat les llenques de terra entre torre y torre, ó bé alguna torre.

3.er Les portalades serán iguals: les fatxades serán pintades.

4.t Se permet obrir finestres á la part de la rambla.

5.t S'obrirán los fonaments de les noves construccions, sots la direcció dels Regidors.

6.e Que sia recta la ratlla de les noves construccions, prenent per punts de guia les torres que més avancen cap á la via pública ó rambla. (Axís se

[redacted]

donava més pati per edificar als proprietaris vehins que tenían les torres menys avançades).

7.e Los propietaris afavorits, pagarán lo módich cens de 6 diners annuals per cada deu palms de terreno que ocuparán, entre torre y torre.

—Encara que aquest decret sembla referirse sols á la rambla de Sant Isidro, degué anarse extenent per tot l'entorn de la antiga vila, ab lo qual quedá transformada y renovada.

En 1788, lo rector Dr. Jacinto Bellver encara se dirigeix al Ajuntament ab un memorial demanant que 's tanquen los molts carrerons escusats, uns ab sortida, altres sense, per quant

«... ha sido en parte la causa de varios desórdenes cometidos, especialmente por la gente moza, que en la obscuridad de la noche se valen de aquellos escondrijos para executar con toda seguridad sus travessuras, con grave daño de las conciencias, inquietud de las familias y trastorno del público.» (Reg. del esmentat any 1788.)

Pabellons y col-legi de la Escola pía.—Mentres s'anava deformant la antiga cintura de murs y torres de la manera explicada, s'afegian al recinte antich dues noves construccions: los *pabellons* en la banda de Soldevila, y'l col-legi de la Escola pia al extrem oposat ó de Capdevila, una y altra adossades á la antiga muralla.—La determinació de construir los pabellons en la plaça del Angel es del 21 d'Abril de 1760. Lo dia 2 de Juny del meteix any se resol ocupar per dits pabellons la torre meridional del portal del Angel ó de Soldevila, cedint al proprietari d'aquesta torre la altra del meteix portal, per via de compensació. (Reg. de 1755-1760.)

Engrandiment de la vila (carrers nous de rambles en fóra).—En sessió del 21 d'Abril del meteix any 1760, lo regidor degá, Dr. Ramon Ignasi Padró y Argullol proposa:

—«En atencion de hallarse differentes calles empezadas en el término de la presente villa; soy de parezer que hasta ser concluidas las calles de la Soledad, de san Pedro mártir, de san Agustin y la calle de delante el poso de la nieve, no se dé permisso á ninguno de edificar casa alguna en otro parage. En cuya conformidad assí lo resolvieron y determinaron dichos señores...» (Ibid.)

Estat de la edificació en 1765.—Es d'aquest any lo Llibre del *Real Catastro*, que'ns dona compte de les ca-

ses que hi havía en Igualada en cada carrer y plaça, tant de rambles en dins, com de rambles en fóra.—L'extracte dels datos d' aquest llibre es lo següent:

En la vila, de rambles en dins hi havía.	cases	313
De rambles en fóra, comprenenthi les palliçes.	»	304
Cases fóra de la vila, peró en son terme.	»	41
Total (no contanthi los tints y adoberíes, per ésser fora terme).		658

No cal detallar los carrers de la antiga vila, perqué ja'ls conexém. Passém á la part nova, ó sía de rambles en fóra, incloses també les rambles.—Aniré citant los carrers, pèl meteix ordre que tenen en lo citat llibre.

«Calle de San Simplicio.	25	casas	1	pajar.
Calle delante de las Heras.	6	»	8	»
Calle de la Cruz junto al portal de Ntra. Sra. de la Guia.	13	»		
Calle de San Agustin.	8	»		
Calle detrás de la citada calle de San Agustin.	2	»	5	»
Calle del Alba.	41	»	3	»
Calle de San Isidro (era la rambla)	43	»	1	»
Calle de San Pedro mártir (continuació de la rambla). .	27	»	2	»
Detrás de la citada calle de San Pedro mártir.	1	»	27	»
Calle de la Soledad.	18	»		
Detrás de la citada calle de la Soledad.	18	»	11	»
Plazuela del Angel.	18	»	4	»
Calle de fuera de la puerta de la Fuente.	9	»		
Calle junto á los corrales de la Carnicería.	5	»		
Calle bajo de las Heras, dicho camino de la Creueta.. .			5	»
Casas de fuera de la Villa esparcidas por el término de ella...»				

—Hi havía 5 palliçes, la casa de la ermita de Sant Magí, un molí del Comte de Placencia, que llavors residía en Saragoça, y algunes poques cases (*a*).—Adoberíes: hi havía les de Miquel Franch, Jacinto Valls, Rosa Fábregas, viuda de Francisco; Mariano Castelltort, Anton Barnola, Pere Astruch, Navas Mateu, Joseph Baliu, Joseph Bou y Anton Cárles, tots blanquers.—Tints: hi havía los de Joseph Anton Lledó, Joan Rigolfes, Joseph Barnola y Joseph Torelló, parayres; y 'ls de Segimon Borrell, Joseph Bover, Joan Abadía, y María, viuda de Joseph Llimona: ademés, en aquelles immediacions hi havía algunes cases.

Fervet opus, podian dir los Regidors, y ho deyan en altre llenguatge manllevat, ab les següents paraules:

«La Villa de Igualada... se puede creer es la que de 35 á 40 años á esta

(*a*) Entre la ciutat y 'l turonet ahont hi hagué la ermita de Sant Magi, se exten ara lo magnifich passeig *Alameda*, de 1210 metres. Paralelament á tota sa llargaria, passa lo ferro-carril que, partint d' Igualada, va á Martorell.

[redacted]

parte se ha fomentado y aumentado más en el principado, y sin dificultad alguna en España: pues en lo que es en lo material de la poblacion, en el referido tiempo se han construido sus arravales, que exceden ya al centro y antigua villa...» (Reg. de 1791.)

Fonts noves.—¡La gran qüestió d'Igualada, les aygues! Lo engrandiment extraordinari de la vila feu necessaries noves fonts, y per elles se treballá. En 1748 creyent se trobaría aygua abundant en lo camp de la Coma de les Aldebones, terme d'Ódena, á mitg quart d'hora de la vila, s'acordá agenciarho, primer ab la proprietaria del camp, Gertrudis Aldebó, y desprès ab la superioritat. (Sessió de 12 Agost). Lo progecte sembla que no passá avant. En 1756 se començá á treballar en la conducció d'aygua per una font nova. L'aygua fou portada á la vila: venía també del terme d'Ódena, partida de Trobadiners. (Reg. de 1792.) Aquesta aygua fou molt ponderada per sa excellencia: des de que'ls vehins la usaren, desaparegueren les malalties que abans causavan les aygues infectes dels pous y fonts antigues. Axís ho diuen al Ajuntament lo síndich Joseph Bas y'l personer Ramon Ribas. (Sessió de 5 Janer de 1792).—Segons s'explican los dits prohoms, la gent d'Igualada vivía per miracle de Deu.

No bastant encara aquesta aygua, se tractá d'explotar mès la de Trobadiners y d'aprofitarla millor, construint depósits. (Sessió de 26 Juny de 1792). Mentres tant, corría la seca y la meca d'una tramitació inverossímil, per lo llarga y dificultósa, un altre expedient per dotar d'aygues á la vila: mereix paragraf á part. Faig gracia al lector de contarli los trámits d'aquest expedient, començat ó fet en 1782: sols donaré la nota útil y pintoresca.

En lo convent de Caputxins d'Igualada, s'hi trobava en 1786 un llech anomenat fra Climent de San Martin, hábil y molt inteligent en la busca de aygues.—D. Isidoro Daoiz, corregidor de Vilafranca, comissioná á dit llech fra Climent, per entendre en la busca d'aygues per Igualada. Sortí fra Climent al camp; examiná 'ls llochs que se li proposavan y maná fer pous de prova, que no donaren prou resultat. En lo terme d'Ódena, desde la riera cap al Espelt y Rubió, trobá bones y abundants aygues: tingueren de renunciarhi per

èsser ja aprofitades per los horts d'Ódena. Al fí, escullí les aygues del torrent de Masarnau, fonts del mestre Pons y del Pual, que juntes s'estimavan en 60 plomes. Fra Climent calcula son cost en 20 ó 22 mil lliures, fins suposant que la mina haja de foradar roca. Ell feu lo plan, que després fou enviat á la superioritat per la deguda aprovació. En 1792 estava en poder del *Real y Supremo Consejo de Castilla*, per la aprovació. No sé pas si hi es encara.

Es bonich lo regalo que feren á fra Climent per sos treballs. Perqué pogués treballar ab més comoditat, y per no destorbar á la comunitat caputxina ab ses entrades y sortides extemporánees, se l'allotjá y mantingué, mentres duraren sos treballs, en casa de Joseph Jover.—Finida sa tasca se li regalá lo següent: una cuyta de xocolate, que costá 16 lliures, 17 sous, 9 diners; un pot ab quatre lliures de tabach (suposo que seria de polç), que costá 15 lliures 7 sous y 6 diners; y mocadors y calçotets, que costaren 3 lliures, 11 sous y 6 diners.

Carrers de la vila en 1785.—L'Alcalde major, don Joaquim de Gálvez Santillana, engrescat en fer millores públiques, proposá al Ajuntamen un plan per iluminar la vila, fer empedrats y crear un col-legi de noyes. En dit plan s'anomenan tots los carrers y plaçes que llavors hi havía y quants fanals (d'oli) tindría cada un; á saber:

Plaça Major, 4 fanals; carrer del Argent, 4; carrer de Sant Sebastiá, 4; carrer de Sant Jaume, 3; carrer de Sant Bartomeu, 3; carrer del Roser, 3; carrer de Sant Cristófol, 4; Portal d'Ódena, 2; carrer Nou, 7; carrer del Joch de la Pilota, 6; carrers de Santa María y Sant Miquel, 7; plaça del Angel, 3; carrer de la Soledat, 7; Estricadors, 3; detrás de la Soledat, 3; Rambla, 17; carrer de Sant Agusti, 11; plaça de Sant Simplici, 10; Portal de la Font, 1; carrers del Clos y d'Ódena, 7.—Lo plan no passá llavors de progecte. (Reg. de dit any.)

[redacted]

CAPÍTOL VIII

NOMBRE DE FOCHS Ó CASES DE LA VILA EN DIVERSES ÈPOQUES: **En 1359 y 1366.—Segle XV, fins á 1454.—Mortalitats y males anyades en 1454.—Despoblació de la vila per causa de la guerra contra D. Joan II.—Algunes talles des de 1473 á 1537.—Fogatge de 1543.—Algunes talles posteriors.—Segle XVIII.—Resúm dels datos continguts en aquest capítol.**

Com á complement de les notes ja consignades sobre la edificació de la vila, donaré les següents sobre'l nombre de cases ó fochs de la metexa en diverses èpoques. Axís se veurá la crexensa d' Igualada, tant en edificis com en habitants: les noticies sobre aquests, omplirán los vuyts de les referents á aquells. L'aument d'habitants porta, per natural consequencia, la edificació de noves cases y carrers; axís com aquesta edificació es signe infalible del aument d' habitants.

En 1359 y 1366.—En lo cens general de fochs ó cases de Catalunya fet per ordre del rey Pere IV en 1359, consta que Igualada tenia llavors 179 fochs ó cases.

Les corts ajustades en Tortosa l' any 1366, prometeren al Rey un donatiu de 650,000 lliures. Per aplegar aquesta quantitat, se contava ab la contribució ordinaria del fogatge y altres arbitres, també ordinaris, y encara faltavan 60,000 lliures, de les quals lo braç ecclesiástich y'l militar ne pagarían la meytat, y'l braç reyal, ó sia ciutats y viles de rea-

[redacted]

lench, l'altra meytat. Feta la distribució per fochs ó cases, á cada foch tocavan 15 sous.—A Igualada se li contaren llavors 206 fochs, devent pagar per ells 154 lliures y mitja.

Diu lo esmentat document:

«... savent que fet un just repartiment y exacte compte d'açó, tocá á la vila pagar CLIIII lliures y mitja de les dites LX mil lliures, per *los dos cents y sis fochs*, á rahó de quinze sous per cada foch...» (*L. Univ.*)

Segle XV, fins a 1454.—Les talles ó repartiments de contribució son bona guía per saber lo nombre de cases. La vila tenía interés en que no hi hagués ocultació, ni era possible ocultar les cases ó families. En les talles, donchs, consta exacte lo nombre de cases que tenía la vila quan aquelles se feyan, constant, en les que conech, los següents datos:

En 1430 (primer any en que trobo talla), 1432, 1438, 1439 y 1440, 300 fochs; en 1441 y 1443, 290; en 1445, 295; y en 1450, 294.

Mortalitats y males anyades en 1454.—Agoviada la vila per sos acreedors y obligada á imposar talles exorbitants per no bastar á mitg les imposicions, determina acudir al expedient de la reducció de pensions als censalistes.

En lo proemi del conveni ab aquests se diu:

«E per çó, é per esguart de les mortalitats é males é sterils anyades la dita vila sie devenguda á tanta diminució de poble, que ab veritat se troba clarament de xx anys ensá la dita vila ó los pobladors de aquella haver presa diminució *de terça part*, segons experiencia mostra en la diminució dels alberchs, la qual á uyll se pot veure en diversos carrers é lochs de la dita vila: axí que *vuy vertaderament nos troben pus de* .CC. *alberchs poblats* en la dita vila, qui no ha pus xx anys passats *eren pus de* .CCC. alberchs poblats:..» (*L. Univ.*)

Despoblació de la vila per causa de la guerra contra D. Joan II.—N'havém parlat en altre lloch: aqui sols consignaré lo referent á població, essent d'advertir, que en les talles de 1460 y 1461 hi figuran, 285 y 312 fochs respectivament.

1462.—En una llista dels hómens aptes per les armes, se'n hi contan 200: alguns no serian caps de casa.—Los qui en lo meteix any prestaren homenatge al rey D. Joan II foren 162; segurament tots los caps de casa: donchs 162 serian llavors les cases habitades de la vila, ó sia les familics allí residents.

[redacted]

1463.—En la llista detalladíssima dels hómens destinats á la defensa dels murs y torres, hi constan 220 hómens: s'hi contan segurament, tots los aptes per les armes. Les cases habitades, serian donchs moltes menys.

1466.—En una talla d'aquest any constan 73 cases: s'exclouen les insolvents: donchs n'hi hauría poques més.

1467.—«*Vuy nos troben pus de* LXX. *poblats en la dita vila*...» diuen los Concellers al Rey al solicitar gracia del fogatge. Se pot creure que exagerarian la despoblació, perque 'ls interesava.

1468.—Les cases que podian pagar fogatge aquest any eran 73 ó 75. La llista porta 73 noms de caps de cases. La quantitat pagada en concepte de fogatge, çó es 75 lliures, correspon á 75 cases, á rahó de lliura per casa, que tal era la tatxa. La diferencia es ben insignificant.—Lo meteix any s'allistaren per la defensa de la vila, per consegüent, caps de casa y altres que no ho eran, 133 hómens.

1470.—Llista d'hómens, probablement caps de casa, 78.

1472.—Aquest any lo Rey demana 100 hómens á la vila per acabar la guerra. (La carta reyal es feta en Pedralbes á 11 Setembre).—Lo concell general acorda trametren 20 no més (á Sant Andreu de Palomar) y escriure als missatgers, que llavors eran ab lo Rey, per aturar una altra alienació de la vila que D. Joan negociava en favor del fill del Comte de Cardona, «que per ells sie feta scusa al dit Senyor (Rey), com aquesta vila no hage forma de trametre tanta gent; é açó per quant *vuy la vila no ha cent hómens disposts per aportar armes.*» (Concell de 17 Setembre de 1472.)—Y en carta als dits missatgers diuen:—«Nosaltres, segons vosaltres sou ben certs, no havém en aquesta vila tanta gent que sien disposts per portar armes ne fer tal servey á la magestat del dit Senyor...» Y duptan si tal exigencia es un ardit *per spocar é vuydar aquesta vila, per portar á la voluntat lur lo dit negoci* (d'alienarla). (17 de Setembre.)

Algunes talles des de 1473 á 1537.—De aquesta época, les talles de que hi ha noticia son: la de 1473, ab 125 fochs; la de 1476, ab 149; la de 1503, ab 197; la de 1521, ab 210; y la de 1537, ab 171.

Fogatge de 1543.—

—«Fogatge novament imposat.—De manament dels honor. Consellers se faací memoria per lo sdevenidor, que vuy dissapte que comptam á XXII de Setembre any M·DXLIII los fogaiadós de Cathalunya son stats á fogaiar los singulars de la present vila de Agualada: y sonse denunciats *cent quaranta fochs*, de .cxxxx.; dels quals deduhint ne XIIII, com es la prátiga, resten cent XXVI fochs: y son tallats á rahó VIII sous per casa; pagadors, ço es, per la paga de Agost prop passat del fogatge vell II sous, y II sous per lo aquest nou, que seran IIII sous, y los altres IIII sous á Nadal; y axí cascun any: y durará dit fogatge fins lany MDXLVIIII: es ver que en lany MDXXXXVIII y MDXXXXVIIII se han á pagar x sous per casa...

»Item se fa memoria que per los duptes se tenen sobre la exacció del

[redacted]

present fogatge y de les persones qui vuydaven y sen anaven de la vila ja quina forma si havíe á tenir: dits magnífichs fogaiadors digueren que los Consellers tenen jurisdicció de fer pagar á tothom y tallar segons més y menys á llur conciencia; y si algun singular sen anave de la vila, que li emparen la roba fins pach per tot lo temps del fogatge, y retallar (fer noves talles) tantes voltes com volran. Del qual fogatge jo, Miquel Ledó, notari y scrivá, ne fet un llevador, lo qual es en les cobertes.»

—Poch mes tart los fogatgedors tornaren á refoguejar la vila y trovaren setze fochs més:—«... çó es, de aquells setze fochs que més avant refogajant los senyors deputats trobaren en aquesta vila...» (*L. Univ.* de 1543 y 1547.)

Nota. Aquest document indica que no sols les guerres, epidemies y males anyades despoblavan la vila, si que també les excessives contribucions, que no eran iguals en les viles reals y en les senyorials.

Algunes talles posteriors (segles XVI y XVII).

1566.—En la talla d'aquest any hi figuran 333 fochs.

1602.—«Memorial de tots los caps de casa de la present vila de Agualada y de les armes se son trobades en aquella...»—Los caps de casa son 325.

1628.—«Señor... El síndico de la villa de Igualada... dice: Que la dicha Villa es de su Magestad: *tiene 500 casas; el territorio es tan corto, que un tiro de arcabuz le passa: de forma que no tiene más de quanto se estiende la sombra de la torre del lugar...*»—Es un memorial dirigit al rey Felip IV á 3 de Setembre de 1628. (Exemplars del sometent en favor de la vila de Agualada contra Ódena: in principio.)

Segle XVIII.—L'Ajuntament, en cumpliment de ordre superior certifica, que les families de aquella vila, en 1768, exceptuant les militars, son 610.

Les militars ó nobles que exceptúa, son: D.ª Manuela Fernández; D.ª Liberata de Padró y de Vilossa; D.n Baltasar de Olsinellas, cavaller; Dr. Joseph Anton de Batlle y Alió, ciutadá honrat de Barcelona; Dr. Ramon Bergadá y Berdós; Dr. Joseph Anton Riera y de Roger; Dr. Félix Matheu; Dr. Joseph Albanés; Dr. en Medicina Antoni Abat; Dr. en Medicina Isidro Revert; Dr. en Medicina, Ramon Abat. (Reg. 1761-1768.)

En 1791, lo nombre de vehins (cases segurament ó families) era 1200 (Reg. 1791).—En l'estat de la vila tramés al govern l'any 1797, hi constan 906 cases útils (edificis habitats per families), 20 adobaríes, 5 posades, 3 convents.—Les 906 cases contindrían moltes més families. Total, la població llavors, segons dit estat, era de 6128 ánimes. (Reg. de 1797.)

Resúm dels datos continguts en aquest capitol.—*Anys 1359-1791.*

Fochs ó cases d'Igualada: en 1359, 179; en 1366, 206; en 1430, 1432, 1438, 1439 y 1440, 300; en 1441 y 1443, 290; en 1445, 295; en 1450,

294; en 1454 (epidemia), 200; en 1460, 285; en 1461, 312; en 1462 (guerra contra Joan II), 162; en 1466, 73; en 1467, 70; en 1468, 75; en 1470, 78; en 1473, 125; en 1476, 149; en 1503, 197; en 1521, 210; en 1537, 171; en 1543, 140; en 1544 ó 1545, 156; en 1566, 333; en 1602, 325; en 1628, 500; en 1768, 721; y en 1791, 1200.—Ánimes en 1797, 6128.

SECCIÓ QUINTA

HISTORIA ECLESIÁSTICA

CAPÍTOL I

gualada sufragánea d' Ódena.—Lo primitiu Rector fou lo monestir de Sant Cugat.—Un clergue secular servía la parroquia. Escrivanía.—Rectors seculars: lo primer Rector.—Renda de la parroquia en aquesta época.—Lo Rector era l'únich clergue que tenía la parroquia.—Patronat de la parroquia: se la disputan lo canonge Alamany y un nebot del Abat de Sant Cugat. Intervenció del rey Alfons.

Igualada sufragánea d' Ódena.—Es tradició que a esglesia d'Igualada era, en son principi, sufragánea de la parroquia d'Ódena. Tinch per verdadera aquesta tradició, creyent que es veritat, que la esglesia d'Igualada fou algún temps sufragánea d'Ódena, per més que no haja trobat cap

document que ho diga.—Mes, si'ls documents no ho diuen, no sols no ho contradiuen, sinó que ho apoyan, perque en ells consta que'l terme parroquial y municipal d'Igualada, era un retall del terme senyorial ó municipal d' Ódena, que llavors se identificava segurament ab son terme parroquial: es á dir que la parroquia d' Ódena s' extenía per tot lo terme municipal ó senyorial del meteix poble. Al edificarse, donchs, les primeres masíes en part del terme d' Ódena, que després fou terme d'Igualada, les tals masíes dependiren, sens dupte, de aquella parroquia. Y quan un poch després s' edificá la celda ó capella prop del riu Agualada, no es verossímil que repentinament s'enlayrás al estat de parroquia; ans bé es de creure, que començaría ab carácter de mera sufragánea.

Més: les butlles papals de 1003, y demés d'aquella centuria, distingexen cuydadosament entre *celles* y *esglesies*. Peró les *celles* ó *celdes* no podían ésser simples capelles ó ermites, sens carácter de sufragánees, perqué en tal cas no sembla que'l monestir de Sant Cugat ne pogués reportar cap emolument: y, no obstant, se desprén de les dites butlles, com també del privilegi de Lotari, que tant les *celdes* com les esglesies constituían part de la dotació del dit monestir, y ab aquest carácter figuran en aquella especie d'inventari de les possessions del antich cenobi.

Ademés, si la consagració de la esglesia de Santa María d' Agualada, feta en 1059, es efectivament la primera, y en aquella la *celda* de Santa María fou, com sembla, elevada á parroquia, tindríam altre argument en favor de la citada tradició. Perqué en lo esmentat document de la consagració se diu, que'l *terme* de la esglesia que's consagra será lo meteix que ja tenía abans: donchs si la *celda* tenía son terme, senyal de que al menys era sufragánea, á la qual se li hauría assenyalat fins ahont arribava sa jurisdicció; ó sía quins havían d'ésser sos parroquians, y aquests serían, com es natural, tots los habitants de les cases construides dintre del petit terme de la sufragánea.

Lo primitiu Rector fou lo monestir de Sant Cugat.—Les butlles papals del segle XII, citades en los pri-

[redacted]

mers capítols d'aquesta historia diuen, que la esglesia de Santa María d'Agualada, y moltes altres, eran propries del monestir de Sant Cugat.—Quan aquest doná al rey D. Jaume I, en 1233, la meytat de la vila de Agualada, se reservá exclusivament la esglesia ab tots los delmes y primicies: «*Retinemus tamen nobis ecclesiam cum omnibus decimis et primiciis...*»

La proprietat que sobre la esglesia d'Igualada tenía lo monestir, no podía ésser altra que'l rectorat, únich dret que podía formar part de la dotació de aquell; perqué, lo mer patronat, poch li hauría aprofitat, evidenciantho més lo fet de reservarse lo monestir la esglesia ab tots los delmes y primicies, al fer la citada donació al rey D. Jaume, perque, com es sabut, los delmes y primicies eran drets dels Rectors.

Un clergue secular servía la parroquia. Escrivanía.—Lo monestir de Sant Cugat, com á Rector, havía de cuydar del servey parroquial d'Igualada, posanthi algun sacerdot que servís la parroquia en representació de aquell, donantli la corresponent assignació.

En 1189, lo abat fra Guillém d'Avinyó concedí y doná perpetuament á Ramon, *clergue* d'Agualada y á sos successors, la escrivanía pública de aquesta vila y parroquia, pagant al monestir una lliura de cera cada any, lo dia de Sant Cugat. Fou feta aquesta donació á 3 de les kalendes d'Agost, y lo citat Ramon, devía ésser lo clergue que'l monestir tenía en Igualada per servir la parroquia.—La donació de la escrivanía sería part de la assignació del dit clergue.

En la consagració segona de la esglesia d'Igualada, feta en 1087, lo bisbe consagrant, Berenguer, assigna á dita esglesia la escrivanía además dels delmes, primicies y altres drets. La escrivanía, donchs, era del monestir com á Rector, qui la cedeix al clergue que servirá la parroquia.

A 24 d'Octubre de 1452, lo rey Alfons, ab privilegi dat en lo Castell Nou de Nápols, confirmá la escrivanía pública d'Igualada en favor dels Rectors de aquesta parroquia; lo qual privilegi era confirmació del otorgat per la reyna dona María, sa muller, en Barcelona, á 29 de Juliol de 1437. En

[redacted]

virtut d'aquests privilegis, cap altre notari podía autorisar escriptures públiques en dita vila y terme sens autorisació del Rector: á 8 de Juny de 1519, los reys dona Joana y don Carles, son fill, confirmaren lo dit privilegi. (Notes y papers sobre la escrivanía. Arx. parroquial.)

Rectors seculars: lo primer Rector. *Any 1282.*—Quant temps durá lo rectorat del monestir, no se sap. Lo que consta es, que quan lo monestir ja no era Rector, era patró ó tenía lo patronat de aquesta parroquia, com veurém més avant.

Lo primer clergue que trobo ab títol de Rector, es G. Andreu. Són curiosos los documents en que 'l trobo: per ço vull donarne noticia. Lo primer es un testament fet en 1282, que diu:

«Elicsendis, muller de P. Vidal... faig mon testament... primerament me prench de mos bens per la meva ánima xxx sous barcelonesos de tern, dels quals dexo *al clergue d'Agualada* .v. sous per misses, *tracturias*, oracions y per ma sepultura, que elegesch en lo cementiri de Santa María d'Agualada. Item á la obra de la esglesia de Santa María d'Agualada dexo II sous. Item al hospital d'Agualada, .II. sous. Item á Santa María de Montserrat .XII. diners. Item á Santa María d'Arbós .VI. diners. Item .V. sous per les injuries que tinch y sab G. Andreu, Rector de la esglesia d'Agualada...» (Man. de 1282.)

—Les injuries de que parla, eran los deutes ó restitucions á que estava obligada la testadora, les quals se detallavan de paraula ó per escrit al Rector ó al confessor, per descárrech de la conciencia.

1283.—«Joan Sastre, habitant en Agualada, prometo á vos, G. Andreu, Rector de la esglesia d'Agualada, present, y als batlles y cort d'Agualada absents... que d'aquí avant no estaré en lloch sospitós ab Barchina, que he tingut molt temps per aymía (amassia), ni la tindré en casa meva ó d'altri, ni tindré ab ella tracte carnal: sots pena, per cada vegada, de .L. sous barcelonesos de tern... Testimonis...» (Man.)

Morí aquest Rector á 12 de Desembre de 1283, segons la següent nota del citat Manual:

«Pridie idus Decembris anno dni. M.º CC.º octuagessimo tercio obiit G. Andree, Rector Ecclesie de Aqualata. (Man. de 1282.)

En son testament llega: «á la obra de la capella d'Agualada .XII. sous. Item á la obra de la esglesia de Santa María d'Agualada .III. sous. Item á la obra de Sant Hilari .II. sous.

Vol ésser enterrat en la capella de Santa Margarida de Claravall, á la qual llega 50 sous. (Ibid.)

[redacted]

Renda de la parroquia en aquesta época.—

1283.—«Berenguer Ninot, clergue d'Aguiló, y G. Perelló, clergue d'Ódena, marmessors testamentaris de G. Andreu, Rector de la esglesia d'Agualada, defunt..., veném á tú, P. del Mas, clergue, totes les rendes y emoluments de la esglesia d'Agualada, corresponents á la anyada que començá lo dia dotze del passat Desembre y acabará en igual dia del següent any, conforme los cobrava y solía cobrarlos dit Rector, G. Andreu: á condició que durant dit anỳ servirás la dita esglesia com cal...: aquesta venda te fem en lo nom dalt dit, per preu de .cc. sous barcelonesos de tern, á pagar en tres pagues, una á 1er del próxim Maig, l'altra á 1er de Setembre, l'altra á 12 de Desembre...» (Man. de 1282.)

—Es á dir que l'arrendatari ó comprador s'obliga á servir la parroquia com si fos Rector, y á donar als marmessors del Rector defunt 200 sous. Tot lo que cobrará més dels 200 sous, será seu en remuneració dels serveys parroquials que s'obliga á fer.

Lo Rector era l'únich clergue que tenía la parroquia.— Sembla despendres del copiat testament d'Eliesenda Vidal, en aquelles paraules: «*dexo al clergue d'Agualada* .v. *sous.*» No hauría dit *al clergue d'Agualada*, si n'hi hagués hagut més d'un: perque en aquest cas no s'hauría sabut á quin d'ells feya lo llegat. Lo clergue á qui's refereix en aquest llegat era, sens dupte, lo meteix que cita més avall, ço es, lo rector Andreu, á qui encarrega la restitució de ses *injuries*, com era costúm en aquell temps.—No es d'admirar que no tingués Igualada altre sacerdot que 'l Rector, quan á mitjans del segle següent, com havém vist, no tenía la parroquia més que 179 cases: menys ne tenía, segurament, en 1283.

Patronat de la parroquia: Se la disputan lo canonge Alamany y un nebot del Abat de Sant Cugat. Intervenció del rey Alfons.—La proprietat que tenía lo monestir de Sant Cugat sobre la parroquia d'Igualada, se convertí en simple patronat. Ell, donchs, posava Rector á Igualada, si bé ab certes limitacions; una de les quals era, que quan la parroquia quedava vagant, en certs mesos del any, llavors era 'l Papa qui hi posava lo Rector.—Tot açó consta en la següent carta del rey Alfons:

1448.—«Alfonso, per la gracia de Deu Rey Daragó, de Sicilia... etz. á la illustre Reyna nostra molt cara é molt amada muller é lochtinent general..., al vener. Pare en Christ relligiós, amats consellers é feels nostres los Bisbe

[redacted]

de Vich é Abbat de sent Cugat de Vallés, é al portant veus de Governador en lo principat de Cathalunya, é als vaguer, batle, sotsveguer é sotsbatle, consellers é prohómens de la vila de Agualada... salut é dilecció: Per multiplicades letres hauréu pogut veure com es nostra ferma é immutable intenció é propósit deliberat, que lo amat nostre micer Pau Alamany, licenciat en Decrets, Canonge de Urgell é de Taraçona, haia é conseguescha pacificament la rectoría de la vila de Agualada, del bisbat de Vich: la qual, vacant per óbit del derrer possehidor de aquella, en virtut de certa gracia expectativa de nostre sant Pare Papa Nicholau quint, ha per sos procuradors acceptada é aconseguida possessió. E subseguentment, á nostres instantíssimes supplicacions, es stat per lo dit sant Pare provehit de aquella. Més avant, en virtut de altre gracia expectativa, sots data de XVIII Kal Julii, per lo dit sant Pare al dit micer Pau atorgada, á collació del dit Abbat de sent Cugat... en virtut de la qual lo procurador del dit micer Pau, ha, segons dit es, acceptat lo dit micer Pau per sí meteix dins lo temps degut acceptada la dita rectoría (Es açó un tant confús).—E perqué novament som stats informats, que no obstants les dites acceptacions é provisió feta per lo dit micer Pau de la dita rectoría é assecució de la dita possessió per procuradors, lo dit Abbat de sent Cugat, pretenent la collació de aquella pertanyer se á ell, jatsía haia vagat en lo mes dels expectants, é no del ordinari, hauría presumit ferne collació á un seu nebot, é ab gran rigor é sens coneguda de dret ha temptat voler expellir de la dita possessió los procuradors del dit micer Pau, é aquella, quant en ell es stat, ha donada al dit son nebot; é ultra açó ha procehit axí á fer processos de infidelitat é inobediencia contra los dits procuradors del dit micer Pau é alguns altres de la dita vila, tenints la dita possessió per ell é favorints lo en aquella... E volents en les dites coses provehir segons se pertany... encarregám é manám precisament é peremptoria, sots incorriment de nostra indignació é ira, é encara sots la fé é naturalesa á que tenguts nos sou, é pena de Cinch milia florins dor... que si al rebre de les presents... no haureu tornat tots los procehiments é enantaments demunt dits fets per lo dit Abbat é qualsevol altres contra lo dit micer Pau é sos procuradors; de continent legides les presents, sens sperar altre nostre manament é consulla, los deiats fer tornar á loch, é restituiscats é façats restituir á ell, ó á sos procuradors per ell, la dita possessió vacua é expedita, removent de aquella lo nebot del dit Abbat de sent Cugat é qualsevol altre empatxant lo dit micer Pau en virtut de qualsevol bulles apostóliques. No res menys, aquells de vosaltres á quis pertanyerá respongats é façats respondre integrament al dit micer Pau ó á sos procuradors de tots fruyts, rendes é drets á la dita rectoría é á son Rector pertanyents. E més avant concellets, revoquets é anullets... tots los demunt dits processos de infidelitat é altres enantaments de pura rigor é fet per lo dit Abbat attentats é fets contra los procuradors, fautors é aiudadors del dit micer Pau, segons nos, á maior cautela, ab tenor de les presents, los cancellam, anullam, revocam é abolim...—Dada en lo nostre Camp, en lo Albaresa de Grossette, prop Fontana Uma, á setza de Abril del any de la Nat. de nostre Senyor Mil Quatrecents Quoranta vuyt.—Rex. Alfonsus.» (*L. Univ.*)

—Constants los Concellers en sa lloable costúm de desenredar als vehins

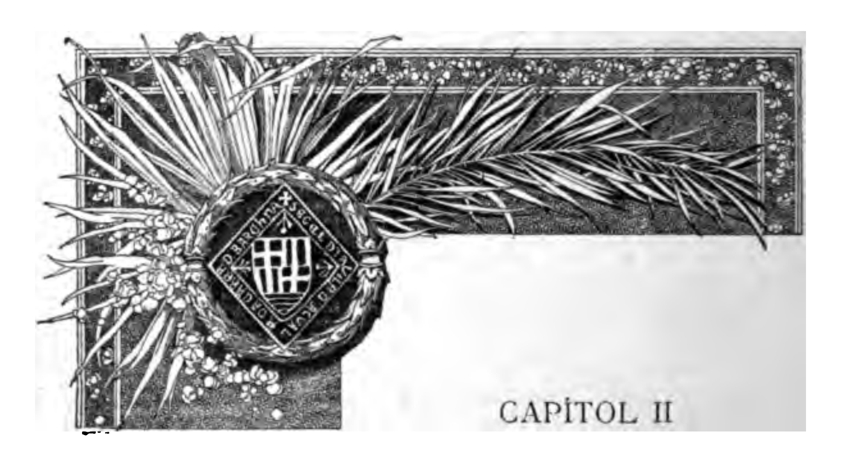
[redacted]

de la vila de processos, copiaren aquest document en lo Llibre de la Universitat, per lo que convenía per aquell objecte.

Los metexos Concellers escrigueren al dit micer Pau Alamany, que era y fou Rector d'Igualada, però resident en Roma, que s'informés si era possible lograr del Papa, que de aquí avant fos Degà d'Igualada un home graduat, y si podía ésser remogut del deganat, Antoni Cornet, que era degà *inliterat*, es á dir, que no era graduat. (14 Nov. de 1448.)

[redacted]

CAPÍTOL II

Los Rectors no solían residir en la parroquia.—Arrendaments de la parroquia d'Igualada.—Tres rectors canonges.—Qüestió sobre la escrivanía ab lo batlle del monestir.—Qüestió sobre 'ls tochs de campanes, entre'l Rector y 'ls Concellers.

Los Rectors no solían residir en la parroquia. —¿Donchs ahont residían? Allí ahont millor los convenía. Arrendavan les rendes y emoluments parroquials á algun sacerdot: aquest feya lo servey parroquial, es á dir, feya de Rector, cobrava tots los emoluments que pertocavan al rector proprietari, pagava totes les cárregues de la parroquia, y ademés, pagava lo preu convingut ó pactat del arrendament; tot lo que cobrava de més, pagat tot açó, era seu, del arrendatari.—Si l'arrendatari no era sacerdot, ne llogava un per fer lo servey parroquial: en tots cassos, lo sacerdot que s'encarregava de la parroquia, havía de menester la aprovació del Ordinari, y, á voltes, sols del Degá.

¡Pobres parroquies, governades per pastors mercenaris! Molt més s'interessavan los Concellers per les coses de religió que'ls Rectors, que sembla que no aparexen en la parroquia sinó per cobrarne les rendes. Lo Concili de Trento posá remey eficás á tal desordre, obligant severament als rectors á residir en llurs parroquies, y tallant d'arrel la més freqüent causa de la no residencia, que era la pluralitat de beneficis. ¿Se podía esperar que residissen en Igualada un micer Pau Alamany, canonge de la Seu d'Urgell y de Taraçona, y després de Vich, ó son germá micer Joan, també

canonge de Vich, y, tant l'un com l'altre, successivament rectors d'Igualada?

Lo Dr. Vila, en sa *Historia de Sampedor* nos conta que allí tenian un rector, qui era cardenal. En ma vila residía en lo segle xv un bisbe, anomenat Gonçalo Fajardo, qui era rector de Talavera.—Aquest desordre era general: podría multiplicar los cassos: durá fins al dit Concili de Trento, al qual tant y tant deuen la Esglesia y la societat civil.

Arrendaments de la parroquia d'Igualada.

—En 1399, Bernat Mercer, rector d'Igualada, arrenda los emoluments de sa rectoría per un any, al prevere Arnau Truyols; qui s'obliga á fer l'acostumat servey parroquial, á pagar totes les cargues de la parroquia y, ademés, á donar al Rector quaranta florins d'or per l'arrendament d'aquell any. (Man.)

—En 1413, lo meteix rector Mercer arrenda per sis anys sa rectoría al prevere Bernat Vilalta, inclosa la escrivanía. Vilalta la sobrearrenda al prevere Joan Copons ab los pactes de costúm. Lo preu que pagará Copons es de 55 florins d'or cada any. La escrivanía l'arrendá Vilalta á un notari. (Ibid.)

—En 1472, lo rector Joan Canaletes, clergue (es possible que no fos prevere) y natural d'Igualada, arrenda aquesta rectoría per un any als discrets Pere Agustí dez Coll y Pere Rovires, preveres. Exceptua la escrivanía y dos troços de terra. Lo preu del arrendament es 11 lliures barceloneses.—Es poch lo preu, per causa de la extraordinaria disminució de la vila, causada per la guerra contra D. Joan II. (Ibid.)

Tres rectors canonges.—Mossén Antoni Portella, era canonge de Barcelona y ensemps rector d'Igualada. Los Concellers d'Igualada, li escriuen en 1438 una carta recomanantli son companyó conceller, Antoni Maçana, qui anava á Barcelona per negocis comunals. (*L. Univ.*) Consta que fou Rector d'Igualada des de 1436 á 1443.

L'altre rector canonge d'Urgell y de Taraçona, y, més tart de Vich, era lo citat micer Pau Alamany, rector d'Igualada des de 1448 á 1471.—Fou immediat successor seu lo citat clergue, Joan Canaletes, qui sols fou rector d'Igualada un any, lo de 1472.

Y lo successor de Canaletes, micer Joan Alamany, canonge de Vich, com se veu en lo següent arrendament de la rectoría, en lo qual intervé son germá micer Pau, també canonge de Vich, qui devía renunciar ó resignar la rectoría.

[redacted]

—«Jo, Pau Alamany, doctor en Decrets y Canonge de la Seu de Vich, procurador constituit y nombrat per l'honor. senyor Joan Alamany, Canonge de dita esglesia de Vich y Rector de la esglesia parroquial de Sta. María de la vila d'Agualada... arrendo á vos, vener. y discret Pere Agustí dez Coll, per temps d'un any, á contar desde la festa de St. Joan del present mes de Juny, la dita esglesia de Santa María de la vila d'Agualada y 'ls dos troços de terra de la dita esglesia, ab tots los censos, censals, rendes y demés drets y pertinencies d'ella; exceptant la escrivanía pública de dita esglesia, la qual escrivanía ab altra escriptura arrendo ó intento arrendar á Pere Pau Solanelles, notari de dita vila...: ab tal pacte y condició que vos tingau obligació de fer lo servey degut y acostumat en dita esglesia, com també de pagar les acostumades visites del Rnt. senyor Bisbe y del Ardiaca... Lo preu de dit arrendament pel dit any, es de deu lliures barceloneses... Y jo, dit Pere Agustí dez Coll, arrendatari dit, accepto dit arrendament y prometo fer y cumplir totes y sengles coses dalt dites...» —19 de Juny de 1473. (Man.)

—La escrivanía la arrendá á Pere Pau Solanelles, com diu dalt, pagant aquest al Rector cinch lliures cada any.—En los poders otorgats per Joan Alamany á micer Pau, consta que eran germans.

Los Concellers entrevingueren en lo negoci del arrendament, á fí de que quedás en favor dels capellans de la vila, que ja servían la parroquia en nom del anterior rector, Joan Canaletes. Lo canonge 'ls complagué fent lo arrendament á favor del igualadí Pere Agustí dez Coll, com havém vist. Es bonica la carta dels Concellers, y per çó aquí la copio:

«Al molt honor. é molt savi micer Johan Alamany, Rector de la esglesia de Aguolada.

»Molt honor. é molt savi misser. La present es per quant nosaltres havém parlat ací ab en Pau Solanelles, notari; lo qual, segons quens par, se diríe esser vostre procurador, per saber ab ell lo regiment de la esglesia daquesta vila en ma de quí romenrá per lany present. E açó per la molta voluntat que tením dita esglesia fos ben servida, é si fer se podía, per persones conegudes, per lo molt cárrach que es daquella. E de ffet, mosser, lo dit Pau Solanelles nos ha signifficat vos hauríeu devoció aturar ací é fer vostra habitació ensemps ab algun bon vicari, qui regís la dita cura: de que, mosser, havém presa gran consolació é alegria. Emperó ell nons ha poguts metre en cert de vostra intenció. E per aquest sguart, mosser, havém deliberat fer vos la present, affi que si per vostra saviesa era deliberat aturar (ací,) nosaltres restaríem en repós per aquesta part. Hon vostra voluntat per aquest any fos de no aturar, en aquest cars vos volém pregar sia de vostra benignitat per aquest any fer arrendament de dita esglesia é fruyts de aquella als senyors de preveres qui vuy tenen é regexen la dita cura, per ells esser fills de vila é hómens coneguts, é dels quals fins ací nosaltres é aquesta universitat som ben contents de lur servitut; vostre arrendament salve é illés remanent, segons ab ells concordar vos poriets; com no entengám ne volém fer periudici en res de vostre dret. E del que per vostra saviesa será deliberat, vos pregám per vos-

[redacted]

tra letra voler nos ne avisar, per lo repós dels tots. E per la present no havém més á dir: sino que som prests sempre fer per vostra honor lo quens fos possible. E Jesús sia vostra guarda. De Aguolada á xviii. de Maig any MCCCC LXXIII.—A la honor vostra. mosser, prests Consellers de Aguolada.»

Per altra carta anterior (del 12 de Maig) se veu que micer Joan Alamany tenia la intenció de enviar á Igualada, per servir la parroquia, á Bartomeu Puiggrós y un companyó, tots dos jóvens. Los Concellers pregaren que no 'ls hi enviás, per ésser massa jóvens, y que no 'ls tragués los capellans de la vila, que ja servían la parroquia, ço es, Pere Agustí dez Coll y Pere Rovires. Segurament los Concellers quedaren complaguts ab lo primer, lo discret Pere Agustí dez Coll. (*L. Univ.*)

Qüestió sobre la escrivanía ab lo batlle del monestir.—No sols la escrivanía pública era privilegi dels Rectors d' Igualada (solía esserho també dels Rectors dels altres pobles), sí que també la escrivanía de la cort dels batlles, que també de temps immemorial possehían. No obstant, Ramon Salamó, batlle pèl monestir, no volía regonéxer aquest privilegi rectoral respecte de la escrivanía de sa cort, ó millor dit, de la cort dels dos batlles, ço es, del monestir y del Rey. Considerantse lo rector Ramon ça Torre perjudicat en son dret, feu publicar sentencia d'excomunió contra dit batlle. Per mediació del Abat de Sant Cugat, del Pabordre de Panadés y altres bones persones, se vingué á bona avinença, per virtut de la qual se resolguè la qüestió pagant Salamó cent sous al Rector. (Man. de 1347.)

Qüestió sobre'ls tochs de campanes, entre 'l Rector y 'ls Concellers.—A 19 de Desembre de 1431, los Concellers se presentan al rector Bernat Mercer y li diuen lo següent:

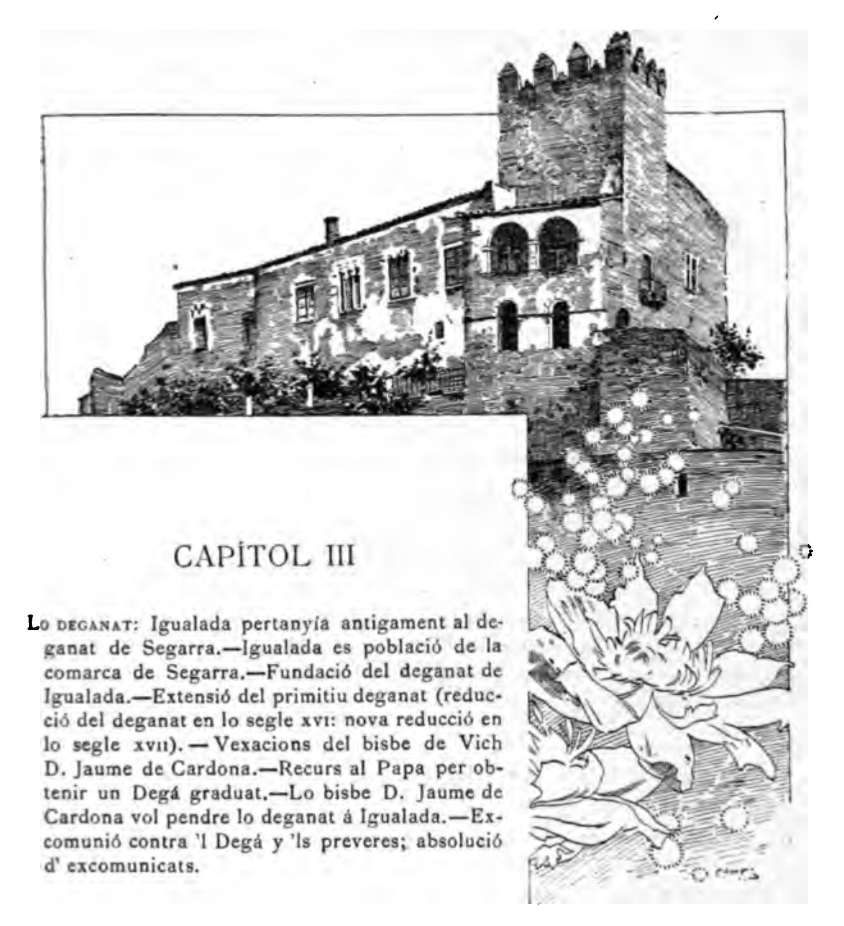
«Mosser Rector: nosaltres en nom de aquesta universitat Dagualada vos requerím que toquets ó façats tocar los cenys del campanar de la esgleya de aquesta vila en la forma é manera que son acustumats tocar, é nols toquets á batallades, axí com alguns dies ha se fa. En altre manera, si açó no fets fer, é diminuiment ó rompiment se seguíe en los dits cenys, protestám que vinga é sie imputat á cárrech é culpa vostres...»

Respon lo Rector: — «Jo som prest é aparellat de tocar é fer tocar dos

cenys é dues esqueles, los quals trobí en aquesta esgleya ó en lo campanar daquella, á la hora que hic entrí é prés ó rebí possessió de aquella; ço es lo ceny vey que es are, é un ceny petit, lo qual es trencat, é les dues esqueles que hi son: los altres cenys, los quals despuys si son fets, nols tocaría nels faría tocar; car no hi son tengut: eus dich que dací avant ne á batallades, ne en altre manera nols tocaré.»—Se 'n llevá acte á 19 de Desembre de 1431. (*L. Univ.*)

[redacted]

CAPÍTOL III

Lo deganat: Igualada pertanyía antigament al deganat de Segarra.—Igualada es població de la comarca de Segarra.—Fundació del deganat de Igualada.—Extensió del primitiu deganat (reducció del deganat en lo segle xvi: nova reducció en lo segle xvii). — Vexacions del bisbe de Vich D. Jaume de Cardona.—Recurs al Papa per obtenir un Degá graduat.—Lo bisbe D. Jaume de Cardona vol pendre lo deganat á Igualada.—Excomunió contra 'l Degá y 'ls preveres; absolució d' excomunicats.

Igualada pertanyía antigament al deganat de Segarra.—En 1329 hi havía una bandositat entre moltes persones, algunes d'elles d'Igualada. Al fí se firmá pau per un mes, y mentres no's notificás lo deseximent ó ruptura de la pau. Entre 'ls parcials hi havía clergues, y aquests, per rahó de llur for, devían firmar la pau en poder del Degá, axís com los seculars firmavan en poder dels batlles.

En aquell temps Igualada pertanyía al deganat de Segarra, quina capital era Prats del Rey: lo Degá de Segarra comissioná per rebre les firmes dels clergues de la bandositat, al discret Berenguer Olofre, savi en dret, d'Igualada, com se veu ab lo següent document, quina importancia farém veure desseguida:

«Al honrat é discret Berenguer Olofre, savi en Dret, Dagualada: de nos en P. Torelló Deguá de Segarra y de les Selves: salut en nostre Senyor.

»Com bando é discordia sia entre en Bernat Aguiló, R. Cornet, P. de Roges é altres de lur part, de una part: é en P. Steva de Rubió, Berenguer Sala Dagualada, é altres de lur part, de la altra: é entre les damunt dites parts se faça algun tractament de pau, ab homenatges é sagraments; é nos siam stats requests per los batles Dagualada, tractadós de la dita pau, que degám comanar nostre loch á algú de la vila Dagualada que per nom é en loch nostre prenga homenatges é sagraments dalguns clergues é coronats de la una part é de la altra per formar la dita pau: Nos, emperamor daçó, confiants de la vostra leyaltat é saviesa, per auctoritat del offici del qual usám, á vos per les presents comanám que reebats homenatges é sagraments de tots aquells qui de for ne de juredicció sien del Senyor Bisbe é de la Igleya de la una part é de laltra: é si negú ni haurá que sia rebelle á la dita pau á fermar, ó aquela contrast de fer; vos, per auctoritat nostra puxats enantar contra cascun de aquels per censura ecclesiástica, é encara á capte é deteniment de lurs persones. Nos emperó en aquest feyt, sobre totes aquestes coses generalment é singular, é totes altres daqueles devalants, á vos comanám nostre loch é veu nostra. Dat. in villa de Pratis sub sigillo curie nostri deanatus, septimo idus Octobris anno Dni. Mº.CCCº.XXº.IXº. (Man. arx. parroquial.)

—Lo següent dia, Berenguer Sala y Ramon Sala, son fill; P. Steve, Francesch de Crebay, Berenguer Pedriçó y R. Çasala alies Pedrolich, feren ó prestaren dita seguretat en poder del dit Berenguer Olofre, en presencia dels batlles. (Ibid.)

Lo principal interés d'aquest document, está en fernos saber que en 1329, Agualada pertanyía al deganat de Segarra.—La conseqüencia es, que Igualada es una població de Segarra, com anám á veure.

Igualada es població de la comarca de Segarra.—En la época romana hi havía en Catalunya una població, que era municipi romá, anomenada *Sigarra*.—Estava situada en Prats del Rey ó molt prop, com ho indican cinch lápides romanes que's conservan en aquesta població: cinch lápides, evidentment romanes, existents en una població com Prats del Rey, provan que allí hi havía una població romana: una d'elles nos indica un nom de poble: *municipium Sigarrense*. Açó, per sí sol, no provaría que'l nom d'aquella població fos *Sigarra:* peró açó, combinat ab lo fet de que Prats del Rey fou cap ó capital de deganat, y que aquest se anomenava *deganat de Segarra*, combinat, ademés, ab lo fet de que'ls deganats solen pendre nom de llurs capitals, es prova quasi certa de que Prats del Rey era

[redacted]

l' antich municipi romá *Sigarra*, ó que aquest estava situat molt prop de Prats del Rey.—S' ha de suposar que la antiga població anomenada *Sigarra*, existía encara en la época de la reconquesta, y que al organisar les parroquies de aquella comarca, Sigarra fou constituida capital del corresponent deganat. Axís s'explica com lo que era nom de població ha passat á ésser nom de comarca, de lo qual se deduheix que'l nom de comarca *Segarra*, deu aplicarse á totes les parroquies que antigament pertanyían al deganat de Segarra; ó sía, que la comarca de Segarra comprén totes les parroquies que antigament pertanyían al deganat d' aquest nom, y essent Igualada una d' elles, es induptable que forma part de la repetida comarca.

No val dir que ara y des del meteix segle XIV, Igualada está segregada d'aquell deganat; perqué si açó valgués, tampoch sería de Segarra, Santa Coloma de Queralt, que des del meteix segle, segons sembla, fou segregada del deganat de Segarra, passant á formar part del d' Igualada y, no obstant, tothom considera á ma dita vila com pertanyent á la Segarra.—Tampoch valdría dir que Igualada pertany á altra comarca, *la conca d' Ódena*. Es cert que hi pertany, mes açó no vol dir sino que *naturalment ú orograficament* pertany á la dita conca; peró *eclesiasticament* era Segarra y ho es encara, ni més ni menys que Santa Coloma.

Avuy, ni existeix *Sigarra*, ni Prats del Rey conserva la capitalitat del deganat, que fou traslladada á Calaf; peró si havém de conservar lo nom de comarca, ó s' ha de aplicar *á tots* los pobles que antigament formavan part del deganat de Segarra, ó *á cap*, ja que l'únich fonament históricħ de la extensió d'aquesta comarca, es la extensió que tenía lo deganat d'aquest nom.

Fundació del deganat d'Igualada.—Degué fundarse entre'ls anys 1329 y 1333. Lo document dalt copiat nos presenta á Igualada pertanyent al deganat de Segarra, y altre document del 1333, ab Degá propri: diu axí:

«Nos Francesch Carbonell, Degá d' Agualada y de Segarra y de les Selves...» (*Nos Franciscus Carbonelli Decanus Aqualate et Segarrie et Silvarum...*» (Cuberta d'un Manual).—Les *Selves* s' anomenava lo territori en que hi ha los pobles de Civit, Bellmunt, Albarells, etz.

Aquest document indica que 'l deganat de Segarra passá á formar part del nou deganat d'Igualada: es á dir, que la antiga *Sigarra* ó son successor lo poble de Prats del Rey, perdé sa capitalitat, la qual adquirí Igualada.—Consta ab major evidencia, en lo document que segueix:

Extensió del primitiu deganat.—En uns poders otorgats en 1359 per los Rectors, regents ó vicaris de les parroquies del deganat d'Igualada, constan los següents pobles que'n formavan part:

Igualada, Santa Coloma de Queralt, Montargull, Roquets, Rocamora, Argençola, Sant Pere d'Aguiló, Santa María d'Aguiló, Castellolí, Robió, Segur, Jorba, Copons, Castellnou, Colonge, Albarells, Guardia Pelosa, Sant Martí Sesgleyoles, Mirambell, Conill, Solanelles, Miralles, Sant Pere de Vim, Sant Jaume de Calaf, Prats (del Rey), Ódena, Molsosa, Veciana, Montbuy y Clariana.—«Tots (diu lo document) del deganat d'Agualada, del bisbat de Vich...» (omnes de decanatu Aqualate, vicens. diócesis...) (Man.)

Reducció del deganat en lo segle XVI.—Més tart se revifá lo deganat antich de Segarra ó de Prats del Rey, resultant lo d'Igualada ab los següents pobles ó parroquies, segons document del 1566:

Igualada, Copons, Porquerices, Albarells, Argençola, Santa María del Camí, Rocamora, Sant Pere de les Roques d'Aguiló, Montergull, Santa María d'Aguiló, Santa María de Queralt, Santa Coloma de Queralt, Roqueta de Fillol, Meyans, Queralt, Tous, Clariana, Jorba, Montbuy, Castellolí, Ódena y Rubió.

—Circular del degá d'Igualada convocant als rectors de dites parroquies al sínodo del próxim mes d'Abril, dia 24. (Reg. curiæ decanatus, any 1566.)

Nova reducció en lo segle XVII.—En 1634 se creá lo nostre deganat de Santa Coloma de Queralt, que's formá ab algunes parroquies del deganat d'Igualada, y altres. Ab açó quedá més reduhit lo deganat d'Igualada, en lo qual hi havía en 1636, les següents parroquies:

Igualada, Ódena, Montbuy, Castellolí, Robió, Copons, Jorba, Tous, Clariana, Fillol, Argençola, Albarells, Carbesí, Monmaneu, Frexanet, Montpalau y Bellmunt.

—Circular del Rnt. Miquel Cortada, rector y degá d'Igualada, convocant á tots los rectors del deganat al sínodo del dia 15 de Abril de 1636. (Reg. curiæ deanatus.)

Nota. En lo segle XVIII, trobo que continuava lo deganat d'Igualada ab les metexes parroquies.

[redacted]

Vexacions del bisbe de Vich, D. Jaume de Cardona. *Any 1448.*—Los documents igualadins l' acusan de seguir les petjades de sa noble familia en ses relacions ab Igualada, l' antiga rival dels Cardones.

Primerament constituí la parroquia d' Igualada per sí sola en deganat independent, ab son corresponent Degá, quedant les restants parroquies formant també deganat sots la dependencia d' altre Degá, com diu la següent carta:

«Al molt honrat é molt savi lo senyer en Pere Pons, missatger de Agualada en Barcelona.—Molt honrat é molt savi senyer. Certifficam vos com lo senyor Bisbe de Vich ha creat per Degá mossen Anthoni Poses dins la vila, esglesia é parroquia de Agualada; romanent mossén Anthoni Cornet, Degá en lo restant del deganat: axí que havém un Degá en la vila é altre fóra la vila. E per çó com algun tant crehém fos gran interés (perjudici) de nostra vila, havém celebrat consell, en lo qual es stat conclós ab los advocats que fos scrit á vos que haguessets acort aquí si en les dites coses la universitat nostra ha interés, ó no: é si interés hi haurá, scrivits nos ne del que trobarets de consell... á fí que... puxám provehir á la indempnitat de la vila...» 28 de Abril de 1448.

Segurament tornaren les coses al primer estament: perqué veig que mossén Antoni Cornet, seguí després essent Degá de la vila y deganat, tal com ho era abans. Peró la vila no n' estava contenta perqué no era graduat.

Recurs al Papa per obtenir Degá graduat.

—«Sm. Pare.—Besant devotament vostres peus, acudím á V. Santedat per fer vos present: Que lo Bisbe de Vich, en quin bisbat está situada nostra vila, y entre llochs y castells propis del Comte de Cardona, germá del dit Bisbe, lo qual Comte fa lo que pot per fer nos mal y sembrar zizanya, odis y escándols entre nosaltres, volent seguir les petjades de son germá, nos ha posat per Degá de aquesta vila un prevere sens lletres, ó al menys sens cap titol ó graduació, ni gens aplicat al estudi; essent axí que aquesta vila es la mellor y major de tot lo bisbat de Vich. Per çó, per la ignorancia del Degá no 's fa justicia á qui s' ha de fer, fa tothom lo que vol, y lo que es pitjor, los sacerdots de honesta vida, sens causa justa y rahonable, están privats, pena d' excomunió, d'assistir als divinals oficis. Lo Degá es qui destorva lo compliment y observancia dels estatuts y ordinacions, fets per la santa romana Esglesia pel bon govern de la nostra parroquial: axí se va perdent lo culte de Deu, se descuyda la cura d' ánimes contra la voluntat divina... Per tant, á vostra Santedat acudím suplicant que ordeneu que dit Bisbe provehesca aquest deganat en persona graduada en Dret ó en altra ciencia, com era costúm de temps immemorial: qui essent peritíssim en lleys, puga administrar recta justicia y fer lo demés propi de son cárrech; que face observar los estatuts y ordina-

cions de dita nostra esglesia ab eficaç discreció. Suplicant vos, que si fos cas que dit Bisbe refusás donarnos un Degá de tals condicions, quede autorizat l'Arquebisbe de Tarragona per nombrarlo. De totes les quals coses informará plenament lo discret Pau Alamany, llicenciat en Decrets y Rector de la esglesia de dita vila; suplicant á vostra Santedat li done fé é crehença en aquestes coses que de part nostra més llargament vos explicará... Dada en Agualada al primer dia de Maig, any M CCCC XLVIII.

»De V. S. devots y humils Concellers y prohómens de la vila d'Agualada, fidels á la sacrosanta Esglesia.» (*L. Univ.*—Traducció abreviada.)

Ignoro quin resultat doná aquest recurs. Lo cert es que mossén Cornet no 'ls feu nosa gayre més: l'any següent, 1449, era degá Ramon de Morros (Man.); y en avant trobo molts degans graduats, com també n' hi hagué molts abans del copiat recurs.

Lo bisbe D. Jaume de Cardona, vol pendre lo deganat á Igualada.—Lo qual era ferir al cor á la vila, que tant s' esforçava en fomentar tot lo que podía donarli importancia, per poca que fos.—Per evitar aquesta pérdua, acudí als acostumats ressorts de les més poderoses influencies, á fí de que fos despatxada favorablement pêl bisbe D. Jaume, la rahonada solicitut que, á fí de conservar lo deganat, li presentá per mans del síndich Guim Villastrosa, dilluns 4 de Setembre de 1451. (*L. Univ.* y full solt del arxiu de la mensa episcopal de Vich.)

Igualada sortí ab la séva, conservántseli lo deganat, que s' intentava transferir á Prats del Rey.

Excomunió contra 'l Degá y 'ls preveres: absolució d'excomunicats. *Any 1478.*—Lo Vicecanceller havía condempnat á la vila á pagar lo dret de cena al primogénit Ferrán, després conegut per *lo Católich.* La vila, fundada en sos privilegis, acordá en concell de 17 Desembre de 1477 fer tots los possibles per no pagarla. Al efecte ordená:

«Item que daquí avant, les guardes que per certs sguarts á la conservació de la present vila sien meses als portals de la dita vila, que hagen cárrech é sien tenguts de pendre de jurament totes les persones stranyes de la dita vila qui en aquella vendrán ne entrarán, si porten negunes letres, ne provisions, ne altres coses fahents ne venints contra la dita vila é singulars de aquella. E si tals trobarán que res porten contra la dita vila, en aquells sia empatxada la entrada, é de ells sia feta denunciació als dits honor. Consellers.»

[redacted]

La causa de posar guardies als portals era, per les partides armades den Mudarra, que tenint son quartel general en Sant Cugat corrían la terra. Havían entrat ja una vegada en la vila á favor del companyonisme del Mudarra ab don Pedro Dança, qui havía estat capitá d'Igualada, durant la llarga guerra contra D. Joan II: mes la vila havía resolt no admétrels segona vegada.

A les guardes, donchs, se'ls doná además la comissió d'impedir la entrada dels que vinguessen per executar lo cobro de la cena, lo qual doná lloch al curiós *quid pro quo*, que conta la següent carta:

«Al reverendíssim senyor lo senyor Bisbe de Vich.

»Reverendíssimo senyor.—Per alguns respectes assats necessaris á la conservació é repós daquesta vila é cosa pública de aquella conserments, grans dies ha ses ordonat, continuat é prosseguit en aquesta vila tenir guardes als portals, ab sprés cárrech de rebre jurament de qualsevulla persones á la dita vila declinants, si porten negunes letres ne provisions contra la universitat é singulars de aquella. E com, senyor, ara poch ha sia seguit que un missatger de la vostra cort de la ciutat de Vich, portant certes letres, ço es, una contra mossen P. Agustí dez Coll, Degá, é altre contra los preveres daquesta vila, trobant se á la porta la guarda del portal, prenent de jurament lo dit missatger, é sabent ell portar letres contra aquells preveres, empatxá la entrada al dit missatger, sens altra violencia. Al qual convengué fer son camí. Stá en veritat, senyor, que lo dit missatger anant sen de la dita vila, lançá les dites letres per lo camí; é aquelles foren tornades al portal, é aquí foren preses per un gentil hom, lo qual no ere de nostra contribució, ne es tengut per home de la vila, é aquelles legint, lacerá é esquexá. La qual cosa, com fonch venguda á nostra noticia, hagém á molt anuig. E hagut avís de la forma de aquelles, quant en nosaltres fou, denunciám al dit mossen Agustí, é per mijá de nostra denunciació ell se tench per vedat (excomunicat); en tant que dita letra sortí son degut effecte, é lo procurador de micer Alamany, Rector daquesta vila, á instancia del qual era feta dita letra, se tench per content de la obediencia del dit mossén Agustí. Don, senyer, ses seguit que alguns preveres daquesta vila, haguda per aquells informació del dit cars, en vigor de la constitució en lo senet (sínodo) per vostra senyoría é per lo clero del nostre bisbat celebrat en la ciutat de Vich, han volgut procehir á interposar entredit en aquesta vila é esglesies daquella, cessant publicament los divinals officis. On, senyer, com nosaltres per lo perill en que les ánimes nostres é dels singulars de la dita vila son constituides, volents viure com á cristians é fills de obediencia, si en quant dir se pusque lo dit interdit ó vet haver loch; supplicám á vostra senyoría, tant á les dites guardes, quant á qualsevulla altres persones en açó tengudes ne obligades, beneffici de absolució atorgar, cometent la absolució al vostro Degá daquesta vila, ó en aquell prevere que á vostra reverencia será plasent. E ultre, senyer, que per vostra reverencia será fet lo degut, vos ho reputarém á special gracia é

mercé. E en lo mig, senyer, si negunes coses porém fer per servey de vostra senyoría, sia manat é será fet per nostra possibilitat. Scrita en Aguolada á .VII. de Juliol del any M·CCCC·LXX·VIII. – Senyer. – Quí en gracia é mercé de vostra reverencia humilment se recomanen com á fills de obediencia, Concellers de la vila de Aguolada.»

Lo gentilhom qui trobá y esquinsá les dites cartes era en Bernat Sellent, qui provant de llegirles y vehent que estaven en llatí, les esquinsá.—Los Concellers s'afanyan á excusarse ab lo senyor Bisbe, tementse de la excomunió que per causa de impedir la entrada de dites cartes los sería imposada.

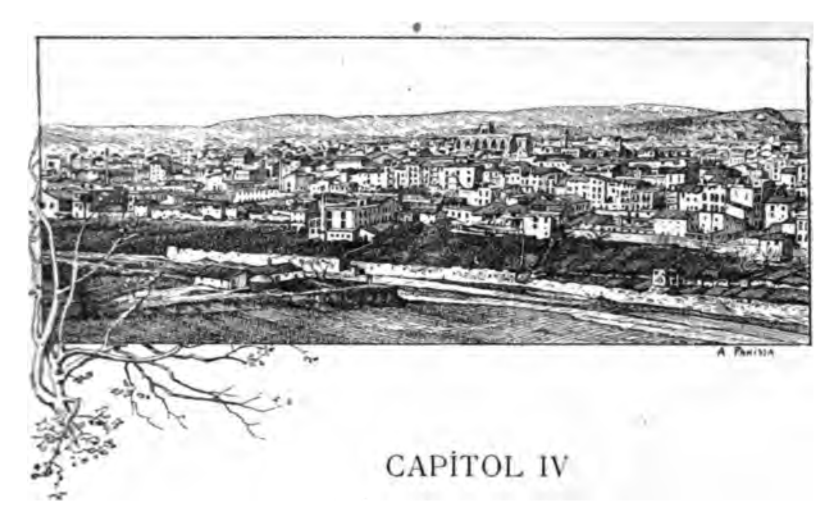
No era va llur temor; perqué per un motiu idéntich, los Concellers y un tal Martí Catarro havíen estat excomunicats y absolts aquell meteix any 1478. En efecte: á 13 d'Abril, lo Dr. Bartomeu Travesset, vicari general del bisbe Güillém Ramon de Moncada, firmá unes lletres en que ordenava al degá Pere Agustí dez Coll que absolgués de la excomunió als Concellers d'aquell any, Pere Muset, Bartomeu Sabata, Dalmau Mercader y Joan Tria, com també á Martí Catarro; en la qual excomunió havían incorregut per haver impedit la entrada d'unes lletres procedents de la autoritat eclesiástica, ab tal que prestassen jurament que no incorrerían més en tal falta, y que'ls fos imposada la corresponent penitencia, al arbitre del Degá.—La que imposá á Catarro fou:

—«Lo diumenge primer que vindrá desprès de la rebuda de les presents lletres, descalç y ab un ciri encés de mitja lliura en la ma, mentres se celebrará la missa major, s'estará á cara descuberta y á la vista del públich en la porta de la esglesia parroquial fins que la missa sia acabada; per manera que açó li servesque á ell de pena, y als altres d'escarment.»

—Ab les metexes lletres s'ordena que sia alçat l'interdicte ecclesiástich de la parroquial. (*L. Univ.*)

Nota. Lo degá mossén Pere Agustí dez Coll, devía ésser un personatge: era confessor del Infant D. Martí, llochtinent general del Rey en Catalunya, á quí acompanyá á Montserrat.

[redacted]

CAPÍTOL IV

Comunitat de preveres. (Fundació: son carácter eclesiástich y social).—Beneficis (advocacions, fundadors, patrons, rendes y cárregues).—Qüestió de precedencia del vicari.

Comunitat de preveres.—Los antichs eran molt aficionats á fundar beneficis, perquè, plens de fé, desitjavan que després de la mort, un sacerdot pregás diariament per llurs ánimes oferint en llur sufragi lo sant sacrifici de la Missa.—Los documents dels arxius d' aquesta comarca demostran, que no hi havía parroquia, per petita que fos, que no tinguès alguns beneficis en ella fundats.—No era sempre solament la fè la que inspirava aquestes fundacions: hi havía, ademés, un motiu interessat; perquè 'ls beneficis, ordinariament, eran un dot per un fill de la familia del fundador, que volguès seguir la carrera eclesiástica. Axís, l' usufruyt dels bens que constituían la dotació del benefici, no 's movía de la familia del fundador.

Peró axís com no tots eran prou richs per fundar un benefici, pèl qual s' exigía una renda bastant á mantenir decentment un clergue; molts eran los qui podían fundar algun aniversari, unes vespres, unes completes, ó una simple missa resada, y feyan, en efecte, alguna d 'aquestes fundacions, les quals, especialment aquelles en que, per sa naturalesa, hi havían d'entrevenir molts clergues (com un aniversari més ó menys solemne), originaren les comunitats.

Mentres en una parroquia no hi havía altres fundacions

que les de beneficis, no hi havía *comunitat*, perquè no hi havía interessos comuns, sinó sols particulars. Cada beneficiat tenía ses rendes enterament independents dels altres beneficiats. Peró quan un devot volgué que li fos celebrat cada any, perpetuament, un ó molts aniversaris ó altres sufragis, y encomaná aquesta celebració als clergues ó beneficiats de la parroquia, entregantlos en bens ó en diner un capital, quins productes s'havían d'esmerçar en pagar l'almoyna corresponent als clergues ó beneficiats que contribuirían personalment á aquella celebració; ab aquest sol fet, ab aquesta sola fundació quedá fundada la *comunitat;* ço es, llavors començá á haverhi interessos *comuns* á tots los beneficiats ó clergues de la parroquia.

Crech inútil buscar la fundació de les comunitats de preveres en algún acte solemne, en que entreveninthi 'ls clergues d'una parroquia, diguessen: *Avuy anám á fundar aquesta comunitat;* ó bé: *Avuy tal ó qual personatge funda aquesta comunitat.* No: la fundació no fou efecte d'algún acte solemne que valgués la pena de consignarse com un gran succés: fou la modesta y senzilla obra dels devots qui anaren fundant diversos sufragis, celebradors pêl conjunt de clergues de la parroquia.

Mes, si 'l naxement de les comunitats fou obra del primer modest fundador d'un aniversari ó altre piadós sufragi; la crexença é importancia que arribaren á tenir les comunitats fou la obra lenta y continua dels segles; fou la obra de centenars de petits ó grans fundadors d'aquells sufragis, quins corresponents capitals arribaren á quantioses sumes. Part d'aquestes sumes era en proprietats immobles, com terres y cases, que solían cedirse en arrendament: altra part era en diner, y aquest se dexava prestat mitjançant un módich interés. En aquest concepte, les comunitats eran verdaders *banchs de préstechs*, que per sa naturalesa eclesiástica prestaren un verdader servey social, matant la terrible y ruinosa usura que, llavors tal volta més que ara, endogalava als qui tenían necessitat de manllevar diner.

Les comunitats per una part ab lo préstech de diner, y les universitats per altra ab la creació de *botigues* de blat destinat á ésser prestat als singulars de aquelles, tant per la

[redacted]

sembra com pêl consúm, foren institucions socials de positiva y grandíssima utilitat pública. Eran, ademés, les comunitats de preveres, verdaderes *caxes de depósits,* en les quals se guardavan ab gran seguretat los que se 'ls confiavan. No cal dir que contribuían en gran manera al esplendor del culte diví, donantli extraordinaria solemnitat la presencia de una multitut de clergues. — Finalment, la riquesa sempre en aument de les comunitats, compensava la contínua pérdua de les rendes particulars dels beneficis, que sens cap dupte haurían desaparegut per ténues é incóngrues, segles abans de la desamortisació.

Beneficis.—A les derreríes del segle XIII y començament del XIV, la renda dels beneficis solía ésser de 200 sous annuals: després se fundaren ab la de 250; y á derrers del segle XIV, ab la de 300 sous, ó sia 15 lliures, equivalents á 40 pessetes de la nostra moneda. Bastava, llavors, per la congrua sustentació d'un sacerdot: lo diner valía molt més que ara. He trobat contractes de dispesa al preu de 4 diners, es a dir, poch més de 4 céntims de pesseta, diaris.

Per causa de la minva enorme del valor del diner, tots los beneficis quins capitals consistían en censals, se poden donar per perduts; si consistían en terres ó cases, es á dir, en finques immobles, han pogut durar més temps, no emperó sens considerables pérdues.

En 1784, lo Dr. Jaume Dot y Comermena, rector d Igualada, á petició del bisbe Bartomeu Sarmentero, escrigué un estat dels beneficis fundats en sa parroquia, del qual extrach lo següent: Los beneficis eran 34, quins noms, fundadors, rendes y cárregues son:

1.—Benefici de Sant Bartomeu: fundador, Maymó Bofill; patró, lo Rector d'Igualada (segons altra relació, lo Bisbe de Vich); renda, 17 lliures, 2 sous 7 diners; cárregues, 2 lliures, 1 sou, 2 diners.

2.—Benifici de Sant Martí: fundador, Pere Pujades; patró, lo Bisbe de Vich en los tres mesos ordinaris; renda, 7 lliures, 6 sous. No hi ha cárregues.

3.—Benefici de Sant Antoni Abat: fundador, Arnau Granell; patró, desconegut; renda, 20 lliures, 3 sous; cárregues, 3 lliures, 12 sous, 4 diners.

4.—Benefici de Ntra. Sra. de la Esperança: fundador, Bernat Vidal; patró, lo Bisbe de Vich. No té rendes; cárregues, 6 sous.

5.—Benefici de Santa Magdalena: fundadora, Dolceta Salelles; patrons, Rector y Degá d'Igualada: No té rendes; cárrega, 12 sous.

6.—Benefici de Santa Margarida: fundador, Pere Oronies; patró, Rector d'Igualada; renda, 12 lliures (segons altra relació, 7 lliures, 10 sous); cárrega, 1 lliura, 7 sous, 10 diners.

7.—Benefici de Ntra. Sra. de les Neus: fundador, Pere Vives; patró, Rector d'Igualada; renda, 5 lliures; cárrega 12 sous.

8.—Benefici de Santa Llucia: fundador, Pere Oronies; patró, Rector de Igualada; renda, 2 lliures, 13 sous; cárrega, 1 lliura, 19 sous.

9.—Benefici de Sant Nicolau: fundador, Bernat Moragues; patrons, Regidors d'Igualada; renda, 3 lliures.

10.—Benefici de Sant March: fundador, Pere Soria, patrons, Regidors d'Igualada; renda, 11 lliures.

11.—Benefici de Santa Ana: fundadora, Elisenda Prat; patrons, Regidors d'Igualada; renda, 10 sous.

12.—Benefici de SS. Abdon y Senen: fundador, Pere Soria; patrons, Regidors d'Igualada; renda, 4 lliures, 13 sous, 2 diners; cárrega, 1 lliura, 10 sous.

13.—Benefici de Sant Llorens de na Xota: fundadora, N. Xota; patró, lo Comte de Vilafranca; renda, 6 lliures; cárrega, 1 lliura, 4 sous.

14.—Benefici de les Onze mil Verges: fundadors, los curadors d'Orpí; patró, lo Comte de Vilafranca; renda, 3 lliures; cárrega, 19 sous, 2 diners.

15.—Benefici de Sant Pere: fundador, Ramon Ferrer; patró, lo Comte de Vilafranca; renda, 14 lliures, 11 diners; cárrega, 3 lliures, 12 sous.

16.—Benefici de Sant Simeon: fundador, Pere Biosca; patró, lo Comte de Vilafranca; renda, 1 lliura, 5 sous; cárrega, 6 sous.

17.—Benefici de Santa Catarina: fundador, Ramon Balenyá; patrona, senyora Felicia Matheu; renda, 10 lliures.

18.—Benefici del Sant Orient: fundador, Nicolau Morató; patrona, senyora Felicia Matheu; renda, 10 lliures.

19.—Benefici de Santa Eularia: fundadora, Sanceta Carosa; patrona, senyora Felicia Matheu; renda 6 lliures; cárrega, 1 lliura, 16 sous.

20.—Benefici de Sant Llorens mártir: fundador, Guillém Morató; patrona, senyora Felicia Matheu. No té renda; cárrega, 6 sous.

21.—Benefici de Ntra. Senyora de Durán: fundador, Guillém Durán; patró, D. Francisco Montserrat; renda, 16 sous, 9 diners.

22.—Benefici de Sant Esteve: fundadora, la Confraría de la Minerva; patrona la metexa Confraría de la Minerva y del Sant Crist, alternant ab don Francisco Montserrat; renda, 2 lliures, 2 sous; cárrega, 3 lliures.

[redacted]

23.—Benefici de Santa María Egipcíaca: fundador, Francesch Segrera; patró, Joseph Monner, de Piera. No té renda; cárrega, 12 sous.

24.—Benefici de Sant Blasi: fundador, Ramon Segura; patró, Joseph Monner, de Piera: renda, 12 lliures; cárrega, 1 lliura, 10 sous, 8 diners.

25.—Benefici de Sant Jaume: fundador, Guillém Font; patró, Joseph Monner, de Piera; renda, 3 lliures, 12 sous; cárrega, 19 sous, 2 diners.

26.—Benefici de Ntra. Senyora den Sabata: fundador, Pere Sabata; patrona, casa Morera d'Ódena. No té renda; carrega, 6 sous.

27.—Benefici de SS. Roch y Sebastiá: fundador, lo Rnt. Joan Rius; patró, D. Joan Pous; renda, 8 lliures; cárregues, 2 lliures, 2 sous.

28.—Benefici de Ntra. Sra. del Roser: fundador, Joan Sala; patrona, casa Riba del Cugulló; renda, 5 lliures; cárrega, 15 sous, 8 diners.

29.—Benefici de Sant Miquel: fundador, Ramon Esteve; patrona, casa Esteve, de Rubió; renda, 5 lliures; cárrega, 16 sous.

30.—Benefici de Sant Martí, papa: fundador, N. Serra; patrona, casa Fivaller, de Barcelona; renda, 3 lliures.

31.—Benefici de Corpus Christi: fundadora, la Confraría de la Minerva; patrona, la metexa Confraría; renda, 1 lliura, 12 sous; cárrega, 3 lliures.

32.—Benefici de la Sma. Trinitat: fundadora, dona Romía Ferreres; patrona, casa Bastons, de Cervera; renda, 7 lliures, 15 sous; cárrega, 1 lliura, 16 sous 6 diners.

33.—Benefici de Sant Joan: fundador, Bernat Ocelló; patró, Estalella y Mandri; renda, 2 lliures, 18 sous; cárrega, 2 lliures, 19 sous, 6 diners.

34.—Benefici de Ntra. Sra. de les Olles: fundador, Pere Trullols; patró Mallol de Sant Vicens. No té rendes ni cárregues.

Poch apetitosos eran los beneficis per sí sols: en alguns les cárregues sobrepujan á les rendes, perque aquestes s'han perdut y aquelles no s'han legalment extingit. No obstant, tenían molts pretendents, perque eran un títol per entrar en la comunitat, de quines rendes y del adventici (funerals, etz.), més que dels beneficis, vivían los beneficiats.

La existencia de 34 beneficis no suposa que residissen en la parroquia 34 beneficiats: segurament no serían la meytat los que residían en la vila. (Arx. parroquial. Llibre sens títol.)

Qüestió de precedencia de vicari. *Any 1727.*—Lo rector Dr. Maties Valls, nomená un vicari nutual per ajudarlo en lo servey parroquial. Pretenía lo Rector, que en to-

[redacted]

tes les funcions eclesiástiques, anás al devant ó en lloch preferent al dels comunitaris. La comunitat no s' hi conformá, pretenent que ocupás lo derrer lloch. S' elevá la questió á la decisió del bisbe D. Ramon de Marimon, qui fallá guvernativament y sens forma de judici, que sempre que'l Rector nomenás vicari á un comunitari de la parroquia, ocupás lo lloch que com á comunitari, per ordre d' antiguitat li pertocás. Si no pertanyía á la comunitat, que ocupás lo derrer lloch, ço es, que' s posés després del derrer comunitari.

La sentencia fou donada en Vich á 10 de Juliol de 1727. (Arx. de la Com. Llibre de Notes.)

CAPÍTOL V

La antiga esglesia parroquial (era molt petita: se resol reedificarla més gran en 1341).—S' hi fan capelles noves.—Reforma de la esglesia vella.—Nova reforma en lo paviment.—S' enllosa lo terrat ó cuberta.—Grandaria de la parroquial vella.—Colp d' ull sobre la construcció antiga.—Campanar.—Cementiri primitiu. — Cementiri nou.—Cementiri actual.

La antiga esglesia parroquial. Era molt petita: se resol edificarla més gran en 1341.—La esglesia parroquial d'Igualada en los segles XIII fins al XVII, en que fou construida la actual, era excessivament petita y fosca: s' hi baxava ab escales, que després se suprimiren axecant lo paviment. L' estil arquitectònich sería, sens dupte, *románich:* en lo segle XIV s' hi afegiren algunes capelles. Altres obres s' hi feren, com anirém veyent, abans d' enderrocarla tota y ferla nova y espanyosa com es avuy, lo qual acordá lo consell general de tota la universitat en 1341, com diu lo següent document y aclaren altres. Traduhesch:

«Diumenge á VII de les kalendes de Desembre, any del Senyor M·CCC·XLI. (25 de Nov.)—La universitat dels prohoms de la vila d' Agualada convocada y ajustada á veu de crida en la esglesia de Santa María de dita vila, com es de costúm: atenent á que dita esglesia de Santa María, que es la parroquial y matriu, es tan petita, estreta y curta que 'ls habitants y poble de dita vila y 'ls altres cristians y devots quan venen á dita esglesia, principalment los diumenges y festes per ohir la paraula de Deu, no caben en ella, havent de quedarse fóra per causa de la gran estretura: Per tant, dita universitat, á honor, llahor y gloria de nostre Senyor Jesucrist y de la benaventurada Verge María, mare

sua, y de tots los habitants del cel, y per remey de les ánimes dels habitants de dita vila y de tots los que están sepultats en lo cementiri de dita esglesia... ha ordenat que dita esglesia sia aumentada tant en llargada, com en amplada, y que per aquest engrandiment sian comprats pati ó patis ab los diners que donarán los habitants de dita vila ó altres cristians tant per via d'impost, com per llegats. Y que mestre Jaume des Puig de la ciutat de Barcelona, sia obrer y mestre major (ó director) de dita obra mentres durará sa construcció, y no altre mentres ell visca: y que dit mestre Jaume ab ajuda dels picapedrers que ell elegirá, faça la dita obra conforme á sa conciencia, á sa ciencia y son art...»—Mestre Jaume accepta la comanda, prometent no moures d' Igualada fins que sís acabada.

A 20 de Desembre, los obrers de la parroquial llogan als picapedrers Ramon Follit y Bernat de Roges per trencar y picar pedra, prometent al primer 20 diners, y al segon 18 diners cada dia.

Per fomentar les almoynes se doná comissió á Arnau Guarro, del portal d'Ódena, per solicitar gracies é indulgencies del Bisbe per tots los que farían almoyna per la obra progectada. (Derrers d'Agost.)—A 20 de Janer de 1342, s' acordá en concell de tota la universitat fer una talla de 20,000 sous, pagadors en cinch anys, á rahó de 4,000 sous cada any. S' acordá també un altre dia arrendar los bans ó multes, aplicant lo preu del arrendament á la obra progectada: la cosa anava de debó, si bé no pogué passar avant.

Lo Rey vol fer una gran armada de galeres per anar contra lo Marroch: al efecte s' imposan extraordinaries contribucions als pobles: Igualada, obligada á pagar proporcionalment com los demés, se troba impossibilitada de portar á cap son progecte. (Concell de 12 d' Abril.)

Capelles noves en la antiga parroquial.—En Pere Oroníes fundá en la parroquial dos beneficis. Per un d' ells, lo de Santa Margarida, degué demanar la llicencia de que parla lo següent document:

1365.—«Item doná llicencia (la universitat) an Pere de Oroníes que puxa fer fer en la esgleya de madona sancta María en aquel loch que volrá, una capella, en manera que la esgleya non valega de menys...» (18 d'Agost.)

—Aproximadament en la metexa época degué edificarse la capella del benefici de les Onze mil Verges, y en 1394 les de Santa Llucia y Sant Llorens.

Reforma de la esglesia vella.—Alguna obra considerable devía ferse en la vella parroquial en los anys 1366

[redacted]

y 1367, perqué á 7 de Juliol de 1366 se feu lo següent pregó:

«Ara oyats, queus fan saber los honrats batles Dagualada á tota persona generalment que aia en la esgleya maior de madona sancta María Dagualada caxes, tahuts, archibanchs, armaris é altres fustes dins la dita esgleya, que dací á divendres primer vinent et per tot dia les aia tretes de la dita esgleya, sots pena de v. sols, de la qual en cas que comesa será, amor neguna no trobará.» (L. curie baiulor.)

Lo meteix any ordená lo concell: —«Item volgué que Bernat de Torres, síndich de dita universitat, pague dels diners de dita universitat, totes les despeses que facen en aquella obra *que s'está fent nova* en la esglesia parroquial de dita vila.»

Y á 27 de Janer de 1367:—«Item volgué y ordená que Guillém de Guerardes y Pere Amat de dita vila, puguen *enbarcacanar ó fer verdeschas*, com millor los semblará en la esglesia de Sta. María de dita vila: y volgué que puguen rebre *jácenes y cabirons* de tota classe de persones... y que á gastos de dita universitat puguen llogar totes y sengles persones y comprar tot lo que sie necessari per dita obra.»

Nota. Sembla que's tracta de cubrir la esglesia. Tinch d'advertir que la paraula *jácenes*, es molt duptosa en l'original.

Nova reforma en lo paviment.—En concell del dia 21 de Janer de 1449 se resol:

—«Item volgué é ordoná lo dit honrat consell que per decoració é bellesa de la sgleya parroquial de madona sancta María de la vila Dagualada, *qui es molt baxa é foscha,* é asi (ha s'hi) á devallar per grahons, é singularment al portal major de la dita sgleya: per ço, per provehir á les dites coses doná plen poder als honor. Consellers é obrers de la dita sgleya que pusquen fer axecar ó alsar é experimentar la dita sgleya bé é suficientment, á coneguda dels mestres qui la dita obra ó enpeymeat de la dita sgleya faran.

«Item més volgué é ordoná lo dit honor. consell que per tant com per fer lo dit pehiment é alsament de la dita sgleya haurán mester terra per alsar aquella, é aquella se puscha haver pus prest é á menys messions, com la obra sia pobre, que aquella terra sia hauda del fossar de la dita sgleya, é aquell baxar tempradament fins á tant que no fos massa acostat als cossos en aquell soterrats: é açó á coneguda dels dits honor. Consellers é obrers de la dita sgleya.»

—S'ordena que's faça á jova tot lo que's pugue fer á jova. Lo paviment s'acordá enllosarlo.

S'enllosa lo terrat ó cuberta.—A 2 de Setembre de 1544, entre Tomás Vallés y Jaume Febrer, obrers de la esglesia parroquial, per una part; y Bartomeu Aguilera del mas de la Costa, terme d'Ódena, y Francesch Beynés de la quadra de Capellades, per altra part, se feu la següent contracta, sumament curiosa pêls datos que conté.

«Primerament dits Bartomeu Aguilera y mestre Francí Beynes convenen y en bona fé prometen als dits honor. obrers, que ells donarán obra ab tot effecte y acabament, tota excepció remoguda, que tallarán y de fet tindran tallades y apparellades de portar, pera la obra ques proposa de fer en la sglesia, ço es, sobre la volta de dita sglesia, cent y vint lloses bones, senceres y escayrades á quatre cayres, de largaria unes ab altres de sinch palms, y de amplaria de tres palms á cana de Barcelona, y de llevada de tres dits y mig fins en quatre: y açó en la pedrera de dit Bartomeu Aguilera, que es prop de sanct Bernabé, dací al die de *Omnium Sanctorum* prop sdevenidor...

»Item los dits... obrers prometen... que pagarán als predits deu lliures barcelones... (Man.)

Grandaria de la parroquial vella. — L'acte del dia 25 de Novembre de 1341, diu qu'era *petita*, *estreta* y *curta;* que'l poble no hi cabía, deventse quedar molta gent fóra de la esglesia per causa de la gran estretura. Ab la construcció de capelles noves s'engrandiría més ó menys.

Es possible, ademés, que la obra que s'hi feya en 1366 fos allargarla, construinthi una capella á cada costat.

Ni l'axecar lo paviment ni'l cubrir ab lloses la volta, terrat ó cuberta, no variá les dimensions.—Aquesta derrera obra pot donarnos idea de la grandaria: cent vint lloses de 5 palms de llargada per 3 d'amplada ocupan una superficie de 1800 palms quadrats: podrían, donchs, cubrir una superficie que tingués 50 palms de llargada per 36 d'amplada.

Encara que no s'hagués enllosat més que la volta ó terrat de la nau principal, que era la única antiga, dexant sens enllosar la cuberta de les noves capelles, que com á noves cal suposar en bon estament, aquella nau no tindría més de lo indicat: 50 palms de llargada per 36 d'amplada.

Colp d'ull sobre la construcció antiga.—Consta que era fonda, ó sia, que s'hi baxava ab grahons per totes dues portalades, si bé en la principal n'hi havía més que en l'altra: no se sab si una d'elles fou oberta posteriorment: y puix s'havía acordat ferla nova en 1341, la vella sería d'estil románich.

Consta que tenía volta, la qual devía ésser de canó ó semicilíndrica; l'ábside semicircular. Tindría, primitivament, una sola nau de les dimensions equivalents á 50 palms de llargada, per 36 d'amplada. Consta que era fosca: pendría la

llum per poques finestres, estretes com espilleres, y un petit rossetó.

Les capelles que s'hi afegiren en lo segle xiv, serían, sens dupte, d'estil ogival, emperó baxes, per exigirho axí la obra antiga.

Campanar.—En 1514 se treballava en lo campanar, y atès l'estil d'aquesta obra, ço es del campanar actual (lo únich que resta del temps vell), jo creuría que's feu llavors.

Consta que abans hi havía campanar, puix trobo alguns contractes entre la universitat y diversos fabricants de campanes (mestres de senys) del segle xv, y alguns documents de la metexa época que parlan de pujar les campanes al campanar ó cloquer.—Mes, l'actual, no'm sembla pas del segle xv, y menys dels anteriors: consta, sí, que en 1514 se treballava en ferli la teulada y posarhi lo panell, los quals desaparegueren en una de les últimes guerres civils, al construirhi un terrat que servís de atalaya.—Aquí va una carta dirigida al rajoler barceloní encarregat de fer la rajola de escat (á semblança de la escata de peix) que havía de servir per la teulada:

«✠ Jesús.—Al molt honor. é bon amich mestre Damiá Oller, en Barchna.

»Honor. é singular amich: nosaltres, segons som informats per los obrés de aquesta sglesia, sabém que vos convenguereu ab ells de apuntament, que la hora que nosaltras vos scrivissem de part de aquesta universitat é ab nostro sagell, que vos metrieu mans á fer tres millés de scat é les altres rajoles que saveu ja de acordi ab ells dos, per la obra del campanar: é axí vos ne scrivim ab la present preguant vos, com de vos confiám, la cosa hage recapte: é axí matex que parleu ab lo qui ha pintat é daurat lo panell é ab lo senyor en Rocha é ab tots, una veguada, que la cosa haia compliment é bon recapte, segons de vos confiam: é lo dit home que té cárrech del panell, prengua la present per sua. De Agolada á .III. de Janer any M·D·XIIII.—A vostra honor prests Consellés de Agolada.»

Passats 32 anys, ja necessitá reparació costosa la obra del campanar. En concell del dia 6 de Juny de 1546 se diu:

—«volgué y ordoná lo dit honor. consell, que attés la obra (del campanar) es ja avant y les despeses que jay son fetes y la necessitat que té de acavarse; que sie tant prest com fer se pugue perseguida á total perfecció y acabament aportada: é seguint la desliberació lany passat feta, que sien los sollicitadors y sobre vehedors de dita obra los honrats en Miquel Joan Lledó vuy balle, y Miquel Pujol, Conseller.»

Que la reparació era costosa, ho diu lo següent acte del dia 16 d'Octubre de 1547.

—«Item... sobre lo molt que aprofitaría á la dita universitat obtenir gracia y facultat de batre alguna summa de diners menuts pera poder subvenir á les urgents necessitats... axí per pagar certs derreratges de fogatges, com *més de doscentes lliures que per la reparació del campanar de la sglesia de dita vila*, que necessariament se es haguda fer y encare vuy per carencia de diners stá interrupta...»

Cementiri primitiu.—Lo fossar ó cementiri primitiu, ha mudat de lloch diverses vegades.

Quan se consagrá la primera esglesia en 1059 y 1087, se li assenyalá un espay de terra al entorn, de trenta passes, destinat á cementiri. Quan encara no era més que simple *celda* ó sufragania, es provable que ja tingués cementiri també al entorn y de unes trenta passes.

Cementiri nou.—En documents del segle XIV se parla del *cementiri nou*. Axís havém vist com un dels llochs ahont se feyan les crides, era *al fossar nou*. Lo document en que açó consta es del any 1356, y en molts altres documents se indica que'l *cementiri nou* estava situat á la part del nort de la parroquial, ó sia en la placeta que hi ha derrera de la capella actual del Sant Crist.—En concell del dia 8 d'Abril se ordená:

—«Item més volgué é ordoná lo dit consell general que la tomba de la ossa dels deffuncts qui jauen en los fossars de la vila de Aguolada, la qual era edificada en lo mig de la plaça del cementiri nou de la dita vila, é ara es al lat de la capella de sent Miquel, que torn en lo dit loch hon antigament era edificada.»

Després de la edificació de la parroquia actual, obra del segle XVII, com veurém, se determiná cambiar de lloch lo cementiri, posantlo en la placeta de devant del portal major de la dita esglesia.

Al efecte, se solicitá permís del Ordinari y facultat per benehirlo, la qual otorgá lo vicari general, Dr. Joseph Llorens, comissionant al Rector d'Igualada per fer la benedicció de ritu; la data de dita llicencia es de 25 de Janer del 1700. (Reg. 1700-1711.)—A 25 de Janer de 1702 se feu la traslació dels ossos del cementiri vell (lo qui abans s'anomenava *nou*)

al derrerament construit. Lo meteix dia se celebrá un aniversari pêls difunts. (Arx. de la Com. Llib. de Notes.)

Cementiri actual.—Fou construít en 1817. Se promogué qüestió entre l'Ajuntament y'l Rector sobre quí guardaría les claus: lo Rector se negava á benehirlo si no les hi donavan: l'Ajuntament, considerantse proprietari per haverlo construit de fondos comunals, se les volía guardar.

Lo Bisbe, zelós pêl cumpliment de la lley eclesiástica, apoyava al Rector: á favor d'aquest fallá lo Alcalde major, y, consultat lo Capitá general ordená, d'acort ab lo assessor, que dexant sens resoldre la qüestió de proprietat, y salvant á cada part son dret, s'entregás una clau al Ajuntament y altra al Rector, perqué cada hu fes en lo cementiri lo que fos de sa competencia (26 de Octubre). A 23 de Maig de 1819, lo meteix bisbe D. Ramon Strauch ordena al Rector que procehesca á benehir lo cementiri ab certes condicions; una d'elles, que'l Rector tingués la clau, y que d'ell la rebés lo fosser. Lo dia 28 fou benehit ab molta solemnitat. (Reg.)

CAPÍTOL VI

OBGECTES PERTANYENTS Á LA ESGLESIA VELLA: Argentería (creus, cálzers, etz.)—Imatges.—Vestidures sacerdotals.—Llibres de cor y d' altar.—Alhages y vestidures dels beneficis.

Argentería (creus, cálzers, etz.)

1394.—Copó ó capça per reserva del Santíssim.—«Item ordoná dita universitat, manllevar de la almoyna den Çabata, dotze florins per fer un reliquiari ó capça d' argent per guardarhi lo Cors de nostre Senyor Jesucrist, y que després se face un captiri y de lo que 's recullirá, sie reintegrada dita manlleuta feta á la almoyna den Çabata.»—(*L. Univ.* y axís totes les referencies d' aquest capitol.)

1411.—Reconstrucció de la custodia.—Los igualadins no estarían contents de la que tenían, y volgueren ferla nova aprofitant l' argent de la vella. Açó indica la nota següent: «Pesá largent de la custodia VI marchs é .III. onzes é un quart. Lo qual nos ha á donar al pes mateix daurat tot. E la universitat ha á dar al senyer en Johan Carbonell, argenter de Barchna. decem florenos (10 florins). E si es cas que si afija argent, que li haien á pagar ço que més hi metrá á raó dargent trencat.» (13 de Març.)

«Item los dits honrats Consellers é jurats de consell... donaren plen poder als honrats (Concellers) que ells pusquen donar .IIII. ó .V. florins que resten á pagar al argenter qui ha feta la custodia, á compliment de çó que costá la dita custodia, part los .X. florins que son stats promesos en ajuda de ço que costá de refeccionar la dita custodia.» (12 de Juny.)

1365.—Tabernacle ó sacrari.—«Item volgué dita universitat que dit Bernat de Vallcorba (síndich) pague lo salari dels que portaren lo forment de Sitges y lo que resta á pagar *de la obra del tabernagle*, dels diners procedents del mesuratge del dit forment.» (25 de Juliol.)

1399.—Canadelles d' argent.—«Berenguer del Forn, d' Igualada, dona á Deu, á la Verge María y als honor. Concellers *dues canadelles d' argent* sobredaurades, de pés un march y una onsa menys un argent, ab un mazapá (cap-

sa) de fusta per guardar dites canadelles, y una tovallola de cendat barrat ab una barra de color vert y altra de diversos colors...: les quals canadelles servesquen perpetuament pel altar de Sta. María de la esglesia parroquial.»

1439.—Canalobres d'argent.—A 16 d' Agost, lo discret Mateu Miró, prevere, entregá als Concellers dos canalobres de plata, present de son oncle lo vener. Pere dez Coll, mestre en Medicina, resident en Barcelona.—Merexen arxivarse les següents cartes del donador sobre aquest present:

«Al molt honor. é car nebot mossén Matheu Miró. Agualada.—Molt honor. senyer é car nebot. Jo he fets fer uns canalobres (candeleros) molt bells, que á la Seu de Barcelona serían bons é bells, qui vuyl servesquen als diumenges é totes festes dels altars de la sgleya daquí, é specialment al vostro, é sent Augustí á la sua festa, é á professons, é altres officis divinals, segons que vos, é mossén Pere Granell, é Johan Tarragó ordenaréu; é al evangeli: ab tal condició que tots Nadals é totes festes de madona sancta María Dagost los obrers de la sglesia, ó qui los tenrá, los hagen á mostrar als batles é Concellers Dagualada é á vos: é aquells aver vist é regoneguts, tornar los dins una caxa que jols he feta fer ab cotó dintre. E tremet vos .VI. brandons de cera blancha: com serán cremats, jous en tremetré més, si plau á Deus. E prenga la carta de la donació, ab ses condicions que jon fas á la dita sglesia, lo senyer en Johan Tarragó en aquella guisa que á ell, vos, é mossén Pere Granell conexerets. E recoman me á tots vosaltres. E si res vos plaurá, rescrivits meu ab fiança. Pesen .XI. marchs é mig ó entorn, ben daurats. En Barcelona á XI de Ffebrer. Jo hauría pler que vos é en Jachme Sabater en loch segur me prestasseu unes XL. ó XLV. quarteres de forment per renovellar lo á les messes: sou escrit an Jachme Sabater. A vostra honor prest Pere dez Coll.»

«Al molt honor. é car nebot mossén Matheu Miró, prevere. Agualada.—Molt honor. senyer é car nebot. Ja per altre vos havía scrit queus trametría los canalobres; é are los vos tramet per lo portador de la present ab VI. blandons blanchs, los quals vos servesquen al offici divinal de totes les sgleyes Dagualada, axí com á la sgleya maior, é de sent Barthomeu, é de sent Augustí, é de madona sancta María de Monte Sion, é á totes les festes de la sgleya maior, é com lo evangeli se dirá als diumeuges: é que á Nadal é á sancta María Dagost, lo Rector ó los obrés, ó aquells quils pendrán en comanda los haien á mostrar al batle é als Consellers ab dos ó tres dels pus prohismes meus qui aquí serán. E açó ordon lo senyer en Johan Tarragó, é á consell se faça, é vostro, é de mossén Pere Granell, é Pere Pedriça, é mossén Falip Mercader, en tal guisa que ne vendre ne alienar se puxen: ans mentres durarán sien al servey de Deu. E recoman me á vosaltres tots. E si res vos plaurá que puxa fer, rescrivitsmen ab fiança. En Barcelona al darrer de Ffebrer. Aqueys mos senyors prenguen aquesta letra per lur, sils plaurá é lals mostran. Pesen los canalobres XII. marchs menys una onza, mija é un argent. Prest á vostre honor—Pere dez Coll.»

1453.—Creu major d'argent.—Concell de 28 Desembre: «... per pagar an Muntesquiu de Abrines, del terme Dódena, XXV. lliures de aquells LXX florins en los quals la dita universitat li es tenguda é obligada, san dret de compte,

per rahó de prest fet á aquella universitat *en temps que feren fer la creu maior dargent;* é les quals xxv lliures lo dit Muntesquiu vol é enten convertir en paga del preu dun alberch, lo qual es en tracte de comprar den Bernat Domenech de la dita vila; sien presos per los honrats Consellers... dels róssechs que en breu deuen exir de les administracions...»

1521.—Reliquiari de la santa Espina y de Sant Bartomeu.—Mossén Joan Busquets, natural d'Igualada, Ardiaca de la Mar, de Barcelona, dona á la parroquial de la vila *un gentil reliquiari dargent daurat, en lo qual, segons scriu, ha una part de la Spina de aquells que fou coronat nostre Senyor Deu Jesucrist, y de la pell del gloriós apòstol sent Barthomeu, patró de aquesta vila.* Doná també dos cálzers d'argent.—Los Concellers li donan molt cumplides gracies en carta de 29 de Setembre.

1536.—Inventari del argent.—«Divendres á xxiiii de Noembre del any M·D·XXX·VI· fou prés lo present memorial ó inventari del argent de la sglesia, ço es, de la torra de la obra, per nosaltres Joan Ferriol, Obrer, é Joan Soler, Conseller:

«Primo la custodia dargent ab son peu, dos ángels ab ses ales y la creu.

»Item lángel dargent ab ses ales y la sancta Vera creu.

»Item la creu major dargent ab lo crucifix y quatre personajes á la una part; y lo Deu lo pare ab los .iiii. evangelistes de part dellá.

»Item dos canalobres dargent.

»Item la creu de la confraría maior dargent ab son crucifix.

»Item lo encenser y barqueta dargent, ab sa cullera dargent.

»Item un cálzer ab sa patena dargent, trencada; es hi sanct Steve: stá en la casa (caxa ó armari) de la creu maior.

»Item altre cálzer ab sa patena dargent: es trencat al peu y cosit: es hi sancta Catherina.

»Item la diadema de nostra Dona y del Jesús, dargent ab sa capsa.

»Item un rast de saltiri de olivetes dargent, que son lxxxxviii grans, y un peu de senyal també dargent.

»Item lo bras de sancta Fé dargent.

»Item lo cristall dargent ab son peu.

»Item dos canadelles dargent.

»Item lo reliquiari de la Spina y de sanct Barthomeu.

»Item lo cálzer parroquial, quel té lo Rector per servirse cada dia.» (*Llib. Univ.* full. solt.)

1618.—Altre inventari de la plata: lo prenen los obrers.

«Primo quatre bordons de plata per los capiscols.

»La creu maior de plata.

»La creu mihana de plata.

»La creu petita de plata, aont está la Vera creu.

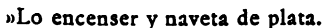
»Dos candeleros grans de plata per los acólits.

»Dos candeleros petits de plata per lo altar.

»La bassina y salpasser de plata.

»Lo cálzer mayor de la obra, de plata, daurat y gravat.

»Lo cálzer que servex tot die, de plata, daurat y llis.

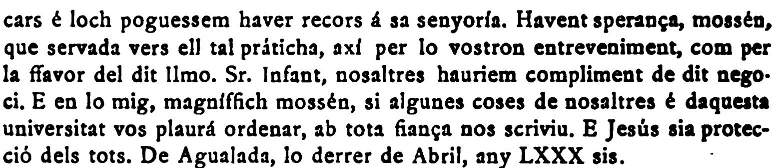
»Lo encenser y naveta de plata.
»La pau de plata, una sirilla de plata ab son spavilador ab cadeneta de plata.
»Dos canadelles de plata ab son plat de plata.
»Lo Angel de plata daurat.
»La custodia gran, de plata, ab un Cristo petit, llevadís.
»La custodia mihana de plata, que está al sacrari.
»La custodia petita de plata per la reserva, que sta al sacrari.
»Altra custodia petita, aont está reservat lo Sm. Sacrament, en la capella de la Minerva, ab un vericle.
»Un bras ab una ma de plata ab reliquias.
»Lo reliquiari de la santa Spina, de plata, daurat y gravat.
»La corona maior de Ntra. Senyora y del Jesús, de plata daurat.
»Lo vericle de la custodia mayor ab son peu, tot de plata daurat.
»Dos reliquiaris ovats ó rodons, de fusta, daurats, ab pasta de agnus.
»Uns crestalls de dita obra, no molt bons...»

Imatges.—

1404.—Imatge de Santa María (sería pêl altar major).—«Item la dita universitat... ordoná que per tant com los dons ó porfertes, les quals son stades fetes per diverses persones á una image, la qual novellament es stada feta en la esgleya de madona santa María de la dita vila, ço es, de la dita madona santa María, no basten á compliment de paga á la dita image... que ço que falrá al preu... es pach dels bens de la almoyna den Çabata... é per la confraría del preciós cors de Jesu christ...»

1486.—Testes é busts de Santa María y Sant Bartomeu.—«Al molt magníffich é de molta reverencia mossén Pere dez Coll, prevere, confessor del Ilmo. S. lo S. Infant, lochtinent general del S. Rey.

»Molt magníffich mossén á de molta reverencia. Nosaltres hauríem hagut avís com entre mossén Vicens Granell é mossén Pau imaginayre, Canonge de sta. Anna, qui té cárrech de fer nos la testa de la Verge, á obs del altar daquesta vila, per companya de la testa de sent Barthomeu, seríe seguida alguna discracia, per occasió de la tarda de dita testa; en tant que lo dit mossén Vicens ya del tot hauría abandonat lo dit obre, es seríe apartat de la solució que tenía per la dita causa: de ques seguiríe amissió é perdició de dita testa, é nosaltres restar enganats per ell. Emperó dolents nos que daçons haguessem aconortar, som venguts á pensar que per mijá de vostra reverencia será dat orda en haver acabament de dita testa per aquesta forma; ço es, que vos, mossén, qui per moltes vegades es stat offert fer beneffici á la obra de aquesta esglesia, vos placia voler pendre cárrech per nosaltres de ésser ab lo dit mossén Pau, signifficant li com nosaltres haviem hagut regrés al Ilmo. Sr. lo Senyor Infant, fent li clams del engan é falta que per aquell nos es feta: é que per amor daçó lo dit Sr. Infant vos hauríe donat cárrech fossets ab ell; é que de part del dit Sr. per la nostra instigació lo desenganasseu ell perfeccionás dit obre; en altre manera fos cominat contra aquell, segons á vostra reverencia parrá ésser fahedor. E si mester era, daçó matex per vostra reverencia ne fos feta paraula al dit Sr. Infant, per ço que en son

cars é loch poguessem haver recors á sa senyoría. Havent sperança, mossén, que servada vers ell tal práticha, axí per lo vostron entreveniment, com per la ffavor del dit Ilmo. Sr. Infant, nosaltres hauriem compliment de dit negoci. E en lo mig, magníffich mossén, si algunes coses de nosaltres é daquesta universitat vos plaurá ordenar, ab tota fiança nos scriviu. E Jesús sia protecció dels tots. De Agualada, lo derrer de Abril, any LXXX sis.

»A la reverencia vostra, mossén, sempre prests é aparellats los Consellers é obrés de la esglesia de Agualada.»

Vestidures sacerdotals.—

1400.—Dalmátiques.—Berenguer Salamó, prestá á la universitat certa quantitat de diner per comprar unes dalmátiques. Devían servir los diumenges en la missa major, segons se despren d'un acort del concell del següent any 1401.

1402.—Tern negre.—March Alexandre, mercader de Perpinyá, cobra del síndich d'Igualada 9 lliures, 18 sous per un tern negre, que's componía de casulla, capa, dues dalmátiques grans, dues petites pêls escolans, tres manibles y un pali; tot per la parroquial de dita vila. (10 de Nov.)

Llibres de cor y d'altar.—

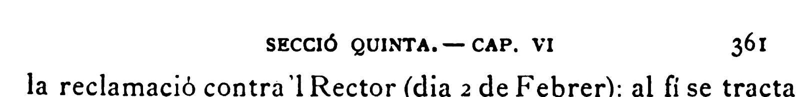
1400.—Dominical.—Pere Cervera, prevere de Santa Coloma de Queralt, s'obliga á escriure de lletra redona ab capitals il-luminades de vermelló y atzur *é aquelles florejar de girassol*, un llibre anomenat *Dominical* per la esglesia parroquial d'Igualada. Hi posará pergamins y demés material á sos gastos. Los Concellers li prometen en paga 70 florins d'or. Se li dona un any de temps per ferlo. (23 de Febrer.)

1400.—Epistoler ó llibre d'epístoles (sería per cantarles lo subdiaca en los oficis solemnes).—Fra Bernat Palau, conventual del monestir de Sant Agustí, escrigué un llibre anomenat *Epistoler*, y fra Ramon Oliver, conventual també de Sant Agustí, cuydá de portar tres dotzenes de pergamins d'anyell; los demés los portá Anton Janer, traginer.

1404.—Psaltiri.—«Jo, Bertomeu Verdú, escrivent de lletra formada ó redona confesso... que vos... síndich, m'haveu entregat sis florins... per lo llibre anomenat *Saltiri*, que faig á obs de la esglesia parroquial de Sta. María de dita vila, per preu de 30 florins, segons capitulació que firmárem vos y jo...»

—En la capitulació aquí citada consta, que'l Psaltiri era un llibre de cor, que contenía l'ofici ferial, lo de Santa María, lo de defunts y altres. Les lletres inicials havían d'ésser pintades de vermelló, atzur, ab floreig de tornassol.

No causá poch rebombori lo ditxós Psaltiri. Desaparegué de la esglesia y donaren la culpa al rector, Bernat Mercer, quins bens se tractá d'embargar, no pel Psaltiri sol, sí que també per una esquella (campana) que's trencá. Los del concell nomenaren procuradors per seguir judicialment

la reclamació contra 'l Rector (dia 2 de Febrer): al fí se tracta d'avinença (25 d'Agost de 1409).

Per altra part, lo Bisbe amenaçava posar entredit en la parroquial, perqué no tenía psaltiri: per ço resol lo concell:

—«Item la dita universitat é singulars daquella... elegiren en Ffrancesch Monjo, sastre... que vaja á sent Cugat de Vallés per haver lo Saltiri, lo qual es stat prés del cor de la sgleya parroquial de la dita vila lo qual, segons se diu, es á sent Cugat de Vallés; é en cas que haver nol puscha, que vaja á la ciutat de Barcelona per haver alarch del senyor Bisbe (de Vich) del entredit, lo qual era stat manat que fos posat en la dita sgleya, en cas que la universitat no hagués hagut Saltiri en la dita sgleya dací á la festa de pasqua prop sdavenidora, é que li sien fetes aquelles letres de crehença que á les dites coses serán necessaries.» (8 Març de 1411.)

1489.—Missal y Santoral.—«Al molt honor. é molt savi micer Johan Alamany, batxeller en quescun Dret, Canonge de la Seu de Vich é Rector de la esglesia de Agualada.

«Molt honor. é molt savi mossén. Bé crehém recordá á vostra saviesa lo punt en que restám sobre la composició ó spetxament del Missal á obs daquesta vostra esglesia: é per quell esguart havém fet venir açí lo scrivent de Tarragona, lo qual ya haguera procehit en scriure dit libre: si no per quant restám en falta de original. Que jatsíe hajam hagut lo hu dels missals de Robió, é lo millor; aquell ses trobat corrupte é viciós en tanta manera que seríe millor star nos en lo punt en quen estám, que pendre copia de aquell. Es veritat, mossén, qué perqué lo dit scrivent no perda temps, á consell dels preveres daquesta vostra esglesia, li fem procehir en scriure lo *Santoral*. E com havém hagut á recort ço que per vostra saviesa aquelles hores nos fonch dit, que en aquesta ciutat navía dos ó tres molt complits é bons; per çó havém deliberat ffer vos la present, supplicant é emprant vos sie de vostra virtut voler entendre en haver lo hu dels dits missals, lo que á vos aparegue, é aquell trametats per lo portador de la present. Com nosaltres prestarém açí tota aquella seguretat é caució que per vostra magniffìcencia será ordenat, ab obligació axí de nostros bens propris, com dels bens é drets daquesta universitat. Haviem treballat en haver lo missal de Sta. Coloma de Queralt, hoc encare un altre de Argençola: emperó negú daquells no havém pogut haver, per quant aquells no volen restar desfornits, maiorment per tant temps quant seríe dilatat fer dit missal. Vos, magníffich mossén, donant expedició en les dites coses, ultra quen fareu servey á nostro Senyor Deu, vos ho reputarém á gracia special. E si en lo mig algunes coses per vostra magniffìcencia fer porém, ab tota fiança nos ne scrivits, é será fet. De Agualada...» (Sens data ni firma.)

Nota. Aquesta carta deu ésser poch posterior al 25 d'Agost, en quina data los Concellers d'Igualada manllevan lo missal de Robió, que descriuen axí: era de gran forma, contenía 250 fulls de pergamí, cubert ab posts ab sos gafets. Lo prestaren lo Rector y Jurats ab consentiment del senyor del poble, qui era en Bertrán Guerau de Boxadors: los d'Igualada prometeren indemni-

sar qualsevol dany que rebés; *axí per via de soltament de tinta, ne daltres coses, de squine, et aliter.*—No fou tornat fins á 3 de Febrer de 1491: senyal de que al fí degueren decidir copiarlo, fenthi les esmenes convenients, no essent tan defectuós com suposa la carta de referencia.

Alhages y vestidures dels beneficis. *Any 1472.*—La riquesa fins aquí inventariada, no dona idea de la riquesa total que en argentería, vestidures sacerdotals y alhages tenía la parroquial, perqué falta lo que pertanyía als 34 beneficis, cada un dels quals tenía tots los ornaments necessaris per la capella y pèl beneficiat.

Per mostra un botó: Joan Tenat, entrega als Concellers les coses següents, propries dels beneficis de Sants Abdón y Senén y de Sant March, dels quals eran patrons los esmentats Concellers.

«Primo una capça de fust cuberta de cuyro vermell ab son cobertor é tancador, abte pera tenir cálzer.

»Item un cálzer dargent daurat dins á de fóra, ab un botó en mig del peu ab .VI. botons ab testes smaltades. E en lo peu tres smalts; en lo hu es un Cruciffix, en laltre la Verge María ab lo infant Jesús, en ab laltre Sta. Caterina: ab marcha de Barcelona.

»Item una patena dargent daurada á totes parts, ab esmalt á la una part de la Divinitat, ab .III. ángels esmaltats; ab una tovallola hon es ligat lo dit cálzer é patena.

»Item una casulla de drap imperial vermell é obres dor fí, ab algunes flors de seda verda, ab listes de velut negre é de setí negre.

«Item una stola é un maniple de la obra matexa.

«Item un pali del altar de sent March, de la obra que es la dita casulla, ab barres de vellut negre, ab dos senyals vermells, ab grans de fil dor é fullatges al entorn dels dits senyals.

»Item un frontal del dit pali de la dita obra matexa, ab flocadura de seda blanca é verda.

»Item un translat auténtich ó carta gran en pergamí, que es la dotalía dels dits beneffficis; la qual fonch feta en lo terme Dódena, á XIIII. de Octubre del any M CCCC é dos...»—Diu que dits beneficis foren fundats per lo discret Pere Soria, prevere de la vila d' Igualada.

CAPÍTOL VII

La nova esglesia parroquial: Propósit de construirla: lo bisbe Robuster.—D. Pere Franquesa del consell de Felip III y secretari d' Estat.—Ofertes de D. Pere Franquesa.—Mort de D. Pere Franquesa: son fill D. Martí Valero.—D. Jaume Pau Franquesa.—Construcció de la nova esglesia.—Contracte per la pedra picada.—Construcció del presbiteri.—Benedicció de la nova esglesia.—Construcció del altar major.—La Immaculada Concepció es la titular de la parroquial.

Propósit de construir la nova parroquial: lo bisbe Robuster. *Any 1601*.—En concell general de 26 d' Agost de 1601, s'exposá com la esglesia parroquial era notoriament xica per Igualada, y que vehentho lo bisbe don Francisco Robuster, s' oferí á contribuir quantiosament á ferla nova: que D. Pere Franquesa, fill de la vila, havía ofert pagar una capella y ajudar á la restant obra.

S' acorda escriure al bisbe Robuster, demanant que digués quant volía donar: descendía d' Igualada; son pare n' era fill, com diu l' acte del concell:

—«en ningun temps se poría asertar millor coniectura en trobarse dos persones tant poderoses y desijoses de ques fassa dita sglesia, ni que desijen fer hi tan bona obra, com son dit Rm. de Vich, que per ser son pare natural de assí, y don Pedro (Franquesa) ésser també fill desta vila, tenen gran amor á esta universitat.»

D. Pere Franquesa del consell de Felip III y secretari d' Estat.—No es fácil averiguar per quins medis aquest famós igualadí arribá á tals altures, en que li fou possible reunir una immensa fortuna, y un gran poder, sots les ales del favorit cortesá Duch de Lerma. Lo que se sab

son los medis de que, posat en les altures del poder, se valía per fer diners en gran.

Al fí, á ell y altres se 'ls feu justicia per acontentar y fer callar al poble. En la causa que se li formá, se li feyan 467 capítols de cárrech: y en la sentencia donada en Desembre de 1606, se 'l condemná á restituir á la cambra y á la Hisenda reyals 1.406,259 ducats; se'l privá de tots los títols, oficis y gracies rebuts del Rey, y se 'l condemná á reclusió perpétua en les Torres de Leon ahont fou portat (*a*).

Ofertes de D. Pere Franquesa.—Concell secret del dia 13 de Janer de 1602:

—«Item... aserca de la offerta que don Pedro Franquesa fa á la present universitat, per paraula del Sor. inquisidor Cornet y de don Jaume Pau Franquesa, aserca de la obra de la sglesia que la universitat vol fer; en la qual diuen que, amés de la capella quey enten fer molt sumptuosa y dotar de molta renda, vol ajudar á la fábrica de dita sglesia en mil lliures de comptant: y que veya la universitat en quels pot fer mercé sa Magestat, per ajuda de dita obra, y queu demanen, ques offereix prompte en ajudar á alcansarho de sa Magestat. Determiná per çó dit magnífich consell que se accepta dita offerta ques fa per part de dit Sor. don Pedro Franquesa, y que se li scriga per part de la universitat agrahintloy molt, y que se li suplique tot lo que més avant apparrá á dits Sors. Consellers.»

—Autorisats per aquest acort, los Concellers escriuen *á don Pedro Franquesa del consell de sa Magestat y son Secretari de Stat, en Valladolit,* regraciant ses ofertes y suplicantli que procure que'l Rey cedesque á la vila per la construcció de sa iglesia *tres llochs de nobles, tres de cavallers y tres ó quatre remissions de delictes, y offerintse la vagant de algun bisbat, de alguna bona pensió durant la obra, de aquell.* (20 de Janer.)

A 2 de Març següent, los Concellers envian á D. Pere lo plan de la esglesia nova, fet pèl mestre Blay: á 27 de Febrer, ja l'enviaren al bisbe Robuster, explicantli les grans ofertes de D. Pere, y recordantli sa intenció manifestada de afavorir la obra.—En carta del 15 Desembre de 1606 (la cosa va ab molta calma) diu D. Pere als Concellers:

—«tengo scripto y suplicado á su Santidad se sirva de unir á la Iglesia desa villa ciertas rectorías que le embío nombradas, que importan más de dos mil y quinientas libras cada año...»—La escriu desde Madrit.

(*a*) Modesto Lafuente: *Hist. gen. de España:* edad moderna, cap. v. S'hi troban curiosos detalls, que no crech necessari repetir aquí.

En concell del dia 14 de Janer de 1607, se dóna compte de altra carta de D. Pere en la qual promet contribuir á la obra de la esglesia ab 8,000 lliures, enclohent en ella una lletra de cambi de 1,000 lliures, com á primera paga.

En aquest temps, lo famós D. Pere estava ja sentenciat y condemnat á les penes ja dites.—No dexa d' ésser extrany que persistís en oferir 8,000 lliures, pagantne 1,000 al acte: degué salvar gran part de sa mal guanyada fortuna.

Mort de D. Pere Franquesa: son fill D. Martí Valero.—En 1616 ja era mort D. Pere, qui havía tingut lo títol de comte de Vilallonga. Per la causa que se li seguí, lo Rey havía seqüestrat tots sos bens coneguts. Peró mort que fou, s'alça lo seqüestre respecte sols dels bens que tenía en Catalunya, los quals passaren á proprietat de son fill D. Martí Valero, comte de Vilafranquesa.

Al concell secret de 10 d'Octubre de 1616, comparegué Antoni Ximenes, negociant, vehí d'Igualada, y mostrant poders á ell otorgats per D. Martí Valero Franquesa, resident en Madrit, exposá que havía rebut carta d' aquest dihentli que procurás venir á avinença ab la universitat de Igualada, sobre les 1,000 lliures depositades per son difunt pare, en la taula de la ciutat de Barcelona, á obs de la fábrica de la nova esglesia parroquial; altrement acudiría al tribunal per demanarles. Se resolgué consultar als advocats. Fins á 1618 durá la qüestió ab D. Martí Valero, venint aquest any á composta, de la següent manera:

1.er D. Martí Valero cedeix á Igualada les 1000 lliures depositades en la taula de la ciutat de Barcelona.

2.n La vila presta 500 lliures á D. Martí Valero, á tornar en cinch anys, cent cada any, pagadores dels arrendaments de la hisenda que aquell té en lo principat de Catalunya.

3.er Que durant la vida de D. Martí Valero, la vila no li demanará les 7000 lliures restants de les 8000 promeses per son pare, per la fábrica de la nova esglesia parroquial.

4.t Que en aquesta nova esglesia y devall de son presbiteri li farán, á costes de la obra, una sepultura ab sa tapa de pedra, ab la següent inscripció: *Sepultura de Don Jaume Franquesa, balle general de Cathalunya y dels seus.*

—La vila acepta aquestes condicions, reservantse facultat de demanar al Rey la quantitat promesa per D. Pere, ja que aquell li havía seqüestrat los bens. (10 de Octubre.)

D. Jaume Pau Franquesa.—Ja'l conexém: es aquell que trobarem en la primera secció d'aquesta obra, com á primer y principal actor de la famosa presa de bandolers, feta pèl sometent d'Igualada en 1573. Més avant fou batlle general de Catalunya, com havém vist: també l'havém trobat ara meteix com á mediador entre la vila y son germá don Pere, en la promesa per aquest feta á la fábrica de la esglesia nova.

A 17 de Janer de 1602, se'l nombra membre de la comissió que havía d'entendre en tot lo referent á la gran edificació de la progectada esglesia, per la qual devía interessarse molt. Morí lo dia de Nadal de 1606, essent batlle general de Catalunya: son nebot Martí Valero volgué, com havém vist, que se li fés una tomba ó sepultura ab son nom y titol en lo presbiteri de la nova esglesia. (*L. Univ.*)

Construcció de la nova esglesia.—Se posá la primera pedra de la nova esglesia, diumenge dia 30 de Juliol del any 1617.

Lo arquitecte ó mestre major que traçá lo primer plan, fou Rafel Plansó, de Barcelona: no residiría en Igualada, peró se obligá en la contracta á venirhi cada dos mesos per inspeccionar la obra, y sempre que hi fos demanat.—A 21 de Janer de 1618, los Concellers escriuen á mestre Rafel Plansó, que vinga á Igualada, per traçar lo que s'ha de fer; perqué ja están fets los solaments que ell traçá la altra vegada que vingué: li encarregan que porte la traça ó plan enterament fet y ben acabat.

Contracte per la pedra picada.—A 23 de Març de 1624 se firmá una contracta entre mestre Antoni Casanoves, d'Igualada, y la comissió que tenía á son cárreçh la obra de la nova esglesia, comissió composta del molt Rvnt. Sr. Jaume Queralt, rector y degá; dels concellers Jaume Amat, Francesch Bas, Gil Torra y Salvador Mas; del Iltre. senyor Agustí Cornet, donzell; Miquel Baltasar de Miquels, doctor en Medecina; mossén Miquel Quadres, mossén Joan Garreta, mossén Antoni Bas y Geroni Jofre.

[redacted]

— Mestre Antoni Casanoves se obliga á picar tota la pedra... «que será menester pera fer los tres archs crusers y quatre archs doblens que son menester y se han de assentar en la meytat de la obra nova de la dita iglesia ques va fent de present en la dita vila... comprés lo arch doblen está contra lo presbiteri; y també totes les pedres serán menester per los archs formerets en qui ha capitells, y les pedres... per les sis finestres de les vidrieres; les quals hayen de tenir de llum, so es, de alsada vint y sinch palms, y sinc palms de amplaria cada una dellas, les quals lo dit mestre Casanoves haje de fer y donar fetes conforme los modellos, plantas y trassas que á dit Casanoves son estades donades per lo *mestre Pau Ginestá*, *mestre de Iglesias y mestre major de dita nova iglesia*... Per lo qual preu fet dits Sors. Concellers y elets de dita obra, prometen donar y pagar al dit mestre Antoni Casanoves, trescentes setanta sinch lliures, pagadores ab les pagues conforme la dita obra se anirá fent...»

—No consta per quina causa cessa mestre Plansó, en la direcció de la obra, y passa á dirigirla mestre Pau Ginestá.

Construcció del presbiteri. — En altra contracta feta á 8 de Febrer de 1625, mestre Casanoves s' obliga á picar la pedra necessaria pèl presbiteri,

...ço es, *ensarjaments, dobleus, formarets, carreus, finestres, angives y sinch claus picades à punt de gravar, per dintre del presbiteri; segons y de la manera son los modellos y plantes que ha donades à dit Casanoves, mestre Pau Ginestà, mestre maior de dita obra.*—Los Concellers y elets li prometen en paga 250 lliures. (*L. Univ.*)

Benedicció de la nova esglesia.—*Any 1627.*

—«La primera pedra de aquesta iglesia fou posada lo diumenge dia 30 de Juliol de 1617.—Vide lo llibre de Baptismes, tomo 2, fol. 50, *circa medium libri*, que está en la rectoría.

»Dissapta, als vuit de Noembre del present y corrent any 1627, de licencia de don Pedro de Magarola, Bisbe de Vich y del consell de sa magestat, lo doctor Jauma Queralt, prebere y Rector de la parroquial de la present vila, benehí *la mitja iglesia* parroquial novament fabricada sots invocatió de Nostra Senyora y del gloriós St. Barthomeu, patró de dita vila, y lo endemá, diumenge, als vint hi hu de dit mes hi any, fonch traslladat lo sanctíssim Sagrament de la iglesia vella á la dita nova iglesia ab solemna professó per sola vila, essent Consallés de dita vila lo Sor. Miguel Baltesar, doctor en Medecina, m.º Antoni Bas, y m.º Pau Bover, negociant, y m.º Jaume Puiggrós, pagés. *Ad perpetuam rey memoriam.*—Vide lo llibre de Baptismes, fol. 131, tomo 2, ab anno 1597 ad 1638. Es en la rectoría.» (L. Negotior.—Arx. Com.)

De tot lo qual se desprén, que's dexá en peu la esglesia vella mentres se feya la meytat oriental de la nova, ó sía la meytat més próxima al presbiteri, inclós aquest; y que la vella estava situada en la part que ara ocupa l'extrém occidental de la nova.

Construida la primera meytat, ja s' hi pogué trasladar lo Santíssim, procehint desseguida á derruir la vella, per fer allí la altra meytat.

Construcció del altar major.—*Any 1718.*

—«Convocada y congregada la Rnt. Comunitat del Rector y Preberes de la vila de Igualada, bisbat de Vich, lo die 22 de Juliol de 1718 en la sacristía major, ahont se acostuma congregar y comunitat tenir, assistint en ella la major y més sana part. Lo Rnt. Dr. Isidro Ribalta, Prebere, proposá lo modo y forma en que se avía ajustat lo fer lo retaula major, avent ell, dit Dr. Ribalta, assistit en tot, com á persona elegida per la Rnt. Comunitat: y es, que se es ajustat á vuit mil y docentas lliuras, comprenensi lo fer los grahons del presbiteri y los grahons del altar, anyadinhi un grahó amés dels quey son, tots de pedra negra de la Pobla, enllustrada, y lo pálit de pedra blanca enllustrada. Y dits mestres (no 'ls anomena en lloch) an promés donar lo retaula fet dins 6 anys, ab son pedrestral de pedra jaspi negra y blanca; ço es, la negra de la Pobla, y la blanca de allá ahont la universitat se portia dita pedra á peu de obra. Y la universitat a promés pagar dites 8200 lliuras ab deu anys; so es, 800 lliuras cada any: ab pacta que si la dita universitat se troba molt aogada algun any, que los mestres no pugan fer forsas sino solament per 600 lliuras.

»Y axí mateix dit Dr. Isidro Ribalta, com á persona elegida, á proposat á la Rnt. Comunitat dient, que los Sors. Regidors li avían encomanat que proposás á dita Comunitat si volía contribuir en alguna cosa en ajuda de cost de fer dit retaula, conforme altras vegadas avía contribuit en coses de la iglesia, com es en la fábrica de fer aquella: y la dita Rnt. Comunitat, després de aver premeditat la esterilitat de las cobransas y la poca esperansa se té de millorarse, resolgué que condonaría la franquesa de la carnicería per deu anys, servint dita franquesa per la fábrica de dit retaula.»—(L. Negotior. —Arx. de la Com.)

La Immaculada Concepció es la titular de la parroquial.—

«Nota com al 9 de Novembre de 1696, á instancia del Dr. Antich Mestra, prevere y procurador major (de la Comunitat de preveres), tingué consell secret y general la universitat de la present vila, y se determiná que María Sma. de la Concepció fos titular de la present iglesia, attés que sols se trobava que era dedicada á María Santíssima, y no se sabía baix de que títol. Per memoria.» (Ll. de Notas.)

—Consta en diversos documents, que en lo altar major hi havía fundat lo benefici de Ntra. Sra. de les Olles, peró açó *de les Olles* no es cap títol litúrgich.

CAPÍTOL VIII

MONESTIR DE SANT AGUSTÍ: Antecessors dels frares agustins d'Igualada (carmelites de Manresa y franciscans de Vilafranca).—Fundació del monestir de Sant Agustí.—Serveys que 'l monestir feya á la vila.—La tatxa del monestir.—La herencia dels frares: llibres.—Se retira la pensió que la vila donava al monestir.

Antecessors dels frares agustins d'Igualada (carmilites de Manresa y franciscans de Vilafranca).—Lo servey parroquial era molt deficient en temps antichs: los Rectors no residían en llurs parroquies, les quals estavan confiades á preveres assalariats, que no les podían mirar com á cosa propria. Afegimhi que la falta de seminaris, que no's fundaren fins després del Concili de Trento, celebrat á les derreríes del segle XVI, donava per resultat no sols la poca instrucció dels clergues, sí que també la falta d'esperit ecclesiástich.

Los monestirs compensavan, al menys en part, aquesta falta, y á ells acudían los pobles perque 'ls predicassen la paraula de Deu; y als frares acudían ab preferencia los particulars per descarregar llurs conciencies ab la confessió sagramental. Per ço, quan Igualada no tenía monestir, acudía als carmelites de Manresa y als menorets de Vilafranca perqué vinguessen á la vila á predicar la Quaresma y altres sermons, donant la vila una pensió anual de 40 sous als carmelites de Manresa, y de 20 sous als frares de Vilafranca, y

axís es com ja abans de la fundació del monestir de Sant Agustí, se troban en lo Llibre de la Universitat documents com los que passo á transcriure:

1341.—«A quatre dels idus de Desembre.—Fra Ramon Talatxá conventual de la casa de sancta María del Carme de la ciutat de Manresa, confesso á vosaltres vener. Pere Truyols, Berenguer Guarro y Ramon Pedriço, síndichs de la universitat dels prohómens d'Agualada, qu'en lo present dia m'haveu donat quaranta sous barcelonesos que dita universitat donc tots los anys per almoyna al dit convent...»

1348.—«VII dels idus d'Abril... La universitat... ha ordenat que'ls síndichs de dita vila donen cent sous al convent de frares menors de Vilafranca... á obs dels gastos qu'haurá de fer dit convent per la celebració de capítol en dita Vilafranca: en dits cent sous van compresos aquells vint sous que dita universitat ha de donar á dit convent en la próxima festa de Pasqua.»

1366.—«Jo, fra Ramon d'Artés, del ordre de frares menors del convent de Vilafranca de Panadés, confesso... que vos Bernat de Torres, síndich y bosser de la vila d'Agualada, m'haveu pagat aquells vint sous... que dita universitat donc graciosament cada any lo dia de Pasqua al dit convent per una pitança...»

1366.—«Sapie tothom com jo, frare Pere Mora, del ordre dels frares menors, conventual del convent de Vilafranca de Panadés, confesso y regonesch que vos, Bernat de Torres... síndich y bosser de la universitat... m'haveu pagat... vint sous, que dita universitat donc per amor de Deu tots los anys en la festa de Totssants al dit convent, y també en renumeració dels travalls que'ls frares del dit convent tenen per causa de les predicacions que fan en dita vila...» (*L. Univ.*)

Fundació del monestir de Sant Agustí. *Any 1393.*—No he trobat la data exacta de sa fundació: crech, emperó, que's fundá en 1393 ó molt poch abans. Consta que á derrers d'aquest any ja existía: axís, en les eleccions de cárrechs fetes á 7 de Desembre, la universitat elegí captadors per dit monestir en la forma següent:

«Item dita universitat elegí... per captar en favor del monastir de frares agustins construit en lo terme de dita vila, ab lo bací del dit monastir, en la dita iglesia (parroquial), á Berenguer Salamó de dita vila.» (*L. Univ.*)

Que la fundació era recent, ho indica lo següent acte:

«Diluns, festa de monsenyer sent Pere, á xxix del mes de Juny lany de la Nat. de nostro Senyor MCCCC LXXXX IIII. la universitat de la vila Dagualada, per consell general ajustada en la capella de monsenyer sent Barthomeu de la dita vila, volch é ordená que lo honrat en Bernat Queralt anás á Vich per tractar ab lo senyor Bisbe é ab lo Rector (d'Igualada, que devía residir allí, y era Bonanat Manyosa) que los frares agostins venguen á bona avinença ab lo dit Rector sobre ço que li han á fer á respondre (pagar), per

rahó com lo dit monastir es en la parroquia de la sgleya de la dita vila, segons que per altres semblants monastirs es acostumat de fer.»

Lo dit missatger Queralt cobrá del bosser.—«40 sous per los cinch dies que estiguí ab la cavalgadura en lo viatge que fiu en companyía del vener. y religiós mestre Antoni de Casagemes, provincial del ordre de St. Agustí, y fra Joan Pujol, prior del monastir de St. Agustí, edificat dintre del terme de aquesta vila, per avistarnos ab lo Rnt. Bisbe de Vich, per la avinença que's devíe fer entre dit provincial mestre Antoni y 'l vener. Rector de dita vila...» (*L. de la Univ.*)

— La avinença degué ferse, ja que 'ls agustins continuaren per segles en son monestir d' Igualada, com anirém vegent.

Serveys que 'l monestir feya á la vila.—En concell general del dia 7 de Desembre de 1421, se comissiona als Concellers per suplicar al Rnt. Provincial dels agustins —*que's digne destinar y trametre frares bons, idóneos y suficients al monestir de Sant Agusti, edificat dintre del terme de dita vila.* En conseqüencia, los Concellers escriuen la carta següent:

—«Pare molt reverent. Vostra reverencia é paternitat no ignora com en aquesta vila Dagualada havém monestir de la orda de mosser sent Augustí, lo qual es reputat un gran joyell de aquesta vila, é per nosaltres é per aquesta universitat es molt prehat é amat, per rahó de la honor ó servey que havém acustumat haver dels frares habitants é conventuals del dit monestir, axí en sermons com en confessions: é per aquesta raó los singulars de aquesta universitat, hoc encare é dels lochs circumvehins, han voler de fer bé en lo dit monestir: é hauríen millor, si la honor é servey acustumats é deguts se feyen es prestassen per los frares del dit monestir. E ja sie, pare molt reverent, que los frares ara conventuals del dit monestir sien honests é de bona fama, é procurants tot bé é utilitat, segons lur possibilitat, en aquell monestir; emperó en los sermons é predicacions son defallents: no que no hi haien lo coratge é voler; mas per imperícia lur, parlant ab honor é sens injuria de algú; en tant que aquesta universitat é consell de aquella é nosaltres ne som ens tenim per entrenyorats, si per vostra reverencia é paternitat remey covinent noy era donat. Per qué, pare molt reverent, ab la present vos suplicam humilment esser plasent á vostra reverencia é paternitat, metre en lo dit monestir tals frares que sien abtes é suficients axi en confessions com en sermons: car lo poble de aquesta vila es acustumat de haver é hoyr sollemnes sermons é predicacions, é ja abans de la edificació del dit monestir hic havíen acustumat de venir moltes vegades entre lany frares menors de Vila francha é predicadors de Manresa; dels quals, ó predicadors de aquells, aquesta universitat era molt contenta, per tant com hic veníen dels aptes qui fossen en los dits monestirs; é per conseguent predicaven ó sermonaven sollemnement, é lo poble teniels la cara girada en fer los almoynes é bé: é are retrahuen se de aquests per raó que no fan la servitut que deurien: é axí, pare molt reverent, vostra

paternitat provehesca en aquestes coses; en altre manera, covendríe é nosaltres de procurar é haver frares de altres ordes, é aquests de ací perdrían les almoynes é caritats, é sería gran dan é interés del dit monestir, é si á vos, pare molt reverent, era plasent de trametrens lo honor. é religiós frare mestre Guillém ça Font, en sacra página aprobat, nosaltres é tot lo poble hi trovaríem singular pler: per queus suplicam que plasia á vostra paternitat de scriureli de venir ací, é de açó, pare molt reverent, farets servey á Deu, é á nos, é al dit monestir, é á les nostres ánimes gran bé é profit. E si algunes coses, pare molt reverent vos plahíen que fer poguessem, som prests aquelles complir. Scrita en Agualada á xxxi del mes de Dehembre lany de la Nat. de nostre Senyor M·CCCC·XXII (1421, segons nostra actual compte.)

»De vostra reverencia é paternitat humils servidors Consellers de la vila Dagualada.» (*L. Univ.*)

Pèl meteix fí escrigueren los Concellers la següent, als pares que estavan ajustats en capítol general ó provincial:

«Molt reverents pares en Jesu Christ.—A vostres molt grans reverencies é savieses é en vostro molt reverent é sagrat capítol humilment exposen los Consellers é prohómens de la universitat de la vila Dagualada: Com los dits Consellers é prohómens ó lurs predecessors, ans de la fundació de la casa de vostra sagrada orda, construida dins los termens de la dita vila, havíen acustumat tenir apensionats frares menors de Vila francha, é prehicadós é carmelitans de Manresa, per rahó dels sermons sollemnes é altres servituts, ço es, confessions, que feyen á la dita universitat é singulars daquella: aprés que la dita casa fou dedicada pera frares de vostra sagrada orda, los dits Consellers é prohómens feren cessar la dita pensió, é giraren aquella, ab molts altres beneficis, als frares religiosos habitants de la dita casa, per sustentació de lur vida, augmentant tots jorns aquella, per tant com eren molt contents de la servitut (é) sciencia dels frares aquí habitants, ço es, dels sermons sollemnes é confessions quis feyen per aquells: é de algun temps en sa, apar que la dita casa es posada en oblit per vostro molt reverent é sagrat capítol: car vehém que aquella casa no es provehída segons era acustumat de frares fundats: é la dita vila Dagualada, per gracia de Deu, es dotada de homens de sciencia, é de molts altres qui, ja sie lechs, son ábils é merexents hoyr sollemnes sermons. Per ço los dits Consellers é prohómens, per salut de lurs ánimes é dels singulars de la dita universitat, é de tots altres aqui en la dita vila declinants, á vostres molt grans reverencies é savieses, é vostro molt reverent é sagrat capítol humilment supliquen, la dita casa esser provehida de aptes é suficients frares axí en sermons, com en confessions, per tant que la dita universitat é singulars daquella, per salut de les ánimes, puxen haver los serveys acustumats: en altre manera sería tolre la devoció á les gents, é invitar la dita universitat é Consellers é prohómens daquella á donar la dita pensió ans de la dedicació de la dita casa, als frares dessús dits donar acustumada, é redundaríe en gran dan daquella casa é dels frares aquí habitants, hoc encare en periudici de vostra sagrada orda. E ja sia que aquestes coses sien de equitat é justicia, emperó los dits Consellers é prohómens, aquelles reputarán á gracia é mercé.»—Sens firma ni data. (*L. Univ.*)

Lo lector entendrá que aquestes cartes, expressan lo desitg dels igualadins de ohir sermons més eloqüents, que 'ls que predicavan los frares que llavors tenían. Jo poso aquí aquestes cartes, perque 's veja l' objecte de la fundació del monestir, y quede confirmat lo que he dit abans, sobre la predicació dels franciscans de Vilafranca y dels carmelites (les cartes hi afegexen, dominicans ó predicadors) de Manresa.

La tatxa del monestir.—Se desprén de la carta de 1422, que vaig á copiar, dirigida al Capítol, com la anterior, que'ls monestirs ó cases d'aquest ordre pagavan certa quantitat annual, que es de suposar servía pèls gastos generals de la ordre, ó per la dotació dels superiors. Aquesta quantitat es *la tatxa* de que parla la carta:

«Pares molt reverents.—A vostra gran reverencia é paternitat é á vostro segrat capítol exposen humilment los Consellers é prohómens de la vila Dagualada: que ja sie la casa de vostra segrada orda, la qual es fundada dins los termens de la dita vila hage ó sia acustumada pagar en tatxa VII florins poc més ó menys, segons som informats; are de poch ensá la dita tatxa ses augmentada de la meytat é més, ço es, que es tatxada pagar XV florins. E com la dita casa, attés que no ha molt que es dotada, haia pocha renda é emoluments, é per consegüent sie necessari que la tatxa desús dita sie moderada, per tant que lo convent daquella, aleujat de la dita tatxa, mils en aquella casa puxa lur vida sustentar: Per ço los dits Consellers é prohómens á vostro segrat capítol humilment supliquen la dita tatxa esser moderada é reduida en ço quen era acustumat pagar. En altre manera, seríe desabitar é desolar la dita casa, é redundaría en gran dan é periudici de vostra segrada orda é de aquesta universitat. E ja sie que vostro segrat capítol entena en preservar les cases de vostra segrada orda de periudici é dan, emperó los dits Consellers é prohómens açó á gracia reputarán.»—Tampoch hi ha data: no obstant es del 1422 com l'altra, y probablement del mes d'Abril ó de Maig. (*L. Univ.*)

La herencia dels frares: llibres.—Al meteix capítol escrigueren encara los Concellers, en 1422, la següent:

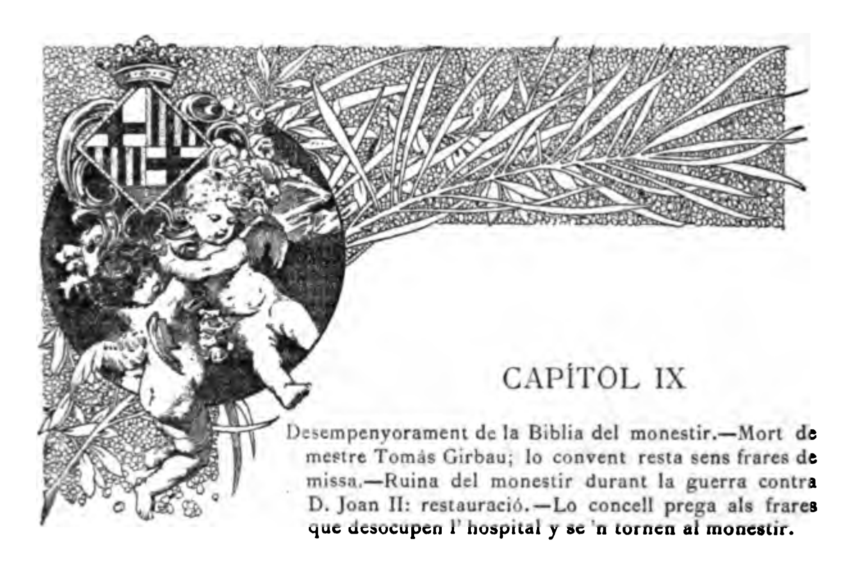
«Molt reverents pares en Christ.—A vostra gran reverencia é paternitat é á vostro molt reverent é segrat capítol exposen querelosament los Consellers é prohómens de la universitat de la vila Dagualada: que ja sie prescrit de vostra segrada orda que libres, robes é altres qualsevol bens, que qualsevulla frare defunt, sien adquisits á la casa ó monestir de la qual lo dit frare defunt fora conventual en temps de sa fí; lo religiós frare Prior del convent de vostra segrada orda de la ciutat de Barchna. se ha occupats quatre libres

los quals lo religiós frare Nicholau Corts tenía en lo monestir dessús dit en temps que era Prior daquell monastir: los quals libres, segons som informats, son aquests, ço es, *la Postilla de Jop; Reductori moral; questions de Theologia é Segona* (de la) *segona, de sent Tomas.*—E com lo dit religiós frare Nicholau Corts, en temps que morí fos conventual de la casa ó monestir dins los termens de la dita vila Dagualada construit, é en aquella haia hauda sepultura, é per conseguent los dits libres é altres bens del dit frare Nicholau, sien es pertanguen al dit monestir dins la dita vila Dagualada costruit. Emper amor daçó los dits Consellers é prohómens supliquen per vostro molt segrat capítol ésser provehit é ordonat que los dits libres é altres bens, que fossen del dit religiós frare Nicholau Corts, sien restituits al dit monestir dins los termens de la dita vila costruit. E ja sie que les dites coses procehesquen de justicia, los dits Consellers é prohómens, aquelles á gracia reputarán.» (*L. Univ.*)

Se retira la pensió que la vila donava al monestir.—La reclamació feta pèls Concellers al Capítol y al Provincial, demanant frares mès hàbils en sermonar, no fou atesa. En cambi la vila, que pagava ó donava sis lliures cada any al monestir *per rahó dels sermons, confessions y altres serveys*, com solen dir los corresponents albarans, sospengué aquesta almoyna, y resolgué tornar al temps vell, ço es, donarla als relligiosos de Vilafranca y de Manresa, *á condició de que fessen los acostumats serveys en sermons y confessions.* Se reservan revocar aquest acort quan los plaurá.—Concell de 17 Maig de 1422. (*L. Univ.*)

CAPÍTOL IX

Desempenyorament de la Biblia del monestir.—Mort de mestre Tomás Girbau; lo convent resta sens frares de missa.—Ruina del monestir durant la guerra contra D. Joan II: restauració.—Lo concell prega als frares que desocupen l' hospital y se 'n tornen al monestir.

Desempenyorament de la Biblia del monestir.

—«Al molt honor. é molt honest religiós ffrare Raphael Gerona, monjo de Monserrat, en Cervera.

»Mosser molt honorable. Per quant mestre Thomás Girbau del orde de sent Agostí de aquesta vila, ha deliberat é aparellat de quitar aquella Biblia, la qual per ffrare Ffrancesch Corts, quondam Prior del dit monestir, adés fou mesa en penyora per certa quantitat: per çous pregám la dita Biblia vullats sçí trametre per frare Miquel, ó per altra persona segura; car prestament açí li será liurada la quantitat per la qual stá en penyora: é que ab la dita Biblia ensemps vos placia trametre un albará, lo qual, segons se diu, vos fou fet per lo dit Prior de la dita quantitat. E en açó vos placie no vullats metre alteració ni fer altre cosa de la dita Biblia: car açó es cosa qui per nosaltres ha esser conservada per obs del dit monestir é decoració de la librería de aquell, com nosaltres siam patrons é conservadors del dit monestir, é hauríem massa enuig que la dita Biblia prengués altre cap: per queus pregám la trametats prestament é noy hage falla. E si vos, mosser, serán plasents algunes coses de aquesta universitat, ab tota confiança nos en rescriviu. De Agualada á xxviii de Dehembre any M CCCC LXVIII (1467).

»A tota vostra honor prests Consellers de la vila de Agualada.» *(L. Univ.)*

«Als molt honor. é molt savis senyors los Pahers de la vila de Cervera.

»Molt honor. é molt savis senyors. La causa de la present es per informar vostres honorables savieses com dies ha passats, per lo Prior del monestir de sent Agustí de aquesta vila, fou mesa en penyora una Biblia per certa quantitat, al vener. religiós ffrare Rafel Gerona, monge de Monserrat, qui vuy habite en aquexa vila (Cervera). E per quant, segons som informats, ell hauríe donat temps per totes aquestes festes de Nadal de quitar la dita Biblia, é ara per lo reverent ffrare Thomás Girbau, mestre en Theología, suc-

cehint al dit Prior en lo dit monestir, sie ofert al dit ffrare Gerona de quitar la dita Biblia, pagant li ço que li es degut é portant li aquella en aquesta vila; é lo dit ffrare Gerona preten que los diners li han ésser portats aquí: la qual cosa nos apar injusta; com sie cosa rahonable que açí hon ses fet lo préstech se hage á fer la paga. E per quant nosaltres som patrons é protectors del dit monestir, é la dita Biblia sie açí molt necessaria; per quant se ha á posar en una librería, la qual lo dit mestre Thomás ha ordonada é feta açí en lo dit monestir. Per ço, honorables senyors, vos pregám que al dit ffrare Gerona vullats dir é pregar, que vulle trametre açí per alguna persona fiable la dita Biblia, é açí será li restituit ço del seu: é que no sen vulle metre en altres dilacions: car on ho fes, covendríe á nosaltres, per lo cárrech de nostre offici, fer hi lo degut per justicia. E açó será cosa la qual vos reputarém á pler molt singular. Offerint nos per vosaltres fer tot ço que plasent vos será. De Agualada á xxviii de Dehembre any M CCCC LXVIII (1467).

»A tota vostra ordinació prests Consellers de la vila de Agualada.»

Lo monestir de Montserrat, tenía prop de Cervera la gran hisenda dels Condals, que després, en la secularisació dels monjos del Estany, aumentá ab lo priorat y terres que aquest possehía en Sant Pere dels Arquells: lo frare que cuydava dels Condals, sovint devía residir en Cervera.—Ja recordará 'l lector, que en aquest temps anava calenta la guerra contra D. Joan II: era, donchs, perillosíssim portar diners pèl mon: y d'aquí la qüestió sobre si s' havía de fer entrega del diner prestat, en Igualada ó en Cervera. Ningú volía la responsabilitat.

Mort de mestre Tomás Girbau. (Lo convent resta sens frares de missa).—*Any 1468.*

—«Mosser molt reverent. Per voluntat de Deu, mestre Thomás es mort, é lexat lo monastir sens frares missa cantant. E com lo monastir, sens qualque bon frare quiy fassa lo servey acustumat, penría detriment, é les caritats en gran part cessarían, lo que sería á nosaltres massa anuyg, com stiga molt bé en aquesta vila per salut de nostres ánimes; per ço, mosser molt reverent, vos pregam ab tot affecte provehiscats açí de un bon frare, é tal que sia per regir lo monastir é enluminar nostres ánimes. E jatsía ho degats per vostron offici, encare vos ho reputarém á gracia.—De Agualada á xvi de Mayg any M CCCC LXVIII.—Los qui en vostra reverencia molt se recomanen Consellers de la vila Dagualada.

»Al molt reverent pare en Christ lochtinent de Provincial, en Leyda.» (*L. Univ.*)

Repetexen les instancies al meteix llochtinent de Provincial, á 12 de Setembre del meteix any, peró sens resultat.—Acuden als frares agustins de Barcelona, y 'ls trameten per

regir lo monestir d'Igualada á fra Andréu Jover. Los sembla *assats honest é de bona conversació, é assats hábil é soficient en servir lo dit monastir é sercar lo profit é utill de aquell, exceptat en sermons.* Malgrat aquesta falta, demanan al Pare Provincial que 'l nombre Prior del monestir d' Igualada.

Lo portador de la carta al Provincial, fou lo meteix fra Andréu Jover, que torná provehit ab lo títol, no de Prior, sino de Vicari, governant ab aquest títol lo monestir.

Ruina del monestir durant la guerra contra Joan II: restauració.—Situat lo monestir de Sant Agustí fóra del recinte amurallat, restant indefens, hagué d'ésser abandonat pèls relligiosos; als quals la vila cedí per habitació interina, la casa del hospital de Sant Bartomeu, contigua ó próxima á la capella d'aquest nom.

Fra Andreu Jover, en 1468, treballava ab tot son poder en la restauració del monestir. Açó diuen los Concellers al llochtinent de Provincial en carta del dia 15 d' Octubre:

—«...informats com per certa diferencia que sería entre vos é mestre Matheu Reya sobre jurisdicció de la provincia, que sería divisa per la guerra, fra Andreu Jover, provehit per lo dit mestre Reya de vicari de aquest monestir; del que haviem hagut pler, com per speriencia treballava de obrar é reparar la casa qui era quax derruida, é havía logat mestre, é feta provisió de manobra, é pensava en lo servey del monastir é conversar en nosaltres amigablement é plahible...»—Demanan los Concellers que 'l provehesca del priorat ó del vicariat, ó que 'l dexe per conventual del monestir igualadí.

Nota. Poch degué ferhi fra Jover en la restauració del monestir, ja que en 1475 seguia tractanse de restaurarlo ab ajuda de la universitat:

Concell general de 27 de Janer.—«... Per quant lo monestir de sent Agustí, dins los termens de la dita vila construit, per la deshabitació que los frares del dit monestir hem haguda fer de aquell per causa de la guerra qui es stada en lo dit principat, deservint é lexant lo dit monestir; de que sen ha seguida ruyna é destrucció. E per ço sia deliberat per lo vener. Prior é frares del dit monestir tornar é reparar aquell, é fer lur habitació en aquéll. Emperó per quant los dits frares son per lo present privats de lurs rendes é no han forma de poder fer la dita obra é reparació. Per ço los dits honrats jurats del dit consell, pregats é suplicats per lo dit Prior; volgueren é ordonaren é per la dita causa consignaren al dit monestir é covent é Prior (é) frares de aquéll per temps de un any, qui començará correr lo primer die de Ffebrer primer vinent, lo dret de la loça de la dita vila; lo qual volen ésser més é convertit en obrar é reparació del dit monestir. La qual loça fonch acceptada per lo dit esguart per lo vener. frare Pere Aguilera, Prior del dit monestir é per los frares de aquéll.

»E per los dits esguarts lo dit consell, ab voluntat é consentiment del dit vener. Prior é dels altres frares del dit monestir, constituiren é ordenaren en clavari é rebedor, exhigidor é administrador del dret de la dita loça, bací de la dita obra, é de qualsevulla lexes é donatius que á la dita obra per alguns fets sien ó serán, lo senyer Nanthoni Simon, sabater, de la dita vila; donant li plen poder de rebre, exhigir é haver les dites quantitats, é aquelles metre é convertir en les dites obres fahedores en lo dit monestir, á voluntat é ordinació del dit Prior, en les coses que pus necessaries serán vistes fer.»

Concell general de 22 de Febrer.—«Item més lo dit consell volgué é ordoná sobra la reparació del monestir de sent Agustí fahedora, que per la dita universitat é singulars hi sia feta ajuda per mijá de denes (joves), segons la dita universitat acustuma fer les obres, é segons ja stá ordinat per altres obres passades... (*L. Univ.*)

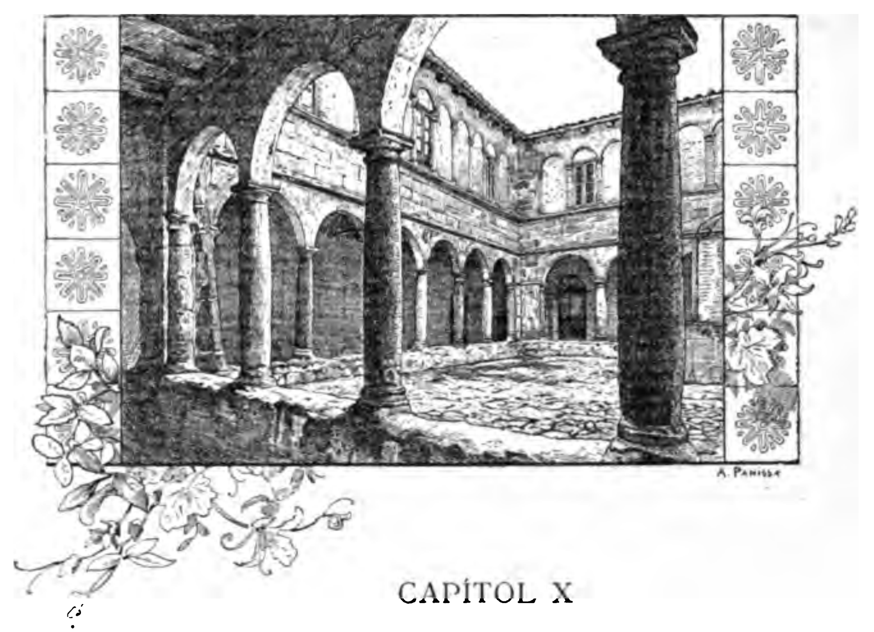
Ademés del dret de lloça (dret de mesures de grans) y de la ajuda personal que per jóves feyan los vehins, lo Prior fra Pere Aguilera vengué algunes proprietats, entre elles, una casa propia del monestir, situada en lo carrer d'en Salamó y una vinya, per esmerçar lo preu en la restauració del monestir *arruinat per la guerra.*

En les escriptures de venda, lo Prior diu que está autorisat per lo convent, que, segons sembla, no tenía llavors altres frares que'l dit Prior, fra Francesch Reurés, lector en sagrada Escriptura, y fra Bertrán de Fomanyá. Aquests tres, y no més, s'ajustaren en comunitat á so de campana, *fent y representant lo capitol y comunitat.* (Man. de 1475.)

Lo concell prega als frares, que desocupen l'hospital y se 'n tornen al convent.

Concell general de 18 d'Octubre de 1476.—«E primerament volgueren é ordonaren que per quant la casa del hospital de la dita vila vuy é gran temps ha es occupat per la habitació que los honor. Prior é frares del monestir de sent Augustí de la dita vila en aquella fan, en tal manera que lo dit hospital es mal regit é governat; per ço com hospitaler en aquell, per causa de la dita occupació dels dits frares en aquell star no pot. Per ço volgueren é ordonaren que per los honrats Consellers de la dita vila, fossen pregats los dits vener. Prior é frares, que lexen la dita casa expedita; maiorment attés la casa del lur monestir ésser reparada é adobada en tal forma, que en aquella habitarse pot per los dits frares. E hon ells lo dit hospital lexar no volguessen, sien fets contra aquells los procehiments que fer se pusquen per justicia et aliter.» (*L. Univ.*)

CAPÍTOL X

Celebració de capítol general de agustins en Igualada.—Edificació de la capella de Ntra. Sra. de la Pietat.—Reconstrucció del claustre.—Cara y creu: un bon Prior.—Reforma del monestir.—Carta de Felip II per la reforma del monestir.—Prosperitat del monestir després de la reforma.—Concordia entre'l monestir y'l Rector y Comunitat de preveres.—Conflicte entre 'l monestir y'ls Concellers per una qüestió d'etiqueta.—Expulsió dels relligiosos en 1835.

Celebració de capítol general de agustins en Igualada. *Any 1479.*—La celebració de capítol general del ordre d'agustins en aquesta vila, degué ésser un succés de importancia, que crech convenient consignar. Traduhiré la acta, que no es llarga:

«Per eterna memoria.—Sia á tothom notori com l'any de la Nativitat del Senyor M·CCCC·LXX·IX, dissapte, vuyt del mes de Maig, los reverents, honorables y prudents senyors frares del ordre dels heremites de Sant Agustí de la provincia d'Aragó, Catalunya y Valencia, celebrant capítol en lo monestir del dit ordre, construit dintre dels termens de la vila d'Agualada, guardant la forma deguda per fer eleccions, é invocada la inspiració del Esperit Sant, elegiren per unanimitat per Vicari general y Provincial de la dita provincia al reverent frare mestre Mateu Perez, professor en sacra Escriptura, en la casa del meteix ordre de Valencia. Y'l dia següent, diumenge, dits frares feren una solemne professó que exí del dit monestir, entrá en la vila de Agualada donant la volta dintre d'ella, acabantla entrant en la esglesia parroquial, en la qual celebraren ab molta devoció y solemnitat l'ofici de la missa.

Y dit reverent Vicari y Provincial novament elegit predicá al poble la paraula de Deu ab maravellosa eloqüencia.

»Era llavors Prior del dit monestir, lo vener. fra Pere Aguilera, fill de la metexa casa, y conventuals, los vener. frares Ramon de Tolosa, alies de Poliach, batxeller en Sacra Escriptura; fra Bertrán de Fontanyá, devot religiós, fra Joan de Casals, preveres; fra Geroni de Montreal y fra Antoni Segarra, no profés encara.»

Lo dimars següent, lo nou Provincial, d'acort ab los definidors mestre Pere de Victoria, del convent de Saragoça; Pascassi Muntfort, de Valencia; y Mateu Reylla, de Catalunya, concedí al Prior d'Igualada, fra Pere Aguilera, llicencia per construirse á ses propries despeses, una cambra en la part del monestir ahont volgués, en la qual pogués habitar tota sa vida, sens que may ningú lo'n pogués traure; podent, ademés, llegarla per desprès de sa mort, á qui volgués, ab tal que fos un frare del meteix ordre.—(Man. de 1475 y següents.)

Edificació de la capella de Ntra. Sra. de la Pietat. *Any 1483.*—Fou un altre succés la solemne cerimonia de posar les primeres pedres de la capella de Ntra. Sra. de la Pietat, en lo claustre del monestir de Sant Agustí.—De l'acta que tinch á la vista se desprén lo següent:

—Dimecres 23 d'Abril de 1483, se feu solemne professó, que exint de la vila aná al dit monestir, se celebrá missa en l'altar major de la esglesia de aquest; tenint demunt del dit altar cinch pedres en honor de les cinch llagues de Jesucrist, les quals foren benehides allí meteix per l'honor. Pere Agustí dez Coll, degá de la vila.

Celebrada la missa y benehides les pedres, foren entregades als padrins, ço es, una al llochtinent de sotsveguer, Ramon Pollina, y á dona Eularia, muller de Berenguer Bofill; la segona pedra á Gispert Millars, mercader, y á Eulalia, donzella, filla de Pere Franquesa, mercader; la tercera á Antoni Matheu y á Joana, donzella, filla de Guillém Regedell, parayre; la quarta á Pere Llobet, ferrer, y á Miquela, doncella, filla de Gaspar Millars, mercader; la quinta als dos concellers, Pere Pau Solanelles, notari (qui escriu l'acta), y á Pere Tria, mercader, y á dona Antonia, muller de Pere Mas y á Jaumeta, muller de Antoni Rosseta, es á dir, á les mullers dels dos restans Concellers. Los dits, portaren les cinch pedres en professó, ab los clergues y poble des de la esglesia al claustre del monestir, al lloch ahont devía edificarse la capella: allí's cantaren los quatre Evangelis y la Salve Regina, y les pedres foren posades una en cada cantó del quadrat que marcava'l fonament de la capella, y la quinta, que portavan los Concellers, en lo lloch que havía d'ocupar l'altar. Fet açó, se cantá lo *Te Deum laudamus*, y demanant lo prior, fra Pere Aguilera al notari, que'n llevás acte, quedá acabada la funció. (Man.)

En avant, los igualadins acudian sovint á la dita capella de la Pietat en les professons de pregaries.—En 1766, lo Prior de Sant Agustí demana al Ajuntament algún subsidi per fer un altar á la venerada imatge de Ntra. Sra. de la Pietat y per restaurar sa capella. L'Ajuntament acorda donarli 30 lliures.—Sessió del 9 de Maig. (Reg.)

Reconstrucció del claustre. *Any 1506.*—Acabada la guerra contra D. Joan II, se reedificá una part del monestir, ço es, lo més necessari per podershi instalar novament los frares.—Ja en 1495 se treballá en la reedificació del claustre, encara que poch, puix trobo un albará firmat de Joan Bofill, mestre de cases, de Tous, en lo qual consta que'ls Concellers, per mans del bosser Gonçalvo de Tries, li pagaren 5 lliures *per rahó de la obra dels claustres del monastir de Sant Agustí.*—Fins al 1506 no degueren reconstruirse, com se veu en l'acta següent:

3 de Janer.—«Item sobre la demanda feta per lo vener. ffra Luys Sans, Prior del monastir de St. Augustí, construyt dins los térmens de la dita vila, la qual contenía, que attés, que migençant la aiuda de Deu y les almoynes fetes per la dita universitat é singulars de aquella y algunes altres virtuoses persones, eren stats refets de pedra los archs y pilás eren cayguts de la claustra del dit monastir, ó de la maior part de aquella; é que no sian cuberts de cap, staven é stán ab perill de caure altra vegada, si donchs no son cubertes com se pertany; quels sia plasent, attesa la pobretat de aquell monastir, voler subvenir de alguna cosa per cobrir les dites claustes (sic): sobre açó ordená é provehí lo dit honor. consell que de present prometeren de subvenir la dita cuberta de dos millés de teula bona, prometent paguar la vera valor de aquella de pecunies de la universitat, posades (les teules) al dit monastir.» (*L. Univ.*)

Nota. Més avant, l'honorable patrici D. Geroni Cornet, al fundar en son testament les aules de Filosofía y Teología en aquest monestir (1664), vol *també sia edificat una part de les quatre del claustro de dit convent de St. Agustí ab les mies armes esculpides en los llochs se podrá fer.*

Cara y creu: un bon Prior.—*Any 1526.*

—«Rmo. Sor. Crehém no ignora la reverencia y paternitat sua, com en aquesta vila de Agualada ere fundat un monestir del sagrat orde de sanct Augustí, lo qual, tant per les turbacions de les guerres... com encara per mala administració de alguns qui son stats Priors de aquella casa, los quals, axí com deurien mirar y attendre en lo aument y redrés de aquell monestir... no han mirat sinó de folrar les bosses y aumentar á sí matexos... ha plagut á nostre Senyor Deu y al gloriós pare sanct Augustí, que lo reverent pare Pro-

vincial un any ó dos quens ha donat per Prior al dit monestir al Rnt. frare Rafel Saurí, lo qual es persona de molta virtut y fa molt bé los officis divinals en dit monestir, y es molt inclinat á obres y que les cases del dit sagrat orde de les quals es stat Prior, ell molt bé ha obrades aquelles y redificades y dexar en aquelles molt bon eximpli...»—Los Concellers acaban demanant al P. General que nombre Prior perpétuo al dit fra Rafel, ab quí ho han pogut concertar, no sens vencer la sua resistencia.—25 de Febrer. (*L. Univ.*)

Reforma del monestir.—*Any 1569*.

«Copia de la letra del Senyor Rey.—La devall scrita letra de la magestat del Rey D. Felip (II) nostre Senyor benaventuradament regnant es stada donada als honor. Consellers per lo Rnt. pare frare Gonsalvo de la Mota del orde de sanct Agostí, qui es deputat y elet per Prior del monastir de sanct Agostí, fundat extra muros de dita vila, per la reformació provehida y manada de fer y guardar en tots los monestirs Despanya per nostre sanctíssim Pare Papa Pio quint, en la Sglesia de Deu benaventuradament regnant, diumenge á xxvii de Febrer del any M·D·LX·VIIII sobredit y corrent: en lo qual dia dit Prior y comissari, en virtut de les provisions que de sa santedat y de sa magestat aportave, prengué possessió *coram populo* de dit monastir *cum juribus suis universis:* axí que restá la reformació en lo dit monastir fundada; que es grandíssim servey de Deu y de les ánimes dels poblats en dita vila, ahont tindrán, si plaurá al Senyor, totes les recreacions spirituals necessaries que volrán; lo que fins ací no fehíen; perqué en dit monastir noy residíe sino un frare de missa indocte, etz. y sempre havíe gran disolució en dit monastir: y per çó ara dit Prior y frares ab molta rahó se tenen de affavorir y ajudar en aquest principi, perqué tan sancta obra se conserve y augmente, majorment que está lo dit monastir pobríssim y desaropat: y axí es stat per dits Consellers offert á dit pare Prior ab determinació, presencia y assistencia de molts y dels principals prómens del consell de dita vila á v. de Març de dit any en la capella de nostra Señora de Pietat, ahont anaren per dit effecte.»—Segueix immediatament, en lo Llibre de la Universitat, la esmentada carta reyal.

Carta de Felip II per la reforma del monestir.

—«A los amados y fieles nuestros los Conselleres de la nuestra villa de Igualada.

»Amados y fieles nuestros. Ya haureis entendido lo que su Santidad, movido por su sancto zelo, ha mandado proveher acerca la reformacion de los frayles y monjas conventuales de la orden de sant Augustin, de que havía tanta necessidad como sabeis: lo qual, como cosa tanto del servicio de nuestro Señor y beneficio y utilidad de aquella religion, lo he mandado executar, conforme á la voluntad de su Santidad: y como quiera que por ser de tal qualidad y tan conveniente para el bien público dessos mis reynos, tenemos entendido que lo ayudareis y favorecereis quanto en vosotros fuere: todavía vos he querido encargar mucho que lo hagays assi: que allende que cumplireis con la voluntad de su Santidad en cosa tan sancta, os lo ternemos en servicio. Data en Madrid á viiiiº de Henero, M·D·LX·VIIIIº.—Yo el Rey.»

Prosperitat del monestir després de la reforma.—*Any 1594.*

Concell particular del 17 de Janer.—«Item quant al segon cap de la proposició feta per dits honor. Consellers acerca de que era tant notori lo augment del monastir de St. Augustí, del terme de la present vila, en lo qual vuy habiten nou ó deu religiosos de vida exemplar, y perqué anás dit monastir perseverant en dit augment y que dits religiosos pugan passar esta vida miserable y passar avant les obres necessaries que tenen comensades en aquell, vist lo benefici públich quen reb esta universitat; sería cosa molt asertada que la universitat los afavorís en alguna cosa; y que fet discurs ab qué poría, serie admetre á les sepultures, novenes y capdanys ques fan y celebren en la sglesia parroquial de dita vila, més frares dels dos ordinaris que ya hi assistexen: que ademés que redundaríe en benefici y auxili de les ánimes dels tals deffuncts y caritat y augment de dit monastir; serie gran part en remourer y rellevar lo plet ó questió que es entre lo dit monastir y la Rnt. Comunitat de dita vila de Agualada sobre lo sepultar, novenes y capdanys y altres coses...» —S'acorda admetre quatre frares en lloch de dos en dits funerals, y si 's tocan quatre campanes, admétrenhi sis, inclós lo Prior. (*L. Univ.*)

Concordia entre 'l monestir y 'l Rector y Comunitat de preveres.

—«Item á 4 del mes de Setembre de 1594, se firmá la concordia feta entre lo reverent Prior y convent de St. Agustí de una part, ab lo Rector y Comunitat de preveres de la present vila de Agualada, aserca de la lite se aportava entre ditas parts davant lo Rnt. Prior del monastir del Carme de la ciutat de Barcelona, com á conservador del dit monastir de St. Agustí, per la controversia era en dites parts, sobre los enterros é sepultures: pretenent dit Prior y convent poder enterrar, y dit Rector y Comunitat pretenent lo contrari.

»Y axí se a concordat entre dites parts, que puguen enterrar en dit monastir tots los qui volrán ó allegarán; y ab pacte que se ayen de fer les novenes y cap de anys en la iglesia parroquial: y que á les sepultures aja de acompanyar lo cos tot lo clero de la Comunitat, y los diacas y capiscolls fasen lo offici en dit monastir, dient la missa lo Prior ó altre frare, lo qual fará ó dirá aprés del offici les oracions y absoltes acostumen dir.

»Los qui morrán (morirán) fóra de la vila y terme de Agualada, aquells tals puguen fer les novenes y cap de anys en dit monastir, assistint y emperó tota la Comunitat y no altrament.

»Y lo dia de la Comemoració de tots los defunts an de donar dit Prior y convent al Rector y Comunitat la sexta part de les absoltes ques farán en dit monastir dit dia, y dita Comunitat ha de fer una porció á dits frares com á quiscun dells beneficiats, assistint emperó así dos frares per ajudar á fer los oficis y absoltes que dit dia se farán en esta iglesia: y lo pare Prior lo dia de Tots Sans a de predicar ó fer predicar.

»Y les festes de la vila y á les profesons vinrán, an de anar devant de tots lo clero de la Comunitat, axí lo Prior com los demés frares.

»Y quant se haurá de fer absolució y sepultura de algun cos, axí com dels que senterrarán en lo sementiri de la parroquial iglesia, com en dit monastir, en tal cas an de venir los pares que serán anmesos ó altrament cridats dins dita iglesia parroquial pera acompanyar la creu y anar profesionalment á la casa del defunt, en aver tocat ó assenyalat la solemnitat de aquell.

»Y dequí al devant, tenen obligació de pagar deuma, primicia, censos y altros drets pertanyents al dit Rector vivent y esdevenidor, de totes les terres, onors y poscesions tindrá y poceirá dit convent y monastir: acceptat emperó la vinya vella y la vinya que fonch den Francesch Matheu, les quals están junt á la casa y monastir, á la part de la riera.

»Y lo dia de Pasqua próxim de Resurrecció é aprés perpetuament, an de pagar á dit Rector, de sens, tres lliures barceloneses, compresos los trenta vuit sous de la concordia vella, per tot dret de mabesada, adoració de creu y tot altre dret de Rector; com en dita concordia se conté: es en poder de mº Gaspar Jofre Lladó, notari, regint la scrivanía pública de la present vila, feta la concordia per medi dels Sors. Consellers de la dita vila...»—(Lib. Negotior. Arx. de la Com.)

Conflicte del monestir ab los Concellers per una qüestió d'etiqueta. *Any 1618.*—Hi hagué una missa nova en la esglesia del monestir, á la qual assistiren los Concellers vestits ab les gramalles. Al ofertori, los frares feren passar devant dels Concellers al padrí del missa-cantant perque oferís primer, contra la voluntat dels Concellers que pretenían ésser primers.

En lo próxim concell s' acordá, que 'ls Concellers no assistissen á cap funció del monestir vestits ab gramalles. Intervengué lo P. Provincial ab los Concellers per calmarlos, oferint plena satisfacció del agravi: los Concellers, sens negarse á acceptarla, diferiren la determinació. Finalment, á 26 de Novembre de 1619 se presentá al concell lo prior fra Pere Gallego, suplicant al concell que fos servit alçar lo entredit, que devía durar tres anys, segons acort prés en 1618, immediatament després del desayre, atés que no fou lo convent, sinó un relligiós sol qui ocasioná 'l conflicte; y oferint donar tota la satisfacció que vulga 'l concell: aquest, accedint á la súplica del Prior, revocá la determinació que prohivía als Concellers anar á les funcions del monestir vestits ab gramalles. (*L. Univ.*)

Expulsió dels relligiosos en 1835.—

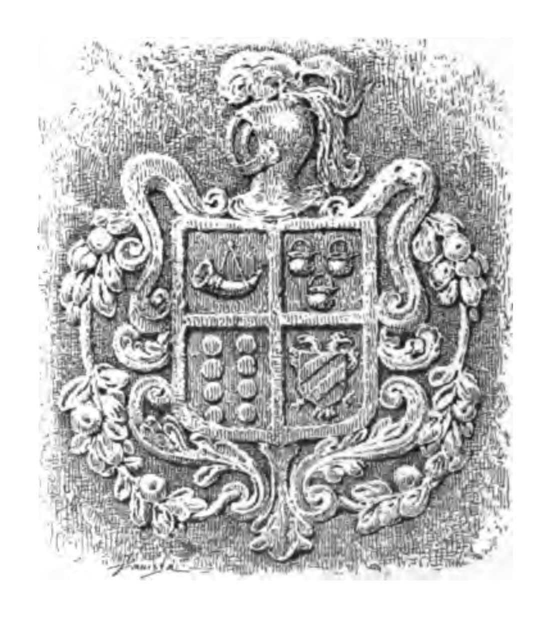
«En 26 de Juliol de 1835, tingué lloch la expulsió dels regulars dels tres convents que hi havía en la vila, á conseqüencia del incendi dels convents y

assesinats de alguns religiosos, que succehí en 25 de dit mes en Barcelona. Lo qui escriu aquestas lineas, religiós agustino, se trobaba en dita ciutat en aquell dia, com á lector en lo collegi de S. Guillém del orde de S. Agustí.» (*Ll. de Notas.*)—Es nota del Dr. Jaume Gomis, beneficiat d'Igualada.

Eran les nou del vespre del dit dia 26, quan la noticia dels terribles successos de Barcelona degueren arribar á Igualada.—L' Alcalde major convocá l' Ajuntament per deliberar. De prompte s'acordá estar en sessió permanent mentres quatre patrulles recorressen los quatre barris de la vila per evitar tot desordre; peró l' acort no passá avant, suposo per que no 'l consideraren convenient, atesa la tranquilitat de la població.—En la sessió del Ajuntament de 26 d'Agost del meteix any 1835, se llegí una ordre del Governador manant que's nombrás un comissionat per incautarse dels bens y efectes del convents, prenent lo corresponent inventari, y axís se feu. (Reg. 1833-1835).

Començava una nova era plena d'esperances per uns; plena de temors per altres.—Lo temps va donant la rahó als derrers.

CAPÍTOL XI

CONVENT DE CAPUTXINS: acort de fundarlo.—Solemne cerimonia de plantar la creu. —Se posa la primera pedra del convent.—La comissió: contracte ab lo fuster. —Acabament de la obra.—Subvenció de la vila als caputxins: serveys que prestan.—Reedificació del convent.—Lo convent convertit en hospital.—Intent de fundar un convent de monges caputxines.

Acort de fundar lo convent de caputxins. *Any 1595.*—Durant la horrorosa peste que desolá la vila en 1589, se determiná ferhi venir alguns frares caputxins per auxiliar als empestats, com havém vist en la secció primera, capítol LXXXII. No'm consta si vingueren, ó no, mes lo sol fet de demanarlos en ocasió tan difícil y perillosa, prova lo bon concepte en que'ls igualadins tenían als dits relligiosos.

Passaren sis anys després de la peste, y la vila resol procurar la fundació d'un convent de frares caputxins, per motius purament relligiosos, com se veu en la següent acta del concell general del dia 9 de Juliol de 1595:

«Item sobre lo terç cap de la proposició feta per dits honor. Consellers dient, que ya saben y entenen manifestament ab quanta rectitut y santedat se tracten y viuen los frares de la religió dels caputxins, y quant zelosos son del servey de Deu y del bé del próxim, y lo fruyt gran que fan en totes les parts hont tenen monastirs: y per quant entenen clarament que en la present vila de Agualada y ha molta devoció en que se edificás un monastir de dita religió, lo qual se edificaría de las caritats que moltes persones devotes do-

narían, ajudant en lo que poría esta universitat: que per ço mirassen, vehessen y determinassen lo que en dit negoci y edificació de dit monastir se dega fer.

»Determiná per ço dit honor. consell, que attés que ferse dit monastir es una de les coses més principals que son del servey de Deu, per ser com es en augment del culto divino y molt convenient y necessari per conservar y augmentar los poblats presents y sdevenidors de dita vila en les coses de virtut, bé y quietut dells; ques fassa ab la diligencia possible que dit monastir sie edificat en lo terme desta vila y en la part que més convindrá: y per effectuació de aquell, cometen lo cárrech á m.º Joan Joli, Conseller en cap, y á Gaspar Joffre y Ledó, notari; los quals ab los demés Consellers presents y sdevenidors, y sens aquells, fassen y procuren tot lo que es convenient y necessari perqué una obra tant sancta tinga son obtat effecte; conferintlos per dit effecte la potestat y facultat necessaria: encarregant los molt tingan gran diligencia y cuydado en que dit monastir se edifique y ques passe avant una fábrica de tanta qualitat é importancia.»

A 19 d'Agost del meteix any 1595, los Concellers comunican al Provincial y definidors dels caputxins en Catalunya, la resolució del concell del dia 9 de Juliol, demanantlos que condescendissen á la fundació d'un convent en Igualada.—Es de creure que la falta de personal impediría al Provincial y definidors condescendir á la súplica dels Concellers igualadins, perqué encara en 1598, repetint los Concellers la súplica, lo Provincial los contesta, que agraheix molt la bona voluntat, peró que no es possible la fundació per falta de frares, perqué han de fundar en Lleyda y Valencia. (*L. Univ.*)

Solemne cerimonia de plantar la creu.—*Any 1609*.—Lo primer acte de la fundació d'un convent de caputxins, devía ésser lo de plantar una gran creu de fusta en lo pati designat per la edificació, lo qual se desprén de la següent nota:

—«Item yo, Jaume Aguilera, arxiver (de la Comunitat) en lo present any de 1609, fas memoria com los Conselés del present any determinaren que se edificás un monastir de frares caputxins en lo terme de Igualada; y no sols en asó concordaren los Conselés, pero encara los del consel secret y general, y á dit consel cridaren los bambilots; y tots *una voce*, sens discrepar ningú, concordaren que dits religiosos fossen acceptats: y axís al terser dia del mes de Noembre any sus dit, se feu una solemne profesó en la qual assistí lo reverent Rector de la present vila, lo qual se diu m.º Jofre y Ledó, y los beneficiats següents: m.º Miquel Ferrer, m.º Visens Bover, m.º Jaume Aguilera, m.º Joan Quadres, m.º Nadall, Dagá, m.º Honofre Francholí, comisari del Sant

Ofici, m.º Miquell Aspelt, m.º Francesch March, m.º Juan Siurana, m.º Magi Quadres, m.º Pich, organista de la present isglesia, m.º Nicholau Raiadell.

»Assistiren en dita professó los senyors de Conselés, los quals son los següents: Conseler primer m.º Masart, botiguer de draps, m.º Jofre, calsater, Jaume Garreta, sombrarer, en Rosich, ostaler y paiés; y tots asistiren vestits ab solemnitat que acostuman de anar ab las profesons solemnes de la present vila.

»Asistiren alguns rectós vehins y alguns altres preveres de la present vila al acompanyament de la creu, la qual se aportá en lo loch ahont ha de estar edificat dit monastir.

»Asistí tot lo demés poble de la present vila y personas molt honradas y pias, ab molta devoció y conteuto de tot lo poble.

»Lo pare Provincial aportá la creu al coll un tros de camí, y després la prengué un altro pare ya vell, lo qual la portá fins al loch ahont la asentaren. Asistiren en dita profesó, entre tots, sis pares caputxins. Y per ser una cosa tant pia y tant santa, fas la present memoria pera nostres esdevenidors, qui si acás se succehía altra cosa semblant, animen al poble per cosas tant bones. (L. Negotior. vol. I.—Arx. Com.)

Se posa la primera pedra del convent.—Lo dia 7 de Març de 1610, los Concellers escriuen al Provincial que vinga á posar la primera pedra del convent: lo dia 10 contesta lo Provincial des de Solsona, que encara que desitjava se diferís lo començament de la obra, ja per causa dels frets, ja per poderhi venir ab los altres *fabricers*, vindrá desseguida, ó sia lo próxim dilluns, puix tant ho desitjan.

Entre tant, una comissió especial nombrada per la vila, se ocupava en tot lo referent á la fundació, com preparar les obres, rebre almoynes, atendre á la manutenció dels frares que vinguessen, y pagar tots los gastos, tant de construcció, com los demés.

En concell del 5 de Març s'havía donat compte d'un decret del Bisbe de Vich, donat á 18 de Febrer del meteix any 1610, ordenant que s'aplicás á la fábrica del convent de caputxins, lo sobrant de les almoynes den Pedriça, den Çabata y den Aliçó, com també lo que's gastava en la professó annual á Montserrat, commutant lo vot d'anar á Montserrat ab la construcció del dit convent.

Los particulars rivalisavan en fervor perqué passás avant la obra.—D. Agustí Cornet, cavaller de la vila, doná tot lo pati ó terreny necessari pèl convent; en Francolí de Sant Feliu, doná de sos boschs tota la fusta que s'hagués de me-

nester; n' Aguilera de la Rovira, tota la teula necessaria; y axis altres, quí en bens, quí en persona, feyan tot lo que podían. (*L. Univ.*)

«Item fas memoria com als 25 de Mars del sobre dit any (1610) se feu solemne profesó, en la qual asistí lo demunt anomenat clero (vol dir lo quí assistí á la plantació de la creu l'any anterior) y los Conselés y tot lo poble: predicá un pare caputxí, y lo Sor. Degá, qui per lo present era lo Rector de Robió, de licencia del Bisbe de Vich, posá la primera pedra en dit monastir, y's passá avant la obra. En Francolí de St. Feliu, doná tota la fusta que menester será per lo monastir; y Naguilera de la Rovira, doná tota la teula, y moltas personas particulars hi iudan en tot lo que poden.» (L. I, Negotior.)

La comissió: contracta ab lo fuster.—A 19 de Setembre de 1610, la comissió encarregada de tot lo referent á la fundació del convent, firmá contracte ab lo fuster igualadí, mestre Gabriel Batlle, quí s' obligá á obrar tota la fusta, ço es vigues, portes, finestres, armaris y tota altra obra de fustería necessaria pêl convent, per la quantitat de 180 lliures, pagadores en sis pagues y en tres anys.

En aquest contracte se veu que formavan la comissió los quatre Concellers d' aquell any, que eran m.° Miquel Quadres, m.° Gaspar Matheu, cirurgiá, Jaume Llorens, y m.° Gaspar Matheu, parayre, y'ls prohómens don Agustí Cornet, cavaller; m.° Miquel Musart, mercader; m.° Miquel Sala, apotecari; m.° Miquel de Miquels, doctor en Medicina; Jaume Garreta, sombrerer; y Miquel Llorens, parayre. (*L. Univ.*)

Acabament de la obra.—En 1615 la obra no estava acabada, pero sí tan avançada, que 'ls frares pogueren instalarshi. Aquest meteix any los Concellers escriuen al Provincial demanantli un bon P. Guardiá, y, ademés, un bon predicador per l'Advent y per la Quaresma (23 de Juliol). En 1618 lo convent estava acabat. Un aygat enderrocá la tapia del hort y grans troços de muralla de la vila: lo concell ordena repararho (17 de Janer).

Subvenció de la vila als caputxins: serveys que prestan.—Lo Dr. Isidro Revert, regidor degá, presentá al Ajuntament, en sessió del 2 de Febrer de 1767, lo següent escrit en nom del Guardiá del convent de caputxins, suplicant que l'Ajuntament lo firmás. Diu lo esmentat escrit:

«Notas varias, sacadas del archivo de los PP. capuchinos scitos en la presente villa de Igualada, en cuyo libro Magistral se enquentra lo siguiente: D.n Agustin Cornet, cavallero de la villa de Igualada, obispado de Viqüe, dió el terreno en que está oy scito el convento de los Religiosos capuchinos, dexando por protectores y concervadores del convento y su comunidad á los magníficos Regidores de dicha villa, y se tomó pocession del terreno y plantó la cruz en el año de mil seiscientos y nueve, con la asistencia de ambos estados ecclesiástico y secular. Y en el año mil seiscientos catorze se collocó en dicha iglesia el Santísimo Sacramento.

»La villa ó su magnífico Ayuntamiento da al convento todos los años sien libras moneda cathalana, con la obligacion de predicarles la Quaresma continua, esto es, todos los dias de la Quaresma; los sermones de mission en las fiestas de Quaresma, como son dia de Sn. Mathías Apóstol, de Sn. Joseph y Anunciata; las quatro dominicas de Adviento; dia de la Puríssima Concepcion; dia de Navidad; Sn. Estevan protomártir; dia de la Circuncision del Señor; dia de los Stos. Reyes; dia de Sn. Fausto mártir; dia del Patrocinio de María Santísima; y una plática de quarenta horas en la que assiste el magnífico Ayuntamiento. Sobre dicha limosna está tambien obligada la Rda. Comunidad de PP. capuchinos á auxiliar á todos los moribundos en el hospital, paysanos, peregrinos, passaxeros y soldados del real servicio, por ser hospital comun á todos.

»Item está encargada la Rda. Comunidad de capuchinos del susodicho convento á celebrar por el comun de la villa ochenta y quatro missas votivas á S. Roque y á S. Sebastian.

»Item acostumbra la villa dar de limosna una palma en el domingo de Ramos, medio carnero en el dia de Pasqua florida, pies y cabeza de ternera en el dia de S. Bartholomé, patron principal de la villa, hielo quando se puede empozar, y un sueldo de franquizia por cada libra de carne que se toma. (La carnicería era de la vila).

»Item oyen los PP. capuchinos auxiliándoles en la hora de la muerte sin distinccion de personas assí pobres como ricos; assisten á las prosessiones del Sto. Christo, S. Bartholomé Apóstol y á la devota y venerable funcion de quarenta horas, en las que assiste la Comunidad en dos horas de oracion en distinctos dias.

»Y para el desempeño de las sobredichas obligaciones, existen en este convento de Religiosos capuchinos de Igualada treze sacerdotes, ocho de los quales son confesores aprobados por el ordinario; siete predicadores, y los demás hasta el número de veinte y dos Religiosos de que se compone la comunidad, son coristas y legos. Ita est Fr. Thomas de Esterri, Guardian.»

«Y lehido por mí, el escrivano infrascrito dicho papel, y ohido por dichos señores; por el nombrado señor Regidor Decano fué propuesto lo siguiente: Mag.co señor: en atencion que el Padre Guardian de PP. capuchinos del convento del término de esta villa, pide que por vuestra mag.a se firme el susodicho papel y autorisado en forma probante se le entregue; atendido lo contenido en él; soy de parecer no se firme, por los inconvenientes se podrian seguir á este comun authorizando derechos que acaso no tienen, y que no re-

sulta ni consta tengan. Y ohida la dicha proposicion por dichos señores, unánimes y conformes fueron del mismo parecer...» (Reg. de 1766.)

La relació histórica que de son convent fa lo P. Guardiá, s' ha d' estimar verdadera y exacta.—L' Ajuntament se negá á firmarla, no per falta d' exactitut y veritat, sinó perqué ab sa firma no 's pogués dir ó pretendre que 'ls fets eran drets; es á dir, que les 100 lliures y altres coses que l' Ajuntament donava als caputxins, per almoyna, en concepte de remuneració pèls sermons y demés treballs que prestavan á la vila, eran obligació, y no almoyna que podía retirar sempre que convingués á la vila.

Reedificació del convent.—*Any 1830.*

«Lo die 20 de Maig del any 1830, que fou lo die de la Asenció del Señor en dit any, los RR. PP. Caputxins, volentse transladar de la capella de N. Sra. del Roser al convent novament construit, solicitaren á esta Rnt. Comunitat (de preveres) los sería molt grato obsequiarlos en dita transladació, que determinaren ferla á SS. Sagrament exposat y passar per la plassa Major; carrer del Argent, per devant los PP. Escolapios, Rambla, carrer de la Soledat y en seguida á son nou convent...» (Ll. de Notas, Arx. Com.)

Suposo que 's tracta d' una reedificació del convent, no de una nova edificació. Se veu que mentres durá la obra, los caputxins s' instalaren en la esglesia del Roser per ferhi les funcions relligioses, y, tal volta, en alguna casa vehina per habitació.

Lo convent convertit en hospital.—

«Lo edifici del hospital (l' actual) era lo convent de PP. Caputxins, que fou habilitat per aquell objecte lo any 1845; y lo dia de Pasqua del mateix any se hi trasladaren los malalts.» (Ibid.)

De pochs anys ensá, los caputxins s' han tornat á instalar en Igualada, á poca distancia de son antich convent, convertit en hospital.

Intent de fundar un convent de monges caputxines.—*Any 1705.*

—«Fundació de les monjas caputxinas.—Nota com lo die de 21 de Juliol, 1705, se tingué consell secret y general, y se determiná per la universitat se acceptás la fundació de las monjas caputxinas, prometent ferlos casa y iglesia quan á dita universitat los vindrá bé: y en lo interin los han promés donar la capella de Ntra. Sra. del Roser, y lós lloguen la casa de Joseph Alías, vidrier,

[redacted]

que es al costat á la part del cantó; y també los prometen donar quiscun any, de caritat, dos centas lliuras distribuhidoras ab carn, ví, oli y demés manteniments; havent promés un devot de donar á dita universitat, quatre milia lliuras, ab las quals poden quitar dos centas lliuras de mals, que es lo que correspondrán á ditas Sras. monjas: ab pacte que dita universitat queda protectora, y no pot entrar ninguna monja sens sa llicencia; y haventhi fillas de vila, han de entrar primer. Tot per memoria.» (Ll. de Notas.)

Lo Dr. Ramon Padró, prevere, fou qui presentá al concell de 21 de Juliol de 1705, lo memorial solicitant que s'accepte la fundació de un convent de caputxines, explicant en dit memorial les condicions de la fundació.—Lo devot que ofería les 4,000 lliures, era D. Geroni de Magarola. Aquesta quantitat sería entregada al Ajuntament per esmerçarla; y del interés que produhiría, entregaría á les monges 200 lliures en comestibles, carn, ví, oli, etz.—La vila carregava ab la obligació de ferlos convent y esglesia, y res més.

La resolució del concell fou: «que se admeten las senyoras monjas quantantes, segons lo thenor de dita súplica.»

Se doná llargues á la execució, provablement per causa de la guerra, que ocasionava los gastos consegüents; y les monges, lo Prior Talavera, y D. Geroni de Magarola, instavan als Concellers que 's decidissen prompte per sí, ó per nó. Finalment, en concell del 15 de Febrer de 1707, llegides les cartes de la Priora, del Prior y del Conceller Dr. Llorens Thomás y Costa, com també l' acte del concell del 21 de Juliol de 1705:—«la major part de dit concell ha determinat y resolt, que no se admetan ditas senyoras monjas.» (Reg. 1706-1711.)

Es de creure que la causa de la resolució, fou merament económica.

CAPÍTOL XII

CAPELLES: Sant Bartomeu.—Falsa crehencia d' haver sigut parroquial.—Restauració de dita capella.—Entredit per nafres en les voltes de Sant Bartomeu.—Capella de Santa María Egipcíaca.—Hostatge ó arrest en dita capella.—Capella de Sant Pau y Santa Bárbara en la plaça del Blat.—Capella, després parroquia, de la Soledat.—Reconstrucció de dita capella.—Antecedents de la festa del Sant Esperit, en la Soledat.—Capella del Roser.—Capella de Ntra. Sra. de la Guía.—Capella de Ntra. Sra. de Gracia, ó de la Font.—Capella de Nostra Senyora de Montserrat.—Capella de Sant Jaume ses Oliveres.

Capella de Sant Bartomeu. *Any 1288.*—Me dol en l' ánima no haver trobat ni quan s' edificá aquesta interessantíssima capella, ni quí la edificá, ni com lo seu titular ha passat á ésser patró d' Igualada.—La trobo ja existent en lo any 1288:

—«G... faig mon testament. Elegesch ma sepultura en lo cementiri de Santa María d'Agualada... dexo á la obra de la esglesia d'Agualada .v. sous; y *á Sant Bartomeu* .v. sous; y á Sta. María de Montserrat .v. sous...» (Man. de 1288.)

Lo rector Guillém Andreu, en son testament fet en 1283 dexa també:

—«Item á la obra de la capella d'Agualada .XII. sous: item á la obra de la esglesia de Santa María d'Agualada, tres sous.»

La *capella* á la qual dexa 12 sous aquest Rector, es provable que sia la de Sant Bartomeu. Lo no anomenarla sinó

[redacted]

ab lo nom comú de capella, indica que llavors no n'hi havía d' altra.—Lo dexar á ella 12 sous y á la parroquial no més que tres, me fa suspitar si llavors s' estava construint.

Lo testament de Elissenda, muller de Pere Vidal, fet un any abans, 1282, conté un llegat de dos sous á la obra de la esglesia de Santa María; altres dos al hospital d' Agualada; dotze diners á Santa María de Montserrat; y sis diners á Santa María d' Arbós.

Parla, donchs, del hospital y no parla de Sant Bartomeu, que era la capella del hospital: pot ésser que llavors l' hospital no tingués encara capella, que podría haverse construit l'any següent 1283, com he dit. Per lo tant, m' inclino á creure que la capella de Sant Bartomeu se construí en 1283, confessant, emperó, ingenuament, que les rahons en que 's funda ma opinió, son sumament ténues.—Lo cert es que en 1288 existía ja la capella de Sant Bartomeu, com ho prova lo citat testament.

Falsa crehencia d' haver sigut parroquial.— En cert Manual de la escrivanía pública d' Igualada, trobí consignat, que la esglesia de Sant Bartomeu havía sigut la antiga parroquial; diu axís:

—«Nosaltres, Francesch Mensa, apotecari y Martí Joan Mateu, matracer... confessám y regonexém qne vos, vener. senyor Jaume Garau, prevere, beneficiat *en la esglesia parroquial antiga de sant Bartomeu de dita vila d' Agualada...* nos haveu donat y pagat cinch centes vinticinch lliures.»—Lo document es de 1577 y está en lo Manual del 1580.

No s' ha de fer cas d' aquesta crehencia, evidentment falsa. La parroquial fou sempre Santa María, des dels temps primitíus, com havém vist en los primers capítols de la secció primera.

Doná, tal volta, peu á aquesta crehencia lo fet d' ésser Sant Bartomeu lo patró d' Igualada. Per regla general, lo titular de la parroquia es lo patró del poble: peró hi ha moltes excepcions. Jo creuría, que la patrona era, al principi, la Sma. Verge María, ó sía la titular, y tal volta també Sant Pere, l' altre titular, com havém vist. Quan fou edificada la capella de Sant Bartomeu, se celebraría també sa festa ab més ó menys solemnitat.—Per circunstancies descone-

gudes, per exemple, per la esplendidesa de un devot, ó del barri, ó de un gremi important, com lo de blanquers, los quals, ja que treballan les pells, sembla que havían de tenir especial devoció á un sant que fou martirizat llevantli la pell, degué celebrarse sa festa ab tanta solemnitat, y amenizarse ab les alegríes públiques de corsos, ballades y altres, que de fet fou la *major* festa que se celebrava en Igualada; y per consegüent passá, de fet, á ésser la festa major. Es una suposició que'm sembla no destituída de fonament.

Restauració de dita capella.—*Any 1448.*

—«Al molt reverent en Christ pare é senyor lo senyor Bisbe de Vich.

«Senyor molt reverent.—Premeses humil é deguda reverencia é honor; vostra senyoría notifficám, com fa gran temps que una capella dal glorióś apóstol sent Barthomeu construhida dins aquesta vila, de la qual capella nosaltres som patrons, é del qual benaventurat apóstol aquesta vila fa cap é festa maior é té en gran devoció: lo beneffіciat de la dita capella ha lexada é lexa aquella destrouir é enderrocar, no contrastant que fos imposat manament per lo vostro visitador que aquella obrás é reparás. E per dita rahó tremetém á vostra senyoría per missatger nostro é de aquesta vila lo honrat en Pere Pons, per suplicar á vostra reverent senyoría, que sobre la reparació é obra de la dita capella vos placia de congru remey provehir... Scrita en Agualada lo primer de Juny any M CCCC XXXXVIII.

»A la honor é servey etz.» Es dels Concellers.

—Lo concell del 1.er de Juliol del meteix any, comisioná á Bernat Venrell per dirigir *la obra de la casa ó volta de la capella de Sant Bartomeu;* donantli facultat de cobrar les rendes de la dita capella, llogar mestres, comprar materials y fer tot lo que fos necessari per restaurarla. (*L. Univ.*)

Entredit per nafres en les voltes de Sant Bartomeu.—*Any 1453.*

«Mossén molt honorable: ja sap vostra saviesa com les voltes de sent Barthomeu son vedades ó pollutes per les nafres de mossén Bernat Sala, prevere quondam: é com la festa de monsenyer sent Barthomeu sacosta, é disijém, si fer se poría, fos desvedat, com sia patró nostro, é del qual sots beneficiat. E per que vos trobats aquí ab lo Vicari general, lo senyor Bisbe absent, vos scrivím eus encarregám vos placia comunicar ab lo Vicari, é moure ja per quant se poría absolre: é manejant sens finar, voríeu quen poríeu traure; é sabuda sa final intenció, vos plagués scriurenseu, é voríem sins venría bé... Los Consellers de la vila Dagualada.

»Al molt honor. é discret mossén March Sartre, prevere, en Vich.» (*L. Univ.* del esmentat any 1453.)

Capella de Santa María Egipciaca.—La trobo existent en 1336. Una escriptura d'aquest any parla de una

peça de terra situada *en lo pla de dalt* (superiori) de la metexa vila. Afronta, diu, ...ab la terra de Santa María Egipcíaca... (Llib. de Reduccions).—En ella hi fundá un benefici Francesch Segrera, segons la citada relació del Dr. Jaume Dot.

Hostatge ó arrest en dita capella. *Any 1365.*—Era costúm, al firmar un debitori, imposarse'l deutor la obligació de *tenir hostatge* ó sia posarse arrestat en un lloch determinat si no pagava'l deute en lo temps fixat. Cada població solía tenir un lloch per *tenirhi hostatge* ó quedarshi arrestat. En Igualada ho era la casa ó capella de Santa María Egipcíaca, segóns ho he vist en diversos documents, entre altres lo següent:

—«Bernat de Vallcorba..., síndich y bosser de la vila d'Agualada, en nom seu y de dita universitat prometé, que si dita universitat y singulars de la metexa no pagassen en la festa primer vinent de Santa María d'Agost, á Ramon Lluzá, notari, d' Apiera, los dos mil cinchcents sous, moneda barcelonesa de tern, que faltan á pagarli d'aquells cinch mil sous de dita moneda, que'ls síndichs y alguns singulars de dita vila han confessat que li devíen, ab obligació escrita en lo Llibre de dita Universitat; al dia següent, al moment en que'n serán requests per dit Ramon y'ls seus... Pere Miró, Ramon Carrió, Pere d'Oroníes (seguexen una vintena de noms) entrarán personalment dintre de la capella de Santa María Egipcíaca, del terme de dita vila, y en ella y en sa casa tendrán hostatge, sots la pena y ab la forma contingudes en dita obligació. Y en cumpliment d'açó, feu sagrament y homenatge de boca y mans comanat al vener. A. Bonet, batlle de dita vila pel monastir de St. Cugat, qui l'accepta...» (*L. Univ.*)

—En aquesta casa y capella s' instalá lo monestir de Sant Agustí, envers l'any 1393.

Capella de Sant Pau y Santa Bárbara en la plaça del Blat.—Francesch Spelt, batxeller en Lleys, en son testament fet en 1436 ordená, que son hereu y'ls marmessors comprassen una botiga ó casa en la plaça del Blat; que en ella s'hi construís una capella dedicada á Sant Pau y á Santa Bárbara, ab lo corresponent altar guarnit ab tots los ornaments y vestidures sacerdotals, y que en ell s'hi celebrás missa resada quatre vegades cada setmana, ço es, dilluns, dimecres, divendres y diumenge, á les nou del matí (á hora de tercia), y missa cantada, com les conventuals de la Comunitat, en los dies dels patrons de la capella, Sant Pau y Santa Bárbara.

[redacted]

La celebració de aquestes misses la encarregava al Rector y á la Comunitat de preveres, consignantlos, en paga, vint lliures annuals del censal de 45 lliures annuals que li prestava lo General de Catalunya, al qual havía prestat lo fundador 20,000 sous al 5 per cent. (Plech I de Coses memorables: arx. de la Com. y pergamí del arxiu parroquial).

La capella se construí, en efecte, en la plaça del Blat, y segons diu lo Dr. Jaume Serra y Jordi, estava en lo lloch que ara ocupa la casa de la viuda Carol.—En 1537 no s'hi deya ja més que una missa: provablement per haverse perdut la major part de la dotació. (Lib. Negot.)—En la visita general del bisbe D. Pere Jaume, feta als 20 de Març de 1591, fou ordenat lo següent:

—«Item provehí, per quant era gran indecencia que de sobre la capella de S. Pau y de sancta Bárbara se dorma y noy haja remey de poderho impedir, y també per haverhi estable tras y al costat de dita capella, de la qual se senten los picarols sive esquellas, estant lo sacerdot celebrant, segons tením entés per informació verbal, y també per sentirse lo trapici é brogit fan los habitants sobre la dita capella; que desta hora en avant no si diga missa; sinó que las missas se havian de dir, ques digan en la capella de la Minerva, y que dita capella sia tancada fins sia manat altra cosa per sa S.ª Illma.: y lo Sor. Degá, trobantse en Vich per lo sínodo, consultá ab sa S.ª hont se poría millor traslladar lo retaule de dita capella: his determiná fos assentat en la capella del gloriós sanct Barthomeu.» (L. Negotior.)

En 1595 se tractá, entre la universitat y la Comunitat de preveres, de commutar dita capella de Sant Pau y de Santa Bárbara, que usufructuava ó possehía la Comunitat, ab una torre contigua á la parroquial vella, que era propria de la universitat, peró no arribaren á avinença. (*L. Univ.*)

A 15 de Juny de 1618, la Comunitat doná á cens la dita capella á Bernat Spiell, parayre, pagant aquest un diner cada any y 60 lliures d'entrada. Fet aquest acensament, la universitat disputá á Spiell lo dret de fadiga sobre aquella estancia *que olim era capella de Sta. Bárbara, situada al cap del carrer de Sta. María, al cantó de la plassa maior de dita vila.* Se'n portava plet en la reyal Audiencia: lo Rector de Castellnou, germá del dit Bernat Spiell, s'avistá ab los Concellers perqué renunciassen lo plet mitjançant 50 lliures, que ell, lo dit Rector, entregaría per la obra de la nova parroquial, que llavors s'estava edificant. S'acordá renunciar al

plet, desseguida que fossen entregades dites 50 lliures: dia 26 de Novembre de 1622. (*L. Univ.*)

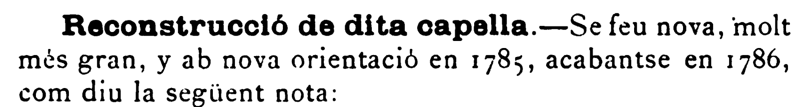
Capella, després parroquia, de Ntra. Sora. de la Soledat.—En 1665, lo Dr. Miquel Sanci y Ramon, vicari general, doná llicencia per benehir *la iglesia ó capella sots invocació de santa María de la Soledat novament construida ó edificada fora de les muralles de la vila d' Agualada...* (Plech I de Coses memorables).

—«Item als 2 de Fabré any 1666, dia de nostra Senyora Candalera, se feu la benedicció de la capella de nostra Senyora de la Soledat ab la forma següent: lo dia de nostra Senyora se tocá á vespras tot solemna: tragueren totes les banderes (y aquex dia estrenaren los francesos la bandera), tota la iglesia plena de gent: en aver acabat de tocar, arribaren los lisensiados ab molta lluminaria, portant nostra Senyora molt adornada y la posaren devant lo altar major, y digueren vespras solemnas á cant dorga y manestrils: en aver acabat se feu profesó per tota la vila portant nostra Senyora: y arribats á la capella, lo Sr. Hiacinto Serra, Rector, beneí dita capella: y en aver acabat entonaren lo *Te Deum laudamus*, tornaren á la iglesia major. Per memoria.» (L. II, Negotior.)

—Los francesos de qui parla aquesta nota, tenían confraría á part: s' anomenava la confraría dels estrangers.

Los *licenciados* portaren la santa imatge, que estava á cárrech dels estudiants, los quals cuydavan també de la lluminaria del Sant Esperit. Per les rahons indicades en lo document següent, cessaren los estudiants en lo cuydado de la capella, substituintlos los vehins del carrer de la Soledat.

Sessió del Ajuntament del 29 Juliol.—«... Por dicho señor Regidor Decano fué propuesto: Mag.co Sr.: fué hecho presente un memorial presentado por los vezinos de la calle nombrada de la Soledat á fin de cuydar ellos de la capilla, assistir á la procession el dia de Jueves Santo acompañando la Sta. Imagen de Ntra. Sra. de la Soledad y procurar la limpieza, desenzia de la capilla: soy de parecer se les decrete dicho memorial con las obligaciones expresadas en dicho memorial, con la precisa obligacion de acompañar la Imagen de la Virgen en la procesion en el referido dia de Jueves Santo con ocho antorchas, es á saber, los quatro administradores actuales nombraderos todos los años por V. m. y los otros quatro que acaban; respeto que este cuydado estava á cargo de los estudiantes, quienes cuydavan de dicha capilla, y por ciertas razones de que está informado V. m. y por el disturbio de dichos estudiantes y atrasso en sus estudios, haviéndolo primero consultado con el Rdo. P. Rector de las escuelas pias, lo que ha tenido por muy acertado...» Axí s'acordá. (Reg. 1784-1785.)

Reconstrucció de dita capella.—Se feu nova, molt més gran, y ab nova orientació en 1785, acabantse en 1786, com diu la següent nota:

—«La iglesia de nostra Sra. de la Soledat fou comensada lo any 1785 y acabada y beneida lo any 1786. Ocupa lo mateix local que ocupaba la antigua iglesia de la mateixa invocació; pero la iglesia actual fou construida baix majors dimensions; pues té aquesta de amplaria lo que tenía la antigua de llargaria. Los cuadros que la adornan foren fets en la guerra de la independencia.» (Ll. de Notas.)

Mentres s'anava fent aquesta obra, los administradors, que no pensavan costás tants diners, acudiren al Ajuntament demanant ajuda. L'Ajuntament acorda donarlos 50 lliures, si ho permet lo Intendent de la provincia, sens lo qual no poden gastar res.—Los administradors calculan ara que la obra costará 1500 lliures. (Sessió del dia 6 de Juny de 1786: Reg. del meteix any.)

Del nostre recort, s'ha fet nova la esglesia de la Soledat, essent elevada á parroquial.

Antecedents de la festa del Sant Esperit en la Soledat. *Any 1577.*—Los estudiants d'Igualada tenían á llur cárrech la lluminaria del Sant Esperit, que degué tenir altar en la vella parroquial. A ningú fan tant servey los dons del Esperit Sant, sabiduría, enteniment, consell, ciencia..., etz., com als estudiants, que per ço devían invocarlo com á especial patró.

Es provable que'ls estudiants estavan organisats en confraría, quin principal objecte era la iluminació del altar del Sant Esperit y l'esplendor de la festa propria, que's celebra en la segona Pasqua.—Decayguda aquesta confraría, degué intentarse reanimarla en 1577, com se veu en l'acte del concell del 30 Novembre d'aquest any; al qual consell los *discrets* Miquel Ferrer, Francesch Prunera y Francesch Garriga, estudiants en Arts, d'Igualada, presentan una suplicació dihent:

—«La Lumenaria dels studiants sots invocació del Sanct Sperit en la yglesia parrochial de la vila de Agualada instituida, está tant prostrada y anichilada y casi perduda, per falta de studiants per ha regir y mantenir aquella...» —Per axecarla, demanen llicencia per aplegar per ella tots anys des del primer dia de quaresma fins á cinquagesma, com ho tenían acostumat avans. Lo concell accedeix. (*L. Univ.*)

[redacted]

Capella del Roser.—En 1574, ab lletra patent del Rm. Pare fra Serafí Cavalli, general del ordre de Predicadors, fou fundada la primera confraría de Ntra. Sora. del Roser, en la capella d'aquest nom, fundada en l'hospital d'Igualada: per lo tant, aquesta capella existía en 1574; no es provable que fos gayre més antiga.

En 1595 s'erigí en ella la segona confraría del Roser, dita *de número;* ço es, una especie de concell de confrares compost de 54 làichs y un sacerdot, quin concell era nomenat per los Concellers y jurats del concell de la universitat, y tenía per objecte lo bon govern y administració de la confraría. Son curioses les següents notes.

—«La iglesia del Roser fou construida novament baig proporcions més grandiosas en lo mateix terreno que ocupaba la iglesia antigua, invocada també del Roser, anyadinthi lo local de varies casas que se compraren.

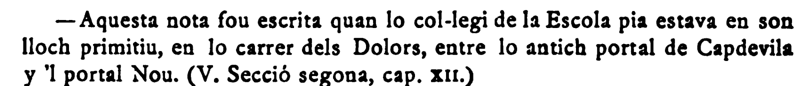
»Se posá la primera pedra lo any 1806; pero quedá la fábrica paralisada durant los anys de la guerra de la independencia: y terminada aquesta, se continuá la obra ab ardor, mogut per lo zel del Rnt. Matías Bertran, vicari de la vila: y en fi quedá concluida lo any 1819. Lo últim dia de aquest any fou beneida per lo Rector D. Joseph Sebastian.—Lo retaula major fou fet á expensas de devots, lo mateix que la iglesia, pero lo any 1845.» (Ll. de Notas.)

D'aquesta esglesia ix la professó del Sant Rosari que recorre ab música los carrers d'Igualada durant l'estiu; durant l'hivern se canta dintre de la metexa esglesia. Unes quantes families sostenen tan bona y bella institució á costa de grans sacrificis personals, y fins á voltes pecuniaris, y, ademés, s'esforçan en comunicar als fills de aquelles lo meteix generós entusiame per la devoció del Rosari públich.

Capella de Ntra. Sora. de la Guía.—Ab data de 24 de Setembre de 1659, lo Bisbe de Vich dona llicencia—«*per benehir la capella sots invocació de Ntra. Sra. de la Guía, construida sobre'l portal vulgarment anomenat de Capdevila, concedint també llicencia per celebrarhi misses...*» (Plech de Cosas memorables.)

—«Aquesta iglesia que se aixecaba sobre dos archs al entrar per ponent en lo carrer del Argent, fou derruida lo any 1836 pera donar majors llums á dit carrer.

»Lo any 1844 fou erigida y beneida la petita capella de la mateixa invocació, que está situada en lo colegi de la Escola pia.» (Ll. de Notas.)

—Aquesta nota fou escrita quan lo col·legi de la Escola pia estava en son lloch primitiu, en lo carrer dels Dolors, entre lo antich portal de Capdevila y 'l portal Nou. (V. Secció segona, cap. XII.)

Capella de Ntra. Sra. de Gracia, ó de la Font.—Per gran sort existeix encara aquesta capella sobre l'antiguíssim portal de la *Font major*, un dels dos que restan en peu d'aquells set portals que ab murs y valls y 36 torres circuhian la vila en 1463, una d'elles, al costat de dit portal.

Més endevant degué tenirne una per banda, perque en uns *Goigs*, evidentment posteriors *(Goigs de Ntra. Sra. de Gracia col·locada entre les dos Torres, sobre lo Portal antich de la Font de dins de Igualada)*, s'hi llegeix cofirmantho:

Entre dos Torres posada
assentada
sobre una antiga Porta,
vostra Gracia nos exhorta, etz.

La capella que'ns ocupa té 4'50 met.^{s} d'amplaria per 13'15 de fondo, donanthi ascens una escala de pedra.—Posseheix reliquies de Santa Llucia, Sant Cosme y Sant Damiá; s'hi celebra Missa tots los dies festius, y abans, diariament.

Diu lo Dr. Padró quan descriu l' any 1736 les capelles y oratoris públichs de la vila: *Hay otra capilla con el título de la Virgen de la Fuente; en esta se celebra todos los dias Misa, fundada por D. Juan Serrals, mi abuelo*, qual casa senyorial confronta ab lo históric portal y capella.

Capella de Ntra. Sra. de Montserrat.—*Any 1850.*

—«En lo mes de Febrer del any del marge (1850) se comensá, y en lo mes de Abril se acabá la capella pública situada en lo carrer den Galí, baig la invocació de nostra Sra. de Montserrat, y pertanyent á la Enseñansa de noyas fundada per D.ª Felicia Mateu en 1819.» (Ll. de Notas.)

Capella de Sant Jaume ses Oliveres.—Encara que situada en lo terme d'Ódena, per haver estat servida per la Comunitat de preveres y després pèls frares de Sant Agustí d' Igualada, ne vull dir aquí alguna cosa, manllevada al Dr. Jaume Serra y Jordi.

Fou edificada (provablement en 1050) per Guillém Bernat y sa muller Ermengardis. En 1102 Guillém Ramon, nét

[redacted]

del fundador, y sa muller Ermengardis la donaren á fra Gervasi, prior de Montserrat: de aquí avant, donchs, la possehí lo monestir de Montserrat, servintla primerament per un de sos monjos, y encarregantla després, á últims del segle xv, á la Comunitat de preveres d'Igualada, que la servía per un de sos beneficiats, ab la corresponent retribució.

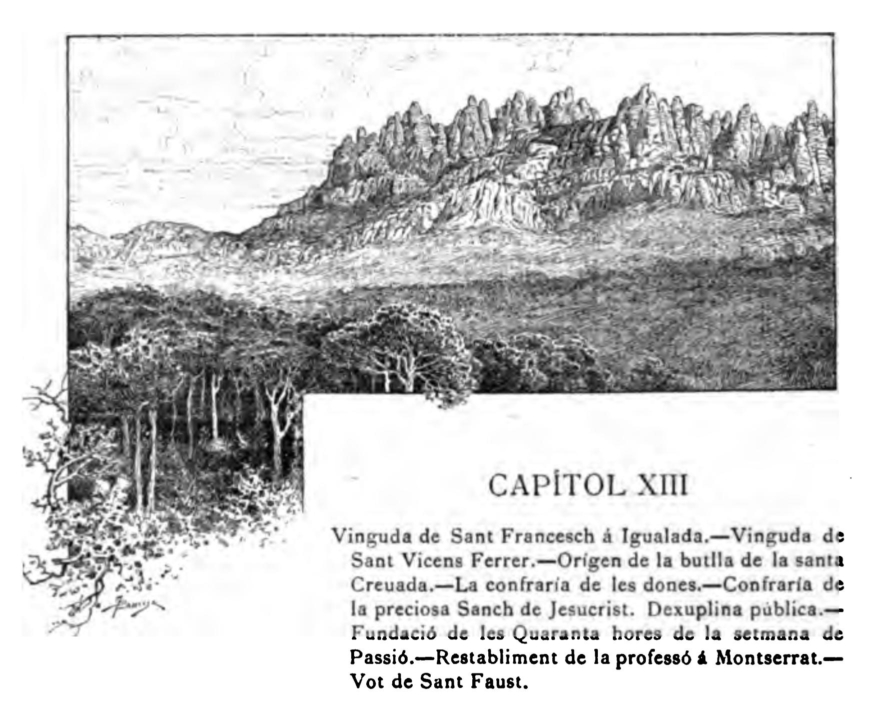
En 1649 fou posada al cuydado dels frares de Sant Agustí d'Igualada, no sens quedar un tant desayrada la Comunitat de preveres. Dit monestir de Sant Agustí la serví fins á la exclaustració dels frares en 1835.

Encara que aquella capella, ab ses possessions, s'anomenava *priorat*, açó no vol dir que may hagués tingut notable importancia. Lo meteix monestir de Montserrat tenía altre priorat consemblant en Santa María del Camí, petit poblet situat al costat de la carretera reyal, entre Jorba y Monmanéu.

Les demés capelles ó *ermites* escampades per la comarca son: en lo meteix terme d'Ódena, Sant Miquel, Sant Sebastiá y Sant Bernabé; en lo de Castellolí, Sant Feliu; en lo de Orpí, Santa Candia; en lo de la Pobla, Santa Margarida; en lo de Montbuy, Santa Agna (*Sayó*) y Mare de Déu de Gracia (*La Tossa*); per últim, les de Sentfores, Collbás y La Sala (també d'invocació de la Mare de Déu), en los térmens de Tous, Carme y Jorba respectivament.

CAPÍTOL XIII

Vinguda de Sant Francesch á Igualada.—Vinguda de Sant Vicens Ferrer.—Orígen de la butlla de la santa Creuada.—La confraría de les dones.—Confraría de la preciosa Sanch de Jesucrist. Dexuplina pública.—Fundació de les Quaranta hores de la setmana de Passió.—Restabliment de la professó á Montserrat.—Vot de Sant Faust.

Vinguda de Sant Francesch á Igualada (segle XIII.)—No he trobat cap document sobre aquesta vinguda, si bé consta per tradició, relligiosament conservada en la honorable familia Matosas, que creu haver tingut la ditxa de donar posada al dit sant en sa casa del carrer Nou.—En memoria, tots los hereus d'aquesta familia solen anomenarse Francesch, y en la fatxada de dita casa hi ha una capelleta ab la imatge del Sant.

Vinguda de Sant Vicens Ferrer. *Any 1409.*—La vinguda d'aquest sant y eloqüentíssim predicador, sí que's funda en documents, encara que no tan decisius com desitjaría.—Consta, primerament, que la vila acordá tramétreli missatgers perque vingués á predicar:

«Diumenge á XXIII de Juny del any de la Natividat de nostro Senyor M·CCCC·IX· la universitat de la vila Dagualada, convocada per manament dels honrats en P. Queralt, batle de la vila Dagualada, damunt dita, per lo Senyor Rey, é en P. Miró, batle daquella matexa vila per lo monestir de sent Cugat de Vallés, fet per Nesteva Rossell, regent la sagionía de la dita vila, ab so de trompa ó danafill, segons es de custúm, é conocada vé ajustada en la

capella de sent Barthomeu, dins la dita vila construida, é havent parlament sobre les coses deval scrites, doná plen poder als honrats Consellers, que ells puguen fer totes letres, axí de crehença é altres qual se vulla necessaries als honrats en Barthomeu Odet, en Leys batxeller, é en P. Queralt, quis son oferts de anar ***al reverent mestre Vicenç Farrer á Barcelona, per rahó que vinga prehicar en la vila Dagualada.*** **—Actum ut supra...»**

També consta que se li preparà la vinguda netejant los carrers, posant banchs per seure'l poble mentre'l sant predicaría, y altres coses que veurá'l lector en la crida següent:

«Ara hoyats, queus fan á saber los honrats batles de la vila Dagualada per lo Senyor Rey é per lo monestir de sent Cugat de Vallés, á instancia é requesta dels honrats Consellers de la dita vila, que tota persona de la dita vila denegen (netegen) lurs antuyans de pedres, bigues é tots munts de terra é de fems que sia en aquells entuyans, sots pena de x ss.

»Encareus fan á saber los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, que com fos stat molt de temps ha ordonat per la dita universitat, per squivar baralles ó scometiments daquells ques seguíen per lo joch dels naips, la qual ordinació nos pot atrobar, é molts tornen jugar al dit joch, é sia perillós que per lo dit joch no sen moga cabuscol é mal; per tant es stat ordonat en consell que daquiavant negú no gos jugar al dit joch de naips, sots bany de xx ss. per cade vegada que contre farán; é lo qual bany, si los dits honrats batles ho veurán, pusquen lo dit bany haver, é part lo dit bany, aien á trencar los dits naips.

»Encareus fan á saber los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, que com fos stat ordonat per los dits honrats Consellers, que neguna persona no gosás jurar de Deu ne de Sta. María lo cap, fetge... sanch, budel, entramenes, ne dir altres letges paraules de Deu ne Sta. María, sots cert bany; é molts, induits de mal spirit no dupten de jurar indegudament, é açó per tant com no son punits ne castigats: per qué los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, dien é manen á tota persona qui hoyrá jurar á negú, negú dels dits juraments, ne dir neguna de les dites paraules, quen haien á denunciar als dits honrats batles ó als mostaçafs; é si nou fan, que sien encorreguts en lo dit bany que aquell qui jurat haurá será incorregut per lo jurament que fet haurá.

»Encareus fan á saber los dits honrats batles, á instancia é requesta dels dits honrats Consellers, que neguna persona no gos seure en banch daltre ne mudar aquell ***com mestre Vicenç prehicará,*** **sens licencia de aquells de quí serán los dits banchs, ó los honrats Consellers volrán, sots pena de XII diners.**

»Y dissapte 26 de Octubre, any predit (1409) fou feta aquesta crida, per manament dels vener. batles de dita vila, en los lochs acostumats, per Esteve Rossell, regent la sagionía de dita vila.» (*L. Univ.*)

La derrera ordinació de que ningú pogués asseures en banch d'altre, ni mudar de banch *com mestre Vicenç prehicará*, suposa que's feu la crida quan ja tot estava preparat

[redacted]

per la predicació de sant Vicens; y no s'hauría pas fet tal preparatori, fins que la vinguda fos enterament certa y próxima, molt próxima: y tal volta se feu quan lo sant estava ja en Igualada.

Consta en los documents del arxiu de la parroquia de Santa Coloma de Queralt, que á 9 del següent mes de Novembre de 1409, sant Vicens Ferrer predicá en aquesta vila, coincidint sa vinguda ab la arribada de la reliquia de nostra santa patrona, verge y mártir, qual reliquia portá de Sens de França, D. Pere de Bosch, que era ensemps rector de aquesta vila de Santa Coloma y degá, primerament, de Igualada, y llavors de Tárrega.—Donchs des de Igualada degué venir á la nostra vila lo gloriós sant, deturantse, sens dupte, alguns dies en una y altra població, y fins tal volta en la de Tous, que degué trobar en son camí.—La estada de sant Vicens en Santa Coloma, lo dia 9 de Novembre, confirma la estada en Igualada á 26 d'Octubre de 1409, y, per consegüent, que predicá en aquella vila.

Origen de la butlla de la santa Creuada.—

«Crida feta per ffavor de la Sta. Creuada, otorgada per lo Pare Apostólich contra los moros de Granada.

»Ara hoiats tot hom generalment: queus fan á saber los honrats en Johan Manresa, sotsveguer é batle de la vila de Agualada per lo molt alt Senyor Rey, é Nanthoni Simon, batle de la dita vila per lo monestir de sent Cugat de Vallés, ab asistencia é intervenció dels honrats Consellers de la dita vila: com lo beatíssim Pare Apostólich, á supplicació de la magestat del Seueníssim Senyor Rey, ab bulles apostolicals, ha confermades les bulles per Papa Sist otorgades sobre la concessió de la sancta Creuada contra los moros é infels del regne de Granada: é encare, prosseguint lo dit sanct propósit, ha volgut les dites bulles inseguir é favorir de moltes altres indulgencies é gracies en quant la sua potestat basta é bestar ha pogut. E per ço lo magníffich mosser Ffernando de Ffonteonya, tresorer é rebedor del tresor é peccunies de la Sta. Creuada en lo principat de Cathalunya, ffent prompta fé de les bulles é altres cartes, actes é títols sobre lacte de la dita confermació otorgades é expedites, ha request als dits honor. sotveguer é batles, é als dits honor. Consellers, que ab veu de crida pública et aliter, la dita confermació per los lochs públichs, comuns é acustumats de la present vila publicar fessen é manassen. Per ço los dits honrats sotseveguer é balles, ab assistencia dels dits honor. Consellers, per ço que la empresa del dit Senyor Rey é de la sereníssima Senyora Reyna, sía portada al desijat effecte, per favor é ajuda de la dita sancta Creuada, é per moure los ánimos dels devots é ffeels cristians, ab serie de la present, notiffiquen é intimen á tots la confirmació é coses demunt di-

[redacted]

tes; per ço que quiscuns se esforçen é ab maior devoció vinguen deliberats pendre de les cartes (butlles) é guanyar é obtenir les sanctes indulgencies é gracies en les dites bulles é confermació de aquelles contengudes. E que Deus los faça gracia que per mijá de aquelles é de lurs bones obres, pusquen obtenir la sancta gloria de peradís.»—23 Decembre de 1485. (*L. Univ.*)

—Aquesta Creuada doná per resultat la conquesta de Granada ab la total expulsió dels moros d' Espanya.

La confraría de les dones.—També les dones, ab exclusió dels hómens tenían llur confraría, quin objecte devía ésser la iluminació d' algun altar.

Quan en 1495 s' acordá fer un orgue nou, invertinthi en la construcció lo valor dels enormes ciris de les confraríes, en lo inventari que de aquests se feu llavors, consta que 'l *ciri de les dones* pesava 104 lliures.—En lo acort d' extinció de la dita confraría, s' hi contenen curioses noticies. En la sessió del Ajuntament del dia 6 d' Agost de 1746, lo regidor degá, Dr. Isidro Revert, exposá lo següent:

—«Magnífich Señor. En atenció que la experiencia ha ensenyat los grans inconvenients se seguexen de anar las donas á captar en las nits ab donsellas per los hostals y entre tropa, y per altres motius; so de sentir se privia de aquí al devant á las donas lo acaptar tant de dia com de nits, y tant en las bodas com altres funcions: y respecte de que sels priva de eix lucro en que pagavan molta part dels gastos que importa la confraría; que per so se exonerian de fer la enramada del dia del cap de octava de Corpus, que acostumavan fer y era á cárrech de dita confraría: y regonexent que la confraría baix la invocació de sant Crespí y santa Madalena, que la componen los gremis de sastres, sabaters, passamaners y sombrerers, es bastant numerosa y ab bastants aversos pera fer sols la lluminaria del dit dia del cap de octava del Corpus, en que antes contribuian en part del cost á la confraría de las donas; que per so se encarreguia de un tot á dita confraría eo á dits gremis lo haver de fer per sí sols dita enramada del cap de octava del Corpus; y que en sa conseqüencia se cridian á Pere Regordosa y á Gaspar Guarro, de present cónsols de dita confraría, y sels mania que de aquí al devant, corria á cárrech de dita confraría.» Axí s' acorda per unanimitat. (Reg. 1740-1747.)

Confraría de la preciosa Sanch de Jesucrist. Dexuplina pública. *Any 1574.*—La universitat suplica al Ardiaca de la Seu de Vich (sede vacant) que aprove l' establiment y les ordinacions de la confraría de la preciosa Sanch de Jesucrist en la esglesia del monestir de Sant Agustí.—Lo capítol mès curiós es lo següent:

«Item que los Priors de dita confraría quiscun any lo die de dijous sanct aprés que sie de nit, hagen de fer una professó, que isque de dit monastir de

[redacted]

sanct Agustí y vage á la sglesia parroquial de dita vila, *colre* (?) á les altres sglesias de dita vila y sen torne fins á dit monastir: á la qual professó hagen de acudir tots los confrares, si no serán per legítim impediment justament impedits, portant lums enceses, y que los ecclesiástichs y religiosos vagen en la dita professó porten un Christo gran dient lo psalm del *Miserere* y altres devocions acostumades dir á dita professó: *y en aquella vagen los qui hi tindrán volutat é devoció de disciplinarse: als quals abans y aprés de esser disciplinats, dels bens de dita confraría se provehescan de camises, medicines y altres coses consernents per confortar les nafres...*»

—L'Ardiaca cometé la aprovació de les ordinacions al Degá d'Igualada, qui rebé aquesta comissió á 30 de Març de 1574. (*L. Univ.*)

Nota. Suposo que les *vestes* ab que 's tapan la cara molts devots que van á les professons de Setmana Santa, s'inventaríen per no ésser coneguts los qui's dexuplinavan ó feyan altres ardues penitencies en aquelles professons.

Fundació de les Quaranta hores de la setmana de Passió.—*Any 1660.*

—«Item als 14 de Mars de 1660, Dominica Pasionis, lo pare fray Felis Sambasar, religiós caputxí, guardiá de Vilafranca de Panadés, vuy tenint la coresma en la present vila, publicá lo jubileu ó indulgencia y asistencia de les Quaranta horas al santíssim Sagrament. Comensaren les dites Quaranta horas la dominica de Passió á las quatra horas de la tarda y acabaren á las vuyt horas de dematí lo dimats: estigué patent á la capella de la Minerva: tota la Comunitat junta asistí la primera hora, y desprès un Rnt. per cada hora anant per torn pera companyá als llechs: la segona hora asistí lo sosveguer ab deu personas, y desprès lo batlle per lo matex; y axí matex los quatre Consellés, y desprès les confraríes de deu en deu cada hora: y en tocant los tres quarts, lo escolá tocava deu batalladas de la campana major, y als qui tocava la hora ja acodían ys ajustavan á una capella de la iglesia: y en tocar la hora ensenían los llums: y lo Rnt. á quí tocava la hora de la oració, los acompanyava fins á la porta de la capella; y los qui stavan dintre se alsavan anant á la capella de ont eran partits y apagavan los llums, y cada qual sen anava á sa casa. Y tot se feu ab molt gran silenci y devoció. Los pares caputxins asistiren dos horas; y los pares de Sant Agustí no vulgueren asistir en res ni en cosa, per ser protervos, que deyan que lo pare predicador no podía publicar tal cosa; y asó es ver que tenen (llicencia?) del sumo Pontífice. Y de tot lo sircumvehinat vingueren á guanyar dit jubileu ab molta devoció; ys judicá que havian combregat en lo discurs de dites Quaranta horas, 2000 personas, entre los de la vila y forastés.» (L. II, Negotior.)

—Començá, donchs, aquest any la devota costúm de les Quaranta hores, que segueix practicantse ab religiosa solemnitat.

Restabliment de la professó á Montserrat.—

Concell secret de 22 Març de 1701.—«Semblantment fou proposat per lo dit Señor Conceller en cap, que á vista de las mercés que esta vila té rebudas de la miraculosíssima Imatge de nostra Señora de Montserrat, si tindrán

[redacted]

á bé de que assí al devant, esta vila ab solempne professó vaja á visitar aquella Emperatris de cels y terra, Reyna dels Angels y Señora nostra, supuesto en temps passat, tots anys anava esta vila á visitarla ab professó: y tot lo dit concell, attenent á la tant santa com justa representació, (nemine discrepante) ha determinat y resolt que de assí al devant vaja la professó á nostra Señora de Montserrat; que supuesto en temps passat y anava, es cosa molt justa lo observar una acció tant devota.»

Nota. Com lo bisbe Pascual, *per justes causes*, havía prohibit les professons que, partint de les esglesies no podían tornar ans de la nit del meteix dia de la sortida; fou necessari acudir al Bisbe per obtenir lo permís. Lo concedí *per anar tots anys durant lo seu beneplàcit* al dit santuari, lo primer diumenge de Maig, ó altre elegidor, ab consentiment emperó del Rnt. Rector y de la Comunitat de preveres.—23 de Maig de 1701. (Reg.)

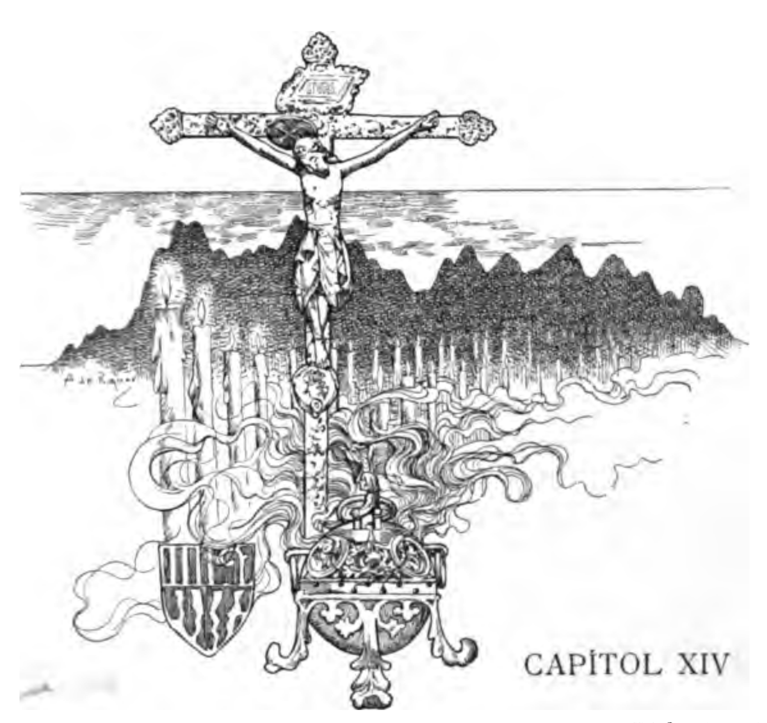
Vot de Sant Faust.—*Any 1705.*

—«Nota com lo mateix die (21 de Juliol de 1705) y stant lo mateix concell ajustat, se votá lo B. St. Fausto, del qual tenim una reliquia insigne, advocat per las pedregadas: y ham promés fer festa com lo die de St. Roch: y la universitat paga de diners bons la conventual, que es un real á cada prevere y sis diners als capiscols, y també la proffessó.» (Ll. de Notas.)

L'acte del dit concell de 21 de Juliol de 1705, diu:—«Item fonch proposat per dit Sor. Conceller en cap, que tenint la universitat de esta vila la ditxa que logra en tenir una reliquia del gloriós sant Fausto: tingan á bé deliberar ó votar se fasse festa en esta vila lo dia de dit gloriós sant, pera que ab est aplauso sia medi ab Deu nostre Señor se digne librar á esta vila y son circumveynat de las pedregadas que tant amenut acostuman experimentar: y lo dit concell, ohida dita proposició, la major part de aquell ha determinat y resolt, que dotse sants, que ab diferents diadas se troban entre any de aqueix nom, se posen en extracció, y se fasse festa lo dia de aquell que exirá ó será en sort extret, consemblant á la festa que esta vila fa lo dia del gloriós sant Roch. De quibus...» (Reg. 1700-1711.)

[redacted]

Lo Sant Crist d' Igualada.—Lo prodigiós suhor de sanch.—Edificació de la capella del Sant Crist.—Incendi del camaril salvantse la sagrada imatge.—Lo tercer centenari del Sant Crist.—Solemne ofrena del timbal del any vuyt, á la sagrada imatge.

Lo Sant Crist d'Igualada.—*Antecedents.* Inseguint la costúm, en lo chor de la parroquial vella d' Igualada hi havía una antiga imatge de Jesucrist crucificat, de tres palms d'alçada la figura, y set palms de llargada la creu. Era de fusta, y, ademés de servir pèl chor, ahont ordinariament estava, servía per les professons de pregaries y per la del Dijous Sant. (V. Apénd. EE.)

Serví, donchs, segons costúm, en la professó que's feu al vespre del Dijous Sant del any 1590: y com aquesta sortía de la esglesia de Sant Agustí y en ella acabava, en la esglesia del monestir quedá la imatge del Sant Crist tota aquella nit, y fins á la matinada del Divendres Sant, en que fou portada pèl sacristá, de la parroquial á la capella del Roser, per ésser allí adorada del poble, segons costúm de tots los

anys, mentres en la parroquial se celebravan los solemnes oficis del dia, ab la adoració de la Vera-Creu.

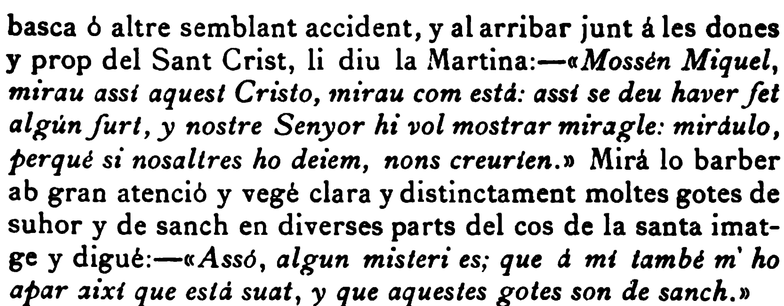
Illuminada per uns quants ciris y rodejada de *maigs*, violes y romaní, la santa imatge fou exposada en la dita capella, al peu de la primera grada del presbiteri, recolzada la part superior sobre un coxí posat demunt de la dita grada y cubert lo paviment ab una catifa.

Lo prodigiós suhor de sanch.—Lo Divendres Sant, 20 d'Abril de 1590, la Coloma, filla del defunt sabater de Jorba, Gabriel Forn, y criada llavors de dona Elisabet, viuda del honor. Jaume Ferriol, seguint la costúm de visitar aquell dia les esglesies, aná de matí á visitar la de Sant Agustí. Al tornar d'aquesta esglesia, essent ja dintre de la vila ohí com tocavan les deu hores. Se n'aná á casa de sa mestressa, y trobant tancada la porta, se n'aná á fer la visita á la capella del Roser, en la qual no hi havía ningú: mes, desseguida que estigué agenollada, hi arribá la viuda Masarda.

Feren oració les dues dones y la Coloma adorá la primera la santa imatge, y desseguida la adorá també la viuda Masarda; res d'extraordinari notaren al fer la adoració: més, mentres continuavan llurs oracions, observaren admirades com un suhor copiós lluhía sobre la imatge del Crucifix, quan la Coloma diu á la Masarda:—«*Par que lo Cristo sua tot.*»—«*També me apar;*» respón la Masarda. Y les dues piadoses dones vegeren, sorpreses y admirades com per totes les parts del cos hi havía gotes de suhor y de sanch fresca: mentres estavan mirant lo prodigi, arribá una altra dona, Martina del mas de la Granota, del terme d'Òdena, á qui digueren lo que passava, y, no menys sorpresa, la Martina contemplava també lo prodigiós suhor.

Pensant llavors que per ésser dones no serían cregudes, y desitjoses de comunicar la gran novedat, s'alça la Coloma per buscar algun home, y desde la portalada de la esglesia vegé al barber y cirurgiá mossén Miquel Quadres, que estava assegut dintre de sa botiga, situada al bell devant de la capella del Roser, y li digué:—«*Mossén Quadres, vinga fins assí, que assí lo demanen en la iglesia unas donas.*»

Hi va lo barber pensant que hi hauría ocorregut alguna

basca ó altre semblant accident, y al arribar junt á les dones y prop del Sant Crist, li diu la Martina:—«*Mossén Miquel, mirau assí aquest Cristo, mirau com está: assí se deu haver fet algún furt, y nostre Senyor hi vol mostrar miragle: miráulo, perqué si nosaltres ho deiem, nons creurien.*» Mirá lo barber ab gran atenció y vegé clara y distinctament moltes gotes de suhor y de sanch en diverses parts del cos de la santa imatge y digué:—«*Assó, algun misteri es; que á mí també m' ho apar axí que está suat, y que aquestes gotes son de sanch.*»

Prompte s'escampá per la vila la gran nova, que arribá á noticia den Francesch Santromá, macer dels Concellers, qui, com molts altres aná al Roser á veure lo prodigi: lo contemplá admirat, y portá la nova als Concellers, que trameteren lo meteix Santromá al rector mossén Joan Puig, per comunicarli lo que passava.

Eran poch més de les onze; havían acabat los oficis de la parroquial, y 'l Rector s'estava despullant en la sagristía, quan Santromá de part dels Concellers li comunicá la nova. Lo Rector, vestit ab sobrepelliç, corre cap al Roser, ahont molta gent, xichs y grans cridavan fondament commoguts: *Senyor*, *ver Deu*, *misericordia;* y altres crits consemblants.

S' atansa lo Rector á la santa imatge, s'agenolla, y prenent un ciri, contempla de prop la suhor prodigiosa, y sent un temor y esgarrifament. S' alça y mana que ningú s'atrevesca á adorar ni tocar la santa imatge fins que ell tornará: se'n torna á la parroquial per dirho als beneficiats, qui estavan acabant les vespres, y als Concellers, convidantlos á anar á veure lo que ell havía vist.

Tots junts hi anaren, y ab los batlles y molta altra gent, agenollats devant del prodigiós Sant Crist, lo miraren, contemplaren y examinaren ab grandíssima atenció, determinant portarlo á la parroquial, com ho feren, tot cantant ab tó baix lo *Miserere*. La posaren per major devoció, no en lo chor, ahont solía estar, sinó en la capella de la confrarla de la Minerva, en quin altar hi havía lo sagrari ab lo Sm. Sagrament reservat.

Allí fou novament examinada la santa imatge, trobantla ab lo meteix suhor de sanch. Lo Rector feu exir tothóm de la capella y la tancá, quedant lo Sant Crist arrimat al sagra-

[redacted]

ri, retirantse á la sagristía per deliberar los ecclesiàstichs, autoritats civils y altres notables persones.—Lo resultat de la deliberació fou la resolució de fer sovint visites á la santa imatge, per veure les novetats que en ella succehissen, y ferla examinar per persones expertes, per decidir si'l suhor aquell tan extraordinari era cosa artificial, ó natural, ó miraculosa. Durant aquesta deliberació, comparegueren lo Prior y lo P. Predicador del monestir de Sant Agustí, als quals fou mostrat lo gran prodigi.—Era prop la una de la tarda y tothóm se n'aná á dinar, després de donarse cita per després de dinar, en la metexa parroquial, per observar si ocorría novedat.

Entre dues y tres hores de la tarda comparegueren á la cita lo Rector, los preveres, concellers, batlles, prior y predicador de Sant Agustí, ab altres persones distingides. Se examiná novament la santa imatge, que continuava ab lo meteix maravellós suhor de sanch. Prová lo Rector de tocarne algunes gotes ab una fillola ó animeta de corporals, per veure si s'hi imprimiría la sanch; y no s'hi imprimí: més provantho altra vegada en una grossa gota que tenía la santa imatge en la barba, la sanch quedá impresa en la animeta: altre tant succehí quan ho prová lo predicador de Sant Agustí, lo P. Méndes; sols la metexa gota de la barba feu una taca de sanch en la animeta; la qual, posada després en los corporals, quedá apegada á aquests en tal manera, que alçant la animeta seguian també'ls corporals.

A indicació dels Concellers, lo Rector prengué en mans la santa imatge y la presentá á la adoració de tot lo poble allí aplegat; eran tants, que la adoració durá fins prop de les vuyt hores del vespre.

S'esqueya aquest any lo Divendres Sant á 20 d'Abril: á 23 del meteix mes, lo Rector comunicá per carta al Bisbe de Vich, lo fet maravellós succehit en la santa imatge: lo Bisbe trameté á Igualada son Vicari general, lo canonge Pere Perpinyá, per fer una minuciosa y formal informació.

Vingué á Igualada lo canonge Perpinyá, y al primer día de Maig començá sa informació, examinant atentíssimament lo prodigiós Sant Crist que's mostrava encara ab lo abundantíssim suhor de sanch en tot son cos, contantshi fins á

[redacted]

unes dues mil gotes. Examinà'l lloch ahont succehí lo prodigi en la capella del Roser, y començá á pendre declaracions á diverses persones que havían entrevingut y vist la santa imatge, abans y després del prodigi, començant pêl Rector, y seguint per alguns preveres, la criada Coloma, que fou la primera en observar lo suhor, en la capella del Roser, en companyía de la viuda Masarda; declarà lo cirurgià mossén Quadres, lo metge Francisco Pere, doctor en Medecina, lo pintor Francisco Gomar, y altres fins á 24 testimonis.

Lo P. Méndes indicá que la sanch que's veya en la santa imatge, podía ésser sanch natural, procedent dels dexuplinants de la professó del Dijous Sant. Se vegé que açó no era possible, primerament, perqué si la sanch d'algun dexuplinant, hagués salpicat la figura de Crist ab tanta abundancia, hauría també salpicat la creu, y aquesta no tenía ni una gota de sanch: en segon lloch, se provà de posar gotes de sanch humana en altra imatge semblant, y's notà que á les poques hores, la sanch estava seca y podía ferse saltar com una crosta, cosa que no succehía ab la de la imatge prodigiosa, quina sanch se mostrá viva y fresca durant molts dies.

La declaració del Dr. Francisco Pere, sens dupte es la més interessant, ja perqué es un metge, ja perqué afirma que la santa imatge, durant lo prodigi, mudá completament de aspecte comparant sa frescor y apariencia de cos viu y animat, si bé semblava lo cos de persona agonitzant, ab l'aspecte d'una imatge antiga, revellida y descolorida pêls anys, com era abans del prodigi.

La confraría del Sant Crist d'Igualada, guarda copía auténtica de aquest procés.

Edificació de la capella del Sant Crist. *Any 1701.* —La nova esglesia parroquial fou estrenada en 1627, quan encara faltava construir la meytat occidental, que aná fentse durant aquella centuria.

En 1701 se resol fer una sumptuosa capella per la venerada imatge del Sant Crist y pêl Sm. Sagrament, nombrant al efecte una comissió executora composta dels priors de la confraría y dels adjunts m.° Francisco Ortís y m.° Francisco Messeguer, candeler. (Concell secret del dia 22 de Març.)

La primera pedra se posá en 1704.—Seguí la obra ab regular activitat fins que, per causa de la guerra de successió, hagué de sospendres, no essent acabada fins al 1733, estrenantse ab grans festes á 15 de Setembre, ab la colocació en ella de la santa imatge, després de haver permanescut *cien quarenta y tres años, haziendo favores, gracias, portentos, milagros,*

en la segunda Capilla
de mano izquierda en entrando
del Sacro Parroquial Templo (*a*).

Costá la nova capella mès de deu mil lliures (sens comptarhi lo retaule que no fou construit fins á 1756), qual suma aprontá Igualada, no obstant haver sobrevingut, á les calamitats de la guerra, anys molt estérils.—«*Esta Fábrica* (diu lo Dr. Padró y Serrals en la Historia del Santo Cristo), *era más para empressa de una Ciudad grande y opulenta, que para una Villa de tan corta vezindad, y de tan escasos emolumentos como era entonces la de Igualada*» (*b*).

Lo propi Dr. Padró descriu aquella solemnitat, que durá quatre dies, y al donar compte dels preparatoris diu aixís:

(*a*) Açó diu un romanç publicat aquells dies ab motiu de la traslació, si bé la santa imatge havia estat algun temps en la esglesia vella, anterior á la actual.—També *se previnieron Villancicos nuevos que se dieron á la Impression y se repartieron al gran concurso*, axis com *diferentes Poesias en varios metros é idiomas, geroglificos mudos, y otras ingeniosidades de buen gusto;* igualment uns *Goigs* en los quals s' hi llegeix:

La Capella ja finida
en fábrica y hermosura,
es pasmo á la architectura
ab que se veu construhida,
hont estará venerada
vostra Imatge en alt honor:
venera vostre Suor
esta Vila de Igualada.

Hi ha la particularitat, que abona lo de *la segunda Capilla de mano izquierda en entrando*, de que la tal capella es la única que tenía llavors sagristía.

(*b*) Tractant al meteix temps del altar major de la parroquial, y del cost de son magnífich retaule, amplia en 1736 la referencia del document transcrit á la pág. 368.—«Es obra (diu) de los más insignes artífices que tiene Cataluña. Solo su escultura cuesta ocho mil y doscientas libras. Y la madera, zócalos, pilastras, estátuas y otros engastes de buenos mármoles y exquisitas piedras sobre que assienta y se haze mas vistoso este Retablo, cuesta passadas de seis mil libras.» Lo qual prova que l' entusiasme dels igualadins, trespassá notablement los límits del projecte acceptat en 1718.

[redacted]

—«Fuera de las murallas de la Villa, estava prevenido un vistoso y abultado castillo de fuegos artificiales, y en la plaza Mayor un grande tablado para la representación de dos obras cómicas.......; se llamaron veinte músicos de las habilidades en instrumento y voz, más escogidas de las dos célebres capillas de la Iglesia Cathedral, y de Santa María del Mar de la Ciudad de Barcelona, y á estos se agregó el Militar y escogido concierto de músicos en todo género de instrumentos, violin, obues, fagot y trompas de chase, de la lucida, noble y fuerte Compañía de Granaderos Reales de á cavallo...

—Todo este ruidoso aparato de Fiestas, llamó á un numeroso y lucido concurso de casi todas las partes de Cataluña.

»Sábado, dia doce de Setiembre, vigilia de estas Fiestas, no pareció tanto víspera, como dia de ellas, porque ya toda la Villa estava de fiesta. Se vieron y oyeron por las calles tres Cuadrillas de diferentes y divertidos Danzes...»

Incendi del camaril salvantse la sagrada imatge.—*Any 1843.*

—«Incendi en lo camarin del S. Cristo. Aquell Deu que preservá en altre temps als noys hebreus del foch del forn encés, sens permetrer que las llamas arribassen á tocar los seus delicats cossos, nos conservá en 5 de Maig de 1843, per medi de un prodigi casi semblant, la preciosa imatge del Sant Cristo, que desde 1590 es objecte de un culto especial en aquesta parroquial iglesia.

»Aquell dia la Rnt. Comunitat cantá dos conventuals en acció de gracias que feren al S. Cristo alguns devots: y segons relació de varias personas que foren presents á aquestas funcions, al *Sanctus* de la segona missa caigué un cremell de un dels ciris que creman al peu del templet en que está colocada la santa imatge; pero sens que ningú advertís ningun senyal de que lo foch se propagués. Tampoch ho advertí lo campaner escolá, quant pujá al camarin pera apagar los ciris, acabada la segona missa.

»En seguida lo Pbre. que escriu aquestas lineas digué missa resada en lo mateix altar, confesá una persona y li doná la sagrada comunió, sens que durant tot aquell temps se presentés lo més leve indici de incendi: no obstant, aquest anaba estenentse en lo interior del camarin: va invadir de repente lo gran cuadro que li serveix de tapador, que en un moment fou reduit á cendras. En seguida las llamas destruiren lo cortinatge, que á manera de dosser circuia lo templet de la imatge, y carbonisaren en gran part cuatre candeleros y varios relleus que adornaban los plafons de aquell; en fí se cremá fins la tovallola que cenyía la cintura de la sagrada imatge, y aquesta instantaneament anaba á ser pábulo de las llamas, quan fou advertit lo desastre per una sola dona que había quedat en la iglesia.

»Sortí despavorida cridant *foch*, y en lo mateix instant se vegé la capella del S. Cristo plena de gent de totas las classes del poble, que acudiren pera apagar lo incendi.

»Lo primer que procuraren algunas personas celosas, fou lo salvar la imatge; pujaren al camarin y conseguiren tráurerla intacta y en algun modo més hermosa de en mitg de las llamas, perqué, caygué resecada per lo foch,

la capa de gas carbònich (?) que la cubría, y deixá veurer en varios punts lo color natural y ensangrentat de la imatge.

»Luego aquesta fou portada ab molta veneració á la casa rectoral, sent inmens lo concurs de gent que acudí durant tot lo dia, pera cerciorarse de que, en efecte, lo Senyor se habia dignat conservarnos aquesta senyal de aliansa, per la sua misericordia.

»En las últimas horas de la tarde, fou trasladada la venerable imatge en solemníssima profesó, á la qual assistí lo Magch. Ajuntament y un número infinit de vehins ab atxas, á la iglesia parroquial, y fou depositada en lo sacrari del altar major. La Rnt. Comunitat cantá un solemne *Te Deum* mentres que tot lo poble de Igualada, postrat humilment als seus peus, rendía á son Deu las més fervents accions de gracias, que los inspirava lo seu agrahiment. Y pera que de aquest benefici del Senyor ne quede memoria, fas aquesta nota.—Jaume Gomis, Pbre. Arxiver de la Comunitat.

»Se deu anyadir á aquesta nota, que quant se tragué lo S. Cristo del camarin, la creu, que es cuberta de plata, estaba fortament calenta del foch que circuía la imatge, de modo que apenas se podía aguantar de tan calenta.» (Ll. de Notas, fol. 108, v.)

Lo meteix Dr. Gomis, en la *Historia del Santo Cristo* diu: «Merece que se perpetúe la memoria de Pablo Jaume, vecino de Igualada, quien fué el primero que con intrépido valor, trepó al camarín en medio del incendio y bajó la sagrada imágen, que fué depositada interinamente en la casa rectoral.»

Lo tercer centenari del Sant Crist. *Any 1890.*— Les festes celebrades á Igualada ab motiu del tercer centenari del famós prodigi de suhar sanch y aygua la sagrada imatge del Sant Crist, revestiren gran solemnitat baix tots conceptes. Aquell *Divendres Sant* del 1590, no podía deixar d'ésser celebrat pèls igualadins sens demostracions extraordinaries de sa fervent devoció y amor patri.

Lo dia 7 d'Abril, primer de tan solemnials festes, al iniciarse lo repich general de campanes y al retrunyir per la ciutat les salves de morterets, tots los vehins se afanyaren á empaliar los balcons de llurs estatges, y totes les societats y dependencies públiques á issar banderes.

Fou tan gran la gentada que acudí de totes bandes, que sens exageració pot afirmarse que no baxaren de dotze mil los forasters que vingueren á Igualada ab motiu de aquella solemnitat. No cal pas descriure totes y cada una de les manifestacions d'entusiasme relligiós y patriótich que's dugueren á terme en aytals dies; ni la magnificencia ab que fou adornat lo temple, la ingeniositat y bon gust ab que ho foren les plaçes y carrers, ni les lluminaries, profuses y ge-

nerals ab que la ciutat festejá aquell centenari; sols diré que hi assistiren lo insigne prelat Dr. D. Joseph Morgades, ab lo vicari general, fill d' Igualada, Dr. Jaume Serra, y altres dignitats de la Seu vigatana; en representació de S. M. la Reyna Regent y ab delegació del capitá general de Catalunya, D. Ramon Blanco, llavors malalt, lo general de artillería Sr. Muñoz Salazar ab brillant acompanyament de quefes y oficials del Exércit; y, entre altres personatges, lo governador civil de la provincia, D. Lluís Antunez, y lo comandant general dels Sometents, D. Feliu Camprubí, reputadíssim militar á qui les forçes del partit d' Igualada tributaren singular homenatge.

La banda municipal, la del regiment de Guipúzcoa y la de caçadors de Barcelona; un esquadró de cavallería y una companyía de caçadors ab bandera, contribuiren á donar major reals á diferents nombres del programa. Llevat dels divinals oficis celebrats los dies 8 y 10, en los quals predicaren dos il-lustres fills d' Igualada, lo reverent P. Salvador Font, comissari general dels Agustins á Espanya, y lo reverent Dr. Anton Muntaner, arxiprest de Manresa; l' acte més imponent fou, sens dupte, la solemne processó del dia vuyt: en ella ostentá la famosa bandera dels Sometents lo esmentat general Muñoz, y la sagrada imatge del Sant Crist, lo citat vicari general Dr. Serra, assistinthi totes les autoritats y representació de tots los estaments, ab més de dues mil atxes.

Cal consignar que l' alcalde d' Igualada, D. Joan Godó, y los rectors de Santa María y de la Soledat, reverents Martí Juncadella y Ambrós Parés, junt ab les demés autoritats locals, competiren en zel y entusiasme pèl major lluhiment y esplendor del Centenari, qual solemnitat vingué á enfosquir la repentina mort del Dr. Muntaner, orador notabilíssim, antích arxiprest de Santa María.

Solemne ofrena del timbal del any vuyt á la sagrada Imatge. *Any 1894*.—Pèl Febrer d' aquest any, se feu pública la noticia de que en lo Museu provincial de Lleyda, figurant en son catálech ab lo n.° 82, existía un timbal de planxa de ferro (28 centímetres de altura y 33 de diámetre), qual filiació era ben manifesta, ja que s' hi veyan,

toscament gravats, lo escut d'Igualada, la data del any 1808, y la següent inscripció:

SAPIGA TOTA LA
QUE SO DEL
SOMATEN (a).

Fácil es imaginar l'entusiasme que despertá en los igualadins tan interessant noticia, íntimament relacionada ab la gloriosa batalla del Bruch en que tan principal part aquells prengueren. Lo timbal era d'Igualada; havía estat, com després se sapigué, 42 anys arreconat en lo castell de Lleyda, y altres 17 anys en son Museu arqueológich; just era, donchs, que tornás á casa seva (V. pág. 629 del volúm 1.er).

Per lograrho, lo Cabo del sometent del districte municipal, D. Francisco Matosas, y lo del partit D. Marcelí Tardá, oficiaren al Comandant general dels Sometents, D. Rupert Fuentes, per interessarlo en la devolució (16 d'Abril). —Aquest trameté la rahonable solicitut dels igualadins á la Comissió de Monuments históricbs y artístichs de la provincia de Lleyda, encarregada del Museu arqueológich, ahont lo timbal se guardava, qual Comissió, atenent á les rahons dels solicitants, reforçades per la súplica del General subinspector, acordá que'l timbal de referencia fos cedit als sometents d'Igualada (18 de Maig).

Obtinguda la devolució del preuat timbal, nasqué la acertadíssima idea de ferne un present á manera de *ex-voto*, en nom de tots los sometents de Catalunya, á la sagrada imatge del Sant Crist.—Per realisar tan llohable desitg, lo general Fuentes demaná autorisació al bisbe de Vich, doctor Joseph Morgades, quí, no sols la concedí de bon grat, si que també ab fervorós entusiasme contestá:

—«Excmo. Sor.: Concedo muy gustoso el permiso que V. E. pide en su favorecida del 18, á saber: que el Tambor que en 1808 había pertenecido al

---

(a) Fins ara, suposant que hi falta una paraula, s'ha llegit:

Sápiga tota la (gent)
que só del somaten.

A part de que, no escrivint de correguda, sinó gravant, no es fácil la omissió d'una paraula, y menys tractantse de tan poques; entench que no n'hi falta cap, sino que l'autor volía dir: *Sápiga tota la gent so del somaten.* Com la tosquedat del treball puja de punt en la paraula *gent*, tal volta esmenada, de aquí, sens dupte, la equivocació de llegir *que*, per *gent*.

Somatén de Igualada y acaba de ser felizmente recuperado, pueda depositarse á los pies del Santo Cristo y al lado de la histórica Bandera del mismo nombre, como piadoso *Ex-Voto* que dedican los Somatenes de Cataluña á la veneranda Imágen que infundió en el corazón de sus hijos el santo amor á la Patria: y al mismo tiempo, felicito y doy gracias á V. E. por haber obtenido del Museo Arqueológico de Lérida, prenda tan valiosa.

»Y más que lo sobredicho, con ser muy notable, merecen mi cordial aplauso los elevados sentimientos que resplandecen en su citada comunicación, los cuales, si llegaran á dominar por entero el corazón de nuestros Somatenes, harían sin duda de ellos el más firme sostén de la Pátria y de la Religión, á cuyo sostén debemos consagrarnos siempre.

»Dios guarde á V. E. muchos años.—Vich, 20 de Junio de 1894.— *El Obispo.* —Excmo. Sor. Comandante General de los Somatenes armados de Cataluña.»

Y la nobilíssima Comissió de Monuments de la provincia de Lleyda, feu solemne entrega del timbal de referencia á tenor del acta següent:

—«En la ciudad de Lérida, á siete de Julio de mil ochocientos noventa y cuatro, reunidos en el despacho del Sr. Gobernador civil los señores que forman la Comisión provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de la provincia y que firman abajo, en unión de los señores D. Marcelino Tardá Pascual, D. Francisco Matosas Segalá, D. Juan Godó Llueiá y D. Eusebio Viladés Canals, Cabos del partido, del distrito y de pueblo de los Somatenes de Igualada; uniéndose á éstos los señores D. Evaristo Pons, Diputado provincial y Vocal de la Comisión organizadora de Somatenes y el Comandante D. Juan Alfaro, en representación del Excmo. Sr. Comandante General de los Somatenes armados de Cataluña, designados por éste para recibir el histórico Tambor del año 1808, que se custodiaba en el Museo Arqueológico provincial y que la Comisión de Monumentos acordó ceder, en sesión de 18 de Mayo del corriente año, á los Somatenes de Igualada, á los que había pertenecido, y los que le reclamaban según exposición y oficio que se leyeron en aquella sesión; el Sr. Gobernador civil, cumplimentando aquel acuerdo y como Presidente de la expresada Comisión, hizo solemne entrega á dichos señores del mencionado Tambor, asegurando ser el mismo que con el número ochenta y dos se custodiaba en el Museo y que lleva en una cara las armas de Igualada y la fecha de mil ochocientos ocho, y en el lado opuesto una inscripción que dice: SAPIGA TOTA LA... QUE SO DEL SOMATEN.

»Y para que conste, levanto por duplicado la correspondiente Acta, como Secretario de la expresada Comisión, que sello y firmo y conmigo todos los presentes, en Lérida á siete de Julio de mil ochocientos noventa y cuatro.—El Gobernador Presidente, Bernardo Padules.—Manuel Giménez Catalán (*Secretari de la Comissió provincial*).—Evaristo Pons.—Juan Alfaro.—Marcelino Tardá.—Francisco Matosas.—Juan Godó.—Eusebio Viladés.—Mariano Pérez. —Agustín Prim.»

L'endemá, la Comissió igualadina fou rebuda ab gran solemnitat per la Corporació municipal, Comunitats relli-

gioses, la força pública y gran concurs de poble. Acompanyat de la bandera del Sant Crist, al so de músiques y al toch de *Sometent*, lo timbal fou portat á la esglesia de Santa María, qual grandiosa nau y plaça immediata omplí de gom á gom la multitut.—En representació del General subinspector, lo quefe auxiliar D. Joseph Umbert feu entrega del timbal al Rnt. arxiprest D. Ramon Boixeda dihent, que l'ofería á la venerable imatge del Sant Crist d'Igualada, com á piadós *ex-voto* de la institució dels Sometents de Catalunya, en acció de gracies per la protecció que havía dispensat á nostres pares, quan en lo Bruch, arborant la bandera de la propria santa imatge, obtingueren senyaladíssima victoria contra l'exércit invasor...

Lo reverent Arxiprest acceptá ab agrahiment la piadosa ofrena; de tot se'n llevá acta que firmaren lo dit arxiprest, l'alcalde y regidors, los priors de la Confraría del Sant Crist y moltes altres autorisades persones.

Aquí donám, grat sía á Deu, per acabada la tasca que'ns emprenguerem d'historiar los fets d'aquexa ciutat; mes, no volém dexar la ploma sens fer recordar als bons igualadins, que les reliquies més glorioses que del passat los hi resten, son les relligioses: lo temple, lo Sant Crist y sa famosa Bandera.—Los castells feudals enemichs que la enrotllaren, los murs y torres que la defensaren, les lleys particulars que la regíren, les institucions que va crear, los hostes juheus que va acullir, y les generacions qui la poblaren, tot passá riu avall vers al camp de la mort; mes, la Relligió qui la feu entrar de ple pèls camins de la vera civilisació, y de la qual son obra y símbols les mentades reliquies, viu encara en son cor, y'l fecondisa pera ferli crear noves institucions que substituescan á les passades, y la mantingan ab honor entre'ls pobles que fan vía vers un llegítim progrés.

Vostres pares veneravan aquexa Bandera, com símbol de la Relligió santa que manté la vida dels pobles que la abraçan; vosaltres la heu de servar sempre ab amor crexent, y mirarla com eloqüent testimoni de la gloria que pot asso-

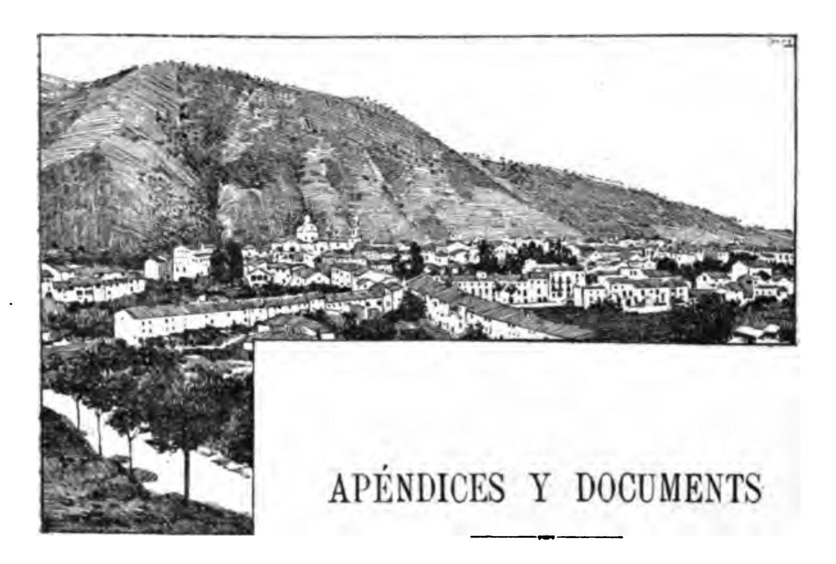
lir un poble, quan, axoplugat sota ses ales, l'arbora per demunt de tots los interessos y passions y combat per una causa justa. Mes, teníu encara un'altra reliquia y certament més preuada, de la antiga fé; reliquia que es ensemps, per sort vostra, penyora de la protecció divinal que necessitan lo meteix los hómens, que'ls pobles; lo Sant Crist famosíssim y miraculós, que lo insigne bisbe Dr. Torras, ha anomenat lo vostre *Espós de Sanch.* Jo espero que la devoció á exa Santa Imatge, prova de la fé relligiosa que resplandeix en tota la historia de Igualada, no minvará jamay, y que la exhortació feta per lo gran poeta Verdaguer, al cantar lo vostre Sant Crist y ab la que cloch mon humil treball d'historiayre, trobará eternament ressó en los cors de tots los fills d'exa ciutat industriosa en la pau, heróyca en la guerra, honrada sempre. Oh! si:

«Estímala de cor, noble Igualada,
la imatge de Jesús crucificat;
adóral á sos peus agenollada
al que'ls cels y la terra han adorat.
Arbora exa Bandera immaculada
sobre 'ls turons del Bruch y Montserrat...»

[redacted]

[redacted]

APÉNDICES Y DOCUMENTS

A.—**Precepte del rey Lotari.**—*Any 988.*

«Lotharius... francorum Rex... adiens nostræ dignitatis præsentiam quidam Abbas cœnobii sancti Cucuphatis, Odo nomine, nostram humiliter expetiit clementiam quatinus cunctas res monasterii sancti Cucuphatis, quod est situm in loco vocato Octaviano, octo miliarios distans a Barchinona civitate, quondam concessas vel in postmodum concedendas nostræ regalitatis decreto confirmare dignaremur: quod et fecimus. Concedimus itaque prædicto cœnobio omnes res quas per præcepta nostrorum prædecessorum, scilicet Karoli magni, seu Lodovici genitoris nostri, vel per scripturas aliorum Christi fidelium combustas esse novimus per infestationem paganorum... In primis ipsum alodium quod in circuitu ipsius cœnobii est, sicut Suniarius Comes quondam concessit et terminavit. A parte orientis... De occidente vero parte similiter affrontat in terminos vel infra terminos de Aqua longa vel de castro Rio rubeo..... Alodium quod dicunt Spicillos, et alodium quem dicunt Castelleto, cum decimis et primitiis et finibus et terminis; et cellam sanctæ Mariæ et sancti Johannis quæ sunt juxta castrum Subirats, montana et campestria; quorum terminos a parte orientis incipiunt per ipso torrente de fonte quem vocant de Avellano, ubi una ripa est alba et alia rubea, usque in rio de Annolia, et de parte occidentis afrontat similiter in torrente de ipso Sanillate; et de parte meridie in medio alveo de Annolia... de parte occidentis in ipsa serra vel pugo vel ipsi monumenti sunt antiqui, prope ipsa villa antiqua; et de parte meridie vel circii in ipsas cumbas unde aqua discurrit per imbres. Ecclesiam sanctæ Mariæ quæ est juxta castrum Claramonte, et Ecclesiam sanctæ Mariæ juxta castrum Odana; et Eccle-

siam sancti Stephani juxta castrum Olerdula; et Ecclesiam sancti Petri ad Aquam vivam... Castrum quem vocant Clariana cum finibus et affrontationibus suis, et Ecclesiis quæ ibidem sunt...» (Marca Hisp. App. CXXXVII. col. 937, es copia del Cartoral de St. Cugat, n.° 4).

B.—**De la Butlla de Silvestre II.**—***Any 1003.***

«Et in comitatu Menrese castrum Cleriana cum ecclesiam sancte Marie qui ibidem est, cum terminis et adiacenciis, et cum decimis et primiciis suis. Et cellam sancte Marie qui est iuxta Aqualata, cum terminis et adiacenciis suis. Et cellam sancti Felicis qui est iuxta castrum Odelino... In mense Decembri, indictione nominata prima...» (Cart. de St. Cugat, n.° 1.er fol. 1.er).

C.—**De la butlla de Joan XIX.**—***Any 1008.***

«...et in comitatu Menresa castrum Clariana cum ecclesia sancte Marie qui ibidem est, cum terminis et adiacentiis, et cum decimis et primiciis suis; et sancte Marie, qui est cella iuxta Agualada, cum terminis et adiacentiis suis; et cellam sancti Felicis, qui est iuxta castrum Odelino... In mense Novembri et indictione nominata sexta.» (Cart. de St. Cugat, n.° 5, fol. 4 v.).

D.—**De la butlla de Benet IX.**—***Any 1038.***

«...et cellam sancti Petri quem dicunt Vim, cum decimis et primiciis et omnia sibi pertinentia, sicut quondam Sanla dedit domino Deo et sancto Cucuphati martiris votive, simul cum Danielo monaco. Et castrum de Tovos infra eius terminos villam qui vocant Avenes cum suis terminis. Et cellam sancta Maria qui est iuxta Aqualata, cum terminis et adiacenciis suis. Et cellam sancti Felicis, qui est iuxta castrum Odelino...» Indictione VI, mense Januario. (Cart. de St. Cugat, n. 6, fol. 6).

E.—**Acte de la primera consagració de la esglesia d'Igualada.**—***Any 1059.***

«Consecratio ecclesie de Aqua ladda.

»Anno millesimo quinquagesimo nono, a tempore illo quo Jesus Christus Dominus noster pro redemptione humanis generis suscepit animatum corpus nostre carnis ex utero Virginis matris nascendo, qui iam ante omnia secula sine inicio ineffabiliter natus fuerat de Deo Patre; facta est consecratio seu dedicacio ecclesie in honore sancte Marie sanctique Petri apud locum quem dicunt Aqua ladda, in episcopatu ausonensi. Igitur in Dei nomine ego Guillelmus, gratia Dei, ausonensis sedis episcopus, consecrator et dedicator ipsius ecclesie confirmo mea auctoritate per seriem huius dotis ut quicquid ipsa ecclesia hodie juste habet, et postea ullis operibus mortalium iuste adquirendo habuerit, scilicet, decimas et primitias et oblaciones fidelium, et alodia, semper ipsa ecclesia predicta teneat et possideat in securitate, sicut terminatum est antiquitus per quatuor terminos usque ad Aquam latam: ita tamen ut ex aliis terminis ecclesiarum non sibi presumat. Preterea, sicut canones jubent, precipio ego prefatus Guillelmus episcopus ut intra triginta passus per girum ipsius ecclesie ab ipsa eccle-

sia nullus homo alium hominem masculum vel feminam malivole persequatur vel assaliat, vel suas res tollat, vel feriat, vel plagat. Quod si fecerit, nisi ad satisfaccionem venerit et emendaverit ipsa male facta, et ad penitentiam venerit, excomunicacionis sentencia feriatur. Sic enim volumus et mandamus et commonemus, ut ista et omnis ecclesia mater nostra et Christi sponsa stet in honore, ut et sacraria et cimiteria non violentur, et nostra sedes Ausone honorem debitum non perdat; scilicet in omnibus que de presbitero vel presbiteris predicte ecclesie synodum habeat, sicut ex aliis ecclesiis habet. Dimisit Seniofredus monachus ad sancta Maria quarteratam . i . vinea, et Lupus eius filius alia quarterata vinea in campo Tedayt. Donat Bonusfilius Melontre quarterata . i . vinea et media, et pecia . i . de terra que est prope ipsa ecclesia. Et Seniofredus Baigo quarteratam . i . vinea. Et Veurellus alia. Et Odger Godafre dimisit ibi peciam . i . terre que est subtus ipsa ecclesia. Et qui hoc disrumpere voluerit excomunicacioni subiacebit nisi emendaverit. Facta scriptura et dedicatio . VIIII° kals. Decembris anno XXVIII Henrici Regis Francorum. Wilielmus gratia Dei episcopus ausonensis ecclesie. † Guilielmus Argemiri. † Andreas Abba. † Guilielmus primiscrinarius et iudex. † Benedictus diaconus et sedis sancti Petri canonicus, qui hoc scripsit et subs † cripsit in predicto die vel anno.» (Cart. de St. Cugat, n.° 621, fol. 199).

F.—**Donació d'una vinya á la esglesia d'Igualada.**—***Any 1075.***

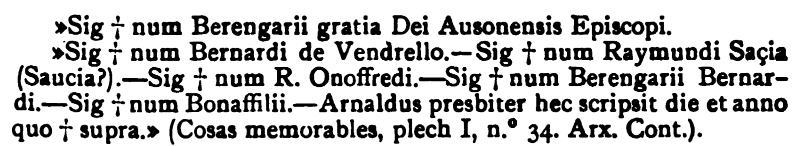
«In Aqua ladda.

»In nomine Domini, ego Em femina donator sum Domino Deo et sancto Cucufati martire cenobii octaviensis. Manifestum est enim quia prompto animo et voluntate placuit animis meis et placet ut cartam donacionis fecissem Domino Deo et sancto Cucufato sicuti et facio. Dono namque predicto cenobio complantarium meum, id sunt modiatas . ii . vinearum que sunt fundate in alodium sancti Cucufatis predicti. Advenit michi predictum complanter per largicionem parentum meorum, quam michi fecerunt diebus nupciarum mearum, sive per qualicumque voces. Sunt namque predictas duas modiatas vinearum in comitatu Minorise, intra terminos castri Oddone, in alodium sancti Cucufatis nominati in Aqua lata. Habent etiam affrontaciones prelibatas . ii . modiatas vinearum a parte orientis in strata publica. De meridie in vineas de Mager. De occiduo in torrente. A parte vero circii in alodium Reimundi Ermemiri et in vinea sancte Marie. Quantum istas afrontaciones includunt sic dono Domino Deo que sancto Cucufato jam dictas duas modiatas vinearum simul cum peciam unam terre qui ibidem est, totum ab integrum cum ingressibus que egressibus earum ad suum proprium alodium. Et qui ista carta donacione disrumpere voluerit nullo modo possit facere, sed pro sola presumpcione in duplo componat, et postea ista carta donatione firma et stabilis permaneat nunc et in evum. Actum est hoc XIIII kal. Mai, anno . XV. Regni Regis Philipi. Sig † num Em femina qui ista carta donacione iusit scribere et firmare, testes firmarique rogavit. Sig † num Johannis Reimundi. Sig † num Eralli Guadalli. Sig † num Guilielmi Guadamiri. Sig † num Galirali Guilielmi. Sig † num Enardi. Sig † num Guilemi Reimundi. Sig † num

Reimundi Bonifilii. Sig † num Berengarii Reimundi. Sig † num Olivarii Mironis. Wifredus sacerdos. Gulielmi ippodiaconi. Sig † num Seniofredi. Sig † num Bona dona, qui sum filia de prefata Em, et hanc donationem manibus nostris firmamus et sancto Cucuphato habenda omnia in perpetuum contradimus, et de omnibus vocibus quas ibidem petebamus in presencia bonorum hominum exvacuamus. Sig † num Maier Seniofredi. Sig † num Ricolfi Sancii. Sig † num Bonucii Savarigii. Sig † num Reimundi levite qui hoc scripsit et † sub die et anno quo supra et cum litteris rasis et emendatis in linea I. II. et. III.» (Cartoral de St. Cugat, n.° 621, fol. 199).

G.—**Acte de la segona consagració de la esglesia d'Igualada.** —*Any 1087.*

«Anno ab incarnacione Domini nostri Jesu Christi millesimo octuagesimo septimo, epoca millesima CXXIIII, veniens dominus Berengarius Ausonensis Ecclesie Presul, obtentu et rogatu R. Onofredi, que Berengarii Bernardi, que Bonafilii, que Bernardi de Vendrello, hominum de Aqualata, ad ecclesiam de Aqualata, dedicavit et consecravit ecclesiam predictam in honore sancte Marie et sancti Petri, que dedit ei ciminterium XXX pasuum per circuitum: terminos autem eiusdem parrochie hos constituit esse: Primus terminus est ab ortu solis in termino de Claramonte. Secundus ab australi parte in termino de Monte bobio (bovino). Tertius ab hoccasu desinit in termino Otine. Quartus septentrionali regione dividimus scilicet similiter in termino de Otina. Quantum isti termini ambiunt et hec affrontaciones includunt ego Berengarius Ausonensis Episcopus cuncta subjicio ecclesie prenotate, cum suis terminis, modiis, decimis, primiciis, baptisteriis, nuptiis, oblacionibus, accensum V.ᵉ (quinque?) festivitatum anni, lectis deffunctorum, libris ceree parvulorum, deffunctorum conviviis, cum redemptione moderata quorumlibet instrumentorum que cuncte publice scripture, excepta scriptura sanguinis, cum cereo que recinta paschali. Cuncta igitur superius adnotata ego Berengarius Episcopus confirmo que constituo in hac dote huic basilice sancte Marie; sub tali deliberacione, ut nemo audeat in terminos prefinitos aliam ecclesiam fabricare sive construere sine consensu nostro que successorum nostrorum, que clerici jam dicte ecclesie, neque intra ciminterium eius sacrariam invadere, vel alicui violentiam facere, aut ex his omnibus que actenus tenuit dicta ecclesia, vel habere debuit, vel in perpetuum adiuvante Domino acquirere poterit, in suos proprios usus converti, nisi ad servicium eiusdem sancte Marie. Si quis autem ex iis que super dicta sunt aliquid temerario ausu infringere attentaverit, vel violente extraxerit, omne restituat Episcopo qui Sedi sancti Petri, que ecclesie ante dicte, (alioquin) excomunicatus permaneat, que a liminibus ecclesie, que omnium christianorum sequestratus censeatur, que cum Iuda Scariote sulfureis loris constrictus in inferno subsistat; ecclesia autem superius notata semper obediat Ecclesie Ausonensi, que clerici eius semper obediant sinodalia instituta, dantes per unumquemque annum VI denarios in capite jejunii Ecclesie ante dicte. Facta sunt hec IX kal. Decembris anno XXVIIº regnante Philippo tercio.

»Sig † num Berengarii gratia Dei Ausonensis Episcopi.

»Sig † num Bernardi de Vendrello.—Sig † num Raymundi Saçia (Saucia?).—Sig † num R. Onoffredi.—Sig † num Berengarii Bernardi.—Sig † num Bonaffilii.—Arnaldus presbiter hec scripsit die et anno quo † supra.» (Cosas memorables, plech I, n.° 34. Arx. Cont.).

H.—**De la butlla d' Urbá II confirmant les possessions del monestir de Sant Cugat.**—***Any 1098.***

«Urbanus Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Berengario Abbati monasterii sancti Cucuphatis, quod Octoviense dicitur... Beati siquidem Cucuphatis venerabile monasterium... nos juxta venerabilium prædecessorum nostrorum exemplar, sub apostolicæ sedis protectione specialiter in perpetuum manere sancimus, et tam ipsum quam universa ad ipsum pertinentia, tibi, tuisque legitimis successoribus, possidenda, regenda ac disponenda firmamus; alodium scilicet quod in monasterii ipsius ambitu circum situm est..... Ecclesiam sancti Benedicti de Spiselis, Ecclesiam sancti Stephani de Castelleto, Ecclesiam sancti Juliani de sancta Oliva cum castello... Ecclesiam sancti Petri et sancta Crucis de Masquefa, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Capelades, Ecclesiam sancti Felicis de castro Odilone, Ecclesiam sanctæ Mariæ de castello de Clariana cum ipso castello, Ecclesiam santæ Mariæ de Aqualata, Ecclesiam sancti Petri de Vim...» (Marca Hisp. App. CCCXVII, col. 1203 y Cartoral de St. Cugat, n.° 7, fol. 7).

I.—**De la butlla de Calixt II, confirmant les possessions del monestir de Sant Cugat.**—***Any 1120.***

«Calixtus Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Rotlando Abbati venerabilis monasterii sancti Cucuphatis martirys Octaviensis... præfatum monasterium sancti Cucuphatis... ad exemplar prædecessorum nostrorum Silvestri, Johannis, Benedicti et Urbani Papæ secundi Romanorum Pontificum, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti privilegio communimus. Decernimus itaque ut monasterium præfatum tam in capite quam in membris, et quascumque possessiones et quæcumque bona in præsenti possidet vel adquisiturum est, firma ei et integra... conserventur... in quibus possessionibus et bonis hæc propriis nominibus duximus exprimenda.....: Ecclesias sancti Petri de Masquefa, cum castro de sancta Cruce de Palatio, sanctæ Mariæ de Capellatiis, sanctæ Mariæ de Aqualata, sanctæ Mariæ de Clariana cum castro et cum dominicaturis et cum decimis et primitiis pertinentibus dictarum Ecclesiarum; capellas sancti Silvestri de Valzano, sancti Cucuphatis, de Moja, sancti Cucuphatis de Garrigiis, sancti Benedicti de Spicellis, sancti Stephani de Castelleto, et sancti Petri de Vim..... alodia et possessiones de Turribus bisibus, de castro Viti, de Messana, de Montesuperbo (Montargull), de castro Olerdulæ.....» (Marca Hisp. App. CCCLXV, col. 1254: y Cartoral de St. Cugat, n.° 8, fol. 8).

[redacted]

7.—Conveni de Ramon Guillém d'Ódena ab Rotllant, abat de Sant Cugat.—*Any 1132.*

«Deffinicio R. Guillermi de Odena.

»Cunctorum noticie pateat placita et contenciones que fuerunt inter Abbatem Rodlandum et monachos eius et Raimundum Guillermi de Otena de multis malis que ipse Raimundus Guillermi faciebat in alaudis sancti Cucuphatis, que sunt infra terminos de suis castellis. Post multa vero placita et contenciones, laude nobilium virorum, scilicet Berengarii de Cheralto, et Petri Bernardi eius socer, et Raimundi Aianrici, et Guillermi Gaufredi, et Petri Girberti de Subarbar, et aliorum multorum, convicit se supradictus Raimundus Guillermi, et dixit se esse reum et culpabilem de ipsis malis que fecit in alaudiis et in honore sancti Cucuphatis, et fecit hanc cartam continentem et ita. In nomine Domini ego Raimundus Guillelmi de Otena simul cum coniuge mea Ermesendis dono et evacuo et diffinio Domino Deo et sancto Cucuphati quod ab hac die in antea non faciam neque facere faciam aliquam forciam, aut toltam, aut malum usum in alaudibus sancti Cucuphatis, et per ullam rem non distringam homines nec feminas eius. Si homines qui steterint in alaudibus sancti Cucuphatis et tenuerint mansos nostros et laboraciones noluerint nobis facere directum, nos imparemus hoc quod tenuerint per nos, et Abbas et prepositus eius faciant nobis directum. Similiter si illi qui manserint in nostro honore noluerint facere directum Abbati et monachis vel hominibus eius, imparet eis Abbas et prepositus eius quantum habuerint a sancto Cucuphate, et nos deinde faciamus in directum. Albergam vero que nobis exit de Agualada donet baiulus vester baiulo nostro qui nobis deferat ad nostrum castrum de Otena. Et si homines vestri qui debent dare noluerint dare, baiulus vester forcet illos et faciat nobis dare. Si vero, quod absit, per aliquod eventum nos vel aliqui nostrorum frangeremus supra dictam cartam, infra triginta dies quibus amoniti fuerimus a vobis vel a vestris emendemus vobis sine enganno. Et insuper convenio ego Raimundus Guilelmi cum conjuge mea ut sim fidelis miles et bonus amicus sancto Cucuphati et eius habitantibus Abbatibus sive monachis, et serviam eis sicut bonus amicus in quantum potero. Et ego Rodlandus Abbas cum cuncta nostra congregacione donamus tibi Raimundo Guillelmi et uxori tue partem et societatem in missis, et in oracionibus, et in precibus, et in elemosinis quas Deo acceptabiles erunt in vita et in morte scilicet (sicut) uni ex nobis. Hanc autem cartam difinicionis, donacionis, evacuacionis facio ego Raimundus Guillelmi cum coniuge mea sponte et voluntarie sine omni enganno et decepcione. Si quis hoc disrumpere voluerit nil valeat, sed componat alteri librarum .v. auri purissimi, et in antea maneat firma hec nostra carta. Actum est hoc .III. nonas Octobris, anno ·XX·IIII· regni Ludovici Regis. Accepimus autem a vobis per hac donacione sive deffinicione .xv. morabatinos in auro. Sig † num Raimundi Guilelmi. Sig † num Ermesendis uxoris eius. Nos qui hanc difinicionem facimus, firmamus et testes firmare rogamus. Sig † num Guillelmi Dalmacii. Sig † num Raimundi de Castellet. Sig † num Guielmi Iozfredi de Otena. Sig † num Raimundi de

[redacted]

castro Udelino. Sig ✝ num Arberti de Guardia. Sig ✝ num Petri Girberti de Sobarbar. Sig ✝ num Arnalli de Timor. Sig ✝ num Petri Bernardi de Pug dalbar. Sig ✝ num Guillelmi Raimundi de Castro vetulo. Raimundus Aianrici. Guillelmus levita qui hoc scripsit, cum litteris supra positis in linea nona et decima, die et anno quo supra.» (Cartulari de St. Cugat, n.° 626, fol. 200 v.).

Nota.—Dos errors s'han comés al parlar d'aquest document: un atribuintli un significat que no té, y altre interpretant malament sa data. S'ha dit antigua y modernament que aquest document era l'acte de donació del senyoriu d'Igualada otorgada per Ramon Guillém de Odena al monestir de St. Cugat.

No es exacte. Al otorgarse aquesta escriptura ja lo monestir de St. Cugat tenía jurisdicció sobre Igualada, com ho demostra lo fet de tenirhi batlle dit monestir: peró no hi tenía *tota* la jurisdicció ó domini; com ho prova lo fet de que Ramon Guillém d'Odena també hi tenía son batlle. Al otorgarse donchs aquesta escriptura lo senyoriu, domini ó jurisdicció sobre Igualada estaven compartits entre lo monestir y l'esmentat Ramon Guillém, senyor d'Odena.

Més tart y poch á poch, com s'ha dit y detallat en lo text, lo monestir, per cessions varies fetes per los senyors d'Odena, adquirí lo complet y total senyoriu sobre Igualada y son petit terme.

Áçó es lo que's despren clarament del document dalt copiat y dels que copiarém desseguida, dels quals havem donat noticia en lo text.

L'altre error s'ha comés interpretant malament la data.

La qual diu que'l document fou otorgat *á tres de les nones de Octubre del any XXIIII· del regnat de Lluis Rey* (de França).

Per donar (pot ser) més antiguetat á Igualada, s'ha volgut interpretar que'l rey Lluis, de qui parla la data del document, era *Lluis lo Piadós*, fill de Carlemany, qui regná desde'l any 814 á 840. L'any 24 del regnat d'aquest Lluis correspon al any 838. Donchs aquesta data, any 838, s'ha volgut donar al document: error que transtorna lo verdader encadenament cronológich dels documents que posan en clar los origens d'Igualada.

Lo rey Lluis de qui parla la data no es lo fill de Carlemany, sino *Lluis lo Gras*, qui regná en França desde 1108 á 1137.

Lo qual demostran les rahons següents:

1.ª Lo document es un conveni fet entre Ramon Guillém d'Odena y Rotllant Abat de St. Cugat. Aquest Abat Rotllant governá lo monestir desde 1109 á 1134. L'any 1132 es lo vintiquatré del regnat de *Lluis lo Gras*, en quin any era Abat de St. Cugat lo citat Abat Rotllant.

Es lo cronista Pujades qui'ns dona en sa Crónica universal de Catalunya lo Catálech dels Abats de St. Cugat (*a*).

2.ª Ramon d'Odena fill de Ramon Guillém del esmentat document, confirma en 1185 lo conveni otorgat entre son pare y l'Abat Rotllant, com ha vist en lo text lo lector, y veurá en lo document següent.

(*a*) Pujades, Cron. univ. de Cat., t. VII, pág. 284.

[redacted]

¿Cóm es possible que Ramon d' Odena fos fill d' un pare que vivía en l' any 838? Desde l' any 838 fins al 1185 van 347 any; es dir: desde la otorgació del conveni feta per Ramon Guillém d' Odena, fins á la confirmació del meteix conveni otorgada per son fill en 1185, haurian passat 347 anys; pare y fill haurien viscut prop de doscents anys cada un. Açó es inadmissible. Donchs no pot esser Lluis lo Piados lo rey que sona en la dita data.

Ademés no n' hi ha d' altre del nom Lluis fins á Lluis lo Gras qui regnás en França vintiquatre anys.

3.ª Qualsevol práctich en lo maneig de documents antichs veurá á primera vista que no pot esser Lluis lo Piados; perqué en la época d' aquest no s' usavan sobrenoms ó apellidos. Donchs los noms Ramon Guillém d' Odena, Ramon de Castellet, Guillém Dalmau, etz. que constan en dit document, mostran á primera vista y ab certesa als práctichs, que no pertany á la remota época del fill de Carlemany.

No crech necessari consignar l' estudi de la cronología de cada un dels documents que van datats pèls anys dels Reys de França, ó be per les indiccions (com son les butlles papals). Lo catálech dels Abats de St. Cugat, que veurá 'l lector en la citada *Crónica* d' en Pujades, basta per aclarir aquest punt interessantíssim de la cronología, si 's pren lo treball de confrontarlo ab los catálechs dels Papas y dels Reys de França, com per necessitat he tingut de fer jo per fixar la data exacta de cada document.

K.—**Ramon d' Ódena confirma la donació de la alberga de Igualada y la definició fetes per son pare al monestir de Sant Cugat.**—***Any 1185.***

«Confirmacio Raimundi de Odena de alberga de Aqualada.

»Notum sit cunctis presentibus atque futuris qualiter ego Raimundus de Odena bono animo et spontanea voluntate concedo, laudo, atque confirmo donacionem seu diffinicionem quam Raimundus Guillelmus de Odena pater meus fecit sancto Cucuphati et ipsius loci fratribus de ipsa alberga de Aqualada. Quam videlicet albergam predictus Raimundus Guillelmi dedit ac diffinivit scilicet Deo et sancto Cucuphati propter hereditatem filii sui Raimundi de Pontons, quem ibi in monachum obtulit. Tali quidem modo hanc diffinicionem facio ut nec ego nec aliquis ex meis postmodum valeat ipsam albergam requirere seu inquietare aliquo modo; sed solidam et liberam habeant eam monachi sancti Cucuphatis ad faciendum inde quicquid voluerint sine impedimento ullius hominis vel femine. Simulque etiam concedo et laudo diffinicionem de omnibus toltis, et forciis, et malis usibus quam pater meus iam dictus fecit sancto Cucuphati de ipsa villa de Aqualada et de suis hominibus, ac de omni eiusdem honore; et similiter per me ipsum hoc totum diffinio et evacuo quod ibi eas per me neque per meos amplius non faciam nec illi faciant qui venturi sunt post me; in manu domini Guillelmi Abbatis et suorum monachorum; et venio ad finem cum eis de omnibus querimoniis que de ipsis habebam ac de illorum hominibus, et ad concordiam et bonam pacem

sine malo ingenio. Ita tamen quod si illorum homines qui mansos seu laboraciones per me tenuerint michi vel meis post me noluerint facere directum, emparemus eis ea que per nos habuerint, et postea Abbas vel monachi distringant illos de directo nobis. Similiterque fiat si homines nostri per sanctum Cucuphatem aliquid tenuerint. Si quis hoc frangere alter alteri voluerit dupli penam restituat et postea firmum perhenniter maneat. Quod est actum .v. kal. Marcii anno Dni. M·C·LXXX·V. Sig † num Raimundi de Odena qui hoc laudando et testes rogando firmo. Sig † num Elisendis sororis eius. Sig † num Guillelmi de Claramonte. Sig † num Bernardi de castro Luz. Sig † num Arnalli de Torrelles. Sig † num Berengarii de Guardia. Ego Bernardus barchin. Episcopus subscribo. PETRUS sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo supra.» (Cartulari de St. Cugat, n.º 627, fol. 201).

L.—**Utilisació del aygua del riu Agualada.—Etimología de Agualada.**—*Any. 1187.*

«De capcione aque.

»Sit notum cunctis quod ego Guilielmus de Clarimonte et coniux mea Elisendis, pro Dei amore et salute animarum nostrarum et corporum, donamus Domino Deo et cenobiis sancti Cucuphatis atque domno Guillelmo Abbati et conventui illius loci in perpetuum capcionem seu aprehensionem tocius ipsius aque quam vocant Aquam latam, ut accipiatis et habeatis ipsam aquam, et ducatis eam per totum ipsum vestrum alodium de Aqualata ad rigandum et molinos faciendum, vel quod melius vobis ad vestram utilitatem visum fuerit, sine ullo nostro nostrorumque retentu vel impedimento alicuius hominis vel femine. Tali quippe modo ut ab ipso cacavario molendini Iohannis Ferrarii, et ab eo loco in quo molendinus ipse modo constructus cernitur, usque ad mansum de Venrel accipiatis, sicut diximus, ipsam aquam, et faciatis vestrum resclosar cum petris et glebis et clausuris ibi necessariis, et ducatis, sicut dictum est, per vestrum alodium ad vestram utilitatem; salvo tamen saltu ipsius predicti molendini sicut modo habet. Hoc quidem donum vobis supra dictis et successoribus vestris facimus in perpetuum, ut habeatis quiete et secure, et nos et nostri simus inde vobis auctores et defensores atque adiutores pro Dei amore et redemptione peccatorum nostrorum seu parentum nostrorum. Sunt autem hec omnia in comitatu Minorise in ipsum *locum seu flumen quod vocant Aquam latam*. Si quis hoc infringere temptaverit nil valeat, sed omnia in duplo componat, et in antea hoc omni tempore firmum permaneat. Actum est hoc .II. nonis Ianuarii, anno Dni. M·C·LXXX·VII. Sig † num Guilelmi de Clarimonte. Sig † num Eliesendis uxoris eius; nos qui hoc laudamus et firmamus et testes firmare rogamus. Sig † num Arnaldi Boni (ó Bovi). Sig † num Geralleti de Cazma. Sig † num Dalmacii de Cunido. Sig † num Guilelmi de Cunido. Berhardus sacerdos qui hoc scripsit cum litteris supra positis in linea .VIII. die et anno quo supra.» (Cartulari de St. Cugat, n.º 622, fol. 109).

M.—**Aclaració del document anterior.**—***Any 1187.***

«De capcione aque.

»Manifestum sit cunctis qualiter ego Guillelmus de Claromonte et uxor mea Eliesendis, bono animo et spontanea voluntate, donamus propter remedium peccatorum nostrorum et salutem animarum et corporum Domino Deo et sancti Cucufatis cenobiis atque domno Guillelmo Abbati et eiusdem loci conventui et vestris successoribus aprehensionem seu capcionem tocius ipsius aque de Aqualada, ab ipso resclosar seu aprehensione molendini Iohannis Ferrarii usque ad mansum de Venrello; ut habeatis et ducatis predictam aquam libere et potenter sine impedimento alicuius hominis vel femine, ad irrigandum et mulinos faciendum, vel quicquid inde vobis melius visum fuerit, ad vestram utilitatem: ita tamen si cum predicto Iohanne Ferraris pacifice de ipsius molendino convenire potueritis. Si autem ipse Iohannes Ferrario predictum molendinum in vestro muraverit alodio, habeat cum ea quantitate saltus quam modo habet per nos et successores nostros. In ceteris autem molendinis seu melioramentis que vos ex predicta aqua feceritis nichil nobis retinemus sed libere et quiete et absque ulla contradiccione vobis et vestris successoribus propter Deum et salute nostra et parentum nostrorum concedimus. De qua videlicet oblacione seu concessione nostra propter Deum et amorem ecclesie vestre convenimus esse auctores et defensores atque adiutores contra cunctos homines. Sunt autem hec omnia in comitatu Minorise *in loco vel flumine quod dicunt Aquam ladam*. Si quis hoc infringere temptaverit non hoc valeat, set alter alteri in duplo componat, et in antea hoc firmum permaneat. Quod est actum .II. nonas Ianuarii, anno M·C·LXXX·VII.—Sig ✝ num Guillelmi de Claromonte. Sig ✝ num Eliesendis uxoris eius; qui hoc laudamus et firmamus, testesque firmare rogamus. Sig ✝ num Dalmacii de Cunid. Sig ✝ num Guillelmi de Cunid. Sig ✝ num Guillelmi de Cardona. Sig ✝ num Arnaldi Bovis. Raymundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo supra.» (Cartoral de St. Cugat, n.º 623, fol. 199 v.).

N.—**Cessió de la metexa aygua otorgada pêl Vescomte de Cardona.**—*Any 1187.*

«De capcione eiusdem aque.

»Manifestum sit cunctis qualiter ego Guillelmus cardonensis vice comes, propter Deum et salutem corporis et anime mee et remedium peccatorum meorum et omnium parentum, dono, laudo atque concedo Domino Deo et monasterio sancti Cucuphatis in perpetuum aprensionem seu capcionem tocius ipsius aque de Aqualata a cacavo molendini Iohannis Ferrarii usque ad turrem de Venrello, ut possint libere et sine ulla contrarietate aprehendere et ducere ipsam aquam per totum ipsum alodium sancti Cucuphatis de Aqualata, ad irrigandum vel molendinos faciendum, vel quod illis melius visum fuerit secundum suam voluntatem; salvo saltu predicti molendini ab eo loco in quo modo constructus cernitur: ac convenimus inde esse gaurent et defensor contra cunctos homines. Sunt autem hec omnia in comitatu Minorise, ad ipsum locum quem dicunt Aqualata. Si quis hoc infrin-

gere temptaverit non valeat, sed alter alteri in duplo componat, et in antea firmum permaneat. Quod est actum .IIII. kal. Aprilis anno ab incarnacione Dni. ·M·C·LXXX·VIII. Sig † num Guillelmi cardonensis vice comes. Sig † num domine Geralde vice comitisse. Sig † num Petri de Figerola. Sig † num Geraldi de Vite. Sig † num Raimundi de Granana. Sig † num Petri de Besora. Raimundus sacerdos qui hoc scripsit die et anno quo supra.» (Cartoral de St. Cugat, n.° 624, fol. 200).

O.—**Testament de Ramon d' Odena.**—*Any 1196.*

«In nomine Domini Jesu Christi. Ego Raimundus de Otina... facio meum testamentum... In primis dimitto corpus et animam Domino Deo et monasterio sancti Cucuphatis ut ibi sepeliatur, cum ipso honore quem uxor Berengarii de Porta et filii eius tenent per me ad ipsum locum ubi solebat esse mercatus anticus supra ipsam dominicaturam sancti Cucuphatis que dicunt Agualada, et laudo et concedo in omni tempore ipsis hominibus qui habitant vel habitabunt in ipsa dominicatura de Agualada, sive de abbadia liberum ad empramentum sibi et rebus suis, tam in lignis quam in pascuis, et in suis aliis necessitatibus sine manifesta tala; et quod non facient inde aliquod servicium vel usaticum, excepto quod si aliquid tenuerint per seniores kastri de Odina serviant illud sicut equum visum fuerit: et laudo atque concedo monasterio predicto aprisionem ipsius aque de Aqualada ad sua molendina: et dimitto etiam ibi . C . solidos pro meo lecto, qui solvantur de ipsis bonis qui Deus dederit in cursu ipsius mee galee. Item dimitto sancto Petro de Arquells... dimitto Guillelmo filio meo ipsum castrum de Otina, et de Rabinat, et de Monte leo, et de Pontons, et omne meum directum quod habeo vel habere debeo in sancto Faost et in Proenzana. Dimitto similiter ei ipsum castrum de Salod et de Port. Itęm dimitto Raimundo filio meo ipsum castrum de Castluz tali modo ut Bernardus de Castluz nepos meus abeat per Raimundum filium meum medietate omnium eximentorum ipsius castri... Item dimitto eidem Raimundo castrum de Sorisa et quicquid habere debeo in castro de Cardona et de Segur, et in castro de Molsosa per Guillelmum de Cardona: et dimitto eidem Raimundo similiter castrum de Ivorra et quicquid habeo vel habere debeo in castrum de Zaguda, de Torá, et ipsum castrum de Portello: et dimitto unam ex filiabus meis religioni cum illo directo quod habeo in Monte falco, vel cum illo quod habeo in Passanant. Alteri vero filie relinquo . D . morabatinos ad maritandum... Dimitto Berengarie uxori mee suum sponsalicium ut habeat eum in omni vita sua, et post eius obitum revertatur Guillelmo filio suo: et si G. de Otina fuerit mortuus sine filio legitimo coniugii (sic), hereditas eius revertatur Raimundo fratri suo... Et volo et mando quod ipsa galea que est in cursu ut veniat in potestatem predictorum manumissorum meorum cum omni cursu et lucro, et ipsi, levatis debitis de ipsa galea, de remanente solvant debita que debebam Guillelmo de Rabinat et . C. solidos pro meo lecto sancto Cucuphati... Quod est actum .III. nonas Octobris anno Domini ·M·C·XC·VI.—Sig † num Raimundi de Otina qui...» (Cart. de St. Cugat, n.° 628, fol. 201).

[redacted]

P.—**Sentencia sobre l'aygua del riu Agualada.**—*Any 1205.*

«Iudicium eiusdem aque.

»Quoniam ea quae scriptis mandantur melius memorie comendantur. Ideo notum sit cunctis quod lis fuit mota inter Bernardum de Montebovino et domum sancti Cucuphatis super capcionem seu aprehensionem *aque fluminis Aqualate*, que aqua tendebat ad molinos sancti Cucuphatis, qui sunt in quadra de Aqualata; quos domus dicta edificavit presente et vidente Bernardo de Montebovino et non contradicente; ac Bernardus predictus turbabat capcionem aque per. XIII. annos: qua de causa querendo petebat a Bernardo predicto totum dampnum quod domus sancti Cucuphatis habuerat propter predictam turbationem. Monstravit etenim domus sancti Cucuphatis per instrumenta fide digna quod capcionem aque adquisierat ad facienda molendina á G. de Claramonte et a G. de Cardona, videlicet ab ipso resclosar seu aprehensione molendini Iohannis Ferrarii usque ad mansum de Venrello, qui est iuxta abbaciam. Ad hec Bernardus de Montebovino respondit quod vere erat quod ideo turbabat capcionem illius aque quia debebat habere mediam decimam in predictis malendinis; et domus sancti Cucuphatis respondit quod non credebat quod ipse Bernardus nec sin milites deberent habere aliquid in dictis molendinis: et insuper domus sancti Cucuphatis conquerebatur de militibus Bernardi iam dicti, scilicet de Raimundo de sancta Columba, et de Ferrario de Cherol, et de G.º de Malgrats, quod similiter turbabant capcionem dicte aque: et citati ab A. Berengarii, qui vicarius erat pro domino Rege, noluerunt venire ad faciendum ius domui sancti Cucuphatis: vocavit item eos Bernardus de Montebovino multocies ut venirent, et noluerunt venire ad causam... Auditis rationibus utriusque partis et confessionibus, visis instrumentis, et cognitis a predicto A. Berengarii, assidente cum illo magistro Arnallo, interloquendo (dixerunt)...—Assignamus etiam domui sancti Cucuphatis omni tempore ego A. Berengarii, assidente mecum magistro Arnallo, illam capcionem aque esse iuris sancti Cucuphatis, sicut in instrumentis factis e G.º de Claramonte et G.º de Cardona continetur. Actum est hoc anno Dni. M·CC·V· mense Augusti. Sig ✝ num Guillelmi de Colle. Sig ✝ num Bartholomei Pelliparii. Sig ✝ num Magistri Bernardi qui hoc scripsit visu Arnaldi Berengarii vicarii. Sig ✝ num Magistri Arnaldi assessoris. Sig ✝ num Arnaldi Berengarii vicarii (hi es repetit). Signat Sendradus hoc sig ✝ no scripta Guillelmus.» (Cartoral de St. Cugat, n.º 625, fol. 200).

Q.—**Saurina de Claramunt confirma la donació del aygua feta al monestir de Sant Cugat per son pare Guillém de Claramunt.**—*Any 1205.*

«... Saurina de Claramonte... concedo etiam, laudo atque confirmo eidem monasterio capcionem sive aprehensionem aque illorum molendinorum de Aqualata, que est infra terminos Aquelate et Montis bovini; salva racione Iohannis Ferrarii, si que ibi habet, sicut melius eam pater meus Guillelmus de Claro monte eidem monasterio reliquit sive legavit... XVII kal. Septembris anno M·CC·V°.» (Cartoral de St. Cugat, n.º 614, fol. 196).

[redacted]

R.—**Berenguer, abat de Sant Cugat dona facultat á Pere Lloret per fer un molí en Agualada.**—*Any 1206.*

—«... in ipsa dominicatura nostra de Aqualata ubiliquod ibi fieri possint, quod accipias ipsam aquam... damus tibi et tuis medietatem de omnibus eximentis multurarum... Est atque hoc in comitatu Minorise, in loco que vocant Aqualatam... .IIII. idus Madii, anno Dni. M·CC·VI.» (Cartoral de St. Cugat, n.° 629, entre 'ls folis 201 y 202).

S.—**Guiatge del rey D. Jaume I en favor del monestir de Sant Cugat.**—*Any 1219.*

«Manifestum sit omnibus quod nos Iacobus, Dei gratia Rex Aragonum... attendentes que venerabile monasterium beatissimi Cucuphatis multis vexatum fuerat gravaminibus et rapinis, qui quidem monasterium beneffícium ospicii et victualium non consuevit alicui denegare; quam consuetudinem licet proprie non suppetant facultates, debitis tamen et manlevationibus nititur exercere; de liberalitate nostra et gratia, et consilio consiliariorum nostrorum duximus statuendum: quod omnes equitature et adzemble illius monasterii et hominis qui eas duxerint cum victualibus et vistibus monachorum sint per totam terram nostram salve penitus; ita quod debito aliquo, et offensa, vel querimoniis, aut aliqua alia racione vel occasione ab aliquo non graventur, nec impediantur, nec aliquatenus pignorentur: sed eundo, stando et redeundo salve ubique permaneant et secure. Si quis autem contra hoc nostrum privilegium ausu temerario incidere attemptaret, vel hominibus, aut adzemblis, vel victualibus, aut vestibus monachorum debito vel ratione alia pignoraret vel faceret aliquod nocumentum; iram et indignacionem nostram se nosceret incursurum, et dampno dato dupliciter restituto quingentorum morabatinorum pena absque remedio puniretur. Datum apud sanctum Cucuphatum, kal. Aprilis anno incarnacionis M·CC· nono decimo.—Sig ✝ num Iacobi, Dei gratia Rex Aragonum... (Seguexen altres firmes).» (Cartoral de St. Cugat, n.° 1200, fol. 411).

T.—**Lo monestir de Sant Cugat dona al Rey la meytat de la vila d'Igualada.**—*Any 1233.*

«Sit omnibus manifestum quod nos Petrus, Dei gratia Abbas cenobii sancti Cucuphatis et conventus eiusdem nobis comissus, damus et concedimus imperpetuum vobis domino Iacobo, Dei gratia Regi Aragonum et regni Maioricarum Comiti barchinonensi et urgellensi et domino Montis Pusillani (Pesulani) medietatem dominii ville nostre de Aqualada, simul cum medietate omnium fructuum, reddituum et proventuum quos nos habemus vel debemus habere quibuscumque modis intus villam de Aqualada. Sic quod in molendinis, vel ortis, vel sensuali que circa ipsam villam sunt, nec in aliis nostris eximentis vel honoribus extra ipsam villam possitis nichil accipiatis vel habeatis, nisi in illis tantummodo fructibus, redditibus et proventibus qui sunt intus dictom villam de Aqualada: et nichil etiam in dicta villa que ibi est vel erit accipialis plus quam nos racione pacis et treuge fracte, nec etiam ratione causarum civilium vel criminalium, vel

[redacted]

alia cuacumque racione. Tamen possitis vos vel baiulus vester facere justicias corporales sine nobis, baiulo tamen nostro presente. Verumptamen si peccunia pro penis corporalibus, vel aliquid aliud vos vel baiulus vester acceperitis, habeamus nos medietatem et vos aliam medietatem: baiulus vero vester non possit aliquam composicionem sive transaccionem facere super his vel aliis sine nostro baiulo locum nostrum tenente. Item non possitis vos nec vestris (sic) successores provocare nos vel nostros successores ad divissionem. Set nos et successores nostri et vos et successores vestri teneamus comuniter et recipiamus omnes redditus, proventus, lendas, justicias pro causis civilibus vel criminalibus exactas vel exigendas, bannum, invenciones et omnia eximenta quocumque modo sive juste, sive injuste nobis provenerint vel exacti fuerint in dicta villa. Sic quod vos vel baiulus vester non possitis ibi aliquod facere sine nobis et baiulo nostro. Nec nos vel baiulus noster sine vobis et baiulo vestro. Retinemus tamen nobis ecclesiam cum omnibus decimis et primiciis et quascumque domos quas nos eligerimus cum hominibus in eisdem commorantibus, in quibus retentis nichil habeatis; et vos eodem modo habeatis locum in dicta villa in quo possitis facere palacium ad opus vestri, in quo nichil habeamus. Extra dictam vero villam que est ibi vel erit nichil accipiatis tam in hominibus vel in honoribus, ortis, molendinis, agrariis et aliis extra villam nostro monasterio pertinentibus, nec etiam homines dicte ville teneantur directum facere in posse vestro vel baiuli vestri de hominibus quos pro nobis tenent vel tenuerint extra villam, sive alius juribus nostris, nisi in posse nostro vel baiuli nostri. Et hanc donacionem facimus vobis, domine Rex, propter hoc quod habemus in dicta villa et extra nobis potentialiter deffendatis, dum parati fuerimus satisfacere cuilibet de nobis vel cenobio nostro querimoniam proponenti. Nos vero Iacobus, Dei gratia Rex Aragonum et regni Maioricarum Comes barchin. et urgellensis, et dominus Montispullani accipimus hanc donacionem et laudamus et concedimus omnia et singula supra dicta: promittentes vobis et conventui sancti Cucuphatis et successoribus vestris imperpetuum pro posse nostro dictam villam contra omnes personas (defendere), et quod non faciamus violentias in bonis vestris intus vel extra in villam ditcam. Actum est hoc XIII kal. Februarii anno Dni. M·CC·XXXIII.—Petrus, Dei gratia sancti Cucuphatis Abbas.—Sig ✝ num Iacobi Dei gratia Regis Aragonum.» (Seguexen les firmes del monjos). (Cartulari de St. Cugat, n.º 619, fol. 198 v.).

U.—**Sobre la metexa donació y les pretensions del senyor d' Odena sobre Igualada.**—*Anys 1233 y 1240.*

«Item in predicta vicaria Ville franche est villa Aqualate.

»Est in archivo (de la Corona d'Aragó) instrumentum donationis per Abbatem monasterii sancti Cucuphatis Vallensis facte domino Regi Iacobo... de medietate dominii ville de Aqualata cum medietate omnium fructuum et reddituum ipsius ville, cum certis conditionibus: quod instrumentum fuit factum XIII. kal. Februarii anno Domini M·CC·XXX·III· per P. de Bages notarium Barchin. et predictum instrumentum est divisum per litteras.»

«Item in eodem archivo est alia carta qua Raimundus Guillelmi de Otina diffinivit et remissit predicto domino Regi Iacobo et suis omne dominium, ius, racionem et peticionem quem ipse habebat vel antecessores eius habuerant aliqua racione in tota villa de Aqualada, racione dominii vel introitus, sive exitus, vel alia racione. Et fuit facta carta V.° kal Ianuarii anno Dni. M·CC·XL.» (Liber feudorum, vol. I, fol. CLIIII. Arx. Cor. d'Aragó.)

V.—**Privilegi de no alienar la vila d'Igualada otorgat pêl rey D. Jaume I.**—*Any 1235.*

«Manifestum sit omnibus quod nos Iacobus, Dei gratia Rex Aragonum et regni Maioricarum Comes Barchin. et Urgelli et dominus Montispessulani, cum presenti carta, per nos et omnes successores nostros, donamus Deo et concedimus et promitimus vobis ffratri Petro Abbati et toti conventui monasterii sancti Cucuphatis, et per nos vestris successoribus presentibus et futuris, quod non excambiemus unquam in aliquo tempore, nec donemus, nec concedamus vel permutemus, nec aliquo titulo alienacionis alienemus militibus neque sanctis, nec ulli alii persone viventi illud ius quod habemus et monasterium sancti Cucuphatis donavit nobis in villa de Aigualada; scilicet illud ius quod ibi habemus aut a vobis recepimus retinebimus semper nobis et successoribus nostris, et de dominio et iure quod ibi habemus non desixiemus nos unquam aliqua racione: et hoc promittimus attendere et complere in Dei fide et nostra legalitate. Datum apud Barchinonam .XVI. kal. Februarii anno Dni. M·CC·XXX·V. Sig ✠ num Iacobi, Dei gratia Regis Aragonum et regni Maioricarum... Testes...» (Cartulari de St. Cugat, n.° 1205, fol. 413).

X.—**Odena otorgada en alou al Compte de Barcelona Ramon Berenguer III per Guillém Ramon d'Odena.**—*Any 1111.*

«Castellum Dodena, quod latine dicitur Otina.

»Item in eadem vicaria (de Vilafranca) est castrum Dodena, quod est feudum domini Regis, juxta instrumenta que stant in archivo, et tenet ipsum nunc nobilis Raimundus de Cardona de Thorano.

»Et in primo libro folio .CCLX. est carta qua Guillelmus Raimundi et Dorchas filii Gilie juraverunt fidelitatem Raimundo Comiti filio Amagaltis Comitisse; et post multa convenerunt dare ei et suis potestatem de ipso Castro vetulo vicecomitali de Barchinona, quod est super ipsam portam, et de ipso castro quod dictum est Castell bell, et de castro de Odena, et de castro de Pontons, et de castro Benviure, et de castro Far. Et fuit facta carta .II. kal. Iulii, anno tercio regni Leodoici Regis. (IIII.)» (Liber Feudorum, vol. I, fol. CLI).

Y.—**Senyoríu dels vehins castells de Tous, Montbuy y Ocelló.** —*Anys 1318 y 1319.*

«In dicta vicaria (de Vilafranca) est castrum de Thous, de Montebovino, de Ocilione.

»Concambium inter dominum Regem Iacobum et Episcopum Vicensem; cum quo Episcopus Vicensis dedit Regi Iacobo castra de Montebovino et de Ocilione et de Thous, cum terminis et pertinen-

ciis, et cum directo dominio et potestate, homagio et fidelitate dicto Episcopo pertinentibus, et que ipsi prestari consueverant per caslanos, vassallos, seu feudatarios dictorum castrorum, cum redditibus, servitutibus, servitiis et juribus: que castra cum his que ibi percipiunt Raymundus Fulconis (de Cardona) et Petrus de Thous caslani, tenebant ipsi caslani immediate pro dicto Episcopo in feudum; scilicet dictus Raymundus Fulconis dicta castra de Montebovino et de Ocilione, et dictus Petrus de Thous dictum castrum de Thous: et dictus Rex dedit dicto Episcopo triginta solidos annuos cum directo dominio, tertiis, laudemiis, et faticis, et omni jure emphiteutico super diversis mansis et possessionibus in loco de Cervaria, cum promissione de dictis redditibus consignandis in Aqualata. 16 kal. Aprilis M CCC XVIII. In armario...»

«In dictis armario et sacco est carta facta XIII kal. Augusti X CCC XIX convenientie facte inter Regem Iacobum et predictum Petrum de Tous tenentem dictum castrum de Tous in feudum Regis: in qua, revocatis et cassis multis servitiis que solebat facere Episcopo Vicensi antea domino directo dicti castri, fuit conventum ut dictus Petrus de Tous teneret dictum castrum de Tous in feudum Regis ad servitium duorum equitum armatorum; et det Regi potestatem irati et paccati et eius fortitune (sic); et Rex concedit dicto Petro de Tous perceptionem censuum frumenti, et ordei, et aliorum in quibus Raymundus et Berengarius de Cucala tenebantur facere Regi pro domo de Cucala: retinet tamen sibi Rex jurisdictionem de Cucala, dominium directum et alodiarium et potestatem in fortitudine que ibi fuerit.» (Liber Feudorum, vol. I, fol. CLVIII).

Z.—**Nom de Igualada.**—Lo nom dels documents antichs, com se veu en los dos copiats, es *Aqua-lata*, en catalá ***Agua-lada.*** Comparém aquest nom ab sos semblants:

AQUA-LATA. (Igualada).
AQUA-LONGA. (Marca Hisp., any 988, App. CXXXVIII).
AQUA-VIVA. (Ibid., any 988).
AQUA-MORTUA. (Ibid., any 1040, col. 1070).
AQUA-TEPÍDA. (Ibid.)
AQUÆ-CALIDÆ. (Nom romá de Caldes de Montbuy).
AYGUA-FREDA. (Poble de la prov. de Barcelona, partit Granollers).
AYGUA-MURCIA. (Poble de la prov. de Tarragona, partit Vendrell).

La paraula *aqua*, en los documents antichs, sovint significa *riu:* com per exemple en los següents texts, en que 's fixan los límits ó les afrontacions del terme del monestir de Santes Creus: «Terminatur autem supradictus honor ab oriente in ipsa via quæ exit de Selma, et transit per sanctum Petrum de Gayá, et ascendit ad collum de Cabra. A meridie in ipso rivo de Rubio, qui exit et vadit ad ipsam *aquam de Gayá, qui rivus* se tenet cum ipsa carrera quæ exit de Selma. Ab occiduo in ipsa *aqua de Gayá*... a parte vero circii *in ipsa aqua* similiter et in camino de Cabra...» (Marca Hisp. any 1160, col. 1329, App. CCCCXXXIV).

—«qui locus totius istius honoris est situs supra ripam fluminis de Gayá... Terminatur... á meridie in ipso rivo de Rubio, qui exit et

vadit ad ipsam aquam de Gayá, qui rivus se tenet cum ipsa carrera quæ exit de Selma. Ab occiduo in ipsa aqua de Gayá, et ultra ipsam aquam...» (Ibidem, any 1160, App. ccccxxxv, col. 1330).

Lo nom *Aqua-lata* significa al peu de la lletra *Aygua-ampla*. *Aygua*, significava lo riu Noya, que banya lo peu de la població. Y l'adjentiu *lata*, significava que'l riu, en aquell indret, tenía una *amplada* (*latus, a; ample*) relativament gran.

Segons aquesta interpretació lo riu Noya, en l'indret que está devant d'Igualada s'anomenava Agua-lada (en llatí Aqua-lata), ó Aygua-lada: y la població pendría nom d'aquella circunstancia topográfica. (V. *Rivo-lato*. Episc. Vic. 1, pág. 93.) Los documents copiats confirman plenament aquesta explicació del nom *Aqua-lata*.

Lo riu Agualada.—*Any 978.*

Lo document més antich que jo he copiat en lo text, referent á Igualada, es del any 1003; es la butlla de Silvestre II, en que adjudica al monestir de Sant Cugat del Vallés la *cella sanctæ Mariæ qui est juxta Aqualata*.

Hi ha documents més antichs en que's cita aquest nom: com la butlla de Benet VII donada á favor de la Seu de Vich, en la qual hi ha les següents paraules: «*et inde in fines Clariana, et ex alia parte trans meala Aqualata pergente per fines Claramonte...*» (*a*).

989.—En una sentencia pronunciada l'any 1893, que versa sobre una casa de la Conca d'Odena, s'hi copia un altre document, que es una venda feta en les nones d'Abril del any 989 pêl Comte de Barcelona Borrell á favor de Dellano (será Froyano ó Fruya), Bisbe de Vich, de varis alous situats en lo territori d'Odena, quals límits designa pêl castell y riu del meteix nom, serra d'Aguilera de Terrassola, *riu Agualada*, castell de Claramunt, castell de Jorba (*b*).

En abdós documents se fa referencia, sens dupte, no á la població d'Agualada, sino al riu Agualada, lo qual es citat en ells com á límit.

Nom del riu Noya.—En los antichs documents, lo nom d'aquest riu es *Annolia*, com se veu en lo citat privilegi del rey Lotari, del any 988. y en molts altres documents.

La forma catalana del llatí *Annolia* es *Anolla* ó *Anoya*, segons les comarques; puix es sabut que en varies comarques la *ll* se transforma en *y*; com *paya*, *maya*, *muyat;* per *palla*, *malla*, *mullat*.

La combinació llatina *lia*, *lea*, en catalá s'ha convertit en *lla;* com en *palla*, *muller;* que venen del llatí *palea*, *mulier*.

Donchs la forma llatina *Annolia*, equival á la catalana *Anolla* ó *Anoya*.

Es freqüent en lo llenguatge vulgar suprimir la síllaba inicial per abreviar, con en Ton, Quim; per Anton, Joaquim.

De igual manera s'ha abreviat lo nom d'*Anoya*, quedant simplement convertit en *Noya*.

(*a*) Florez; *España sagrada*, tomo xxviii, pág. 254.
(*b*) Doc. comunicat per en Joan Bas Jordi.

[redacted]

Lo nom *Annolia* ó *Anolia*, com al riu l' anomenen altres documents, era primitivament un nom de persona romá, que segurament deriva del conegut nom romá *Annius*.

En les actes de Santa Cecilia s'hi trova un *Anolinus;* y en los fastos consulars un *Publius Cornelius Anulinus*. *Anulinus* ó *Anolinus* son uns derivats d'*Anolius* ó *Anulius;* com *Antoninus* es derivat d' *Antonius,* com *Marcelinus* es derivat de *Marcellus*. Donchs tant cert es que *Anolius* y 'l seu femení *Anolia* son noms de persona, com es cert que ho son *Antonius* y *Marcellus*.

Altres rius tenim que porten nom de persona, com Valira (*Valeria* en los antichs doc.), Gayá, Llobregat, Sió, etz.—Axó s' explica del modo següent:

Son molts los pobles que tenen nom de persona, nom que pendrían del amo del castell ó de la primera masía que's convertí en nucleo ó centre al entorn del qual s' edifica lo poble.

Son varis los rius que prenen nom d' algun dels pobles per ahont passen, com lo Cardoner, que ve de Cardona y conserva aquell nom fins que s' uneix al Llobregat més avall de Manresa.

Donchs lo riu Noya passaría per algun poble, avuy desconegut ó desaparagut que s' anomenaría *Noya*, llatí *Annolia*.

AA.—**Elecció de Concellers, segons la forma ordenada per miser Antoni Tardaxi y miser Joan de Montbuy.**—*Any 1483.*

«Primo la vigilia de sant Andreu sien tanquats los portals de la vila, e sie sonada la campana maior á batallades clares.

»Item lendema de mati, dia de sant Andreu sie cridat lo consell general e particular en la sglesia ó capella de sant Barthomeu, sots pena de cinquanta sols. E feta la dita crida, toch la dita campana á batallades clares, fins sie aplegat lo dit consell. E açο juxta forma del primer capitol.

»Item en aprés, juxta la forma del segon capitol, los dits Jurats del dit consell ensemps ab los Consellers haien elegir, e demanar, e fer venir .x. persones qui no sien del dit consell.

»Item successivament, juxta forma del terç capitol, sie celebrada e dita una missa del Sant Sprit en la dita capella. E dita aquella encontinent los Jurats del dit consell e les dites .x. persones en presencia dels batlles e dels Consellers haien á prestar jurament que be e lealment, e segons Deu e lurs bones conciencies, elegiran, ço es quiscun dells .xii. persones dels dits Jurats ó dels dits xxxx per elegidors de Consellers per lany apres seguent, jurant que huns ab altres no comonicaran de la eleccio fahedora dels dits elegidors ne dels Consellers. E lo notari haie á continuar los noms daquells xii. elegits. E apres sien fets xii rodolins dels quals ni haie sis on dins sie scrit *Elegidor*. E tots los dits xii. rodolins sien mesos en hun baci de aygua, e sie cubert ab una tovalola, e mes en mig del consell: e lo notari nomenará un dels dits xii., e hun fadri petit traura hun rodoli, e metral en ma de hu dels batlles, e per aquell sera ubert, e si y sera lo nom, ço es *elegidor*, aquell que per lo notari sera nomenat sera hu dels elegidors; e si lo rodoli se trobara vuyt, ira per no res: e axis continuara fins los dits sis rodolins plens sien stablits. Lo dit notari continuara escrivint

ó assenyalant los noms de aquells que exiran elegidos. Los quals de continent juren que no comunicaran ab neguna persona de res que sia de eleccio de Consellers. E si en res hi haura paritat de veus, sia remes á redolins.

»En apres, juxta forma del quart capitol, los dits sis elegidors juraran que be e lealment quiscun dells nomenaran XII persones de la dita vila; ço es aquells que segons Deu e lur conciencia li semblaran esser mes ydonees e sufficiens pera Consellers: ço es, tres per Consellers en cap, tres per segon, tres per tercés, e tres per quarts. E apres sia procehit per la forma seguent.

»En vigor del quint capitol, lo qui primer sera exit en elegidor vaie al loch on se deuen apartar, ço es alt al cor, ó al altar, e en presencia dels dits officials, toquant e continuant lo dit notari, haie anomenar tres persones per Conseller en cap, e tres per Conseller segon, tres per terç, e tres per quart; lo dit notari continuant dites ternes. E per semblant fara quiscun dells altres elegidors. E fetes les dites ternes, decontinent quiscun elegidor haie jurar tenir secret la dita nominacio que feta haura, e tot sia continuat per lo notari.

»Apres, juxta forme del VI. capitol, decontinent fetes les dites coses per los dits officials e notari ensemps, trets aquells tres qui hauran hagudes mes veus per Consellers en cap, e sien mesos dins tres redolins, ço es quiscu en son redoli, e sien mesos en la capça intitulada de Consellers en cap. E per semblant sie fet de Consellers segon, etc. E si en res concorrera paritat, sia remes á sort de redolins.

»E apres, juxta forma de VII. capitol, posades les dites quatre ternes, ço es quiscuna en sa capça. Et de la primera capça, ço es de Consellers en cap, en presencia dels dits Jurats del dit consell, sien trets los dits tres redolins e mesos en hun baci de aygua, e aquell cubert ab hun drap de lli, sie per lo dit infant ab los braços crossats mesa la ma dins remenant aquells. E de continent sie tret per lo dit infant hun redoli metent aquell en ma dels dits officials, et sie ubert. E aquell ques trobara son nom scrit dins lo dit redoli, sie hagut e tengut per Conceller en cap. Ffet aço resten e romanguen dins la dita capça los altres rodolins, e sie ben tanquada e sagellada ab los sagells dels officials.

»En vigor del VIII. capitol, sie fet eseguit dels altres tres redolins de la altra capça de Conseller segon. E semblant orde sie tengut e servat en la capça del tercer Conceller, e semblant en la capça del quart. —Les quals quatre capçes, juxta forma del IX capitol, sien conservades en una bona quaxa on haie tres claus diverses, la una de les quals tingue lo sotsveguer, laltra lo batlle de St. Cugat, e laltre lo Conseller en cap. Los quals haien á jurar que no obriran ne obrir permetran la dita quaxa sino en cas de mort ó vaccacio de offici de Conseller ó Consellers: en lo qual cas sia licit e permes la dita capça obrir convocat primer lo consell dels dits XXX Jurats ab les dites persones e en presencia daquelles desagellar e obrir; e en loch de aquell ó aquells qui mort ó morts seran, ó no poran tenir dit offici, en tal cas se haien á metre los dits dos rodolins en un baci: e de aquells sen haie a traure hu per hun infant en loch del mort ó obsent: tocant totes aquestes coses lo notari en son libre. E finit lany los restants rodolins lo jorn de

[redacted]

sant Andreu en lo dit consell sien posats en brases sens obrir aquells.

»Juxta lorde de x. capitol, trets, escrits e publicats los dits IIII Consellers, aquells haien á prestar lo sagrament ya acustumat de prestar.

»En apres lo primer diumenge apres la festa de sant Andreu deu esser cridat e vocat lo consell general e particular en la forma acustumada en la capella susdita de sant Barthomeu, e allí en dit consell deuen esser fets los xv. de consell secret, e altres ajustats als dits xv primers per consell general, prenent los Consellers del any passat e altres del segon e terç any. Entes empero que quiscun any hi sien mudades sis persones, ço es los quatre Consellers que entren e dos altres, segons los dits Consellers novells e consell elegiran e nomenaran.» (*L. Univ.* del any 1493 in principio).

BB.—**Felip II muda la forma d' elecció de concellers y d' altres oficis de la vila.**—*Any 1585.*

«Nos Felip per la gracia de Deu Rey de Castella, d' Aragó... En Gaspar Joffre y Lledó síndich de la universitat y dels singulars de nostra vila d'Agualada ara de poch nos ha presentat uns capitols y una suplicació, los quals havem decretar al peu de cada capitol en la forma següent:—S. C. R. M. La experiencia ha mostrat que la consuetut y prathica inmemorial pacificament é sens contradicció observada fins al dia present en la vila de Agualada de fer elecció de promens y jurats de consell secret y general, síndich ordinari, arxivers, rational y altres officis de dita vila á vots en públich, hoint ho los uns votants dels altres, no veix de la manera que convé al servey de nostre Senyor y de V. Mt. y be publich; axí perque los qui tenen maior facció y parcialitat en lo consell fan los officis á son plaher; com també perqué de votar se en públich se segueixen males voluntats, malicies, discordies, scandols y altres ynconvenients molt notables: que per evitar aquells y donar millor forma á les elections de tots los dits officis, dita universitat y lo consell de aquella é llur síndich humilment supliquen á V. Mag.t sia servit concedir y atorgar los de nou, que deixada de así al davant la forma é consuetut antiga de fer les elections de dits officis á vots, de asi al davant perpetuament se fassen á rodolins, y per an aquells y haia bosses, es fassa la extractió en la forma y manera contengudes en lo capitol davall scrit, y son les següents:

»Primerament; suplica dita universitat y lo síndich de aquella á V. M.t que sie en aquella atorgat per privilegi perpetuo de tenir bosses de inseculatió, de manera que de asi al davant per relevar á dita universitat dels inconvenients predits, no sia proceit en fer los Concellers, mosteçaph, síndich ordinari, archiver, rational ne hoidors de comptes ab vots, com fins así se es fet, sino per extractió á rodolins fahedora de les bosses ques faran en los llochs y temps acostumat y que baix se specificarán; ço es que sie feta una caixa molt bona, en la qual haie sis tancadures y sis claus diverses, de les quals quiscun dels quatre Consellers ne tingua huna, y lo archiver una altra, y lo scrivá una altra: la qual caixa nos puga obrir sino en presentia de tots los quatre Consellers, archiver y scrivá del consell, sino en cas de impediments de alguns de aquells; en lo qual cas los tals impedits puguan y

degan acomanar la clau adalguns dels altres no impedits: dins la qual caixa tinguen de estar recondides y tancades les bosses; les quals bosses tinguen de star intitulades de part de fora cada una de son titol; y que sien fetes quatre bosses de aluda intitulades la huna *bossa per lo ofici de Conseller en cap*, altra *per lo segon*, altra *per lo tercer* y altra *per lo quart:* les quals bosses no puguen esser tretes de dita caixa, sino en los dies y forma que baix trobaran specificat; y que los dits Consellers, archiver y scrivá de consell que tindran dites claus en lo introit de llurs officis haien de prestar jurament de tenir ben guardades dites claus respectivament, y de no acomanar aquelles á altres persones sino á dits Consellers en cas de impediment, y no altrament. —*Plau á sa Magestat.*

»Item que en la bossa de Conseller en cap sien embosats sis homens; y en la bossa de Conseller segon, set homens dels més intelligents y authoritzats del poble, y que si fins asi no hauran tingut tal cárrech, haien de saber llegir y scriure, perque de no saberlo se segueixen inconvenients, y lo secret de la universitat se ha de revelar á altri; y en la de Conseller tercer, set homens, y en la bossa de Conseller quart vuyt homens del consell secret de la dita vila, compresos los que lo any ques fará inseculatió seran Consellers: aixi que lo número de tots los inseculats en dites quatre bosses de Consellers sien y esser deguen vint y vuyt persones, de manera que dels trenta quatre de consell secret, compresos los dits quatre Consellers ne haien de vagar sis persones de dit consell secret, y estes no puguen concorrer á officis de Consellers de dita vila: y que totes les dites inseculacions y extractions de dits officis se fassen en los dies y forma davall scrits.—*Plau á sa Magestat.*

»Item que sia feta una altra bossa en la qual sien inseculades vint persones del consell secret de dita vila de les mes intelligents quey sien y que sapien llegir y scriure, y no altres; de la qual bossa, en la forma que baix se dirá sien extrets cinch rodolins; é lo primer rodolí que eixirá sia síndich ordinari; y lo segon archiver junctament ab lo notari y scrivá del consell, qui sempre ho es; lo tercer, rational; y los dos altres rodolins hoidors de comptes de dita vila: é que dita bossa semblantment sie tancada en la caixa ahont les bosses que per á officis de Consellers de dita vila seran tancades; é que dita bossa sia intitulada *bossa de officis de síndich ordinari archiver, rational y hoidors de comptes:* y ab dita bossa se serve lo meteix que se ha de servar en les bosses de Consellers.—*Plau á sa Magestat.*

»Item que sia feta una altra bossa en la qual sien inseculades deu persones de consell secret de dita vila per al offici de mostaçaph de dita vila, y que aquelles dites deu persones sapien de llegir y scriure, com sia necessari haver, lo de saber per poder veure y entendrer lo que ha de fer y judicar lo mostaçaph; y que de assi al davant tant solament sie un mostaçaph, y no dos, com son vuy: lo qual mostaçaph pugua tenir tants llochtinents palesos y secrets quants volra, salvada empero de totes coses tocants á son offici la appellatió als Consellers de dita vila, com es acostumat.—*Plau á sa Magestat.*

»Item que tots los noms dels qui seran inseculats y embossats en les predites bosses de Consellers y altres officis predits, ço es, quiscú

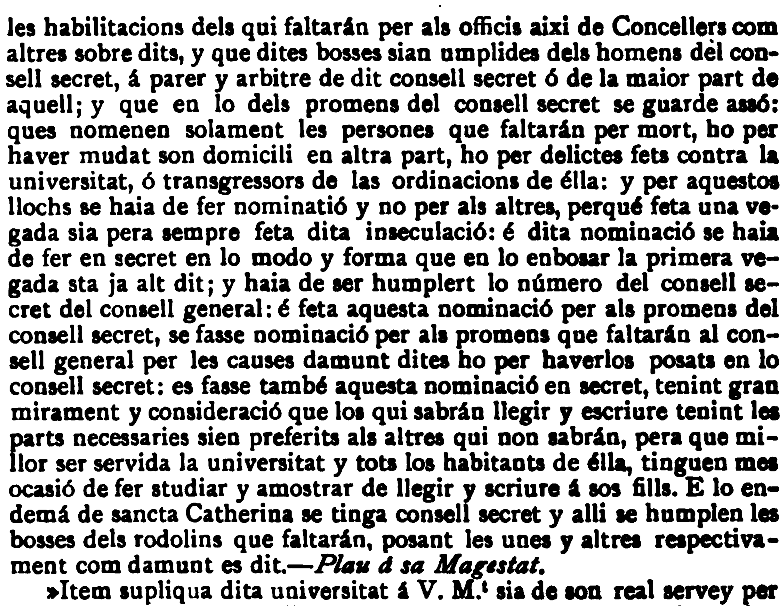
[redacted]

per sí, sien scrits en un troset de pregamí per lo scrivá del consell de dita vila, y axí scrit sia posat dins en rodoli de cera, y mesos y tancats en dites bosses ó sachs de aluda respectivament; y també ques tinga de fer un llibre de dites inseculations, en lo qual stiguen continuats los noms y cognoms de tots los inseculats en cada bossa; ab lo qual llibre se haie de fer la comprobació dels posats en los rodolins en cada bossa; axí que de la inseculatió se haia de continuar en dit llibre per lo notari y scrivá del consell acte authentich, á fí y efecte que sempre aparegue de la veritat: lo qual tingua desser guardat y custodit dins la mateixa caixa.—*Plau á sa Magestat.*

»Item que la primera inseculatió fahedora en dits officis é bosses se tinga á fer encontinent que lo present privilegi será expedit, y que sien inseculades en dites bosses y en cada una de aquelles les persones per los Consellers qui vuy son y per lo consell secret de dita vila, ó la maior part de aquell elegidores y anomenadores; los quals tinguen ull y mirament á llegítima y bona inseculació, habilitació y graduació de les persones del dit consell secret, segons á quiscuna de elles se pertany; deixant ho tot á la bona discretió dels dits Consellers y consell secret, ho á la maior part de aquells, ab tal empero, que haien de votar per scrutini y haien de fer nominació de quina persona los aparrá se dega habilitar per Conseller en cap, é quina per segon, é quina per tercer, é quina per quart. E semblantment del síndich ordinari, mostaçaph, archiver, rational, hoidors de comptes; é dita relació haien de fer ab jurament novament per élls prestador en ma y poder dels balles de dita vila; en presencia de aquells y dels Consellers y del scrivá del consell fassen dita relació scrivint llur parer en un paper, y aquell dit paper ab lo dit parer scrit integren en ma dels dits balles, Consellers y scrivá de consell; y alló que per aquells será votat se haia de seguir lo maior parer de aquells.—*Plau á sa Magestat.*

»Item que la extractio de dits quatre Consellers, mostaçaph, síndich ordinari, archiver, rational y hoidors de comptes per lany vinent se tinga de fer en lo modo seguent, ço es, que quiscun any lo dia ho festa del glorios apostol St. Andreu, convocat y congregat en lo modo acostumat lo consell secret de dita vila, ho la maior part de aquell en la casa del consell secret de aquella faran aportar la sobre dita caixa, y aquella huberta, trauran la primera bossa de Conseller en cap, y sien buidats los rodolins dins de una gerra de aram ab son cubertor plena de aigua, y per un minyó petit menor de set anys sia feta extració de un rodolí, y la persona lo nom de la qual se trobará scrita dins dit rodolí, sia y esser dega Conseller en cap de dita vila: y ab lo mateix orde faran treurer per lo mateix minyó los altres rodolins de altres bosses venint aquelles per orde: y acabada la extractió de Consellers fassen la extractió de mostaçaph de dita vila de la bossa ja destinada; y feta la extractió de mostaçaph sia feta la extractió de la altra bossa del sindich ordinari, archiver, rational y hoidor de comptes, fent dita extracció per lo dit minyó en la forma sus dita.—*Plau á sa Magestat.*

»Item per donar forma á la inseculatió fahedora en los lochs vagants de dites bosses, suplica dita universitat á V. M.t que li sia de mercé concedir y atorgar que lo dia ho festa de sancta Catherina totes

les habilitacions dels qui faltarán per als officis aixi de Concellers com altres sobre dits, y que dites bosses sian umplides dels homens del consell secret, á parer y arbitre de dit consell secret ó de la maior part de aquell; y que en lo dels promens del consell secret se guarde assó: ques nomenen solament les persones que faltarán per mort, ho per haver mudat son domicili en altra part, ho per delictes fets contra la universitat, ó transgressors de las ordinacions de élla: y per aquestos llochs se haia de fer nominatió y no per als altres, perqué feta una vegada sia pera sempre feta dita inseculació: é dita nominació se haia de fer en secret en lo modo y forma que en lo enbosar la primera vegada sta ja alt dit; y haia de ser humplert lo número del consell secret del consell general: é feta aquesta nominació per als promens del consell secret, se fasse nominació per als promens que faltarán al consell general per les causes damunt dites ho per haverlos posats en lo consell secret: es fasse també aquesta nominació en secret, tenint gran mirament y consideració que los qui sabrán llegir y escriure tenint les parts necessaries sien preferits als altres qui non sabrán, pera que millor ser servida la universitat y tots los habitants de élla, tinguen mes ocasió de fer studiar y amostrar de llegir y scriure á sos fills. E lo endemá de sancta Catherina se tinga consell secret y alli se humplen les bosses dels rodolins que faltarán, posant les unes y altres respectivament com damunt es dit.—*Plau á sa Magestat.*

»Item supliqua dita universitat á V. M.t sia de son real servey per privilegi atorgar en aquella, que qualsevol persona que será inseculada á dits officis de Consellers y altres damunt dits y eixirá en aquell offici haia e sia tinguda y obligada en acceptar dit offici encontinent que li sera notificat, sots pena de vint lliures barceloneses aplicadores per la meytat als balles de dita vila y per laltra meytat á la dita universitat, tota exceptió y exempció cessants: y en cars que no acceptás dit cárrech, sino que lo tal extret se aconortas de pagar dites vint lliures, encontinent se pugna y dega fer altra extractio per al tal offici de dita borsa que necessari seria; lo qual extret també haia de acceptar com damunt es dit sots la dita pena.—*Plau á sa Magestat.*

»Item que lo restant dels altres officis de dita vila se fassen per Consellers vells de dita vila ab nominació per élls fahedora, com fins assí se es fet; y que los tals per ells nomenadors sien haguts per verdaders officials del offici per al qual serán nomenats; y aquells tals axí nomenats haien de acceptar y servir aquell any dit offici com es acostumat, tota exceptió y exemptió cessants: e que no puguen concorrer en un mateix any per Consellers de dita vila pare y fill, sogre y gendre, dos germans, ni dos cunyats: y sdevenint se lo cars que hisquessen á rodolins dos de estos en un mateix any, preferescha lo qui primer será exit, y lo altre qui aprés eixiría sia inhabil per aquell offici de Conceller aquel any. E que los qui haurán servit offici axí de Consellers com altres de dita vila, haian de vagar tres anys ans que no puguan concorrer en dit offici que servit haurian. E que en negu de dits officis axí de Consellers com altres damunt dits no puguen concorrer ningun strany vingut en dita vila sino que primer haia vuyt anys que sia casat y domiciliat en dita vila; ni tampoch pugua entrevenir en lo consell secret de aquella sino de aprés que dits vuyt anys passats serien. *Plau á sa Magestat.*

[redacted]

»Item per conservació del be públich de dita vila suplica dita universitat á V. M.[t] sia servit manar per privilegi otorgat en aquella que quiscun any lo dia ho festa de sanct Anthoni del mes de Janer se haia é dega convocar y congregar lo consell secret de dita vila en la casa del consell secret de aquella, y allí haie de hoyr y examinar be y degudament los comptes al bosser, clavari y actor de dita vila y tots los altres qui hauran tingut aquell any administratió de dita vila y rebudes pecunies de aquella en qualsevol manera; y allí restituesquen tot lo que seran tornadors á dita universitat dins trenta dies apres que dits comptes passats seran. Los quals comptes axí de dates com de rebudes haien de continuar los hoidors de comptes en un llibre per assó fahedor apres de hoits y examinats los integren en ma del rational de dita vila, pera que aquell torne á remirar dits comptes é fasse la deffinició en lo llibre Rational de dita vila: é per assó li sia donat lo salari que apparrá esser just á dita universitat per llurs treballs.—*Plau á sa Magestat.*

»Item que si algú de dits extrets pera Consellers deurá res á la universitat caygut á paga, é á la vigilia de la festa de St. Andreu no haurá pagat é amostrat definició, que eixint no pugua concorrer; sino que sia tret altre rodolí, si ja á causa nos feya deutor per no voler ser vir; car en tal cas, sia forçat acceptar no obstant dit deute, pus empero lo tal deute no sia menys de sinch lliures moneda barcelonesa.—*Plau á sa Magestat.*

»Los quals capitols...»—Lo Rey los aprova y mana sian guardats. Dat en Monsó á 27 de Novembre de 1580. (*L. Univ.* n.° 129).

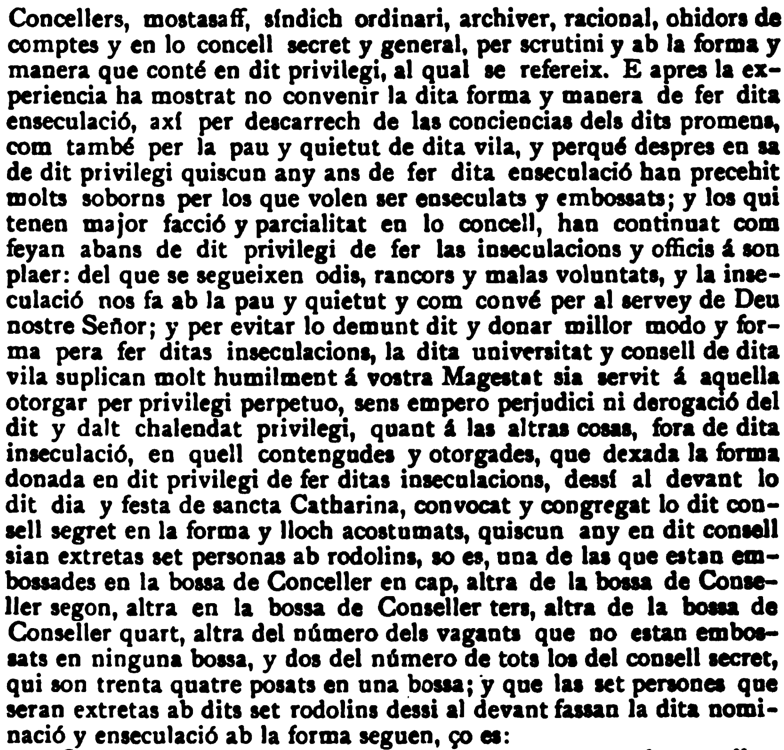
—La copia posada en lo Llibre de Insaculacions, y moltes actes ó eleccions de Consellers y altres oficials, diuhen que aquest privilegi fou dat en Monsó á 27 de Novembre de 1585. «Datum in oppido Montissoni die vigesimo septimo mensis Novembris, anno á nat. Dni. Millesimo quingentesimo octuagesimo quinto.»

CC.—**Eleccions. Cambi introduhit en la forma de les insaculacions.**—*Any 1618.*

«Privilegi de las insiculacions del dia de Sancta Catarina. (Traducció del llatí: es lo pohemi; los caps. en catalá).

»Nos Felip (III) per la gracia de Deu Rey de Castella, d'Aragó... De part dels Concellers y prohoms de la universitat del poble nostre d'Agualada, en lo principat de Catalunya, ha estat exibida y presentada á nostra Mag.[t] una suplicació en forma de capitols concernents al regiment, bona administració y gobern d'aquella, la qual havem manat y fet decretar com está contingut al peu de cada capitol, los quals son del tenor següent: (fins aquí es llatí).

—»S. C. y R. Mt.—La S. C. y R. Mt. del Rey don Pheliph Segon de felis recordació y memoria, ab privilegi real dat en la vila de Monsó á vint y set del mes de Noembre, mil sinchcents vuytanta sinch, entre altres cosas, concedí y atorgá á la vila y universitat á concell secret de Igualada, que de les hores en avant lo dia y festa de sancta Catharina, ques celebra á vint y sinch de dit mes de Noembre, convocat y congregat lo dit concell, se fes nominació y enseculació per los promens de aquell de las personas que faltarian en las bossas de

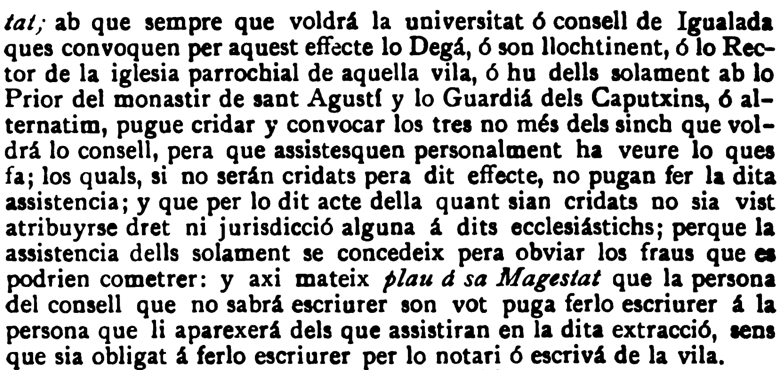

Concellers, mostasaff, síndich ordinari, archiver, racional, ohidors de comptes y en lo concell secret y general, per scrutini y ab la forma y manera que conté en dit privilegi, al qual se refereix. E apres la experiencia ha mostrat no convenir la dita forma y manera de fer dita enseculació, axí per descarrech de las conciencias dels dits promens, com també per la pau y quietut de dita vila, y perqué despres en sa de dit privilegi quiscun any ans de fer dita enseculació han precebit molts soborns per los que volen ser enseculats y embossats; y los qui tenen major facció y parcialitat en lo concell, han continuat com feyan abans de dit privilegi de fer las inseculacions y officis á son plaer: del que se segueixen odis, rancors y malas voluntats, y la inseculació nos fa ab la pau y quietut y com convé per al servey de Deu nostre Señor; y per evitar lo demunt dit y donar millor modo y forma pera fer ditas inseculacions, la dita universitat y consell de dita vila suplican molt humilment á vostra Magestat sia servit á aquella otorgar per privilegi perpetuo, sens empero perjudici ni derogació del dit y dalt chalendat privilegi, quant á las altras cosas, fora de dita inseculació, en quell contengudes y otorgades, que dexada la forma donada en dit privilegi de fer ditas inseculacions, dessí al devant lo dit dia y festa de sancta Catharina, convocat y congregat lo dit consell segret en la forma y lloch acostumats, quiscun any en dit consell sian extretas set personas ab rodolins, so es, una de las que estan embossades en la bossa de Conceller en cap, altra de la bossa de Conseller segon, altra en la bossa de Conseller ters, altra de la bossa de Conseller quart, altra del número dels vagants que no estan embossats en ninguna bossa, y dos del número de tots los del consell secret, qui son trenta quatre posats en una bossa; y que las set persones que seran extretas ab dits set rodolins dessi al devant fassan la dita nominació y enseculació ab la forma seguen, ço es:

»Que la primera que será extreta, si será present en lo consell, y si no y será present ne sia extreta altra ab altra redolí fins sia extreta persona que sia allí present en lo consell, y aquella encontinent será extreta se hage de exir del consell y entrarsen en la instancia (estancia ó cambra) de la casa de aquell assenyalada per los Consellers y consell, sens donarli lloch de poder parlar ab ningú y hage de jurar á nostre Señor Deu y als quatre sancts Evangelis sobre una figura de nostre Señor Deu Jesuchrist crucificat, en poder del sotsveguer ó batlle y en presencia del Degá ó son llochtinent y del Rector, y en presencia del Conseller en cap y del Prior del monastir de sanct Agustí ó del Guardiá del monastir dels Caputxins de dita vila, alternatim, que anomenará las personas faltarán en las ditas bossas y numero dels consells de dita vila, que justa Deu y sas conciencias li aparexerá seran millors pera dits officis y regir y governar la dita universitat, y que antes posará los que sabran llegir y escriurer y seran de bona fama y vida, dexant á part parentiu, compadriu, amistats, odis, rancors y malas voluntats; y hage de ohir sentencia de excomunicació promullgadora per lo dit Degá de dita vila ó son llochtinent, en la qual incidescan fent lo contrari *ipso facto:* y prestat lo dit jurament hage de apartarse de dit sotsveguer ó batlle y Conseller en cap y altres demunt dits, y escriurer en un paper los noms y cognoms dels

[redacted]

que li aparexerá seran aptes y sufficients pera embossar en las bossas de Consellers, numero dels consells y altres officis, y hage de comensar primerament per la bossa del Conseller en cap y omplir aquella de las altras bossas ó dels vagants ó numero del consell secret que millor li aparexerá: y dit paper hage de posar dins de una caxeta per un forat que en aquella y haurá en lo cubertor, tancada ab duas claus, y ne hage de tenir la una lo Conseller en cap y la altra lo Conseller segon: é fet lo demunt dit sen hagen de tornar al dit consell, y hage de esser extret altre rodolí de la bossa segona; y lo que será extret també sen hage encontinent de entrar en la instancia li será senyalada per los dits Consellers y consell, y hage de jurar y ohir sentencia de excomunicació, y escriure los noms que li aparexerá insecular per als llochs que faltarán en un paper, y posar dit paper en la dita caxeta; y fet assó també sen hage de tornar al consell: Y apres hage de esser extret altre rodolí de la bossa tercera y altre de la bossa quarta, altre del número dels vagants y altres dos de tot lo número del consell secret; so es, dels trenta quatre posats en una bossa; los quals respectivament encontinent seran extrets hagen de fer lo hu despres del altre lo que es dit en los que seran estats extrets de las bossas de Conseller en cap y segon y hage de essar aportada la caxa y posada sobre la taula que es en la instancia del consell secret, y aquella uberta per lo Conseller en cap en presencia de tots los altres Concellers y promens que seran en dit consell; y los dits set villets ó papers hagen de esser llegits ab alta é intelligible veu per lo dit Conseller en cap, y aquells amostrats als batlles y demes Consellers y á las personas ecclesiasticas que allí assistitaran; y las que tindran mes vots hagen de esser mes embossats en la dita bossa de Conseller en cap, ab la forma donada en dit privilegi real: y apres de assó hagen altra vegada ditas set personas de una en una, com dessus es dit, de tornar en la instancia assenyalada, y allí escriurer quiscú en un paper los noms y cognoms dels queli aparexerá ensecular pera embossar en la bossa segona, y dit paper hage de posar en dita caxeta per lo dit forat, essent aquella tancada, com es dit, y se hage de obrir dita caxeta y llegir los vots y amostrarlos, com dessus es dit, en la enseculació per la bossa de Conseller en cap; y lo mateix hage de esser fet en quiscuna inseculació de las altras bossas de Consellers y del número dels consellers y officials dalt mencionats, fent dita inseculació de la mateixa manera que han acostumat conforme la disposició de dit privilegi, so es, primer de Conseller en cap, apres de Conseller segon, apres de Conseller ters, apres de Conseller quart, y apres de Mostassaff y numero dels consells, y apres dels altres officis: y si se esdevindrá haveri paritat en los vots, en tal cas hagen de tornar votar las ditas set personas en la forma demunt dita sobre los que seran trobats ab los vots en paritat tantas vegadas quantas se seguirá dita paritat; é si alguna ó algunes de dites set persones extretas no sabran escriurer, en tal cas hagen de fer escriurer totas las vegadas que hauran de ensecular en un paper los noms y cognoms dels quals aparexerá ensecular per lo Degá ó son llochtinent, ó per la persona ecclesiástica de las que allí assistirán que élls voldrán en presencia sua, lo qual paper hage lo dit extret deposar dins dita caxeta de sa ma propria, com dalt es dit. *Plau á sa Mages-*

tat; ab que sempre que voldrá la universitat ó consell de Igualada ques convoquen per aquest effecte lo Degá, ó son llochtinent, ó lo Rector de la iglesia parrochial de aquella vila, ó hu dells solament ab lo Prior del monastir de sant Agustí y lo Guardiá dels Caputxins, ó alternatim, pugue cridar y convocar los tres no més dels sinch que voldrá lo consell, pera que assistesquen personalment ha veure lo ques fa; los quals, si no serán cridats pera dit effecte, no pugan fer la dita assistencia; y que per lo dit acte della quant sian cridats no sia vist atribuyrse dret ni jurisdicció alguna á dits ecclesiástichs; perque la assistencia dells solament se concedeix pera obviar los fraus que es podrien cometrer: y axi mateix *plau á sa Magestat* que la persona del consell que no sabrá escriurer son vot puga ferlo escriurer á la persona que li aparexerá dels que assistiran en la dita extracció, sens que sia obligat á ferlo escriurer per lo notari ó escrivá de la vila.

»Item suplican molt humilment á V. Magestat sía servit ab privilegi perpetuo concedir y otorgarlos que lo número de vint personas que estan embossadas en la bossa del síndich ordinari, archiver, racional y ohidors de comptes, conforme disposició del dit real privilegi, sía reduhit al número de deu personas: attes que la mayor part de ditas vint personas no son aptes ni sufficients pera dits officis, per no saber de escriurer ni comptes, ni tenir las parts necessaries que requireixen dits officis. La qual reducció se hage de fer ab esta forma; que axí com anirant faltant llochs, nos puga insecular ni embossar ningú en dita bossa fins que será reduhida á dit número de deu personas, y aprés las que hi insecularán de allí en avant, hagen de saber sufficientment de escriurer y comptes, perque millor sian regits y administrats dits officis.—*Plau á sa Magestat.*

»Item suplican á V. Magestat sia servit ab privilegi perpetuo concedirlos, sens perjuy del privilegi reyal dalt chalendat, que la dita universitat y consell puga fer de fusta tots los rodolins que seran menester per als que son embossats en las bossas de Consellers, síndich ordinari, mostassaff, archiver, racional, oydors de comptes y los noms de quiscú de aquells escrits en un trosset de pergamí posats dins de dits rodolins de fusta, attés que los rodolins que, conforme dit privilegi, tenen fets, son de cera engomada, y es estat trobat algunas vegadas aquella haver consumit y menjat las lletras del nom, y cognom continuat en lo trosset de pergamí posat dins dit rodolí de cera, yhaverse seguit moltas vegadas difficultats en la extractió dels Concellers, mostassaff y altres officis, y també en lo embossar aquellas: lo que cessará si dits rodolins son de fusta.—*Plau á sa Magestat.*

»Item suplican á V. Magestat sia servit concedirlos ab privilegi perpetuo que de assí al devant ninguna persona que hage tingut y regit lo offici de sotsveguer ó batlle de dita vila no puga esser extreta Conseller ni mostassaff, que no hage sis mesos que hagen renunciat ó dexat sos officis, so es, lo sotsveguer en ma y poder del llochtinent y capitá general del principat de Cathalunya, y lo batlle en poder del Pabordre de Panadés per lo monastir de sant Culgat del Vallés, per ser la jurisdiccio de dita vila mixta, comuna y per indivís de V. Magestat y de dit monastir; y admesa dita denuntiatió, del que hage de constar per acte publich; attes que molts anys los sotsveguers ó bat-

[redacted]

lles alguns dias abans de la festa de sanct Andreu, lo qual dia se fa dita extractió, han renunciat dits officis pera poder esser extrets Consellers y Mostassaff, y faltat qui ministrás justicia en dita vila, y no sent extrets han tornat cobrar aquells: lo que resulta en dany de la pau y quietut de dita vila. *Plau á sa Magestat*, que haja de renunciar trenta dias abans del dia ques fará la extractió.

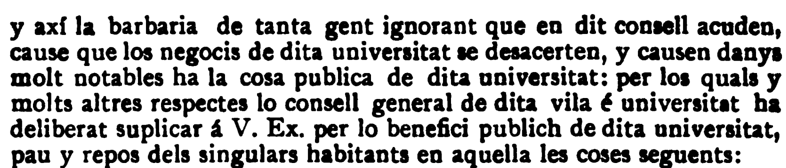
»Item suplican á V. Magestat sía de son servey concedir y otorgarlos ab privilegi perpetuo que si sesdevindrá algun ó alguns anys morir lo Conceller en cap, ó segon, ó ters, ó quart, ó lo mostassaff hans de haver servit sos officis sis mesos comptadors del dia de sanct Andreu en avant, que en tal cas puga lo dit consell, servada la forma del dit privilegi real, extraure per lo residuo del any altre Conseller ó mostassaff, totas las vegadas que se seguirá; attés que en lo dit real privilegi nos done forma sobre lo dit cas, y que aprés hagen de vagar los extrets lo temps que dispose lo dit privilegi real.—*Plau á sa Majestat.*

»Item suplican á V. Magestat sía servit concedir y otorgarlos ab privilegi perpetuo que de assi en avant lo Mostassaff de dita vila puga aportar pubicament una vara rodona negra de llargaria de dos palms ab los caps de dita vara de plata, perqué se li tinga lo respecte ques deu y millor regir y administrar son offici pugue. *Plau á sa Magestat*..... Dat en nostra casa d'Aranjuez á sis del mes de Maig, any de la Nativitat del Senyor Mil siscents divuyt, y del nostre reynat l'any vintidosé. Yo el Rey.....» (Llibre de inseculacions).

DD.—Concell de L.—*Any 1582.*

Francesch Santa Susanna, Conceller y síndich, fou tramés al rey Felip II perque aprovás y autorizás los següents capítols:

«Exmo. Señor. Lo sereníssimo don Pedro (IV)... Rey de Aragó, en lo any Mil tres cents vuytanta hu concedí per privilegi á la vila é universitat de Agualada, entre altres moltes coses, (V. cap. XII) que pogués elegir en consell general trenta consellers, los quals poguessen ordonar, tractar y fer los negocis de la dita vila; é los dits consellers fossen elets, ço es, deu de ma major, deu de ma mijana, é deu de ma menor: é ço que per élls fos declarat en consell per tots ó per la major partida que en lo consell serien, se hagués de fer é seguir. E com de molts anys en sa se sia dit privilegi quant á dit capitol abusat de tal manera que aquell dit consell general de trenta homens se es reduit y fet consell secret; é pera fer eleccions de Consellers, jurats de consell y altres officis de dita vila, é per altres negocis occorrents de obligar dita universitat ha convocat y congregat, convoque y congrega tots los caps de casa habitants en dita vila *axí cathalans com de nació francesa* y altres pus sien casats en dita vila; lo que es molt gran inconvenient; perqué ab dificultat se pot ajustar tanta gent *y se es vist moltes vegades excedir la nació francesa á la cathalana* en dit consell general, y en semblants convocations y congregations de consell general, per entrevenir en aquell tota manera de gent, los quals nos voten per simplicitat, altres per respectes de parentela, affinitat, amistat, subornations é inductions doloses, no voten ab la integritat que deurien, y á les voltes si seguexen grans avalots y notables scandols,

y axí la barbaria de tanta gent ignorant que en dit consell acuden, cause que los negocis de dita universitat se desacerten, y causen danys molt notables ha la cosa publica de dita universitat: per los quals y molts altres respectes lo consell general de dita vila é universitat ha deliberat suplicar á V. Ex. per lo benefici publich de dita universitat, pau y repos dels singulars habitants en aquella les coses seguents:

»Primo: suplica dita universitat y singulars de aquella á V. Exa. que li placia en aquella atorgar per privilegi perpetuo y en aquell reduir dit consell general de tot lo poble ha sinquanta homens naturals cathalans habitants en dita vila, y no altres; entenent per naturals tots los cathalans qui seran casats domiciliats en dita vila, no obstant sien nats en altras parts de Cathalunya; y que ab dits sinquanta homens sien y entren los dits trenta de consell secret; de tal manera que ajustats vint als xxx facen consell general de dita vila per ha tots los negocis de aquella; y en lo restant reste lo consell secret de xxx per als negocis que fins á vuy ha tractats y resolts dita universitat. Les quals sinquanta persones tingan plena, líbera y bastant facultat, ab licencia y manament dels balles de aquella ó sos lochtinents de convocar y congregar en la casa de la vila y loc acostumat tantes quantes vegades los apparrá é sie necessari per la bona administració de la cosa pública; y les dites sinquanta persones ó la major part de aquelles tingan tot lo loc, veus, poder y forses de la dita universitat, y per tota la universitat sian tenguts y reputats, y aquella representen, axí y segons representaven tots los singulars de dita universitat consell general celebrants; é pugan les dites sinquanta persones tractar y concloure qualsevol negocis de dita universitat, é fer y fermar qualsevol sindicació y altres actes tocants á la dita universitat, y aquells fets y fermats tingan tanta forsa y valor quanta tindrien y tenir podrien si per tots los singulars de dita universitat consell general celebrants fossen fermats y segons fins avuy dita universitat ha acostumat fer.

»Item que la nominació fahedora de les dites vint persones que se han de anomenar y associar per al consell general á effecte de fer sinquanta persones de consell general sía y la hagen de fer los Consellers qui vuy son de la dita vila ab lo dit consell secret qui vuy es ho la major part de aquell encontinent aprés obtingut lo privilegi de V. Ex.: les quals vint persones axí eletes hagen de acceptar lo cárrech de consellers y fer y prestar lo jurament en ma y poder del notari y scrivá de dita vila, si y segons per los dits jurats de consell secret es acostumat fer.

»Item per donar forma á la nominació fahedora de les dites vint persones de consell general los anys aprés següents, suplique dita universitat á V. Ex. que quiscun any lo die ó festa de sancta Catherina, que es á xxv. del mes de Nohembre, los Consellers de dita vila que les hores seran y tot lo consell secret de dita universitat ó la major partida de aquell se hagen de congregar en consell secret, y en aquell hagen de fer elecció de les dites vint persones per ajustar á les xxx de consell secret, para que quant se hage de tenir consell general dites vint persones axí eletes per ha dit consell general, ó la major part de aquells, com es dit, hagen de asistir en aquell: y axí quiscun any sie servada la extractió y nominació de dites vint persones para dit die de sancta Catherina.

Sobre les quals coses y sengles suplique á V. Ex. dita universitat de Agualada li sía de mercé concedirli privilegi...»

—Felip II otorgá lo corresponent privilegi, aprovant y autorizant aquestes coses. Dat en Barcelona á 10 de Novembre de 1582. (*L. Priv.* n.° 128).

EE.—**Fragment extractat d'un estudi que sobre la imatge del Sant Crist publicá D. Joaquim de Gispert, president de la «Associació artístich-arqueológica barcelonesa.»**—***Any 1895.***

«Bajo el doble punto de vista artístico y religioso debe estimarse el Santo Cristo de Igualada. Una ligera reseña de sus fastos históricos, nos lo ha dado á conocer en el segundo concepto: vamos pues ahora á considerarlo como objeto que por sus condiciones estéticas, por sus elementos iconográficos á la par que por su concepto moral, entra en gran parte en los dominios de un arte que inspiró sus obras en el más puro espiritualismo, como hijo de una escuela que parece solo creada para servir á la Iglesia de Dios.

»Está formada dicha antigua representación del sacrificio divino, por una cruz de madera que tendrá aproximadamente siete palmos de alto, cubierta toda ella con chapas de plata primorosamente labrada, acabando sus tres extremos superiores por una moldura en forma trilobada, recordando perfectamente la decoración que la adorna, el gusto del siglo XVII, en cuya época se enriqueció la famosa cruz con esta elegante adición. La imágen del Salvador es una escultura en madera de álamo, según parece, resultando ser de mediano tamaño, ya que en conjunto no pasará de unos tres palmos. El tipo adóptado por el artista al modelar la imágen de Jesús, responde perfectamente á los conceptos desenvueltos por la escuela gótica para representar el sublime drama del Calvario.....; ofrece todos los caractéres de un cuerpo humano en el preciso momento de haber expirado, en fuerza de los sufrimientos ocasionados por el cruento martirio; así lo muestran la cabeza caída hacia uno de los lados, los ojos cerrados, la expresión cadavérica del rostro, la laxitud de los miembros, los brazos en marcada tensión, formando un pronunciado ángulo con relación al tronco, acusando bien la fuerza producida por el peso del cuerpo, y éste en general guardando la inerte posición que supone la falta de vida. Agréguese á esto que en la parte superior de la cabeza se notan las huellas de haber tenido adherido un objeto que bien pudiera ser la corona de espinas, de frecuente uso en estos casos á partir del siglo XIII; que presenta en el costado la herida abierta por la lanzada, y que tanto ésta como las de las manos y pies, producidas por los clavos, quedan empapadas en sangre. La comunidad de caractéres del Crucifijo de Igualada con los que son propios de los del período gótico, hace indispensable adjudicar su filiación al expresado arte.

»Los expuestos se encuentran indicados en dicha Imagen sin vacilaciones ni dudas; su impresión es franca y segura, como partiendo de un ideal completamente formado, resultando la obra por su significación moral en un todo sujeta al criterio realista adoptado en su ejecución por el arte gótico en armonía con los textos bíblicos y las enseñanzas de la Iglesia. El autor de la milagrosa escultura no olvidó cier-

[redacted]

tamente el tipo humano que la tradición atribuye á Jesucristo; á pesar de que el dolor ha de alterar los rasgos fisonómicos, obedeciendo á lo que dicen los libros de los Santos Padres, predomina en esta figura la más sincera expresión de ternura y bondad, ó si se quiere de resignación; usa barba y el cabello caído sobre los hombros. Como todos los Crucifijos informados por el estilo de esta época, ostenta tres clavos, abandonando la práctica bizantina de poner cuatro, como parece aconsejar el mayor respeto á la verdad histórica.

»Nos duele ver la Santa Imagen cubierta con un ancho lienzo á modo de tohalla, que si prueba sentimientos piadosos por parte de los fieles que lo hayan costeado, es en cambio una evidente impropiedad que, aparte de no armonizar con la escultura, destruir sus proporciones y alterar su caráter, oculta la obra verdaderamente artística de talla. Es esto una mala práctica que el buen sentido debiera haber ya desterrado, sean cualesquiera los móviles que la sostengan. Prescindiendo de dicha sobrepuesta envoltura, que nada expresa y que á nada conduce, trataremos con la detención que por su importancia se merece, del interesantísimo paño tallado por el escultor en el cuerpo de la propia Imágen, y que por sí solo constituye un dato de sumo valor arqueológico.....

»La venerada Imagen del Crucifijo de Igualada, cubre parcialmente su desnudez por medio de un ropaje esculturado dispuesto á manera de falda que va desde la cintura hasta las rodillas, sujetándose en aquella á expensas de un cordón que apenas se ve, pero que queda acusado por el rebozado de la propia tela. Esta, pasando por encima de la atadura, se desprende en amplias caídas desde el centro de la cintura hacia ambas caderas, prolongándose hasta rebasar la falda propiamente dicha; los pliegues se desarrollan con bastante naturalidad lo mismo los que provienen del cierre de la falda por superposición de sus extremos como los que, mucho más acentuados, forman en ambos lados las caídas de la misma envoltura. Por lo que se vé, la vestimenta de dicho Crucifijo reproduce con bastante analogía el *cintus* ó cinto de los romanos y del bajo Imperio, prenda del traje popular de continuo uso, y que con el *semicintius* ó semicinto compartió en el período anterior la pudorosa misión de cubrir en parte la desnudez del cuerpo del Señor, puesto en el signo de la redención.»

QUATRE MOTS SOBRE LES FONTS

D'AQUESTA HISTORIA

Cartulari de Sant Cugat.—Se conserva en l' Arxiu de la Corona d' Aragó (en Barcelona) un llibrás enorme escrit en pergamí ab bells caràcters góticbs fets á ma. Té tapes ó cubertes de fusta que's tancavan ab pany y clau.

Fet á estil d' altres cartularis, conté copia auténtica ó quan menys molt autorisada dels més antichs y més interessants documents del Arxiu del monestir de St. Cugat del Vallés, entre élls los referents als orígens d' Igualada, Capellades y moltes altres poblacions de les quals era senyor jurisdiccional aquell antich y riquíssim monestir.

[redacted]

Llibre de la Universitat de la vila de Igualada.—Se conserva en l' Arxiu Municipal d' aquesta ciutat, que abans era vila. Compren des de l' any 1348 fins á 1624. Se 'n escrivía un volúm cada any, que contenía los actes del Concell de la vila, la correspondencia, contabilitat y albarans. Faltan més de la meytat dels volums. Axís y tot es riquíssima mina de documents històrichs, que dupto que tinga rival en poblacions d' igual importancia. No cal dir que ha estat la font principal que m' ha provehit de documents per la present historia.

Registres.—Son continuació del Llibre de la Universitat, contenint també actes del Concell y del Ajuntament, correspondencia, etz.—Comprenen des del any 1701 fins á nostres díes. Están en l' Arxiu Municipal.

Llibre de Privilegis.—Conté 128 documents entre verdaders privilegis y altres que interessan á la població; alguns documents hi están repetits una ó més vegades. Está escrit en pergamí, sens ordre ni cronològich ni de materies. Es una altre bona mina. Se conserva també en l' Arxiu Municipal.

Llibre de la Mostaçafería ó antigues Ordinacions municipals.—Lo títol parla prou clar. Es un llibre interessant; se conserva en l' Arxiu Municipal.

Llibre de les Reduccions de la Batllía general de Catalunya.—Ab aquest títol foren copiades en un llibre multitut d' escriptures d' algun registre de la Batllía general de Catalunya, que interessavan á la vila d' Igualada, ó millor dit, á molts singulars de la dita vila; especialment establiments ó acensaments de patis, taules, pilars ó porxes, per los quals los igualadins pagavan un petit cens al Rey com á senyor de la vila. Aquestes escriptures eran lo títol de propietat de dits establiments, y com á tal interessavá á determinats propietaris.

Llibre ó Registre dels batlles de la vila d' Igualada.—N' hi ha varis volums. Se 'n han perdut alguns. Se conservan en l'Arxiu Parroquial en la rectoría.

Manual de la escrivanía pública.—N' hi ha grandíssim nombre de volums, que's conservan en l' Arxiu Parroquial. Encara que son en sa major partida escriptures notarials de contractes particulars, tenen verdader valor històrich, principalment en lo que toca á costums antigues.

Registres del Deganat.—N' hi ha alguns volums, que's conservan en l'Arxiu Parroquial. Tenen també valor històrich.

Liber Negotiorum Rdæ. Comunitatis Aqualatæ.—Son cinch volums que comensan á mitjans del sigle XVI y arrivan fins als nostres díes. Contenen los actes de sessions de la Comunitat de Preveres d' Igualada, fundacions de misses, aniversaris, etz., y altres negocis que interessan á dita Comunitat, qui 'ls conserva en son Arxiu.

Coses memorables. — Conté documents originals y copiats, de diverses épоques; lo més notable es la consagració de la esglesia parroquial en 1087. N' hi ha dos plechs ficats en dues carteres. Está en l' Arxiu de la Rnt. Comunitat.

Llibre de Notes.—Conté en un sol volúm multitut de notes curioses é importants, referents á funerals de Reys y Papes, fundacions de capelles y altres obres relligioses. Está en l' Arxiu de la Rnt. Comunitat.

[redacted]

Registres reyals.—Tot lo referent á la estada, malaltía, mort y funerals de D. Ferrán d' Antequera en Igualada, proceheix dels Registres reyals que 's conservan en l' Arxiu de la Corona d' Aragó.

Cartes comunes y cartes closes.—Están en l' Arxiu Municipal de Barcelona. M' han servit per ilustrar, encara que poch, la guerra dels Segadors (1640) y la de Successió (1705 y següents), en lo referent á Igualada.

Nota.—La enorme pila de volums aquí citats y dels quals he extret los documents y notes per la present Historia, no han dit pas la derrera paraula, y molt se 'n falta. Lo día que algun dels antussiastes é ilustradíssims igualadins que conech, puga y vulga treballar en la gran obra de la historia de sa població natal, trobará encara tot un mon de noticies noves é inédites per refer y portar á perfecció aquella obra.

[redacted]

ARTISTES
que han ilustrat aquesta obra

Gaspar Camps, d'Igualada.
Eudald Canibell, de Barcelona.
Joaquím Figuerola, de Barcelona.
Jaume Llongueras, de Barcelona.
Jaume Pahissa, de Sans.
Albert Pahissa, de Barcelona.
Alexandre de Riquer, de Calaf.
Lluís Urgellés, de Barcelona.

[redacted]

INDEX

Secció segona: BATLLÍA.—CONCELLERÍA.—GREMIS, ETZ.

[redacted]

Secció tercera: Costums antigues

[redacted]

Secció quarta: EDIFICACIÓ DE LA VILA

Secció quinta: HISTORIA ECLESIÁSTICA

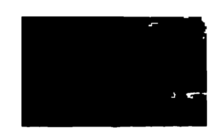
GRAVATS (*)

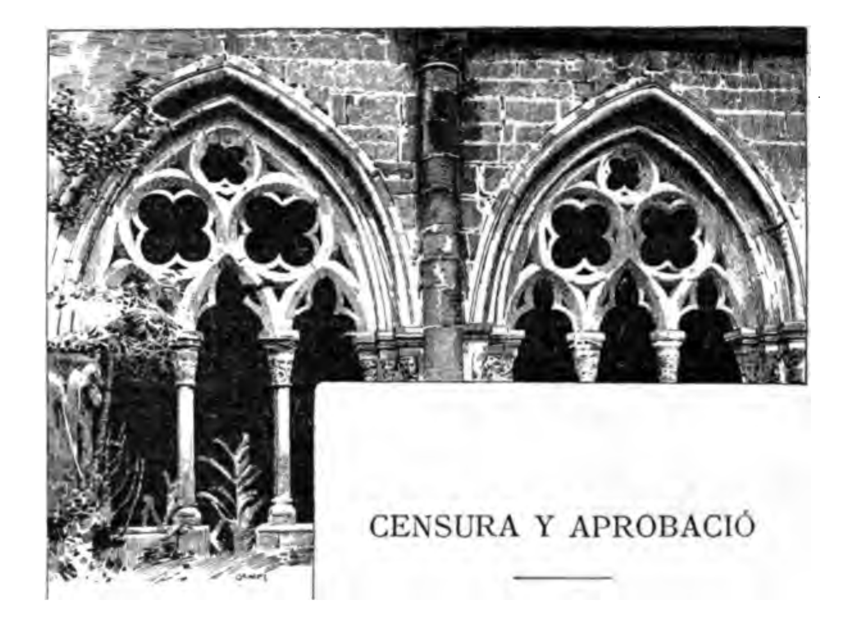
(*) No 's fa mérit de tots, per innecessari.—Dels repetits, no més s' indica la pàgina ahont se troban per primera volta.

[redacted]

NOTANDA

Vol. 1.er, pág. 632, diu: *Armari xich*, per ***Armari gran***.
» 659, » *dia 14*, per ***dia 14 de Juny***.
» 664, » *formant sometent*, per ***formant sometent general***.

CENSURA Y APROBACIÓ

M. I. S.

En cumplimiento del decreto de once del que cursa, he leido cuidadosamente el libro titulado: HISTORIA D' IGUALADA, *ordenada y escrita per Mossén Joan Segura, pvre.*, y debo manifestar que en todo lo hallo ajustado á la más pura ortodoxia.

Brilla, además, por la inmensa copia de datos, principalmente de los siglos medios y primeros de la época moderna; todos los cuales vienen apoyados en documentos.

Brilla también por la imparcialidad con que ha procedido el autor, dando así las noticias favorables como las adversas á todas las clases sociales, inclusa la sacerdotal. Y el infrascrito censor no ha tenido reparo en autorizar la publicación de estas noticias adversas, porque cree que la verdad y crédito de nuestra santa Religión no pende de los defectos de algunos eclesiásticos, cuyos extravíos ella nunca autoriza, sino por el contrario siempre los condena y corrige. Guiada y fortalecida por el Espíritu Santo, se sacude por medio de sus concilios y superiores este como polvo de sus pies, quedando ella siempre pura y limpia. Para el hombre pensador, estos defectos y defecciones prueban más y más la verdad de la Religión, porque demuestran que en ella existe una fuerza superior que la sostiene á pesar de quebrarse como una débil caña, y hundirse á veces en la inconsecuencia el elemento humano sobre que se apoya.

[redacted]

Además, en este libro, merced á los numerosísimos documentos, queda retratada al vivo la fisonomía de otras interesantes edades y su clásico lenguaje catalán, muy distinto del que ahora usan algunos innovadores.

Este es mi pobre parecer; V. I. dispondrá, como siempre, lo más conveniente.

Barcelona 13 de Mayo de 1908.

CAYETANO BARRAQUER, PBRO.

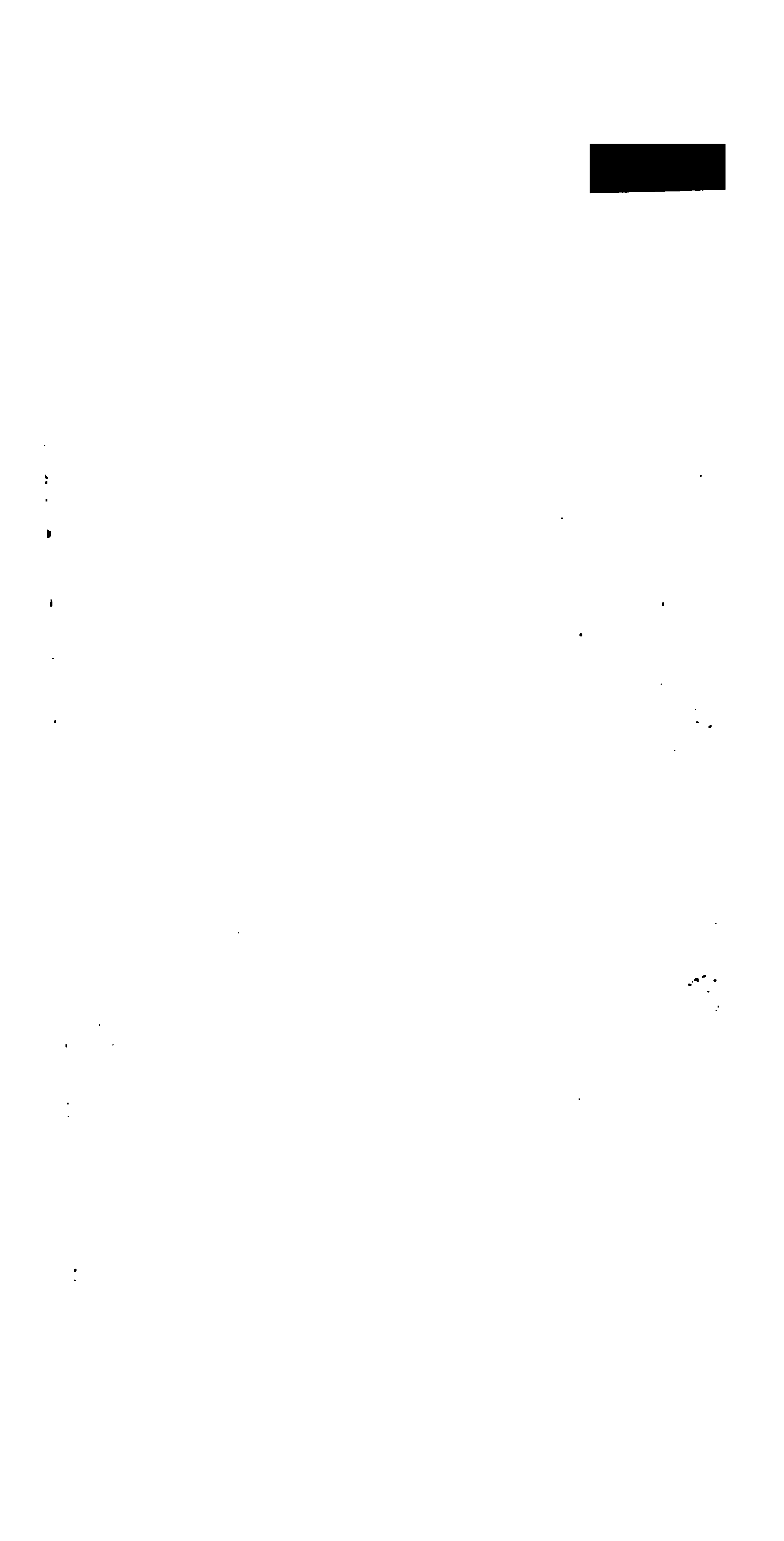
VICARIATO GENERAL
DE LA
DIÓCESIS DE BARCELONA

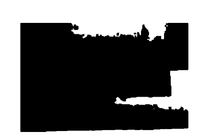
Por lo que á Nós toca, concedemos Nuestro permiso para publicarse la primera edición de la obra titulada **Historia de Igualada**, por D. Juan Segura, Pbro., mediante que de Nuestra orden ha sido examinada y no contiene, según la censura, cosa alguna contraria al dogma católico y á la sana moral. Imprímase esta licencia al principio ó final de la obra y entréguense dos ejemplares de la misma rubricados por el Censor, en la Curia de Nuestro Vicariato.

Barcelona 15 de Mayo de 1908.

EL VICARIO GENERAL,
† **Ricardo**, *Obispo de Eudoxia.*

Por mandado de Su Señoría,
Lic. José M.ª de Ros, Pbro.
Srio. Canc.

This book shou
Library on o
3 2044 035 960 343
LIBROS
PORTER
BARCELONA